

650
ΒΑΣΙΛΕΙΟΥ ΜΠΙΛΑΛΗ

ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΩ

Ε' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΑΘΗΝΑΙ 1978

10.
ορ

ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΩ

ΩΥΕΤΖΙΠ ΙΙ

Β. Γ. ΜΠΙΛΑΛΗ

46074

ΤΙ ΠΙΣΤΕΥΩ

**ΣΥΝΟΠΤΙΚΗ ΚΑΙ ΑΝΑΛΥΤΙΚΗ ΕΚΘΕΣΗ
ΤΗΣ ΔΟΓΜΑΤΙΚΗΣ – ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΚΗΣ – ΗΘΙΚΗΣ
ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ ΤΗΣ ΟΡΘΟΔΟΞΟΥ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ**

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1975

Ο Χριστός ἀνάμεσα στὸν προφήτη Ἡλία καὶ τὸν "Ἄγιο Πέτρο τὸν Ἀθωνίτη. Εἰκόνα στὴν Ἱ. Μονὴ Σταυρονικήτα τοῦ Ἅγιου Ὄρους (16ος αι.).

Ε Ι Σ Α Γ Ω Γ Η

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ, Ο ΚΟΣΜΟΣ, Ο ΘΕΟΣ

~~1.~~ Ο ἄνθρωπος καὶ ἡ γνώση τοῦ κόσμου.

Μόνο ὁ ἄνθρωπος σ' αὐτὸν τὸν κόσμο ἀπὸ ἔμφυτη περιέργεια προβληματίζεται καὶ θέλει νὰ γνωρίσῃ τὸ περιβάλλον του. "Ετοι γιὰ ὅλα τὰ ὄντα καὶ τὰ φαινόμενα τοῦ κόσμου θέτει ἀργὰ ἥ γρηγορα τὸ ἐρώτημα: ποιὰ εἶναι ἡ οὐσία, ἡ προέλευση καὶ ὁ σκοπός τους. Τὸ ἴδιο ἐρώτημα θέτει καὶ στὸν ἴδιο του τὸν έαυτὸ θέλοντας νὰ ἐρμηνεύσῃ τὶς λεγόμενες πνευματικὲς ἐκδηλώσεις τῆς φύσεώς του, ποὺ βλέπει πῶς διαφέρει ριζικὰ ἀπὸ τ' ἄλλα ὄντα τοῦ κόσμου. Τέλος, βασανιστικὸ ἐπαναλαμβάνει στὸν έαυτὸ του καὶ στοὺς συνανθρώπους του τὸ ἴδιο ἐρώτημα γιὰ τὸ Σύμπαν ὀλόκληρο: πῶς, ἀπὸ ποιόν καὶ γιατὶ ἔγινε καὶ ὑπάρχει.

Καὶ εἶναι πραγματικὰ πολλοὶ καὶ ἀξιοθαύμαστοι οἱ ἀθλοὶ του στὴν ἀδιάκοπη, ἐπίμονη καὶ ἐπίπονη προσπάθειά του νὰ γνωρίσῃ τὸν κόσμο, τὸν έαυτό του, τὸ Σύμπαν. "Ο, τι ὁνομάζουμε ἐπιστήμη καὶ πολιτισμὸ στὴ μακραίωνη ἱστορίᾳ του εἶναι ἀκριβῶς τὰ βραβεῖα τῶν ἄθλων του αὐτῶν.

Νὰ ἱστορήσουμε ἀπὸ ποῦ καὶ πῶς ἄρχισε καὶ ποῦ ἔφτασε; Νὰ περιγράψουμε λ.χ. τὸ ἄναμμα τῆς φωτιᾶς ἀπὸ τὸν πυριτόλιθο, γιὰ νὰ φτάσουμε στὸν ἡλεκτρισμὸ καὶ τοὺς σημερινοὺς πυραύλους καὶ τὰ διαστημόπλοια, ἥ νὰ φανταστοῦμε τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης ἐπειτα ἀπὸ 30, 50, 100 χρόνια; Πάντως, εἶναι ἀλήθεια πῶς τίποτε ἄλλο ώς τὰ σήμερα δὲν ύπηρξε καὶ δὲν είναι τόσο ἐλκυστικὸ καὶ γοητευτικὸ γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ὅσο ἡ ὥραια ὄψη τοῦ καρποῦ «τοῦ δένδρου τῆς γνώσεως» καὶ γιὰ χάρη του διακινδυνεύει συχνὰ τὰ πάντα, ἀδιαφορώντας μάλιστα γιὰ τὸ ἀποτέλεσμα.

~~X~~ 2. Τί «γνωρίζει» καὶ τί ἀγνοεῖ.

”Αραγε λοιπὸν μὲ τὴν ἔμφυτη «ὅρεξη» γιὰ γνώση καὶ τὴν ἐπιστημονικὴ ἔρευνα γιὰ τὸ κάθετι ἔλυσες ὅλες του τὶς ἀπορίες καὶ τὰ προβλήματα ὁ ἄνθρωπος ἢ τουλάχιστο ἐλπίζει κάτι τέτοιο;

Βέβαια, πρέπει νὰ ἐπαναλάβουμε πῶς οἱ ἐπιστημονικὲς γνώσεις καὶ πρόδοι τοῦ ἀνθρώπου εἰναι σπουδαῖες ὡς τὰ σῆμερα. Ἐξάλλου ὅμως εἰναι ἀλήθεια πῶς οὕτε ἔλυσες ὅλες του τὶς ἀπορίες καὶ τὰ προβλήματα ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴ γνώση οὕτε καὶ τὸ μέλλον φαίνεται ἀπ’ αὐτὴ τὴν πλευρὰ πιὸ εὔοίωνο. ”Ετσι, ἐνῶ τὸ 1848 ἔνας Γάλλος ἴστορικοφιλόσοφος,¹ ποὺ πίστευσε στὴν παντοδυναμία τῆς ἐπιστήμης, ἐκυκλοφόρησε ἔνα πολὺ «αἰσιόδοξο» βιβλίο γιὰ τὴν ἐπιστήμη μὲ τὸν τίτλο: «Τὸ μέλλον τῆς ἐπιστήμης», ὅπου ὑποστήριζε ὅτι αὐτὴ θὰ ἔλυνε ὅλα τὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, μετὰ 100 χρόνια, τὸ 1947, μιὰ ὁμάδα Γάλλων πάλι ἐπιστημόνων² ἐκυκλοφόρησε ἔνα βιβλίο μὲ τὸν ἕδιο ἀκριβῶς τίτλο σὰν ἀπάντηση, ἀλλὰ ἀπάντηση - διάψευση, στὸ προηγούμενο. Τὸ συμπέρασμα τοῦ τελευταίου αὐτοῦ βιβλίου εἰναι ὅτι «τὸ μέλλον τῆς ἀνθρωπότητος δὲν ἔξαρταται μόνο ἀπὸ τὴν ἐπιστήμη». ”Υπάρχουν πολλὰ καὶ σπουδαῖα ἄλλα προβλήματα, ποὺ ἡ ἐπιστήμη δὲν μπορεῖ νὰ ἔρευνήσῃ οὕτε κὰν νὰ πλησιάσῃ. «Οἱ τεχνικὲς μέθοδοι συλλαμβάνουν μόνο ὅ, τι ἔχει διαστάσεις καὶ βάρος... Ἔννοοῦν μόνο ὅσα εἰναι τοποθετημένα στὸ χῶρο καὶ τὸ χρόνο».³ «Μαθαίνουμε μόνο τὶς σχέσεις τῶν πραγμάτων, μὰ ἀδυνατοῦμε νὰ γνωρίσουμε τὰ ἕδια τὰ πράγματα».⁴ ”Ετσι ἀγνοεῖ καὶ σήμερα ἡ ἐπιστήμη λ.χ. τί εἰναι ὑλὴ, φῶς, χῶρος, ἔλξη, ἀκόμη καὶ τί εἰναι μονάδα.

Ἐκεῖ ὅμως ποὺ ἡ ἐπιστήμη δηλώνει όλοκληρωτικὴ ἀγνοία εἰναι οἱ λεγόμενες πρῶτες ἀρχὲς καὶ αἰτίες τῶν ὄντων, ἡ ἀρχὴ καὶ γένεση τῆς ζωῆς, τὸ φαινόμενο τῆς φθορᾶς καὶ τοῦ θανάτου, μὲ ἔνα λόγο ἡ ἀρχικὴ αἰτία καὶ σκοπιμότητα τοῦ Σύμπαντος.

”Υστερεα, τὶς ἀκόλουθες τῆς πνευματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, ὅπως τὴν ἀρετὴ καὶ τὴν κακία, τὴ χαρὰ καὶ τὴ λύπη, τὴν

1. Ο Ρενάν (1823 - 1892): *L'avenir de la Science*.

2. Πρωτοστάτης στὴν ὁμάδα αὐτὴ ἦταν ὁ Λουδοβίκος ντὲ Μπρολί (Broglie, γεν. 1892), σπουδαῖος φυσικός, ἀκαδημαϊκὸς καὶ μὲ βραβεῖο Νόμπελ (1929).

3. Ο Ιατροφιλόσοφος Ἀλ. Καρρέλ, γαλλικῆς καταγωγῆς, ποὺ ζῆσε στὴν Ἀμερική, στὸ βιβλίο του: 'Ο ἄνθρωπος, αὐτὸς ὁ ἄγνωστος, μετάφρ. N. Τζαρτζάνου (1948), σ. 51, 54.

4. Ο Γάλλος μεγάλος μαθηματικός, ἀστρονόμος καὶ φιλόσοφος Πουανκαρέ (1854 - 1912) στὸ βιβλίο του «Ἡ ἀξία τῆς ἐπιστήμης».

άγάπη καὶ τὸ μίσος, τὴν ἐλευθερία καὶ τὴν θέληση, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν πίστη... κανένα νυστέρι χειρούργου οὔτε μικροσκόπιο ἢ τηλεσκόπιο φυσικοῦ μπόρεσαν νὰ συλλάβουν καὶ νὰ πειραματιστοῦν πάνω σ' αὐτές. Χωρὶς ὅμως αὐτὲς τὶς ἐκδηλώσεις ποιόν ὄρισμὸ τοῦ ἀνθρώπου θὰ μποροῦσε νὰ μᾶς δώσῃ ἡ ἐπιστήμη; Ὡκεανὸς γνώσεων δὲν ἀξίζει ὅσο μιὰ σταγόνα ἀγάπης! «Ἡ ἐπιστήμη δὲν μπορεῖ νὰ θεωρηθῇ ἐπαρκής γιὰ τὸν ἀνθρώπο, γιατὶ δὲν μπορεῖ νὰ δώσῃ ὅ, τι δὲν περιέχει, λ.χ. τὴν καλωσύνη, τὴν αὐταπάρνηση, τὴν ἐθελοθυσία». ¹

3. «Μεταφυσικὰ» προβλήματα.

Τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ ἐπιστήμη γιὰ τὴν γνώση τῶν ὄντων εἶναι ἡ παρατήρηση καὶ τὸ πείραμα. Ὑπάρχουν ὅμως, ὅπως εἴδαμε, καὶ ζητήματα ποὺ δὲν μπορεῖ οὔτε ἡ παρατήρηση οὔτε τὸ πείραμα νὰ ἐρευνήσουν. Ἀπ' αὐτὰ τὰ σπουδαιότερα εἶναι ἡ προέλευση τοῦ Σύμπαντος καὶ τῆς ζωῆς. Γιὰ τὴν προέλευση τῆς ζωῆς περίπου ἡ ἐπιστήμη λέει πότε ἐμφανίστηκε, ἀλλὰ δὲν ξέρει νὰ εἰπῇ τὸ πῶς δημιουργήθηκε καὶ ἀπὸ ποιόν. Φυσικά, ἀφοῦ ύποστηρίζει πῶς ὁ ἀνθρώπος παρουσιάστηκε τελευταῖος στὸν πλανήτη μας, πῶς νὰ ἔκανε «παρατήρηση» ἢ «πείραμα» χιλιάδες ἢ ἑκατομμύρια χρόνια πρίν; Πολὺ περισσότερο αὐτὸι ισχύει γιὰ τὴν προέλευση τοῦ Σύμπαντος. Ὁ τρόπος λοιπὸν δημιουργίας τοῦ Σύμπαντος καὶ τῆς ζωῆς δὲν εἶναι ζητήματα ποὺ μπορεῖ νὰ ἐρευνηθοῦν πειραματικά, «φυσικά». εἶναι «μεταφυσικά» προβλήματα, ύπερβαίνουν τὶς ἀνθρώπινες δυνατότητες.

Αλλὰ γιὰ νὰ τὸ καταλάβουμε κάπως αὐτό, πρέπει νὰ κάνουμε τὴν ἔξης σειρὰ σκέψεων:

Καὶ ἡ ἀπλὴ παρατήρηση, ἀλλὰ καὶ ἡ ἐπιστημονικὴ ἔχουν διαπιστώσει τὸ γενικὸ νόμο τῆς αἰτίας καὶ τοῦ ἀποτελέσματος ἢ νόμο τῆς αἰτιότητος, ὅπως συνηθέστερα λέγεται. Ὁ νόμος αὐτὸς ισχύει γιὰ όλα τὰ ὄντα καὶ λέει πῶς κάθετι ποὺ ύπάρχει καὶ γίνεται ὄφελεται σὲ κάποια αἰτία ποὺ τὸ προκάλεσε. Αὐτὸ δὲν χρειάζεται καμμιὰ ιδιαίτερη ἀπόδειξη· εἶναι αὐταπόδεικτο. Ἔτσι καὶ τὸ Σύμπαν, ποὺ παρουσιάζει σὰν σύνολο μιὰν ἐνότητα, πρέπει νὰ ἔχῃ μιὰ δημιουργικὴ αἰτία. «Ἀν αὐτὸ δὲν τὸ παραδεχτῇ ὁ ἀνθρώπος, δὲν μπορεῖ νὰ λέγεται λογικός.

1. K. Μαλτέζος (1869 - 1951), ἀκαδημαϊκός, καθηγητὴς τῆς Μηχανικῆς στὸ Πανεπιστήμιο καὶ τῆς Φυσικῆς στὸ Πολυτεχνεῖο Αθηνῶν.

’Αλλὰ ἡ πρώτη καὶ ἀρχικὴ αὐτὴ αἰτία τοῦ Σύμπαντος, δηλαδὴ ὅλων ἀνέξαιρετα τῶν ὄντων, εἴτε τὰ βλέπουμε καὶ τὰ ἀντιλαμβανόμαστε ἐμεῖς ὅλα εἴτε ὅχι, δὲν μπορεῖ νὰ είναι παρὰ μία καὶ μόνη. Δύο ἀποκλείεται λογικὰ νὰ ύπαρχουν, γιατὶ ἔνα πράγμα – καὶ ἐδῶ τὸ Σύμπαν θεωρεῖται σὰν μιὰ ἐνότητα – δὲν μπορεῖ νὰ ἔχῃ δυὸς αἰτίες ταυτόχρονα. Ἐπίσης ἡ πρώτη καὶ ἀρχικὴ αἰτία τοῦ Σύμπαντος πρέπει νὰ είναι ἀνώτερη ἀπὸ τὸ ἀποτέλεσμά της, τὸ Σύμπαν, ἀλλὰ καὶ διαφορετικὴ ἀπ’ αὐτό, δηλαδὴ ὅχι τῆς ἴδιας οὐσίας, «ύλική». Προχωρώντας ὁδηγούμαστε νὰ παραδεχτοῦμε πῶς ἡ πρώτη αὐτὴ αἰτία τοῦ Σύμπαντος πρέπει νὰ είναι: μία ἄναρχη, ἄρα ἀναίτια καὶ αὐθύπαρκτη, ἄυλη, παντοδύναμη καὶ ἀμετάβλητη. Ὁδηγούμαστε δηλαδὴ νὰ παραδεχτοῦμε τὴν ὑπαρξὴ Δημιουργοῦ Θεοῦ.

Φυσικά, δὲν μπορεῖ ποτὲ κανεὶς νὰ ὅχη τὴν «ἀπαίτηση», ἐπειτα ἀπὸ ὅσα εἴπαμε, νὰ ιδῇ ἡ νὰ ψηλαφήσῃ αἰσθητὰ τὸ Θεό, γιατὶ τέτοιος Θεός, «ύλικός», δὲν ύπάρχει. “Ἄν ύποστήριζε κανεὶς πῶς ύπηρχε, δὲν θὰ ἤταν Θεός, θὰ ἤταν ἀποτέλεσμα μιᾶς κάποιας ἄλλης ἀνώτερης δυνάμεως, ἀλλὰ ἄυλης... Αὐτὴ ἡ ἄυλη καὶ παντοδύναμη δύναμη, ὁ Θεός, είναι αἰτία ὅχι μόνο τῶν ύλικῶν ὄντων, ἀλλὰ καὶ ἄυλων ἐπίσης ύπάρχεων, τῶν πνευμάτων, τῶν ψυχῶν, ποὺ ύπάρχουν, καίτοι δὲν φαίνονται, ὅπως καὶ ὁ Δημιουργός τους, ὁ Θεός.

Καμιαὶ λοιπὸν ἄλλη λύση δὲν μπορεῖ νὰ δοθῇ στὸ μέγιστο αὐτὸ πρόβλημα. Κάθε ἄλλη ἀπάντηση δὲν είναι λύση, είναι σύγχυση καὶ χάος, καθαρὴ παραφροσύνη, ὅπως λέει ὁ μέγας φιλόσοφος καὶ θεμελιωτὴς τῆς ἐπιστήμης τῆς Λογικῆς Ἀριστοτέλης (384 – 322 π.Χ.).

4. Η φυσικὴ ἀποκάλυψη.

Στὴν προηγούμενη παράγραφο εἴδαμε πῶς ἡ ὑπαρξὴ τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου δὲν ἀποδεικνύεται «πειραματικά», ἀλλὰ ὁδηγούμαστε στὴν παραδοχὴ της λογικὰ καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη τῆς ἴδιας τῆς Φύσεως. “Οπως κάθε κατασκευὴ ἔχει τὸν κατασκευαστή της, ἔτσι καὶ τὸ Σύμπαν. «Πᾶς οἶκος κατασκευάζεται ύπό τινος, ὁ δὲ τὰ πάντα κατασκευάσας Θεός.» (Ἐβρ.3, 4)¹. Ἡ ἴδια ἡ Φύση δηλαδὴ μαρτυρεῖ μὲ τὴν τάξη

1. Γιὰ τὶς συντμήσεις τῶν βιβλίων τῆς Π. καὶ Κ.Δ. βλέπε τοὺς πίνακες στὶς σ. 30, 31, 33. Ὁ πρώτος ἀριθμὸς μετὰ τὸν τίτλο τοῦ βιβλίου σημαίνει τὸ κεφάλαιο, ἐνῶ ὁ δεύτερος τὸ στίχο. Οἱ ἄλλες συντομογραφίες είναι αὐτονόητες καὶ γνωστές.

καὶ τὴν ἀρμονία ποὺ παρατηρεῖται σ' αὐτή τὴν ὑπαρξη τοῦ Δημιουργοῦ της. Τὴν ἔμμεση αὐτή μαρτυρία γιὰ τὴν ὑπαρξη τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὴ Φύση καὶ τὴ λογικὴ τοῦ ἀνθρώπου ὄνομάζουμε φυσικὴ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ. «Οἱ οὐρανοὶ διηγοῦνται δόξαν Θεοῦ, ποίησιν δὲ χειρῶν Αὔτοῦ ἀναγγέλλει τὸ στερέωμα.» (Ψαλμ. 18,2).

Καὶ εἶναι τόσο ισχυρὴ καὶ μυριόστομη ἡ μαρτυρία καὶ ἀποκάλυψη αὐτή, ὥστε ἡ ἄγνοια ἡ ἀπόρριψη της νὰ ισοδυναμῇ, ὅπως εἴπαμε, μὲ ἀνοησίᾳ. «Μάταιοι μὲν γὰρ πάντες ἄνθρωποι φύσει, οἵς παρην Θεοῦ ἀγνωσία καὶ ἐκ τῶν ὄρωμένων ἀγαθῶν οὐκ ἰσχυσαν εἰδέναι τὸν ὄντα οὕτε τοῖς ἔργοις προσχόντες ἐπέγνωσαν τὸν τεχνίτην.» (=Εἶναι βέβαια ἀνόητοι ἐκ φύσεως ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ποὺ δὲν ἔφτασαν στὴ γνώση τοῦ Θεοῦ καὶ δὲν μπόρεσαν ἀπ' τὴν προσεκτικὴ μελέτη τόσων φανερῶν καλῶν καὶ ἀγαθῶν τῆς Φύσεως ν' ἀναγνωρίσουν τὴν ὑπαρξη τοῦ Θεοῦ οὕτε ἀπ' τὰ ἔργα τῆς Δημιουργίας τὸ Δημιουργό τους. (Σ. Σολ. 13, 1).

Φυσικά, τὰ κτίσματα τοῦ Θεοῦ, «ἄφωνα», μιλοῦν γιὰ τὸν Κτίστη τους, γιατὶ ὁ Θεὸς τὰ ἔφτιαξε ἔτσι, ὥστε νὰ μαρτυροῦν τὴ θεία ὑπαρξή Του καὶ δύναμη. «Ἐτσι ἡ ἀποκάλυψη αὐτή, ποὺ σημαίνει φανέρωση, γίνεται στὴν ούσία ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Θεὸ διὰ μέσου τῶν κτισμάτων Του. «Τὸ γνωστὸν τοῦ Θεοῦ φανερὸν ἐστιν αὐτοῖς· ὡραία ἡ θεία αὐτοῖς ἐφανέρωσε. Τὰ γὰρ ἀόρατα αὐτοῦ ἀπὸ κτίσεως κόσμου τοῖς ποιήμασι νοούμενα καθορᾶται, ἢ τε ἀΐδιος αὐτοῦ δύναμις καὶ θειότης.» (=Διότι ἡ ἀληθινὴ γνώση τοῦ Θεοῦ εἶναι ὀλοφάνερη σ' αὐτούς, φανερωμένη ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Θεό. Οἱ ἀόρατες δηλαδὴ στὰ αἰσθητὰ μάτια μας ἰδιότητες τοῦ Θεοῦ, ὅπως εἶναι ἡ παντοδυναμία Του καὶ ἡ θεία τελειότης Του, ἀπ' τὴν ἀρχὴ τῆς δημιουργίας φαίνονται καὶ κατανοοῦνται καθαρὰ ἀπ' τὰ ἴδια τὰ κτίσματα καὶ δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ. (Ρωμ. 1,20).

Στὴ φυσικὴ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ ἀνήκει καὶ ἡ ἡ μαρτυρία τῆς ἡθικῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ ὑπαρξη δηλαδὴ στὸν ἀνθρώπο πνευματικῶν ἐκδηλώσεων, ποὺ δὲν ἔξηγοῦνται «φυσικά», ὀδηγεῖ στὴν ὑπαρξη Ψυχῆς πνευματικῆς, ποὺ ὄφείλει τὴν ὑπαρξη τῆς σὲ μιὰ ἀνώτερη πνευματικὴ Ὑπαρξη, τὸ Θεό.

Τὴ φυσικὴ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ ἀναγνωρίζουν καὶ ὅλοι οἱ μεγάλοι ἐπιστήμονες, οἱ ὄποιοι βέβαια διακρίνουν καλύτερα μὲ τὴ μελέτη τους τὴν ἀρμονία καὶ τὴν τάξη καὶ σκοπιμότητα τοῦ Σύμπαντος. «Ἡ μελέτη τοῦ ἀστρονομικοῦ Σύμπαντος καὶ ὁ κλάδος ποὺ λέγεται Κοσμολογία συμβιβάζεται μὲ τὴν ἀποψη ἡ μᾶλλον σχεδὸν ὀδηγεῖ στὴν ἀποψη ὅτι τὸ Σύμπαν εἶναι σύστημα ποὺ ἔχει χρονικὴ ἀρχὴ δημιουργίας, σύστημα ποὺ σημειώνει

τὴν ἀφετηρία τοῦ χρόνου, ὅπως οἱ ἄνθρωποι τὸν ἀντιλαμβάνονται. Ἡ Δημιουργία προϋποθέτει Δημιουργό. Μποροῦμε ὥρθα νὰ ταυτίσουμε τὸ Δημιουργὸ τοῦ ἀστρονομικοῦ Σύμπαντος μὲ τὸν παντοδύναμο Θεὸ τῆς Χριστιανικῆς Πίστεως».¹ «Οπως βλέπουμε ὅμως, ἡ μαρτυρία αὐτὴ δὲν στηρίζεται σὲ «πειραματικὲς ἀποδείξεις», ποὺ δὲν ὑπάρχουν γιὰ τὰ ζητήματα αὐτά. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ καὶ ἡ ἄγνοια ἡ ἀπόρριψη τῆς μαρτυρίας αὐτῆς τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως ἀπὸ ἄλλους, ύλιστὲς καὶ ἀθέους ἐπιστήμονες, δὲν ἔχει κανένα ἐπιστημονικὸ κύρος. Γιὰ νὰ εἰπῇ ἡ ἐπιστήμη «δὲν ὑπάρχει» κάτι, πρέπει νὰ τὸ ἀποδείξῃ. Ἀλλὰ γιὰ νὰ τὸ ἀποδείξῃ, πρέπει νὰ κάνῃ «πείραμα» ἐπάνω σ' αὐτό, πράγμα ὅμως ἀδύνατο καὶ ἄτοπο. Αὐτὸ θὰ σήμαινε ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι «ύλικός», ἐνῶ Θεὸς «ύλικός» δὲν εἶναι νοητὸ νὰ ὑπάρχῃ. Καὶ ἀκριβώς αὐτὸ ὀδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν ὑπαρξη ἀῦλου καὶ πνευματικοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι ἀλήθεια αὐταπόδεικτη.

5. Ἡ «ἀδυναμία» τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως.

Βέβαια, ἡ φυσικὴ ἀποκάλυψη ἔχει ὄπωσδήποτε σπουδαία σημασία. Ἀνυψώνει τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Δημιουργὸ του καὶ δίνει ἔξηγηση γιὰ τὴν ὑπαρξη τοῦ Σύμπαντος. Λύει τὸ πρόβλημα τῆς ἀρχικῆς αἰτίας καὶ προελεύσεως τοῦ ύλικοῦ Σύμπαντος καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου καὶ ἀπὸ τὴ μελέτη τῶν κτισμάτων, ποὺ ἀναφέραμε· ὅτι δηλαδὴ ὁ Θεὸς εἶναι ἄυλος, παντοδύναμος, ἀπειρος (=στερητ.+ πείρας = πέρας) παντογνώστης κ.ἄ.

Ἡ φυσικὴ ἀποκάλυψη ὅμως δὲν πληροφορεῖ τὸν ἄνθρωπο, ἐκτὸς ἀπὸ τὸ πρόβλημα τῆς προελεύσεως τοῦ Σύμπαντος, γιὰ τόσα καὶ τόσα προβλήματα ποὺ συνδέονται μ' αὐτό. «Ετσι λ.χ. γιὰ τὸν τρόπο μὲ τὸν ὄποιο ἔγινε τὸ Σύμπαν, γιὰ τὸ σκοπό του, γιὰ τὰ πνευματικὰ καὶ θήικὰ προβλήματα, ὅπως εἶναι ἡ ψυχή, τὸ κακό, ἡ ἀμαρτία κ.ἄ., ἀπὸ τὴ φυσικὴ ἀποκάλυψη δὲν μαθαίνει τίποτε ὁ ἄνθρωπος. Τὰ διάφορα συστήματα τῆς Φιλοσοφίας, ὅπως καὶ οἱ διάφορες Θρησκείες, πλὴν τῆς χριστιανικῆς, οὕτε μπόρεσαν οὔτε μποροῦν νὰ δώσουν ἀληθινὴ καὶ ἔγκυρη ἀπάντηση στὰ παραπάνω προβλήματα. Οἱ «ἀπαντήσεις» τους εἶναι ποικίλες καὶ ἀντιφάσκουν. Ἀνήκουν στὴ φυσικὴ ἀποκάλυψη καὶ δὲν ἔχουν θεῖο καὶ αἰώνιο κύρος, ἔστω καὶ ἂν οἱ ἄλλες Θρη-

1. Ο Ἀγγλος Μίλν (Milne, 1896 - 1950), ἔνας ἀπὸ τοὺς τρεῖς κορυφαίους ἀστροφυσικοὺς τοῦ κόσμου.

σκείες τὸ ὑποστηρίζουν. (Σ' αὐτὸ θὰ ἐπανέλθουμε).

Καὶ μὲ τὴ φυσικὴ ἀποκάλυψη λοιπὸν ὁ ἄνθρωπος ἔμενε καὶ μένει ἀκαθοδήγητος. Γι' αὐτὸ εἶχε ἀνάγκη μιᾶς νέας ἀποκαλύψεως, ἡ ὁποία, γιὰ νὰ εἰναι ἀλάνθαστη καὶ ἔγκυρη, μόνο ἀπὸ τὸν ἕδιο τὸ Θεὸ μποροῦσε νὰ γίνη.

6. Ἡ ύπερφυσικὴ ἡ Θεία Ἀποκάλυψη.

Τὸ πρῶτο καὶ βασικὸ χαρακτηριστικὸ τῆς θείας Ἀποκαλύψεως εἰναι ὅτι στηρίζεται ὥχι στὴν ἀναζήτηση τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ στὴν αὐτοαποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο εἰναι ἀκριβῶς θεία. Ὁ ἄνθρωπος, ποὺ εἰναι δημιούργημα, κτίσμα, εἰναι «πεπερασμένος», περιορισμένης καὶ ἀδύνατης φύσεως, ἐνῶ ὁ Θεὸς εἰναι ἄπειρος, ἀπειρότερος καὶ παντοδύναμος καὶ ἄρα ἀσύληπτος μὲ τὸ νοῦ, ἀκατάληπτος. «Ἄπειρον τὸ θεῖον καὶ ἀκατάληπτον καὶ τοῦτο μόνον αὐτοῦ καταληπτόν, ἡ ἀπειρία καὶ ἡ ἀκαταληψία.» (Ἰωάν. Δαμασκ., P.G.94, 845)¹. «Οσο καὶ ἂν ἥθελε ὁ ἄνθρωπος νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί Του, γιὰ νὰ πάρῃ ἀπάντηση στὰ προβλήματά του καὶ νὰ μάθῃ τὴν ἀλήθεια, δὲν μποροῦσε οὕτε καὶ μπορεῖ μόνος του. «Θεὸν οὐδεὶς ἔώρακε πώποτε.» (= Κανεὶς ποτὲ δὲν εἶδε τὸ Θεό, σὰν ἀυλη καὶ ἄπειρη «Υπαρξη ποὺ εῖναι.» (Ἰωάν. 1,18). «Ον (Θεόν) εἶδεν οὐδεὶς ἄνθρωπων οὐδὲ ιδεῖν δύναται.» (Α' Τιμ. 6,16). Ἡ πρωτοβουλία λοιπὸν εἰναι τοῦ Θεοῦ, ὄφειλεται στὴ δική Του «φιλανθρωπία» καὶ τὴν ἄπειρη ιδιότητα Του, τὴν ἀγάπη. «Ἐν τούτῳ ἐστὶν ἡ ἀγάπη, οὐχ ὅτι ἡμεῖς ἡγαπήσαμεν τὸν Θεόν, ἀλλ' ὅτι αὐτὸς ἡγάπησεν ἡμᾶς καὶ ἀπέστειλε τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ ἵλασμὸν περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν.» (Α' Ιωάν. 4,10). Εἶναι ἐπομένως ἡ θεία Ἀποκάλυψη θεοκεντρική.

Ἐξάλλου ἡ θεία Ἀποκάλυψη ἔχει χαρακτήρα προσωπικό καὶ ιστορικό καὶ εἰναι συγκεκριμένη καὶ ὄρισμένη. Δὲν εἰναι δηλαδὴ μιὰ διδασκαλία γενικὴ καὶ ἀόριστη, ἀφηρημένη, ἀλλὰ ἔγινε «ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ» ἀπὸ τὸν προσωπικὸ Θεὸ καὶ σὲ ὠρισμένα πρόσωπα ἡ μὲ συγκεκριμένα καὶ ίστορικὰ πρόσωπα. «Ἐτσι στὴν Παλαιὰ Διαθήκη ἔγινε ἡ θεία Ἀποκάλυψη μὲ θεόπνευστα ὅργανα τοῦ Θεοῦ, τοὺς Προφῆτες, ἐνῶ στὴν Καινὴ Διαθήκη ἔγινε μὲ τὸ μοναδικὸ καὶ κοσμοϊστορικὸ θαῦμα τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ ἕδιο τοῦ Θεοῦ στὸ Πρόσωπο τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Τέλος, ἡ θεία Ἀποκάλυψη, ἐνῶ εἰναι προσωπικὴ καὶ ίστο-

1. Ἡ σύντμηση μὲ τὰ ξενόγλωσσα γράμματα P.G. σημαίνει τὴ σειρὰ τῆς Ἑλληνικῆς Πατρολογίας (Patrologiae Graecae), ποὺ ἔξεδωκε ὁ Γάλλος Migne. Ὁ πρῶτος ἀριθμὸς μετὰ τὰ P.G. σημαίνει τὸν τόμο καὶ ὁ δεύτερος τὴ στήλη.

ρική, ἀκριβῶς γιατὶ εἶναι θεία καὶ ύπερφυσική, πάντα γίνεται προσιτὴ καὶ ἀποδεκτὴ ἀπὸ τὸν ἄνθρωπο μόνο μὲ τρόπο ύπερφυσικό, μόνο μὲ τὴν πίστη. ~~Χ~~

~~Χ~~ 7. Τί εἶναι πίστη γενικά.

Ἡ λέξη πίστη (ἀπ' τὸ πείθω - πείθομαι) σημαίνει ἀρχικὰ ἐμπιστοσύνη, πεποίθηση στὴν προσωπικὴ αὐθεντίᾳ ἡ μαρτυρία καποιου γιὰ κάτι καὶ ὑστερα προσωπικὴ ἐμπειρία, δοξασία ἡ γνώμη γιὰ κάτι.

Σ' αὐτοῦ τοῦ εἰδους τὴν πίστη στηρίζονται οἱ πρῶτες καὶ οἱ πλεῖστες ἀνθρώπινες γνώσεις, ἀκόμα καὶ οἱ ἐπιστημονικές. "Οταν ὁ πατέρας ἀπαντᾷ στὶς ἀπορίες τοῦ μικροῦ παιδιοῦ του, ὅ,τι τοῦ λέει τὸ πρόσωπο-πατέρας τὸ δέχεται ὡς ἀληθινὸ καὶ βέβαιο τὸ παιδί, πείθεται, πιστεύει στὴ μαρτυρία τοῦ πατέρα του, ἔστω καὶ ἂν δὲν τοῦ παρουσιάζῃ ὁ πατέρας του πειράματα καὶ ἀποδείξεις. Καὶ στὸ σχολεῖο ὁ μαθητής τὸ πλεῖστο τῶν γνώσεών του, προπαντὸς τῶν ἴστορικῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν ἄλλων, τὸ ἀφομοιώνει μὲ τὴν ἐμπιστοσύνη στὸν προσωπικὸ λόγο τοῦ δασκάλου-καθηγητῆ καὶ ὅχι τόσο μὲ τὰ πειράματα. "Οσο γιὰ τὴν καθημερινὴ ζωὴ ἡ πίστη στὸν προσωπικὸ λόγο τοῦ ἄλλου εἶναι ζήτημα πρώτης ἀνάγκης. «Ἀπάντων πραγμάτων ἡ πίστις προηγεῖται. Τίς γὰρ δύναται θερίσαι γεωργός, ἐὰν μὴ πρῶτον πιστεύῃ (=ἐμπιστευτῇ) τὸ σπέρμα τῇ γῇ; ἡ τίς δύναται διαπεράσαι θάλατταν, ἐὰν μὴ πρῶτον πιστεύῃ τῷ πλοιῷ καὶ τῷ κυβερνήτῃ; Τίς δὲ κάμνων (=ἄρρωστος) δύναται θεραπευθῆναι, ἐὰν μὴ πρῶτον ἔσαυτὸν πιστεύῃ τῷ ιατρῷ; Ποίαν δὲ τέχνην ἡ ἐπιστήμην δύναται τις μαθεῖν, ἐὰν μὴ πρῶτον ἐπιδῶ (=παραδώσῃ) ἔσαυτὸν καὶ πιστεύῃ τῷ διδασκάλῳ;...» (Ἐκκλ. συγγρ. Θεόφιλος, P.G.6, 1036 – 37 A).

Ἄλλὰ καὶ οἱ καθαρὰ Φυσικομαθηματικὲς Ἐπιστήμες προϋποθέτουν τὴν πίστη, γιατὶ στηρίζονται ὅχι μόνο σὲ πειράματα, ἀλλὰ καὶ σὲ ἀναπόδεικτα αἴτηματα καὶ ἀξιώματα. «Ἡ ἀρχὴ τῆς πίστεως δὲν εἶναι καθόλου ξένη πρὸς τὴν ἐπιστήμη καὶ τοὺς ἐργάτες της. Ὁ ἐργάτης τῆς ἐπιστήμης κατευθύνεται κυρίως ἀπὸ τὴν πίστη στὴν εύρεση τῶν ἀρχῶν (νόμων).» (Ἀμερικανὸς ἀστρονόμος Ἐδ. Φρόστ). Οἱ λεγόμενες «ύποθέσεις» καὶ «θεωρίες» ἐπίσης στὴν ἐπιστήμη δὲν εἶναι ἀσχετες μὲ τὴν πίστη.

Παρὰ ταῦτα ὅμως ύπάρχει μιὰ πολὺ μεγάλη διαφορὰ μεταξὺ κοινῆς πίστεως καὶ χριστιανικῆς πίστεως. Ἡ κοινὴ ἡ «ἄνθρωπινη» πίστη δὲν ἔχει καμμιὰ σημασία, ὅταν ὁ ἄνθρωπος λάβῃ προσωπικὴ ἐμπειρία γιὰ ὅ,τι πιστεύει. «Ἔτσι λ.χ., ἐνῶ στὸ μά-

θημα τῆς Γεωγραφίας ἀκούω γιὰ τὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου καὶ, παρ' ὅλο ποὺ δὲν τὸν εἶδα προσωπικά, πιστεύω γι' αὐτὸν στὶς μαρτυρίες ἄλλων, ὅταν τὸν ἵδω καὶ προσωπικὰ πλέον, δὲν τὸν πιστεύω, τὸν γνωρίζω, κ.ό.κ. Ἡ χριστιανικὴ πίστη ὅμως παραμένει πάντα τὸ μόνο μέσο, ὅπως εἴπαμε, γιὰ νὰ πλησιάσουμε καὶ νὰ «γνωρίσουμε» τὴ θεία Ἀποκάλυψη, ἡ ὁποία, ἀκριβῶς γιατὶ ἀναφέρεται σὲ ύπερφυσικὰ καὶ πνευματικὰ ζητήματα, δὲν χρησιμοποιεῖ χειροπιαστὲς ἀποδείξεις καὶ πειράματα «φυσικά, ἀλλὰ τὴν προσωπικὴ ἐσωτερικὴ ἐμπειρία καὶ βίωση αὐτοῦ ποὺ πιστεύει κανείς, τοῦ Θεοῦ.

8. Ἡ χριστιανικὴ πίστη.

Τὸ πρῶτο λοιπὸν καὶ βασικότατο χαρακτηριστικὸ τῆς χριστιανικῆς πίστεως εἶναι ὅτι δὲν στηρίζεται σὲ κανενὸς εἴδους πειράματα, ἀλλὰ μόνο στὴν προσωπικὴ αὐθεντία τοῦ ἵδιου τοῦ Θεοῦ ἀπευθείας, στὴν «αὐτοαποκάλυψη» δηλαδὴ τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν πιστό, ἡ στὴν προσωπικὴ μαρτυρία θεοπνεύστων ὄργάνων τοῦ Θεοῦ, ποὺ ὀδηγοῦν πάλι τὸν πιστὸ σὲ ἄμεση καὶ ἀπευθείας ἐπικοινωνία μὲ τὸ Θεό, σὲ μιὰ προσωπικὴ ἐμπειρία καὶ βίωση τοῦ ἵδιου τοῦ πιστοῦ. «Ἐτσι, ἐνῶ ὁ ἵδιος ὁ πιστὸς εἶναι πεπεισμένος ἀπόλυτα καὶ «ζῆ» ἐσωτερικὰ καὶ ἀπευθείας ὁ, τι πιστεύει, ἐπειδὴ αὐτὸς εἶναι ύπερφυσικό, δὲν μπορεῖ νὰ γίνη γι' αὐτὸς ἔνα ἔξωτερικὸ πείραμα. Ἡ θεία παρουσία εἶναι, σὰν θεῖο καὶ ἀπόλυτο πνεῦμα, ἀόρατη καὶ «ἀναφής» (=ἀσύλληπτη, ἀπιστη), ἀκόμα καὶ μὲ τὸ νοῦ τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ στὴν περίπτωση τῶν θαυμάτων βλέπει ὁ πιστὸς καὶ ἔξωτερικὰ γεγονότα, ἀλλὰ τὴν αἰτία, τὴ θεία παρουσία καὶ ζωή, δὲν τὴ βλέπει ἔξωτερικά, τὴ ζῆ ἐσωτερικά, τὴν πιστεύει. Γ' αὐτὸς καὶ τὰ ὑπερφυσικὰ γεγονότα τῆς θείας Ἀποκαλύψεως τὰ ἵδια εἶναι μοναδικὰ καὶ ἀνεπανάληπτα, συμβαίνουν προσωπικά, δὲν μπορεῖ νὰ «πειραματίζεται» μ' αὐτὰ ὁ καθένας ὅποτε θὰ τὸ ἥθελε, ὅπως μὲ τὸν Ἰσθμὸ τῆς Κορίνθου. Μπορεῖ ὅμως νὰ τὰ ζήσῃ, νὰ τὰ «αισθανθῆ» ἐσωτερικά, ἀφοῦ τὰ πιστεύση καὶ ἐνῶ τὰ πιστεύει.

Ἡ πίστη δηλαδὴ εἶναι προσκόλληση σὲ μιὰ προσωπικὴ παρουσία, τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, ποὺ δίνει οὐσία, περιεχόμενο καὶ βεβαιότητα σ' ὅλα τὰ ἄλλα. «Ἐτσι δὲ πίστις ἐλπιζομένων ὑπόστασις (=ὕπαρξη), πραγμάτων ἔλεγχος (=φανέρωση, βεβαίωση) οὐ βλεπομένων (=ἀօράτων) (Ἐφρ. 11,1). «Πίστει νοοῦμεν κατηρτίσθαι τοὺς αἰώνας ρήματι Θεοῦ.» (=Μὲ τὴν πίστη κατανοοῦμε ὅτι δημιουργήθηκε σὲ ὄρισμένο χρόνο ὁ ὄρατὸς κόσμος μὲ τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ. (Ἐφρ. 11, 3). Γ' αὐτὸς καὶ τὸ πρῶτο

πράγμα ποù πρέπει νὰ «προσφέρη» κανεὶς γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ αὐτὴ τὴν ἐμπειρία τὴν προσωπικὴ εἰναι ἡ πίστη. «Πιστεύσαι δεῖ τὸν προσερχόμενον τῷ Θεῷ ὅτι ἔστι» (=ὅτι ὑπάρχει). Τότε, ἀμέσως, «τοῖς ἐκζητοῦσιν Αὔτὸν μισθαποδότης γίνεται.» (Ἑβρ.11, 6). Παίρνει ἀμέσως τὸ «μισθό» του, βραβεύεται ἡ πίστη του, μὲ τὴν ἐσωτερικὴ πληροφορία καὶ αὐτοβεβαίωση ποὺ ἀποκτᾷ. Στὸν Χριστιανισμὸν ἡ πορεία γιὰ νὰ βεβαιωθῇ κανεὶς γιὰ τὶς ὑπερφυσικὲς πραγματικότητες, γιὰ τὴν «ὑπόστασιν» τῶν «ἐλπιζομένων» καὶ «οὐ βλεπομένων πραγμάτων», εἰναι ἀντίθετη ἀπ' ὅ,τι συμβαίνει στὸν αἰσθητὸ καὶ φυσικὸ κόσμο. Ἐκεὶ πειραματίζεσαι καὶ τὸ κατανοεῖς, τὸ γνωρίζεις. Ἐδῶ τὸ πιστεύεις πρῶτα καὶ τότε ὅχι ἀπλῶς τὸ κατανοεῖς, ἀλλὰ τὸ ζῆς. «Καὶ ἐὰν μὴ πιστεύσητε οὐδὲ μὴ συνήτε.» (=«Ἄν δὲν πιστεύσετε, δὲν μπορεῖτε καὶ νὰ κατανοήσετε. (Ἡσ. 7,9). Μάλιστα στὸ ἐβραϊκὸ κείμενο αὐτὸ τὸ «συνῆτε» (τοῦ ρ. συνίημι =ἐννοῶ) ἔχει καὶ τὴν ἔννοια τοῦ παραμένω στὴ ζωὴ. Ἐπομένως : «Ἐὰν δὲν πιστεύσετε, δὲν μπορεῖτε νὰ παραμείνετε στὴ ζωὴ», δὲν θὰ ζῆτε καὶ δὲν θὰ αἰσθάνεστε τὴν πραγματικότητα· γιατὶ φυσικὰ χωρὶς τὴ ζωὴ «τῆς πίστεως», τῆς πραγματικότητος τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ πνευματικοῦ κόσμου, ἡ «ύλικὴ» ζωὴ δὲν εἰναι ζωὴ πραγματικὴ, εἰναι χάος, δὲν ἔχει κανένα νόημα. «Διὰ πίστεως γὰρ περιπατοῦμεν, οὐ διὰ εἴδους.» (=Γιατὶ τὴν παρούσα ζωὴ τὴν περνᾶμε ὅχι βλέποντας μὲ τὰ σωματικὰ μάτια τὸν Κύριο, ἀλλὰ μὲ τὰ μάτια τῆς πίστεως. (Β' Κορ. 5, 7).

9. Χριστιανικὴ πίστη καὶ ζωὴ.

‘Αλλ’ ἐνῶ ἀπὸ τὴ θεία ‘Αποκάλυψη καὶ μὲ τὴν πίστη γνωρίζουμε τὴν ἀλήθεια (θὰ ἴδοῦμε στὴ συνέχεια ποιὰ εἰναι συγκεκριμένα αὐτὴ ἡ ἀλήθεια), ἡ γνώση αὐτὴ δὲν εἰναι μιὰ γνώση διανοητικὴ: ἀπλῶς γιὰ νὰ τὸ «ξέρω», ἐπειδὴ εἰχα ἀπορία ἢ περιέργεια, ἄσχετα ἄν δὲν μὲ ώφελὴ καὶ σὲ τίποτε συγκεκριμένα. Ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια δὲν εἰναι καθόλου κάτι τέτοιο οὕτε ἀποκαλύψητη σὰν κάτι τέτοιο. ‘Απ’ ἄκρη σ’ ἄκρη φανερώθηκε στὸν ἄνθρωπο ἀχώριστη ἀπ’ τὴ ζωὴ καὶ μόνο σὰν φῶς ζωῆς, σ্পως ἔλεγαν οἱ πρῶτοι Χριστιανοί.

“Ἐτοι ὅποιο «σημεῖο» τῆς θείας ‘Αποκαλύψεως καὶ ἄν μελετήσουμε, βλέπουμε αὐτὸ τὸ συνδυασμό. Ἡ πίστη τοῦ ‘Αβραὰμ λ.χ. εἰναι μιὰ πράξη ζωῆς. Ἐπειδὴ πιστεύει, ζῇ ὅπως πιστεύει, εἰναι καὶ μένει πιστός, δείχνει «πιστότητα» στὸ λόγο τοῦ Θεοῦ μὲ τὴ ζωὴ του: μεταναστεύει, θυσάζει κατὰ πρόθεση τὸ γιό του... Μ’ ἔνα λόγο ἡ πίστη εἰναι ὑπακοή. ‘Ακοῦμε τὴ φωνὴ τοῦ

Θεοῦ καὶ τὴν «ύπακούουμε», τὴν ἐφαρμόζουμε στὴ ζωή μας.

Προπαντὸς ὅμως ἡ πλήρης θεία Ἀποκάλυψη, τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας, ποὺ ἔγινε μὲ τὴ θεία ἐνανθρώπηση τοῦ Κυρίου μας Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἔγινε ἀκριβῶς μὲ τὴν προσωπικὴ θεία παρουσίᾳ Του καὶ ζωή. Καὶ δὲν ἔγινε γιὰ κανένα ἄλλο σκοπὸ παρὰ γιὰ νὰ γνωρίσουμε στὸ θεῖο Πρόσωπό Του τὴν ἀληθινὴ ζωή (ἀλήθεια-ζωή), γιὰ νὰ εἶναι ὁ «ύπογραμμὸς» γιὰ τὴ δική μας προσωπικὴ ζωή: «ὕμῖν ὑπολιμπάνων (=ἀφήνοντας) ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσῃτε τοῖς ἰχνεσιν Αὔτοῦ.» (Α' Πέτρ.2, 21). Ὁ ἕδιος θὰ πῆ: «Ἐγὼ ἥλθον ἵνα ζωὴν ἔχωσι καὶ περισσὸν ἔχωσι.» (Ιωάν. 10, 10). «Οχι ἀπλῶς μάλιστα ζωή, ἀλλὰ «περισσόν», περίσσευμα, πλήρωμα, γεμάτη ζωή. Γιατὶ ὅ, τι δίνει ὁ Θεός εἶναι τέλειο, πλήρες· καὶ ὅ, τι ζητεῖ τὸ θέλει τὸ ἕδιο, τέλειο, πλήρες. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ αἰώνιος λόγος Του, ποὺ εἶναι θὰ λέγαμε καὶ ὁ ὄρισμὸς τοῦ Χριστιανισμοῦ, τοῦ ἔργου τοῦ Χριστοῦ, εἶναι αὐτὸς: «Ἐγὼ εἰμι ἡ ὄδός, ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωή» (=ἡ ἀληθινὴ ὄδός =ἡ ἀληθινὴ ζωή. (Ιωαν. 14, 6). «Χριστιανισμὸς ἐστι τῆς θείας φύσεως (τοῦ Χριστοῦ) μίμησις.» (Γρηγ. Νύσσης, περὶ χριστ. ὁμολογίας, P.G.46, 244C). Αὐτὸς εἶναι καὶ ὁ ὄρισμὸς τῆς Θρησκείας, ὅπως ὑποστηρίζουν οἱ θεολόγοι: ὄδός τοῦ Θεοῦ, πορεία ζωῆς στὸ δρόμο ποὺ ὑποδεικνύει καὶ φωτίζει ὁ Θεός. Θρησκευτικὴ ζωὴ σημαίνει λατρευτικὴ ζωὴ, πρακτικὴ ζωὴ. Μάλιστα ὁ ἄγιος Ἰάκωβος ὁ ἀδελφόθεος, ποὺ πραγματεύεται εἰδικὰ τὸ θέμα πίστη-ἔργα, λέγει πολὺ χαρακτηριστικά: «Τί τὸ ὄφελος, ἀδελφοί μου, ἐὰν πίστιν λέγῃ τις ἔχειν, ἔργα δὲ μὴ ἔχῃ;... Δεῖξόν μοι τὴν πίστιν σου ἐκ τῶν ἔργων σου... "Ωσπερ γὰρ τὸ σῶμα χωρὶς πνεύματος νεκρόν ἐστιν, οὕτω καὶ ἡ πίστις χωρὶς τῶν ἔργων νεκρά ἐστι."» (Ιακ. 2,14 18, 26).

Δὲν εἶναι λοιπὸν ὁ Χριστιανισμὸς ἀπλὴ διδασκαλία, ἀλλὰ εἶναι μιὰ διδασκαλία γιὰ νὰ γίνη ζωή. Γι' αὐτὸ καὶ δὲν διαδίδεται σὰν ἔνα φιλοσοφικὸ σύστημα ἀπ' τὴν ἀπλὴ μελέτη, ἀλλὰ μεταδίδεται ὅπως καὶ ἡ ζωή: ἔνας ζωντανὸς ὄργανισμὸς γεννᾶ ἔναν ἄλλο ζωντανὸ ὄργανισμό. Γιὰ τὸν ἕδιο λόγο καὶ ἡ Ἐκκλησία, ποὺ εἶναι ὁ ζωντανὸς ὄργανισμὸς τῆς θείας ζωῆς τοῦ Χριστοῦ, μεταδίδει ταυτόχρονα καὶ ἀχώριστα σὰν φῶς καὶ ζωὴ αὐτὴ τὴ θεία Ἀποκάλυψη: κριτήχηση-βάπτιση-θεία Κοινωνία ἡ Μετάληψη. «Ἔτσι δὲν ύπάρχει πιστὸς Χριστιανὸς ποὺ νὰ μὴν εἶναι βαπτισμένος καὶ νὰ μὴν κοινωνῇ - μεταλαμβάνῃ τὴ θεία Κοινωνία - Ζωή. "Οταν παύσῃ νὰ ζῇ τὴ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, ἔχει παύσει καὶ νὰ ζῇ σὰν Χριστιανός.

Τὸ συμπέρασμα λοιπὸν εἶναι αὐτονόητο: Δέν μποροῦμε νὰ λέμε ὅτι πιστεύουμε, ἄν δὲν ζοῦμε τὴ χριστιανικὴ ἀλήθεια· οὔτε

μπορούμε ἄλλα νὰ πιστεύουμε καὶ ἄλλα νὰ ζοῦμε. Νοῦς, λογική, θέληση, συνείδηση, ἐπιθυμία, συναίσθημα, σῶμα, αἰσθήσεις, κινήσεις, ἐνέργειες ὅλα πρέπει νὰ πιστεύουμε καὶ νὰ φωτίζωνται καὶ νὰ κατευθύνωνται (=εὐθυγραμμίζωνται) ἀπὸ τὴν ἀλήθεια ποὺ πιστεύουμε. Αὔτῃ τὴν ἔννοια ἔχει «ἡ πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή», τὸ «ἀγαπήσεις ΚYPION τὸν Θεόν σου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς ἰσχύος σου καὶ ἐξ ὅλης τῆς διανοίας σου.» (Λουκ.10, 27).

“Εἶτι σὰν ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν γνωριμία καὶ κατανόηση τῆς χριστιανικῆς ἀλήθειας εἶναι καὶ ἡ χριστιανικὴ ζωὴ. “Αν ἡ ζωὴ μας εἶναι «σκοτεινή», δὲν μπορούμε νὰ πλησιάσουμε τὸ Φῶς, ὅπως οἱ τυφλοὶ ἔχουν μάτια, ἀλλὰ δὲν διακρίνουν τὸ φῶς. Ἀντίθετα, θὰ μισοῦμε τὸ Φῶς, θ' ἀπιστούμε, ὅχι γιὰ κανένα ἄλλο λόγο, ἀλλὰ γιατὶ θὰ εἶναι πονηρὰ τὰ ἔργα μας. «Τὸ φῶς ἐλήλυθεν ((=ἡρθε) εἰς τὸν κόσμον καὶ ἤγαπησαν οἱ ἄνθρωποι μᾶλλον τὸ σκότος ἢ τὸ φῶς· ἦν γὰρ πονηρὰ τὰ ἔργα αὐτῶν. Πᾶς γὰρ ὁ φαῦλα (φαῦλος =κακός, διεφθαρμένος) πράσσων μισεῖ τὸ φῶς καὶ οὐκ ἔρχεται πρὸς τὸ φῶς...» (Ιωάν. 3, 19-21).

Τελειώνοντας ἐδῶ τὴν Εἰσαγωγὴν, γιὰ ν' ἀρχίσουμε τὴν μελέτη «τῶν ἀληθειῶν τῆς χριστιανικῆς πίστεως», παραθέτουμε τὴν Εὐχὴν τῆς Θείας Λειτουργίας, ποὺ ἀπαγγέλλει ὁ ιερεύς πρὶν ἀπ' τὴν ἀνάγνωση τοῦ ιεροῦ Εὐαγγελίου, σὰν τὴν καλύτερη ἀκριβῶς εἰσαγωγὴ πρὶν ἀπ' τὴν μελέτη τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως:

“Ἐλλαμψον (=λάμψε) ἐν ταῖς καρδίαις ἡμῶν, φιλάνθρωπε Δέσποτα, τὸ τῆς Σῆς θεογνωσίας ἀκήρατον (=καθαρὸ) φῶς καὶ τοὺς τῆς διανοίας ἡμῶν διάνοιξον ὄφθαλμούς εἰς τὴν τῶν εὐαγγελικῶν Σου κηρυγμάτων κατανόησιν. “Ἐνθες (=θέσε, ἔμπνευσε) ἡμῖν (=σὲ μᾶς) καὶ τὸν τῶν μακαρίων Σου ἐντολῶν φόβον, ἵνα τὰς σαρκικὰς (=τὶς ἀμαρτωλές) ἐπιθυμίας πάσας καταπατήσαντες (=ἀφοῦ νικήσουμε καὶ περιφρονήσουμε) πνευματικὴν πολιτείαν (=διαγωγὴ) μετέλθωμεν (=νὰ ζήσουμε), πάντα τὰ πρὸς εὑαρέστησιν τὴν Σήν καὶ φρονοῦντες καὶ πράττοντες. Σὺ γὰρ εἶ ὁ φωτισμὸς τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἡμῶν, Χριστὲ ὁ Θεός, καὶ Σοὶ τὴν δόξαν ἀναπέμπομεν σύν τῷ ἀνάρχῳ Σου Πατρὶ καὶ τῷ παναγίῳ καὶ ἀγαθῷ καὶ ζωοποιῷ Σου Πνεύματι νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἄμήν».

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΑΛΗΘΕΙΕΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ¹

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΔΥΟ ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ

~~1.~~ Διαφορὰ πηγῶν φυσικῆς καὶ θ. Ἀποκαλύψεως

Ἐνώ σὰν προσπάθεια ἔξιχνιάσεως καὶ γνώσεως τῆς ἀλήθειας ἡ φυσικὴ ἀποκάλυψη (βλέπε σ. 8) είναι ἀξιέπαινη καὶ σὲ πολλὰ θαυμαστή, σὰν ἀποτέλεσμα, σὰν λύση, παρουσίασε καὶ παρουσιάζει ἐναὶ βασικότατο μειονέκτημα: τὴν ἔλλειψη κάθε βεβαιότητος καὶ κάθε κύρους. Δὲν ἔχουμε παρὰ νὰ κοιτάξουμε τὶς παραδόσεις καὶ τὰ κείμενα τῶν διαφόρων Μυθολογιῶν, τῶν διαφόρων Θρησκειῶν, ἐκτὸς φυσικὰ τοῦ Χριστιανισμοῦ, καὶ τῶν διαφόρων συστημάτων τῆς Φιλοσοφίας, γιὰ νὰ διαπιστώσουμε μέσα στὴν τόση ποικιλίᾳ τῶν ἀπαντήσεων-λύσεων τί ἀβεβαιότητα καὶ σύγχυση παρατηρεῖται. Εἶναι ἀκριβῶς «διάφορες», δηλαδὴ ποικίλες καὶ διαφορετικὲς καὶ συχνότατα ἀντιφατικές.

1. Γιὰ τὴν ἔννοια καὶ τὴ σημασία τῆς χριστιανικῆς πίστεως κάναμε λόγο στὶς παραγράφους 6, 7 καὶ 8 τῆς Εἰσαγωγῆς (σελ. 11 κ. ἔξ.). Ἐπίσης στὶς παραγράφους 4 καὶ 6 κάναμε γενικὰ λόγο γιὰ τὴ φυσικὴ καὶ θεία Ἀποκάλυψη, ποὺ ἐδῶ πλέον ἔξετάζουμε ειδικὰ καὶ συγκεκριμένα.

Στὸ κεφάλαιο τοῦτο τῶν πηγῶν τῆς θ. Ἀποκαλύψεως συνιστοῦμε τὴν ίδιαιτερη προσοχὴ τῶν μαθητῶν, ποὺ θὰ πρέπη νὰ ἐπιδιώξουν μιὰ ἄμεση γνωριμία καὶ μελέτη κυρίως τῆς Κ.Δ.

Αλλὰ γιὰ τὰ προβλήματα, ὅπως είναι ἡ ὑπαρξη καὶ ἡ φύση τοῦ Θεοῦ, ἡ σχέση του μὲ τὸν κόσμο καὶ τὸν ἄνθρωπο, ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ὁ θάνατος, ἡ ἀρετὴ ἡ τὸ κακὸ καὶ τόσα ἄλλα σχετικὰ μ' αὐτά, δὲν είναι βέβαια λογικὸ καὶ δυνατὸ νὰ ὑπάρχουν πολλές γιὰ τὸ καθένα ἀπαντήσεις-λύσεις, ἀφοῦ είναι πάντα τὰ ἵδια γιὰ ὅλους τοὺς ἀνθρώπους ὅλων τῶν ἐποχῶν. Ὁπως καμιὰ ἄλλη ἀπάντηση ἀπ' τὴν πίστη στὴν ὑπαρξη Δημιουργοῦ Θεοῦ δὲν είναι λύση στὸ πρώτο μεγάλο πρόβλημα τῆς προελεύσεως τοῦ Σύμπαντος, ἔτσι καὶ γιὰ τὰ προβλήματα αὐτά· γιὰ τὸ καθένα μιὰ αἰτία καὶ ἐξήγηση ἀληθινὴ είναι δυνατὸ νὰ ὑπάρχῃ, ποὺ νὰ ἔχῃ μάλιστα ἀμεση σχέση καὶ ἐξάρτηση ἀπὸ τὴν πρώτη καὶ ἀρχικὴ αἰτία τῶν πάντων, τὸ Θεό. Γι' αὐτὸ οἱ πηγὲς τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως καὶ οἱ ἀπαντήσεις ποὺ περιέχουν βέβαια κάποια ἀξία, κυρίως ἴστορική, θέτουν τὰ προβλήματα, ἀλλὰ δὲν τὰ λύνουν, ὥστε ὁ ἄνθρωπος νὰ μένῃ ἀλύτρωτος, σὰν τὸν Τάνταλο καὶ τὸν Προμηθέα Δεσμώτη τῆς ἑλληνικῆς Μυθολογίας. Καί, ὅπως εἴδαμε (σ. 14), αὐτὸ είναι ἀναπόφευκτο γιὰ τὸν ἄνθρωπο, ἡ πλάνη καὶ ἡ ἀπάτη, ἀφοῦ τὴν πηγὴ τῆς ἀλήθειας, τὸ Θεό, μὲ τὴ λογικὴ καὶ τὴ φαντασία καὶ μόνος του δὲν μπορεῖ οὔτε νὰ πλησιάσῃ οὔτε νὰ ἐννοήσῃ. Μόνο ἔτσι ἐξηγεῖται γιατί οἱ ἀπαντήσεις του «ἡταν φῶτα, χήλια φῶτα, μὰ δὲν ἥτανε τὸ Φῶς»¹, ὅπως τὸ φῶς τῆς Σελήνης καὶ τῶν ἄστρων δὲν είναι τὸ πραγματικὸ φῶς οὔτε είναι καὶ δικό τους, ἀφοῦ είναι ἐτερόφωτα. Τὸ φῶς καὶ ἡ ἀλήθεια λοιπὸν είναι καὶ θὰ είναι ἡ αἰώνια δίψα τοῦ ἀνθρώπου, ἀλλὰ δὲν είναι δικό του *ἰδίωμα*· είναι *ἰδίωματα* τοῦ Θεοῦ καὶ μόνο ὁ Θεός, ὁ «ζωῆς χορηγός», μπορεῖ νὰ τὰ χορηγήσῃ στὸν ἄνθρωπο.

2. Οἱ δύο πηγὲς τῆς θείας ἀποκαλύψεως.

Στὴν ἀγωνιώδη αὐτὴ ἀναζήτηση τῆς ἀλήθειας, ποὺ ἀμυδρὰ μόνο ἔφτασε ὁ ἄνθρωπος, ἀπάντησε ὁ ἵδιος ὁ Θεὸς ἀπὸ ἄπειρη ἀγάπη πρὸς τὸ πλάσμα Του. «Οὐ γάρ ἀπεστράφης τὸ πλάσμα Σου εἰς τέλος, ὁ ἐποίησας, Ἀγαθέ, οὐδὲ ἐπελάθου (=δὲν λησμόνησες) ἔργου χειρῶν Σου, ἀλλ' ἐπεσκέψω πολυτρόπως διὰ σπιλάχνα ἐλέους Σου». (Εὐχὴ θ. λειτουργίας Μ. Βασιλείου πρὶν ἀπ' τὴ μετουσίωση τῶν τιμίων δώρων). Ἔτσι, «πολυμερῶς καὶ πολυτρόπως πάλαι (=παλαιὰ) ὁ Θεὸς λαλήσας τοῖς πατράσιν ἐν τοῖς προφήταις, ἐπ' ἐσχάτου τῶν ήμερῶν τούτων (=τελευταῖα)

1. Ποίημα «Ζητώντας τὸ Φῶς» τοῦ Χίου Θεολόγου ποιητῇ Γ. Βερίτῃ (Αλ. Γκιάλα, 1915 - 1948).

έλαλησεν ήμιν ἐν Υἱῷ, ὃν ἔθηκε κληρονόμον πάντων, δι᾽ οὐ καὶ τοὺς αἰῶνας ἐποίησε». (Ἐβρ. 1, 1-2).

Ἡ ἀποκάλυψη δηλαδὴ ἡ ὄρθοτερα ἡ αὐτοαποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὸν ἄνθρωπο ἔγινε σὲ δύο περιόδους καὶ μὲ δύο κυρίως τρόπους. α) Στὴν Παλαιὰ Διαθήκη διὰ μέσου τῆς ἴστορίας τοῦ ἔθνους τῶν Ἐβραίων (τῶν Πατριαρχῶν καὶ τῶν Προφητῶν), ποὺ ὁ Ἰδιος διάλεξε καὶ κάλεσε γιὰ τὴν ὑψιστη αὐτὴ ἀποστολή. β) Στὴν Καινὴ Διαθήκη ἀπευθείας ἀπὸ τὸν Ἰδιο τὸ Θεὸ μὲ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ Του καὶ Θεανθρώπου Λυτρωτῆ μας Ἰησοῦ Χριστοῦ.

Λέγοντας λοιπὸν «πηγὲς τῆς θείας Ἀποκαλύψεως» δὲν ἐννοῦμε πολλὲς καὶ διάφορες, ἀλλὰ τὴ μία καὶ θεία Ἀποκάλυψη, ποὺ μᾶς φανερώθηκε μὲ δύο τρόπους καὶ διασώζεται ἀκέραιη καὶ ἀνόθευτη στὴν Ἑκκλησίᾳ τοῦ Χριστοῦ μὲ δύο καὶ μόνους ἐπίσης τρόπους ποὺ ὄνομάζουμε καὶ πηγές, τὴν Ἁγία Γραφή καὶ τὴν Ἱερὰ Παράδοση.

3. Ἔννοια καὶ σχέση Ἀ. Γ. καὶ Ἰ.Π.

Τὴν ἔννοια, τὸ περιεχόμενο καὶ τὴ σημασία καθεμιᾶς χωρὶς τὰ ἀπ' τὶς δύο πηγὲς τῆς θείας Ἀποκαλύψεως θὰ ἐννοήσουμε καλύτερα, ἀν πρωτύτερα γνωρίζουμε τὴν κοινή τους «πηγὴ» καὶ κυρίως τὸ ὅτι ἡ μία στηρίζεται καὶ στηρίζει τὴν ἄλλη, εἶναι δηλαδὴ ἀλληλένδετες, καὶ ὅτι σὲ μᾶς παραδόθηκαν διὰ μέσου τῶν θεοπνεύστων Προφητῶν καὶ Ἀποστόλων.

Ἐτσι, ἡ Ἁγία Γραφή, ὅπως τὸ λέει καὶ τὸ ὄνομά της, εἶναι ἡ γραπτὴ θεία Ἀποκάλυψη ἀπ' τοὺς Ἰδιους τοὺς Προφῆτες καὶ Ἀποστόλους, ἐνῶ ἡ Ἱερὰ Παράδοση ἡ ἀκριβέστερα Ἀποστολικὴ Παράδοση εἶναι ἡ θεία Ἀποκάλυψη ποὺ οἱ Ἀπόστολοι δὲν κατέγραψαν οἱ Ἰδιοι, ἀλλὰ παρέδωκαν προφορικὰ στὴν πρώτη Ἑκκλησίᾳ, ἡ ὁποία καὶ διατήρησε καὶ μετὰ κατέγραψε τὴν παράδοση αὐτὴ στὶς ἀποφάσεις τῶν Ἱερῶν Συνόδων καὶ τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ διδασκάλων της. Χωρὶς τὴν ἀναγκαία αὐτὴ γνώση δὲν μποροῦμε ὄρθα, «ὄρθόδοξα», νὰ πλησιάσουμε καὶ νὰ γνωρίσουμε τὴ θεία Ἀποκάλυψη.

Ἐπιπλέον πρέπει νὰ γνωρίζουμε πῶς ἀπὸ τὴν πλευρὰ τῆς ἀρχαιότητος ἡ Ἰ. Π. προηγήθηκε ἀπ' τὴν Ἀ. Γ. τόσο στὴν Παλαιά, ὅσο καὶ στὴν Καινὴ Διαθήκη. Ἐτσι, ἡ θεία Ἀποκάλυψη γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου, τὴν πτώση τῶν Πρωτοπλάστων καὶ τὴ ζωὴ τῶν Πατριαρχῶν μέχρι τὸ Μωυσῆ εἶχε διατηρηθῆ προφορικὰ καὶ καταγράφηκε καθαρὴ καὶ πλήρης ἀπ' τὸ θεόπνευστο Μωυσῆ, ποὺ εἰδικὰ κάλεσε καὶ φώτισε ὁ Θεὸς γι' αὐτό. Τὸ Ἰδιο

καὶ ἡ θεία διδασκαλία τοῦ Κυρίου παραδόθηκε προφορικὰ καὶ μεταδόθηκε τά εἴκοσι πρῶτα χρόνια ὀλόκληρη προφορικά στὴν Ἐκκλησία καὶ μετὰ σταδιακὰ καταγράφηκε, ἀλλὰ ὅχι ὅλη ἀπ' τοὺς Ἀποστόλους. Γιὰ τὸ λόγο, αὐτό, ὅπως θὰ ἰδούμε, εἶναι «ἰσόκυρες», ἔχουν τὸ ἴδιο κύρος, καὶ εἶναι καὶ οἱ δύο ἐξίσου θεόπνευστες καὶ ἀλάθητες.

4. Ἡ θεοπνευστία τῆς Ἀ. Γ. καὶ τῆς Ἰ. Π.

Γιὰ τὴ μελέτη καὶ κατανόηση τῆς θείας Ἀποκαλύψεως ἡ βασικότερη προϋπόθεση καὶ τὸ κλειδὶ γιὰ ὅλα τὰ σχετικὰ ζητήματα εἶναι κυρίως τὸ πρώτο καὶ μοναδικὸ χαρακτηριστικὸ τῶν δύο πιηγῶν της, ἡ θεοπνευστία.

Ἡ λέξη θεοπνευστία (ἀπ' τὸ Θεὸς καὶ πνέω = ἐμπνέω) σημαίνει ἀκριβῶς θεία ἔμπνευση, φύτιση καὶ χειραγωγία. Οἱ ἄγιοι Προφῆτες καὶ Ἀπόστολοι δηλαδή, ποὺ μᾶς παρέδωκαν τὸ οὐράνιο καὶ αἰώνιο αὐτὸ δῶρο τοῦ Θεοῦ, τὴ θεία Ἀποκάλυψη, εἴτε ὅταν τὴν κήρυτταν εἴτε ὅταν τὴν κατέγραφαν, δὲν ἐνεργούσαν σὰν κοινοὶ ἄνθρωποι, μὲ μόνα τους μέσα τὴ λογική τους καὶ τὴν ἀτομική τους ίκανότητα καὶ σοφία, ποὺ δὲν εἴχαν ἄλλωστε, ἀφοῦ ἡσαν οἱ πλεῖστοι ἀπλοὶ καὶ ἀγράμματοι. Καὶ στὶς δυὸ περιπτώσεις αὐτοὶ ὑπῆρχαν τὰ ὄργανα τοῦ Θεοῦ, στὰ ὅποια ἔδωκε Ἐκεῖνος εἰδικὴ χάρη καὶ δύναμη, ὥστε τὶς θείες ἀλήθειες ποὺ τοὺς ἀποκάλυψε νὰ τὶς κατανοήσουν σωστὰ καὶ ἀμετάβλητες καὶ ἀλάθητες νὰ τὶς διατυπώσουν στὴ γλῶσσα τῶν ἀνθρώπων καὶ νὰ τὶς μεταδώσουν μὲ τὸ κήρυγμα ἡ τὸ γραπτὸ λόγο.

Ἐξάλλου ὅμως κατὰ τὴ θεία ἔμπνευση τὰ ίερὰ πρόσωπα διατηροῦσαν ἀκέραιη καὶ τὴν προσωπικότητά τους καὶ τὰ ἀτομικά τους χαρακτηριστικά, δὲν ἡσαν δηλαδὴ τυφλὰ καὶ ἀσυνείδητα ὄργανα, ἀλλὰ συμμετεῖχαν στὸ θεῖο ἔργο σὰν ἐλεύθεροι ἄνθρωποι μὲ ὅλη τους τὴ θέληση, χωρὶς ὅμως νὰ προσθέσουν τίποτε δικό τους. Ἔδω διφείλεται τὸ γεγονός ὅτι ἡ θεία Ἀποκάλυψη παρουσιάζει θαυμαστὴ ἐνότητα, χωρὶς ἀντιφάσεις γιὰ τὰ ἔδια ζητήματα, παρ' ὅλο ποὺ οἱ ίεροὶ συγγραφεῖς ἀπέχουν χρονικὰ μεταξύ τους δεκάδες, ἐκατοντάδες καὶ χιλιάδες χρόνια. Ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος ὅμως κάθε ιερὸς συγγραφεὺς ἔχει τὸ δικό του τρόπο ἐκφράσεως, τὸ δικό του «ὕφος», ὅπως λέμε, ὅπως συμβαίνει καὶ μὲ τὰ μουσικὰ ὄργανα¹, ποὺ σὲ μὰ συναυλία τὸ

1. Ὅταν χρησιμοποιοῦμε παραδείγματα γιὰ νὰ ἐκφράσουμε ἡ νὰ ἐρμηνεύουμε πνευματικές καταστάσεις καὶ ἀλήθειες, δὲν σημαίνει ὅτι ἔχουμε ἀκριβεῖς ἀναλογίες· ἀπλῶς τὸ κάνουμε γιὰ νὰ βοηθηθοῦμε στὴν ἀπλούστερη διατύπωσή τους.

ἴδιο μουσικὸ κομμάτι τὸ ἐκφράζουν τὸ καθένα μὲ τὸ δικό του «τόνο». Γι' αὐτὸ καὶ τὴ θεοπνευστία τῆς θείας Ἀποκαλύψεως ἡ Ἐκκλησία μας τὴν παραδέχεται καὶ τὴ διδάσκει ὅχι στὶς «μεμονωμένες λεξιεῖς», ἀλλὰ στὸ σύνολο τοῦ περιεχομένου καὶ τῆς δογματικῆς ἡ ήθικῆς ἐννοίας ποὺ ἐκφράζουν οἱ ιεροὶ συγγραφεῖς.

Τὸ βασικότατο καὶ μοναδικὸ τοῦτο χαρακτηριστικό, τῆς θεοπνευστίας, τῆς θείας Ἀποκαλύψεως παρατηρεῖται μόνο στὴ χριστιανικὴ Θρησκεία. «Οπου οἱ ἄλλες Θρησκείες ὑποστηρίζουν κάτι τέτοιο, δὲν πρόκειται γιὰ ἀντικειμενικὴ καὶ πραγματικὴ θεοπνευστία, ἀλλὰ γιὰ συναισθηματικὲς καὶ ὑποκειμενικὲς καταστάσεις, ποὺ ἀποδεικνύονται ὕστερα ἀπ' τοὺς «καρποὺς» καθαρὴ συνειδητὴ ἡ ἀσυνείδητη πλάνη. Πραγματικά, ἐδῶ ισχύει ἀπόλυτα ὁ λόγος τοῦ Κυρίου: «ἐκ τοῦ καρποῦ τὸ δένδρον γιγνώσκεται.» (Ματθ. 12, 33). ~~≠~~

5. Μαρτυρίες τῶν ιερῶν συγγραφέων γιὰ τὴ θεοπνευστία τῶν λόγων τους.

Εἶναι πάρα πολλὲς οἱ μαρτυρίες καὶ βεβαιώσεις τῶν ιδίων τῶν ιερῶν συγγραφέων ὅτι δὲν μιλοῦν οὔτε γράφουν δικῇ τους ἀνθρώπινη σοφία, ἀλλὰ τὴ θεία σοφία καὶ ἀποκάλυψη. Ἀναφέρουμε τα πιὸ χαρακτηριστικὰ χωρία τῶν ιερῶν τους κειμένων.

΄Απὸ τὴν Π.Δ.

1. «Καὶ εἶπε Μωυσῆς πρὸς τὸν Θεόν· τίς εἰμι ἐγώ, ὅτι πορεύσομαι πρὸς Φαραὼ βασιλέα Αἰγύπτου καὶ ὅτι ἔξαξω τοὺς υἱοὺς Ἰσραὴλ ἐκ γῆς Αἰγύπτου; Εἶπε δὲ ὁ Θεὸς τῷ Μωυσῇ λέγων· ὅτι ἔσομαι μετὰ σοῦ καὶ τοῦτό σοι τὸ σημεῖον ὅτι ἐγώ σε ἀποστέλλω... Ἐγώ εἰμι ὁ ὄν (= αὐτὸς ποὺ ὑπάρχει αἰώνια). Καὶ εἶπεν· οὕτως ἐρεῖς τοῖς υἱοῖς Ἰσραὴλ· ὁ ὄν ἀπέσταλκε με πρὸς ὑμᾶς... Κύριος ὁ Θεὸς τῶν Πατέρων ὑμῶν, Θεὸς Ἀβραὰμ καὶ Θεὸς Ἰσαὰκ καὶ Θεὸς Ἰακώβ...» (Ἑξ. 3, 11–15).

2. «Καὶ λαβών (Μωυσῆς) τὸ βιβλίον τῆς διαθήκης ἀνέγνω εἰς τὰ ὄντα τοῦ λαοῦ καὶ εἶπαν· πάντα ὅσα ἐλάλησε Κύριος ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα.» (Ἑξ. 24, 7).

3. «Φυλάσσεσθε τὰς ἐντολὰς Κυρίου τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.» (Δευτ. 4, 2).

4. «Καὶ ἤλθε Κύριος καὶ κατέστη καὶ ἐκάλεσεν αὐτόν... καὶ εἶπε Σαμουὴλ· λάλει, Κύριε, ὅτι ἀκούει ὁ δοῦλος Σου.

Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς Σαμουήλ· ἵδοὺ ἐγώ ποιῶ τὰ ρήματά μου ἐν Ἰσραὴλ...» (Α' Βασ. 3, 10-11).

5. «Καὶ εἶπε Κύριος πρὸς με λάβε σεαυτῷ τόμον και νοῦ μεγάλου καὶ γράψον εἰς αὐτὸν γραφίδι ἀνθρώπου...» (Ησ. 8, 1).

6. «Φῶς τὰ προστάγματά Σου ἐπὶ τῆς γῆς.» (Ησ. 26, 9).

7. «Ἄκοιύσατε λόγον Κυρίου πᾶσα Ἰουδαία. Τάδε λέγει Κύριος ὁ Θεὸς Ἰσραὴλ...» (Ιερ. 7, 2-3).

8. «Πᾶσαι αἱ ἐντολαί Σου ἀλήθεια.» (Ψαλμ. 118, 86).

Απὸ τὴν Κ.Δ.

1. «Οὐ γάρ θελήματι ἀνθρώπου ἡνέχθη (= ἔγινε, ἤρθε) ποτὲ προφητεία, ἀλλ' ὑπὸ Πνεύματος Ἀγίου φερόμενοι ἐλάλησαν ἄγιοι Θεοῦ ἄνθρωποι.» (Β' Πέτρ. 1, 21).

2. «Οὐ γάρ σεσοφισμένοις μύθοις (= μὲ δξυπνα φτιαγμένους μύθους) ἔξακολουθήσαντες ἐγγνωρίσαμεν ὑμῖν τὴν τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ δύναμιν καὶ παρουσίαν, ἀλλ' ἐπόπται (= αὐτόπτες μάρτυρες) γεννηθέντες τῆς Ἔκείνου μεγαλειότητος» (= τῆς θεότητός Του. Β' Πέτρ. 1, 16).

3. «Ο ἦν ἀπ' ἀρχῆς (= Ἔκεινο ποὺ ὑπῆρχε καὶ πρὶν ἀρχίσῃ ἡ δημιουργία), ὁ ἀκηκόαμεν, ὁ ἐωράκαμεν τοῖς ὄφθαλμοῖς ἡμῶν, ὁ ἐθεασάμεθα καὶ αἱ χεῖρες ἡμῶν ἐψηλάφησαν, περὶ τοῦ Λόγου τῆς ζωῆς· καὶ ἡ ζωὴ ἐφανερώθη καὶ ἐωράκαμεν καὶ μαρτυροῦμεν καὶ ἀπαγγέλλομεν ὑμῖν τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον, ἥτις ἦν πρὸς τὸν Πατέρα καὶ ἐφενερώθη ἡμῖν...» (Α' Ιωάν. 1, 1-2).

4. «Οὐδέποτε οὕτως ἐλάλησεν ἀνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἀνθρωπος.» (Ιωάν. 7, 46).

5. «Ἐγὼ Ἰωάννης, ὁ ἀδελφὸς ὑμῶν... ἐγενόμην ἐν τῇ νήσῳ τῇ καλουμένῃ Πάτμῳ διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἐγενόμην ἐν πνεύματι ἐν τῇ Κυριακῇ ἡμέρᾳ καὶ ἥκουσα φωνὴν ὅπισσα μου μεγάλην ὡς σάλπιγγος λεγούσης· ὁ βλέπεις γράψον εἰς βιβλίον καὶ πέμψον ταῖς ἐπτά Ἐκκλησίαις....» (Αποκ. 1, 9-11).

6. «Οταν δὲ παραδώσωσιν ὑμᾶς, μὴ μεριμνήσητε πῶς ἢ τί λαλήσετε· δοθήσεται γάρ ὑμῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ὥρᾳ τί λαλήσετε. Οὐ γάρ ὑμεῖς ἐστε οἱ λαλοῦντες, ἀλλὰ τὸ Πνεῦμα τοῦ Πατρὸς ὑμῶν τὸ λαλοῦν ἐν ὑμῖν.» (Ματθ. 10, 19-20).

7. «...Καθὼς παρέδοσαν ἡμῖν οἱ ἀπ' ἀρχῆς αὐτόπται καὶ ὑπηρέται γενόμενοι τοῦ Λόγου, ἔδοξε κάμοι, παρηκολου-

θηκότι ἄνωθεν πᾶσιν ἀκριβῶς, καθεξῆς σοι γράψαι, κράτι-
στε Θεόφιλε, ἵνα ἐπιγνῶς περὶ ὧν κατηχήθης λόγων τὴν
ἀσφάλειαν.» (Λουκ. 1, 2-4).

8. «Παῦλος, ἀπόστολος οὐκ ἀπ' ἀνθρώπων οὔδε δι'
ἀνθρώπου, ἀλλὰ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ... Γνωρίζω δὲ
ύμῖν, ἀδελφοί, τὸ εὐαγγέλιον τὸ εὐαγγελισθὲν ὑπ' ἐμοῦ
ὅτι οὐκ ἔστι κατὰ ἀνθρωπὸν οὔδε γάρ ἐγὼ παρὰ ἀνθρώ-
που παρέλαβον αὐτὸ οὕτε ἐδιδάχθην, ἀλλὰ δι' ἀποκαλύ-
ψεως Ἰησοῦ Χριστοῦ.» (Γαλ. 1, 1, 11-12).

9. «Καὶ ὁ λόγος μου καὶ τὸ κήρυγμά μου οὐκ ἐν πει-
θοῖς ἀνθρωπίνης σοφίας λόγοις, ἀλλ' ἐν ἀποδείξει Πνεύ-
ματος καὶ δυνάμεως, ἵνα ἡ πίστις ὑμῶν μὴ ἡ ἐν σοφίᾳ ἀν-
θρώπων, ἀλλ' ἐν δυνάμει Θεοῦ.» (Α' Κορ. 2, 4-5).

10. «Πᾶσα Γραφὴ θεόπνευστος καὶ ὥφελιμος πρὸς δι-
δασκαλίαν, πρὸς ἔλεγχον, πρὸς ἐπανόρθωσιν, πρὸς παι-
δείαν τὴν ἐν δικαιοσύνῃ.» (Β' Τιμ. 3, 16).

(Ἡ μαρτυρία τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἔχει ἰδιαίτερη βαρύ-
τητα, γιατὶ ύπηρξε φανατικὸς διώκτης τοῦ Χριστιανισμοῦ, ἐνῶ
μετὰ τὸ θαῦμα τῆς ἐπιστροφῆς του «δι' ἀποκαλύψεως», ἔγινε ὁ
θερμότερος κήρυκάς του καὶ ὁ Ἀπόστολος τῶν Ἑθνῶν).

11. «Ο οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι
μου οὐ μὴ παρέλθωσι.» (Ο Κύριος. Ματθ. 24, 35).

6. Ἡ μαρτυρία δύο χιλιάδων χρόνων γιὰ τὴ θεοπνευστία τῆς θείας Ἀποκαλύψεως.

Ἡ παράγραφος αὐτὴ ἐδῶ θὰ μποροῦσε ν' ἀποτελέστη χωρὶς
καμμιὰ ύπερβολὴ ὅχι ἀπλῶς ἔνα βιβλίο ὀλόκληρο, ἀλλὰ πολ-
λοὺς τόμους βιβλίων μὲ ἀδιάσειστες καὶ ιστορικὲς πλέον μαρ-
τυρίες - καρπούς, ποὺ ν' ἀποδεικνύουν τὴ θεία προέλευση τοῦ
δέντρου τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ τῆς Ἐκκλησίας. «Ἐτσι, τὸ θαῦμα
τῆς ἐξαπλώσεως καὶ ἐπικρατήσεως τοῦ Χριστιανισμοῦ ἐπειτα
ἀπὸ τόσους διωγμούς, ἡ μοναδικὴ στὴν Ἰστορία ἐπίδρασή του
σ' ὅλους τοὺς τομεῖς τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων, στὰ ηθη καὶ στὴ
νομοθεσία, στὰ γράμματα, στὶς τέχνες καὶ γενικὰ στὸν πολιτι-
σμό, ποὺ σὲ πολλοὺς λαούς μεταδόθηκε διὰ μέσου τοῦ Χριστι-
ανισμοῦ (ἰεραποστολές), ὅλα αὐτὰ ἀποδεικνύουν ἀκριβῶς τὴ
μοναδικότητα καὶ θειότητα τῆς θείας Ἀποκαλύψεως. «Ἄν τ'
ἀποτελέσματά της δὲν τὰ διακρίνουμε πάντα σὲ πλάτος καὶ σὲ
βάθος καὶ μὲ τὴ συνέπεια ποὺ ἡ ἴδια ἡ θεία Ἀποκάλυψη ἀπαιτεῖ,
αὐτὸ συμβαίνει, γιατὶ δὲν ἐπιβάλλεται διὰ τῆς βίας: «Ἡ βασιλεία
ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.» (Ο Κύριος στὸν Πιλάτο.

Ίωάν. 18, 36). Είναι πάντα ζήτημα έλευθερίας καὶ προσωπικῆς ζωῆς.

A'.

'Απ' τὸ μεγάλο πλῆθος τῶν μαρτυριῶν τῶν Πατέρων ἀναφέρουμε μόνο τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ποὺ παρομοιάζει τὴν Ἀ.Γ. μὲν παράδεισο ὅλων τῶν ἀγαθῶν.

1. «Κρούσωμεν (= ἃς κτυπήσουμε τὴν πόρτα) τοίνυν εἰς τὸν κάλλιστον παράδεισον τῶν Γραφῶν, τὸν εὐώδη, τὸν γλυκύτατον, τὸν ὡραιότατον, τὸν παντοίοις τῶν νοερῶν θεοφόρων ὄρνεών κελαδήμασι (= ἐννοεῖ τοὺς ιεροὺς συγγραφεῖς) περιηχοῦντα ἡμῶν τὰ ὥτα, τὸν ἀπότομενον ἡμῶν τῆς καρδίας καὶ λυπουμένην μὲν παρακαλοῦντα, θυμουμένην δὲ κατευνάζοντα καὶ χαρᾶς ἀιδίου ἐμπιπλῶντα (= ποὺ γεμίζει), τὸν ἐπιβιβάζοντα (= ποὺ ἀνεβάζει) ἡμῶν τὴν διάνοιαν ἐπὶ τὰ χρυσαυγὴ μετάφρενα τῆς Θείας Περιστερᾶς (= στὸ "Ἄγιο Πνεῦμα) καὶ ύπερλαμπρα καὶ ταῖς φανοτάταις αὐτῆς πτέρυξι πρὸς τὸν Μονογενῆ Υἱὸν καὶ κληρονόμον τοῦ φυτουργοῦ τοῦ νοητοῦ ἀμπελῶνος ἀνάγοντα καὶ δι' Αὔτοῦ τῷ Πατρὶ τῶν Φώτων προσάγοντα...» (Ἐκθ. Ὁρθ. Πίστ. Δ', 17, P.G. 94, 1176).

B'.

Οἱ μαρτυρίες τῶν ἄλλων¹ γιὰ κάθε πράγμα ἔχουν ὄπωσδή-

1. Γιὰ περισσότερα πάνω στὸ σπουδαιότατο τοῦτο θέμα βλέπε στὸ εἰδικὸ βιβλίο: Ἀρχιμ. Σπυρ. Σ. Μπιλάλη. Ὁ βασιλεὺς τῶν βιβλίων (ἡ Ἀγία Γραφή), Ἀθῆναι 1960, ὅπου ἀναφέρονται καὶ πολλὰ σχετικά βιβλια. Ἐνδεικτικά ἀναφέρουμε ἐδῶ καὶ μερικὲς γνῶμες μεγάλων ἀνδρῶν καὶ ἐπιστημόνων:

α) «Μέσα στὸ Εὐαγγέλιο ὑπάρχει ἡ πραγματοποίηση ὅλων τῶν προσδοκιῶν, ἡ ὕψιστη τελειότης τῆς Φιλοσοφίας, τὸ κλειδὶ ποὺ ἔχηγει ὅλες τις φαινομενικὲς ἀντιθέσεις τοῦ φυσικοῦ καὶ ἡθικοῦ σύμπαντος.» (Μάξ Μύλλερ, Γερμανὸς γλωσσολόγος).

β) «Ἡ Ἀ.Γ. πραγματεύεται ἀναμφισβήτητα τὶς θεμελιωδέστερες καὶ βαθύτερες ἀξίες ποὺ ἀναγνωρίστηκαν παγκόσμια πάνω ἀπὸ κάθε ἄλλη ἀξία τῆς ἀνθρώπινης ζωῆς... Ἡ μελλοντικὴ πρόοδος τοῦ ἀνθρωπίου γένους θὰ παρουσιάσῃ μὰ στενὴ ἀναλογία μὲ τὴ μελλοντικὴ κυκλοφορία τῆς Βίβλου.» (Ροβέρτος Μίλλικαν, Ἀμερικανὸς φυσικός, βραβεῖο Νόμπελ).

γ) «Ἡ γνώμη ποὺ ἔσχημάτισα γιὰ τὴν Ἀ.Γ. ἀπὸ τὴν πείρα τῆς ζωῆς μου είναι ὅτι ἀποτελεῖ τὴν ὑπέρτατη πηγὴ τῆς ἀποκαλύψεως... Πρέπει νὰ μελετᾶμε τὴν Ἀ.Γ. σὰν τὸ μεγάλο χάρτη, «Magna Charta», τῆς Ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου.» (Πρόεδρος Ἡν. Πολ. Ἀμερ. Οὐïλσων).

δ) «Νέες, σὲ συμβουλεύω νὰ καλλιεργήστη τὴν γνωριμίᾳ σου μὲ τὴν Ἀ.Γ. καὶ νὰ πιστεύῃς ἀδίστακτα στὰ διδάγματά της. Αὐτὸ ἀποτελεῖ τὸ ἀσφαλές σου συμφέρον.» (Βενιαμίν Φραγκλίνος, Ἀμερικανὸς πολιτικός, φιλόσοφος καὶ μεγάλος φυσικός).

ποτε ἀξία. Γιὰ τὴ γνωριμία ὅμως μὲ τὴ θείᾳ Ἀποκάλυψη τελικὰ οἱ μαρτυρίες τῶν ἄλλων πρέπει νὰ παιζουν μόνο τὸ ρόλο τοῦ Προδρόμου, πού, ὅταν ἡρθε ὁ Χριστός, ἀποσύρθηκε. "Ἄν δὲν προστεθῆ καὶ ἡ δική μας προσωπικὴ ἐμπειρία, ποὺ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς χριστιανικῆς πίστεως, τὰ μάτια μας καὶ τ' αὐτιά μας θὰ ἐμποδίζῃ ἔνα «παραπέτασμα», ποὺ αἰτία του θὰ εἴμαστε ἐμεῖς οἱ ἴδιοι. "Ἄν μὲ καλὴ προαίρεση καὶ πίστη μελετήσουμε καὶ μελετᾶμε τὴν Ἀ.Γ., θὰ γίνη καὶ μὲ μᾶς τὸ θαῦμα ποὺ ἔγινε μὲ ἀναρίθμητους πιστούς ὁ φωτισμὸς καὶ ἡ ἀναγέννηση.

Α'. Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ

1. Ο Κανόνας τῆς Ἀ.Γ.

Ἡ λέξη κανόνας (= χάρακας, ἀλφάδι), χρησιμοποιεῖται μεταφορικὰ γιὰ νὰ δηλώσιζαν καὶ τὰ τοποθετούσαν στὴν Κιβωτὸ τῆς Διαθήκης (πρώτη συλλογὴ τὰ 5 πρῶτα βιβλία, ἡ Πεντάτευχος ιμεύσουν σὰν κανόνας καὶ μέτρο γιὰ τὴν ὄρθη πίστη καὶ πράξη τῶν Χριστιανῶν.

Τὴ δημιουργία τοῦ Κανόνα τῆς Ἀ.Γ., δηλαδὴ τοῦ καθορισμοῦ τῶν γνησίων καὶ θεοπνεύστων βιβλίων της, ἐπέβαλε τὸ γεγονός ὅτι διάφοροι κατὰ καιρούς, καὶ στὴν Π. καὶ στὴν Κ.Δ., ἔγραφαν δικά τους βιβλία μὲ τοὺς ἴδιους τίτλους τῶν γνησίων βιβλίων τῆς Ἀ.Γ., μὲ κίνδυνο νὰ προέλθῃ σύγχυση. Αὔτὸ ἔγινε κυρίως στὰ μεταγενέστερα χρόνια τῆς Π.Δ. καὶ στὴν ἐποχὴ τῆς Κ.Δ. Τὰ βιβλία αὐτὰ χαρακτηρίζουμε «ψευδεπίγραφα», «νόθα», «ἀπόκρυφα».

α'. Κανόνας τῆς Π.Δ. Οἱ Ἐβραῖοι τὰ θεόπνευστα βιβλία, ἀπ' τὴν ἐποχὴ τοῦ Μωυσῆ ἀκόμα, τὰ ξεχώριζαν καὶ τὰ τοποθετούσαν στὴν Κιβωτὸ τῆς Διαθήκης (πρώτη συλλογὴ τὰ 5 πρῶτα βιβλία, ἡ Πεντάτευχος τοῦ Μωυσῆ). "Οταν γύρισαν ἀπ' τὴν αἰχμαλωσία τους στὴ Βαβυλώνα (536 π.Χ.), μὲ πρωτοβουλία τοῦ Ἔσδρα συγκέντρωσαν ὅλα τὰ ίερὰ βιβλία καὶ ἔτσι ἀποτελέστηκε ὁ λεγόμενος Ἔσδραιος Κανόνας (531). 'Ο κανόνας τῆς Π.Δ. συμπληρώθηκε καὶ «ἔκλεισε» ὄριστικὰ γύρω στὰ 100 π.Χ., συμπεριλαμβάνοντας καὶ τὰ ίερὰ βιβλία ποὺ γράφηκαν μετὰ τὴν αἰχμαλωσία τῆς Βαβυλώνας, μερικὰ ἀπ' τὰ ὅποια γράφηκαν ἀπευθείας στὰ ἑλληνικά. Τὰ τελευταῖα ὅμως αὐτὰ βιβλία (12 τὸν ἀριθμὸ) οἱ

Έβραίοι και ή Ρωμαιοκαθολική Έκκλησία χαρακτηρίζουν ώς δευτεροκανονικά, όχι δηλ. αύθεντικά για τις άλληθεις της πίστεως, άλλα άπλως ωφέλιμα ώς «άναγγιγνωσκόμενα», για τὴν ἡθικὴ οἰκοδομὴ τῶν πιστῶν. Τὴ διάκριση αὐτὴ δὲν τὴν κάνει ἡ Ὀρθόδοξη Έκκλησία μας, ποὺ ἀναγνωρίζει σὰν κανονικὰ θεόπνευστα καὶ ισόκυρα καὶ τὰ 49 βιβλία τοῦ Κανόνα τῆς Π.Δ.¹

β'. Κανόνας τῆς Κ.Δ. Γιὰ τοὺς ἵδιους λόγους, ποὺ ἀναφέραμε πρίν, νωρὶς ἡ Έκκλησία, μεταξὺ τοῦ 150–200 μ.Χ., ἀναγνώρισε σὰν κανονικὰ καὶ θεόπνευστα βιβλία τῶν Ἀποστόλων 27 βιβλία. Ἐπειδὴ τὸ σχετικὸ χειρόγραφο τοῦ β' αἰώνα ποὺ περιέχει τὸν τελικὸ κατάλογο τῶν 27 κανονικῶν βιβλίων τῆς Κ.Δ. ἀνακάλυψε τὸ 1740 ὁ Ἰταλὸς Μουρατόρι, ὁ Κανόνας τῆς Κ.Δ. εἶναι γνωστὸς καὶ μὲ τὸ ὄνομά του.

Ἡ τελικὴ ἀναγνώριση τῶν δύο Κανόνων (49 βιβλία τῆς Π.Δ. καὶ 27 τῆς Κ.Δ.) ἔγινε ἐπίσημα στὴν Πενθέκτη Οἰκουμενικὴ Σύνοδο, (Κωνσταντινούπολη, 692 μ.Χ.) καὶ γιὰ τὸν τελικὸ καθορισμό τους ἡ Έκκλησία στηρίχτηκε στὴν Ἰ.Π., ποὺ, ὅπως εἴπαμε, εἶναι ἀλληλένδετη μὲ τὴν Ἀ.Γ. Ἐτοι, ἀν λ.χ. σήμερα παρουσιαστὴ κάποιος καὶ εἰπῇ ὅτι ἀνακάλυψε ἑνα χειρόγραφο Εὐαγγέλιο ἢ μιὰ Ἐπιστολὴ ἀπὸ τὴν ἀποστολικὴ ἐποχή, ἡ σημασία τους θὰ εἶναι μόνο ἴστορική, γιατὶ ὅλες τὶς ἀναγκαῖες ύπερφυσικὲς ἀλήθειες γιὰ τὴ σωτηρία μας τὶς περιέχει ἡ Ἀ.Γ. καὶ ἡ Ἰ.Π. Νέα Θεία Ἀποκάλυψη γιὰ τὰ ζητήματα τῆς πίστεως δὲν παραδέχεται ἡ Έκκλησία μας. Αὐτὸ δισφαλίζει τὴν πίστη μας στὴ θεοπνευστίᾳ τῆς Ἀ.Γ. καὶ μᾶς δίνει ἑνα σταθερὸ καὶ μόνιμο καὶ ίσχυρὸ γιὰ ὅλες τὶς ἐποχὲς κανόνα καὶ μέτρο τῆς θείας ἀλήθειας, ποὺ δὲν ἀλλάζει, ἀλλὰ εἶναι αἰώνια.

1. Τὰ βιβλία τῆς Π.Δ. ἡ ἀρχαία Έκκλησία ἀναγνώρισε καὶ ἐπικύρωσε στὴν Ἑλληνικὴ τους μετάφραση, τὴ λεγομένη χάρη συντομίας τῶν Ο' (70). Κατὰ τὴν παράδοση 72 πρεσβύτεροι ἐλληνομαθεῖς Ἐβραῖοι ἔκαμαν τὴ μετάφραση αὐτὴ στὴν Ἀλεξάνδρεια στὴν τότε «κοινή». Τὸ μεγάλο τοῦτο μεταφραστικὸ ἔργο ἄρχισε μὲ πρωτοβουλία τοῦ βασιλιά τῆς Αἰγύπτου Πτολεμαίου τοῦ Φιλαδέλφου (285 - 246 π.Χ.) καὶ ὥλοκληρώθηκε ἀργότερα. Τὴ μετάφραση αὐτὴ χρησιμοποιοῦσαν καὶ οἱ Ἐβραῖοι καὶ μάλιστα οἱ Ἀπόστολοι καὶ οἱ πρῶτοι Χριστιανοί. Ἐτοι ἐπικράτησε καὶ ἡ παράδοση τῆς μεταφράσεως ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Έκκλησία ἐπιβαλλούτας τὴ λατινικὴ μετάφραση «Βουλγάτα» γιὰ λόγους ἐπιβολῆς καὶ ἔχαρτήσεως τῶν πιστῶν τῆς ἀπ' τὸν Πάπα. Ἡ Ὀρθόδοξη Έκκλησία μας ἐπιτρέπει τὴν ἐλεύθερη μετάφραση καὶ μελέτη τῆς Ἀ.Γ., ἀρκεὶ νὰ γίνεται σύμφωνα μὲ τὴν Ἰ.Π.

2. Τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Π.Δ.

Τὰ 49 θεόπνευστα βιβλία τῆς Π.Δ. διακρίνονται ἀνάλογα μὲ τὴ μορφὴ καὶ τὸ περιεχόμενό τους σε 21 ἱστορικά, 7 ποιητικὰ ἢ διδακτικὰ καὶ 19 προφητικὰ καὶ εἶναι τὰ ἔξης:

α'. Ἰστορικὰ 23.

Σύντμηση

Σύντμηση

1. Γένεσις	Γεν.	13. Παραλει-	A' A' Παρλ.
2. Ἔξοδος	"Εξ.	πομένων	B' B' Παρλ.
3. Λευϊτικὸν	Λευϊτ.	14. "	A' A' "Εσδρ.
4. Ἀριθμοὶ	Ἀριθ.	15. Ἔσδρας	B' B' "Εσδρ.
5. Δευτερονόμιον	Δευτ.	16. Ἔσδρας	Νεεμ.
6. Ἰησοῦς Ναυῆ	Ἰησ. N.	17. Νεεμίας	Τωβ.
7. Κριταὶ	Κριτ.	18. Τωβῖτ	"Ιουδ.
8. Ρούθ	Ροὺθ	19. Ιουδὴθ	Ἐσθ.
9. Βασιλειῶν Α'	Α' Βασ.	20. Ἐσθὴρ	Α' Α' Μακ.
10. Βασιλειῶν Β'	B' "	21. Μακκα-	B' B' Μακ.
11. Βασιλειῶν Γ'	Γ'	βαίων	Γ' Γ' Μακ.
12. Βασιλειῶν Δ'	Δ' Βασ.	22. "	
		23. "	

β'. Ποιητικὰ 7.

24. Ψαλμοὶ	Ψαλμ.	27. Ἐκκλησιαστὴς	Ἐκκλ.
25. Ἱώβ	Ἱώβ	28. Ἄσμα Ἅσμάτων	Ἄσμ.
26. Παροιμίαι Σολομῶντος	Παρμ.	29. Σοφία Σολομῶντος	Σ.Σολ.
		30. Σοφία Σειράχ	Σ.Σειρ.

γ'. Προφητικὰ 19.

31. Ὦσηὲ	Ωσ.	40. Ἀγγαιὸς	Ἀγγ.
32. Ἀμὼς	Ἀμ.	41. Ζαχαρίας	Ζαχ.
33. Μιχαίας	Μιχ.	42. Μαλαχίας	Μαλ.
34. Ἰωὴλ	Ἰωὴλ	43. Ἡσαΐας	Ἡσ.
35. Ὁβδοιοὺ	Οβδ.	44. Ἰερεμίας	Ἰερ.
36. Ἰωνᾶς	Ἰων.	45. Βαρούχ	Βαρ.
37. Ναοῦμ	Να.	46. Θρῆνοι Ἰερεμίου	Θρῆν.
38. Ἀββακοῦμ	Ἀβ.	47. Ἐπιστολὴ "	Ἐπιστ.
39. Σοφονίας	Σοφ.	48. Ἰεζεκιὴλ	Ἰεζ.
		49. Δανιὴλ	Δαν.

3. Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὴν Π. Δ.

Τὸ περιεχόμενο τῆς θείας Ἀποκαλύψεως στὴν Π. καὶ τὴν Κ. Δ. εἶναι καὶ τὸ κύριο περιεχόμενο τοῦ βιβλίου. Γι' αὐτὸ ἐδῶ δίνουμε ἀπλῶς ἓνα διάγραμμα τῆς ἱστορικῆς ἐμφανίσεως τῆς θείας Ἀποκαλύψεως.

Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὴν Π.Δ. παρουσιάζεται πρῶτα στὴν προπτωτικὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου καὶ βασίζεται στὴν πρώτη καὶ μεγάλη ἀλήθεια τῆς πατρότητος καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ποὺ ύπονοοῦν τὴν «սική», ἀλλὰ θεληματικὴ καὶ ἐλεύθερη ἔξαρτηση καὶ ὑπακοὴ τοῦ ἀνθρώπου (Γέν. κεφ. 1–2). Ὁ ἀνθρωπὸς ὅμως «ἀπιστεῖ», παρακούει στὸ Θεὸν καὶ πιστεύει καὶ ὑπακούει στὸ Διάβολο, μὲ ἀποτέλεσμα ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπὸ τὴ θεία πηγὴ τῆς φυσικῆς καὶ πνευματικῆς του ζωῆς, νὰ χάσῃ τὴ «φυσική» του σχέση μὲ τὸ Θεὸν ἀλλοιώνοντας καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύση του, ποὺ τώρα γίνεται «θνητή». Καὶ ὁ ἀγαθὸς Θεός, ποὺ δὲν θέλει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸ πλάσμα Του στὴ δυστυχία του, ἀπ' τὴν πρώτη ἐκείνη στιγμὴ τῆς «παρακοῆς» ὑπόσχεται τὴν «ἀποκατάστασή» του («πρωτευαγγέλιον», Γέν. 3, 15).

Ἄλλὰ ἡ «ἀπιστία» τοῦ ἀνθρώπου στὸ Θεὸν καὶ ἡ ἀπομάκρυνσή του ἀπ' Αὐτὸν προχώρησαν μέχρι τὴ λησμοσύνη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴ διαστροφὴ τῆς πίστεως γιὰ τὴν ὑπαρξη καὶ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ (εἰδωλολατρία). Καὶ πάλι τώρα ὁ Πανάγαθος δὲν θέλει ν' ἀφήσῃ τὸ Πλάσμα Του στὸν κατήφορο τῆς αὐτοκαταστροφῆς του. Μὲ τὴν «κλήση» καὶ εὐλογίᾳ ἐνὸς πιστοῦ ἀκόμα στὸν ἀληθινὸ Θεό, τοῦ Ἀβραάμ, ὑπόσχεται καὶ ἀρχίζει τὴν πραγματοποίηση τῆς ἀγαθῆς βουλῆς Του, τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ στὴν Π.Δ. θὰ ἔχῃ χαρακτήρα προπαρασκευαστικό.

Στὴ συνέχεια ἡ ὑπόσχεση αὐτὴ μὲ τὴν παράδοση τοῦ Νόμου στὸ Σινὰ γίνεται πλέον «διαθήκη», ἐπίσημη ἀμοιβαία συμφωνία. Ὁ λαὸς ἀπαντᾶ στὸν ἀντιπρόσωπο τοῦ Θεοῦ Μωυσῆ μετὰ τὴν ἀνάγνωση «τοῦ βιβλίου τῆς διαθήκης»: «πάντα ὅσα ἐλάλησε Κύριος ποιήσομεν καὶ ἀκουσόμεθα». (=Ὑποσχόμαστε νὰ ὑπακούσουμε καὶ νὰ τηρήσουμε ὅλα ὅσα εἶπε ὁ Κύριος. (Ἐξ. 24,7–8). "Ετσι ἐδραιώνεται ἡ πίστη σὲ "Ενα Θεό, πού, ὅπως συχνότατα τονίζεται ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ἀλλὰ καὶ τοὺς πιστούς Του, στὴν Π.Δ. εἶναι τὸ κύριο χαρακτηριστικὸ καὶ διακριτικὸ τοῦ λαοῦ τῶν Ἐβραίων ἀπὸ τ' ἄλλα ἔθνη, ἡ ἀληθινὴ μονοθεῖα ἀπέναντι στὴν εἰδωλολατρικὴ καὶ πλαστὴ πολυθεῖα.

Ἐξάλλου μὲ τὸ Νόμο καὶ τὸ θεσμὸ τῶν θυσιῶν καλλιεργήθηκε πολὺ ἡ συναίσθηση τῆς ἀμαρτίας καὶ ἐνοχῆς τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὸ Θεό, ποὺ ἐπρεπε ὁ ἀνθρωπὸς νὰ «ἐξευμενίσῃ». Αὐτὴν τὴν ἔννοια εἶχαν οἱ θυσίες, τὸν «ἐξιλασμό», τὴν

έξευμένιση τοῦ Θεοῦ καὶ ἄρα τὴν συγχώρηση καὶ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου. Μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν προπαρασκευαζόταν ὁ ἀνθρώπος νὰ δεχτῇ καὶ νὰ ποθήσῃ τὴν λύτρωση, ποὺ θὰ γινόταν μὲ τὴν αὐτοαποκάλυψη τοῦ ἴδιου τοῦ Θεοῦ, μὲ τὴν ἐνανθρώπηση καὶ θυσία τοῦ Θεανθρώπου Υἱοῦ Του.

Τὸ ἔργο τοῦτο προφήτευσαν κυρίως οἱ Προφῆτες καὶ ἔγινε ὁ αἰώνιος πόθος τοῦ Ἰσραήλ, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀνθρώπων ὄλων, ὅταν μὲ τὴ διασπορὰ τῶν Ἐβραίων καὶ τὴ μετάφραση τῆς Π.Δ. τῶν Ο' οἱ προφητεῖες γιὰ τὸ Μεσσία γνωστοποιήθηκαν εὔρυτερα. Εἶναι ἡ μεσσιανικὴ προσδοκία, τὴν ὁποία ἀποκάλυψε ὁ ἴδιος ὁ Θεὸς καὶ φώτισε καὶ ὀδήγησε τὴν ἀνθρώπινη ψυχὴ νὰ τὴν ἐκφράσῃ στὶς αἰώνιες σελίδες τῶν προφητειῶν καὶ τοῦ Ψαλτηρίου. Οἱ προφητεῖες αὐτὲς συγκινοῦν βαθύτατα καὶ ἔξυψώνουν τὸν ἀνθρωπὸν καὶ τοῦ ἀνοίγουν τὰ μάτια νὰ ἐννοήσῃ ὅτι ὅλα τὰ προβλήματά του λύνονται, ὅταν λυθῆ τὸ πρῶτο καὶ μέγιστο πρόβλημά του, τὸ πρόβλημα τῆς σωτηρίας του καὶ⁹ τῆς λυτρώσεώς του.

Ἡ ὑπόσχεση τῆς ἐναθρωπήσεως τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ ἐδραίωσή της μὲ τὸ κήρυγμα τῶν Προφητῶν κυρίως εἶναι ἡ οὔσια καὶ ὁ κορμὸς τῆς θείας Ἀποκαλύψεως στὴν Π.Δ. Παράλληλα ὅμως ὁ Θεὸς ἀποκαλύπτει καὶ γνωστοποιεῖ στὸν ἀνθρωπὸν καὶ τί πρέπει νὰ πιστεύῃ γιὰ τὰ βασικὰ προβλήματα τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἑαυτοῦ του καὶ γιὰ τὸν ἴδιο τὸ Θεό, ὅπως καὶ πῶς θ' ἀνταποκρίνεται, πῶς θὰ κάνῃ πράξη καὶ ζωὴ τὶς ἀλήθειες αὐτές. "Ἐτσι, στὴν Π.Δ. ὑπάρχει καὶ μία σταδιακὴ καὶ προοδευτικὴ Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἡθικὴν ζωὴν τοῦ ἀνθρώπου, τὴν ζωὴν τῆς πίστεως καὶ τῆς ἀγίοτητος. Γι' αὐτὸν καὶ ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ ἐδῶ, ἐκτὸς τοῦ γενικοῦ χαρακτηρισμοῦ λόγος ἢ λόγια τοῦ Θεοῦ, ὄνομάζεται καὶ νόμος, ἐντολαί, προστάγματα, δικαιώματα τοῦ Θεοῦ κλπ., ὄνομασίες ποὺ ἀπαντοῦν ὅλες στὸν ύπεροχο 118ο Ψαλμό¹, τὸν «Ἀμωμό», καὶ ἐκφράζουν τὸ μέσον μὲ τὸ ὄποιο ὁ ἀνθρωπὸς θὰ γίνη «ἄμωμος», δηλαδὴ μὲ τὴν θεία Ἀποκάλυψη.

1. Εἰδικὰ τοῦ Ψαλτηρίου, ποὺ εἶναι ἡ «καρδιὰ» τῆς Π.Δ. καὶ τὸ προσευχήταριο τῆς ἐβραϊκῆς Συναγωγῆς καὶ τῆς χριστιανικῆς Ἑκκλησίας, ὑπάρχουν εὐτυχῶς περισσότερες μεταφράσεις ἀπὸ ὅ, τι γιὰ ἄλλα βιβλία τῆς Π.Δ. Ἡ τελευταία καὶ προσιτὴ καὶ σὲ μαθητές εἶναι τοῦ καθηγητῆ τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν Παν. Ν. Τρεμπέλα, ποὺ ἔχει σύντομη εἰσαγωγή, τὸ κείμενο, μετάφραση καὶ ἐφαρμογὴ στὸν κάθε ψαλμό.

'Εξάλλου πέρυσι ὀλοκληρώθηκε ἀπὸ τὸ σεβάσμιο καὶ σοφὸ ἀρχιμανδρίτη π. Ιωὴλ Γιαννακόπουλο ἡ ἐρμηνεία ὄλων τῶν βιβλίων τῆς Π.Δ. (σύντομη εἰσαγωγή, κείμενο, μετάφραση καὶ σχόλια). Δίκαια τὸ ἔργο βραβεύτηκε καὶ ἀπὸ τὴν Ἀκαδημία Ἀθηνῶν.

(Στὶς εὐρωπαϊκὲς γλῶσσες ἔχει πολὺ ἐπικρατήσει ἡ ὀνομασία *Bíblōs*: λατιν. *Biblia*, ἄγγλ. καὶ γαλ. *Bible*, γερμ. *Bibel*, ποὺ στηρίζεται βέβαια στὴν ἴδια τὴν Ἀ.Γ.-Δαν. 9,2, Β' Μακ. 8, 23—ἀλλὰ σπάνια χρησιμοποιεῖται στὴ γλώσσα μας).

4. Τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Κ. Δ.¹

Τὰ κανονικὰ καὶ θεόπνευστα βιβλία τῆς Κ.Δ. είναι 27 καὶ διακρίνονται ἐπίσης ἀνάλογα μὲ τὸ περιεχόμενό τους σέ: 5 ἱστορικά, 21 διδακτικά (=14 Ἐπιστολὲς Παύλου καὶ 7 Καθολικὲς) καὶ 1 προφητικό, τὰ ἑξῆς:

α'. Ἰστορικὰ 5.

- * 1. Κατὰ Ματθαῖον (Ἐύαγγέλιον)
- 2. Κατὰ Μᾶρκον (Ἐύαγγέλιον)
- 3. Κατὰ Λουκᾶν (Ἐύαγγέλιον)
- 4. Κατὰ Ἰωάννην (Ἐύαγγέλιον)
- 5. Πράξεις τῶν Ἀποστόλων

Σύντμηση

Ματθ.
Μάρ.
Λουκ.
Ἰωάν.
Πράξ.

β'. Διδακτικὰ 21 (Ἐπιστολές).

6. Πρὸς Ρωμαίους	Α'	Ἐπιστολὴ Παύλου	Ρωμ.
7. Πρὸς Κορινθίους	Α'	Ἐπιστολὴ Παύλου	Α' Κορ.
8. Πρὸς Κορινθίους	Β'	Ἐπιστολὴ Παύλου	Β' Κορ.
9. Πρὸς Γαλάτας		Ἐπιστολὴ Παύλου	Γαλ.
10. Πρὸς Ἐφεσίους		Ἐπιστολὴ Παύλου	Ἐφεσ.
11. Πρὸς Φιλιππησίους		Ἐπιστολὴ Παύλου	Φιλιπ.
12. Πρὸς Κολασσαῖς		Ἐπιστολὴ Παύλου	Κολ.
13. Πρὸς Θεσ/κεῖς	Α'	Ἐπιστολὴ Παύλου	Α' Θεσ.
14. Πρὸς Θεσ/κεῖς	Β'	Ἐπιστολὴ Παύλου	Β' Θεσ.
15. Πρὸς Τιμόθεον	Α'	Ἐπιστολὴ Παύλου	Α' Τιμ.
16. Πρὸς Τιμόθεον	Β'	Ἐπιστολὴ Παύλου	Β' Τιμ.
17. Πρὸς Τίτον		Ἐπιστολὴ Παύλου	Τίτ.
18. Πρὸς Φιλήμονα		Ἐπιστολὴ Παύλου	Φιλήμ.
19. Πρὸς Ἐβραίους		Ἐπιστολὴ Παύλου	Ἐβρ.
20. Καθολικὴ Ἐπιστ.		Ἰακώβου	Ἰακ.

1. Τῆς Κ.Δ. ἔχει γίνει ἔρμηνεία ὅλων τῶν βιβλίων. Δύο πολὺ καλές καὶ προσιτές σὲ μαθητὲς ἐκδόσεις, ποὺ ἔχει ἐγκρίνει ἡ Ἱερὰ Σύνοδος τῆς Ἐκκλησίας μας, είναι τοῦ Παν. Ν. Τρεμπέλα, ποὺ ἀναφέραμε, καὶ τοῦ θεολόγου - γυμνασιάρχη Ἰωάν. Θ. Κολιτσάρα. Καὶ οἱ δύο αὐτὲς ἐκδόσεις σὲ 1 ἢ 2 τόμους ἔχουν παράλληλα κείμενο καὶ παράφραση, ὥπως καὶ σύντομες εἰσαγωγές.

Σύντμηση

21. Καθολική Ἐπιστ.	A' Πέτρου	A' Πέτρ.
22. Καθολική Ἐπιστ.	B' Πέτρου	B' Πέτρ.
23. Καθολική Ἐπιστ.	A' Ἰωάννου	A' Ἰωάν.
24. Καθολική Ἐπιστ.	B' Ἰωάννου	B' Ἰωάν.
25. Καθολική Ἐπιστ.	Γ' Ἰωάννου	Γ' Ἰωάν.
26. Καθολική Ἐπιστ.	Ἰούδα	Ἰούδ.
27. Ἀποκάλυψις	Ἰωάννου	Ἀποκ.

5. Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὴν Κ.Δ.

“Οπως εἰδαμε, ἡ θεία Ἀποκάλυψη στὴν Π.Δ. ἔχει κυρίως προπαρασκευαστικὸ χαρακτήρα, εἶναι «πρόδρομος» τῆς Κ.Δ., ὅπως ὁ ἄγιος Ἰωάννης, τοῦ Χριστοῦ. Αὐτὸ δέ σημαίνει καθόλου πώς δὲν ἦταν ἀληθινὴ καὶ ἔγκυρη, τόσο στὶς ἀλήθειες τῆς πίστεως, ὅσο καὶ στὶς ἡθικὲς ἀλήθειες ποὺ ἀποκάλυψε. Δὲν εἶναι ὅμως καὶ πλήρης. Εἶναι γι' αὐτὸ ή Π.Δ. συγκριτικὰ μὲ τὴν Κ.Δ. «σκιά», «σύμβολο», «ἀπεικόνιση». «Σκιὰν γὰρ ἔχων ὁ νόμος τῶν μελλόντων ἀγαθῶν, οὐκ αὐτὴν τὴν εἰκόνα τῶν πραγμάτων». (Ἐβρ. 10, 1). «Τὸ φῶς τὸ ἀληθινὸν» (Ἰωάν. 1, 9), ή πλήρης ἀλήθεια εἶναι χαρακτηριστικὸ τῆς Κ.Δ., τοῦ Χριστοῦ. «Ο νόμος διὰ Μωυσέως ἐδόθη, ή χάρις καὶ ή ἀλήθεια διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐγένετο.» (=Ο Νόμος τῆς Π.Δ. δόθηκε διὰ μέσου ἀνθρώπου καὶ δούλου, τοῦ Μωυσῆ, ἐνῶ ή σωστικὴ Χάρη καὶ ή φωτιστικὴ ἀλήθεια, ποὺ ἀντικατέστησαν τὶς σκιές καὶ τὰ σύμβολα τῆς Π.Δ., δόθηκαν μόνο διὰ μέσου τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Ἰωάν. 1, 17).

“Ἐτοι ή Κ.Δ. ἔρχεται πρῶτα σὰν τὸ «πλήρωμα» τῆς Π.Δ. μὲ τὴ διπλὴ ἔννοια: ἐκπλήρωση, δηλαδὴ ἐπαλήθευση καὶ ἐπικύρωση, ἀλλὰ καὶ συμπλήρωση, ὄλοκλήρωση. Καὶ αὐτὸ γίνεται σὰν συνέχεια τοῦ ἔργου τοῦ ἴδιου καὶ Ἐνὸς ἀληθινοῦ Θεοῦ καὶ γιὰ τὸν ἴδιο σκοπό.

Τὰ κύρια σημεῖα τῆς θείας Ἀποκαλύψεως στὴν Κ.Δ. ἐντελῶς διαγραμματικὰ εἶναι τὰ ἔξης:

α'. Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ στὸ ἱστορικὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ Χριστοῦ. Εἶναι ή πρώτη καὶ χαρακτηριστικότατη ἀλήθεια τῆς Κ.Δ. καὶ τὸ θεμέλιο τῆς χριστιανικῆς Ἐκκλησίας. «Θεμέλιον γὰρ ἄλλον οὐδεὶς δύναται θεῖναι παρὰ τὸν κείμενον, ὃς ἐστιν Ἰησοῦς Χριστός.» (Α' Κορ. 3, 11). «Καὶ ὁμολογουμένως μέγα ἐστὶ τὸ τῆς εὐσεβείας μυστήριον· Θεός ἐφανερώθη ἐν σarkí...» (Α' Τιμ. 3, 16).

β'. Ή ἐνανθρώπηση τοῦ Κυρίου συναποκαλύπτει καὶ τὴν
ἄλλη βασικότατη καὶ μόνο τοῦ Χριστιανισμοῦ χαρακτηριστική
ἀλήθεια, τὴν τριαδικότητα τοῦ Θεοῦ (βλέπε σ. 45 κ. ἔξ.).

γ'. Ό Τριαδικὸς Θεὸς ἐξάλλου φανερώνεται στὴν Κ.Δ. ιδιαί-
τερα ὡς ἀγάπη, ποὺ εἶναι ίδιωμα τῆς θείας φύσεως: «Ο Θεὸς
ἀγάπη ἐστίν. Ἐν τούτῳ ἐφανερώθη ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ ἐν ἡμῖν,
ὅτι τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ ἀπέσταλκεν ὁ Θεὸς εἰς τὸν
κόσμον ἵνα ζήσωμεν δι' Αὐτοῦ.» (Α' Ἰωάν. 4,8-9).

δ'. Ή ἀγάπη, τὸ ίδιωμα τῆς θείας φύσεως, γίνεται καὶ τὸ
ιδίωμα καὶ τὸ σύμβολο τοῦ Χριστιανισμοῦ, ποὺ εἶναι «τῆς θείας
φύσεως μίμησις» (Γρηγ. Νύσ. P. G. 46, 244 C). «Ἐντολὴν καινὴν
δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους, καθὼς ἡγάπησα ὑμᾶς ἵνα καὶ
ὑμεῖς ἀγαπᾶτε ἀλλήλους. Ἐν τούτῳ γνώσονται πάντες ὅτι ἐμοὶ^{μαθηταὶ} ἐστε ἐὰν ἀγάπην ἔχητε ἐν ἀλλήλοις.» (Ο Κύριος. Ἰωάν.
13, 34-35).

ε'. «Οπως ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι
ἀποκλειστικὸ ἔργο τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ ἡ ἀναδημιουργία καὶ σω-
τηρία εἶναι ἔργο μόνο τοῦ Θεοῦ καὶ δωρίζεται, χαρίζεται στὸν
ἄνθρωπο ἀπό ἄπειρη εὐσπλαχνία. Μόνο ὅτι καὶ ὁ ἄνθρωπος πρέπει
θεληματικὰ καὶ ἐλεύθερα νὰ δεχτῇ καὶ νὰ δείξῃ ἐμπρα-
κτα τὴν ἀποδοχή του αὐτὴ ἐγκαταλείποντας τὴν «όδὸν τῆς ἀπω-
λείας» καὶ ἐπιστρέφοντας κοντά στὸ Θεό (πίστη-μετάνοια-καινὴ
ζωὴ).

στ'. Μὲ τὴ θυσία – Σταύρωση, Ἀνάσταση καὶ Ἀνάληψη τοῦ
Κυρίου ἡ λύτρωση τοῦ ἀνθρώπου δὲν εἶναι πλέον νοσταλγία καὶ
πόθος, ὅπως στὴν Π.Δ., ἀλλὰ πραγματικότητα. Ό κάθε ἀληθι-
νὸς Χριστιανὸς μὲ τὴν εἰσοδό του στὴν Ἑκκλησία ἀρχίζει νὰ ζῇ
ὡς λυτρωμένος, ὡς παιδὶ τοῦ Θεοῦ (υἱόθεσία καὶ σχετικὴ θέ-
ωση).

ζ'. Τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου πραγματοποιεῖ καὶ
διαιωνίζει μέσα στὴν Ἰστορία τὸ «μυστικὸ σῶμα» τοῦ Χριστοῦ, ἡ
Ἑκκλησία, μὲ τὰ Μυστήρια καὶ ἀρχίζει προσωπικὰ γιὰ τὸν κάθε
πιστὸ στὴν παρούσα ζωή, γιὰ νὰ «τελειωθῇ» στὴ «ζωὴ τοῦ μέλ-
λοντος αἰώνος» μὲ τὴ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου.

(Τὶς ἀλήθειες αὐτὲς καὶ ἄλλες σχετικὲς θ' ἀναλύσουμε στὴν
κατάληλη θέση στὴ συνέχεια).

6. Τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια.

α'. Γενικά.

Εὐαγγέλιο (ἀπ' τὸ εὖ + ἄγγέλλω) ὄνομάστηκε ἀπ' τὴν πρώτη στιγμὴ τῆς γνωστοποιήσεώς της ἡ καλὴ καὶ ἄρα χαρμόσυνη ἀγγελία τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ ρῆμα «εὐαγγελίζομαι» χρησιμοποιεῖ ὁ προφήτης Ἡσαΐας γιὰ τὸ λυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Μεσσία (῾Ησ. 61, 1,) καὶ ὁ Ἀγγελος γιὰ τὴ Γέννησή Του στοὺς Ποιμένες (Λουκ. 2, 10). Καὶ ὁ Ἰδιος ὁ Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοι χαρακτηρίζουν τὸ κήρυγμα καὶ τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας «εὐαγγέλιον» (Ματθ. 24, 14, Α' Πέτρ. 4, 17, Ρωμ. 1, 1 κ. ἀ.).

Ἄλλ' ἀπ' τὸ β' αἰώνα μ.Χ. ἡ λέξη χρησιμοποιεῖται ως ὄνομασία εἰδικὰ τῶν ιερῶν βιβλίων τῶν Ἀποστόλων ποὺ ίστοροῦν τὸ βίο καὶ τὸ ἔργο «τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς σωτηρίας» μας (῾Εβρ. 2, 10). «Οἱ γάρ Ἀπόστολοι ἐν τοῖς γενομένοις ὑπ' αὐτῶν ἀπομνημονεύμασιν, ἡ καλεῖται εὐαγγέλια, οὕτω παρέδωκαν.» (Ιουστίνου Α' Ἀπολ. 66, 3). Πραγματικά, ὁ βίος, ὁ λόγος καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κυρίου ίστοροῦνται συστηματικά καὶ σχεδὸν ἀποκλειστικά μόνο στὰ τέσσερα Εὐαγγέλια. Ἀπὸ τ' ἄλλα βιβλιά τῆς Κ.Δ. οἱ Πράξεις τῶν Ἀποστόλων ίστοροῦν τὴν ἴδρυση καὶ ἐξάπλωση τῆς ἐκκλησίας καὶ μάλιστα τὸ ἀποστολικὸ ἔργο τοῦ ἀποστόλου Παύλου, ἐνῶ οἱ Ἐπιστολὲς εἶναι ἔρμηνεία καὶ ἀνάπτυξη διαφόρων σημείων τοῦ προφορικοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων.

Ἐξάλλου εἶναι γνωστὸ ὅτι τὰ ιερὰ Εὐαγέλια δὲν εἶναι τὰ πρώτα βιβλία τῆς Κ.Δ. ποὺ γράφτηκαν οὔτε γράφτηκαν κατὰ τὸ ἴδιο χρονικὸ διάστημα. "Ετσι ὁ βίος, ὁ λόγος καὶ τὸ ἔργο τοῦ Κυρίου, ποὺ ἀποτελοῦσαν φυσικὰ τὸ πρώτο καὶ κύριο περιεχόμενο τοῦ προφορικοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων, μεταδίδονταν ἀρχικὰ προφορικά.

Ἄλλὰ νωρὶς ἡ ἐξάπλωση τῆς ἐκκλησίας καὶ ἡ διασπορὰ τῶν Ἀποστόλων καὶ ἐκτὸς τῆς Παλαιοτίνης δημιούργησαν τὴν ἀνάγκη τῆς καταγραφῆς τοῦ προφορικοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων γιὰ τὴ ζωή, τὸ κήρυγμα καὶ τὸ ἔργο γενικὰ τοῦ Κυρίου. Ἡ καταγραφὴ αὐτὴ ἄρχισε νὰ γίνεται ὅχι μόνο ἀπὸ τοὺς ἴδιους τοὺς Ἀποστόλους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ μαθητές τους Χριστιανούς, ὅπως εἶναι οἱ ιεροὶ εὐαγγελιστὲς Μάρκος, Ἰεροσολυμίτης μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Πέτρου κυρίως, καὶ ὁ ιατρὸς Λουκᾶς, μαθητὴς τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἀπ' τὴν Ἀντιόχεια. Μάλιστα ὁ ιερὸς εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς γράφει ρητὰ στὸν πρόλογο τοῦ ιεροῦ Εὐαγγελίου του πῶς «πολλοὶ ἐπεχείρησαν ἀνατάξασθαι διήγησιν περὶ τῶν πεπληροφορημένων ἐν ἡμῖν πραγμάτων,

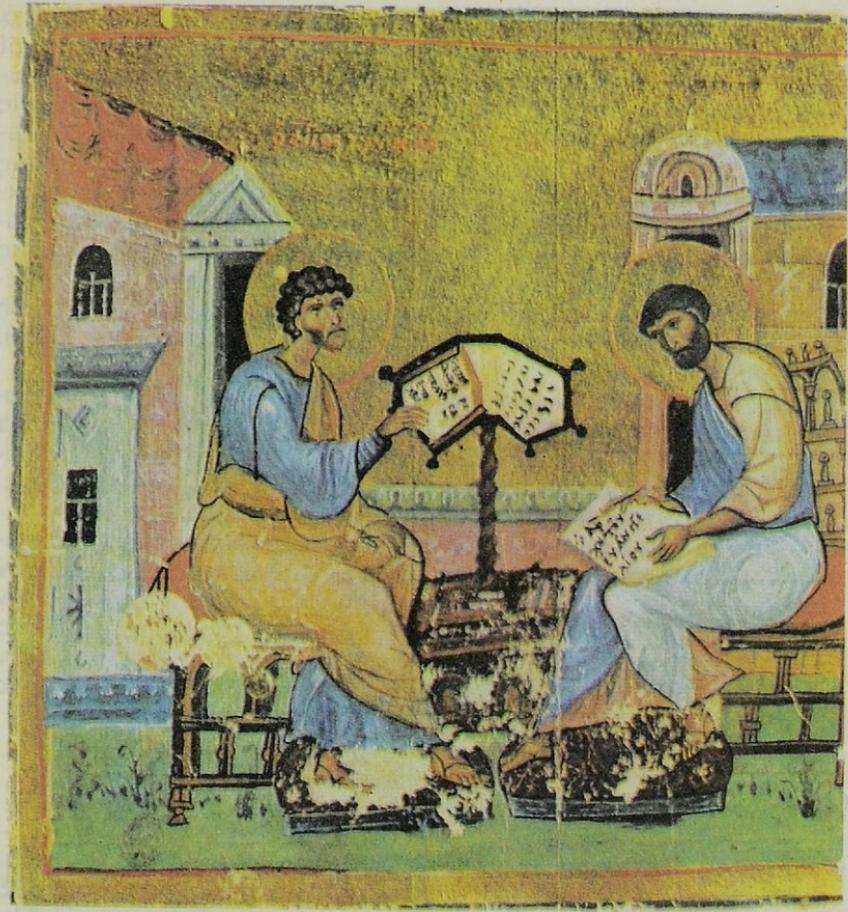
καθώς παρέδοσαν ήμιν οι ἀπ' ἀρχῆς αύτόπται καὶ ύπηρέται γε-
νόμενοι τοῦ λόγου...» (Λουκ. 1, 1-2).

Βέβαια τὸ περιεχόμενο καὶ τῶν προφορικῶν καὶ τῶν πρώ-
των γραπτῶν διηγήσεων περὶ τοῦ Κυρίου ἦταν κατὰ βάση τὸ
ἴδιο. Ἀντικείμενό τους ἦσαν τὰ ἴδια κοσμοϊστορικὰ καὶ μοναδικὰ
γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου, ἡ μία μεγαλειώδης διδασκαλία
Του καὶ τὰ ἐκπληκτικὰ θαύματά Του. Μόνο ἡ ἔκταση στὴν περι-
γραφὴ καὶ φυσικὰ οἱ λέξεις ποὺ τὰ περιέγραφαν παρουσίαζαν
διαφορές, ἀφοῦ γράφονταν ἀπὸ διαφορετικὰ πρόσωπα καὶ σὲ
διαφορετικὸ χρόνο, καίτοι καὶ σ' αὐτὸ προσπαθοῦσαν νὰ διατη-
ροῦν καὶ νὰ μεταδίσουν τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση ἐνιαίᾳ καὶ
μὲ τὶς ἵδιες συχνὰ λέξεις. Ἀπ' τὴν πρώτη λοιπὸν αὐτὴ κατα-
γραφὴ τῆς Ἀποστολικῆς Παραδόσεως ἡ ἀρχαία Ἐκκλησία ξε-
χώρισε ὡς θεόπνευστα καὶ γνήσια μνημεῖα της γιὰ τὸ βίο, τὴ
διδασκαλία καὶ τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου δύο «εὐαγγέλια» ποὺ
ἔγραψαν οἱ ἄνθρωποι (Ματθαῖος καὶ Ἰωάννης) καὶ ἄλλα
δύο ἐπίσης ποὺ ἔγραψαν μὲ θεία ἔμπνευση καὶ καθοδήγηση καὶ
μὲ βάση τὴ γνήσια Ἀποστολικὴ Παράδοση οἱ μαθήτες τῶν
Ἀποστόλων Μάρκος καὶ Λουκᾶς. Καθένα ἀπ' τὰ τέσσερα αὐτὰ
ἰερὰ Εὐαγγέλια φέρνει τὸ ὄνομα τοῦ ἴερου συγγραφέως του καὶ
μπροστὰ τὴν πρόθεση «κατά», ποὺ μὲ αἰτιατικὴ σημαίνει «σύμ-
φωνα». «Ἔτοι οἱ γνωστὲς φράσεις «Κατὰ Ματθαῖον», «Κατὰ
Ἰωάννην» κλπ. σημαίνουν: ή ίερὴ βιογραφία τοῦ Κυρίου σύμ-
φωνα μὲ ὅσα μᾶς παρέδωκε γραπτὰ ὁ εὐαγγελιστὴς Ματθαῖος ἢ
ὁ Ἰωάννης κλπ.

~~β'~~ Τὰ τρία πρῶτα Εὐαγγέλια.

“Οπως ἀναφέραμε, βασικὰ τὸ περιεχόμενο καὶ τῶν τεσσά-
ρων ιερῶν Εὐαγγελίων εἶναι τὸ ἴδιο. Αὐτὸ συμβαίνει ἰδιαίτερα
μὲ τὰ τρία Εὐαγγέλια, ποὺ παρουσιάζουν τόση ὁμοιότητα, ὥστε
γιὰ πολλὰ γεγονότα ἡ διδασκαλίες τοῦ Κυρίου μπορεῖ κανεὶς σὲ
τρεῖς παράλληλες στήλες νὰ βλέπῃ μαζὶ τὴν ἴδια περιγραφή, νὰ
ἔχῃ δηλαδὴ μιὰ «σύνοψή» τους, ὅχι μὲ τὴν ἔνοια τῆς περιλή-
ψεως, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοιαν τῆς κοινῆς θέας. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο
καὶ οἱ εἰδικοὶ μελετητὲς τὰ ὄνόμασαν «συνοπτικά».

‘Αλλά, ὅπως ἐπίσης ἀναφέραμε, τὰ τρία συνοπτικὰ Εὐαγγέ-
λια παρουσιάζουν καὶ διαφορές, ποὺ ὅμως στὸ παραμικρὸ δὲν
βλάπτουν καὶ δὲν μειώνουν τὴ θεόπνευστία τους καὶ τὴ γνήσι-
ότητά τους. Μάλιστα αὐτὲς οἱ «διαφορές» ἐπιβεβαώνουν ἀκρι-
βῶς τὴ θεόπνευστία τους καὶ τὴ γνησιότητά τους, γιατὶ καὶ τὰ
τρία δίνουν τὴν ἴδια καὶ ἀπαράλλακτη μοναδικὴ καὶ θεία εἰκόνα
τοῦ Προσώπου, τῆς διδασκαλίας καὶ τοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου μας.

Οι εὐαγγελιστές Λουκᾶς και Μάρκος. Μικρογραφία από Εὐαγγελιστάριο (Πρωτό του Αγίου Όρους, 12ος αι.).

Μόνο γιατί ἔγραψαν σ' ἄλλο τόπο και ἀνάγνωστες ύπογραμμίζουν κάθενας περισσότερο μία ἥ περισσότερες πλευρές, ποὺ κατὰ θεία ἔμπνευση και γιὰ τοὺς συγκεκριμένους τους ἀναγνῶστες ἔκριναν ὅτι ἦταν ἀναγκαῖα αὐτὴ ἡ ἰδιαίτερη ύπογράμμιση.

"Ἔτσι, ὁ ἵερὸς Εὐαγγελιστῆς Ματθαῖος, ποὺ πρωτοέγραψε τὸ ἱερό του Εὐαγγέλιο κατὰ τὴν Παράδοση ἀραμαϊστὶ γιὰ τοὺς Ἐβραίους Χριστιανούς, μὲ τὸ θεόπνευστο περιεχόμενό του θέ-

λει νὰ τοὺς τονίσῃ καὶ βέβαια ἀποδεικνύει ὅτι ὁ Κύριος εἶναι ὁ ἀναμενόμενος ἀπ' τοὺς Ἐβραίους Μεσσίας, ποὺ ἐκήρυξαν οἱ Προφῆτες καὶ ποὺ τὸν περίμεναν νὰ γεννηθῇ σὰν «*uiός ἀνθρώπου*» ἀπὸ τὸ γένος τοῦ Δαυίδ. Γι' αὐτὸ καὶ παριστάνεται στὶς ἀγιογραφίες δίπλα του ἄγγελος μὲ μορφὴ ἀνθρώπου, ποὺ συμβολίζει αὐτὴ τὴν ἰδιαίτερη πλευρὰ τοῦ Εὐαγγελίου του. Ἐπίσης στὴ μεγαλειώδη Ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλία τοῦ Κυρίου θέλει ἀκριβῶς νὰ τονίσῃ στοὺς Ἐβραίους τὴν ἐπικύρωση, ἀλλὰ καὶ συμπλήρωση καὶ τελείωση τοῦ Μωσαϊκοῦ Νόμου ἀπὸ τὸ Θεάνθρωπο Κύριο. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο μετὰ ἀπὸ κάθε προφητεία ἐπαναλαμβάνει τὴ γνωστὴ φράση: «τοῦτο δὲ ὅλον γέγονεν ἵνα πληρωθῇ τὸ ρηθὲν ὑπὸ τοῦ Κυρίου διὰ τοῦ προφήτου λέγοντος...» (Ματθ. 1, 22 κ. ἄ.).¹

Ἐξάλλου οἱ ἱεροὶ εὐαγγελιστὲς Μάρκος καὶ Λουκᾶς, ἀπευθύνονται σὲ ἔθνικοὺς Χριστιανοὺς καὶ γι' αὐτὸ μὲ τὰ θαυμαστὰ γεγονότα καὶ τὴ θεία διδασκαλία τοῦ Κυρίου θέλουν ν' ἀποδείξουν τὴ θεότητα τοῦ Κυρίου. (Ιδιαίτερα ὁ Μάρκος ἀναφέρει πολλὰ θαύματα καὶ μὲ λεπτομέρειες).

Συμβολικὰ στὶς ἀγιογραφίες εἰκονίζεται δίπλα στὸν εὐαγγελιστὴ Μάρκο λιοντάρι, ἐπειδὴ ἀρχίζει τὸ Εὐαγγέλιο του μὲ τὴν ἱστορία τοῦ ἀγίου Ἰωάννη τοῦ Προδρόμου, ποὺ ζοῦσε στὴν ἔρημο, ὅπως τὸ λιοντάρι εἶναι ὁ βασιλιάς τῆς ἔρημου. Δίπλα στὸν εὐαγγελιστὴ Λουκᾶ εἰκονίζεται μοσχάρι, ἐπειδὴ στὴν ὑπέροχη παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου ποὺ μᾶς διέσωσε, ὁ Κύριος συμβολίζεται μέ τὸ «μόσχο τὸ σιτευτό». ~~λιοντάρι~~

~~λιοντάρι~~. Τὸ κατὰ Ἰωάννην.

Τέλος ὁ ἱερὸς εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ποὺ κατὰ τὴν Παράδοση ἔγραψε τὸ ἱερό του Εὐαγγέλιο στὴν "Ἐφεσο" μεταξὺ 85-95 μ.Χ., σὰν θεόπνευστος ποὺ ἦταν ἔκρινε καλὸ νὰ μὴν ἐπαναλάβῃ ὅσα ἀνέφεραν γιὰ τὸν Κύριο οἱ ἄλλοι τρεῖς Εὐαγγελιστές, ἀφοῦ ἡσαν πλέον γνωστὰ καὶ στὴ διάθεση τῶν πιστῶν.

"Ἄλλωστε καὶ ἐκεῖνοι, ὅταν ἔγραφαν τὰ Εὐαγγέλια τους, ἔγραφαν σὲ ἥδη πιστούς, στοὺς ὅποιους ἡσαν γνωστὲς οἱ βασικὲς ἀλήθειες τοῦ Κυρίου. Καὶ ἔγραφαν βέβαια μία πλήρη βιο-

1. Κατὰ τὴν Παράδοση τὸ ἀραμαϊκὸ πρωτότυπο ὁ ἱερὸς Ματθαῖος ἔγραψε στὴν Πλαισίνη μεταξὺ 60 - 70 μ.Χ., ἐνῷ ἡ Ἑλληνικὴ μετάφρασή του ἔγινε λίγο ἀργότερα ἀπ' τὸν ἴδιο. Ὁ ἱερὸς Μάρκος ἔγραψε κατὰ τὴν Παράδοση ἐπίσης τὸ Εὐαγγέλιο του στὴ Ρώμη μεταξὺ 60 - 64 μ.Χ., ἐνῷ ὁ ἱερὸς Λουκᾶς τὸ ἔγραψε μᾶλλον στὴν Ἐλλάδα (Ἀχαΐα) μεταξὺ 63 - 70 μ.Χ.

Οι Εύαγγελιστές Ἰωάννης καὶ Ματθαῖος. Μικρογραφία ἀπό Εὐαγγελιστάριο
(Πρωτάτο τοῦ Ἅγιου Ὄρους, 12ος αι.).

γραφία καὶ γιὰ νέους πιστούς, ἀλλὰ κυρίως ἔγραψαν ὅσα σὰν θεόπνευστοι ἔκριναν ὅτι θ' ἀποδείκνυαν τὸ συγκεκριμένο σκοπὸ τοῦ Εὐαγγελίου τους στὴ συγκεκριμένη κατηγορίᾳ τῶν ἀναγνωστῶν τους. Αὐτὸ ἐπιβεβαιώνει καὶ ὁ Ἰωάννης, ποὺ συμπληρώνει τοὺς ἄλλους τρεῖς Εὐαγγελιστές, χωρὶς πάλι καὶ αὐτὸς ν' ἀναφέρῃ ὅλα «ὅσα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς». "Ἐγραψε ὅσα ἐπίσης ἔκρινε πῶς στοὺς δικούς του ἀναγνῶστες θ' ἀποδεί-

κνυαν τὸ σκοπὸ τοῦ Εὐαγγελίου του. Γι' αύτὸ καὶ τελειώνοντας γράφει: «Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν αὐτοῦ, ἀ οὐκ ἔστι γεγραμμένα ἐν τῷ βιβλίῳ τούτῳ. Ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσῃς ὅτι Ἰησοῦς ἔστιν ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὀνόματι Αὐτοῦ.» (Ιωάν. 20, 30-31).

‘Ο βασικὸς λοιπὸν σκοπὸς εἶναι καὶ στὸν Ιωάννην νὰ πιστεύσουν οἱ ἄνθρωποι στὴ θεότητα τοῦ Κυρίου. Ἄλλὰ ὁ Ιωάννης προϋποθέτει ἔνα κύκλῳ ἀναγνωστῶν εύρυτερο καὶ μὲ φιλοσοφικὴ μόρφωση, ὅπως ἡσαν οἱ Μικρασιάτες, ποὺ γνώριζαν τὴν Ἑλληνικὴ φιλοσοφία. Τὴν ἐποχὴν ἐξάλλου ποὺ ἔγραφε ὁ Ιωάννης εἶχε ἀρκετὰ ὄργανωθῆ ἡ χριστιανικὴ Ἐκκλησία, ἡ λατρευτικὴ ζωὴ, ὅπως καὶ εἶχαν ἀρχίσει νὰ διαδίδωνται οἱ πρώτες αἰρετικὲς διδασκαλίες τῶν Γνωστικῶν. “Ολα αὐτὰ τὰ προϋποθέτει ὁ ιερὸς εὐαγγελιστὴς Ιωάννης καὶ γι' αὐτὸν ἀναφέρει γεγονότα καὶ λόγους τοῦ Κυρίου ποὺ τονίζουν καὶ φωτίζουν ἀνάλογες πλευρές. (Όνομάζει τὸν Κύριο ὅχι μόνο Υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ Λόγο τοῦ Πατρός, κάνει ιδιαίτερο λόγο γιὰ τὴ φύση τῆς Ἁγίας Τριάδος, τονίζει τὴν προσωπικὴ σχέση τοῦ πιστοῦ μὲ τὸν Κύριο, ποὺ εἶναι τὸ φῶς τὸ ἀληθινό, ἡ αἰώνια ζωὴ, τονίζει ιδιαίτερα ἐπίσης τὴν ἀγάπην κλπ.). “Ετοι τὸ ιερό του Εὐαγγέλιο εἶναι θεολογικότερο καὶ γι' αὐτὸν συμβολικὰ παριστάνεται μὲ ύψηπέτη ἀετό, ποὺ μᾶς ἀνεβάζει στὰ ὑψη τῆς θεολογίας.

Θὰ μπορούσαμε τελειώνοντας νὰ πούμε πῶς καὶ τὰ τέσσερα ἄγια Εὐαγγέλια δὲν εἶναι παρὰ ἔνα Εὐαγγέλιο, ἀλλὰ «τετράμορφο». Καὶ τὰ τέσσερα εἶναι οἱ θεόπνευστες καὶ αὐθεντικὲς ιστορικὲς πηγὲς τοῦ βίου καὶ τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου. Οἱ ἀναγνῶστες ὅλων τῶν ἐποχῶν καὶ ἀπὸ τὰ τέσσερα ἐσχημάτισαν καὶ σχηματίζουν τὴν Ἰδια καὶ μοναδικὴ καὶ θεία εἰκόνα γιὰ τὸν Κύριο. Καὶ οἱ τέσσερεις δὲν ἀναφέρουν δικές τους σκέψεις. “Οπου σπάνια ἀναφέρουν καμιὰ προσωπική τους κρίση, τὸ κάνουν γιὰ νὰ περιγράψουν ποιά ἐντύπωση ἐσχημάτιζαν καὶ εἶχαν γιὰ τὸν Κύριο οἱ θεατὲς καὶ ἀκροατές Του καὶ ποιά ἐντύπωση ἐσχημάτισαν οἱ ἴδιοι. Ἀνάμεσα στὶς σελίδες καὶ τοὺς στίχους τους δὲν λάμπει παρὰ ὁ Ἡλιος τῆς Δικαιοσύνης, Αὔτὸς ποὺ εἶπε: «Ἐγώ είμι ἡ ὁδός καὶ ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ ζωὴ.» (Ιωάν. 14, 6).

Β'. Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ

1. "Εννοια καὶ περιεχόμενο τῆς Ἰ.Π.

Κάνοντας λόγο γιὰ τὶς δύο πηγὲς τῆς θ. Ἀποκαλύψεως εἴδαμε στὴ σ. 23 ποιά εἶναι ἡ γενικὴ ἔννοια τῆς Ἰ.Π., ποὺ ἐδῶ πλέον πρέπει νὰ γνωρίσουμε ἀναλυτικότερα.

Λέγοντας λοιπὸν Ἰ.Π. ἔννοοῦμε τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση ποὺ πρῶτα προφορικὰ παραδόθηκε ἀπ' τοὺς Ἀποστόλους στὴν πρώτη Ἐκκλησίᾳ, ἀπ' τὴν ὁποία σταδιακὰ καταγράφηκε στὶς ἀποφάσεις κυρίως τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων καὶ τὰ συγγράμματα τῶν Πατέρων καὶ Διδασκάλων της καὶ μέχρι σήμερα διατηρεῖται καὶ μεταδίδεται ἀναλλοίωτη μὲ τὰ δόγματα, τὴ λατρεία καὶ τὴν ἡθικὴ πράξη τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐπειδὴ ὅμως πρῶτο καὶ κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς Ἰ.Π. ὑπῆρξε τὸ προφορικὸ στοιχεῖο, γιὰ νὰ μὴ γίνεται σύγχυση καὶ ἐπομένως νοθεία της, ἡ πρώτη Ἐκκλησίᾳ νωρὶς ἄρχισε νὰ καθορίζῃ τὸ περιεχόμενό της. "Ἐτσι παραδέχτηκε καὶ παραδέχεται ὡς θεόπνευστη καὶ αὐθεντικὴ μόνο τὴν Ἰ.Π. γιὰ τὴν ὁποία ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει ἡ καθολικὴ μαρτυρία ὅτι εἶναι Ἀποστολικὴ καὶ σύμφωνη πάντοτε μὲ τὴν Ἀ.Γ., μὲ τὴν ὁποία εἶναι ἀλληλένδετη (σ. 19). Τὸ περιεχόμενο δηλαδὴ τῆς Ἰ.Π. πρέπει ἥ α) ν' ἀναφέρεται ἀπλῶς καὶ «ἐν σπέρματι» στὴν Ἀ.Γ. καὶ ἥ ἵδια ἥ Ἰ.Π. ν' ἀποτελῇ ἐρμηνεία καὶ ἀνάπτυξή του γιὰ τὴν καλύτερη κατανόησή του ἀπ' τοὺς πιστούς, ἥ β) ἀν δὲν ἀναφέρεται στὴν Ἀ.Γ. καὶ ἄρα εἶναι συμπλήρωση καὶ προσθήκη τῆς θ. Ἀποκαλύψεως τῆς Ἀ.Γ., πρέπει ὅμως νὰ εἶναι σύμφωνη μὲ τὸ πνεῦμα τῆς Ἀ.Γ. Οἱ δύο δηλαδὴ πηγὲς τῆς θ. Ἀποκαλύψεως δὲν μποροῦν ν' ἀντιφάσκουν, ἀφοῦ καὶ οἱ δύο ἔχουν ἀντικείμενό τους τὴ μία καὶ μοναδικὴ θ. Ἀποκάλυψη.

Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας, ποὺ διατηρεῖ καὶ διδάσκει ἀνόθευτη τὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση, δὲν παραδέχεται συνέχεια τῆς θ. Ἀποκαλύψεως, νέα δηλαδὴ ἀποκάλυψη διὰ μέσου τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ θ. Ἀποκάλυψη «ἔκλεισε» ὄριστικὰ μὲ τοὺς Ἀποστόλους. Ἡ Ἐκκλησίᾳ, ποὺ ἴδρυσε καὶ ἔκτοτε φωτίζει καὶ καθοδηγεῖ τὸ Ἀγιο Πνεῦμα, δὲν ἀποκαλύπτει νέες ἀλήθειες Πίστεως· ἀλλ' ἀκριβῶς μὲ τὴ δύναμη καὶ τὸ φωτισμὸ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος γίνεται ἱκανὴ νὰ διατηρῇ, νὰ ἐρμηνεύῃ σωστὰ καὶ νὰ διατυπώνῃ σὲ ἀλάθητα Δόγματα Πίστεως καὶ Κανόνες ζωῆς μόνο διὰ τῶν Οἰκουμενικῶν Συνόδων της τὴ μία καὶ μόνη καὶ αἰώνια θ. Ἀποκάλυψη, ποὺ τῆς παρέδωκαν οἱ θεόπνευστοι Ἀπόστολοι. "Ἐτσι γιὰ τὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησία μας γνήσια καὶ

ἀλάθητη καὶ μὲ αἰώνιο κύρος Ἰ.Π. εἶναι μόνο ὅση καταγράφηκε καὶ διατυπώθηκε στὶς ἀποφάσεις τῶν Ἅγίων Ἐπτὰ Οἰκουμενικῶν Συνόδων.

Τις ἀποφάσεις αὐτὲς ποὺ ἀναφέρονται σὲ ἀλήθειες τῆς Πίστεώς μας τὶς ὄνομάζουμε γενικὰ Δόγματα ἢ Σύμβολα (Σύμβολον τῆς Πίστεως, τὸ «Πιστεύω») ἢ Ὀρους, ἐνῶ τὶς ἀποφάσεις ποὺ ἀναφέρονται σὲ ζητήματα τῆς λατρείας, τῆς διοικήσεως καὶ τῆς ήθικῆς ζωῆς τὶς ὄνομάζουμε Κανόνες.

Χαρακτηριστικὰ γιὰ τὸν προφορικὸ χαρακτήρα, τὸ περιεχόμενο καὶ τὴν ἀξία τῆς Ἰ.Π. εἶναι ὅσα ἀναφέρει ὁ Μέγας Βασίλειος στὸ σπουδαῖο ἔργο του Περὶ Ἅγιου Πνεύματος, 27, 2: «... Τῷ τύπῳ τοῦ Σταυροῦ τοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡλπικότας κατασημαίνεσθαι τίς ὁ διὰ γράμματος (ἐννοεῖ τὴν Ἀ.Γ.) διδάξας; Τὸ πρὸς ἀνατολὰς τετράφθαι (= τὸ νὰ στρέφουμε) κατὰ τὴν προσευχὴν ποῖον ἡμᾶς ἐδίδαξε γράμμα; Τὰ τῆς ἐπικλήσεως ρήματα ἐπὶ τῇ ἀναδείξει τοῦ ἄρτου τῆς Εὐχαριστίας καὶ τοῦ ποτηρίου τῆς εὐλογίας τίς τῶν Ἅγιων (= Ἀποστόλων) ἐγγράφως ἡμῖν καταλέλοιπεν...; Εὐλογοῦμεν δὲ τὸ ὕδωρ τοῦ Βαπτίσματος καὶ τὸ ἔλαιον τῆς Χρίσεως καὶ προσέτι αὐτὸν τὸν βαπτιζόμενον ἀπὸ ποίων ἐγγράφων; Οὐκ ἀπὸ τῆς σιωπωμένης καὶ μυστικῆς Παραδόσεως; Τί δέ; αὐτὴν τοῦ ἑλαίου τὴν χρīσιν τίς λόγος γεγραμμένος ἐδίδαξε; Τὸ δὲ τρὶς βαπτίζεσθαι τὸν ἄνθρωπον πόθεν; Ἄλλὰ καὶ ὅσα περὶ τὸ Βάπτισμα ἀποτάσσεσθαι τῷ Σατανᾷ καὶ τοῖς ἀγγέλοις αὐτοῦ ἐκ ποίας Γραφῆς;... αὐτὴν δὲ τὴν ὄμολογίαν τῆς πίστεως, πιστεύειν εἰς Πατέρα καὶ Υἱὸν καὶ Ἀγιον Πνεύμα, ἐκ ποίων γραμμάτων ἔχομεν;» (P.G. 32, 188).

‘Υπάρχει ὅμως καὶ ἔνα μέρος τῆς Ἰ.Π. ποὺ γιὰ λόγους περιστατικούς καὶ ιστορικούς ἀκόμη περιέχεται μόνο στὰ συγγράμματα τῶν ἀγίων Πατέρων καὶ Διδασκάλων τῆς Ἐκκλησίας, χωρὶς καὶ νὰ ἔχῃ διατυπωθῆ καὶ ἐπικυρωθῆ ἀπὸ Οἰκουμενικὴ Σύνοδο. Καίτοι γιὰ τὸ τμῆμα τοῦτο τῆς Ἰ.Π. ύπάρχουν μαρτυρίες ὅτι βασίζεται στὴν Ἀποστολικὴ Παράδοση καὶ εἶναι σύμφωνο μὲ τὴν Ἀ.Γ., ἐν τούτοις ἀκόμα δὲν μπορεῖ νὰ ἔχῃ ἀλάθητο χαρακτήρα καὶ ύποχρεωτικὸ κύρος γιὰ τοὺς Χριστιανούς, ὅπως τὰ Δόγματα καὶ οἱ Ἱεροὶ Κανόνες. Πρέπει πρώτα νὰ συνέλθῃ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος τῶν κανονικῶν διαδόχων τῶν Ἀποστόλων, τῶν Ἐπισκόπων, νὰ συζητηθῆ καὶ νὰ ἐρευνηθῆ ἐὰν καὶ κατὰ πόσο πραγματικὰ ἡ παράδοση αὐτὴ εἶναι ἀποστολικὴ καὶ σύμφωνη μὲ τὴν Ἀ.Γ. καὶ ἔπειτα, ἀφοῦ ἀναγνωριστῇ ἀπὸ ὄλοκληρη τὴν Ἐκκλησία, νὰ ισχύῃ ὡς ἀλάθητη ἀλήθεια τῆς θ. Ἀποκαλύψεως.

2. Η Ὁρθοδοξία μας.

"Οταν λοιπὸν λέμε Ὁρθόδοξη Παράδοση ἢ Ὁρθοδοξία, ἐννοῦμε ἀκριβῶς τὸ περιεχόμενο τῆς Ἀγ. Γ. καὶ τῆς Ἰ.Π. ἀκέραιο καὶ ἀνόθευτο, ὅπως τὸ ἀναλύσαμε στὰ προηγούμενα. Καὶ πρέπει βέβαια ἐμεῖς οἱ Ἑλληνες νὰ νοιώθουμε ἵερὴ καύχηση, γιατὶ τὸ ἄγιο Πνεῦμα μᾶς ἔχει χαρίσει τὸν αἰώνιο τοῦτο θησαυρὸ τῆς Ἀ.Γ. καὶ τῆς Ἰ.Π. στὴ γλώσσα μας.

Ἐξάλλου χωρὶς κανένα αἰσθήμα μισαλλοδοξίας ἡ φανατισμοῦ, ποὺ εἶναι ἀντίθετα με τὴ χριστιανικὴ ἀγάπη, πρέπει νὰ πιστεύουμε ἀκράδαντα καὶ νὰ διακηρύττουμε ἀδίστακτα πῶς μόνο στὴν Ὁρθοδοξην Ἐκκλησία μας ὑπάρχει καὶ διατηρεῖται καὶ μεταδίδεται πλήρης, ὀλόκληρη ἀνόθευτη καὶ ἀναλλοίωτη ἡ θεία Ἀποκάλυψη. "Οσο καὶ ἂν αὐτὸ δὲν ἀρέσῃ στοὺς ἐτερόδοξους¹, δὲν μποροῦμε καὶ δὲν πρέπει νὰ μὴν ὁμολογοῦμε τὴν ἀλήθεια, ποὺ δὲν μπορεῖ νὰ είναι παρὰ μία.

Χρειάζεται ἄραγε μετὰ ἀπ' αὐτὰ νὰ ἐπαναλάβουμε τὸ λόγο τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «στήκετε καὶ κρατεῖτε τὰς παραδόσεις...»;

Ἐρωτήσεις – Ἐφαρμογὴ

1. Παρατηρώντας στὴ Φύση τὴν ἄφθαστη ἀρμονία καὶ τὸ κάλλος τῆς ἀναγνωρίζεις τὸ «δάκτυλο» τοῦ Δημιουργοῦ της;

2. Αἰσθάνεσαι τὴ Φύση καὶ τὸν Κόσμο σὰν ἔναν ἀπέραντο ναό, ποὺ γεμίζει ή παρουσία τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ;

1. "Οπως γνωρίζουμε ἀπὸ τὴν Ἐκκλησιαστικὴ Ἰστορία, ἀκριβῶς ἡ διαφορετικὴ ἀποψη καὶ διδασκαλία τῆς Ρωμαιοκαθολικῆς Ἐκκλησίας γιὰ τὴν ἔννοια καὶ τὸ περιεχόμενο τῆς Ἰ.Π. ἡταν ἡ αἵτια τοῦ Σχίσματος μεταξὺ Ἀνατολικῆς καὶ Δυτικῆς Ἐκκλησίας. Ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ δηλαδὴ Ἐκκλησία πρεσβεύει καὶ διδάσκει πῶς ἡ θεία Ἀποκάλυψη συνεχίζεται στὴν Ἐκκλησία καὶ πῶς ἡ Ἐκκλησία μπορεῖ νὰ δημιουργῇ καὶ νέα, δική της παράδοση, ἐξίσου ἀληθινή καὶ ἀλάθητη, ὅπως ἡ Ἀποστολικὴ. "Ετοι ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία ἐθέσπισε καὶ διδάσκει δόγματα καὶ κανόνες ποὺ δὲν ἀναφέρονται οὔτε στὴν Ἀ.Γ. οὔτε στὴν Ἰ.Π., ἀλλὰ είναι καὶ ἀντίθετα καὶ μὲ τὶς δύο πηγὲς τῆς θ. Ἀποκαλύψεως.

Ἐξάλλου οἱ Προτεστάντες ἡ Διαμαρτυρόμενοι (δυστυχῶς συνολικὰ είναι ἐκατοντάδες οἱ «παραφύλαξες» τους) δὲν παραδέχονται καθόλου ὡς ἀλάθητη καὶ ισόκυρη μὲ τὴν Ἀ.Γ. τὴν Ἰ.Π., ἀλλ' ἀπλῶς ὡς «χρήσιμη ἴστορικὴ γνώση!» Γ' αὐτὸ καὶ τὴν Ἀ.Γ., ποὺ λένε πώς τὴν παραδέχονται, χωρὶς τὴν Ἰ.Π. πολλοὶ τὴν παρεμπηνεύουν ἀκόμα καὶ σὲ βασικότατες ἀλήθειες Πίστεως, ὅπως είναι ἡ ὑπερφυσικὴ γέννηση τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου μας ἀπὸ τὴν Παρθένο Μαρία, τὰ Μυστήρια, τὰ θαύματα κ.ἄ.

3. "Οταν ἀκοῦς ἡ μελετᾶς τὴν Ἀγία Γραφή, συναισθάνεσαι ὅτι σοῦ μιλάει ὁ ἕδιος ὁ Θεός;

4. Ἐχεις ἀτομικό σου ἀνεκτίμητο κτῆμα τὴν «Διαθήκη» τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ; Μήπως γιατὶ συναντᾶς γλωσσικὲς - λεκτικὲς δυσκολίες δὲν τὴ μελετᾶς;

5. Προσπάθησε ν' ἀποκτήσῃς τὴν εὐλογημένη συνήθεια κάθε μέρα νὰ μελετᾶς μιὰ σελίδα (ἐνα κεφάλαιο ἢ ἔστω λίγους στίχους ἀπὸ τὴν Ἀ.Γ.

6. Μετὰ ἀπ' αὐτὴ τὴ μελέτη νὰ ρωτᾶς τὸν ἑαυτό σου: τί σὲ μένα ἀτομικὰ λέει διὰ μέσου τῶν στίχων αὐτῶν ὁ Θεός;

7. Μήπως δὲν ἔμαθες, γιατὶ τὸ θεώρησες ἀνιαρὸ ἢ ἄχρηστο κόπτο, τὰ βιβλία τῆς Ἀγίας Γραφῆς, ἐνῶ κρταγίνεσαι, γιατὶ τὸ θεωρεῖς χρησιμότερο (!), νὰ μαθαίνης τὶς μάρκες τῶν αὐτοκινήτων καὶ τοὺς διάσημους ἀθλητές;

8. Ζητᾶς ἀπὸ τὸν καθηγητή σου νὰ σοῦ ἔξηγῇ ὅ,τι δὲν ἐννοεῖς, λέεις ἢ ἐννοεῖς; Καλὸ εἶναι νὰ χρησιμοποιῆς καὶ εὐχρηστὸ ἐρμηνευτικὸ λεξικό, ποὺ θὰ σοῦ ύποδείξῃ ὁ φιλόλογός σου.

9. Μελέτησε καλὰ τὴν ὑποσημείωση στὴ σελ. 24.

10. Νὰ χρησιμοποιῆς τὸ ἰερὸ Ψαλτήριο στὴν προσευχή σου. Εἶναι ὁ μεγάλος διδάσκαλος τῆς ἀνθρώπινης Ψυχῆς στὸ ὑψιστὸ ἔργο τῆς προσευχῆς. Γι' αὐτὸ ὑπάρχει καὶ σὲ ἔκδοση «τσέπης».

11. Ἄν δὲν ἔχης ἀκόμα ἀποκτήση τουλάχιστον τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια καὶ τὶς Πράξεις τῶν Ἀποστόλων κείμενο-ἐρμηνεία, μὴν ἀναβάλλης.

12. Νὰ εύχαριστῆς ἰδιαίτερα τὸ Θεὸ ποὺ σὲ ἀξιώσεις νὰ γεννηθῆς ἀπὸ Ὁρθόδοξους γονεῖς. Ξέρεις ὅμως ὅτι αὐτὸ εἶναι βαριὰ κληρονομία; Πρέπει νὰ θὲς νὰ γνωρίζης τὴν Ὁρθοδοξία, ἀλλὰ καὶ νὰ ζῆς ὥρθοδοξα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΘΕΟΣ ΚΑΙ Η ΘΕΙΑ ΤΟΥ ΦΥΣΗ

1. «Πιστεύω εἰς ἔνα Θεόν ...».

Ἡ Δημιουργία ἡ τὸ Σύμπαν εἶναι ἡ πρώτη αἰτία ποὺ λογικὰ ὀδηγεῖ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ στὴν ἀναζήτηση καὶ παραδοχὴ τῆς ὑπάρξεως τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ. Ἡ αὐταπόδεικτη ὅμως ἀλήθεια γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τοῦ Δημιουργοῦ Θεοῦ εἶναι ἀλληλένδετη μὲ τὴν αὐταπόδεικτη ἐπίσης ἀλήθεια γιὰ τὴ φύση τοῦ Θεοῦ ὅτι δηλαδὴ ὁ Δημιουργὸς Θεὸς εἶναι ἔνας καὶ μόνος.

Δὲν εἶναι πραγματικὰ δυνατὸ νὰ ὑπάρχουν πολλὲς μαζὶ δημιουργικὲς αἰτίες τοῦ Σύμπαντος καὶ ἄρα πολλοὶ ἄναρχοι, ἄπειροι, παντοδύναμοι, ἄυλοι, τέλειοι κλπ. θεοί. Παρόμοια παραδοχὴ ὀδηγεῖ μόνο στὶς γελοῖες τερατολογίες τῆς Μυθολογίας μὲ τοὺς Τιτάνες καὶ τοὺς Γίγαντες, ἀφοῦ ἀναγκαστικὰ μεταξὺ δύο ἡ περισσοτέρων θεῶν κάποιος θὰ ἥταν ἀνώτερος καὶ οἱ ἄλλοι κατώτεροι καὶ ἄρα ὅχι ἀληθινοὶ θεοί... Γ' αὐτὸ καὶ τὸ πρῶτο ἄρθρο τῆς μόνης ἀληθινῆς Πίστεώς μας εἶναι ἀκριβῶς ἡ πίστη σὲ ἔνα καὶ μόνο Θεό, παντοδύναμο Δημιουργὸ τοῦ Σύμπαντος («παντοκράτορα ποιητὴν... ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων.»).

«Οπως ὅμως ὄλες τὶς ἀλήθειες τῆς Πίστεώς μας μᾶς τὶς ἀποκάλυψε ὁ Ἱδιος ὁ Θεός, ἔτσι καὶ τὴν πρώτη καὶ βασικότατη τούτη ἀλήθεια, ποὺ ὅρισε μάλιστα στὴ θ. Ἀποκάλυψη σὰν «πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή»:

«Ἐγώ εἰμι Κύριος ὁ Θεός σου...οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἔτεροι πλὴν Ἐμοῦ.» (Ἑξ.20, 1-3).

Πραγματικά, ἡ ἀπόλυτη μονοθεῖα εἶναι ἡ πρώτη ἀλήθεια στὴ θ. Ἀποκάλυψη τῆς Π.καὶ Κ.Δ. «Ολοὶ οἱ: Προφῆτες ἀρχίζουν καὶ τελειώνουν τὸ κήρυγμά του μὲ τὴν πίστη σὲ ἔνα μόνο Θεό: «Ἐγώ πρωτος καὶ Ἐγώ μετὰ ταῦτα, πλὴν Ἐμοῦ οὐκ ἔστι Θεός.» (Ἡσ.44,6). Καὶ στὴν Κ.Δ. ἡ θ. Ἀποκάλυψη βασίζεται στὴν ἐνότητα καὶ μοναδικότητα τοῦ Θεοῦ. Ὁ Κύριος ἐπικυρώνει τὴν

«πρώτη καὶ μεγάλη ἐντολή»: «Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν Κύριος εἰς ἐστι.» (Μάρ. 12, 29), ἐνῶ οἱ Ἀπόστολοι διακηρύγγουν: «Ἐις Θεὸς καὶ Πατὴρ πάντων, ὁ ἐπὶ πάντων καὶ διὰ πάντων καὶ ἐν πᾶσιν ἡμῖν.» (Ἐφεσ. 4, 6).

2. Τριαδικὸς Θεός: μία φύση - τρία πρόσωπα.

α'. Γενικά.

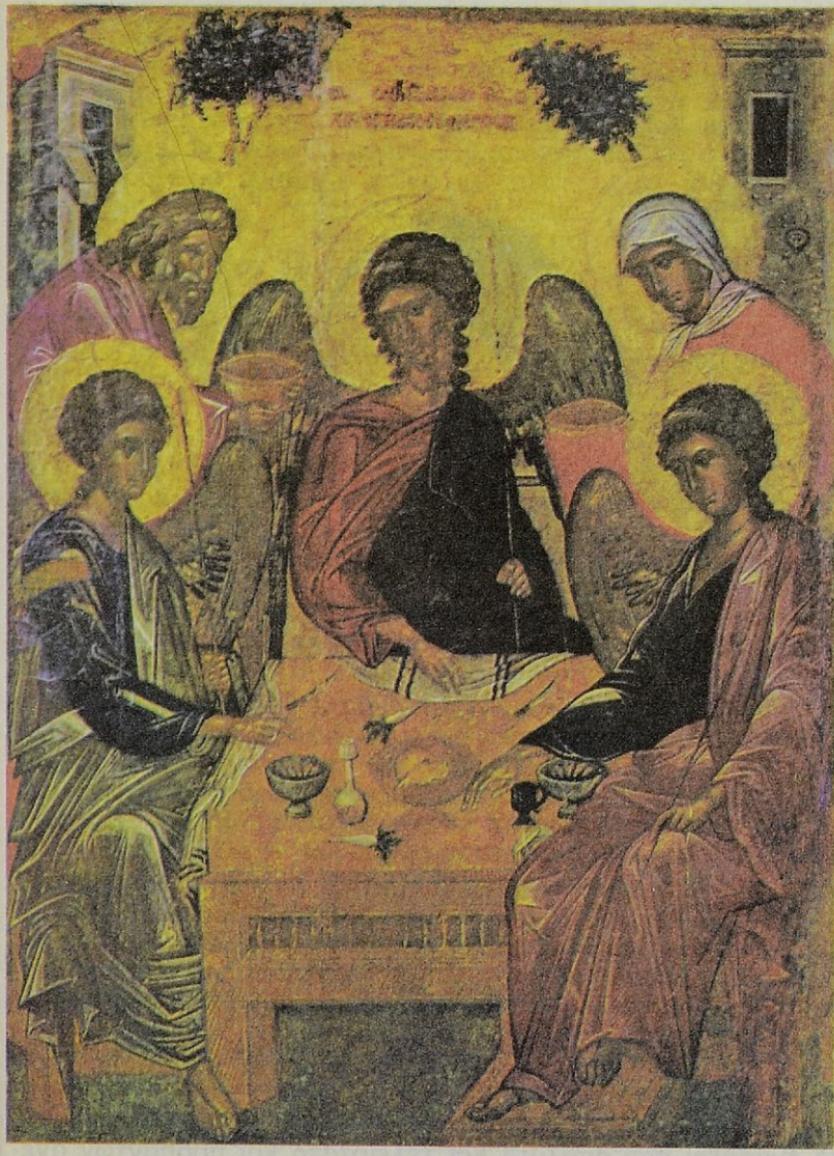
Ἡ πίστη σὲ ἔνα Θεό, ἀλλὰ τριαδικὸ εἶναι δόγμα πίστεως μόνο τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ στηρίζεται ἀποκλειστικὰ στὴν αὐτοαποκάλυψη τοῦ ἕδιου τοῦ Θεοῦ. Κανεὶς ἄνθρωπος π. καὶ μ.Χ. φυσικὰ καὶ λογικὰ δὲν συνέλαβε τὸ μέγιστο τοῦτο μυστήριο, ὅπως καὶ μετὰ τὴν ἀποκάλυψή του κανεὶς ἐπίσης δὲν μπορεῖ νὰ τὸ συλλάβῃ καὶ νὰ τὸ ἐννοήσῃ λογικά. Εἶναι καὶ θὰ παραμένη μέγιστο καὶ ἀνεξήγητο μυστήριο. «Οτι μὲν οὖν ἐστι Θεός, δῆλον (=φανερόν): τί δὲ ἐστι κατ' ούσιαν καὶ φύσιν, ἀκατάληπτον τοῦτο παντελῶς καὶ ἄγνωστον.» (Ιωάν. Δαμασκ. P.G. 94, 797).

Ἐνῶ ὅμως τὸ δόγμα περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι καὶ θὰ παραμένη τὸ μέγιστο καὶ ἀνεξήγητο μυστήριο, ἡ πίστη σ' αὐτὸ εἶναι ἐντελῶς ἀναγκαῖα γιὰ τὴ σωτηρία μας καὶ ἐπομένως πρέπει νὰ εἶναι ζωντανὴ καὶ ισχυρή· καὶ αὐτὸ ισχύει γιὰ ὅλους ἀνεξιάρετα τοὺς πιστούς. «Οχι λοιπὸν γιὰ νὰ τὸ καταλάβουμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ πιστεύσουμε περισσότερο, πρέπει νὰ γνωρίζουμε τουλάχιστο τί ἀκριβῶς ὁ ἕδιος ὁ Θεὸς στὴν Ἀ.Γ. καὶ τὴν Ἰ.Π. μᾶς ἀποκαλύπτει σχετικά, ὅπως καὶ τὴν ἔννοια τῶν λέξεων ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ θ. Ἀποκάλυψη στὴ γλώσσα τῶν ἀνθρώπων.

β'. Μερικὰ βασικὰ χωρία τῆς Ἀ. Γ.

1. Στὴν Π.Δ. ἔχουμε τοὺς πρώτους ὑπαινιγμοὺς περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος. Βέβαια, ἡ θ. Ἀποκάλυψη στὴν Π.Δ. είχε προπαρασκευαστικὸ χαρακτήρα καὶ ἔγινε προοδευτικὰ καὶ ἔξελικτικά. Ὑπῆρχε ὁ μεγάλος κίνδυνος νὰ παρερμηνευτῇ ἡ ἀλήθεια περὶ τριαδικοῦ Θεοῦ ἀνάμεσα μάλιστα στὸ εἰδωλολατρικὸ καὶ πολυθεϊστικὸ περιβάλλον τῆς ἐποχῆς.

Οἱ ὑπαινιγμοὶ ἡ συμβολισμοὶ στὴν Π.Δ. εἶναι οἱ ἐξῆς: Ἡ χρήση πληθυντικοῦ ἀπὸ τὸ Θεὸ στὴν πλάση, τὴν πτώση καὶ τὴ διασπορὰ τῶν ἀνθρώπων. «Ποιήσωμεν ἄνθρωπον...» (Γέν. 1,26); «Ἴδοὺ Ἀδὰμ γέγονεν ώς εἰς ἐξ ἡμῶν...» (Γέν.3, 22); «Δεῦτε καὶ καταβάντες συγχέωμεν αὐτῶν ἐκεὶ τὴν γλώσσαν.» (Γέν.11,7).

Ἡ φιλοξενία τοῦ Ἀβραάμ. Εἰκόνα στὸ Βυζαντινὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν (16ος αἰ.).

Ἐπίσης στή φιλοξενία τῶν «τριῶν ἀνδρῶν» - ἀγγέλων ἀπὸ τὸν Ἀβραάμ (Γεν. 18,1 κ.εξ.), στὸν «τρισάγιο ὕμνο» τοῦ ὄράματος τοῦ Ἡσαΐα (Ἡσ. 6,3) κ.ἄ.

2. Στὴν Κ.Δ. ἡ ἀποκάλυψη πλέον τοῦ μυστηρίου γίνεται πρῶτα κατὰ τὸν Εὐαγγελισμό: «Πνεῦμα Ἅγιον ἐπελεύσεται ἐπὶ σέ... διὸ καὶ τὸ γεννώμενον ἄγιον κληθήσεται Υἱὸς Θεοῦ.» (Λουκ.Ι, 35). Κυρίως ὅμως ἡ «φανέρωση» τῆς Ἅγιας Τριάδος γίνεται κατὰ τὴ Βάπτιση τοῦ Κυρίου (Ματθ.3, 16-17). Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος ἔξαλλου πολλὲς φορὲς ἀποκάλυψε τὸ μέγα τοῦτο μυστήριο τονίζοντας τὴν ἰσότητα καὶ ἐνότητα τῶν προσώπων Πατρὸς καὶ Υἱοῦ καὶ Ἅγιου Πνεύματος. Τοὺς λόγους του περισσότερο μᾶς διέσωσε ὁ Ἰωάννης: «Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ Λόγος καὶ ὁ Λόγος ἦν πρὸς τὸν Θεὸν καὶ Θεὸς ἦν ὁ Λόγος...» (Ἰωανν.11,1): «Ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοὶ...» (Ἰωάν.14, 11): «Ἐγὼ ἐρωτήσω τὸν Πατέρα καὶ ἄλλον Παράκλητον δώσει ὑμῖν, ἵνα μένη μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰώνα, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὃ παρὰ τοῦ Πατρὸς ἐκπορεύεται.» (Ἰωάν. 14, 16-17). «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἅγιου Πνεύματος.» (Ματθ. 28, 19) κ.ἄ.

γ. «Τριαδολογικές» λέξεις.

'Απ' τὸ πλουσιότατο λεξιλόγιο ποὺ χρησιμοποιεῖται στὴν Α.Γ., τὴν Ι.Π. καὶ τὴ θεολογία περὶ Θεοῦ καὶ Ἅγιας Τριάδος εἶναι ἀναγκαῖο νὰ ἐννοοῦμε κάπως τὴ σημασία τῶν κυριοτέρων λέξεων μὲ τὶς ὅποιες εἰναι διατυπωμένο τὸ δόγμα. Καὶ τοῦτο, ὅχι, ὅπως εἴπαμε, γιὰ νὰ τὸ κατανοήσουμε, ἀλλὰ γιὰ νὰ εἰναι ἡ πίστη μας ὁμολογία-διατύπωση ὄρθοδοξη.

1. Ούσια ἡ φύση σημαίνει ὑπαρξη, ὅ,τι πραγματικὰ ὑπάρχει. Ἄλλα τὶς λέξεις ούσια-φύση, ὅταν τὶς χρησιμοποιοῦμε γιὰ τὸ Θεό, πρέπει νὰ τὶς ἐννοοῦμε ὅπως ἀναφέραμε στὶς σελ. 12 καὶ 47, δηλαδὴ ούσια ἡ φύση: ἄυλη, ἀόρατη, ἄναρχη, ἀμετάβλητη, παντοδύναμη, τελεία καὶ πάντοτε μία καὶ μόνη, δηλαδὴ «ἀπλή» (όχι πολλαπλή, ἀπὸ πολλὰ στοιχεῖα) κ.λ.π.

2. Πρόσωπο (πρὸς + ὄψ = ὄψη) σημαίνει μορφὴ καὶ ἐδῶ ἄτομο (άτομικότητα): ξεχωριστό, αὐτοτελές, αὐτοσυνείδητο, λογικὸ καὶ ἐλεύθερο. Ἄλλα καὶ πάλι ἡ λέξη πρόσωπο γιὰ τὸ Θεό θὰ ἐννοήσαι σὰν ἀπόλυτο καὶ τελειότατο καὶ προπάντων ἀνεξάρτητο, ποὺ ὅλες αὐτὲς τὶς ἰδιότητες ἔχει ἀπὸ τὸν ἑαυτό του, φυσικές. Γιατὶ πρόσωπο εἶναι καὶ ὁ ἀνθρωπος, ἀλλὰ δὲν εἶναι αὐτοδημιούργητο πρόσωπο.

3. Ύπόσταση σημαίνει ἐδῶ ὅ, τι καὶ ἡ λέξη πρόσωπο, ίδιαι-
τέρῳ δηλαδὴ καὶ ἀτομικὸ τρόπῳ ὑπάρξεως.

4. Πατήρ εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ ὄνομα τοῦ πρώτου
προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ ἐκφράζει ὅτι ὁ Θεὸς-Πατήρ
εἶναι ἡ ἄναρχη αὐτοαιτία καὶ πρωταιτία τῶν πάντων. Αὐτὸ ἐκ-
φράζουν καὶ οἱ λέξεις ἀγέννητος-ἀγεννησία.

5. Υἱός (Μονογενῆς) εἶναι τὸ χαρακτηριστικὸ ὄνομα τοῦ
δευτέρου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ ἐκφράζει τὴν ἄναρ-
χη γέννηση τοῦ Υἱοῦ ἀπὸ τὸν Πατέρα καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια θεία
φύση. (Ἡ γέννηση-ἐνανθρώπηση ἔχει ἄλλη ἔννοια, ποὺ θὰ
ἰδοῦμε στὴ συνέχεια). Μόνο μὲ «εἰκόνες», ὅπως αὐτὴ τοῦ Συμ-
βόλου τῆς Πίστεως: «φῶς ἐκ φωτός», μποροῦμε νὰ ἐκφρά-
σουμε κάπως τὴν ἔννοια ἄναρχη γέννηση. Γ' αὐτὸ ὁμολογοῦμε
στὸ «Πίστεώ»: «γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα». Ἡ «ποίηση» ση-
μαίνει πλάση, κτίση, πράγμα ποὺ ὑποστήριξε ὁ αἴρετικὸς Ἀρειος,
ὅτι ὁ Υἱός εἶναι «κτίσμα», ἄρα οὕτε ἄναρχος οὕτε ὁμοούσιος
Θεός. (Ἡ αἴρεσή του καταδικάστηκε στὴν Α' Οἰκουμενικὴ Σύν-
οδο).

6. Πνεῦμα σημαίνει κατὰ λέξη πνοή (φύσημα ἀέρα καὶ ἄρα
ἀόρατο ὅν). Γιὰ τὸ Ἀγιο Πνεῦμα χρησιμοποιεῖται τὸ ρῆμα ἐκπο-
ρεύομαι, ποὺ σημαίνει προέρχομαι, ἀλλὰ μόνο μὲ τὴν ἔννοια τῆς
ἄναρχης καὶ αἰωνίας ἐκπορεύσεως, μόνο ἀπὸ τὸν Πατέρα ἐντὸς
τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ ἀπὸ τὴν ἴδια θεία φύση.

7. Ειδικὰ ὁ Θεὸς-Υἱὸς ὀνομάζεται καὶ Λόγος τοῦ Πατρὸς. Εί-
ναι μία «εἰκόνα» ἐκφράσεως τοῦ δόγματος. «Οπως στὸν ἄν-
θρωπο νοῦς, λόγος, πνεῦμα εἶναι ἐνωμένα, ἀλλὰ διακρίνονται,
ἔτσι καὶ τὰ θεῖα πρόσωπα· ὁ Θεὸς-Πατήρ εἶναι ὁ Νοῦς, ὁ Θεὸς
Υἱὸς ὁ Λόγος καὶ ὁ Θεὸς -Πνεῦμα τὸ Πνεῦμα μὲ τὴν ἔννοια τῆς
δυνάμεως καὶ ἐνεργείας. Ὑπάρχει ἀπόλυτη ταυτότης καὶ συμ-
φωνία στὴ θεία βουλὴ καὶ ἐνέργεια: «ὁ Πατήρ δὲ Υἱοῦ ἐν Ἀγίῳ
Πνεύματι ποιεῖ τὰ πάντα.» (Μεγ. Ἀθαν. Ἐπιστ. πρὸς Σεραπ. 1,
18, P.G. 26, 596).

δ'. Συνοπτικὴ διατύπωση τοῦ δόγματος.

Μετὰ τὴν παραπάνω ἀνάλυση τῶν λέξεων μποροῦμε νὰ
παρακολουθήσουμε λεκτικὰ τουλάχιστο τὴ διατύπωση τοῦ δό-
γματος:

Ὑπάρχει ἔνας καὶ μόνος Θεός, μία θεία οὔσια ἡ φύση ἄναρ-
χη, ἄυλη, ἀμετάβλητη, ἀδιαίρετη, παντοδύναμη, τελεία κ.λ.π.
Ἐντελῶς καὶ ἀπόλυτα ταυτόχρονα ὅμως ἡ ἴδια καὶ ἀπαράλλα-
κτη καὶ μία θεία φύση ὑπάρχει ἀδιαίρετη καὶ ὀλόκληρη σὲ τρία

θεῖα πρόσωπα, τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸν καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιο. Τὰ τρία θεῖα Πρόσωπα εἶναι ἀπόλυτα καὶ ἀπαράλλακτα ἵσα καὶ ὁμοούσια (ἀπὸ τὴν Ἡδια ἀκριβῶς θεία οὐσία), ἄναρχα, τέλεια, παντοδύναμα, Θεὸς τὸ καθένα, ἀλλὰ ἀχώριστα ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο πρόσωπα, ώστε νὰ ὑπάρχῃ πάντοτε ἔνας Θεὸς καὶ ὅχι τρεῖς. Δὲν ὑπάρχει καμμία ἀριθμητικὴ ποσοτικὴ ἢ ποιοτικὴ διαφορὰ μεταξὺ τῶν τριῶν προσώπων. Οἱ λέξεις πρῶτο, δεύτερο, τρίτο πρόσωπο ἐκφράζουν τὴν ἀίδια (=ἄναρχη καὶ αἰώνια) τάξη ὑπάρχεως τῶν θείων προσώπων ἐντὸς («ἐν τοῖς κόλποις») τῆς Ἁγίας Τριάδος. Μόνο ὅτι ὁ Πατήρ εἶναι ἀγέννητος, ὁ Υἱὸς γεννᾶται «ἐν τοῖς κόλποις τοῦ Πατρὸς ἀιδίως καὶ ἀχρόνως» καὶ τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον «ἐκπορεύεται ἐκ τοῦ Πατρὸς» καὶ μόνο μὲ τὴν ἔννοια ποὺ ἀναφέραμε.

“Ετσι ἡ συνοπτικότερη διατύπωση τοῦ δόγματος εἶναι: «θεία Τριαδικὴ Μονάς, Μονάς ἐν Τριάδι καὶ Τριάς ἐν Μονάδι».

ε. Μερικοὶ τριαδικοὶ ύμνοι.

Οἱ ὠραιότερες «όρθόδοξες» διατυπώσεις τοῦ δόγματος περὶ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅπως καὶ ὅλων τῶν ἀληθειῶν τῆς Πίστεως, ὑπάρχουν στὴν ἄφθαστη πραγματικὴ θεία λατρείᾳ μας, ποὺ εἶναι ἰδιαίτερα τριαδολογική.

1. Τριάδα τὴν σεπτὴν καὶ ἀμέριστον φύσιν, προσώποις ἐν τρισὶ τεμνομένην ἀτμήτως, καὶ μένουσαν ἀμέριστον, κατ' οὐσίαν θεότητος, προσκυνήσωμεν, ὡς Ποιητὴν καὶ Δεσπότην, Θεὸν ὑπεράγαθον.

(Κάθισμα Τριαδικὸ Μεσονυκτικοῦ Κυριακῆς Α' ἥχου.
Ψάλλεται ὅπως τό: Τὸν τάφον Σου, Σωτήρο).

2. “Ἄξιόν ἐστιν ὡς ἀληθῶς, τὴν ὑπέρθεον ὑμνεῖν Τριάδα, ἄναρχον Πατέρα καὶ παντουργόν, συνάναρχον Λόγον, πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ Πατρὸς, ἀρρεύστω τεχθέντα, καὶ τὸ Ἀγιον Πνεῦμα, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἀχρόνως ἐκπορευόμενον.

(Τριαδικὸς ύμνος καθημερινοῦ Μεσονυκτικοῦ. Ψάλλεται σὲ ἥχο Β').

3. Θείας φύσεως ὁμοουσίου, τὸ τρισήλιον μνοῦμεν κράτος, καὶ τρισαγίαις φωναῖς ἐκβοήσωμεν· “Ἄγιος εἰ ὁ Πατήρ ὁ προάναρχος· Ἄγιος εἰ ὁ Υἱὸς ὁ συνάναρχος· Πνεῦμα Ἀγιον, ὁ εῖς ἀμερής Θεός ἡμῶν, καὶ πάντων Ποιητὴς καὶ φιλάνθρωπος.

(Τριαδικὸ Κάθισμα Μεσονυκτικοῦ Κυριακῆς Γ' ἥχου,
Ψάλλεται ὅπως τό: Θείας πίστεως).

ς· Αγία Τριάς και Ἐκκλησία.

“Οπως εἴπαμε, τὸ δόγμα περὶ Ἀγίας Τριάδος «ύπερέχει πᾶσαν ἔννοιαν». Ἐν τούτοις είναι ἡ μόνη ἀλήθεια γιὰ τὴ φύση τοῦ μόνου ἀληθινοῦ Θεοῦ, ποὺ είναι Ἀγάπη: «Ο Θεὸς ἀγάπη ἐστίν.» (Α' Ἰωάν. 4,8).” Ετσι ἡ μία θεία φύση ἐκφράζει τὴ μεγάλη ἀλήθεια τῆς μονοθεῖας, ἀλλὰ καὶ τὰ τρία ὁμοούσια καὶ ἵσα θεία πρόσωπα, ἐνῶ προφυλάσσουν ἀπὸ τὴν πολυθεῖα, ἐκφράζουν τὴ μεγάλη ἀλήθεια ὅτι ὁ ἔνας Θεὸς είναι ὥχι ὑπαρξη «ἀτομική-ἐγωιστική», ἀλλὰ Ἀγάπη ἀνέκφραστη, κοινωνία-ἐπικοινωνία (ἀλλὰ ἀσύγχυτη) προσώπων.

Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ λόγο στὴν Ἐκκλησία σὰν ἀντανάκλαση καὶ ἐκφραση τοῦ μεγίστου δόγματος τῆς Ἀγίας Τριάδος πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἀγάπη-κοινωνία μεταξὺ τῶν προσώπων-πιστῶν σὰν τὸ πρώτο χαρακτηριστικὸ τους. “Ἐχουμε ἐδῶ τὴν πρώτη ἄρρητη σχέση δόγματος καὶ ἡθικῆς ἡ ἀλήθειας καὶ ζωῆς. Καὶ τέτοιες σχέσεις ὑπάρχουν πολλὲς καὶ μόνο ἔτσι κατανοείται ὄρθα καὶ γίνεται βίωμα ὄρθοδοξο ὁ Χριστιανισμός. Πάντως ἀληθινὴ χριστιανικὴ ζωὴ χωρὶς ζωντανὴ πίστη καὶ βίωση τοῦ δόγματος τῆς Ἀγίας Τριάδος δὲν ὑπάρχει. Μόνο ὅταν ὁ πιστὸς-πρόσωπο σὰν νοῦς, λόγος καὶ πνεῦμα, είναι ἐνωμένος (ὥχι διχασμένος ἐσωτερικά), καθαγιασμένος ἀπ' τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ ἀπέναντι τῶν ἄλλων ἀνθρώπων - προσώπων ἔχη μιὰ πραγματικὴ ἐνότητα καὶ κοινωνία - ἐπικοινωνία ἀγάπης, τότε είναι πραγματικὰ πλάσμα «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὁμοίωσιν» τῆς Ἀγίας Τριάδος, ὅπως θὰ ιδοῦμε στὴ συνέχεια.

Ἐρωτήσεις - Ἐφαρμογὴ

1. “Αν δὲν γνωρίζης καλὰ τὸ «Πιστεύω», νὰ τὸ μάθης τώρα, ποὺ θὰ μπορῆς εύκολωτερα νὰ παρακολουθῆς τὰ νοήματά του γιὰ τὴν Αγία Τριάδα.

2. Ποιὸ είναι τὸ Ἀπολυτίκιο τῶν Θεοφανείων καὶ τί σχέση ἔχει μὲ τὴν Ἀγία Τριάδα;

3. Ποιές προσευχὲς ἢ ποιούς λειτουργικοὺς ὅμνους γνωρίζεις σχετικὰ μὲ τὴν Ἀγία Τριάδα; Δυὸ ἀπ' τὶς προσευχὲς καὶ δυὸ ἀπ' τοὺς ὅμνους πρέπει νὰ τοὺς ξέρης. Ποιές καὶ ποιοί είναι;

4. Μελέτησε ιδιαίτερα τὴν παράγραφο Ἀγία Τριάς καὶ Ἐκκλησία, πρὸς τὸ τέλος. Τί λέες γιὰ τὸν ἑαυτό σου;

5. Ποιὰ είναι ἡ ὄρθοδοξη ἀπεικόνιση τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ γιατί;

6. Πῶς ἀρχίζουν τὰ 7 Μυστήρια καὶ γιατί;

7. Ξέρεις τὴ σύντομη εὐχὴ: «Ἡ ἐλπὶς μου ὁ Πατὴρ...»; (Συνέχισέ την). Πότε λέγεται;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

1. Η Δημιουργία γενικά.

Πρὶν κάνουμε εἰδικὰ λόγο γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ πνευματικοῦ καὶ στὴ συνέχεια τοῦ ύλικοῦ κόσμου, πρέπει νὰ ἔξηγήσουμε πῶς στὴ θ. Ἀποκάλυψη τὸ δόγμα περὶ Δημιουργίας γενικὰ ἔχει μιὰν εἰδικὴ καὶ ἀποκλειστικὰ χριστιανικὴ ἔννοια. "Ολα δηλαδὴ ὅσα ύπάρχουν, «ὅρατά τε πάντα καὶ ἀόρατα», εἶναι δημιουργήματα τοῦ ἐνὸς καὶ μόνου Δημιουργοῦ Θεοῦ μὲ ἀπόλυτη ἔννοια, δηλαδὴ τὰ δημιούργησε ὁ Θεὸς καὶ μόνο «ἐκ τοῦ μηδενός», «ἐκ τοῦ μὴ ὄντος εἰς τὸ εἶναι παραγαγών» (θ. Λειτουργία Ἰωάν. Χρυσ.). Αὔτὸ σημαίνει, ὅπως θὰ ἴστοῦμε περὶ τοῦ ύλικοῦ κόσμου, πῶς δὲν προϋπήρχε - καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ προϋπήρχε - κανένα εἴδος «ούσίας» ἢ ὑλῆς, πνευματικῆς ἢ ύλικῆς, ἐκτὸς τῆς θείας καὶ ἀστηρίας οὐσίας τοῦ Θεοῦ καὶ μόνο. Μόνο ὁ Τριαδικὸς Θεός, ὅπως εἴδαμε, εἶναι αὐθύπαρκτος, ἀναίτιος καὶ αὐτάρκης, δηλαδὴ ἐντελῶς καὶ ἀπόλυτα ἀνεξάρτητος ἀπὸ ὅλα ἀνεξαίρετα τὰ ὄντα. Καὶ ὅταν δηλαδὴ δὲν ὑπήρχε καὶ ἄν ἀκόμα δὲν θὰ ὑπήρχε καθόλου καὶ ποτὲ πνευματικὸς ἢ ύλικὸς κόσμος, ὁ Θεὸς ὑπήρχε καὶ ύπάρχει καὶ θὰ ὑπάρχῃ αἰώνια καὶ ἀνεξάρτητα ἀπὸ καθετί. Εἶναι «ὁ Ὡν» (=Αὔτὸς ποὺ πάντοτε ύπάρχει) καὶ μόνο γιατὶ Αὔτὸς ἀπὸ ἀπειρη ἀγάπη τὸ θέλησε ἔδωκε «ἐκ τοῦ μηδενὸς» τὴν ὑπαρξη σ' ὅλα ἀνεξαίρετα τὰ ὄντα, πνευματικά καὶ ύλικά. «Αὔτὸς εἶπε καὶ ἐγενήθησαν, Αὔτὸς ἐνετείλατο καὶ ἐκτίσθησαν.» (Ψαλμ. 32, 9).

2. Τὰ πνεύματα καὶ ἡ φύση τους.

Βασικὴ ἀλήθεια τῆς θ. Ἀποκαλύψεως εἶναι ἡ πίστη στὴν ὑπαρξη πνευμάτων, δηλαδὴ ἀσωμάτων καὶ ἀօράτων ύπαρξεων, ποὺ εἶναι τὸ πρώτο καὶ κύριο χαρακτηριστικὸ τοῦ πνεύματος:

«πνεῦμα σάρκα καὶ ὅστέα οὐκ ἔχει.» (Λουκ.24, 39). Ἡ διδασκαλία τῆς Ἀ.Γ. περὶ πνευμάτων ἡ Ἀγγέλων, ὅπως ἀπ' τὸ κύριο ἔργο τους ὀνομάζονται, εἶναι πλουσιότατη καὶ συνοψίζεται στὰ ἔξης:

Τοὺς Ἀγγέλους-πνεύματα ἐδημιούργησε ὁ Θεὸς πρὶν ἀπ' τὴν ύλικὴ Δημιουργία, ἔπειτα ἀπ' τὴν ὅποια οἱ Ἀγγελοι κατάπληκτοι ἐδόξασαν τὴν παντοδυναμία καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ: «Οτε ἐγενήθησαν ἄστρα, ἥνεσάν με φωνῇ μεγάλῃ πάντες Ἀγγελοί μου.» (Ιώθ 38, 7). Ἡ δημιουργία τῶν Ἀγγέλων-πνευμάτων πρὶν ἀπ' τὴν ύλικὴ Δημιουργία δικαιολογεῖται ἀκριβῶς καὶ ἀπ' τὴν πνευματικὴ τους φύση, ποὺ σὰν ἀσώματη καὶ ἄυλη εἶναι ἀνώτερη ἀπ' τὴν ύλη. Ἐνῶ ὅμως οἱ Ἀγγελοι εἶναι ἀσώματοι, ἔχουν τὴν ἰκανότητα νὰ μεταφορφώνωνται σὲ ἀνθρώπους (κυρίως νέους ἄνδρες) ἡ ζῶα, νὰ ἐνσωματώνωνται δηλαδή, ἀλλὰ μόνο φαινομενικά καὶ προσωρινά, γιὰ νὰ μποροῦν νὰ γίνωνται ἀντιληπτοὶ ἀπ' τὸ «σωματικὸν» ἄνθρωπο καὶ νὰ ἐπικοινωνοῦν μαζὶ του. Γι' αὐτὸ καὶ τὰ φαινομενικὰ «σώματά» τους δὲν περιορίζονται ἀπ' τοὺς φυσικοὺς νόμους, τῆς βαρύτητος κ.λ.π., πράγμα ποὺ ἐκφράζει ὁ ἄνθρωπος παριστάνοντας τοὺς Ἀγγέλους μὲ φτερά, τὰ ὅποια ἐκφράζουν ἐπίσης καὶ τὴν ταχύτητα στὶς κινήσεις τους μέσα στὸ χῶρο τῆς Δημιουργίας. Ὁστόσο ὅμως οἱ Ἀγγελοι δὲν εἶναι οὕτε πανταχοῦ παρόντες οὕτε ἀπεριόριστοι καὶ ἅπειροι, ιδιότητες ποὺ ἔχει μόνος ὁ Θεός· εἶναι πνεύματα «κτιστά», δηλαδὴ ἡ φύση τους ἔχει χρονικὴ ἀρχή.. Βέβαια ἡ φύση τῶν Ἀγγέλων σὰν ἀσώματη καὶ ἄυλη εἶναι ἄφθαρτη καὶ ἀθάνατη. Καὶ αὐτὸ ὅμως δὲν εἶναι «φυσικὸν» ίδίωμα τῶν Ἀγγέλων-πνευμάτων, ὅπως δὲν εἶναι καὶ τῶν πνευμάτων-ψυχῶν τῶν ἀνθρώπων. Τὰ πνεύματα καὶ οἱ ψυχὲς εἶναι ἀθάνατα «κατὰ χάριν», ἐπειδὴ ἔτσι τὰ ἐδημιούργησε καὶ θέλει ὁ Δημιουργός τους. Μάλιστα μερικοὶ Πατέρες, ἐπειδὴ ἀκριβῶς ἡ φύση τῶν Ἀγγέλων εἶναι βέβαια πνευματική, ἀλλὰ «κτιστή» καὶ περιορισμένη, μὲ βάση μερικούς ύπαινιγμούς τῆς Ἀ.Γ. ὑποστηρίζουν πῶς οἱ Ἀγγελοι πρέπει νὰ ἔχουν κάποιου ἄλλου εἴδους «σῶμα», «αἰθέριον», ὅπως καὶ ὅτι πρέπει νὰ βρίσκωνται σὲ κάπιο ὡρισμένο «μέρος» τοῦ χώρου τῆς Δημιουργίας. Ἐπειδὴ ὅμως τίποτε σαφές δὲν μᾶς λέγει σχετικὰ ἡ Ἀ.Γ., δὲν μποροῦμε νὰ υποστηρίξουμε κάτι παρόμοιο. «Ο, τι μᾶς ἀποκαλύπτει ὁ Θεὸς στὴ θ. Ἀποκάλυψη εἶναι ἀπόλυτα ἀληθινὸν καὶ βέβαιο, ἀλλὰ καὶ ἀνάλογο πάντα μὲ τὶς περιορισμένες γνωστικὲς δυνάμεις μας. «Ἐκ μέρους δὲ γινώσκομεν καὶ ἐκ μέρους προφητεύομεν· ὅταν δὲ ἔλθη τὸ τέλειον τότε τὸ ἐκ μέρους καταργηθήσεται.» (Α' Κορ. 13,9-10). Τώρα γνωρίζουμε ἔνα μέρος τῆς ἀλήθειας γιὰ τὶς

Η κεφαλή τοῦ Ἀρχάγγελου Γαβριήλ. Λεπτομέρεια ἀπὸ τὴν εἰκόνα τοῦ εὐαγγελισμοῦ (Ι. Μονὴ Σταυρονικήτα τοῦ Ἅγιου Ὁρους, 16ος αι.).

ύπερφυσικὲς πραγματικότητες, ὅπως εἶναι καὶ οἱ "Ἄγγελοι, ὅσο εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὴ σωτηρία μας καὶ τὴν εἰσοδό μας ἀκριβῶς στὸν πνευματικὸ «οὐρανό», πλησίον τῶν μακαρίων Ἅγγέλων.

Ἐξάλλου οἱ ἄγγελοι εἶναι πνεύματα προσωπικά, ὑπάρχεις λογικὲς καὶ ἐλεύθερες, μὲ ὅλες τὶς πνευματικὲς ἰδιότητες ποὺ

έχει καὶ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ σὲ βαθμὸν ἀνώτερον, ἐπειδὴ δὲν «ἐμποτοδίζονται» ἀπὸ τὸ σῶμα."Ετοι οἱ Ἀγγελοι ἔχουν αὐτοσυνείδηση, ἐλεύθερη βούληση καὶ αὔτεξουσιότητα, γνωστικὴ ἰκανότητα καὶ σοφία κ.λ.π. ἐνῷ ἐπίσης ἡ πνευματικὴ τους φύση συνεχῶς τελειοποιεῖται καὶ «προκόπτει», χωρὶς ὅμως καὶ νὰ μπορῇ ποτὲ νὰ φτάσῃ τὴν ἄπειρη τελειότητα τοῦ Θεοῦ.

Τέλος τὸ σπουδαιότερο προσὸν τῶν Ἀγγέλων εἶναι ὅτι ὅλοι ἀνεξαίρετα δημιουργήθηκαν ἀγαθοὶ καὶ μὲ σκοπὸν καὶ δυνατότητα νὰ μετέχουν στὴ μακαριότητα τοῦ Παναγάθου Θεοῦ. Ἡ μετοχὴ αὐτὴ καὶ ἡ ἀπόλαυση τῆς θείας μακαριότητος εἶναι ἡ δυνατότητα νὰ γνωρίζουν ὅλο καὶ περισσότερο τὰ μυστήρια τῆς ἀνεξιχνίαστης σοφίας τοῦ Θεοῦ, νὰ Τὸν δοξολογοῦν γι' αὐτὸν μὲ ἀνέκφραστη εὐγνωμοσύνη καὶ νὰ ὑπηρετοῦν θεληματικὰ τὶς ἄγιες βουλές Του.

Τὴν «ἀρχὴν» καὶ τὴν τάξη τους αὐτὴν «έτήρησαν» καὶ ἐφύλαξαν θεληματικὰ ὅλοι οἱ Ἀγγελοι ποὺ παρέμειναν καὶ παραμένουν ἀκριβῶς ἀγαθοὶ καὶ μακάριοι κοντὰ στὸν Πανάγαθο Θεό. Γιατὶ δυστυχῶς ἔνας ἀριθμὸς ἀγγέλων, ὅπως θὰ ίδουμε, δὲν «έτήρησαν τὴν ἔαυτῶν ἀρχὴν» ('Ιούδ.6), ἀλλὰ θεληματικὰ ἀπὸ ύπεροφάνεια καὶ ἐπαρση ἐγωιστικὴ ἀποστάτησαν ἀπ' τὸν Πανάγαθο Θεό, γιὰ νὰ γίνουν θεοὶ ἀνεξάρτητοι! Καὶ φυσικά, ἀφοῦ θεληματικὰ οἱ ἀγαθοὶ αὐτοὶ ἄγγελοι ἀπομακρύνθηκαν ἀπ' τὴν πηγὴ τῆς ὑπάρξεώς τους καὶ πηγὴ τῆς ἀγαθότητος, τὸ Θεό, πῶς μποροῦσαν, ὅχι βέβαια νὰ γίνουν θεοί, ἀλλὰ καὶ ἀπλῶς νὰ μείνουν ἀγαθοὶ καὶ νὰ τελειοποιηθοῦν; "Ετοι, μὲ τὸ ν' ἀπομακρυνθοῦν θεληματικὰ ἀπ' τὸ Θεό, ὅχι μόνο δὲν ἔγιναν θεοί – πράγμα ἀδύνατο γιὰ ὅποιοδήποτε δημιούργημα – ἀλλὰ ἔχασαν καὶ τὴ σχετικὴ τους ἀγαθότητα καὶ μετατράπηκαν αὐτόματα σὲ σκοτεινὰ καὶ «κακὰ» ἢ πονηρὰ πνεύματα, ποὺ εἶναι γνωστὰ κυρίως μὲ τὰ ὄνόματα Διάβολοι ἢ Δαιμονες.

Πρὶν ὅμως κάνουμε εἰδικὰ λόγο γιὰ τὰ πονηρὰ πνεύματα, ἃς ξαναγυρίσουμε στοὺς ἀγαθοὺς ἢ ἀγίους Ἀγγέλους καὶ τὸ ἔργο τους.

3. Οἱ ἀγαθοὶ Ἀγγελοι καὶ τὸ ἔργο τους.

"Οσα ἀναφέραμε σχετικὰ μὲ τὴ φύση τῶν Ἀγγέλων γενικά, πρὶν ἀπ' τὴν «ἔκπτωση» τῶν Δαιμόνων, ισχύουν ἀκριβῶς γιὰ τὴ φύση τῶν ἀγαθῶν ἢ ἀγίων Ἀγγέλων. Πρέπει ὅμως ἐπιπλέον νὰ γνωρίζουμε πῶς μετὰ τὴν «ἔκπτωση» τῶν πονηρῶν ἀγγέλων οἱ ἀγαθοὶ Ἀγγελοι ἀπέκτησαν ἔνα σπουδαιότατο προσόν: σταθεροποιήθηκαν γιὰ πάντα στὸ ἀγαθὸν χάρη στὴ θεληματικὴ καὶ

έλεύθερη παραμονή τους κοντά στὸν ἀγαθὸν Θεόν. "Ἐτσι ἔλαβον ἀπ' τὸ Θεὸν τὸ χάρισμα νὰ είναι πλέον «ἄτρεπτοι» ώς πρὸς τὸ «κακό», τὸ ὅποιο, ἐπειδὴ αὐτοὶ θεληματικὰ δὲν τὸ ἐπραξαν, τὸ ἀπέφυγαν πλέον γιὰ πάντα καὶ σὰν μελλοντικὸν κίνδυνο. Μέχρι τὴν «στιγμὴν» ποὺ «ἐξέπεσαν» ἀπ' τὸν ἀγαθὸν Θεὸν καὶ τὴν ἀγαθὴν τους φύσην οἱ πονηροὶ ἄγγελοι ἤσαν καὶ οἱ ἀγαθοὶ Ἀγγελοὶ «τρεπτοί», εὔμετάβλητοι. "Ἐκτὸτε ὅμως είναι «ἄτρεπτοι» καὶ σταθεροὶ μόνο στὸ ἀγαθὸν καὶ πάντοτε καὶ γιὰ πάντα ἀγαθοὶ.

'Ἐξάλλου συγκριτικὰ μὲ τοὺς Δαιμονες οἱ ἄγιοι Ἀγγελοὶ ἔχουν καὶ μεγαλύτερη γνώση καὶ σοφία, ἀλλὰ καὶ δύναμη καὶ ἰσχύ, ποὺ συμβολίζεται καὶ παριστάνεται μὲ «φλογίνη ρομφαία» (Γέν. 3,24) καὶ «πυρὸς φλόγα» (Ψαλμ. 103, 4). Τὴν γνώσην καὶ τὴν δύναμήν τους χρησιμοποιοῦν στὸ σπουδαῖον ἔργο τους νὰ προστατεύουν μετὰ τὴν πτώση του τὸν ἀνθρωπὸν καὶ νὰ τοῦ «ἀγγέλουν», νὰ τοῦ γνωστοποιοῦν δηλαδὴ τὸ ἀγιό θέλημα τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ σωτηρία του. Μάλιστα ἡ γνώση μας γιὰ τοὺς ἀγίους Ἀγγέλους ὄφειλεται κυρίως στὸ ὅτι ἀκριβῶς ἐπικοινωνοῦν μαζί μας· διότι «πάντες εἰσὶ λειτουργικὰ πνεύματα εἰς διακονίαν ἀποστελλόμενα διὰ τοὺς μέλλοντας κληρονομεῖν σωτηρίαν.» (Ἑβρ. 1, 14).

'Απ' τὰ Θρησκευτικὰ περισσότερο τῆς Α' τάξεως μᾶς είναι γνωστές πολλὲς τέτοιες σκηνὲς τοῦ ὑπηρετικοῦ ἔργου τῶν ἀγίων Ἀγγέλων γιὰ τὴ σωτηρία μας. Μάχονται «ἀօράτως» ἐναντίον τῶν «ἀνθρωποκτόνων» Δαιμόνων καὶ είναι οἱ πιστοὶ «φύλακές» μας, ἐφόσον καὶ ἐμεῖς ἀγωνιζόμαστε καὶ θεληματικὰ μένουμε πιστοὶ στὸ ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Θεοῦ, ἔστω καὶ ἀν συναντάμε πολλὲς καὶ σκληρὲς δυσκολίες. "Οταν ἀκριβῶς γίνεται αὐτό, οἱ «φύλακές» μας Ἀγγελοὶ «ἐν οὐρανοῖς διαπαντός βλέπουσι τὸ πρόσωπον τοῦ Πατρὸς» καὶ Τὸν ἱκετεύουν γιὰ τὴν ἐνίσχυσή μας καὶ τὴ σωτηρία μας (Ματθ. 18, 10). Καὶ ὅταν καὶ μόνο γίνεται ἐνώπιον τῶν Ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι.» (Λουκ. 15, 10).

Τὸ πρῶτο ὅμως καὶ κύριο ἔργο τῶν ἀγίων Ἀγγέλων είναι ἡ δοξολογία τοῦ Τρισαγίου Θεοῦ, ποὺ ὑμνοῦν «ἀσιγήτοις στόμασιν, ἀκαταπάυστοις δοξολογίαις» μὲ τὸν Τρισάγιον Ὑμνο: «Ἄγιος, Ἀγιος, Ἀγιος Κύριος Σαβαὼθ (=τῶν δυνάμεων), πλήρης πᾶσα ἡ γῆ τῆς δόξης Αὔτοῦ.» (Ἡσ. 6,3). Μεγαλειώδεις «σκηνὲς» ἀπ' τὸ ὑψιστὸ τοῦτο ὑμνητικὸν ἔργο τῶν Ἀγγέλων μᾶς περιγράφει ὁ «ἰσάγγελος» εὐαγγελιστῆς Ἰωάννης στὴν Ἀποκάλυψή του. Στὸ ὑψιστὸ τοῦτο ἔργο, ἀλλὰ καὶ γενικὰ οἱ ἄγιοι Ἀγγελοὶ ἀποτελοῦν καὶ τὰ πρότυπά μας. Πρέπει δηλαδὴ ὅπως ἐκεῖνοι νὰ εἴμαστε καὶ νὰ γινόμαστε καὶ ἐμεῖς, μὲ τὴ χάρη τοῦ

Θεοῦ, ἀγαθοὶ μὲ τὸ νὰ τηροῦμε τὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ καὶ νὰ δοξάζουμε τὸ ἄγιο Ὄνομά Του. Τὸ ἐμπόδιο τοῦ σώματος συγκριτικὰ μὲ τοὺς Ἀγγέλους, μὲ τὴ χάρη τῶν Μυστηρίων γίνεται «ναὸς Θεοῦ» καὶ μετὰ τὴν ἀνάσταση θὰ γίνη «πνευματικό», ὥστε ὁ ἄνθρωπος, ποὺ τώρα εἶναι «βραχύ τι παρ' Ἀγγέλους ἡλάπτωμένος» (Ψαλμ. 8,6), νὰ γίνη τελικὰ «ἰσάγγελος» (Λουκ. 20, 36).

Τέλος ὡς πρὸς τὸν ἀκριβὴ ἀριθμὸ ἀγνοοῦμε τοὺς ἀγίους Ἀγγέλους, ἐκτὸς μόνο ὅτι εἶναι πάρα πολλοί, «μυριάδες μυριάδων καὶ χιλιάδες χιλιάδων» (Ἀποκ. 5, 11). Ἐξάλλου γνωρίζουμε ὅτι διακρίνονται στὰ ἔξης ἐννέα Τάγματα: Σεραφείμ, Χερουβείμ, Θρόνους – Κυριότητες, Δυνάμεις, Ἐξουσίες – Ἀρχές, Ἀρχαγγέλους, Ἀγγέλους. Ἀπὸ αὐτοὺς μὲ τὰ ὄνόματά τους γνωρίζουμε μόνο τοὺς ἔξης τρεῖς Ἀρχαγγέλους: Μιχαήλ (= ποιὸς εἶναι σὰν τὸ Θεό); Γαβριὴλ (=ἄνθρωπος τοῦ Θεοῦ) καὶ Ραφαὴλ (=ὁ Θεὸς θεραπεύει). Στοὺς ἀγίους Ἀγγέλους, ὅπως καὶ στοὺς ἀγίους τῆς Ἑκκλησίας μας, ἡ Ζ' Οἰκουμ. Σύνοδος ὅρισε ν' ἀποδίδουμε ἀπλὴ μόνο τιμὴ καὶ ἐπίκληση καὶ ὅχι λατρεία, ποὺ ἀνήκει μόνο στὸ Θεό.

4. Ὁ Διάβολος καὶ οἱ ἄγγελοί του.

α : Γενικά.

Ἐξαρχῆς πρέπει νὰ ἐξηγήσουμε πῶς ἡ διδασκαλία τῆς θ. Ἀποκαλύψεως καὶ στὶς δύο πηγές της γιὰ τὴν ὑπαρξη τοῦ «Διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων αὐτοῦ» (Ματθ. 25, 41) ὡς προσωπικῶν πονηρῶν πνευμάτων καὶ φορέων τοῦ «κακοῦ» εἶναι καθολικὴ καὶ μάλιστα εἶναι προϋπόθεση τῆς θ. Ἀποκαλύψεως στὴ γνωστὴ μορφὴ της. «Ἐτσι, τυχὸν ἄρνηση τῆς πίστεως στὴν ὑπαρξη τοῦ Διαβόλου ἰσοδυναμεῖ μὲ ταυτόχρονη ἄρνηση τῆς θ. Ἀποκαλύψεως, ἀφοῦ ὁ σκοπός της, ἡ ἔλευση τοῦ Κ. Ἡ. Ἡ. X., εἶναι ἀκριβῶς ἡ κατάργηση τοῦ κράτους τοῦ Διαβόλου: «Εἰς τοῦτο ἐφανερώθη ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, ἵνα λύσῃ τὰ ἔργα τοῦ Διαβόλου.» (Αἰων. 3, 8). Ἐξάλλου ἡ ἄρνηση τῆς ὑπάρξεως προσωπικοῦ Διαβόλου ἀπὸ πλευρᾶς ἐξηγήσεως τοῦ «κακοῦ» στὸν κόσμο γενικὰ ὀδηγεῖ μόνο σὲ χάος. Ἐπομένως ἡ ὄρθὴ τοποθέτηση καὶ ἐρμηνεία τοῦ προβλήματος «Διάβολος» σχετίζεται ἅμεσα καὶ ἀπόλυτα μὲ τὴν ὄρθὴ ἀποδοχὴ καὶ ἐρμηνεία τῆς θ. Ἀποκαλύψεως γενικά.

β : Ή «κακή» τους φύση.

Σύμφωνα λοιπόν μὲ τὴ θ. Ἀποκάλυψη ἔνας ἄγνωστος σ' ἐμᾶς ἀριθμὸς ἀγαθῶν ἀρχικὰ Ἀγγέλων (κατὰ τὴν Ἱ. Π. τὸ δέκατο τάγμα), ποὺ ἀρχηγὸς τους ἦταν ὁ Ἐωσφόρος (=αὐγερινός), δὲν «έτήρησαν τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν» ('Ιούδ. 6), τὴ φυσικὴ τους δηλαδὴ ἔξαρτηση ἀπὸ τὸ Δημιουργό τους καὶ τὴ θεληματική τους παραμονὴ κοντά Του. Ἀντίθετα, ἀπὸ ύπερηφάνεια καὶ «έωσφορικὸ» ἐγωισμὸ ὁ Ἐωσφόρος θεληματικὰ ἀποστάτησε καὶ ἀπομακρύνθηκε ἀπ' τὸν ἀγαθὸ Θεό, τὴν πηγὴ τῆς ὑπάρχεως του καὶ τῆς ἀγαθότητός του, μὲ σκοπὸ νὰ γίνη θεὸς ἀνεξάρτητος, γιὰ νὰ μὴν ἔχῃ ἀνάγκη τὸ Θεό του! Καὶ θέλησε νὰ γίνη θεὸς ὅχι ἀπὸ ἀγάπη πρὸς τὸ Δημιουργό του, γιὰ νὰ τοῦ μοιάσῃ, ὅπως ὁ μαθητὴς ἐπιθυμεῖ καὶ θέλει νὰ μοιάσῃ στὸ σοφὸ δάσκαλό του. Θέλησε νὰ γίνη θεὸς ἀπὸ φθόνο καὶ ἐγωιστικὴ ἔπαρση καὶ μὲ ἀνταρσία καὶ ἀποστασία ἀπ' τὸ Θεό. Δυστυχῶς, στὴν ἐγκληματική του ἀπόφαση θεληματικὰ τὸν ἀκολούθησαν καὶ ἄλλοι ἄγγελοι, ποὺ ὅλοι τους μὲ τὴ θεληματικὴ τους ἀποστασία μετατράπηκαν αὐτόμata ἀπὸ ἀγαθοὺς σὲ «κακούς» ἀγγέλους. Ἀφοῦ δηλαδὴ ἀπομακρύνθηκαν ἀπὸ τὴν πηγὴ τοῦ φωτός, στερήθηκαν τὸ φῶς καὶ ἔγιναν ἔτσι σκοτεινοί, ἀρνήθηκαν καὶ στερήθηκαν τὴν ἀγαθὴ τους φύση, ποὺ ἔγινε ἔτσι «κακή». Αὔτὴ δυστυχῶς καὶ μόνη εἶναι καὶ ἡ αἰτία καὶ ἀρχὴ τοῦ «κακοῦ», ἡ ἀρνηση καὶ στέρηση δηλαδὴ τοῦ ἀγαθοῦ. Γιατὶ τὸ «κακὸ» δὲν εἶναι κάτι ποὺ προϋπῆρχε ἢ ποὺ ύπάρχει ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ ἐλεύθερα πρόσωπα οὕτε εἶναι γενικὰ ἔνα πράγμα ἢ μιὰ ὄποια-δήποτε ὑπαρξη αὐτοτελῆς καὶ ἀνεξάρτητη. Εἶναι μία κατάσταση ποὺ συνδέεται ἡμεσα καὶ ἀπόλυτα μὲ τὴν ἐλεύθερη θέληση τῶν ἐλευθέρων προσώπων ποὺ τὸ διαπράτουν. Αὔτὴ καὶ μόνη εἶναι καὶ ἡ ἐξήγηση τῆς θ. Ἀποκαλύψεως γιὰ τὸ «κακὸ»: «Πῶς ἐξέπεσεν ἐκ τοῦ οὐρανοῦ ὁ Ἐωσφόρος; (Ἐπε) ... ἀναβήσομαι ἐπάνω τῶν νεφῶν, ἔσσομαι ὄμοιος τῷ Υψίστῳ.» ('Ησ. 14, 12, 14).

Καὶ φυσικά, νὰ γίνη τὸ κτίσμα καὶ τὸ δημιούργημα ἵσο καὶ ὄμοιο μὲ τὸ Δημιουργό του καὶ μάλιστα χωρὶς τὴ θέληση καὶ τὴ δύναμη Ἔκείνου, ἀλλ' ἀντίθετα μακριὰ ἀπ' Αὔτὸν καὶ ἔχθρικὰ πρὸς Αὔτόν, εἶναι τῶν ἀδυνάτων ἀδύνατο. Τὸ φοβερὸ ὄμως εἶναι πὼς ὁ Ἐωσφόρος καὶ οἱ ἄγγελοι του, μετὰ ἀκριβῶς τὴν ἀναγκαία ἀποτυχία τους νὰ γίνουν θεοί, δὲν θέλησαν νὰ «μετανόήσουν» καὶ νὰ ἐπιστρέψουν καὶ πάλι κοντά στὸν ἀγαθὸ Θεό. Ἀντίθετα, ἔγιναν ἐντελῶς ἀναίτια καὶ ἄδικα καὶ οἱ ἀσπονδοὶ ἔχθροι του. Αὔτὸ ἀκριβῶς ύπηρξε καὶ εἶναι καὶ ἡ αἰτία τῆς στεροποιήσεως πλέον τοῦ Διαβόλου καὶ τῶν ἀγγέλων του θεληματικὰ μόνο στὸ κακό. Οὔτε θέλει πλέον τὸ ἀγαθό, νὰ ξαναγίνη

ἀγαθός. Είναι «ἄτρεπτος» καὶ ἀμετάβλητος θεληματικὰ ἀπ' τὴν κακή του φύση, ποὺ τὴν ἀλλοίωσε, τὴν ἄλλαξε ὁ ἴδιος καὶ τὴν ἔκαμε κακή καὶ φορέα τοῦ κακοῦ καὶ γιὰ ὅλες τίς ἄλλες κακὲς ὑπάρξεις, ἀγγέλους ἢ ἄνθρωπους, ὅπως θὰ ἰδοῦμε.

γ : Τὸ «κακοποιό» τους ἔργο.

Μετὰ τὴν θεληματικὴν «ἔκπτωσή» τους ἀπ' τὸ ἀγαθὸ καὶ τὴν ἀγαθὴν τους φύσην ὁ Ἔωσφόρος καὶ οἱ ἀκόλουθοι του ἀγγελοι διαστράφηκαν τόσο πολύ, ὥστε ἀπὸ φθόνο νὰ μισοῦν θανάσιμα, ἀλλὰ ἐντελῶς ἀναίτια καὶ ἄδικα τὸν Πανάγαθο Θεὸν καὶ μαζὶ τὰ ἀγαθὰ καὶ εὐτυχισμένα κοντά Του πλάσματα, τοὺς Ἀγγέλους καὶ τοὺς ἀνθρώπους. Τὶ ὅμως μποροῦσε καὶ μπορεῖ νὰ κάμη τὸ περιορισμένο πλάσμα στὸν ἄπειρο καὶ παντοδύναμο Πλάστη του; Ἀλλὰ οὔτε καὶ τοὺς ἀγαθοὺς Ἀγγέλους μετὰ τὴν σταθεροποίηση τους στὸ ἀγαθὸ μποροῦν πλέον νὰ βλάψουν. "Ετοι ὁ Ἔωσφόρος καὶ οἱ ἀγγελοί του στράφηκαν πλέον μὲ ὅλη τους τὴν μανία ἐναντίον τῶν κατωτέρων σὲ δύναμη ἀπ' αὐτοὺς καὶ ἐλευθέρων δημιουργημάτων τοῦ Θεοῦ, τῶν ἀνθρώπων, ποὺ δὲν ἀνέχονταν νὰ βλέπουν εὐτυχισμένους κοντὰ στὸ Θεό. (Μήπως τὸ ἴδιο δὲν κάνουν, ἀπὸ φθόνο καὶ μόνο, ἔκτοτε οἱ διεστραμμένοι ὀπαδοί του ἄνθρωποι, ὅπως θὰ ἰδοῦμε;)

Καὶ βέβαια, ἀφοῦ καὶ οἱ ἄνθρωποι είναι ἐλεύθερα δημιουργήματα τοῦ Θεοῦ, δὲν μποροῦσε οὔτε καὶ μπορεῖ ποτὲ ὁ Ἔωσφόρος ἀναγκαστικὰ νὰ τοὺς βιάσῃ νὰ τὸν μιμηθοῦν καὶ νὰ τοὺς παρασύρῃ ἔτσι στὸ κακό. Γ' αὐτὸ καὶ ἐπινόησε στὸ «κακοποιό» του ἔργο τὴν διαβολὴν (ἀπ' τὸ διαβάλλω = συκοφαντῶ, ψεύδομαι), τὴν συκοφαντία δηλαδὴ καὶ τὸ ψέμα κατὰ τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς ἀλήθειας καὶ είναι πλέον ὁ αἰώνιος Διάβολος ἢ Σατανάς (ἐβρ.).

Στὸ κεφάλαιο γιὰ τὸν ἄνθρωπο θὰ ἰδοῦμε ἀκριβῶς «τὰς μεθοδείας τοῦ Διαβόλου» (Ἐφεσ. 6,11) στὸ σατανικό του ἔργο. Αἰώνια καὶ ἀκατάπαυστα «ὁ ἀντίδικος ἡμῶν Διάβολος ὡς λέων ὠρυόμενος περιπατεῖ ζητῶν τίνα καταπίῃ.» (Α' Πέτρ. 5,8). Καὶ βέβαια χωρὶς τὴν ἐλεύθερη καὶ θεληματικὴ συγκατάθεση τῶν Πρωτοπλάστων θὰ ἡσαν ἀνίσχυρα τὰ φαρμακερά του βέλη. Ὡστόσο ἐκεῖνος είναι ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ ἔμμεση αἰτία καὶ τῆς δικῆς μας κακοδαιμονίας, γιατὶ «ἐκεῖνος ἀνθρωποκτόνος ἦν ἀπ' ἀρχῆς καὶ ἐν τῇ ἀληθείᾳ οὐχ ἔστηκεν.» (Ιωάν. 8, 44). "Ετοι ἀπὸ Διάβολος ἔγινε καὶ είναι ὁ Πονηρὸς (ἀπ' τὸ πένομαι καὶ πονῶ). Είναι δηλαδὴ ὁ μόνος καὶ πραγματικὰ πένης καὶ φτωχός, ἀλλὰ καὶ πλήρης ἀπὸ πόνους καὶ δυστυχία ἀνέκφραστη, ποὺ δυστυχῶς μετέδωκε καὶ μεταδίδει καὶ στοὺς ἀνθρώπους. Γιὰ τὸν ἴδιο

λόγο λέγεται καὶ «πειράζων» ἢ «πειραστής», ἐπειδὴ συνεχῶς δοκιμάζει καὶ προσπαθεῖ μὲ κάθε μέσο νὰ παραπλανήσῃ τὸν ἄνθρωπο. Ἀκόμα καὶ σὲ «ἄγγελον φωτὸς μετασχηματίζεται» (Β' Κορ. 11, 14), γιὰ νὰ παραπλανήσῃ καὶ ν' ἀπατήσῃ τὸν ἄνθρωπο σὰν ἀρχιαπατεώνας ποὺ είναι.

Ἐξάλλου, ἐπειδὴ ὁ Διάβολος κυριαρχεῖ στοὺς κακοὺς ἀνθρώπους καὶ τοὺς ἔχει αἰχμαλώτους, λέγεται καὶ Δαιμῶν. Ἡ λέξη είναι ἑλληνικὴ καὶ σημαίνει θεός καὶ κυρίως είμαρμένη, μοίρα. Στὴν Ἀ. Γ. συχνὰ ὁ Διάβολος ὄνομάζεται «δαιμῶν» ἢ «δαιμόνιον» καὶ χαρακτηρίζεται «θεός τοῦ αἰώνος τούτου» (Β' Κορ. 4, 4) καὶ «κοσμοκράτωρ τοῦ σκότους τοῦ αἰώνος τούτου» (Ἐφεσ. 6, 12), δχι βέβαια μὲ ἀπόλυτη ἔννοια, ἀλλὰ μὲ τὴν ἔννοια ὅτι κυριαρχεῖ ὅσο μόνο διαρκεῖ «ὁ παρὼν αἰών» στοὺς κακοὺς ἀνθρώπους. Ὁπως είναι γνωστό, τοὺς ἀμαρτωλοὺς καὶ κακοὺς ἀνθρώπους ἡ Ἀ. Γ. ὄνομάζει γενικὰ εἰδωλολάτρες καὶ ἔθνικούς, οἱ ὅποιοι θεό τους ἔχουν τὸ Διάβολο: «ὅτι πάντες οἱ θεοὶ τῶν ἐθνῶν δαιμόνια.» (Ψαλμ. 95, 5).

Ἄλλὰ τὸ κράτος του καὶ ἡ ἔξουσία του ἄρχισε νὰ περιορίζεται συνεχῶς μὲ τὴν ἐνανθρώπηση τοῦ Κυρίου καὶ πρόκειται νὰ καταργηθῇ καὶ νὰ καταλυθῇ ἐντελῶς μετὰ τὴ Δευτέρα Παρουσία. "Αν ἀπ' τὴν πρώτη «στιγμὴ» δὲν περιορίστηκε καὶ δὲν ἔξαφανίστηκε ἀπ' τὸ Θεὸν ἡ περιορισμένη δύναμη τοῦ Διαβόλου, αὐτὸ δόφείλεται στὴν ἀπειρη εὔσπλαγχνίᾳ τοῦ Θεοῦ, ποὺ τὸ ἀνεκτίμητο δῶρο τῆς ἐλευθερίας δὲν τὸ «αἴρει», δὲν τὸ ξαναπάρνει ἀπὸ τὰ ἐλεύθερα πλάσματά Του, ἐστω καὶ ἂν ἐκεῖνα κάνουν κακή του χρήση. Μόνο θὰ ζητήσῃ δίκαια λόγο γιὰ τὴν χρήση αὐτὴ καὶ γι' αὐτὸ δρισε «καιρὸν» κρίσεως.

Ἐρωτήσεις – Ἐφαρμογὴ

1. Στὴν ἀτομικὴ σου προσευχὴ καὶ μάλιστα τὴ βραδινὴ προσεύχεσαι καὶ στὸ φύλακα Ἀγγελό σου;
2. Ξέρεις τὴν εἰδικὴ «εύχὴ εἰς τὸν Ἀγγελον φύλακα τῆς τοῦ ἀνθρώπου ζωῆς»;
3. "Αν «τὰ μάτια τῆς πίστεώς»μας ἡσαν πιὸ ισχυρά, θὰ διακρίναμε κατάπληκτοι ἀπὸ πόσες καὶ πόσες παγίδες καὶ πλεκτάνες τοῦ Διαβόλου μᾶς λυτρώνουν οἱ ἄγιοι Ἀγγελοι.
4. Ἐννοεῖς τὴ σημασία τοῦ Χερουβικοῦ "Υμνου, ποὺ ψάλλεται σε κάθε θεία Λειτουργία; Τι λέει;
5. Μὲ ποιοὺς τρόπους καὶ γιὰ ποιοὺς λόγους καὶ ἐμεῖς πρέπει νὰ δοξολογοῦμε τὸ Θεό;
6. Μήπως ἐπηρεάζεσαι ἀπὸ κακοὺς ἀνθρώπους ποὺ λένε πῶς

«δὲν ὑπάρχει Διάβολος»; Νὰ ξέρης πώς ἡ μεγαλύτερη ἐπιτυχία τοῦ Διαβόλου εἶναι νὰ μᾶς πείσῃ ὅτι δὲν ὑπάρχει, γιὰ νὰ μὴν τὸν ἀποφεύγουμε καὶ νὰ μὴν τὸν πολεμοῦμε.

7. Στὸ πρόσωπο τῶν κακῶν ἀνθρώπων πρέπει ὥστόσο νὰ μὴ βλέπουμε «διαβόλους», ἀλλὰ «αἰχμαλώτους» ἀδελφούς μας. Θὰ πρέπη πολὺ νὰ προσευχόμαστε γι' αὐτοὺς καὶ νὰ προσπαθοῦμε νὰ τοὺς βοηθήσουμε. Προσοχὴ μόνο μήπως, ἀντὶ νὰ τοὺς ἐλευθερώσουμε, γίνουμε οἱ ἴδιοι αἰχμαλῶτοι!

8. Νὰ πιστεύης ἀκράδαντα πώς ἡ δύναμη τοῦ Διαβόλου καὶ ὅλης του τῆς στρατιᾶς δὲν μπορεῖ νὰ βλάψῃ, ἀν ἐσὺ δὲν ὑποχωρήσῃς θελητικά, ἀν τελικὰ δὲν παραδοθῆς!

9. Προσέχεις τὰ λόγια τοῦ «Πάτερ ἡμῶν»: «Καὶ μὴ εἰσενέγκης ἡμᾶς εἰς πειρασμόν, ἀλλὰ ρῦσαι ἡμᾶς ἀπὸ τοῦ Πονηροῦ»; Ποιὰ εἶναι ἡ ἀκριβής σημασία τους;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ

1. «Ἐκ τοῦ μηδενός».

«Ἐν ἀρχῇ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν». (Γεν. 1, 1).

Αύτὴ εἶναι ἡ πρώτη φράση τῆς θ. Ἀποκαλύψεως στὴν Π. Δ., ποὺ τὸ πρῶτο της ίερὸ βιβλίο, ἡ Γένεση, ὄνομάστηκε ἔτσι, γιατὶ ἀκριβῶς μᾶς ἀποκαλύπτει πῶς ἔγινε ὁ Κόσμος¹ καὶ ἡ ζωὴ στὸν πλανήτη μας. Ἡ λέξη «ἀρχὴ» ἐδῶ ἔχει ἀπόλυτη ἔννοια, δηλαδὴ πρὶν ἀπ' τὴν ἀρχὴν αὐτὴ δὲν ὑπῆρχε ύλικὸς κόσμος καὶ μόνο τὴν «οτιγμὴν» ἐκείνη ποὺ θέλησε ὁ Θεὸς νὰ τὸν δημιουργήσῃ ἀρχισε νὰ ὑπάρχῃ. Ἡ «ἀρχὴ» ποὺ σημαίνει ἀρχὴ χρονικὴ, εἶναι πάντα ἀλληλένδετη μὲ τὴν ὑλη, τὸ χῶρο καὶ τὴν κίνηση καὶ δὲν ὑπάρχει χρόνος ἔξω ἀπ' αὐτά. Τὸ ρῆμα «ἐποίησεν» ἐξάλλου ἐδῶ ἔχει εἰδικὴ ἔννοια· σημαίνει ἐδημιουργησε πρῶτα χωρὶς τὴν μεσολάβηση ἢ χρησιμοποίηση κανενὸς μέσου ἢ ὑλῆς, ἀλλὰ «ἐκ τοῦ μηδενός», καὶ ἐπειτα σημαίνει ἔδωκε μορφή. Αύτὴ εἶναι ἡ ἔννοια τοῦ ἐβραϊκοῦ ρήματος *bara*, ποὺ μεταφράζουν οἱ Ο'. Στὶς λέξεις πάλι «οὐρανὸς – γῆ» συμπεριλαμβάνεται όλο τὸ ύλικὸ σύμπαν: «Ἄξιω σε (=σὰν μάννα σοῦ ζητῶ), τέκνον, ἀναβλέψαντα (=νὰ κοιτάξῃς προσεκτικὰ) εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ τὴν γῆν θησι); ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐποίησεν αὐτὰ ὁ Θεὸς». (Ἡ ἀγία Σολομονὴ στὸν 7ο μάρτυρα γιο της (Β' Μακ. 7, 28).

Σχετικὰ μὲ τὸν τρόπο τῆς δημιουργίας ἡ θ. Ἀποκάλυψη μᾶς

1. Κόσμος, ποὺ σημαίνει κόσμημα, στολίδι (ἀπ' τὸ κοσμῶ = στολίζω) ὄνόμασαν οἱ ἀρχαῖοι "Ελληνες τὸ ύλικὸ Σύμπαν γιὰ τὴν τάξη, τὴν ἀρμονία καὶ τὸ κάλλος του. Ἐπειδὴ ὅμως πίστευαν στὴν αἰώνια προϋπαρξὴ τῆς «ὕλης», ὄνόμαζαν τὸ Θεὸ ὥχι Δημιουργό, ἀλλὰ Κοσμήτορα, ἀπλῶς δηλαδὴ διακοσμητὴ καὶ τεχνίτη.

λέγει πώς τὰ πάντα ἔγιναν «διὰ μόνου τοῦ λόγου» τοῦ Θεοῦ. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· γενηθήτω (= νὰ γίνη)... καὶ ἐγένετο » τὸ κάθε δημιούργημα ποὺ ἡ θεία βουλή Του ὅριζε. Ἐδῶ ὅμως πρέπει νὰ ἔξηγήσουμε πώς στὴ δημιουργικὴ θέληση καὶ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει ἀπόλυτη συμφωνία καὶ σύμπραξη καὶ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Στὴ λέξη «Θεὸς» ἐμφανίζεται ὁ Θεὸς-Πατήρ, ποὺ εἶναι κατὰ τὸν Μ. Βασίλειο ἡ «προκαταρκτικὴ αἰτία» τῶν πάντων. Στὴ λέξη «γενηθήτω» οἱ Πατέρες σωστὰ διακρίνουν τὸν Υἱὸν καὶ Λόγο τοῦ Πατρός, ποὺ εἶναι ἡ «δημιουργικὴ» αἰτία τῶν πάντων. Τέλος στὴ φράση «καὶ Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὄντος» (Γεν. 1, 2) ὑπονοεῖται ἀκριβῶς τὸ «Ἄγιο Πνεῦμα, ποὺ εἶναι ἡ «τελειωτικὴ» αἰτία τῶν πάντων, μὲ τὴ δύναμη καὶ τὴν ἐνέργεια τοῦ ὅποιου τελειοποιεῖται καὶ ζωογονεῖται τὸ Σύμπαν (Μ. Βασ. Περὶ Ἀγ. Πν. 16,38, P.G. 32, 136). "Ετοι, σύμφωνα μὲ τὴ φράση ἐπίσης τοῦ Μ. Ἀθανασίου ποὺ ἀναφέραμε καὶ πρὶν (σ. 47), «ὁ Πατήρ δὲ' Υἱοῦ ἐν Ἁγίῳ Πνεύματι ποιεῖ τὰ πάντα».

Τέλος, σύμφωνα μὲ τοὺς ἀγίους Πατέρες, τὸ σχέδιο τῆς δημιουργίας ὑπῆρχε προαιώνια στὴν πάνσοφη θεία βουλὴ τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ. Καμμιὰ ὅμως ἐσωτερικὴ ἢ ἐξωτερικὴ ἀνάγκη δὲν ὠθησε τὸν ἀπειροτέλειο καὶ ἐντελῶς ἀνεξάρτητο Θεὸν νὰ τὸ κάμη πραγματικότητα. "Ετοι ἡ Δημιουργία εἶναι θεία πράξη καὶ ἐνέργεια ἀπόλυτης ἐλευθερίας τοῦ Θεοῦ καὶ μόνο ἐκδήλωση τῆς ἀπειρῆς ἀγαθότητος καὶ ἀγάπης Του. "Οχι γιατὶ εἶχε ἢ ἔχει καμμιὰ ἀνάγκη ἢ ἐξάρτηση ἀπ' τὴ Δημιουργία, γι' αὐτὸ τὴν ἐδημιούργησε, ἀλλὰ γιατὶ ἀπὸ ἀπειρῃ ἀγαθότητα θέλησε νὰ δώσῃ ὑπαρξη καὶ ζωὴ καὶ σέ ἄλλα ὄντα-πλάσματα Του καὶ μάλιστα λογικὰ καὶ ἐλεύθερα, γιὰ νὰ τὰ κάνῃ μέτοχα τῆς θείας μακαριότητος Του.

"Ετοι ἡ γνώση-ἀναγνώριση καὶ ἐξύμνηση τῆς θείας μεγαλειότητος εἶναι ὁ πρῶτος σκοπὸς τῆς Δημιουργίας, ποὺ ὁδηγεῖ καὶ στὸ δεύτερο σκοπό, τὴν μακαριότητα τῶν ἴδιων τῶν λογικῶν πλασμάτων καὶ μάλιστα τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει ὅμως νὰ ἔξηγήσουμε πώς, ἐνῶ ἡ θεία καὶ ἀπειρη μακαριότητα εἶναι ἀνεξάρτητη ἀπ' τὴ δοξολογία τῶν δημιουργημάτων, τῶν ἴδιων ἡ μακαριότητα καὶ ἄρα ὁ προορισμὸς ἔξαρτάται ἀπ' τὴν ἀναγνώριση, ἔξαρτηση καὶ φυσικὴ δοξολογία τοῦ Θεοῦ καὶ γι' αὐτὸ τὴ δέχεται ὁ Θεός.

~~2. Ή «Έξαήμερος» τοῦ Μωυσῆ.~~

Ή δημιουργία καὶ διαμόρφωση τοῦ «ούρανοῦ καὶ τῆς γῆς» κατὰ τὸ θεόπνευστο Μωυσὴ ἔγιναν σέ 6 δημιουργικές ἡμέρες ἥ περιόδους – φυσικὰ ὅχι 24ωρες, ἀφοῦ ὁ ἥλιος ἔγινε τὴν 4η ἡμέρα.

α' Τὴν πρώτη ἡμέρα ἔγινε ἡ δημιουργία τοῦ φωτός, ὅχι τοῦ ἥλιακοῦ, ἀλλὰ τοῦ φωτὸς γενικά, παρόμοιου μὲ τὸ φῶς τῶν νεφελωμάτων καὶ τοῦ φωτὸς τῶν πόλων τῆς γῆς (σέλας).

β' Τὴ δεύτερη ἡμέρα ἔγινε ὁ διαχωρισμὸς τοῦ στερεώματος-οὐρανοῦ καὶ τῶν ὑδάτων, ποὺ περιέβαλλαν τὴν πρώτη δημιουργικὴ ύλη.

γ' Τὴν τρίτη ἡμέρα διαμορφώνεται ἡ γῆ σὲ ξηρὰ καὶ θάλασσα, ἐνῶ στὴν ξηρὰ ἐμφανίζεται τὸ φυτικὸ βασίλειο (ἀφοῦ ὑπῆρχε ἥδη φῶς).

δ' Τὴν τετάρτη ἡμέρα δημιουργοῦνται οἱ «φωστῆρες», ὁ ἥλιος, ἡ σελήνη καὶ τὰ ἀναρίθμητα «ἄστρα τοῦ οὐρανοῦ», ἀστέρες, γαλαξίες, νεφελώματα κλπ.

ε' Τὴν πέμπτη ἡμέρα δημιουργοῦνται τὰ ὑδρόβια καὶ τὰ πτηνά.

στ' Τὴν ἕκτη ἡμέρα δημιουργοῦνται τὰ χερσαῖα ζῶα καὶ ὁ ἄνθρωπος.

«Οπως βλέπουμε στὴν «Έξαήμερο» αὔτὴ τῆς Θ. Ἀποκαλύψεως τὸ κέντρο εἶναι κυρίως ἡ γῆ. "Ἄλλωστε ἡ ἴδια ἡ Θ. Ἀποκάλυψη εἶναι γεωκεντρικὴ καὶ μάλιστα ἀνθρωποκεντρικὴ, ἐπειδὴ μόνο ὁ λογικὸς ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τὸν δημιουργό του καὶ νὰ θρησκεύῃ, νὰ Τὸν πιστεύῃ δηλαδὴ καὶ νὰ Τὸν ύπακούῃ. Τὸ θέμα τῆς Θ. Ἀποκαλύψεως εἶναι ἡ σχέση τοῦ ἐπιγείου ἀνθρώπου μὲ τὸν Δημιουργό του καὶ ἡ σωτηρία του. Τὸ ὅτι λοιπὸν δὲν κάνει λόγο ἡ Θ. Ἀποκάλυψη γιὰ τὸ ἄν ύπάρχη ἥ ὅχι ζωὴ καὶ σ' ἄλλους κόσμους καὶ τὶ εἰδους εἶναι, δὲν τὸ κάνει ἀπὸ «ἀδύναμία» καὶ «ἄγνοια». "Ο, τι τὴν ἐνδιαφέρει εἶναι ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου καὶ περιορίζεται ἀκριβῶς σ' ὅ, τι εἶναι ἀναγκαῖο γιὰ τὴ σωτηρία του. Ἔτσι δὲν μποροῦμε νὰ συμπληρώνουμε τὰ κατὰ τὴ γνώμη μας «κενὰ» τῆς οὕτε νὰ μιλᾶμε «γιὰ λογαριασμό» της, ὅπου αὔτὴ σιωπᾶ. Οὔτε ἔχουν καμμιὰ θέση στὴ Θ. Ἀποκάλυψη οἱ «ύποθέσεις», οἱ «πιθανότητες» καὶ οἱ

Ο Παντοκράτορας. Μωσαϊκό του Δαφνιού (11ος αι.).

«σχετικότητες» . „Ο, τι ἀποκαλύπτει εἶναι ἀπόλυτα ἀληθινὸν καὶ γιὰ πάντα: «Πιστὸς (=ἀπόλυτης ἐμπιστοσύνης) ὁ Θεός, ὅτι ὁ λόγος ἡμῶν ὁ πρὸς ὑμᾶς οὐκ ἐγένετο ναὶ καὶ οὐ... ἀλλὰ ναὶ γέγονεν· ὅσαι γὰρ ἐπαγγελίαι Θεοῦ, ἐν αὐτῷ τὸ ναὶ καὶ ἐν αὐτῷ τὸ ἀμήν». (Β' Κορ. 1, 18, 20). Εἶναι ἀρκετὸν τὸ ὅτι μᾶς βεβαιώνει πῶς ὅ, τι ὑπάρχει, ὄρατὸν ἢ ἀόρατον, εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ καὶ ὅτι ἔνας καὶ μόνος Θεὸς ὑπάρχει. Καὶ ἂν λοιπὸν ὑπῆρχε ἵδια ἢ διαφορετικὴ μορφὴ ζωῆς στοὺς ἄλλους κόσμους, μ' αὐτὸν δὲν περιορίζεται, ἀλλ' ἀντίθετα διακηρύττεται ἡ παντοδυναμία τοῦ Θεοῦ. Εἶναι σαφὴς διδασκαλία τῆς θ. Ἀποκαλύψεως ὅτι ὁ Θεὸς δύναται τὰ πάντα, χωρὶς ὅμως νὰ περιορίζεται ἢ νὰ ἐξαρτᾶται ἀπὸ τίποτε.

Ἐξάλλου γιὰ τὴν ἐπίγεια ζωὴ τοῦ φυτικοῦ καὶ ζωϊκοῦ βασιλείου ἔχουμε ρητὴ καὶ σαφὴ βεβαίωση τῆς Α. Γ. πῶς δὲν ἔγινε μόνη της, «αὐτόματη», ἀπὸ τὴν ἐνωση τῶν μορίων καὶ τῶν ἀτόμων τῆς ὕλης, οὕτε πῶς ἀπὸ ἔνα μονοκύτταρο ὄργανισμὸν σταδιακὰ ἐξελίχτηκε μέχρι τὸν ἄνθρωπο. „Ἄν βέβαια «σιωποῦσε» στὸ σημεῖο τοῦτο ἡ θ. Ἀποκάλυψη καὶ ἐφόσον ἡ ὕλη εἶναι δημιούργημα τοῦ Θεοῦ, δὲν θὰ είχε καμμιὰ σημασία ἀπὸ θρησκευτικῆς πλευρᾶς τὸ ὅτι ἡ ζωὴ θὰ ἐμφανίζοταν κατὰ θεῖο σχέδιο

έμμεσα, ὅπως συνεχίζεται ἔμμεσα μὲ τοὺς βιολογικούς νόμους ποὺ ὥρισε ὁ Θεός. Ἐφόσον ὅμως ὑπάρχει ρητή καὶ σαφής βεβαίωση τῆς Ἀ. Γ. ὅτι ἡ ζωὴ προϊλθε ἀπὸ τὴν ἡδη δημιουργημένη ἀπ' τὸ Θεὸν ὅλη καὶ μὲ τὴ δικὴ Του ἄμμεση ἐπέμβαση καὶ συγκεκριμένη ἐντολὴ κατὰ γένος καὶ καθ' ὁμοιότητα» (Γεν. 1, 11), δὲν μποροῦμε νὰ δεχόμαστε ὑποθέσεις καὶ «θεωρίες». Τὸ ὅτι ὑπάρχει ἐξελικτικὴ πορεία στὴν ἐμφάνιση τῆς ζωῆς, αὐτὸ δὲν σημαίνει καθόλου πῶς ἡ πορεία αὐτὴ ἔγινε χωρὶς τὸ Θεὸν καὶ ὅτι δὲν μποροῦσε νὰ γίνη ἀπ' εὐθέας «κατὰ γένη». «Ἐτσι θέλησε ὁ Θεός καὶ ἔτσι ἔγινε. «Μὴ ἐρεῖ (=μήπως μπορεῖ νὰ εἰπῇ) τὸ πλάσμα τῷ πλάσαντι τί με ἐποίησας οὕτως;» (Ρωμ. 9, 20). «Ολες οἱ ἄλλες ἐκδοχές, καθὼς καὶ οἱ ἐπινοούμενοι συμβιβασμοὶ ὁδηγοῦν μόνο σὲ ἀδιέξοδα, μάλιστα σχετικὰ μὲ τὴ ζωὴ καὶ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν καταγωγὴ του «ἐξ ἐνὸς γένους» - ζεύγους. «Ἀνθρωπος ὁ Ἄδαμ, ἄνθρωπος δὲ καὶ ὁ νῦν γεννώμενος καὶ οὐχ ὁ χρόνος ἀλλοιοῖ (=δὲν ἄλλαζει) τὴν φύσιν τοῦ γένους, ἀλλ' ἔκαστον τῶν γενομένων κατὰ γένος τῇ ἴδιᾳ οὐσίᾳ ὡς γέγονέν ἐστί τε καὶ μένει». (Μ. Ἀθαν. Ρ. G. 26, 188B, 360B).

4-3-76

3. «Ἐξαήμερος» καὶ ἐπιστήμη.

Καμμιὰ κοσμογονία ἀρχαία ἡ νεώτερη δὲν παρουσιάζεται τόσο μεγαλειώδης καὶ σύμφωνη καὶ μὲ τὶς ἀπόψεις τῆς σύγχρονης ἐπιστήμης, ὅπως ἡ «Ἐξαήμερος» τοῦ Μωυσῆ. «Ἐτσι μπρὸς στὶς μυθολογικὲς ἐπινοήσεις ἄλλων ἀρχαίων λαῶν, ἀλλὰ καὶ τὶς ἀλληλοσυγκρουόμενες θεωρίες καὶ ὑποθέσεις τῶν διαφόρων ἐπιστημόνων, «ἡ κοσμογονία» τῆς θ. Ἀποκαλύψεως εἶναι καὶ θὰ παραμείνῃ ἡ μόνη ἀληθινή. Καὶ βέβαια ὁ θεόπινευστος Μωυσῆς δὲν κάνει ἐπιστήμη. Ἐκθέτει τὴ σειρὰ τῆς Δημιουργίας ὅπως στὴν ὑγιὴ ἐβραϊκὴ παράδοση τῶν Πατριαρχῶν εἶχε διαφυλαχτῆ καὶ ὅπως κυρίως τὸν ἐφώτισε καὶ τοῦ ἔδειξε «ἐν πνεύματι» ὁ Θεός γιὰ λόγους περισσότερο θρησκευτικούς. Ωστόσο ἡ θρησκευτικὴ ἀλήθεια ποτὲ δὲν ἀντιτίθεται πρὸς τὴν ἐπιστημονικὴ ἀλήθεια, ποὺ εἶναι ἀπλὴ ἀνακάλυψη τῶν νόμων ποὺ ὁ Θεός ἔχει ὥρισει γιὰ τὰ δημιουργήματά Του. Γι' αὐτὸ καὶ οἱ περισσότεροι καὶ μεγαλύτεροι Φυσικοὶ καὶ Ἀστροφυσικοὶ ἔρχονται σήμερα, ἐπειτα ἀπὸ τόσους αἰώνες, νὰ ἀναγνωρίσουν τὴ θ. Ἀποκάλυψη τόσο στὴν πίστη τῆς δημιουργίας τοῦ Κόσμου «ἐκ τοῦ μηδενός», ὅσο καὶ στὴ φυσικὴ σειρὰ καὶ διαμόρφωσή του.

Δυστυχῶς ὅμως κατὰ καιροὺς διάφοροι φιλόσοφοι περισσότερο καὶ λιγότερο ἐπιστήμονες διατύπωσαν καὶ θεωρίες ἀν-

τίθετες ἀπ' τὴν «κοσμογονία» τῆς θ. Ἀποκαλύψεως, χωρὶς φυσικὰ νὰ ἔχουν ἐπιστημονικὲς ἀποδείξεις. Οἱ διαδόσεις τους, συχνὰ μεγαλοποιημένες καὶ παραποτημένες, παρασύρουν πολλοὺς, ὥστε νὰ δημιουργήται στοὺς ἀμαθεῖς ὁ μῦθος ὅτι δῆθεν Θρησκεία καὶ ἐπιστήμη δέν συμφωνοῦν. Ἐκτὸς ὅμως τοῦ ὅτι ἄλλο εἶναι τὸ ἀντικείμενο τῆς Θρησκείας καὶ ἄλλο τῆς ἐπιστήμης, Θρησκεία καὶ ἀληθινὴ ἐπιστήμη ποτὲ δέν εἶναι ἀντίθετες.

Ἐτοι συνοψίζοντας τὴν γνώμη τῶν περισσοτέρων ἐπιστημόνων γιὰ τὰ θέματα αὐτὰ ὁ Γάλλος καθηγητὴς καὶ Ἀκαδημαϊκὸς Λαππαράν (Lapparent) γράφει: «Ἐὰν ἔπρεπε νὰ συνοψίσω σὲ 40 γραμμές τὰ πλέον αὐθεντικὰ δεδομένα τῆς γεωλογίας γιὰ τὴ γεωγονία, θὰ ἀντέγραφα τὸ κείμενο τῆς Γενέσεως, δηλαδὴ τὴν ἱστορία τῆς Δημιουργίας, ὅπως τὴν ἔγραψε ὁ Μωυσῆς».¹ Ἐπίσης ὁ Ἀγγλος ἀστρονόμος E. W. Maunder καὶ ὁ βιολόγος A. R. Wallace χρησιμοποιῶντας τὸ Λογισμὸ τῶν Πιθανοτήτων τελευταῖα κατέληξαν: «Οἱ πιθανότητες εύρεσεως στὸ Σύμπαν κόσμων κατοικησίμων εἶναι πολὺ μικρές καὶ μποροῦμε, χωρὶς νὰ κάμωμε σφάλμα, νὰ τὶς ἔξισώσουμε μὲ τὸ μηδέν».²

Ἐξάλλου γιὰ τὴν πολυθρύλητη θεωρία τῆς Ἐξελίξεως, ποὺ δὲν ἤταν καὶ δὲν εἶναι παρὰ θεωρία καὶ ὅχι ἀπόδειξη ἐπιστημονικὴ, πρέπει νὰ γνωρίζουμε πῶς ἡ ἀποψὴ τῶν περισσοτέρων ἐπιστημόνων εἶναι σύμφωνη ἐπίσης μὲ τὴν ἀγιογραφικὴ ἀποψη. Πρῶτα-πρώτα γιὰ τὴν προέλευση τῆς ζωῆς καμμιὰν ἀπάντηση ἔγκυρη δὲν ἔχει δώσει μέχρι σήμερα ἡ ἐπιστήμη. Ἀντίθετα ὑποστηρίζει πῶς ὁφείλεται στὴ δημιουργικὴ δύναμη καὶ ἔμπνευση τοῦ Θεοῦ. «Ἐπειτα γιὰ τὴν ἔξελιξη τοῦ φυτικοῦ καὶ τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου ἀπὸ τὶς κατώτερες σὲ ἀνώτερες μορφὲς ἡ σύγχρονη Γενετικὴ καὶ Κληρονομολογία διαπιστώνει καὶ παραδέχεται μόνο «ἐντὸς τοῦ εἰδους» παραλλαγὴ τῶν ὄργανισμῶν. Καμμιὰ ἔξελιξη δὲν διαπιστώνεται ἀπὸ ἕνα εἶδος σὲ ἄλλο. Ἡ ἀγιογραφικὴ ἀποψη εἶναι ὅτι ὁ Θεὸς ποὺ δημιούργησε τὰ ὄντα «κατὰ γένη», ἔθεσε καὶ τοὺς βιολογικοὺς νόμους ποὺ τὰ διέπουν.

Τέλος πρέπει νὰ σημειώσωμε πῶς εἶναι ρητὴ διδασκαλία τῆς θ. Ἀποκαλύψεως πῶς ὅλα ἀνεξαίρετα τὰ δημιουργήματά Του ὁ ἀγαθὸς Θεός τὰ ἔκαμε «καλὰ λίαν». «Καὶ εἶδεν ὁ Θεὸς τὰ πάντα, ὅσα ἐποίησε καὶ ἴδού καλὰ λίαν». (Γεν. 1, 31). Τὸ λεγόμενο φυσικὸ κακὸ (φθορὰ, σεισμοί, καταποντισμί, θάνατοι...) εἶ-

1. Th. Moreux, *Les énigmes de la Science* (Τὰ αινίγματα τῆς ἐπιστήμης), τόμος II, σελ. 113, περιοδ. «Ἀκτίνες» 1946, σ. 194.

2. Δημ. Κωτσάκη, καθηγ. Ἀστρονομίας, *Ὑπάρχει ζωὴ εἰς τοὺς ἄλλους κόσμους;* Ἀθῆναι 1954, σ. 59.

ναι ἀποτέλεσμα τοῦ ἡθικοῦ κακοῦ, ποὺ ὁφείλεται στὴν κακὴ χρῆσι τοῦ δώρου τῆς ἐλευθερίας τῶν λογικῶν ὄντων. Τὸν ύλικὸ κόσμο συμπαρέσυρε στὴ φθορά, ὅπως θὰ ίδούμε, ὁ βασιλιᾶς του, ὁ ἄνθρωπος. «'Ο Θεὸς θάνατον οὐκ ἔποίησεν οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζώντων». (Σ. Σολ. 1, 13).

4. Ἡ «έβδομη ἡμέρα».

Ἐκτὸς τῶν ἔξι δημιουργικῶν ἡμερῶν γιὰ τὴν ὄλοκλήρωση τοῦ θαυμαστοῦ ἔργου τῆς δημιουργίας, ἡ Α. Γ. ἀναφέρει καὶ ἔβδομη ἡμέρα, τὴν ὥποια καὶ ἰδιαίτερα εὐλόγησε ὁ Θεὸς: «Καὶ εὐλόγησεν ὁ Θεὸς τὴν ἡμέραν τὴν ἔβδομην καὶ ἡγίασεν αὐτὴν· ὅτι ἐν αὐτῇ κατέπαυσεν ἀπὸ πάντων τῶν ἔργων αὐτοῦ». (Γεν. 2, 3). Σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τῶν ἀγίων Πατέρων, ἡ ἔβδομη ἡμέρα εἶναι ἡ περίοδος μετὰ τὴν πλάση τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἔξης, ἡ ὥποια καὶ δὲν θὰ ἔχῃ τέρμα. Εἶναι ἡ περίοδος ποὺ ὅρισε ὁ Θεὸς γιὰ τὴν ἐκπλήρωση τοῦ σκοποῦ τῆς Δημιουργίας.

Ἐξάλλου κατὰ τὴν ἔβδομη ἡμέρα, ἐνῶ ὁ Θεὸς φαινόμενικὰ καὶ ἄμεσα ὁ ἴδιος δὲν δημιουργεῖ νέα ὄντα δημιουργεῖ ὅμως ἔμμεσα μὲ τὰ ἴδια τὰ δημιουργήματά Του. Αὐτὸς ὅρισε τοὺς λεγομένους βιολογικοὺς καὶ γενικὰ τοὺς φυσικοὺς νόμους, μὲ τοὺς ὅποιους συντηρεῖται καὶ συνεχίζεται ἡ Δημιουργία. Τέλος, ὅπως θὰ ίδούμε, κατὰ τὴν ἔβδομη ἡμέρα ὁ Θεὸς ἔκαμε καὶ κάνει τὸ ἔξισου καὶ περισσότερο θαυμαστὸ ἔργο τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου. Χωρὶς τὸ ἔργο τοῦτο καὶ ἐξ αἰτίας τοῦ ἡθικοῦ καὶ φυσικοῦ κακοῦ, ποὺ εἰσήγαγε στὸν ύλικὸ κόσμο ἡ πτώση τοῦ ἀνθρώπου, θὰ ματαιωνόταν ὁ σκοπὸς τῆς δημιουργίας τοῦ κόσμου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, γιὰ τὸν ὅποιο καὶ δημιούργησε ὁ Θεὸς τὸν ὑπόλοιπον ύλικὸ κόσμο.

5. Ἡ συντήρηση καὶ κυβέρνηση τοῦ κόσμου.

“Οπως ἡ δημιουργία τοῦ κόσμου εἶναι τὸ μέγα θαῦμα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ, ἔτσι καὶ ἡ συντήρηση καὶ κυβέρνηση τοῦ κόσμου ἡ θεία Πρόνοια. Ἰσως μάλιστα καὶ μεγαλύτερο, ὅπως λέγει ὁ Ἱερὸς Χρυσόστομος. Τὰ ἀπειράριθμα ἄστρα μὲ τὶς ἀσύλληπτες κινήσεις τους καὶ ὅλα γενικὰ τὰ θαυμάσια τῆς Δημιουργίας δὲν προϋποθέτουν ἀπλῶς μόνο ἀπειροκαὶ παντοδύναμο Δημιουργὸ, ἀλλὰ ἔξισου καὶ Προνοητή, Συντηρητὴ καὶ Κυβερνήτη.

“Αν καὶ μία μόνη «στιγμὴ» ἔλειπε ἡ δημιουργικὴ καὶ προνοητικὴ πνοὴ καὶ δύναμη τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴ Συντήρηση τοῦ Σύμπαν-

τος, αύτόματα θὰ ἔξελειπε. «Πῶς δὲ ἔμεινεν ἂν τι, εἰ μὴ Σὺ ἡθέλησας, ἢ τὸ μὴ κληθὲν ύπὸ Σου διετρήθη»; (Σ. Σολ. 11, 25). Ἀποστρέψαντος δέ Σου (=ὅταν ἀποσύρης) τὸ πρόσωπον ταραχθήσονται· ἀντανελεῖς (=θὰ ἀφαιρέσῃς) τὸ πνεῦμα αὐτῶν καὶ ἐκλείψουσι καὶ εἰς τὸν χοῦν αὐτῶν ἐπιστρέψουσι». (Ψαλμ. 103, 29).

α' "Ἐτσι συντήρηση τοῦ κόσμου εἶναι ἡ θεία ἐνέργεια μὲ τὴν ὁποίᾳ ὁ Θεὸς προνοεῖ καὶ μεριμνᾷ ἀπὸ ἀπειρη ἀγάπη νὰ συντηρῆται ἡ Δημιουργία στὴν ὑπαρξη, ὥστε νὰ ἀποκλείεται ἡ ἐπιστροφὴ στὴν ἀνυπαρξία καὶ ἡ ἐκμηδένιση της. Ἡ ἀποψη πῶς ἡ συντήρηση τοῦ κόσμου γίνεται μόνο μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους δὲν εἶναι ὄρθη καὶ λογική. Ἔκτὸς τοῦ ὅτι τοὺς φυσικοὺς νόμους ἔθεσε ὁ Θεός, οἱ φυσικοὶ νόμοι δὲν ἴσχύουν ἐξ ὀλοκλήρου γιὰ τὰ λογικὰ ὅντα, ποὺ εἶναι καὶ ὁ σκοπὸς τῆς ἄλλης δημιουργίας, ἐξ αἰτίας τοῦ δώρου τῆς ἐλευθερίας. Μάλιστα μετὰ τὴν κακὴ χρήση τῆς ἐλευθερίας τῶν λογικῶν ὅντων, τοῦ Διαβόλου καὶ τοῦ ἀνθρώπου, μὲ τὴν εἰσοδον στὸν κόσμον τοῦ ἡθικοῦ καὶ φυσικοῦ κακοῦ ἐπῆλθε διατάραξη στοὺς φυσικοὺς νόμους, ὅπως ἀρχικὰ ἐτέθηκαν ἀπὸ τὸν Δημιουργό. "Ἐτσι εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἡ συνεχὴς θεία Πρόνοια μαζὶ μὲ τοὺς φυσικοὺς νόμους.

β' Ἐξάλου κυβέρνηση τοῦ κόσμου εἶναι ἡ θεία ἐνέργεια μὲ τὴν ὁποίᾳ ὁ Δημιουργὸς κατευθύνει τὴ Δημιουργία στὸν τελικὸ σκοπὸ καὶ προορισμό της, ποὺ εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ σὰν ἔκφραση τῆς φυσικῆς εὐγνωμοσύνης τῶν λογικῶν ὅντων γιὰ τὴ γνώση τῶν θαυμασίων Του καὶ τὴ μετοχὴ στὴ θεία Του μακριότητα.

"Οπως καὶ γιὰ τὴν συντήρηση τοῦ κόσμου ὁ Θεὸς χρησιμοποιεῖ τοὺς φυσικοὺς νόμους, ἔτσι καὶ γιὰ τὴν κυβέρνησή του. Ἐπιπλέον ὅμως γιὰ τὴν κυβέρνηση τοῦ κόσμου γενικὰ καὶ ιδιαίτερα τῶν ἀνθρώπων ὁ Θεὸς ἐπεμβαίνει ἔμμεσα ἢ ἀμεσα καὶ συχνὰ μὲ ὑπερφυσικὰ μέσα, τὰ θαύματα, γιὰ τὴ συγκράτηση ἢ καὶ ἐπαναφορὰ τοῦ κόσμου καὶ τῶν ἀνθρώπων στὸν τελικὸ σκοπό τους. "Ἐτσι τὰ θαύματα, ἐνῶ φαινομενικὰ παρουσιάζονται σὰν μερικὴ καὶ προσωρινὴ κατάργηση τῶν φυσικῶν νόμων, ἐντούτοις δὲν εἶναι παρὰ μία διόρθωση ἀπὸ τὴν ἐκτροπὴ καὶ τὸ γενικὸ σκοπὸ τῆς Δημιουργίας. Οὔτε εἶναι λογικὸ νὰ προϋποθέτουμε τὸν ἀνθρωπὸ ἐλεύθερο καὶ νὰ μὴν πιστεύουμε στὴν ἀπόλυτη ἐλευθερία τοῦ Θεοῦ, ὁ ὁποῖος, ὅταν θαυματουργῇ, θαυματουργεῖ πάντοτε καὶ μόνο εὐεργετώντας καὶ ἀποβλέποντας στὸν τελικὸ σκοπὸ τῆς Δημιουργίας.

Στή βασικότατη τούτη ἀλήθεια ὅλης τῆς θ. Ἀποκαλύψεως γιὰ τὴν ιδιαίτερη μέριμνα καὶ κυβέρνηση τοῦ κόσμου στηρίζεται

άκριβῶς καὶ ἡ θ. Ἀποκάλυψη, ὅπως καὶ γενικὰ ἡ θρησκευτικὴ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου. "Ἐτοι τὸ δόγμα περὶ τῆς θείας Προνοίας εἰναι προϋπόθεση γιὰ ὄλοκληρη τὴ θ. Ἀποκάλυψη, ποὺ εἶναι ἀκριβῶς ἐκδήλωση τῆς θ. Προνοίας, μία δηλαδὴ ἐνεργὸς ἐπέμβαση τοῦ Θεοῦ στὴν ἴστορία τοῦ κόσμου. Γιὰ τὸ λόγο τοῦτο ὅλοι οἱ ἵεροὶ συγγραφεῖς καὶ οἱ ἄγιοι Πατέρες μὲ χαρακτηριστικότατα χωρία τονίζουν ὅσο καμμιὰν ἄλλη τὴν ἀλήθεια γιὰ τὴ συντήρηση καὶ κυβέρνηση τοῦ κόσμου. Θὰ ἔπρεπε πραγματικὰ κανεὶς νὰ κάμη ὄλοκληρη ἐπιτομὴ τῆς Α. Γ. καὶ τῆς Ι. Π., ἀν ἥθελε καὶ μόνο δεῖγμα τους νὰ παραθέσῃ γιὰ τὴ θεία Πρόνοια:

«Διατείνει ἀπὸ πέρατος εἰς πέρας εύρωστως (=ἰσχυρὰ) καὶ διοικεῖ τὰ πάντα χρηστῶς» (=μὲ ἀγαθότητα, Σ. Σολ. 6, 8).

«Μὴ ἐπιλήστεται (=μπορεῖ νὰ λησμονήσῃ) γυνὴ τοῦ παιδίου αὐτῆς τοῦ μὴ ἐλεῆσαι τὰ ἔκγονα τῆς κοιλίας αὐτῆς; Εἰ δὲ καὶ ταῦτα ἐπιλάθοιτο γυνή, ἀλλ' ἐγὼ οὐκ ἐπιλήσομαι σου, εἴπει Κύριος». (Ηο. 49, 15)!.

«Οὐδὲν ἀπρονόητον οὐδὲ ἡμελημένον παρὰ τῷ Θεῷ· πάντα σκοπεύει (=ἐπιβλέπει) ὁ ἀκούμητος ὄφθαλμός, πᾶσι πάρεστι (=παρευρίσκεται καὶ βοηθεῖ) σκορπίων ἐκάστῳ τὴν σωτηρίαν. Πολλάκις οὖν καὶ ἐν τοῖς μικροτάτοις ἡ σοφία αὐτοῦ καὶ ἡ πρόνοια διαφαίνεται». (Μ. Βασ. Ρ. G. 32, 1372).

Ἐρωτήσεις – Ἔφαρμογὴ

1. Ύποβαλε καὶ πάλι στὸν ἔαυτό σου τὶς ἐρωτήσεις 1 καὶ 2 τῆς σελ. 41.

2. Ποιὰ ἄλλα μαθήματα σὲ βοηθοῦν στὴ γνώση τῶν θαυμασίων τῆς Δημιουργίας; Πρέπει μὲ τέτοιο πνεῦμα νὰ τὰ μελετᾶς, γιὰ νὰ ἔχῃ καὶ ἡ γνώση σου πραγματικὴ ὁξία.

3. Ύπάρχουν πολλὰ ώραία βιβλία (ἐξωσχολικὰ) ποὺ περιγράφουν τὰ θαυμάσια τῆς Δημιουργίας. Τρία ἀπ' αὐτὰ θὰ ἥταν πολὺ καλὸ νὰ τὰ διάβαζες: 1) T. Toth, Μέσα στὸν ὄμορφο κόσμο μεταφρ. I. Παναγιωτίδη. 2) Δ. Κωτσάκη, Τὰ θαυμάσια τῆς Δημιουργίας. 3) K. Καλλινίκου, 'Ο Θεὸς ἐν τοῖς ἔργοις αὐτοῦ.

4. Μὲ ποιοὺς τρόπους μποροῦμε καὶ πρέπει νὰ ἐκδηλώνουμε τὴν πίστη μας στὴν θ. Πρόνοια.

5. Ποιὲς χαρακτηριστικὲς ἐκδηλώσεις τῆς θ. Πρόνοιας διδάχτηκες στὰ Θρησκευτικὰ τῶν δύο προηγουμένων τάξεων;

6. Χαρακτήρισε τὴ σχέση τῆς προσευχῆς μὲ τὴ θ. Πρόνοια.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ

Α'. ΠΡΟΠΤΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

1. «Κατ' εἰκόνα Θεοῦ».

α. Τὸ κείμενο τῆς Γενέσεως.

Ἡ τελευταία δημιουργικὴ πράξη τῆς Ζωαρχικῆς Τριάδος καὶ μάλιστα κατὰ διαφορετικὸ τρόπο ἀπ' ὅλῃ τὴν ἄλλη Δημιουργία είναι ἡ πλάση τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ ἀνθρωπὸς δημιουργεῖται τελευταῖος ἀπ' τὸν Πλάστη του, γιὰ νὰ εἰσέλθῃ στὴν κτίση σὰν βασιλιὰς στὸ παλάτι του: «...ἴστησι (έγκαθιστὰ τὸν ἀνθρωπὸ)... βασιλέα τῶν ἐπὶ γῆς βασιλεύμενον ἄνωθεν.» (Γρηγ. Ναζ. λόγ. 38, 11, P. G. 36, 137). Γιὰ νὰ κατανοήσουμε ὅρθὰ τὴ μεγαλειώδη καὶ μοναδικὴ ἀγιογραφικὴ διδασκαλία περὶ ἀνθρώπου καὶ ὅλη τὴ θ. Ἀποκάλυψη, παραθέτουμε τὰ κύρια σημεῖα της, ὅπως ἀρχικὰ κατὰ τὸ θεϊο σχέδιο δημιουργήθηκε ὁ ἀνθρωπὸς. (Τὸ κείμενο είναι ἀπλό, ἀλλὰ καλὸ είναι νὰ ἔρμηνευτῇ καὶ κατὰ λέξη ἀπ' τὸν καθηγητή. Οἱ μαθητὲς καλὸ είναι νὰ μάθουν καὶ ἀπὸ μνήμης τὸ κείμενο).

1. «Καὶ εἶπεν ὁ Θεός· ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὁμοίωσιν, καὶ ἀρχέτασαν... πάσης τῆς γῆς...» (Γεν. 1, 26).

2. «Καὶ ἐπλασεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς, καὶ ἐνεφύσησεν εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἄνθρωπος εἰς ψυχὴν ζῶσαν.» (Γέν. 2, 7).

3. «Καὶ ἐποίησεν ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, κατ' εἰκόνα Θεοῦ ἐποίησεν αὐτὸν, ἄρσεν καὶ θῆλυ ἐποίησεν αὐτούς.» (Γέν. 1, 27).

4. «Καὶ ἐπέβαλεν ὁ Θεὸς ἔκστασιν ἐπὶ τὸν Ἀδὰμ καὶ ὑπνωσε· καὶ ἔλαβε μίαν τῶν πλευρῶν αὐτοῦ καὶ ἀνεπλήρωσε σάρκα ἀντ' αὐτῆς. Καὶ ὡκοδόμησεν ὁ Θεὸς τὴν πλευράν, ἥν ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ Ἀδάμ, εἰς γυναικα.» (Γέν. 2, 21 - 22).

β'. Τὸ θεῖο σχέδιο.

Μὲ τὴν πλάση τοῦ ἀνθρώπου ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ θέλησε νὰ συνδέσῃ τὸν πνευματικὸ κόσμο τῶν Ἀγγέλων καὶ τὸν ὑλικὸ κόσμο μὲ συνδετικὸ κρίκο ἀκριβῶς τὸν πνευματούλικὸ ἄνθρωπο. Ὡς σωματικὸς ὄργανισμὸς θὰ ἀνῆκε στὸν ὑλικὸ κόσμο, ἀλλὰ ὡς τὸ ἀνώτατο δημιούργημα, ἀφοῦ καὶ ἡ σωματικὴ του διάπλαση θὰ ἦταν ἐντελῶς προνομιακὴ (ὅρθια στάση, χέρια κλπ.). Ὡς πνευματικὴ ἔξαλλου ὑπαρξη θὰ διακρινόταν ἀπ' ὅλα τ' ἄλλα ὄντα, ποὺ γι' αὐτὸ θὰ ἔξουσίαζε, ἐνῶ θὰ μποροῦσε μόνος αὐτὸς νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τὸν Πλάστη του, νὰ τελειοποιῆται συνέχεια καὶ ἀπὸ «ἄγγελος ἐπίγειος» νὰ γίνη κατὰ χάρη Θεός, μετόχος τῆς θείας μακαριότητος. Τέλος, ὡς ἀνώτερος ὅλων τῶν ὑλικῶν ὄντων καὶ βασιλιάς τους, μὲ τὴν τελειοποίησή του θὰ ὀδηγοῦσε καὶ ὅλα τὰ ἥδη «καλὰ λίαν» ὄντα σὲ ἀνώτερους βαθμούς τελειότητος, θὰ δῆγοισε δηλαδὴ στὴν ἀφθαρσία, ποὺ ὁ ἕδιος μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ θ' ἀποκτοῦσε (Ρωμ. 8, 20).

γ'. Ἰδιαίτερη καὶ ἄμεση δημιουργικὴ ἐνέργεια.

Τὴν ἔξαιρετικὴ καὶ μοναδικὴ αὐτὴ φύση καὶ θέση τοῦ ἀνθρώπου θέλησε ὁ Τριαδικὸς Θεὸς νὰ φανερώσῃ καὶ μὲ τὸν ἰδιαίτερο καὶ ἄμεσο τρόπο τῆς δημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου συγκριτικὰ μὲ τὰ ἄλλα ὄντα. «Ἐτσι, ἐνῶ γιὰ ὅλα τὰ ἄλλα δημιουργήματά Του ἀπλῶς καὶ μόνο ὁ Θεὸς «εἶπε γενηθῆτω» «καὶ ἐγένετο» τὸ καθένα, γιὰ τὸν ἄνθρωπο παρουσιάζεται πρῶτα σὰν νὰ συσκέπτεται ὁ Τριαδικὸς Θεὸς εἰδικὰ μὲ τὴ φράση σὲ πληθυντικὸ ἀριθμό: «ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν καὶ καθ' ὄμοιώσιν» (Γέν. 1, 26). Ἐξάλλου ἐδῶ ἔχουμε «πλάσιο», ποὺ σημαίνει ἰδιαίτερη ἐπιμέλεια μὲ τὰ ἕδια τὰ χέρια τοῦ Θεοῦ καὶ ἐπειτα «ἐμφύσημα» τοῦ ἕδιου τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου. Τὶς ἐκφράσεις αὐτὲς οἱ ἄγιοι Πατέρες χαρακτηρίζουν «ἀνθρωπομορφικές» ἢ «ἀνθρωποπαθεῖς». Δηλαδὴ δὲν σημαίνουν ὅτι πραγματικὰ ὁ Θεὸς ἔχει «χέρια» καὶ «ἔπλασε», ἐμάλαξε καὶ διαμόρφωσε μ' αὐτὰ τὸν «χοῦν ἀπὸ τῆς γῆς», τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, οὕτε ἐπίσης ὅτι ἔχει «στόμα» καὶ μὲ τὸ «φύ-

σημά» Του μετέδωκε τὴν ψυχὴ στὸν ἄνθρωπο. Οἱ ἐκφράσεις αὐτὲς ἀκριβῶς ἐκφράζουν τὴν ἅμεση ἐξάρτηση τοῦ πλάσματος ἀπὸ τὸν Πλάστη καὶ κατὰ τὸ σῶμα, ποὺ ἔγινε ἀπὸ ὑλικὰ στοιχεῖα, κυρίως ὅμως κατὰ τὴν ψυχή, τὸ πνεῦμα, ποὺ εἶναι ἀκριβῶς θεία «πνοή», ἄυλη καὶ ἀόρατη οὐσία καὶ ἡ ζωοποιὸς ἀρχὴ καὶ δύναμη τοῦ σώματος: «γῆθέν μου τὸ σῶμα διέπλασας, δέδωκας δὲ μοι ψυχὴν τῇ θείᾳ καὶ ζωοποιῷ Σου ἐμπνεύσει.» (Νεκρώσιμη Ἀκολουθία).

Αὐτὸς ισχύει καὶ γιὰ τὴ δημιουργία τῆς Εὔας ἐκ «μιᾶς τῶν πλευρῶν» τοῦ Αδάμ (Γέν. 2, 21), ἡ ὁποία ὅμως δημιουργία ἔχει ἐδῶ κυριολεκτικὴ ἔννοια. «Ἀνθρωπομορφικὴ» ἐκφραση εἶναι μόνο τὸ ὅτι παριστάνεται ὡς ἄυλος Θεός μὲ τὰ «χέρια» Του πλάθοντας ἐκεῖ καὶ ἐδῶ «λαμβάνων», νὰ παίρνῃ μία πλευρὰ καὶ νὰ τὴν «οἰκοδομῇ», νὰ τὴ διαμορφώνῃ σὲ γυναίκα. "Ἐτοι ἡ προέλευση τῆς Εὔας ἐκ τοῦ σώματος τοῦ Ἀδάμ, ἡ ἐνότης δηλαδὴ καὶ ἡ «ἐξ ἐνὸς αἵματος» καταγωγὴ τοῦ ἀνθρωπίνου γένους εἶναι βασικὴ ἀγιογραφικὴ ἀλήθεια (Πράξ. 17, 26). Καὶ εἶναι τοῦτο ἔνα ἀπὸ τὰ βασικὰ σημεῖα τῆς ριζικῆς διαφορᾶς ἀπὸ ὁποιαδήποτε ἔννοια ἐξελίξεως τοῦ ἀνθρώπου (βλέπε σ. 64 καὶ 65).

δ'. Ἡ ἔννοια τοῦ «κατ' εἰκόνα ἡμετέραν».

«Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ἡμετέραν.» (Γέν. 1, 26).

Ἡ λέξη «εἰκὼν» σημαίνει ὁμοίωμα, ὁμοιότητα, καὶ μὲ τὴν πρόθ. κατὰ σημαίνει σύμφωνα μὲ τὴν εἰκόνα κάποιου, ὅμοια μὲ κάποιον. Εἶναι φανερὸς ὅμως πὼς ἐδῶ δὲν πρόκειται γιὰ αἰσθητὴ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ, ἀφοῦ εἶναι ἄυλος καὶ ἀσώματος. Πρόκειται λοιπὸν γιὰ ὁμοιότητα πνευματικὴ καὶ γιὰ πνευματικὲς ἰδιότητες. Ἔξαλλου ἡ ὁμοιότης καὶ ἡ σχέση αὐτὴ πρὸς τὸ Θεὸν τοῦ πλάσματος δὲν μπορεῖ ποτὲ νὰ εἶναι ἀπόλυτη οὕτε τελεία οὕτε καὶ ν' ἀναφέρεται σ' ὅλες τὶς θεῖες ἰδιότητες, σὲ περιορισμένο βέβαια βαθμό. Ὑπάρχουν ἰδιότητες ποὺ εἶναι μόνο τοῦ Θεοῦ, ὅπως τὸ ἄναρχο, τὸ ἀπειρο κλπ.

Ποῦ λοιπὸν ἔγκειται «τὸ κατ' εἰκόνα ἡμετέραν», δηλαδὴ τῆς Ἀγίας Τριάδος, στὸν ἄνθρωπο; Πρῶτα πρῶτα ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ βάση αὐτῆς τῆς ὁμοιότητος καὶ «συγγενείας» ἔγκειται στὸ ὅτι ὁ Τριαδικὸς Θεός «ἐνεφύσησεν» εἰς τὸ πρόσωπον αὐτοῦ πνοὴν ζωῆς καὶ ἐγένετο ὁ ἀνθρωπὸς εἰς ψυχὴν ζῶσαν.» (Γέν. 2, 7). Ἡ θεία αὐτὴ πνοὴ σὰν θεία σφραγίδα, γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε μιὰ εἰκόνα, ἀποτύπωσε στὴν ἀνθρώπινη πλέον ψυχὴ καὶ φύση τὸ λογικὸ καὶ τὸ αὐτεξούσιο, ποὺ εἶναι ἡ οὐσία τοῦ κατ' εἰκόνα, κατὰ τὸν τύπο τῆς Ἀγίας Τριάδος, ἡτοι τὸ ἔνιατο τῆς φύσεως,

άλλα και τὴ διάκριση τοῦ προσώπου: «Ἴνα τοῖς ἀνθρώποις ἐνικήν τὴν τριλαμπῆ Σου δηλώσης θεότητα, πλάσας πρὶν τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν Σὴν εἰκόνα διεμόρφωσας, νοῦν αὐτῷ (=σ' αὐτὸν) καὶ λόγον καὶ πνεῦμα δοὺς (=ἔδωκες) ὡς φιλάνθρωπος.» (Β' Τροπάριο α' ὥδης Μεσονυκτ. Κυρ. Α' ἥχου). Μὲ τὸ νοῦ σημαίνεται ἡ νόηση, ἡ σκέψη, μὲ τὸ λόγο ἡ ἔκφραση καὶ μὲ τὸ πνεῦμα ἡ πνευματικὴ δύναμη καὶ ἐνέργεια. Ως νοῦς, λόγος καὶ πνεῦμα ὅμως ὁ ἄνθρωπος παραμένει ἐνιαία φύση, ὅπως καὶ ἡ Ἅγια Τριάδα παραμένει μία καὶ ἀδιαίρετη φύση. Ἐξάλλου ὁ ἄνθρωπος, ἐνῶ ὡς πνευματικὴ φύση, ὅπως καὶ ὡς σωματικὴ εἶναι ἡ αὐτὴ καὶ κοινὴ σ' ὅλους τοὺς ἀνθρώπους, ταυτόχρονα εἶναι καὶ αὐτεξούσιο πρόσωπο, εἶναι αὐτοσυνείδητο καὶ ἐλεύθερο ὃν, ποὺ δὲν ταυτίζεται μὲ κανέναν ἄλλο ἄνθρωπο. Ἐχει τὴ δυνατότητα, ἐξαιτίας τῆς κοινῆς φύσεως, νὰ ἐπικοινωνῇ μὲ τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους - πρόσωπα, ἀλλὰ χωρὶς νὰ συγχέεται μαζί τους. Πάντοτε μένει πρόσωπο αὐτεξούσιο καὶ αὐτοσυνείδητο, ὅπως καὶ τὰ τρία πρόσωπα τῆς Ἅγιας Τριάδος, ποὺ ἔχουν μία «όμοιούσια» θεία φύση, ἀλλὰ σὲ τρία πρόσωπα.

Ἡ βαθύτατη λοιπὸν σημασία τοῦ «καθ' εἰκόνα» δὲν εἶναι ὅτι ὁ ἄνθρωπος εἶναι ἀπλῶς καὶ μόνο λογικὸ ὃν καὶ αὐτεξούσιο, ἀλλὰ ὅτι εἶναι πλασμένος καὶ κατὰ τὸν «τύπον» τῆς Ἅγιας Τριάδος. Ἡ πληρότητά του καὶ τὸ «φυσικό» του βρίσκεται στὸν ἀρμονικότατο συνδυασμὸ τῆς ἀτομικότητος καὶ ταυτόχρονα τῆς κοινωνικότητος. Εἶναι ἀτομο - πρόσωπο, ἀλλὰ ποὺ μπορεῖ νὰ ἀνθῆ καὶ νὰ καρποφορῇ μόνο ὅταν ἐνώνεται καὶ ἐπικοινωνῇ μὲ τὰ ἄλλα ἀτομα - πρόσωπα, ὅταν τὰ ἀγαπᾶ, ὅπως ἡ ἀνέκφραστη ἀγάπη εἶναι ἡ φυσικὴ ἰδιότητα τῶν προσώπων τῆς Ἅγιας Τριάδος. Ἡ ἀπομόνωση τοῦ προσώπου - ἀνθρώπου ἀπ' τὸν προσωπικὸ Τριαδικὸ Θεὸ καὶ τὰ ἄλλα πρόσωπα - ἀνθρώπους σημαίνει ἄρνηση τῆς φύσεώς του, θεληματικὴ φτώχεια καὶ στέρηση τοῦ πλοιύτου τῆς ἀγάπης. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ Ἐκκλησία, ποὺ εἶναι τὸ σῶμα τοῦ Χριστοῦ, ἐνῶ εἶναι μία κατὰ τὴ θεία τῆς φύση, ἀποτελεῖται ἀπὸ κοινωνία προσώπων. Οὔτε εἰσέρχεται οὔτε σώζεται κανεὶς μέσα στὴν Ἐκκλησίᾳ ὡς ἀτομο - πρόσωπο ἀτομικά, ἀνεξάρτητα ἀπὸ τὰ ἄλλα πρόσωπα. Γι' αὐτὸ ἐπίσης στὴν Ὁρθόδοξη Ἐκκλησίᾳ δὲν ὑπάρχουν ἀτομικὲς θ. Λειτουργίες καὶ ὅλα ἔχουν κοινωνικὸ χαρακτήρα.

2. «Καθ' ὄμοιώσιν» Θεοῦ.

«Ποιήσωμεν ἄνθρωπον κατ' εἰκόνα ήμετέραν καὶ καθ' ὄμοιώσιν.» (Γέν. 1, 26).

‘Αχώριστο κατὰ τὸ θεῖο σχέδιο ἀπ’ τὸ «κατ’ εἰκόνα» είναι τὸ «καθ’ όμοιώσιν». «Τὸ δὲ καθ’ όμοιώσιν τὴν τῆς ἀρετῆς κατὰ τὸ δυνατὸν όμοιώσιν δηλοῦ.» (Ιωάν. Δαμ. P. G. 94, 920). Τὸ κατ’ εἰκόνα είναι ἀσφαλῶς μεγαλειώδες καὶ μοναδικὸ προσὸν τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ τὸν διακρίνει ἀπ’ ὅλα τ’ ἄλλα ὅντα τῆς γῆς. ‘Ωστόσο, ἂν ὁ ἀνθρωπὸς δὲν εἶχε τὴ δυνατότητα νὰ ποθῇ καὶ νὰ τείνῃ ὅλο καὶ περισσότερο πρὸς τὸ τέλειο, δὲν θὰ ἡταν τέλειο πρόσωπο, «κατ’ εἰκόνα τῆς Ἁγίας Τριάδος». Καὶ βέβαια ποτέ, ὅπως ἔχουμε πεῖ, δὲν μπορεῖ τὸ πλάσμα νὰ γίνη ἀπειρο καὶ τέλειο, ὅπως ὁ ἀπειροτέλειος Θεός, μπορεῖ όμως νὰ ποθῇ καὶ νὰ τείνη συνέχεια στὸ τελειότερο. Ή δυνατότης αὐτὴ είναι ἡ ἀνώτατη μορφὴ μακαριότητος, «ἡ τελειότης», καὶ ἀνταποκρίνεται πρὸς τὴν ἐλεύθερία τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ δὲν θέλει περιορισμούς. “Αν ύπηρχε περιορισμός, δὲν θὰ μπορούσαμε νὰ μιλᾶμε γιὰ μακαριότητα, γιὰ ἀγαθό: «πᾶν ἀγαθὸν τῇ έαυτοῦ φύσει ὅρον (=ὅριο) οὐκ ἔχει.» (Γρηγ. Νύσ. P. G. 44, 300D).

‘Ακριβῶς αὐτὸ ἐκφράζει τὸ «καθ’ όμοιώσιν», πού, ἐνῶ σὰν πόθος καὶ δυνατότης είναι ἔμφυτο, θεία δωρεά, σὰν πραγματικότητα ἔξαρταται πάντα ἀπὸ τὸ ἐλεύθερο πρόσωπο. Πρέπει θεληματικὰ καὶ ἐλεύθερα ὁ ἀνθρωπὸς νὰ ἐκλέξῃ καὶ νὰ πράξῃ τὸ ἀγαθό, γιὰ νὰ είναι ἡ μακαριότητά του πραγματική. ‘Ετσι στὸ «κατ’ εἰκόνα» δόθηκε ἔνα ἀπέραντο στάδιο ἐλεύθερης πορείας καὶ δράσεως πρὸς τὸ «καθ’ όμοιώσιν» Θεοῦ. Ή πορεία καὶ ἡ δράση αὐτὴ θὰ γινόταν καὶ γίνεται πάντοτε μέσα στὸ θεῖο σχέδιο καὶ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ τὴν ἐλεύθερη ἐκλογὴ καὶ δράση τοῦ ἀνθρώπου.

3. Η προπτωτικὴ κατάσταση.

α'. Τὸ κείμενο τῆς Γενέσεως.

1. «Καὶ εὐλόγησεν αὐτοὺς ὁ Θεὸς λέγων· αὐξάνεσθε καὶ πληθύνεσθε καὶ πληρώσατε τὴν γῆν καὶ κατακυριεύσατε αὐτῆς καὶ ἄρχετε ... πάσης τῆς γῆς.» (Γέν. 1, 28).

2. «Καὶ ἔλαβε Κύριος ὁ Θεὸς τὸν ἄνθρωπον, ὃν ἔπλασε, καὶ ἔθετο αὐτὸν ἐν τῷ παραδείσῳ τῆς τρυφῆς ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν. Καὶ ἐνετείλατο (=ἔδωκε ἐντολὴ) Κύριος ὁ Θεὸς τῷ Ἀδὰμ λέγων· ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ ἐν τῷ παραδείσῳ βρώσει φαγῆ, ἀπὸ δὲ τοῦ ξύλου τοῦ γινώσκειν καλὸν καὶ πονηρὸν οὐ φάγεσθε ἀπ’ αὐτοῦ· ἢ δ’ ἀν ἡμέρᾳ (=όταν) φάγητε ἀπ’ αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.» (Γέν. 2, 15-17).

β'. "Εκφραση τοῦ «κατ' εἰκόνα» καὶ ἀρχὴ τοῦ «καθ' ὁμοίωσιν».

Μαζὶ μὲ τὸ λογικὸ καὶ τὸ αὐτεξούσιο ὁ ἀγαθὸς Θεός, σὰν πλαισιο καὶ στολισμὸ τοῦ «κατ' εἰκόνα» καὶ πρώτη γεύση-ἀπόλαυση τοῦ «καθ' ὁμοίωσιν», ἔδωκε στὸν ἄνθρωπο καὶ μερικὰ ἄλλα χαρίσματα ἢ δῶρα. Αὐτὰ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἐλεύθερη θέλησή του καλλιεργώντας καὶ αὔξανοντας ὁ ἄνθρωπος θὰ ἔφτανε ἀκριβῶς στὸ «καθ' ὁμοίωσιν».

Τὰ χαρίσματα αὐτὰ ἦσαν τὰ ἔξης:

1. Ἡ κυριαρχία ἐπὶ τῆς φύσεως, ὅλων τῶν ἐμψύχων καὶ ἀψύχων ὄντων τῆς γῆς, τὸ «κατακυριεύσατε πάσης τῆς γῆς».

2. "Ἐνας ἀνώτερος βαθμὸς αὐτογνωσίας, γνώσεως τοῦ κόσμου καὶ τοῦ Θεοῦ. Ἡ γνώση καὶ ἡ σοφία αὐτὴ ἦταν ἐπιδεκτικὴ αὐξήσεως καὶ ἦταν καὶ εἶναι ἑνα κύριο χαρακτηριστικὸ τῆς πνευματικῆς φύσεως τοῦ ἄνθρωπου.

3. Ἡ ἀπάθεια τοῦ σώματος, ἡ ἔλλειψη δηλαδὴ κάθε πόνου, ἀρρώστιας, θλίψεως καὶ κόπου, ὥστε ἡ μακαριότητα τοῦ ἄνθρωπου νὰ εἴναι πλήρης, ἄλλα καὶ ἐπιδεκτικὴ αὐξήσεως.

4. Ἡ ἔλλειψη κάθε κακῆς ἐπιθυμίας, τὸ ὅτι δηλαδὴ ὁ ἄνθρωπος ὡς πρὸς τὸ σῶμα καὶ τὴν ψυχὴν ἦταν «καλὸς λίαν» καὶ ἀγαθὸ δημιούργημα ἀγαθοῦ Δημιουργοῦ.

5. Τέλος τὸ σπουδαιότερο δῶρο στὸν ἄνθρωπο ἦταν ἡ δυνατότης τῆς ἀθανασίας καὶ ἀφθαρσίας, ποὺ ὅμως ἦταν συνδεδεμένη ἄμεσα μὲ τὸ αὐτεξούσιο τοῦ ἄνθρωπου καὶ ἡ προϋπόθεση γιὰ τὴ διατήρηση καὶ ἀνάπτυξη ὅλων τῶν παραπάνω δώρων.

Ἡ δυνατότητα αὐτὴ ἀναλυτικότερα ἦταν ἡ ἔξης:

Ἐφόσον χαρακτηριστικὸ τοῦ ἄνθρωπου ἦταν καὶ εἶναι τὸ αὐτεξούσιο, χωρὶς τὸ ὅποιο δὲν ὑπάρχει πραγματικὴ μακαριότητα, δὲν ἦταν δυνατὸ ὁ Θεός μὲ βίᾳ νὰ ἐπιβάλῃ στὸν ἄνθρωπο νὰ δεχτῇ τὸ θεῖο σχέδιο. "Ἐπρεπε θεληματικὰ καὶ ἐλεύθερα νὰ ἐκλέξῃ ὁ Ἰδιος καὶ νὰ εἴναι συνεργὸς τῆς μακαριότητός του. Αὐτὸ ὅμως, ὅπως εἴδαμε καὶ περὶ τῶν Ἀγγέλων, δὲν εἴναι δυνατὸ παρὰ μόνο κοντά στὴν πηγὴ τῆς ὑπάρξεως τῆς ζωῆς καὶ τῆς μακαριότητος, τὸ Θεό. "Αν ἦταν δυνατὸ καὶ ἐκτὸς τοῦ Θεοῦ, αὐτὸ θὰ σήμαινε ὅχι ἐλεύθερία, ἄλλα αὐθυπαρξία καὶ ἀνεξαρτησία τῶν ὄντων, πράγμα ποὺ εἴναι θεῖο μόνο ἰδώμα.

"Ἔτοι ἡ διατήρηση αὐτῆς τῆς πραγματικῆς μακαριότητος, ποὺ ἦταν σχετικὰ τελεία, ἄλλα ἐπιδεκτικὴ ἀναπτύξεως μὲ τὴ δυνατότητα τοῦ «καθ' ὁμοίωσιν», ἦταν καὶ ζήτημα ἐλεύθερίας

τοῦ ἀνθρώπου. Αὐτὴ τὴν ἔννοια εἶχε «ὁ παράδεισος τῆς τρυφῆς» καὶ τὸ «ἐργάζεσθαι καὶ φυλάσσειν αὐτόν». Ἡ ἀπομάκρυνση ἀπ' τὸν ἄγαθὸν Θεό, θὰ εἴχε σὰν φυσικὸν ἐπακόλουθο τὴν ἀπώλειαν αὐτῆς τῆς μακαριότητος καὶ τῶν στοιχείων ποὺ τὴν ἀποτελοῦσαν, τῶν παραπάνω χαρισμάτων. Ἀλλὰ γι' αὐτὸν δὲν θὰ ἡταν αἰτία ὁ Θεός. Ὁ Θεὸς τὰ ἔδωκε ἀπὸ ἄπειρη ἀγάπη καὶ μόνο καὶ ἔδειξε τὸ δρόμο καὶ τὸν τρόπο τῆς ἔξασφαλίσεως τους. "Ἐπρεπε ἀκριβῶς καὶ ὁ ἀνθρωπὸς νὰ συνεργήσῃ ἐλεύθερα γιὰ τὴν ἔξασφάλισή τους.

4. Ἡ συνείδηση.

Χάρη στὸ λογικὸν καὶ τὸ αύτεξούσιον, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀγαθὴν του φύσης ὁ ἀνθρωπὸς εἶχε καὶ ἔχει τὴν δυνατότητα νὰ διακρίνῃ καὶ ν' ἀποφασίζῃ ἐλεύθερα ἂν οἱ σκέψεις του καὶ οἱ πράξεις του είναι ἀγαθὲς ἢ ὅχι, ἀν δηλαδὴ συμφωνοῦν ἢ ὅχι μὲ τὸ ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Θεοῦ. Αὐτὴ ἡ ἐλεύθερη κρίση καὶ ἀπόφαση τοῦ ἀνθρώπου ὀνομάζεται συνείδηση.

Ἀνάλογα μὲ τὸ ἂν μιὰ πράξη τοῦ ἀνθρώπου θὰ είναι ἀγαθή, σύμφωνη μὲ τὸ ἀγαθό, ἡ συνείδηση τὴν ἐπιδοκιμάζει καὶ δοκιμάζει καὶ ἡ ἴδια, δηλαδὴ ὁ ἀνθρωπὸς, ἔνα εὐχάριστο συναίσθημα, ποὺ ὀνομάζουμε γαλήνη καὶ χαρὰ ἐσωτερική. "Αν ἀντίθετα μιὰ πράξη μας, ποὺ δὲν τὴν ἐπιδοκιμάζει ἡ συνείδησή μας, ἐμεῖς τὴν πράξουμε, τότε ἡ συνείδησή μας δοκιμάζει ἔνα δυσάρεστο καὶ βαρὺ συναίσθημα, ποὺ ὀνομάζουμε τύψη, ἀνησυχία καὶ λύπη.

"Αν ὁ ἀνθρωπὸς δὲν εἶχε αὐτὴ τὴν ἀνυπολόγιστη δυνατότητα νὰ σκέπτεται, νὰ κρίνῃ καὶ νὰ ἀποφασίζῃ γιὰ τὶς πράξεις του ἐλεύθερα, δὲν θὰ ἡταν ἀνθρωπὸς, θὰ ἡταν ζῶο, ποὺ ἔχει τυφλὰ ἔνστικτα καὶ ὅχι ἐλεύθερη συνείδηση. Τὸ ζῶο δὲν μπορεῖ νὰ κάνῃ ἀλλιῶς, ἐνῶ ὁ ἀνθρωπὸς είναι ἀκριβῶς ἐλεύθερος (ἀπ' τὸ ἐλεύθω-ἐλεύσομαι=πηγαίνω ὅπου θέλω καὶ κάνω ὅ, τι θέλω).

Ἀνάλογα ὅμως μὲ τὸ ποιὲς ἀποφάσεις παίρνει καὶ ποιὲς πράξεις πράττει ὁ ἀνθρωπὸς ἀποκτᾶ καὶ ἀνάλογες συνήθειες, «ἔθη» ἢ «ἡθη» (ἀπ' τὸ ἔθιζω=συνηθίζω), πού, ἂν είναι ἀγαθές, ὀνομάζονται ἀρετὲς ἢ, ἀντίθετα, κακίες. Γι' αὐτὸν καὶ τὴ συνείδηση τὴ λέμε καὶ ἥθικὴ συνείδηση, ποὺ σχετίζεται δηλαδὴ μὲ τὰ ἥθη, τὰ διαγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου. Πρέπει ὅμως νὰ γνωρίζουμε πῶς ἡ ἐλεύθερία τῆς συνειδήσεως, ἐνῶ παραμένει πάντα ἀδέσμευτη, ὅμως ἐπτρεάζεται καὶ κλίνει καὶ ὠθεῖ εύκολωτερα πρὸς τὸ ἀγαθὸν ἢ τὸ κακό, ἀνάλογα μὲ τὶς συνήθειες ποὺ ἔχει ἀποκτήσει ὁ ἀνθρωπὸς. Στὴν περίπτωση ποὺ οἱ συνήθειες είναι μόνο κακές καὶ ἔχουν γίνει σάν δεύτερη φύση στὸν ἀνθρωπὸ-

ώστε νὰ μὴν ἀκούη σχεδὸν τὴ φωνὴ τῆς συνειδήσεώς του, τότε ἔχουμε αὐτὸ τὸ φοβερὸ κατάντημα ποὺ λέμε πῶρωση, δηλαδὴ σκλήρυνση καὶ ἀναισθησία ἢ σχεδὸν ἀσυνειδησία.

Αὐτὴ ἡ σπουδαία δύναμη τῆς συνειδήσεως στοὺς Πρωτοπλάστους ἦταν πολὺ μεγάλη καὶ ἦταν ἡ συνείδησή τους στραμμένη μόνο στὸ ἀγαθό, βέβαια θεληματικά. Χωρὶς καμμιὰ δυσκολία, γιατὶ ἡσαν ἀγαθοί, διέκριναν καὶ ἔκαναν μόνο τὸ ἀγαθό.

5. Ὁ Νόμος.

Χάρη στὴν ἀγαθή του φύση ὁ ἄνθρωπος εἶχε στὸν Παράδεισο ἔμφυτη ἀκριβῶς τὴ δυνατότητα νὰ διακρίνῃ καὶ νὰ πράττῃ θεληματικὰ τὸ ἀγαθὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γιὰ τὴν ἐξασφάλιση ὅμως τοῦ ἄνθρωπου στὸ ἀγαθὸ ὁ ἀγαθὸς Θεὸς θέλησε νὰ δώσῃ στὸν ἄνθρωπο καὶ μιὰ ἀκόμα δυνατότητα, τὸ Νόμο. Ἀφοῦ σὰν ἐλεύθερος ὁ ἄνθρωπος εἶχε τὴ δυνατότητα καὶ ν' ἀπομακρυνθῆ ἀπ' τὸ ἀγαθό, ὅπως ὁ διάβολος, καὶ νὰ χάσῃ τὴ μακαριότητά του καὶ τὴν ἀγαθή του φύση, ὁ Θεὸς θέλησε νὰ τὸν προφυλάξῃ ἀπ' αὐτὸν τὸν κίνδυνο. "Ἐτοι τοῦ ἔδωκε τὴ θεία ἐντολὴ ἢ τὸ Νόμο, ὥστε μὲ ἀπόλυτη βεβαιότητα νὰ ἐκλέγῃ καὶ νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθό.

Σύμφωνα μὲ τὴ διήγηση τῆς Γενέσεως, ἡ θεία ἐντολὴ εἶχε προειδοποιητικὸ καὶ προφυλακτικὸ χαρακτήρα καὶ ὅχι περιοριστικὸ τῆς ἐλευθερίας. Αὐτὴ ἡ διάκριση εἶναι βασική, γιὰ νὰ κατανοήσουμε σωστὰ τὴν προπτωτικὴ κατάσταση τοῦ ἄνθρωπου, ἀλλὰ καὶ τὴ μεταπτωτική. Δὲν ἔχει καμμιὰ σημασία, ἂν ἐπρόκειτο πραγματικὰ περὶ δένδρου καὶ καρποῦ ἢ ἂν αὐτὸ εἶναι μιὰ ἄνθρωπομορφικὴ εἰκόνα. Τὸ γεγονός εἶναι πώς πρόκειται περὶ θείας ἐντολῆς, πού, γιατὶ ἦταν θεία καὶ ἄρα μόνο γιὰ τὸ καλὸ τοῦ ἄνθρωπου, ἐπρεπε νὰ τηρηθῇ. Τὸ ἂν ὁ Θεὸς ἐγγνώριζε σὰν παντογνώστης τὸ ἀποτέλεσμα, δὲν ἔχει καμμιὰν ἐπίσης σημασία. "Οχι γιατὶ προγνώριζε ὁ Θεὸς τὸ ἀποτέλεσμα, γι' αὐτὸ ἔφτασε σ' αὐτὸ ὁ ἄνθρωπος, ἀλλὰ γιατὶ ἦταν ἐλεύθερος. "Αν πάλι προγνωρίζοντας τὸ ἀποτέλεσμα, τοῦ ἀπόκλειε αὐτὴ τὴ δυνατότητα, θὰ τοῦ περιόριζε τὴν ἐλευθερία, ἄρα θὰ τοῦ ἀφαιροῦσε ὅ, τι ἀνώτερο τοῦ ἔδωκε. "Ἐτοι τοῦ ἔδωκε ἐπὶ πλέον γιὰ ἐξασφάλιση τὴ θεία ἐντολή, ἀντὶ νὰ τοῦ περιορίσῃ τὴν ἐλευθερία.

Τὸν ἴδιο χαρακτήρα ἔχει κάθε θεία ἐντολή, ὅπως θὰ ίδοῦμε, καὶ μετὰ τὴν πτώση τοῦ ἄνθρωπου. «Νόμον ἔδωκας εἰς βοήθειαν», λέγει ὁ Μ. Βασίλειος στὴ θ. Λειτουργία του. "Άλλο βέβαια ὅτι μετὰ τὴν πτώση ἢ δύναμη τῆς θελήσεως καὶ τῆς ἐλευ-

θερίας τοῦ ἀνθρώπου περιορίστηκε ἀπὸ τὸν ἴδιο του τὸν ἔαυτὸν πάρα πολύ. Ὁ Νόμος, ὁ θεῖος, ἀλλὰ καὶ ὁ ἀνθρώπινος, εἶναι ὁδοδεῖκτες, γιὰ νὰ πορεύεται ὁ ἀνθρωπὸς χωρὶς τὸν κίνδυνο νὰ πλανιέται καὶ νὰ «σφάλλῃ» ἢ «ν' ἀμαρτάνῃ», δηλαδὴ νὰ σκοντάφῃ ἢ ν' ἀστοχῇ στὸ δρόμο του πρὸς τὸ ἀγαθό. Ἔχει πάντα σὰν προϋπόθεση τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τὴν ἔξασφαλισή της.

6. Οἱ καλὲς ἢ ἐνάρετες πράξεις.

Γιὰ νὰ φτάσῃ ὁ ἀνθρωπὸς στὸ «καθ' ὄμοιῶσιν», δηλαδὴ νὰ μοιάσῃ μὲ τὸν ἀγαθὸν Θεό, φυσικὰ δὲν ὑπῆρχε ἄλλος δρόμος ἀπὸ τὸ δρόμο τοῦ ἀγαθοῦ. Ἔπρεπε δηλαδὴ ἀπὸ ἀγάπη στὸ Θεὸν καὶ μὲ ἀγαθὴ θέληση νὰ πράττῃ τὸ ἀγαθὸν θέλημα τοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι καὶ τὸ ὑψιστὸ θήικό ἀγαθό. Μόνο ἔτσι μποροῦσε ὁ ἀνθρωπὸς νὰ ἐκπληρώσῃ τὸν προορισμό του, ποὺ εἶναι ἡ δόξα τοῦ Θεοῦ καὶ ἡ μετοχὴ του στὴ θεία μακαριότητα. «Οπως λοιπὸν ἔνας ποὺ θέλει νὰ γίνη καλλιτέχνης-Ζωγράφος ἀσχολεῖται μὲ τὴ μελέτη καὶ ἀντιγραφὴ ἔργων ζωγραφικῆς, τὸ ἴδιο καὶ ὁ ἀνθρωπὸς, ποὺ ἥθελε νὰ τελειοποιηθῇ στὸ ἀγαθό. Ἔπρεπε νὰ σκέπτεται, ἀλλὰ καὶ νὰ πράττῃ στὴ ζωὴ του τὸ ἀγαθό.

«Οταν ὁ ἀνθρωπὸς σκέπτεται καὶ ἐλεύθερα θέλῃ καὶ πράττῃ πάντοτε τὸ ἀγαθό, λέμε ὅτι πράττει τὴν ἀρετὴν καὶ οἱ πράξεις του λέγονται καλὲς ἢ ἐνάρετες πράξεις. Ἡ ἀξία τῆς ἀρετῆς καὶ γενικὰ τῶν καλῶν ἡ ἐναρέτων πράξεων ἔγκειται κυρίως στὸ ὅτι γίνονται ἐλεύθερα: «Ἀδέσποτον (=ἀδέσμευτο) γάρ τι κτῆμα ἡ ἀρετὴ καὶ ἑκούσιον, παντὸς φόβου καὶ ἀνάγκης ἐλεύθερον.» (Γρηγ. Νύσ., P. G. 44, 184).

Τίποτε ἄλλο δὲν ἔξυψώνει τὸν ἀνθρωπὸ τόσο πολύ, ὅσο ἡ ἀρετὴ, ποὺ τὸν ἀποδεικνύει πραγματικὰ πλάσμα «κατ' εἰκόνα Θεοῦ»: «Ο τὴν ἀληθῆ μετιών (=ὅποιος ἀσκεῖ) ἀρετὴν οὐδὲν ἔτερον ἡ Θεοῦ μετέχει, διότι Αὔτὸς ἐστιν ἡ παντελῆς (=ύπερτελεία) ἀρετὴ.» (Γρηγ. Νύσ. P. G., 44, 301A).

Γιὰ τοὺς Πρωτοπλάστους ἡ ἐνάρετη ζωὴ ἦταν ἡ φυσικὴ τους κατάσταση, χωρὶς ἐμπόδια ἐσωτερικὰ ἢ ἐξωτερικά, καὶ τὴν ἀκολουθούσαν θεληματικὰ καὶ ἐλεύθερα. Ἀντίθετα, μετὰ τὴν πτώση τους ὁ δρόμος τῆς ἀρετῆς καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἔγινε δύσκολος, ὅχι βέβαια γιατὶ στὴ φύση του εἶναι τέτοιος, ἀλλὰ γιατὶ ὁ ἀνθρωπὸς ὑποδουλώθηκε στὸ Διάβολο καὶ στὰ πάθη του, ἐνῶ ἡ ἀρετὴ προϋποθέτει ἀκριβῶς τὴν ἐλευθερία. (Θὰ ἴδούμε στὴ συνέχεια πώς μετὰ τὴν πτώση δὲν μπορεῖ μόνος του ὁ ἀνθρωπὸς μὲ τὶς καλὲς καὶ ἐνάρετες πράξεις του νὰ ξαναβρῇ τὸ δρόμο

Ἐπίτιτλο, ἀρχικὸ γράμμα Ε, ἀπὸ Τετραευάγγελο τῆς Ἱ. Μονῆς Διονυσίου τοῦ Ἀγίου Ὁρούς (τέλος 10ου-ἀρχὲς 11ου αι.).

πρὸς τὸ «καθ' ὄμοιώσιν» ἔχαιτιας τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος. Ἡ σωτηρία του θὰ είναι μία ἀναδημιουργία τοῦ Θεοῦ, ὅπου ὅμως πάλι ἔχουν τὴ θέση τους οἱ καλὲς καὶ ἐνάρετες πράξεις ὡς «ἔργα μετανοίας» πλέον).

Εἶναι θαυμαστὸ πάντως πῶς καὶ μετὰ τὴν πτώση του καὶ πρὶν γνωρίση τὴ σωτηρία τοῦ Χριστοῦ ὁ ἀνθρωπὸς γοητεύεται καὶ συγκινεῖται βαθύτατα ἀπ' τὴν ἀρετή. Στὰ συγγράμματα προπαντὸς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἀλλὰ καὶ ἄλλων λαῶν π. καὶ μ. Χ. βρίσκεται κανεὶς τὶς ὠραιότερες σελίδες ἀφιερωμένες στὴν ἀρετή, ποὺ οἱ ἀρχαῖοι «Ἑλλήνες διέκριναν στὶς ἔξης τέσσερες κύριες ἀρετές: φρόνηση (=όρθη καὶ ἡθικὴ σκέψη), δικαιοσύνη, ἀνδρεία καὶ σωφροσύνη (ψυχικὴ καὶ σωματικὴ καθαρότητα).

Ἐξάλλου στὶς καλὲς ἡ ἐνάρετες πράξεις ὑπάγονται καὶ τὰ λεγόμενα καθήκοντα τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ είναι οἱ ἡθικὲς ὑποχρεώσεις ποὺ μᾶς ἐπιβάλλει ἡ συνείδησή μας γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τοῦ ἡθικοῦ νόμου.

Πρέπει ἐπίσης νὰ ἐξηγήσουμε πῶς στὸ Χριστιανισμὸ δὲν θεωρεῖται καὶ δὲν είναι καλὴ καὶ ἡθικὴ μιὰ πράξη, ἃν, ἐνῷ ἐξωτερικὰ φαίνεται καλή, τὰ ἐσωτερικὰ ὅμως ἐλατήρια ποὺ ὀθοῦν σ' αὐτὴ είναι ὅχι ἀγαθά. Εἶναι ἀπαράδεκτο στὸ Χριστιανισμὸ αὐτὸ ποὺ λένε συνήθως, ὅτι «ὁ σκοπὸς ἀγάλζει τὰ μέσα». Πρέ-

πει καὶ ὁ σκοπὸς, ἀλλὰ καὶ τὰ μέσα νὰ είναι ἄγια καὶ ἀγαθά. Τὸ ἀντίθετο δὲν εἶναι παρὰ καθαρὴ ὑποκρισία, ποὺ τόσο καυτηρίασε ὁ Κύριος στὸ πρόσωπο τῶν Φαρισαίων (Ματθ. κεφ. 23).

Ανάλογα μὲ τὴν περίπτωση, καὶ στὸ Χριστιανισμὸ μποροῦμε νὰ διακρίνουμε διάφορες ἀρετές. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Α' Κορ. 13, 13), περισσότερο τονίζει τρεῖς βασικότατες ἀρετές γιὰ τὸ Χριστιανό, τὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπη, ποὺ οἱ θεολόγοι ὄνομάζουν καὶ ἡθικὴ τριάδα. Ἡ μεγαλύτερη ὅμως, «ἡ μείζων» ἀρετὴ στὸ Χριστιανισμὸ εἶναι ἡ ἀγάπη, ἡ ἀγάπη πρὸς τὸ Θεὸν καὶ ἡ ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον. «Ἐν ταύταις ταῖς δυσὶν ἐντολαῖς ὅλος ὁ Νόμος καὶ οἱ Προφῆται κρέμανται», ὥπως εἴπε ὁ Ἱδιος ὁ Κ. Ἡ. Ι. Χ. (Ματθ. 22, 40). «Ολες οἱ σκέψεις καὶ ὅλες οἱ ἐνέργειες τοῦ Χριστιανοῦ ποὺ θέλει τὴν ἡθική του τελείωση, τὴν ἐκπλήρωση τοῦ «καθ' ὄμοιώσιν», πρέπει νὰ κατευθύνωνται ἀπὸ τὴν ἀγάπη. «Ἄν καὶ τὰ ἔσωτερικὰ ἐλατήρια καὶ τὰ ἔξωτερικὰ μέσα τῶν πράξεών του κυριαρχοῦνται καὶ χαρακτηρίζωνται ἀπὸ τὴν ἀγάπη, τότε ὀπισδήποτε οἱ πράξεις του εἶναι πραγματικὰ καλὲς καὶ ἐνάρετες.

B'. ΜΕΤΑΠΤΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ

1. Ἡ πτώση τοῦ ἀνθρώπου

Στὰ προφητικὰ βιβλία τῆς Π.Δ. ἐγγνωρίσαμε καὶ ἔνα βιβλίο τοῦ προφήτη Ἰερεμίᾳ ὄνομαζόμενο «Θρῆνοι Ἰερεμίου». Ἡ ὄνομασία του δόθηκε ἀπ' τὸ περιεχόμενό του, ποὺ εἶναι πέντε θρηνητικὲς ὡδὲς τοῦ Προφήτη γιὰ τὴν πόλη τοῦ Θεοῦ Ἰερουσαλήμ μετὰ τὴν πτώση της καὶ τὴ βαθυλώνια αἰχμαλωσία (587-6 π.Χ.). Οἱ θρηνητικὲς αὐτὲς ὡδὲς εἶναι γνωστὲς καὶ μὲ τὸ ὄνομα «Ἰερεμιάδες».

Πραγματικά, μόνο μιὰ θεόπνευστη γλώσσα, σὰν τοῦ Ἰερεμίᾳ, καὶ μιὰ τόσο λεπτὴ καρδιά, σὰν τὴ δική του, θὰ μποροῦσαν νὰ θρηνήσουν τὴν πρώτη ἐκείνη πτώση ὅχι τῆς πόλεως τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τῆς «εἰκόνος τοῦ Θεοῦ», ποὺ εἶναι ἡ ἀπαρχὴ ὅλων τῶν πτώσεων ποὺ ἔγιναν καὶ γίνονται καί, ἀλίμονο! θὰ γίνωνται ώς τὴ συντέλεια τοῦ κόσμου.

«Ἐπεσεν δὲ στέφανος ἡμῶν τῆς κεφαλῆς· οὐαὶ δὴ ἡμῖν, ὅτι ἡμάρτομεν. Περὶ τούτου ἐγενήθη ὁδυνηρὰ ἡ καρδία ἡμῶν, περὶ τούτου ἐσκότασαν οἱ ὄφθαλμοὶ ἡμῶν.» (= Κα-

τέπεσε τὸ βασιλικὸ στέμμα ἀπ' τὸ κεφάλι μας. Ἀλίμονό μας, γιατὶ ἀμαρτήσαμε. Ἐξαιτίας αὐτοῦ πλημμύρισε ἀπὸ δύνη καὶ πόνο ἡ καρδιά μας καὶ πηχτὸ σκοτάδι ἐκάλυψε τὰ μάτια μας. Θρῆν. 5, 16).

Καὶ ἡ ἄφθαστη ιερὴ Ὅμοιολογία τῆς Ἑκκλησίας μας δὲν βρίσκει ἄλλο τρόπο, γιὰ νὰ περιγράψῃ τὴν τραγικὴ ἀρχὴ τοῦ ἀνθρωπίνου δράματος, παρὰ τοὺς θρήνους, ποὺ μάλιστα, γιατὶ τοὺς βάζει στὸ στόμα τοῦ αὐτοχαρακτηριζόμενου ταλαίπωρου Ἀδάμ, εἶναι πιὸ σπαραξικάρδιοι!

«Οἴμοι! (= ἀλίμονό μου!) ὁ Ἀδὰμ ἐν θρήνῳ κέκραγεν... Οἴμοι! οὐ φέρω (= δὲν ὑποφέρω) λοιπὸν τὸ ὄνειδος (= τὴν ντροπήν)· ὁ ποτὲ (= ὁ πρὶν) βασιλεὺς τῶν ἐπιγείων πάντων κτισμάτων Θεοῦ, νῦν αἰχμάλωτος ὥφθην ὑπὸ μιᾶς ἀθέσμου (= παράνομης) συμβουλῆς· καὶ ὁ ποτὲ δόξαν ἀθανασίας ἡμφιεσμένος τῆς νεκρώσεως τὴν δοράν (= δέρμα) ὡς θνητὸς ἐλεεινὸς περιφέρω (= φορῶ). Οἴμοι! τίνα τῶν θρήνων συνεργάτην ποιήσομαι; (= ποιό θρῆνο νὰ πάρω βοηθό), γιὰ νὰ περιγράψω τὴν ἀνέκφραστη δυστυχία μου;... Α' Στιχηρὸ Ἰδιόμελο τῶν Αἰνων τῆς Κυρ. τῆς Τυρινῆς, ἥχος πλ. α').

“Ἄς γυρίσουμε ὅμως ἀπ' τὶς Ἱερεμιάδες τῆς πτώσεως στὴ βαθύτερη ἔξεταση καὶ ἀνάλυσή της, ὅπως μᾶς τὴν περιγράφει ἡ Γένεση καὶ τὴν ἐρμηνεύει ὀλόκληρη ἡ Ἀ.Γ. καὶ ἡ Ἡ.Π.

2. Τὸ περιστατικὸ τῆς πτώσεως καὶ ἡ ἐρμηνεία του.

Τὸ περιστατικὸ τῆς πτώσεως περιγράφεται στὸ 3ο κεφάλαιο τῆς Γενέσεως, ποὺ ἀρχίζει ὡς ἔξῆς:

«Ο δὲ ὄφις ἦν φρονιμώτατος πάντων τῶν θηρίων τῶν ἐπὶ τῆς γῆς, ὃν ἐποίησε Κύριος ὁ Θεός. Καὶ εἶπεν ὁ ὄφις τῇ γυναικὶ...» (Γέν. 3,1).

Ἡ περιγραφὴ ἀρχίζει ἀπ' τὸν ἐφευρέτη καὶ φορέα τοῦ κακοῦ, τὸ Διάβολο. “Οπως βλέπουμε στὸ κείμενο, ἔχουμε μία μεταμόρφωση τοῦ πονηροῦ πνεύματος σὲ φίδι. “Οπως ὅμως εἴπαμε καὶ γιὰ τὸ νόημα τῆς θείας ἐντολῆς, δὲν ἔχει σημασία, ἂν πρόκειται πραγματικὰ γιὰ μιὰ προσωρινὴ ἐνσάρκωση τοῦ Διαβόλου στὸ φίδι, ἀφοῦ τὸ φίδι δὲν ἔχει μιλιά, ἢ ἂν πρόκειται γιὰ

μιὰ εἰκόνα ποὺ χρησιμοποιεῖ συχνά ἡ Α.Γ. Τὸ βέβαιο εἶναι πώς πρόκειται περὶ τοῦ Διαβόλου, ποὺ πραγματικὰ «διαβάλλει», συκοφαντεῖ ὁ ἐφευρέτης τοῦ Ψεύδους τὸ Θεὸν ὡς Ψεύστη:

«Τί ὅτι εἶπεν ὁ Θεὸς οὐ μὴ φάγητε ἀπὸ παντὸς ξύλου τοῦ παραδείσου;» εἶπε στὴν Εὔα.

Ο Θεὸς ὅμως δὲν εἶχε πεῖ καθόλου κάτι τέτοιο. Ἡ ἀγαθὴ καὶ πιστὴ ἀκόμα στὸ Θεὸν Εἴ, ἐνῶ ἄκουσε τὴ φοβερὴ αὐτὴ συκοφαντία ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, δυστυχῶς δὲν ἔσπευσε νὰ φύγῃ (μακάρια φυγὴ μπρὸς στὸν πειρασμό!) περιφρονώντας τὸν ἀρχιψεύστη, οὔτε, ἔστω, ἔσπευσε νὰ καλέσῃ τὸν Ἀδάμ. Ἔσπευσε ὅμως νὰ τὸν διαψεύσῃ:

‘Απὸ καρποῦ τοῦ ξύλου (= δένδρου) τοῦ παραδείσου φαγούμεθα (= μᾶς εἶπε νὰ τρῶμε), ἀπὸ δὲ τοῦ καρποῦ τοῦ ξύλου, ὅ ἐστιν ἐν μέσῳ τοῦ παραδείσου, εἶπεν ὁ Θεός, οὐ φάγεσθε ἀπ’ αὐτοῦ οὐδὲ μὴ ἄψησθε αὐτοῦ, ἵνα μὴ ἀποθάνητε.’ (στίχ. 2-3).

Καὶ ὁ Διάβολος συνεχίζει, ‘Αποσιωπᾶ τὸ πρῶτο του ψέμα καὶ προχωρεῖ ἀναίσχυτα καὶ στὸ δεύτερο:

«Οὐ θανάτῳ ἀποθανεῖσθε· ἢδει γάρ ὁ Θεὸς ὅτι ἦ ἄν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ’ αὐτοῦ, διανοιχθήσονται ὑμῶν οἱ ὄφθαλμοὶ καὶ ἔσεσθε ὡς θεοί, γινώσκοντες καλὸν καὶ πονηρόν.» (= “Οχι. Δὲν θὰ πεθάνετε μὲθ θάνατο. Ἀντίθετα, σᾶς εἶπε ἔτσι ὁ Θεός, ἐπειδὴ γνώριζε ὅτι ὅποια μέρα θὰ φᾶτε ἀπ’ τὸν καρπὸ αὐτό, θὰ ἀνοιχτοῦν τὰ μάτια σας καὶ πλέον θὰ γίνετε θεοὶ παντογνῶστες, θὰ γνωρίζετε τὸ καλὸ καὶ τὸ κακό. Στίχ. 4-5).

‘Η σημασία τῶν δύο τούτων στίχων εἶναι βαθύτατη. Σὰν πνεῦμα ποὺ εἶναι, ἡξερε τὸ βαθύτατο πόθο τῶν λογικῶν πλασμάτων γιὰ τὸ «καθ’ ὁμοίωσιν». Ἄλλὰ αὐτὸ ἥταν τοῦ ἵδιου τοῦ Θεοῦ θέλημα καὶ δωρεά. Μόνο ὅτι δὲν ἥταν καὶ δὲν εἶναι ποτὲ δυνατὸ νὰ πραγματοποιηθῇ μακρὶ ἀπ’ τὸ Θεό. Καὶ ἐπειδὴ ἀπὸ τὸν ἐωσφορικὸ ἐγωισμό του ὁ Διάβολος, ὅπως ξέρουμε, θέλησε μὲ ἀνταρσία νὰ γίνη θεὸς καὶ φυσικὰ ἀστόχησε, «ἐξέπεσε», ἀπὸ φθόνο πρὸς τὸν Πλάστη καὶ τὸ πλάσμα ἐκμεταλλεύεται τώρα τὸ νόμιμο αὐτὸ πόθο τοῦ «καθ’ ὁμοίωσιν», γιὰ νὰ τὸν κάνη παράνομο, νὰ τὸν βγάλῃ ἀπὸ τὸν εὐθὺ δρόμο τοῦ ἀγαθοῦ.

Στὸ σημεῖο τοῦτο τὸ βέλος του πέτυχε τὴν «ἀχίλλειον πτέρναν» τῆς Εὔας. ‘Οχι ὅτι ύπηρχε κάποιο ἀδύνατο σημεῖο

στὴν Εὕα. Ὁχι, ήταν ἀγαθή. Ἀλλὰ δοκίμασε τὴν ἐλευθερία της. Ἡταν ἐλεύθερη νὰ πιστεύῃ ἢ ὅχι στὸ Θεό, νὰ μένη ἢ ὅχι κοντά στὸ Θεό, νὰ μένη ἢ ὅχι ἀγαθή, νὰ κάνη ἢ ὅχι τὸ ἀγαθό... Ἡταν ἐλεύθερη, γιατὶ ὁ Θεός τὴν εἶχε τιμήσει μὲ τὸ δῶρο αὐτὸ τῆς ἐλευθερίας, ἀλλὰ φυσικὰ μόνο γιὰ τὸ ἀγαθὸ καὶ το καλό.

Καὶ ἐδῶ ἀκριβῶς ἀρχίζει ἡ πτώση ἢ ὥρθότερα ὁ σκοτισμός! Γιατὶ εύθὺς ὡς ἔδωκε προσοχὴ στὰ δεύτερα συκοφαντικὰ λόγια τοῦ Διαβόλου, ἐν γνώσει τῆς ὅτι εἶχε πεῖ ἡδη ϕέμα ἐναντίον τοῦ Θεοῦ, εἰχε ἀρχίσει ν' ἀπομακρύνεται ἀπ' τὸ «Φῶς τὸ ἀληθινὸν» καὶ νὰ σκοτίζεται! Εἶχε σχεδὸν δύσει ὅλη ἐκείνη ἡ παραδείσια εὐτυχία καὶ δὲν ἐλειπε παρὰ ἔνα βῆμα γιὰ τὴν ἄβυσσο! Τὸ λογικό, «ὁ ἡγεμών νοῦς», ποὺ λένε οἱ Πατέρες, ἡ συνείδηση, ποὺ είχαν δοθῆ γιὰ νὰ μελετᾶ τὸ τί ὅφειλε στὸ Θεό, τὴν ἄπειρη ἀγάπη Του, τὴ ρητὴ ἐντολή Του, δὲν τὰ χρησιμοποίησε ἡ Εὕα γιὰ νὰ ἐλέγῃ τὸ ἀνήκουστο ϕέμα τοῦ Διαβόλου, πῶς δὲν ἦταν λογικό, δὲν ἦταν δυνατὸ αὐτὸ γιὰ τὸν ἀγαθὸ Θεό... «Ολα αὐτὰ ἦταν ἀκόμα καιρὸς καὶ νὰ τὰ σκεφτῇ καὶ νὰ τὰ πράξῃ. Ὁ πειρασμὸς τοῦ Διαβόλου, ἡ δοκιμασία, δὲν ἦταν παρὰ ἔξωτερική. Καμμιὰ ἄλλη δύναμη οὔτε εἶχε οὔτε ἔχει ὁ πειραστὴς παρὰ μόνο νὰ σπέρνῃ τὸ σπόρο τοῦ κακοῦ. Ἡ ἐλευθερία τῆς Εὕας εἶχε ὅλη τὴ δύναμη νὰ τὸν ποδοπατήσῃ, νὰ τὸν περιφρονήσῃ. Ἄλλ' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἡ ἀρχὴ τῆς πτώσεώς της. Ἔτσι τὸ κακὸ ἀπ' τὸν πνευματικὸ κόσμο εἰσῆλθε καὶ στὸν ύλικὸ κόσμο ὡς κατάχρηση καὶ κακὴ χρήση τῆς ἐλευθερίας, μὲ τὴ θέληση τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ἔβλεπε πλέον ἡ Εὕα παρὰ τὸν ἑαυτό της, τὸ ἄτομό της, θεὸ ἀνεξάρτητο! Ἔτσι περιφρόνησε φυσικὰ καὶ τὴν ἔννοια τοῦ «κατ' εἰκόνα» ὡς κοινωνία-ἐπικοινωνία καὶ ἀγάπη προσώπων. Τὸ βέλος τοῦ ἐγωισμοῦ τοῦ Ἐωσφόρου τὴν εἶχε ναρκώσει πλέον, ὥστε νὰ μὴ βλέπῃ παρὰ τὸν καρπὸ – τὴν παράβαση, τὴν ἀπομάκρυνση ἀπ' τὸ Θεὸ – γιὰ νὰ γίνη θεὸς μακριά Του, ὅπως καὶ ὁ Διάβολος!»

«Καὶ εἶδεν ἡ γυνὴ ὅτι καλὸν τὸ ξύλον εἰς βρῶσιν καὶ ὅτι ἀρεστὸν τοῖς ὄφθαλμοῖς ἰδεῖν καὶ ὡραῖόν ἐστι τοῦ κατανοήσαι καὶ λαβοῦσα ἀπὸ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἔφαγε· καὶ ἔδωκε καὶ τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς μετ' αὐτῆς καὶ ἔφαγον. Καὶ διηνοίχθησαν οἱ ὄφθαλμοὶ τῶν δύο καὶ ἔγνωσαν ὅτι γυμνοὶ ἦσαν καὶ ἔρραψαν φύλλα συκῆς καὶ ἐποίησαν ἑαυτοῖς περιζώματα.» (στίχ. 6-7).

Οἱ ἄγιοι Πατέρες γιὰ τοὺς τραγικοὺς τούτους στίχους λένε πῶς δὲν εἶχε τὸ δένδρο ἐκείνο καμμιὰ ἰδιαίτερη δύναμη. Ἡταν ἔνα δένδρο ὅπως τὰ ἄλλα καὶ βέβαια καλὸ καὶ ὡραῖο, ἀφοῦ ὅλα

«καλὰ λίαν» τὰ ἔκαμε ό Θεός. "Αν δὲν πρόκειται γιὰ συμβολικὴ εἰκόνα, ἀλλὰ γιὰ πραγματικὸ δένδρο, πάλι ἡ παράβαση τῆς ἐντολῆς εἶναι αὐτή ποὺ ἔχει σημασία. Καὶ ἡ ἐντολὴ ἦταν σαφής:

«Οὐ φάγεσθε ἀπ' αὐτοῦ· ἢ δ' ἂν ἡμέρᾳ φάγητε ἀπ' αὐτοῦ, θανάτῳ ἀποθανεῖσθε.» (Γέν. 2, 17).

'Αλλ' ἡ Εὕα πρῶτα καὶ ὁ Ἀδὰμ μαζὶ τῆς «ἔφαγον», ἀθέτησαν τὴν ἐντολήν, περιφρόνησαν τὸ λόγο τοῦ Θεοῦ, γιὰ νὰ γίνουν μακριά Του Θεού... Καὶ φυσικά, ὅπως ἔχουμε πεῖ, ἀντὶ ν' ἀντικρύσουν τὸ εἴδωλό τους Θεό, τὸ εἶδαν αὐτόματα ἀπογυμνωμένο ἀπ' τὰ χαρίσματα τοῦ Θεοῦ!

Μὲ ποιές πάλι 'Ιερεμιάδες ἡ μὲ ποιούς ἀδαμικούς θρήνους νὰ περιγράψωμε τὶς συνέπειες τῆς ὄριστικῆς πλέον πτώσεως καὶ καταπτώσεως τῶν προγόνων μας;

3. Η ούσια τῆς ἀμαρτίας.

α'. Πρὶν ἀναλύσουμε ποὶα εἶναι ἡ ούσια τῆς ἀμαρτίας, ἄς δοῦμε τὴν ἔννοια τῆς λέξεως ἀμαρτία, ὅπως καὶ μερικῶν ἄλλων συνήθων λέξεων ποὺ χρησιμοποιοῦνται μὲ τὴν ἴδια ἔννοια.

1. 'Η λέξη ἀμαρτία ἡ ἀμάρτημα βγαίνει ἀπ' τὸ ἀμαρτάνω, ποὺ ἡ κυριολεκτικὴ σημασία του εἶναι: ἀποτυγχάνω, ἀστοχῶ, δὲν πετυχαίνω στὸ σκοπό μου, δὲν κατορθώνω κάτι, στεροῦμαι κάτι, χάνω κάτι. Πραγματικά, ὅλα αὐτὰ συμβαίνουν μὲ τὴν ἀμαρτία, μὲ ἔννοια ήθική βέβαια.

2. 'Εξάλλου ἡ λέξη παράβαση, ποὺ χρησιμοποιεῖται μὲ τὴν ἴδια περίπου ἔννοια, βγαίνει ἀπ' τὸ παρα-βαίνω, ποὺ σημαίνει: α) βαδίζω παράπλευρα ἀπὸ κάποιον· ἐπομένως στὴν πρώτη τούτη ἔννοια ἡ λέξη παράβαση σημαίνει: βάδισμα ὅχι στὸν ἵδιο δρόμο, ἀλλὰ σὲ ἄλλον, βάδισμα δηλαδὴ ὅχι στὴν κανονικὴ ὁδὸ γιὰ τὸ «καθ' ὁμοίωσιν», ἀλλὰ παράπλευρα, ἀπὸ ἄλλο δρόμο, ἀτομικό, ἐγωιστικό· β) παραβιάζω, ἀκυρώνω, δὲν τηρῶ κάτι· πρόκειται γιὰ τὴν παράβαση καὶ περιφρόνηση τῆς θείας ἐντολῆς.

3. Τέλος οἱ ἔννοιες τῶν λέξεων παρακοή, ἀπείθεια, ἀπιστία, ἀσέβεια εἶναι γνωστές. 'Απ' αὐτὲς πάντως πρέπει νὰ ύπογραμμίσουμε τὴ βαθύτατη σημασία τῆς λέξεως ἀπιστία (τὸ ἀντίθ. πίστη), μὲ τὴν ἔννοια τοῦ κλονισμοῦ ἐμπιστοσύνης στὴν ἀλήθεια τῶν λόγων τοῦ Θεοῦ πρῶτα καὶ τὴν ἔλλειψη ἐμπιστοσύνης γενικὰ ἐπειτα. Νὰ γιατί, ὅπως ἔχουμε τονίσει στὴν Εἰσαγωγὴ (σ. 12

καὶ 13), ἡ πίστη στὸ Θεὸν ἔχει τόσο πρωτεύουσα σημασία.

β'. Ἀκριβῶς ἐδῶ ἔγκειται καὶ ἡ οὐσία τῆς ἀμαρτίας: στὴν ἔλλειψη πίστεως - ἐμπιστοσύνης καὶ ἄρα καὶ ἀγάπης στὸ Θεὸν καὶ στὴν προσκόλληση στὸ ἐγώ, στὴ φιλαυτία. Νὰ γιατὶ πάλι ἡ θ. Ἀποκάλυψη τόσο πολὺ τονίζει τὴν καταπολέμηση τοῦ ἐγωισμοῦ καὶ τῆς φιλαυτίας, τῆς ἑωσφορικῆς ὑπερηφανείας, ποὺ ἀγνοεῖ καὶ περιφρονεῖ τοὺς πάντας καὶ τὰ πάντα καὶ Αὔτὸν τὸ Θεὸν μπρὸς τὸ ψευτοείδωλο τοῦ ἐγώ.

Ὑπάρχει χῶρος, καὶ πολὺς μάλιστα, ν' ἀγαπᾶμε τὸ ἐγώ μας, ποὺ εἶναι «εἰκόνα Θεοῦ», ἀλλ' ἀκριβῶς σὰν «εἰκόνα Θεοῦ», ποὺ ἀναγνωρίζει, ἀγαπᾷ, σέβεται, ὑπακούει τὸ Θεὸν καὶ ταυτόχρονα ἀγαπᾷ ὅλα τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, τὸν κάθε «πλησίον» «ώς ἐσαύτον». Τὴν ἀτομικὴν καὶ ἀποκλειστικὴν ἐγωιστικὴν ἀγάπην τοῦ ἐγώ, τὴν φιλαυτίαν μισεῖ καὶ ἀποστρέφεται ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἀνθρώποι. Τὴν ἀγάπην τοῦ ἐγώ ποὺ ὑποτάσσεται ταπεινὰ στὸ θεῖο Σύ καὶ μοιράζεται ἐξίσου πρὸς τὰ ἀδελφά-ἀνθρώπινα σὺ καὶ γίνεται ἐμεῖς καὶ ὁ Θεὸς καὶ οἱ ἀνθρώποι ἐπαινοῦνται καὶ χαίρονται.

Ἐτσι τὸ ἐγώ τοῦ ἀνθρώπου μπορεῖ ν' ἀνθῆ καὶ νὰ κινήται ἐλεύθερο, χωρὶς νὰ μαραίνεται, μόνο στὸν παράδεισο τῆς ἐπικοινωνίας μὲ τὸ Θεὸν καὶ τὰ πλάσματα - ἀνθρώπους τοῦ Θεοῦ, μόνο δηλαδὴ κατὰ τὸν τύπο τῆς κοινωνίας - ἀγάπης καὶ ἰσότητος τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος. Κάθε ἄλλος δρόμος εἶναι παράβαση, ἀμαρτία, διαστροφὴ καὶ πτώση - ἔκπτωση, δηλαδὴ στέρηση τοῦ πλούτου τῶν ἀγαθῶν τῆς κοινωνίας - ἐπικοινωνίας μὲ τὸ Θεὸν καὶ τοὺς ἀδελφούς μας. Ἐτσι ἡ ἀμαρτία καταντᾶ ἀκριβῶς ἔσχατη γύμνια καὶ φτώχεια καὶ πενία.

4. Συνέπειες τῆς ἀμαρτίας.

a'. Πνευματικὸς θάνατος.

Ἡ πρώτη ἔννοια τοῦ ρ. Θνήσκω, ἀπ' ὅπου βγαίνει ἡ λέξη θάνατος, σημαίνει καλύπτομαι ἀπὸ σκοτάδι, γίνομαι σκοτεινός. Ἡ ἔννοια εἶναι πραγματικὰ κυριολεκτικὴ: χωρισμὸς - ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸ «Φῶς τὸ ἀληθινόν», «τὸ Φῶς τοῦ κόσμου», τὴν Ζωὴν, τὸ Θεόν. Ὁ χωρισμὸς αὐτὸς καὶ ἡ ἀπομάκρυνση ἔγιναν θεληματικὰ καὶ ἔπρεπε νὰ σημάνουν τὸ ὄλοκληρωτικὸ σβήσιμο τῆς πνευματικῆς καὶ τῆς σωματικῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου, τὴν πλήρη ἐκμηδένιση, τὴν ἐπιστροφὴ στὴν ἀνυπαρξία. Ὡστόσο, ὅπως εἴπαμε καὶ γιὰ τὸ Διάβολο, ὁ Θεὸς δὲν θέλησε, ἐνῶ φυ-

'Επίτιτλο, άρχικό γράμμα Ε, από τετραευάγγελο της Ἱ Μονῆς Διονυσίου τοῦ Αγίου Όρους (τέλος 10ου-άρχες 11ου αι.).

σικὰ μποροῦσε καὶ μπορεῖ καὶ ἡταν δίκαιο, ν' ἀφαιρέσῃ τὸ δῶρο τῆς ύπαρξεως καὶ τῆς ἐλευθερίας. Οὔτε καὶ τὴ μακαριότητα Ἐκεῖνος ἀφαιρέσε. Πρόκειται ἀπόλυτα γιὰ ἔκουσια πενία καὶ χρεωκοπία. Ἐτσι ἥρθε σὰν φυσικὸ ἀποτέλεσμα ὁ «πρώτος θάνατος», ὁ χωρισμὸς ἀπ' τὸ Θεό. Αὐτὴ είναι ἡ «έξιδος» ἀπ' τὸν Παράδεισο, ὅπου ὁ ἄνθρωπος σὲ ἐπικοινωνίᾳ μὲ τὸν ἀγαθὸ Θεὸ καὶ ἀρμονικὴ σχέση μὲ τὴν ὅλη κτίση ζοῦσε πραγματικὴ ζωὴ καὶ εύτυχία προορισμένος γιὰ τὸ «καθ' ὄμοιώσιν».

β'. Σωματικὸς θάνατος καὶ «ἐπανάσταση» τῆς κτίσεως.

«Οπως ξέρουμε ὅμως ὁ ἄνθρωπος ἡταν ὑπαρξη πνευματούλική: οὔτε μόνο πνεῦμα, ψυχὴ, οὔτε μόνο ψλη, σῶμα, ἀλλ' ἀκριβῶς ἀρμονικότατη καὶ μυστηριώδης καὶ ἀχώριστη σύνδεση καὶ τῶν δύο: «Μὴ ἂν ψυχὴν μόνην μήτε σῶμα τε μόνον λέγεσθαι ἄνθρωπον, ἀλλὰ τὸ συναμφότερον, δν δὴ κατ' εἰκόνα πεποιηκέναι λέγεται.» (Γρηγ. Παλαμᾶ, Ρ. G. 150, 1361C). Ωστόσο ἀπ' τὰ δύο αὐτὰ ἀχώριστα στοιχεῖα τὸ ἀνώτερο ἡταν τὸ πνεῦμα, ἡ ψυχὴ, ποὺ μὲ τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ καὶ τὴν ἡθικὴ τελείωση τοῦ ἄνθρωπου θὰ μεταμόρφωνε καὶ τὸ σῶμα σὲ «πνευματικό» ὅπως καὶ ὅλη τὴν κτίση.

Αλλὰ μὲ τὸ χωρισμὸ ἀπ' τὸ Θεό, τὸν «πρώτο θάνατο», ὅπως ὅλα στὸν ἄνθρωπο διαταράχτηκαν καὶ σκοτίστηκαν, ἔτσι καὶ ἡ

σχέση αύτή. Ή άποστασία, ή άνταρσία και έπανάσταση του άνθρωπου και βασιλιά της ύλικης κτίσεως κατά τού Θεού, έφερε «οίκουμενικὸν θάνατον.» (Κυριλ. Ιεροσ., P.G. 33, 773). Η φύση έπαναστάτησε κατά τού κυριάρχου της άνθρωπου και φυσικά και τὸ σῶμα κατὰ τῆς ψυχῆς.

Ἐνώ ὅμως ὁ «πνευματικὸς θάνατος», ὁ χωρισμὸς και ἡ ἀπομάκρυνση τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὸ Θεό, τὸ λεγόμενο ἥθικὸ κακό, εἴναι ἀκριβῶς ζήτημα ἡθικῆς συνειδήσεως, λογικῆς και ἐλευθερίας, δὲν ισχύει τὸ ἴδιο και γιὰ τὴν έπανάσταση τῆς ύλικῆς κτίσεως κατά τού ἀνθρώπου και τοῦ ἴδιου της τοῦ ἑαυτοῦ. Τὸ λεγόμενο φυσικὸ κακό, ἡ ἐσωτερικὴ ἀλλοίωση και μεταβολὴ τοῦ ύλικοῦ κόσμου (φθορά, διάλυση, θάνατος,) ἀλλὰ και ἡ ἐξωτερικὴ (έχθρικὴ στάση κατά τοῦ ἀνθρώπου: θηρία, βλαβερὰ ἦπικίνδυνα φυτὰ και ζῶα, πλημμύρες, κυκλῶνες, σεισμοὶ κλπ.), δὲν ὀφείλονται στὴν ἴδια τὴν ύλικὴ φύση, ποὺ δὲν ἔχει αὐτοσυνείδηση και ἐλευθερία και ἄρα δὲν μποροῦσε νὰ πάθῃ ὁποιαδήποτε μεταβολὴ μόνη της. Ή Π. Δ. ρητὰ και καθαρὰ μᾶς ἀποκαλύπτει πῶς αύτὸ ἔγινε μετὰ τὴν πτώση και ἔγινε γιατὶ τὸ θέλησε και τὸ ὄρισε ὁ Δημιουργὸς Θεός. Μετὰ τὴν πτώση εἶπε ὁ Θεὸς στὸν Ἄδαμ:

«Ἐπικατάρατος ή γῆ ἐν τοῖς ἔργοις σου· ἐν λύπαις φαγῇ αὐτήν (= τὰ προϊόντα της) πάσας τὰς ἡμέρας τῆς ζωῆς σου· ἀκάνθας και τριβόλους ἀνατελεῖ σοι... ἐν ἵδρῳ τοῦ προσώπου σου φαγῇ τὸν ἄρτον σου, ἔως τοῦ ἀποστρέψαι σε εἰς τὴν γῆν, ἐξ ἣς ἐλήφθης, ὅτι γῆ εὶ και εἰς γῆν ἀπελεύσῃ.» (Γεν. 3, 17-19).

Πῶς ὅμως και γιατὶ θέλησε και ὄρισε ἡ ἐπέτρεψε και «παραχώρησε», ὅπως λένε οἱ ἄγιοι Πατέρες, ὀπανάγαθος Δημιουργὸς αύτὴν τὴν ἀλλαγὴ στὸν ύλικὸ κόσμο;

Ἡ ἀπάντηση εἴναι μόνο μία: ἀπὸ πατρικὴ πρόνοια και ἀγάπη πρὸς τὸν ἀνθρωπὸ πρῶτα και τὴν κτίση ὀλόκληρη ἔπειτα. Μόνο ποὺ οἱ τρόποι μὲ τοὺς ὄποιους ἐνεργεῖ ὁ Θεὸς δὲν εἴναι πάντοτε κατανοητοὶ ἀπ' τὸν ἀνθρωπὸ, μάλιστα μετὰ τὴν πτώση.

Μετὰ δηλαδὴ τὴν πτώση, ἀφοῦ ὁ Θεὸς δὲν ἀφαίρεσε τὴν ὑπαρξὴ ἀπ' τὸν ἀνθρωπὸ, γιὰ νὰ διατηρῆται ὁ ἀνθρωπὸς στὴ ζωὴ σὰν πνευματούλικὴ ὑπαρξὴ ποὺ εἴναι, είχε και ἔχει ἀνάγκη νὰ χρησιμοποιῇ τὴν ύλικὴ κτίση γιὰ τὸ ύλικὸ σῶμα του. «Ἄν ὅμως σὰν ἐλεύθερο πνεῦμα ἥθελε νὰ μένῃ αἰώνια μακριὰ ἀπ' τὸ Θεό, στὸ κακό, ἐξ αἰτίας τοῦ ἀχωρίστου συνδέσμου ψυχῆς και σῶματος, θὰ χρησιμοποιοῦσε αἰώνια τὴν «καλὴ λίαν» ύλικὴ κτίση γιὰ τοὺς κακοὺς σκοπούς του. »Ετσι ἡ ἄψυχη φύση θὰ ἥταν αἰώνιος

ύπηρέτης τοῦ κακοῦ στὸ πνεῦμα ἀνθρώπου, ἐνῶ εἶχε κτιστῆ «καλὴ» γιὰ νὰ τὸν ύπηρετῇ στὸ καλὸ καὶ τὸ ἀγαθὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ. Γιὰ νὰ μὴ μείνῃ λοιπὸν αἰώνια παγιδευμένη ἡ «καλὴ», ἀλλὰ ἀνελεύθερη ύλικὴ φύση στὸ κακὸ καὶ μαζί της καὶ ὁ ἀνθρωπός, μ' ἔνα λόγο, «ἴνα μὴ ἀθάνατον ἦ τὸ κακὸν» (Γρηγ. Ναζ., P.G. 36, 324), ὁ ἀγαθὸς Θεὸς ἐπιτρέπει προσωρινὰ μόνο τὸ σωματικὸ θάνατο, ὅχι σὰν τιμωρία, ἀλλὰ σὰν εὔεργεσία τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς κτίσεως. Καὶ τὸν ἐπιτρέπει ὅχι μερικά, γιὰ ὄρισμένους μόνο, ἀλλὰ σὰν καθολικὸ νόμο, ὥστε νὰ μὴ θεωρῆται σὲ ἄλλους δέσμευση καὶ σὲ ἄλλους εὕνοια. «Ἐτσι τὰ εὔεργετικὰ ἀποτελέσματα τοῦ σωματικοῦ θανάτου σχετικὰ πρὸς τὸ ἀνώτερο, τὴν ψυχή, θὰ είναι μία δυνατότης καθολικῆ.

Φυσικά, πρόκειται γιὰ μυστήριο. Ἐδῶ ισχύει ὁ λόγος τοῦ ἀποστόλου Παύλου: «὾ Βάθος πλούτου καὶ σοφίας καὶ γνώσεως Θεοῦ! Ὦς ἀνεξερεύνητα τὰ κρίματα (= ἡ δίκαιη κρίση) καὶ ἀνεξιχνίαστοι αἱ ὄδοι Αὐτοῦ (= οἱ τρόποι ἐνεργείας Του. Ρωμ. 11, 33). Χωρὶς νὰ ἐπέμβῃ καὶ νὰ θίξῃ στὸ παραμικρὸ τὴν ἐλεύθερη ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ τῆς χάρισε αἰώνια ὑπαρξῃ, ἐπεμβαίνει πατρικὰ χάρη στὴν ψυχὴ μόνο στὸ ύλικὸ σῶμα καὶ τὴν ύλικὴ κτίση, ὅπου δὲν ὑπάρχει ἐλευθερία καὶ ἄρα δεσμευση. Ἐπεμβαίνει καὶ κάνει «θνητὴ» τὴν φύση τους καὶ στὴν «θνητότητα» αὐτὴ δίνει μιὰ θεραπευτικὴ ἴδιότητα γιὰ τὴν ψυχή. Ἐπιτρέποντας ἡ λύπη, ὁ κόπος καὶ ὁ πόνος, ἡ φθορὰ καὶ ὁ χωρισμὸς τῆς ὅλης ἀπ' τὸ πνεῦμα νὰ γίνωνται αἰσθητὰ καὶ στὴν ψυχή, τὰ κάνει διεγερτικὰ τῆς ψυχῆς ἀπ' τὴν ἀναισθησία της στὸ κακό. Ἀφαιρώντας ἀπ' τὴν ψυχή, χωρὶς νὰ θίγῃ τὴν ἴδια, τὰ ἀπατηλὰ στηρίγματα τῆς φαινομενικῆς τῆς μακαριότητος, τὴ στρέψει πρὸς τὴν ἀληθινὴ μακαριότητα, τὸ Θεό, τῆς δημιουργεί τὴ δυνατότητα νὰ συνέλθῃ, νὰ μετανοήσῃ, νὰ ἐπιστρέψῃ καὶ πάλι κοντὰ στὸ Θεό, νὰ νοσταλγήσῃ τὸν «ἀπολεσθέντα Παράδεισο».

Πραγματικά, ἡ ἀποστροφὴ καὶ ὁ τρόμος τοῦ ἀνθρώπου μπρὸς τὸ φυσικὸ κακό, τὸν πόνο καὶ τὸ θάνατο είναι τρανὴ ἀπόδειξη ὅτι δὲν είναι φυσικὴ κατάσταση. Ἀπ' τὸ ἄλλο μέρος συχνότατα βλέπει ὁ ἀνθρωπός πῶς καὶ στὴν ἀτομική του ζωὴ πολλὰ «σωματικὰ κακά» είναι ἀποτέλεσμα δικῶν του πνευματικῶν ἐλευθέρων ἐνεργειῶν (πολλὲς σωματικὲς παθήσεις, κληρονομικὲς καταστάσεις κλπ.). «Ἐτσι πείθεται ν' ἀναζητῇ τὴν πηγὴ τοῦ κακοῦ στὴν πραγματική του αἰτίᾳ, τὴν ἐλευθερία του, καὶ ἔτσι νὰ βρίσκῃ ἐλεύθερα τὸ δρόμο γιὰ τὴν πραγματική του ἀπελευθέρωση ἀπ' τὸ κακό.

Βέβαια, ὅπως θὰ ίδούμε, αὐτὸ δὲν είναι δυνατὸ πλέον ἀπὸ μόνες τὶς δυνάμεις τοῦ ἀνθρώπου. Τὸ κακό, ἔχοντας πηγὴ

ύπερφυσική, τὸν ἀνώτερο ὡς πνεῦμα ἀπ' τὸν πνευματοϋλικὸν ἀνθρώπῳ Διάβολο, μόνο ἀπὸ ύπερφυσικὴ δύναμη καὶ ἀνώτερη ἀπ' τὴν πηγή του, δηλαδὴ μόνο ἀπ' τὸ Θεὸν νικιέται. "Οπως ὅμως, γιὰ νὰ λάβῃ προσωπικὴ ὑπόσταση καὶ νὰ γίνη πράξη ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, ἔχει σὰν προϋπόθεση τὴν ἐλευθερία του, ἔτσι καὶ γιὰ τὴν «ἄρση» του, τὴν ἀπελευθέρωση τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὸ κακό, χρειάζεται καὶ ἡ δική του ἐλευθερία σὰν ἀπαραίτητος ὄρος. Χρειάζεται ἡ ἐλεύθερη σύμπραξη τοῦ ἐλευθέρου ἀνθρώπου γιὰ τὴν ἀπελευθέρωσή του ἀπ' τὸ κακό.

Μόνο δοσοὶ ἐννόησαν καὶ ἐννοοῦν τὴν ἀσύγκριτη ἀνωτερότητα τῆς ψυχῆς ἀπ' τὸ σῶμα μποροῦν νὰ καταλάβουν ποιά ἔμμεση εὐεργεσία εἶναι ὁ πόνος καὶ ἡ θλίψη καὶ ὁ σωματικὸς θάνατος σὰν προληπτικὸ τοῦ αἰώνιου χωρισμοῦ ἀπ' τὸ Θεό. Ἡ πείρα τῆς ζωῆς δείχνει πώς ὁ ἄνθρωπος λεπτύνεται καὶ ἔξευγενίζεται, ταπεινώνεται καὶ γίνεται συμπαθῆς πρὸς τοὺς ἄλλους, ὅταν ὁ ἴδιος δοκιμάζῃ πόνους καὶ θλίψεις, ἔστω καὶ ἂν αὔτες δὲν εἶναι συνέπεια προσωπικῶν ἀμαρτιῶν, ἀλλὰ γενικὴ συνέπεια τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος. "Αλλωστε εἴπαμε ὁ σκοπὸς εἶναι προληπτικός, ὅπως τὰ ἐμβόλια, ποὺ δημιουργοῦν ἀνοσία μὲ τὴ νόσο!

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ μόνη σωστὴ καὶ σύμφωνη μὲ τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἀ.Γ. καὶ τῆς Ἰ.Π. ἀποψή γιὰ τὴν ὑπαρξὴν τοῦ λεγομένου φυσικοῦ κακοῦ στὸν κόσμο. Πηγή του εἶναι τὸ ἡθικὸ κακό καὶ μόνο γιὰ τὴν ἄρση τοῦ ἡθικοῦ κακοῦ τὸ ἐπιτρέπει καὶ τὸ παραχωρεῖ ὁ Θεός. Οἱ περιπτώσεις ποὺ ἡ Ἀ.Γ. χρησιμοποιεῖ ἐκφράσεις ρητὲς πώς ὁ Θεὸς «τιμωρεῖ» κλπ. εἶναι ἀνθρωπομορφικὲς εἰκόνες καὶ ἔχουν παιδαγωγικὸ σκοπό. Τὸ κακό, εἴτε ὡς ἡθικὸ εἴτε καὶ φυσικό, οὕτε τὸ ἐδημιούργησε οὕτε τὸ θέλει οὕτε ἐκδικητικὰ τὸ χρησιμοποιεῖ ὁ Θεός. Στὶς περιπτώσεις ἐξ-ἀλλοῦ ποὺ παρουσιάζεται τὸ κακὸ σὰν καθολικὴ τιμωρία (Κατακλυσμός, Σόδομα καὶ Γόμορρα κλπ.) αὐτὸ ὀφείλεται στὴν ἐλλειψη ἐλεύθερης καλῆς θελήσεως τῶν ἀνθρώπων καὶ στὴν ἐλλειψη μετανοίας ἔξαιτίας θεληματικῆς σκληρύνσεως. "Οπου ύπαρχει καλὴ θέληση, ἔστω καὶ ἐνὸς ἀνθρώπου (Νῶε, Λώτ), ὁ Θεὸς δὲν ἐπιτρέπει καὶ δὲν ἀφήνει τὸ κακὸ νὰ τοὺς βλάψῃ. Ἀντίθετα τοὺς προστατεύει ποικιλότροπα, ὅπως σὲ πλεῖστες περιπτώσεις βλέπουμε στὴν Ἀ.Γ. καὶ τὴν προσωπική μας ζωή.

γ'. Τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα.

"Η πτώση γενικὰ τῶν Πρωτοπλάστων μὲ τὶς συνέπειες της ύπαρχει ἔνα γεγονὸς προσωπικὸ τοῦ Ἀδὰμ καὶ τῆς Εὕας. Οἱ δύο

πρώτοι ὅμως αὐτοὶ ἄνθρωποι ύπηρξαν οἱ γενάρχες ὅλου τοῦ ἀνθρωπίνου γένους μετὰ τὴν πτώση τους. "Ἐτοι οἱ πρῶτοι καὶ οἱ μεταγενέστεροι ἀπόγονοι τοῦ Ἀδάμ καὶ τῆς Εὔας γεννήθηκαν καὶ γεννιοῦνται ἀπὸ γονεῖς ἀρρωστημένους, μολυσμένους ἀπ' τὸ μικρόβιο τῆς ἀμαρτίας. Χωρὶς λοιπὸν ὅλοι ἐμεῖς οἱ ἀπόγονοί τους νὰ εύθυνόμαστε προσωπικὰ γιὰ τὴν προγονικὴ ἀμαρτία, ἀφοῦ δὲν ὑπήρχαμε τότε ὡς πρόσωπα ἐλεύθερα, ὅμως κληρονομοῦμε σὰν κατάσταση καὶ προδιάθεση ἥ ροπή τὴ δική τους ἀμαρτωλὴ πλέον φύση. "Οτι αὐτὸ εἶναι γεγονὸς πραγματικὸ ἔχουμε δυστυχῶς ὅλοι προσωπικὴ ἐμπειρία. Δὲν χρειάζονται ἐδῶ ἀποδείξεις. Τὸ ψηλαφοῦμε τὸ μυστήριο τοῦτο προπαντὸς στὰ νήπια καὶ τὰ μικρὰ παιδιά. Χωρὶς νὰ ἔχουν ἀκόμα αὐτοσυνείδηση καὶ ἐλεύθερη κρίση, κλίνουν καὶ ρέπουν στὸ κακὸ καὶ μάλιστα μὲ πεῖσμα ἀνεξήγητο ἀλλιῶς. Καμιὰ λογικὴ καὶ φυσικὴ ἐξήγηση δὲν ἔχηγεī τὴ ροπὴ τούτη στὸν ἀνθρώπο, χωρὶς τὴν πίστη ἀκριβῶς στὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα ὡς κληρονομικό. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ φράση αὐτὴ «προπατορικὸ ἀμάρτημα» ἔχει πλέον αὐτὴν κυρίως τὴν ἔννοια, τῆς κληρονομικότητος.

'Η κληρονομικὴ αὐτὴ ροπὴ καὶ κλίση πρὸς τὴν ἀμαρτία εἶναι ἀνένοχη, ἂν δὲν γίνη συνειδητὴ καὶ προσωπικὴ πράξη. 'Επειδὴ ὅμως εἶναι πραγματικότης ἀχώριστη ἀπ' τὴ φύση τοῦ ἀνθρώπου, γι' αὐτὸ δὲν μπορεῖ κανεὶς ἄνθρωπος, ἀπόγονος τοῦ Ἀδάμ, ν' ἀπαλλαγὴ μόνος του «ἐξ ὑστέρου» ἀπ' αὐτή. 'Η καλὴ χρήση τῆς ἐλευθερίας, οἱ καλὲς δηλαδὴ καὶ ἐνάρετες πράξεις, δὲν «καθαρίζουν» τὸν ἀνθρώπο οὕτε τὸν σώζουν, ὥστε μόνος του νὰ ἐπανέλθῃ στὸ «ἀρχαῖον κάλλος» τοῦ «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὄμοιώσιν». 'Η καλὴ διαγωγὴ τοῦ ἀνθρώπου μετὰ τὴν πτώση τὸν προετοιμάζει ἀπλῶς καὶ τὸν κάνει δεκτικὸ θεραπείας. Εἶναι ἡ δίαιτα ποὺ ἐπιβάλλεται στὸν ἄρρωστο, γιὰ νὰ εἶναι δραστικὸ καὶ ἀποτελεσματικὸ τὸ φάρμακο. Καὶ τὸ φάρμακο ἐδῶ γιὰ ὅλους ἀνεξαίρετα τοὺς ἀπογόνους τοῦ Ἀδάμ εἶναι, ὅπως θὰ ίδοῦμε, ὁ Νέος Ἀδάμ, ὁ Κ. ἡ. Ἰ.Χ. "Οπως στὴ φύση μας τὸ κληρονομικὸ αἷμα τοῦ πρώτου Ἀδάμ μᾶς μετέδωκε τὸ μικρόβιο τῆς ἀμαρτίας, ἔτοι τώρα στὴ φύση μας πρέπει νὰ ρεύση τὸ Αἷμα τοῦ Δευτέρου Ἀδάμ, νὰ τὴν καθαρίσῃ, νὰ τὴν ἔξυγιάνη καὶ νὰ τὴ ζωογονήσῃ: «Καὶ τὸ Αἷμα Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Υἱοῦ Αὐτοῦ, καθαρίζει ἡμᾶς ἀπὸ πάσης ἀμαρτίας.» (Α' Ἰωάν. 1, 7). 'Ο καθαρισμὸς αὐτὸς γίνεται μὲ τὸ Βάπτισμα, σὰν πρῶτο καὶ ἀναγκαῖο σταθμὸ στὴ σωτηρία μας, καὶ ἡ θεία ζωογόνηση γίνεται μὲ τὴ θ. Κοινωνία. Καὶ γίνεται αὐτό, γιατὶ ὁ Κ. ἡ. Ἰ.Χ. εἶναι ὁ μόνος «υἱὸς ἀνθρώπου» ποὺ δὲν μολύνθηκε ἀπὸ τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα λόγῳ τῆς ὑπερφυσικῆς γεννήσεώς Του «ἐκ Πνεύματος Ἀγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου».

Στὴν κληρονομικότητα ἐπίσης τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος ὄφείλεται καὶ τὸ ὅτι ἡ φύση μας εἶναι «φθαρτή» καὶ «θνητή». Ἡ ἀποκατάστασή της στὴν ἀφθαρσία καὶ τὴν ἀθανασία γίνεται, ὅπως ἐπίσης θὰ ἴδουμε, μόνο μὲ τὴ συμμετοχὴ στὴ θεία ζωὴ τοῦ Κυρίου μας, ὁ ὄποιος «συνανέστησε παγγενῆ τὸν Ἀδὰμ (= μὲ δόλους τοὺς ἀπογόνους) ἀναστὰς ἐκ τοῦ τάφου.» (Γ' ὥδη Κανόνος Ἀναστάσεως).

5. Ἡ μαρτυρία τῆς Ἀ.Γ. καὶ τῆς Ἰ.Π. γιὰ τὴν ἀμαρτία.

Οἱ τέσσερες προηγούμενες παράγραφοι, ποὺ ἀναφέρονται στὴ μεταπτωτικὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου, βασίζονται ἀκριβῶς στὴ μαρτυρία τῆς θ. Ἀποκαλύψεως γιὰ τὴν καθολικότητα καὶ τὴν πραγματικότητα τῆς ἀμαρτίας. Καὶ οἱ δυὸι πηγές της δὲν εἶναι παρὰ περιγραφὴ τοῦ δράματος τῆς ἀμαρτίας, ἀλλά, εὐτυχῶς, καὶ ὑπόδειξη, παρουσίασθαι καὶ ἐξύμνηση τῆς πραγματικότητος τῆς σωτηρίας. Ἐπιλέγουμε μερικὰ ἀντιπροσωπευτικὰ χωρία κυρίως ἀπ' τὴν Ἀ.Γ.:

A'.

Ἀπ' τὴν Π.Δ.

1. «.... ἐπληθύνθησαν αἱ κακίαι τῶν ἀνθρώπων ἐπὶ τῆς γῆς καὶ πᾶς τις (=καθένας: ὄλοι) διανοεῖται ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ ἐπιμελῶς ἐπὶ τὰ πονηρὰ πάσας τὰ ἡμέρας» (Γέν. 6,5) «ἐκ νεότητος αὐτοῦ» (8, 21).

2. «Πάντες ἔξεκλιναν, ἅμα ἡχρειώθησαν, οὐκ ἔστι ποιῶν χρηστότητα, οὐκ ἔστιν ἔως ἐνός.» (Ψαλμ. 13,3).

3. «Τίς γὰρ καθαρὸς ἔσται ἀπὸ ρύπου; (=ἀπ' τὴν ἀκαθαρσία τῆς ἀμαρτίας) Ἄλλ' οὐδείς, ἐὰν καὶ μία ἡμέρα ὁ βίος αὐτοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.» (Ιώβ 14, 4–5).

4. Εἰ ἀλλάξεται Αἰθίοψ τὸ δέρμα αὐτοῦ καὶ πάρδαλις τὰ ποικίλματα αὐτῆς, καὶ ὑμεῖς δυνήσεσθε εὖ ποιῆσαι μεμαθηκότες τὰ κακά.» (Ιερ. 13, 23).

5. «Αἱ πλάναι ἡμῶν καὶ αἱ ἀνομίαι ἡμῶν ἐφ' ἡμῖν (=ἐπάνω μας) εἰσὶ καὶ ἐν αὐταῖς τηκόμεθα (=λειώνουμε). καὶ πῶς ζησόμεθα;» (Ιεζ. 33, 10).

Ἀπ' τὴν Κ.Δ.

1. «Ἐὰν εἴπωμεν ὅτι ἀμαρτίαν οὐκ ἔχομεν, ἔαυτοὺς

πλανῶμεν καὶ ἡ ἀλήθεια οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν... Ἐὰν εἴπωμεν
ὅτι οὐχ ἡμαρτήκαμεν, ψεύστην ποιοῦμεν Αὔτὸν (τὸν
Θεὸν) καὶ ὁ λόγος Αὐτοῦ οὐκ ἔστιν ἐν ἡμῖν.» (Α' Ἰωάν. 1, 8,
10).

2. «... Πολλὰ γάρ πταίομεν ἄπαντες.» (Ἰακ. 3, 2).

3. «... Δι' ἐνὸς ἀνθρώπου ἡ ἀμαρτία εἰς τὸν κόσμον
εἰσῆλθε καὶ διὰ τῆς ἀμαρτίας ὁ θάνατος.» (Ρωμ. 5, 12).

4. «Τέξεται δὲ υἱὸν καὶ καλέσεις τὸ ὄνομα Αὐτοῦ
Ἰησοῦν. Αὐτὸς γάρ σώσει τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπὸ τῶν ἀμαρ-
τιῶν αὐτῶν.» (Ματθ. 1, 21).

5. «Ἐὰν γάρ μὴ πιστεύσητε ὅτι Ἐγὼ εἰμι (ὁ Σωτήρ),
ἀποθανεῖσθε ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν.» (Ἰωάν. 8, 24).

B'.

1. «... Τοῦ Ἀδὰμ παραβάντος εἰς πάντας ἀνθρώπους
ἔφθασεν ἡ ἀμαρτία... ἐκ δημιουργικῆς ἀρχῆς κατὰ διαδο-
χὴν ἀλλήλων γεννῶνται.» (Μ. Ἀθαν., P. G. 26, 117, 61).

2. «Ἐπιτρέχοντος τοῦ θανάτου καθ' ὅμοιότητα τοῦ
Ἀδὰμ τὸ ἐξ αὐτοῦ πᾶν γένος, ὥσπερ φυτοῦ παθόντος
βλάβος εἰς ρίζαν, πᾶσά πως ἀνάγκη τοὺς ἐξ αὐτοῦ γεγο-
νότας μαραίνεσθαι κλώνους.» (Κυρίλ. Ἱεροσ., P.G. 74,
785).

3. «... ἀλλὰ παρακούσαντα (τὸν ἄνθρωπον) Σοῦ τοῦ
ἀληθινοῦ Θεοῦ, τοῦ κτίσαντος αὐτόν, καὶ τῇ ἀπάτῃ τοῦ
ὅφεως ὑπαχθέντα νεκρωθέντα τε τοῖς οἰκείοις αὐτοῦ
παραπτώμασιν...» (Μ. Βασ. Θ. Λειτουργία).

(Τῶν χωρίων αὐτῶν καλὸν νὰ γίνη ἐρμηνεία καὶ ἀνά-
πτυξη ἀπὸ τὸν καθηγητή).

6. Η ύπόσχεση τῆς λυτρώσεως.

Ἐχουμε ἥδη τούσει πῶς ὁ σκοπὸς τῆς θ. Ἀποκαλύψεως εἰ-
ναι ἀπολυτρωτικός. Καὶ εἶναι θαυμαστὸν ὅτι ἡ ἀγαθὴ αὐτὴ θέ-
ληση τοῦ Θεοῦ ἐκδηλώθηκε τὴν ἴδια ἐκείνη στιγμὴ τῆς πτώσεως
(βλ. σ. 31) καὶ γι' αὐτὸν χαρακτηρίστηκε «πρωτευαγγέλιον» (=ἡ
πρώτη χαρούσανη ἀγγελία τῆς σωτηρίας). Τὸ σχετικὸ χωρίο τῆς
Γενέσεως ἔχει ὡς ἔξης:

«... Καὶ ἔχθραν θήσω ἀνὰ μέσον σοῦ (μεταξὺ σοῦ, τοῦ
φιδιοῦ) καὶ ἀνὰ μέσον τῆς γυναικὸς καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ

σπέρματός σου καὶ ἀνὰ μέσον τοῦ σπέρματος αὐτῆς· αὐτός (=ό Υἱὸς τῆς Παρθένου) σου τηρήσει (=θὰ συντρίψῃ) κεφαλὴν καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν (ἐννοεῖται ὁ ἐκούσιος θάνατος τοῦ Κυρίου). (Γεν. 3, 15).

Ἐξάλλου ἡ ὑπόσχεση στὸν Ἀβραὰμ ὅτι ἀπὸ τὸ «σπέρμα» του θὰ λάβουν εὐλογία ὅλα τὰ ἔθνη ἀναφέρεται ἀκριβῶς στὴν εὐλογία (εὗ+λόγος = καλὸς λόγος, ἀγγελία, ἄρα: εὐαγγέλιον) τῆς σωτηρίας:

«Καὶ ἐνευλογηθήσονται ἐν τῷ σπέρματί σου πάντα τὰ ἔθνη τῆς γῆς» (Γέν. 22, 18).

Ἐπίσης ἡ εὐλογία - προφητεία τοῦ Ἰακὼβ γιὰ τὸν Ἰούδα ἀναφέρεται στὸ μέλλοντα Λυτρώτη, ποὺ θὰ καταγόταν ὡς ἄνθρωπος ἀπ' τὴ φυλὴ τοῦ Ἰούδα. «Καὶ Αὔτὸς (ὁ Μεσσίας) προσδοκία ἔθνῶν», εἰπε ὁ Ἰακὼβ (Γέν. 49, 10). Αὔτὸς δηλαδὴ θὰ εἶναι ὁ Μέγας Ἄναμενόμενος ὅλων τῶν ἀνθρώπων γιὰ τὴ σωτηρία τους ἀπ' τὴν ἀμαρτία.

Ἀπὸ τὸ Μωυσὴ (Δευτ. 18, 15) καὶ τὸ Δαυὶδ (Ψαλμ. 2, 7–8, 109, 1, 3–4 κ.ά.) καὶ σ' ὅλους μετὰ τοὺς Προφῆτες ἡ πίστη καὶ τὸ κήρυγμα στὴν ἔλευση Θείου Λυτρώτη ὡς «υἱοῦ ἀνθρώπου» (Δαν. 7, 13–14), γίνεται καθολικὴ ὡς μεσσιανικὴ προσδοκία. Σὰν νὰ γίνεται ἄμιλλα μεταξὺ τῶν θεοπνεύστων Προφητῶν, προφητεύονται διαδοχικὰ ὀλόκληρη ἡ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τοῦ Μεσσία:

- Τὸ προδρομικὸ ἔργο τοῦ Ἰωάννη (Μαλ. 3, 1).
- Ἡ γέννηση ἀπὸ παρθένο (Ἡσ. 7, 14).
- Ὁ τόπος τῆς γεννήσεως (Μιχ. 5, 1, Ματθ. 2, 6).
- Ὁ χρόνος (Δαν. 9, 25).
- Ἡ σφαγὴ τῶν ἀγίων νηπίων (Ιερ. 38, 15).
- Ἡ φυγὴ στὴν Αἴγυπτο (Ωσ. 11, 1, Ματθ. 2, 15).
- Τὸ ἔργο καὶ τὰ θαύματα (Ἡσ. 35, 5–6).
- Ἡ προδοσία τοῦ Ἰούδα (Ψαλμ. 40, 10).
- Ἡ πώληση μὲ 30 ἀργύρια (Ζαχ. 11, 12).
- Τὰ ἄγια Πάθη (Ἡσ. κεφ. 53).
- Ὁ κλῆρος στὰ ἴματα (Ψαλμ. 21, 18).
- Τὸ ὄξος καὶ ἡ χολὴ (Ψαλμ. 68, 22).
- Ὁ σκοτισμὸς τοῦ ἡλίου (Ἄμ. 8, 9).
- Ἡ κάθοδος στὸν Ἀδην καὶ ἡ Ἀνάσταση (Ψαλμ. 15, 10).

Παραθέτουμε ὀλόκληρη τὴν προφητεία τοῦ Δανιήλ:

«Ἐθεώρουν ἐν ὄράματι τῆς νυκτὸς καὶ ἰδοὺ μετὰ τῶν νεφελῶν τοῦ οὐρανοῦ ὡς υἱὸς ἀνθρώπου ἐρχόμενος ἦν

καὶ ἔως τοῦ παλαιοῦ τῶν ἡμερῶν (τοῦ αἰώνιου Θεοῦ) καὶ ἐνώπιον αὐτοῦ προσηνέχθη. Καὶ αὐτῷ ἐδόθη ἡ ἀρχὴ καὶ ἡ τιμὴ καὶ ἡ βασιλεία καὶ πάντες οἱ λαοί, φυλαί, γλῶσσαι αὐτῷ δουλεύουσσιν· ἡ ἔξουσία αὐτοῦ ἔξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται καὶ ἡ βασιλεία αὐτοῦ οὐ διαφθαρήσεται.» (Δαν. 7, 13–14).

Τέλος στὴν Κ.Δ. βλέπουμε πώς ἡ προσδοκία αὐτὴ ἦταν τόσο ζωντανή, ὥστε στὸ πρόσωπο τοῦ Θεοδόχου Συμεὼν νὰ ἔχουμε τὴ συγκινητικὴ ἐκείνη ὄμολογία - προφητεία:

«Νῦν ἀπολύεις τὸν δοῦλόν σου, Δέσποτα, κατὰ τὸ ρῆμά Σου ἐν εἰρήνῃ, ὅτι εἶδον οἱ ὄφθαλμοί μου τὸ σωτήριόν Σου, ὃ ἤτοι μάσας κατὰ πρόσωπον πάντων τῶν λαῶν. Φῶς εἰς ἀποκάλυψιν ἐθνῶν καὶ δόξαν λαοῦ Σου Ἰσραὴλ.» (Λουκ. 2, 29–32).

Ἐξάλλου ὅχι μόνο μεταξὺ τῶν Ἰουδαίων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν ἑθνικῶν ὑπῆρχε ἡ προσδοκία θείου Λυτρωτῆ, ὅπως τὸ εἶχε προφητεύσει ὁ Ἡσαΐας: «ἐπὶ τῷ ὀνόματι αὐτοῦ ἔθνη ἐλπιοῦσι.» (Ἡσ. 42, 4) «καὶ ὄψονται πάντα τὰ ἄκρα τῆς γῆς τὴν σωτηρίαν τὴν παρὰ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.» (Ἡσ. 52, 10). Τὴν πίστην αὐτὴν κατὰ ἐκφραστικότατο τρόπο διατυπώνει ὁ μεγάλος τραγικὸς ποιητὴς Αἰσχύλος στὴν περίφημη τριλογία του: Προμηθεὺς Πυρφόρος - Προμηθεὺς Δεσμώτης - Προμηθεὺς Λυόμενος. Ἐπίσης οἱ μεγάλοι φίλοσοφοί Σωκράτης (τέλος Ἀπολογίας) καὶ Πλάτων (Πολιτεία, βιβλ. 2), ποὺ προφήτευσαν τὴν ἔλευση θείου Λυτρωτῆ, συγκαταλέγονται μεταξὺ τῶν Προφητῶν τῆς Π.Δ. καὶ συχνὰ εἰκονίζονται στοὺς νάρθηκες χριστιανικῶν ναῶν.

Ἐρωτήσεις – Ἐφαρμογὴ

- Μάθε ἀπὸ μνήμης τὰ χωρία τῆς σ. 69–70.
- Τί γνωρίζεις γιὰ τὴν ἀνωτερότητα τῆς σωματικῆς κατασκευῆς τοῦ ἀνθρώπου ἔναντι τῶν ἄλλων ζώων καὶ πῶς ἐκδηλώνεται;
- Γράψε περιληπτικὰ καὶ μάθε καλά: α) ποὺ ἔγκειται τὸ «κατ' εἰκόνα», β) τὸ «καθ' ὁμοίωσιν» καὶ γ) ποιά ἄλλα χαρίσματα είχαν λάβει οἱ Πρωτόπλαστοι.
- Γιὰ νὰ είναι ἡ συνείδησή σου καθαρὸς δέκτης τοῦ ἀγράφου καὶ τοῦ γραπτοῦ ἡθικοῦ Νόμου, πρέπει νὰ τὴν «καθαρίζης». Πώς γίνεται αὐτὸς ὁ καθαρισμός;
- “Ενας ἄλλος σπουδαῖος τρόπος γιὰ τὴν «ύγεια» τῆς συνειδήσεως

είναι ή αύτοκριτική. Συνηθίζεις κάθε βράδυ νὰ κάνης αύτοέλεγχο; Ποιός είναι ό καλύτερος τρόπος;

6. Θὰ ἔχῃς ἀκούσει ἀσφαλῶς τὴ φράση ποὺ λέγεται γιὰ τοὺς Νόμους τῆς Πολιτείας; «Ἄγνοια νόμου δὲν ἐπιτρέπεται». Καὶ λοιπὸν ἐπιτρέπεται ἄγνοια τοῦ θείου Νόμου; Τί κάνεις, ἐκτὸς τοῦ Σχολείου, γιὰ νὰ γνωρίσης τὸ θεῖο Νόμο; Ποιά ύπόδειξη ἔγινε στὰ προηγούμενα;

7. Κάμε ἔνα κατάλογο τῶν σπουδαιοτέρων ἀρετῶν καὶ δίπλα γράψε τὰ ἀντιπροσωπευτικὰ χωρία ἀπ' τὴν Ἀγ. Γ., δσα θυμᾶσαι.

8. Διάβασε τὸ 25ο κεφ. τοῦ κατὰ Ματθαῖον. Τί λογῆς ἀδικίες καὶ ἀμαρτίες ἔκαμαν οἱ «ἔξ εὐωνύμων»; Μὲ ποιά κριτήρια λοιπὸν κρίνει ὁ Θεός; Μήπως αὐτὸ σημαίνει ὅτι δὲν θὰ ζητήσῃ λόγο καὶ γιὰ ἄλλες παραβάσεις;

9. Ποιά τακτικὴ χρησιμοποιεῖ ὁ Διάβολος στοὺς πειρασμούς του;

10. Πῶς μποροῦμε ν' ἀποφύγουμε τοὺς πειρασμούς; Νὰ βρῆς συγκεκριμένα παραδείγματα.

11. Τί συγκεκριμένο θυμᾶσαι ἀπ' τὰ Θρησκευτικὰ τῆς Α΄ καὶ Β΄ τάξεως γιὰ τὸ Μεσσία (Π.Δ.) καὶ Λυτρωτὴ (Κ.Δ.);

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

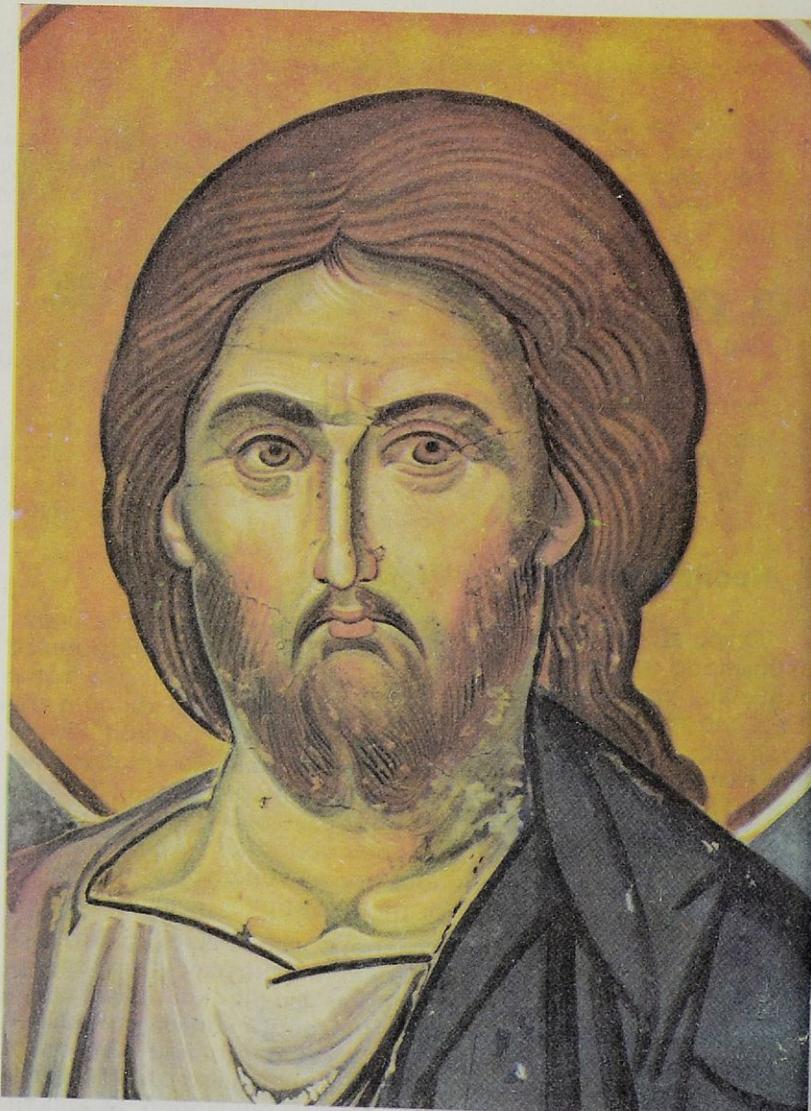
Ο ΘΕΑΝΘΡΩΠΟΣ ΛΥΤΡΩΤΗΣ

Α'. ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ ΛΥΤΡΩΤΗ

1. Προϋποθέσεις τῆς λυτρώσεως.

"Οπως εἶναι γνωστό, ἡ Ἀ.Γ. γιὰ νὰ κάμη κατανοητὲς στοὺς ἀνθρώπους στὴ γλώσσα τους τὶς πνευματικὲς καὶ ύπερφυσικὲς ἀλήθειες, χρησιμοποιεῖ συχνότατα εἰκόνες ἀπ' τὴ ζωὴ τους. "Ἐτσι, γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ ἡθικὴ κατάσταση τοῦ κακοῦ ἢ τῆς ἀμαρτίας, ἐκτὸς τῶν ἄλλων (ρύπος, μολυσμός, ἀκαθαρσία, πάθος κλπ.), χρησιμοποιεῖ κυρίως τὶς λέξεις δουλεία καὶ αἰχμαλωσία: «Τὴ ἐλευθερία οὖν ἥ (= στὴν ἐλευθερία πού...) Χριστὸς ἡμᾶς ἡλευθέρωσε, στήκετε καὶ μὴ πάλιν ζυγῷ δουλείας ἀνέχεσθε.» (Γαλ. 5, 1). «βλέπω δὲ ἔτερον νόμον ἐν τοῖς μέλεσί μου (= στὸ σῶμα μου) ἀντιστρατεύμενον τῷ νόμῳ τοῦ νοός μου καὶ αἰχμαλωτίζοντά με ἐν τῷ νόμῳ τῆς ἀμαρτίας.» (Ρωμ. 7, 23).

Δὲν χρειάζεται κὰν ν' ἀναλύσουμε πῶς οἱ εἰκόνες αὐτὲς εἶναι ὅχι ἀπλῶς ἐκφραστικὲς, ἀλλὰ καὶ πραγματικές. Πραγματικά, ἔχαιτιας τοῦ ἀχωρίστου συνδέσμου ψυχῆς καὶ σώματος, ἡ ἀμαρτία, ἐνῷ εἶναι πνευματικὴ κατάσταση, ἐκδηλώνεται καὶ ὡς ἐνέργεια ποὺ ἐκτελεῖ τὸ σῶμα. Τὸ σῶμα ἐξάλλου συχνότατα παρουσιάζεται ἀκριβῶς σὰν δοῦλο καὶ αἰχμάλωτο στὴν ἀμαρτία, ἐκτελεῖ ὅ, τι τοῦ ὑπαγορεύει ἡ ἀμαρτωλὴ συνείδηση. (Χαρακτηριστικὰ παραδείγματα εἶναι τὰ πάθη τοῦ θυμοῦ, τῆς μέθης καὶ τὰ σαρκικὰ γενικὰ πάθη, ποὺ ἐκδηλώνονται μὲ τὸ σῶμα). "Ἄν τώρα θὰ θέλαμε ἀπλῶς νὰ μνημονεύσουμε μερικὰ ἀπ' τὰ πολλὰ

Ο Χριστός. Εικόνα στήν Ι. Μονή Σταυρονικήτα του Αγίου Όρους (16ος αι.).

καὶ ἀκατονόμαστα συχνὰ πάθη καὶ ἀμαρτήματα¹ τοῦ ἀνθρώπου, καταλαβαίνει κανεὶς γιὰ ποιά φρικαλέα δουλεία καὶ αἰχμαλωσία πρόκειται.

Ἄπ' τὴν κατάσταση αὐτὴ τῆς δουλείας καὶ αἰχμαλωσίας στὸ Διάβολο καὶ τὸν ἕδιο του τὸν ἐαυτὸν κανεὶς ἀνεξαίρετα ἄνθρωπος οὕτε ἡταν οὕτε εἶναι ποτὲ δυνατὸν νὰ ἐλευθερωθῇ, νὰ λυτρωθῇ. Τὸ βάρος, τὸ φορτίο καὶ ἡ ἐνοχὴ τῆς ἀμαρτίας ἥσαν καὶ εἶναι ἀσήκωτα γιὰ τὰ δημιουργήματα. Ἔτσι οὕτε καὶ κανεὶς ἄνθρωπος, μολυσμένος ὁ ἕδιος μὲ τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα, ὅση καλὴ θέληση καὶ διάθεση καὶ ἐνάρετη ζωὴ καὶ ἄν εἴχε, δὲν μποροῦσε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ λυτρώσῃ ἄλλον ἀμαρτωλό, ἔστω καὶ ἀπὸ μία μόνη ἀμαρτία. Γι' αὐτὸν βλέπουμε πῶς τὸ παράδειγμα τῶν ἀγίων ἐπιδρᾶ καὶ συγκινεῖ, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ λυτρώσῃ ἀκόμα καὶ καλοπροσαίρετους ἄνθρωπους ποὺ καταφεύγουν σ' αὐτούς. Ἀφοῦ τὸ κακὸ ἔχει πηγὴ προσωπικὴ ὑπαρξη ἀνώτερη ἀπ' τὸν ἄνθρωπο, δὲν μποροῦσε καὶ δὲν μπορεῖ νὰ ὑπερνικηθῇ καὶ νὰ καταργηθῇ ἀπὸ ἄνθρωπο. «Ἀδελφὸς οὐ λυτροῦται λυτρώσεται ἄνθρωπος;» (Ψαλμ. 48, 8). Ὁ ἄνθρωπος, ὅπως λέγει ὁ Αὔγουστίνος, μπόρεσε νὰ πωλήσῃ τὸν ἐαυτό του δοῦλο, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ καὶ νὰ τὸν ἐλευθερώσῃ ὁ ἕδιος. Ἄλλ' οὕτε ἐπίσης καὶ Ἀγγελος ἢ Ἀρχάγγελος, ἀφοῦ εἶναι «πεπερασμένες» ὑπάρχεις καὶ ἡ ἀγιότης τους καὶ ἡ δύναμη τους δὲν ἐξαρτιοῦνται ἀπ' τὴ θέλησή τους, ἀλλ' ἀπ' τὴ χάρη τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐλεύθερη θέληση τῶν δημιουργημάτων τὰ βοηθεῖ μόνο στὴ διατήρηση καὶ τὴν ἐπαύξηση τῶν θείων δωρεῶν, ποὺ εἶναι ἀκριβῶς χάρη καὶ δωρεά.

1. Εἶναι γνωστὸ πῶς οἱ ἄνθρωπινοι νόμοι ἔχουν καταρτίσει ἀτέλειωτους καταλόγους παρανομιῶν, ποὺ ὀνομάζουν οἱ νομικοὶ ἀνάλογα: ἀδικήματα, πλημμελήματα, κακουργήματα κλπ. Ἀρκούμαστε ἐδῶ ν' ἀναφέρουμε μερικὰ ἀντί προσωπευτικὰ χωρία ἀπ' τὸ θεῖο Νόμο:

α'. «Ἐκ γὰρ τῆς καρδίας ἐξέρχονται διαλογισμοὶ πονηροί, φόνοι, μοιχεῖαι, πορνεῖαι, κλοπαί, ψευδομαρτυρίαι, βλασφημίαι.» (Ο Κύριος. Ματθ. 15, 19).

β'. «...πεπληρωμένους πάσῃ ἀδικίᾳ, πορνείᾳ, πονηρίᾳ, πλεονεξίᾳ, κακίᾳ, μεστούς φθόνου, ἔριδος, δόλου, κακοηθείας, ψιθυριστάς, καταλάους, θεοστυγεῖς, ύβριστάς, ὑπερηφάνους, ἀλάζονας, ἐφευρετάς κακῶν, γονεῦσιν ἀπειθεῖς, ἀσυνέτους, ἀσυνθέτους, ἀστόργους, ἀσπόνδους, ἀνελεήμονας...» (Ρωμ. 1, 29 - 31).

γ'. «Φανερά δὲ ἔστι τὰ ἔργα τῆς σαρκός, ἄτινά ἔστι μοιχεία, πορνεία, ἀκαθαρσία, ἀσέλγεια, εἰδωλολατρία, φαρμακεία, ἔχθραι, ἔρεις, ζῆλοι, θυμοί, ἐριθεῖαι, διχοστασίαι, αἱρέσεις, φθόνοι, φόνοι, μέθαι, κῶμοι καὶ τὰ ὅμοια τούτοις, ἂ προλέγω ὑμῖν, καθὼς καὶ προεῖπον, ὅτι οἱ τὰ τοιαῦτα πράσσοντες βασιλείαν Θεοῦ οὐ κληρονομήσουσιν.» (Γαλ. 5, 19 - 21).

2. Υίος Θεοῦ.

Μόνο λοιπὸν ὁ ἕδιος ὁ Θεὸς εἶναι δυνατὸν νὰ λυτρώσῃ τὸ πλάσμα Του, γιατὶ μόνος ὁ Θεὸς εἶναι ἀναμάρτητος καὶ παντοδύναμος. «Τοιοῦτος γάρ ήμīν ἔπρεπεν ἀρχιερεύς, ὅσιος, ἄκακος, ἀμίαντος, κεχωρισμένος ἀπὸ τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ ὑψηλότερος τῶν οὐρανῶν γενόμενος, ὃς οὐκ ἔχει καθ' ἡμέραν ἀνάγκην, ὥσπερ οἱ ἀρχιερεῖς (ἄνθρωποι καὶ ἄρα ὅχι ἀναμάρτητοι), πρότερον ὑπὲρ τῶν ιδίων ἀμαρτιῶν θυσίας ἀναφέρειν, ἐπειτα τῶν τοῦ λαοῦ.» (Ἐβρ. 7, 26-27).

Καὶ αὐτὸν ἔγινε ἀπὸ τὸν Τριαδικὸν Θεὸν στὸ πρόσωπο τοῦ δευτέρου προσώπου τῆς Ἀγίας Τριάδος, τοῦ Μονογενοῦς Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, μὲν ἀπόλυτη συμφωνία καὶ συνεργασία καὶ τῶν τριῶν θείων προσώπων στὸ ἔργο τῆς ἀναδημιουργίας τοῦ ἀνθρώπου πλέον. Ὁ Τριαδικὸς Θεὸς θέλησε, ὅπως «πάντα δι' Αὐτοῦ (τοῦ Λόγου) ἐγένετο» (Ιωάν. 1, 3), ἔτσι καὶ πάλι νὰ ἐπανέλθουν μετὰ τὴν πτώση τους τὰ πάντα στὴν ἀρχικὴ μορφὴ καὶ φύση τους «δι' Αὐτοῦ» καὶ «ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι». Ἡ θεία θέληση γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Λυτρωτῆς εἶναι κοινὴ θέληση καὶ τῶν τριῶν προσώπων: ἡ θέληση τοῦ Πατρὸς (πηγὴ θελήσεως), ἡ θέληση τοῦ Υἱοῦ (ύπακοή) καὶ ἡ θέληση τοῦ Ἀγίου Πνεύματος (ἐκπλήρωση).

Αὐτὴ τὴν ἔννοιαν ἔξαλλου ἔχει ἡ ἀναμονὴ θείου Λυτρωτῆς στὴν Π.Δ., ὅπως ἔχουμε ἀναφέρει. Ἐπίσης στὴν Κ.Δ. καὶ ὁ Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοι στηρίζουν τὴ δυνατότητα καὶ ἀποτελεσματικότητα τῆς λυτρώσεως στὶς θείες ἕδιοτητες τῆς ἀγιότητος, τῆς παντοδυναμίας καὶ τῆς αἰώνιοτητος τοῦ Κυρίου.

3. Καὶ «υἱὸς ἀνθρώπου».

Στὸ «πρωτευαγγέλιο» ὁ Θεὸς εἶπε πῶς ἀπὸ τὸ «σπέρμα τῆς γυναικὸς» θὰ προέλθει «Ἄυτὸς» ποὺ θὰ συντρίψῃ τὴν κεφαλὴ τοῦ φιδιοῦ - Διαβόλου, ἄρα θὰ τὸν ἀχρηστεύσῃ καὶ θὰ καταργήσῃ τὸ κράτος του (Γέν. 3, 15). Καὶ στὶς ἄλλες ὑποσχέσεις - ἐπαγγελίες τῆς Π.Δ. εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ Θεὸς εἶχε εἰπεῖ πῶς ὁ μέλλων Λυτρωτὴς θὰ ἡταν ἀπόγονος, ἄρα καὶ ἀνθρωπος, τοῦ Ἰούδα καὶ τοῦ ἀπογόνου τοῦ Ἰούδα, τοῦ Δαυΐδ. Καὶ εἴδαμε πῶς τὸ θέμα τοῦτο εἶναι ὁ κύριος σκοπὸς τοῦ κατὰ Ματθαίον ιεροῦ Εὐαγγελίου (σ. 36). Οἱ λεγόμενες «μεσσιανικὲς» προφητεῖες τῆς Π.Δ., ποὺ ἀρχίζουν ἀπὸ τὴ Γένεσην μὲ τὸ «πρωτευαγγέλιο» μέχρι τὰ τελευταῖα τῆς χρονικὰ βιβλία, τονίζουν ἀκριβῶς τὴ διπλὴ

ιδιότητα τοῦ Μεσσία: τὴν θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη. Ἡ θεία ιδιότητα φαίνεται πολὺ καθαρά, ἀφοῦ ὁ Μεσσίας θὰ ἔχῃ ιδιότητες ποὺ δὲν ἔχουν οἱ κοινοὶ ἀνθρωποί: αἰώνιος, παντοδύναμος, ἄμωμος κλπ. (Ἡσ. 7, 14–17, 9, 6–7). Ἡ ἀνθρώπινη ἐξάλλου φαίνεται στὸ ὅτι θὰ εἶναι ἀπόγονος ἀνθρώπων, θὰ συναναστραφῆ τοὺς ἀνθρώπους ὅχι ἀπλῶς σὰν ὅμοιός τους, ἀλλὰ καὶ σὰν «ἀδύνατος», «ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὥν» (Ἡσ. 53, 3).

Γεννιέται ὅμως ἐδῶ ἡ ἀπορία: "Οτι ὁ Λυτρωτής ἔπρεπε νὰ εἶναι ἀναμάρτητος καὶ παντοδύναμος, ἢρα Θεός, εἶναι κατανοητό· γιατί ὅμως νὰ εἶναι ταυτόχρονα καὶ ἄνθρωπος;

Ἐδῶ πρέπει νὰ ἔξηγήσουμε πῶς γιὰ τὸ Θεὸ δὲν ὑπάρχουν «πρέπει» οὕτε τίποτε ἀπ' ὅσα ἀναφέρονται στὶς θεῖες ἐνέργειες γίνεται ἀπὸ ὄποιαδήποτε ἀνάγκη. Ὁ Θεὸς μποροῦσε καὶ μπορεῖ σὰν παντοδύναμος νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπο καὶ μ' ἔνα Του λόγο. Ἀπὸ τὴν πλευρὰ λοιπὸν τοῦ Θεοῦ δὲν ἦταν ἀναγκαῖο νὰ γίνη ἄνθρωπος ὁ ἀπειρος Θεός, γιὰ νὰ σώσῃ τὸν ἄνθρωπο. Οὕτε πάλι ὁ ἄνθρωπος μπορεῖ νὰ θέσῃ «ὅρους» στὸν τρόπο τῆς λυτρώσεως καὶ τῆς σωτηρίας του, ἐκτὸς μόνο τοῦ νὰ θελήσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ τὴν λύτρωση καὶ τὴν σωτηρία.

Τὸ ὅτι λοιπὸν θέλησε ἐλεύθερα ὁ Θεὸς νὰ γίνη ἄνθρωπος, τὸ ἔκαμε ἀπὸ ἀπειρη «συγκατάβαση» πρὸς τὸ πλάσμα Του. Ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος δὲν μποροῦσε στὴν κατάσταση ποὺ βρισκόταν νὰ πλησιάσῃ τὸ Θεό, ἐλεύθερα καὶ ἀπὸ ἀπειρη ἀγάπη ἔγινε Αὔτὸς «սίδις ἀνθρώπου», γιὰ νὰ κάμη τὸν ἄνθρωπο «սὶδ Θεοῦ» κατὰ χάρη. Θέλησε ἐλεύθερα καὶ χωρὶς νὰ συμβῇ, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, καμμία μεταβολὴ ἢ ἀλλοίωση στὴ θεία φύση, ἀπὸ ἀπειρη ἀγάπη «όμοιῷ τὸ ὅμοιον ἀποκαθᾶραι.» (=νὰ καθαρίσῃ καὶ νὰ σώσῃ. Γρηγ. Ναζ., P.G. 36, 325), «μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὅμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος...» (Φλιπ. 2, 7).

(Στὴ συνέχεια θὰ ἰδοῦμε ποιὰ ἀνυπολόγιστα καὶ θεία πραγματικὰ πλεονεκτήματα εἶχε ὁ θεῖος αὐτὸς τρόπος τῆς σωτηρίας μας).

4. Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ – Λόγου.

α'. «Τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου».

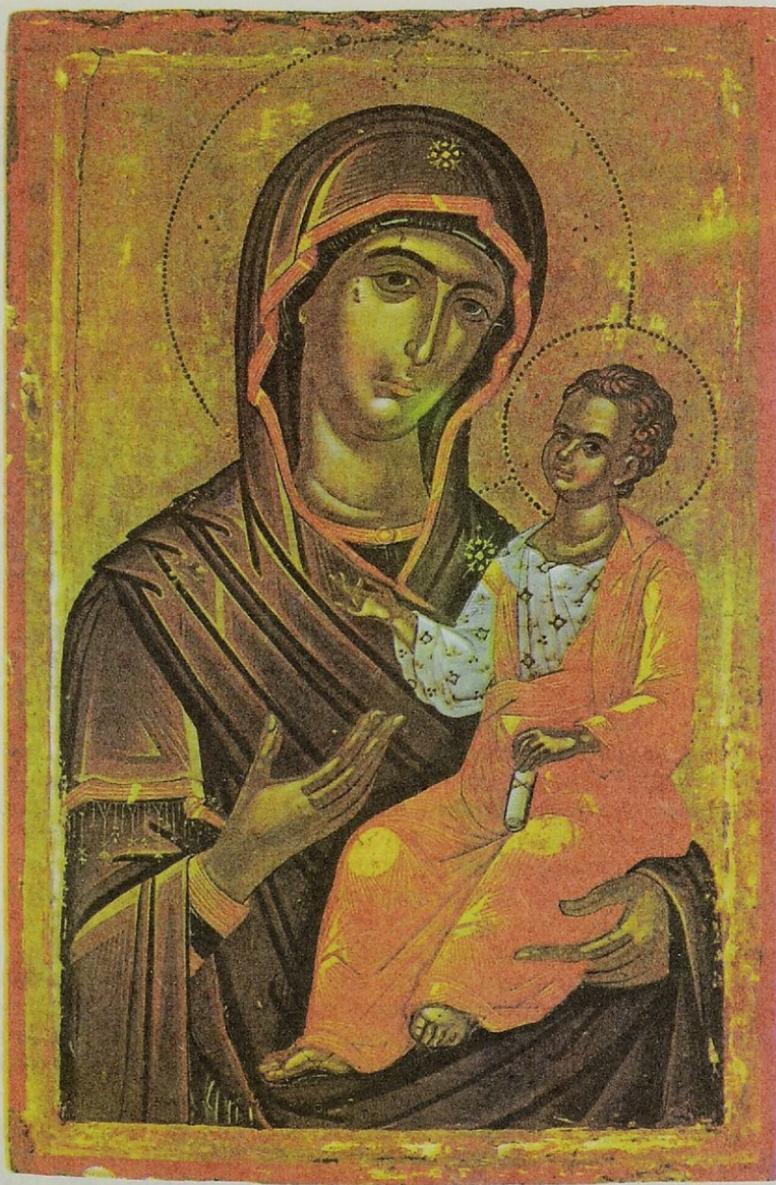
Ἡ θεία ἐνανθρώπηση ἡ σάρκωση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ σὰν θεῖο σχέδιο τῆς Ἁγίας Τριάδος εἶναι προαιώνιο. Στὶς ἀποφάσεις τοῦ Θεοῦ δὲν ὑπάρχει πρὶν καὶ μετά, ἀφοῦ εἶναι ἄχρονος. Σὰν παντογνώστης προγνώριζε τὴν πτώση τοῦ ἀν-

θρώπου, χωρίς καὶ νὰ τὴ θέλη. Οὕτε ἔγινε, ἐπειδὴ τὴν προγνώριζε. Ἔγινε μόνο καὶ μόνο, ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος θεληματικὰ ἐπεσε. Καὶ ἀκριβῶς ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ δὲν θέλησε νὰ μείνῃ ὁ ἄνθρωπος στὴν κατάσταση αὐτὴ τῆς πτώσεως αἰώνια. Χωρὶς λοιπὸν καὶ πάλι νὰ περιορίση στὸ ἐλάχιστο τὴν ἐλευθερία του, τοῦ χάρισε τὴ δυνατότητα τῆς σωτηρίας ἐξολοκλήρου δωρεάν, ἀρκεῖ μόνο νὰ τὸ θελήσῃ καὶ ὁ ἴδιος ὁ ἄνθρωπος. Καὶ γιὰ νὰ βοηθήσῃ τὸν ἄνθρωπο στὴν ἐλεύθερη καὶ θεληματικὴ αὐτὴ ἐκζήτηση τῆς σωτηρίας, ὅπως προειδοποίησε μὲ τὴν ἐντολὴν, ἔτσι τώρα ὑπόσχεται τὴ σωτηρία. Ὡς δυνατότης θὰ ὑπάρχῃ γιὰ ὅλους, ἀφοῦ κανεὶς δὲν διαστρέφεται ὀλοκληρωτικὰ χωρὶς τὴ θέληση του οὔτε ἔξαφανίζεται μὲ τὸ θάνατο. Ἔπρεπε ὅμως νὰ συναισθανθῇ ὁ ἄνθρωπος τίς συνέπειες τῆς ἀμαρτίας καὶ νὰ ποθήσῃ καὶ νὰ ζητήσῃ μόνος του τὴ λύτρωση. Στὸ μεταξὺ ὁ Θεὸς ἀνανέωνται τὴν ὑπόσχεσή Του καὶ τὴ διατηροῦσε ζωντανὴ μὲ τὴ θ. Ἀποκάλυψη τῆς Π.Δ. ποὺ ἦταν ἡ προπαρασκευαστικὴ περίοδος γιὰ τὴ θεληματικὴ καὶ ἐλεύθερη ἀποδοχὴ τῆς σωτηρίας. Αὐτὸ εἶναι «τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου», ποὺ λέει ὁ ἀπόστολος Παῦλος. Ἡ σωτηρία καὶ ἡ λύτρωση ὡς ἔργο ἀποκλειστικὰ θειοί είχε γίνει πλέον πανανθρώπινη πίστη καὶ προσδοκία. «Οτε δὲ ἥλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου, ἐξαπέστειλεν ὁ Θεὸς τὸν Γιὸν Αὐτοῦ γενόμενον ἐκ γυναικὸς, γενόμενον ὑπὸ νόμου, ἵνα τοὺς ὑπὸ νόμου ἔξαγοράσῃ, ἵνα τὴν υἱοθεσίαν ἀπολάβωμεν.» (Γαλ. 4, 4-5).

β'. «Ἐκ Πνεύματος Ἅγιου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου».

Μιλῶντας γιὰ τὶς προϋποθέσεις τῆς λυτρώσεως (σ. 89) εἴπαμε πώς μόνο πρόσωπο ἀναμάρτητο καὶ παντοδύναμο, ἄρα θεῖος Λυτρωτής, μποροῦσε νὰ λυτρώσῃ τὴν ἀμαρτωλὴ ἄνθρωπότητα. Ἐφόσον ὅμως ὁ Τριαδικὸς Θεὸς θέλησε ἐλεύθερα ἀπὸ ἄπειρη ἀγάπη νὰ γίνη ἄνθρωπος μὲ σκοπὸ νὰ βοηθήσῃ ἔτσι περισσότερο τὸν ἄνθρωπο στὸ δρόμο τῆς ἐπιστροφῆς καὶ σωτηρίας, εἶναι αὐτονόητο πώς ἡ ἄνθρωπινη αὐτὴ φύση ποὺ θὰ ἔπαιρνε ὁ Θεὸς – Λόγος δὲν μποροῦσε νὰ ἦταν ἀμαρτωλή! Πῶς ἦταν δυνατὸν ὁ πανάγαθος καὶ δίκαιος Θεὸς νὰ ἔρθῃ σὲ σχέση καὶ μάλιστα ἔνωση μὲ τὴν ἀνομία καὶ τὸ κακό; «Τίς γὰρ μετοχὴ δικαιοσύνη καὶ ἀνομία; Τίς δὲ κοινωνία φωτὶ πρὸς σκότος; Τίς δὲ συμφώνησις Χριστῷ πρὸς Βελίαλ;» (=ἀνωφελής· ἐδῶ: Διάβολος. β' Κορ. 6, 14-15).

Πῶς ὅμως θὰ γινόταν αὐτό, ἀφοῦ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι ἡσαν μολυσμένοι ἀπὸ τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα; Ἀλλὰ τὸ ἐρώτημα τοῦτο δὲν μπορεῖ νὰ ισχύῃ γιὰ τὸ Θεό, ποὺ εἶναι παντοδύναμος.

Ἡ Θεοτόκος. Εικόνα στὴν Ἱ. Μονὴ Σταυρονικήτα τοῦ Ἅγίου Ὄρους (16ος αἰ.).

Δὲν θὰ γινόταν λοιπὸν ἡ θεία ἐνανθρώπηση μὲ φυσικό, ἀλλὰ μὲ «ύπερφυσικὸ τρόπο».

Ἐξάλλου ὅμως ὁ Θεὸς δὲν θέλησε νὰ «ἐμφανιστῇ φαινομενικὰ» στοὺς ἀνθρώπους, χωρὶς νὰ ἔχῃ πραγματικὴ ἀνθρώπινη σάρκα. Θέλησε νὰ γίνη καθ' ὅλα «ὅμοιος», πλὴν τῆς ἀμαρτίας. Ἔτσι θὰ ἔπαιρνε ἀνθρώπινη σάρκα ἀπόλυτα ὅμοια μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση, μὲ αἷμα καὶ σάρκα καὶ ὄστα, μὲ ψυχὴ λογικὴ καὶ θέληση, ἀπόλυτα δηλαδὴ τέλεια ἀνθρώπινη φύση, ἐκτὸς τῆς φυσικῆς γεννήσεως καὶ τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος. Ἡ «σάρκωση» τοῦ ἀνθρωπίνου προσώπου τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ θὰ γινόταν ἀκριβῶς μὲ θεία δύναμη καὶ ἐνέργεια τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ποὺ μὲ μυστηριώδη καὶ ὑπερφυσικὸ τρόπο θὰ σκήνωνε στὴν Παρθένο Μαρία, ἀφοῦ πρὶν τὴν καθάριζε ἀπ' τὸ μολυσμὸ τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος, ποὺ ἔφερε καὶ αὐτῆ.

Ἐπρεπε ὅμως νὰ τὸ θελήσῃ καὶ νὰ τὸ ἀποδεχτῇ ἐλεύθερα αὐτὸ καὶ ἡ ἴδια ἡ Παρθένος Μαρία σὰν ἀντιπρόσωπος τοῦ ἀνθρωπίνου γένους. Πραγματικά, ὅπως λένε οἱ ἄγιοι Πατέρες, στὴν ἔννοια τοῦ «πληρώματος τοῦ χρόνου» περιλαμβάνεται καὶ ἡ «εὔρεση» ἀπ' τὸ Θεὸ τῆς Παναγίας Μητέρας μας, τῆς Δευτέρας Εὕας, ἀπ' τὴν ὁποία θὰ γεννιόταν ὁ Δεύτερος Ἄδαμ. Ἡ Δευτέρα αὐτὴ Εὕα ἔπρεπε νὰ εἴναι, ἀντίθετα πρὸς τὴν πρώτη, πιστή, ταπεινή, ὑπάκουη καὶ ἀγνή, «κεχαριτωμένη», νὰ μὴν ἔχῃ διαπράξῃ θεληματικὰ ἀμαρτίες. Τέτοια ἦταν πραγματικὰ ἡ Παρθένος. Σὰν πιστὴ ἰουδαία γνώριζε τὸ Νόμο καὶ τὸν τηροῦσε πιστά. Γνώριζε καὶ τίς προφητείες καὶ περίμενε μὲ θερμὴ πίστη καὶ λαχτάρα τὸ Μεσσία καὶ Λυτρωτὴ. Σὰν ἀνθρωπος φυσικὰ δὲν γνώριζε πῶς αὐτὴ θὰ ἀξιωθῇ ἀπ' τὸ Θεὸ νὰ γίνη «κατὰ τὸ ἀνθρώπινο» ἡ Μητέρα Του, γιατὶ ὁ πατέρας ἀνθρωπὸς δὲν θὰ ύπηρχε. «Οταν ὅμως ὁ Ἀρχάγγελος Γαβριὴλ τῆς ἀνήγγειλε τὸ «μέγα μυστήριο», μὲ πίστη καὶ ταπείνωση ἀπάντησε: «Ιδοὺ ἡ δούλη Κυρίου· γένοιτο μοι κατὰ τὸ ρῆμά σου.» (Λουκ. 1, 38). Τὴν στιγμὴ αὐτή, ὅπως λένε οἱ ἄγιοι Πατέρες, ἀρχισε ἡ θεία ἐνανθρώπηση καὶ ταυτόχρονα ἡ λύση τοῦ δράματος τῆς ἀνθρώπινης ἐλευθερίας. Ὁ ἀπαραίτητος ὄρος γιὰ τὴ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶχε βρεθῆ: ἡ ταπεινὴ καὶ θεληματικὴ ὑπακοὴ στὸ ἀγαθὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ στὸ πρόσωπο τοῦ ἐκλεκτότερου ἀνθρωπίνου πλάσματος, τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου.

Αὐτὸς ἀκριβῶς είναι καὶ ὁ λόγος ποὺ ἡ Ἐκκλησία μας τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο τὴν τιμᾶ πρώτη μετὰ τὸν Υἱό Της καὶ Σωτῆρα μας. Θὰ ἔπρεπε πραγματικὰ νὰ μεταφέρουμε ἐδῶ ὄλοκληρο τὸ ἀριστούργημα τῆς ἐκκλησιαστικῆς μας ποίησεως, τὸν «Ἀκάθιστο Ὑμνο» ἢ τοὺς «Χαιρετισμούς», ὅπως συνηθέστερα

λέγονται, ὅπου κυρίως ὁ ἵερὸς ὑμνογράφος εἶναι ἀμίμητος στὴν εὐλάβεια του πρὸς τὸ θεῖο Τῆς πρόσωπο καὶ στὴ θαυμαστὴ ἐπινόηση καὶ διατύπωση τῶν ὥραιοτέρων χαρακτηρισμῶν.

(Τὴν περίοδο τῶν Χαιρετισμῶν εἶναι καλὸν νὰ ἀφιερωθῇ εἰδικὸ μάθημα μὲ ἀφορμὴ τὴν παράγραφο αὐτήν, ἔστω καὶ σὰν ἐπανάληψη, γιὰ τὴν παρουσίαση τοῦ Ἀκαθίστου Ὑμνου καὶ τὴν ἔξαρση τοῦ προσώπου τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου).

Χαῖρε, τοῦ πεσόντος Ἀδάμ ἡ ἀνάκλησις·

Χαῖρε, τῶν δακρύων τῆς Εὔας ἡ λύτρωσις.

Χαῖρε, ὅτι ὑπάρχεις Βασιλέως καθέδρα·

Χαῖρε, ὅτι βαστάζεις τὸν βαστάζοντα πάντα.

Χαῖρε, κλῆμαξ ἐπουράνιε, δ' ἡς κατέβη ὁ Θεός·

Χαῖρε, γέφυρα μετάγουσα τοὺς ἐκ γῆς πρὸς οὐρανόν.

Χαῖρε, Θεοῦ πρὸς θνητοὺς εὔδοκία·

Χαῖρε θνητῶν πρὸς Θεὸν παρρησία.

Χαῖρε, δ' ἡς ἐγυμνώθη ὁ Ἀδης

Χαῖρε, δ' ἡς ἐνεδύθημεν δόξαν

Χαῖρε, ὄλκὰς τῶν θελόντων σωθῆναι·

Χαῖρε, λιμὴν τῶν τοῦ βίου πλωτήρων.

Χαῖρε, Νύμφη ἀνύμφευτε.

«Πῶς μὴ θαυμάσωμεν τὸν θεανδρικὸν Σου τόκον, Πανσεβάσμιε; Πεῖραν γὰρ ἀνδρὸς μὴ δεξαμένη, Πανάμωμε, ἔτεκες ἀπάτορα Υἱὸν ἐν σαρκὶ, τὸν πρὸ αἰώνων ἐκ Πατρὸς γεννηθέντα ἀμήτορα, μηδαμῶς ὑπομείναντα τροπὴν ἢ φυρμὸν ἢ διαίρεσιν, ἀλλ' ἐκατέρας οὐσίας τὴν ἰδιότητα σώαν φυλάξαντα. Διό, Μητροπάρθενε Δέσποινα, Αὔτὸν ἱκέτευε σωθῆναι τὰς ψυχὰς τῶν ὀρθοδόξων Θεοτόκον ὄμολογούντων Σε.»

(Θεοτόκιον Ἐσπερινοῦ Σαββάτου γ' ἥχου).

5. Τὸ «Θεάνθρωπον» τοῦ Ἰ.Χ. ὡς μυστήριο καὶ μέγιστο θαῦμα.

Ἡ ἴστορία τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως εἶναι στὶς βασικές της γραμμὲς ὅπως τὴν περιγράψαμε. Ὡστόσο, ἂν καὶ ἡ ἐνανθρώπηση ἔγινε ὡστε νὰ εἶναι δυνατή ἡ «κοινωνία» - ἐπικοινωνία τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὸ Θεό, εἶναι καὶ θὰ παραμένῃ τὸ μέγιστο μυστήριο καὶ θαῦμα γιὰ τὸν ἀνθρώπινο νοῦ.

Σύμφωνα μὲ τὸ δόγμα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως στὸ πρόσωπο τοῦ θείου Λόγου ἐνώθηκαν ἡ μία καὶ τελεία θεία φύση, δηλαδὴ ὅλη ἡ θεότης καὶ ὅχι μέρος, μὲ τὴν τελείαν ἀνθρώπινη φύση ὡς σῶμα καὶ ψυχὴ λογική, χωρὶς ὅμως ἡ ἔνωση αὐτὴ νὰ ἀλλοιώσῃ τὴν μιὰ ἢ τὴν ἄλλην καὶ χωρὶς ἐπίσης νὰ ὑπάρχουν δύο τέλεια πρόσωπα, ἀλλὰ ἕνα, τοῦ Θεανθρώπου Ἰησοῦ, τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἀνθρώπινη δηλαδὴ φύση τοῦ Κυρίου, ἐνῶ εἶναι τελεία, δὲν προϋπήρχε ὡς πρόσωπο, ἀλλὰ τὴ στιγμὴ τῆς θείας σαρκώσεως ἀποτέλεσε ἔνωμένη μὲ τὴ θεία φύση ἕνα πρόσωπο, τὸ πρόσωπο τοῦ Λόγου. Ἔνῶ στὴν Ἀγία Τριάδα ἔχουμε μιὰ θεία φύση σὲ τρία τέλεια καὶ ἵδια πρόσωπα, στὸ πρόσωπο τοῦ Κυρίου ἔχουμε δύο διάφορες καὶ τέλειες φύσεις σὲ ἕνα πρόσωπο. Καὶ ἡ ἀνέκφραστη αὐτὴ ἔνωση ἔγινε καὶ ἔκτοτε παραμένει καὶ θὰ παραμένη αἰώνια.

Πῶς ἔγινε αὐτό; Πῶς ἡ ἄπειρη θεία ούσια «χώρεσε» στὴν πεπερασμένη ἀνθρώπινη φύση παραμένοντας ἄπειρη καὶ παντοδύναμη; Αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι τὸ μυστήριο καὶ τὸ θαῦμα τὸ «ἀκατάληπτο» καὶ Ἀγγέλοις καὶ βροτοῖς» (=καὶ στοὺς Ἀγγέλους καὶ στοὺς θνητοὺς ἀνθρώπους. Μεγαλυνάριο Ὑπαπαντῆς).

΄Αλλ’ ἐνῶ ἡ θεία ούσια ἔμεινε θεία καὶ ἄπειρη, ἡ ἀνθρώπινη φύση γενικὰ πλέον, χάρη στὴν ὁμοιότητα καὶ τὴν κοινότητα μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Κυρίου στὸ πρόσωπο τοῦ θείου Λόγου, καθαρίστηκε ἀπ’ τὴν ἀμαρτία, ἀγιάστηκε, ἐπανῆλθε στὸ «κατ’ εἰκόνα καὶ καθ’ ὄμοιώσιν», χωρὶς νὰ παύση νὰ εἶναι πεπερασμένη καὶ ἀνθρώπινη. Μ’ ἔνα λόγο: λυτρώθηκε, σώθηκε.

Νὰ πῶς ἔχει ἀκριβῶς τὸ Δόγμα ᾧ ὁ «Ορος τῆς Δ’ Οἰκουμ. Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος (451 μ.Χ.):

«Ἐπόμενοι τοίνυν τοῖς ἀγίοις Πατράσιν ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν ὄμοιογενίν Υἱόν, τὸν Κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, συμφώνως ἄπαντες ἐκδιδάσκομεν τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, Θεὸν ἀλλιθῶς καὶ ἀνθρωπὸν ἀληθῶς τὸν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, ὄμοούσιον τῷ Πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὄμοούσιον τὸν αὐτὸν ἡμῖν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, κατὰ πάντα ὄμοιον ἡμῖν, χωρὶς ἀμαρτίας· πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ Πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ’ ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι’ ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς Παρθένου τῆς Θεοτόκου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστόν, Υἱόν, Κύριον, Μονογενῆ, ἐκ δύο φύσεων ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον· οὐδαμοῦ τῆς τῶν

φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἔνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἴδιότητος ἐκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν υπόστασιν συντρεχούσης, οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον,, ἀλλ' ἔνα καὶ τὸν αὐτὸν Υἱὸν καὶ Μονογενῆ, Θεὸν Λόγον, Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν».

(Καλὸς εἶναι νὰ γίνη ἐρμηνεία καὶ ἀνάλυση ἀπ' τὸν καθηγητή).

Ο ἄγιος Μάξιμος ὁ Ὄμολογητής (7ος αἰ.) χρησιμοποιεῖ γιὰ τὴν ἔνωση τῶν δύο φύσεων τὴν εἰκόνα τοῦ σιδήρου ποὺ ἔχει μπῆ στὴ φωτιά. Φωτιά, «πῦρ», εἶναι ἡ θεία φύση, σίδηρος ἡ ἀνθρώπινη, πού, ἐνῷ παραμένει σίδηρος, μετέχει καὶ τῆς φωτιᾶς.

Ἐξάλλου ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Κυρίου, λόγῳ τῆς ὑπερφυσικῆς γεννήσεως καὶ τῆς ἀναμαρτησίας, θὰ ἔπρεπε νὰ ἦταν ἀπαλλαγμένη καὶ ἀπὸ τίς φυσικὲς ἴδιότητες τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως, τὰ λεγόμενα «ἀδιάβλητα πάθη», δηλαδὴ ἀνένοχα. Αὐτὲς οἱ ἴδιότητες ἦσαν: ἡ ύποταγὴ στοὺς φυσικοὺς νόμους, οἱ σωματικὲς ἀνάγκες τροφῆς, ὑπνου, κόπου, ἡ αἰσθηση λύπης, τὰ δάκρυα, ἡ χαρὰ κλπ. καὶ κυρίως ὁ θάνατος. «Ολα ὅμως αὐτὰ ἦσαν γιὰ τὸν Κύριο ὅχι φυσικά, ἀλλὰ ἔκούσια, γιὰ νὰ τὰ ἐξαγιάσῃ ὅλα αὐτὰ ἀναλαμβάνοντάς τα καὶ νὰ τὰ κάμη ἀπαθῆ.

Τελικὰ καὶ πάντοτε ὅμως γιὰ τὸν πιστό, ὅπως ὅλη ἡ θ. Ἀποκάλυψῃ, ἔτσι καὶ τὸ μέγιστο θαῦμα της, ἡ θεία ἐνανθρώπηση, μόνο μὲ τὴν πίστη πλησιάζεται, λατρεύεται καὶ «προσκυνεῖται». Τότε, σχετικὰ πάντα, καὶ φανερώνεται στὸν πιστό: «Πεφανέρωται δὲ τὰ θαύματα τοῖς προσκυνοῦσιν ἐν πίστει τὸ μυστήριον.» (Α΄ Στιχ. Αἴνων Κυρ. ἥχου πλ. α').

B'. ΤΟ ΑΠΟΛΥΤΡΩΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ

1. Γενικά.

Αναφέραμε πρὶν ὅτι ὁ ὑπερφυσικός, ἀλλὰ καὶ τόσο ἐγγὺς στὴν ἀνθρώπινη φύση τρόπος τῆς σωτηρίας διὰ τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως εἶχε καὶ ἔχει ἀνυπολόγιστα πλεονεκτήματα γιὰ τὸν ἀμαρτωλὸ ἀνθρωπο. Ἡ λύτρωση καὶ ἡ σωτηρία ἀπὸ θεία συγκατάβαση προσφέρεται στὸν ἀνθρωπο μὲ τρόπο καὶ μέσα αἰσθητά, ἀνθρώπινα, ἐνῷ διὰ μέσου ὅλων αὐτῶν εἶναι ὄλοφάνερη ἡ ὑπερφυσικὴ καὶ θεία δύναμη. Ο Κύριος σώζει τὸ ἀμαρ-

τωλὸ πλάσμα Του ώς Θεάνθρωπος, ώς «Ἐμμανουὴλ» (= ὁ Θεὸς μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων). Ὁ παραστρατημένος καὶ παραβάτης ἄνθρωπος, «ὁ ἀπολωλώς», θὰ ἔχῃ συγκεκριμένο καὶ ἴστορικό, ἀππὸ παράδειγμα καὶ πρότυπο ζωῆς, τὸ Νέον Ἀδάμ, ἀσύγκριτα μάλιστα ἀνώτερο ἀπ' τὸν πρῶτο. Ὁ Κύριος τώρα θὰ είναι «ἡ ὁδὸς» καὶ τὸ «φῶς». Οἱ ἄνθρωποι θὰ καλοῦνται νὰ Τὸν ἀκολουθοῦν, νὰ βαδίζουν στὰ ἔχνη Του «κατὰ τὸ ἀνθρώπινον»: «Εἰς τοῦτο γὰρ ἐκλήθητε, ὅτι καὶ Χριστὸς ἐπαθεν ὑπὲρ ἡμῶν, ὑμῖν ὑπολιμπάνων (= ἀφίνοντας γιὰ σᾶς) ὑπογραμμόν, ἵνα ἐπακολουθήσετε τοῖς ἔχνεσιν Αὐτοῦ.» (Α' Πέτρ. 2, 21). Ὁ ἕδιος θὰ λέγῃ στοὺς Μαθητές Του: «Ὕποδειγμα γὰρ δέδωκα ύμιν, ἵνα, καθὼς ἐγὼ ἐποίησα ύμιν, καὶ ύμεις ποιῆτε.» (Ιωάν. 13, 15).

Γι' αὐτὸ λοιπὸν ὄλόκληρη ἡ θεία ζωὴ τοῦ Κυρίου ἔχει σωτηριώδη σημασία γιὰ τὸν ἀνθρώπο. «Ολοὶ οἱ σταθμοὶ τῆς ζωῆς Του ἦσαν καὶ είναι θεία Ἀποκάλυψη καὶ εἶχαν καὶ ἔχουν σκοπὸ τὴν ἀνάπλαση καὶ σωτηρία μας. «Διὰ τοῦτο (= γι' αὐτὸ ἐγίνε) ἡ μετὰ σαρκὸς ἐπιδημία Χριστοῦ, αἱ τῶν εὐαγγελικῶν πολιτευμάτων ὑποτυπώσεις (= ὁ βίος Του ὅπως περιγράφεται ἀπ' τὰ Εὐαγγέλια), τὰ Πάθη, ὁ Σταυρός, ἡ Ταφή, ἡ Ἀνάστασις, ὥστε τὸν σφζόμενον ἄνθρωπον διὰ μιμήσεως Χριστοῦ τὴν ἀρχαίαν ἐκείνην υἱόθεσίαν (= τὸ «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὄμοιώσιν») ἀπολαβεῖν.» (Μ. Βασ., P.G. 32, 128).

«Ἐτσι ἡ Ορθόδοξη Ἐκκλησία μας διδάσκει πῶς ὁ Κύριος μᾶς ἔσωσε ὅχι μὲ μία Του θεία πράξη, ἀλλὰ μὲ ὅλη Του τὴν θεία ζωὴν. Αὐτὸ πιστεύει καὶ ὁμολογεῖ μὲ τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως: «Καὶ εἰς ἑνα Κύριον Ἰησοῦν Χριστόν..., τὸν δὲ ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν... ἐνανθρωπήσαντα... σταυρωθέντα... καὶ ταφέντα καὶ ἀναστάντα καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς καὶ καθεζόμενον ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός...».»

2. Ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου.

«Οσα ἀναφέραμε γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὴν Κ.Δ. καὶ εἰδικότερα γιὰ τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια (σ. 31 κ. ἔξ.) φυσικὰ ἰσχύουν καὶ ἐδῶ. Ὁ Κύριος θέλησε, ὅπως τὸ προανήγγειλαν οἱ Προφῆτες, νὰ φωτίσῃ πρῶτα τὸν ἥγεμόνα νοῦ, τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου: «Ο λαὸς ὁ καθήμενος ἐν σκότει εἰδε φῶς μέγα καὶ τοῖς καθημένοις ἐν χώρᾳ καὶ σκιᾷ θανάτου φῶς ἀνέτειλεν αὐτοῖς.» (Ματθ. 4, 16, Ἡσ. 42, 6-7).

Ἡ θεία «διδαχή» Του ἦταν τὸ πρῶτο δημόσιο δείγμα τῆς θείας παρουσίας Του. Οἱ ἀκροατές Του Τὸν πίστευαν ώς Θεό, ἀφοῦ ἀκούγαν τὴν «διδαχή» Του: «Καὶ ἐγένετο ὅτε συνετέλεσεν ὁ Ἰησοῦς τοὺς λόγους τούτους (τὴν Ἐπὶ τοῦ Ὄρους Ὁμιλία),

εξεπλήσσοντο οἱ ὄχλοι ἐπὶ τῇ διδαχῇ Αὐτοῦ· ἦν γὰρ διδάσκων αὐτούς ὡς ἔξουσίαν ἔχων καὶ οὐχ ὡς οἱ γραμματεῖς.» (Ματθ. 7, 28). Οἱ ἀκροατές Του διέκριναν πολὺ καθαρὰ ἀπ' τοὺς λόγους Του ὅτι δὲν ἐπρόκειτο γιὰ συνηθισμένο ἄνθρωπο: «Πόθεν τούτῳ ἡ σοφία αὕτη;» (Ματθ. 13, 54). «Καὶ ἐθαύμαζον οἱ Ἰουδαῖοι λέγοντες· πῶς οὗτος γράμματα οἶδε μὴ μεμαθηκώς; Ἀπεκρίθη οὖν αὐτοῖς ὁ Ἰησοῦς καὶ εἶπεν· ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμὴ (ὡς ἀνθρώπου), ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.» (Ιωάν. 7, 15–16). «Οταν ἐπίσης κάποτε οἱ Φαρισαῖοι ἔστειλαν ὑπηρέτες τους νὰ Τὸν συλλάβουν, ἐκεῖνοι, ἀφοῦ ἄκουσαν τὴν θεία διδασκαλία Του, ἔμειναν κατάπληκτοι «καὶ οὐδεὶς ἐπέβαλεν ἐπ' Αὐτὸν τὰς χειραρας», ἐνῶ στοὺς Φαρισαίους ἀπολογήθηκαν: «οὐδέποτε οὔτως ἐλάλησεν ἄνθρωπος, ὡς οὗτος ὁ ἄνθρωπος.» (Ιωάν. 7, 44–46).

Τὸ περιεχόμενο τῆς θείας διδασκαλίας τοῦ Κυρίου (βλ. σ. 35 καὶ 36–38) θὰ μπορούσαμε νὰ εἰποῦμε πῶς εἶναι ἀκριβῶς τὸ περιεχόμενο τοῦ βιβλίου μας: οἱ ἀλήθειες τῆς ὄρθης πίστεως καὶ ζωῆς ἡ ἀπλούστερα: τί πρέπει νὰ πιστεύουμε καὶ πῶς πρέπει νὰ ζοῦμε.

Κυρίως τὴν ἡθικὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίου (τὴν Ἐπὶ τοῦ "Ορους Ὁμιλία καὶ τὶς περίφημες Παραβολές) ἔγνωρίσαμε ἀπὸ τὰ Θρησκευτικὰ τῆς Β' τάξεως. Τὰ κυριότερα λοιπὸν σημεῖα τῆς διδασκαλίας Του ἡσαν τὰ ἔξης:

1. Ἡ μετάνοια, ὡς ἐσωτερικὴ ἀλλαγὴ νοῦ καὶ καρδιᾶς, ὡς ἀπάρνηση τοῦ παλαιοῦ ἀμαρτωλοῦ ἑαυτοῦ μας καὶ ἐπιστροφὴ στὸ Θεὸν μὲ ἀπόφαση νὰ ζήσουμε πλέον νέα, «καινὴ» ζωὴ. «Οπως γνωρίζουμε, καὶ οἱ Προφῆτες καὶ κυρίως ὁ Πρόδρομος τὴ μετάνοια ἐκήρυτταν, γιατὶ αὐτὴ εἶναι ἡ πύλη τῆς σωτηρίας, ἡ εἰσοδος στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος συνδέει τὴ μετάνοια ἅμεσα μὲ τὴ βασιλεία Του: «μετανοεῖτε· ἥγγικε γὰρ ἡ βασιλεία τῶν οὐρανῶν.» (Ματθ. 4, 17). Ἡ Παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου, τοῦ Ἀπολωλότος Προβάτου κ.ἄ. εἶναι χαρακτηριστικὲς γιὰ τὴ σημασία τῆς μετανοίας, πού, ἐνῶ φαινομενικὰ ἔχει πένθιμο χαρακτήρα, εἶναι ἡ πραγματικὴ πηγὴ χαρᾶς καὶ ἀντανακλᾶ καὶ στὰ οὐράνια Τάγματα τῶν Ἀγγέλων: «χαρὰ γίνεται ἐνώπιον τῶν Ἀγγέλων τοῦ Θεοῦ ἐπὶ ἐνὶ ἀμαρτωλῷ μετανοοῦντι.» (Λουκ. 15, 10).

2. Ἡ πίστη καὶ ἡ προσευχὴ στὸ Θεό. Ἡ πίστη, ποὺ ἐκδηλώνεται μὲ τὴν προσευχήν, τὴν ἀναπνοὴν καὶ τροφὴν τῆς ψυχῆς, εἶναι ἀκριβῶς ἡ μεγάλη δύναμη ποὺ συνδέει τὸ παιδὶ μὲ τὸν Πατέρα («Πάτερ ἡμῶν»). Ἡ ἀπίστια ἀντίθετα εἶναι ἡ γενέτειρα τῆς ἀμαρτίας καὶ ὅλων τῶν κακῶν. (Περισσότερα βλ. στὴν Εἰσαγωγὴ, (σ.13 –16).

3. Ή ταπείνωση και ἡ ἀγάπη ἀπέναντι στὸ Θεὸ καὶ τοὺς ἀδελφούς μας. Ή φιλαυτία και ὁ ἐγωισμὸς - ἀτομισμὸς εἰναι ἀκριβῶς τὸ ἀντίθετο τῆς ταπεινώσεως και τῆς ἀγάπης. Τὸ ἀνεκτίμητο βάθος αὐτῶν τῶν δύο ἀρετῶν μὲ τὴν ταυτόχρονη ἔκταση πρὸς τὸ Θεὸ και τὰ τέκνα τοῦ Θεοῦ, τὴν κάθετη και ὄριζόντια διάσταση, μόνο ὁ Κύριος μᾶς τὸ ἀποκάλυψε μὲ τρόπο μοναδικὸ και μάλιστα μὲ τὸ ἅγιο παράδειγμά Του: «Μάθετε ἀπ' ἐμοῦ ὅτι πρᾶξος εἰμι και ταπεινὸς τῇ καρδίᾳ...» (Ματθ. 11, 29). «Ἄυτη ἐστὶν ἡ ἐντολὴ ἡ ἐμή, ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἡ γάπησα ὑμᾶς. Μείζονα ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει, ἵνα τις τὴν ψυχὴν αὐτοῦ θῆ (= θυσιάση) ύπερ τῶν φίλων αὐτοῦ.» (Ιωάν. 15, 12-13).

4. Ή βασιλεία τοῦ Θεοῦ, ώς κατάσταση ἀναγεννήσεως, ώς καινὴ ζωὴ και σωτηρία, ώς «εὔδοκία Θεοῦ», ώς ἔλεος και εὔσπλαγχνία τοῦ Θεοῦ, ώς «φῶς» και «ζωὴ», ποὺ εἰναι κεντρικὸ θέμα τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου κυρίως στὸ κατὰ Ἰωάννην Ἱ. Εὐαγγέλιο. (Γιὰ τὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ σὰν θέμα τῶν Μακαρίσμων και Παραβολῶν ἐμάθαμε στὰ Θρησκευτικὰ τῆς Β' τάξεως, κυρίως σὰν κατάσταση ποὺ ἀρχίζει ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωὴ. Γιὰ τὴ μελλουσα βασιλεία τοῦ Θεοῦ θὰ κάνουμε λόγο στὴ συνέχεια).

“Οπως ἀναφέραμε και στὴ σ. 23-24, ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου ἀποτελεῖ ἀδιάσειστη και μοναδικὴ ἀπόδειξη ὅτι «οὐκ ἐστὶ κατὰ ἀνθρώπον», δὲν εἰναι ἀνθρώπινη (Γαλ. 1, 11). Φιλόσοφοι, νομικοί, κοινωνιολόγοι, λευκασμένοι σοφοί διὰ μέσου τῶν αἰώνων σκύφτουν ταπεινὰ τὸ κεφάλι και ἀναγνωρίζουν ὅτι «εῖς ἐστιν ὁ Διδάσκαλος και ὁ Καθηγητής, ὁ Χριστός.» (Ματθ. 23, 8, 10).

3. Τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου.

α'. «Φυσικὴ» ἐκδήλωση τῆς ύπερφυσικῆς Του ζωῆς.

Ἡ ζωὴ τοῦ Κυρίου ώς ἀνθρώπου ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους εἶναι ἔνα συνεχὲς θαῦμα. Εἶχε προφητευτὴ χιλιάδες χρόνια πρὶν ἡ ἔλευσή Του και λεπτομέρειες ἀκόμα τῆς ζωῆς Του. Τίνος ἀνθρώπου ὁ βίος εἰναι δυνατὸ νὰ εἰναι γνωστὸς ἀπὸ χιλιάδες και ἐκατοντάδες χρόνια πρὶν; (βλ. σ. 91).

Ἡ γένησή Του ἔγινε μὲ ὑπερφυσικὸ τρόπο, μὲ ἀγγελοφάνειες και ἀποκαλύψεις. Ἄλλα και ὅταν ἄρχισε τὸ δημόσιο ἔργο Του, ἡ ζωὴ Του ἦταν θαυμαστή, ὥστε μόνο γιὰ τὸν Κύριο νὰ προφητευτῇ ἀπ' τὸν Προφήτη και νὰ γραφῇ ἀπ' τὸν Ἀπόστολό Του: «ὅς ἀμαρτίαν οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ εὑρέθη δόλος ἐν τῷ στόματι Αὐτοῦ.» (Ησ. 53, 9, Α' Πέτρ. 2, 22). Και ὁ ἴδιος εἶχε εἰπεῖ:

Ἡ ἵασῃ τοῦ τυφλοῦ. Μικρογραφία ἀπὸ Εὐαγγελιστάριο τῆς Ἱ. Μονῆς Διονυσίου τοῦ Ἅγιου Ὄρους (11ος αἰ.).

«Τίς ἔξ ὑμῶν ἐλέγχει με περὶ ἀμαρτίας;» (Ιωάν. 8, 46).

Ἐνῷ ὅμως καὶ ἡ διδασκαλία Του δὲν ἦταν ἀπλὴ θεωρία, ἀλλὰ πρώτος ὁ Κύριος ὅ,τι ἐδίδασκε τὸ ζοῦσε καὶ τὸ ἐφάρμοζε μὲ τρόπο τέλειο, ταυτόχρονα συνόδευε τὴ διδασκαλία Του καὶ γενικὰ τὸ ἔργο Του καὶ μὲ «ύπερφυσικὰ» θαύματα, τὶς «δυνάμεις» ἡ τὰ «σημεῖα», ὅπως τὰ χαρακτήριζαν οἱ θεατὲς καὶ ἀκροατές Του (Ματθ. 11, 20, Ιωάν. 2, 23). Γιὰ τὸν ἴδιο τὸν Κύριο ὅμως τὰ θαύματα ἦσαν ἀκριβῶς ἡ «φυσικὴ» ἐκδήλωση τῆς θείας καὶ ύπερφυσικῆς Του φύσεως.

β'. Ο σκοπὸς τῶν θαυμάτων τοῦ Κυρίου.

Τὰ θαύματά Του ὁ Κύριος δὲν τὰ ἔκανε γιὰ ἐπίδειξη δυνάμεως. Γι' αὐτὸ καὶ συχνὰ μετὰ τὰ θαύματα ἔξαφανιζόταν, γιὰ ν'

ἀποφεύγη τίς ἐπευφημίες τοῦ ὄχλου. Ὁ ἴδιος δὲν εἶχε ἀνάγκη νὰ τὸν ἀναγνωρίσουν οἱ ἄλλοι: «Οὐ χρείαν εἶχεν ἵνα τις μαρτυρήσῃ περὶ τοῦ ἀνθρώπου (= περὶ τοῦ θεανδρικοῦ προσώπου Του). Αὐτὸς γάρ ἐγίγνωσκε τί ἦν ἐν τῷ ἀνθρώπῳ.» (Ιωάν. 2, 25). Ὁ σκοπὸς ἦταν οἱ ἀνθρωποὶ νὰ πιστεύσουν ὅτι ἦταν «ὁ ἀπεσταλμένος» Λυτρωτής τους ἀπὸ τὸ Θεὸν Πατέρα. Ὁ Εὔαγγελιστὴς Ἰωάννης μετὰ τὴν περιγραφὴ τοῦ βίου καὶ τῶν θαυμάτων τοῦ Κυρίου καὶ μάλιστα τοῦ μεγίστου θαύματος τῆς ζωηφόρου Ἀναστάσεώς Του γράφει:

«Πολλὰ μὲν οὖν καὶ ἄλλα σημεῖα ἐποίησεν ὁ Ἰησοῦς ἐνώπιον τῶν μαθητῶν Αὐτοῦ... ταῦτα δὲ γέγραπται ἵνα πιστεύσητε ὅτι Ἰησοῦς ἐστιν ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, καὶ ἵνα πιστεύοντες ζωὴν ἔχητε ἐν τῷ ὄνόματι Αὐτοῦ.» (Ιωάν. 20, 30-31).

“Οπως ἀναφέρει καὶ ὁ Ἰωάννης, τὰ «σημεῖα», τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου, εἶναι πάρα πολλὰ καὶ ἀναφέρονται σὲ πλειστες περιπτώσεις τῆς ζωῆς τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς φύσεως: θεραπεῖες παντοίων ἀσθενῶν: τυφλῶν, κωφαλάλων, παραλύτων, δαιμονισμένων· ἀναστάσεις νεκρῶν· κυριαρχία στὴ φύση: μεταβολὴ νεροῦ σὲ κρασί, πολλαπλασιασμὸς 5 ἄρτων καὶ 2 ἰχθύων, πορεία στὴ θάλασσα κλπ.· ἀφεση ἀμαρτιῶν, τὸ μεγαλύτερο θαῦμα. Καὶ ὅλα μὲ μόνο τὸ λόγο Του, ὅπως ἔγινε καὶ ὁ Κόσμος μὲ ἔνα «γενηθήτω».

γ'. Ἡ πίστη στὰ θαύματα.

“Οπως εἴπαμε καὶ γιὰ τὴ θεία ἐνανθρώπηση, τὴν ἀπαρχὴ τῶν θαυμάτων τοῦ Κυρίου καὶ τὸ μέγιστο θαῦμα, δὲν μποροῦμε νὰ λέμε ὅτι πιστεύουμε στὸ Θεὸν καὶ νὰ θέτουμε τὸ ἐρώτημα γιὰ τὰ θαύματα: «πῶς ἔγιναν;» Οὕτε μποροῦμε νὰ λέμε ὅτι πιστεύουμε στὴ διδασκαλία Του, ἀλλὰ ὅχι καὶ στὰ θαύματά Του. Καὶ ἡ διδασκαλία Του εἶναι θαῦμα. Θαύματα εἶναι γιὰ μᾶς, ἐνῶ γιὰ τὸ Θεὸν εἶναι οἱ φυσικὲς θεῖες ἐνέργειές Του. Πίστη στὸ Θεὸν χωρὶς πίστη στὰ θαύματα εἶναι αὐταπτή. Καὶ σήμερα καὶ πάντα γίνονται θαύματα, ὅταν ὑπάρχῃ ἡ πίστη, που εἶναι ἀπαραίτητος ὅρος ἀπ’ τὴν πλευρὰ τοῦ ἀνθρώπου. “Οταν ἐρώτησαν τὸν Κύριο οἱ Μαθητές Του γιατί δὲν μπόρεσαν αὐτοὶ νὰ θεραπεύσουν ἔνα δαιμονισμένο νέο, τοὺς ἀπάντησε: «διὰ τὴν ἀπιστίαν ὑμῶν. Ἄμην γάρ λέγω ὑμῖν, ἐὰν ἔχητε πίστον ὡς κόκκον σινάπεως, ἐρείτε τῷ ὅρει τούτῳ μετάβηθι ἐντεῦθεν ἐκεῖ, καὶ μεταβήσεται, καὶ οὐδὲν ἀδυνατήσει ὑμῖν.» (Ματθ. 17, 19-20). Καὶ ὅταν δὲν ἔκανε θαύματα ὁ Κύριος, αἰτία ἦταν ἡ ἀπιστία τῶν ἀνθρώπων:

«Καὶ οὐκ ἐποίησεν ἐκεῖ δυνάμεις πολλὰς διὰ τὴν ἀπιστίαν αὐτῶν.» (Ματθ. 13, 58). Πίστη χρειάζεται καὶ ταπεινὴ καρδιά, γιὰ νὰ βλέπουμε τὴ θεία παντοδυναμία. Οἱ Φαρισαῖοι, ἐνῷ ἔβλεπαν τὰ ἴδια θαύματα ποὺ ἔβλεπε καὶ ὁ ἀπλὸς ὅχλος, ὅμως δὲν τὰ πίστευαν, γιατὶ ἀκριβῶς δὲν εἶχαν πίστη καὶ ταπείνωση.

δ'. Ἐπιστήμη καὶ θαῦμα.

Μιλώντας στὴν Εἰσαγωγὴ (σ. 7) γιὰ τὰ μέσα ποὺ χρησιμοποιεῖ ἡ ἐπιστήμη γιὰ τὴ γνώση τῶν ὄντων, εἴπαμε πῶς αὐτὰ εἶναι ἡ παρατήρηση καὶ τὸ πείραμα μὲ τὴ δυνατότητα φυσικὰ ἐπαναλήψεως. Καὶ στὰ θαύματα, ὅταν ἀναφέρωνται στὴν ύλικὴ φύση καὶ τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου, ὑπάρχει καὶ τὸ ἐξωτερικὸ σημεῖο. Ἐπειδὴ ὅμως εἶναι ἀκριβῶς ἔκτακτα καὶ ὑπερφυσικὰ γεγονότα, δὲν μπορεῖ ὁ καθένας κατὰ βούληση νὰ πειραματίζεται. «Ἐτσι καὶ γιὰ τοὺς αὐτόπτες ἀκόμη μάρτυρες τὸ θαῦμα παραμένει ζῆτημα πίστεως.

Ἐνῷ ὅμως τὸ θαῦμα εἶναι «ύπερ λόγον», δὲν ἐξηγεῖται δηλαδὴ λογικὰ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἐπιστήμης, δὲν εἶναι «παρὰ λόγον», δὲν εἶναι δηλαδὴ παράλογο. Ἀντίθετα, ἐπιβάλλεται ἡ πίστη σ' αὐτό, σὰν προϋπόθεση καὶ ἀρχὴ τῆς λογικῆς. Μετὰ τὴν παραδοχὴ τῆς πίστεως σὲ Θεὸ Δημιουργὸ δὲν ἔχουμε λογικὰ τὸ δικαίωμα ν' ἀφαιροῦμε τὸ δικαίωμα (!) ἀπ' τὸν παντοδύναμο Θεὸ νὰ ἐκδηλώνῃ τὴ «φυσικὴ» δύναμη Του, δηλαδὴ τὴν παντοδυναμία Του.

«Ἐτσι ἡ ἐπιστήμη δὲν μπορεῖ ν' ἀποκλείσῃ τὰ θαύματα, ἐπειδὴ δὲν μπορεῖ νὰ τ' ἀποδείξῃ. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ μόνο δύο μεγάλους ἐπιστήμονες:

Ο διάσημος Αὐστριακὸς φυσικὸς καὶ γεωφυσικὸς Victor Fr. Hess, ποὺ τιμήθηκε καὶ μὲ τὸ βραβεῖο Nobel γιὰ τὴν ἀνακάλυψη τῶν κοσμικῶν ἀκτίνων, λέγει: «Μπορεῖ ἔνας ἐπιστήμων ν' ἀμφιβάλλῃ γιὰ τὴν πραγματικότητα τῶν θαυμάτων; Ως ἐπιστήμων ἀπαντῶ μὲ ἔμφαση: «Οχι! Δὲν μπορῶ νὰ ἔννοησω μὲ κανέναν ἐντελῶς τρόπο γιατὶ ὁ Παντοδύναμος Θεός, ὁ ὄποιος ἐδημιούργησε ἐμᾶς καὶ ὅλα τὰ πράγματα ποὺ εἶναι γύρω μας, δὲν θὰ ἥταν σὲ θέση ν' ἀνακόψῃ ἡ ν' ἀλλάξῃ – ἐὰν Αὐτὸς τὸ εὔρισκε σοφὸ νὰ τὸ κάμη – τὴ φυσικὴ κατὰ μέσον ὄρο πορεία τῶν γεγονότων.»¹

Ἐξάλλου ὁ μέγας βιολόγος Alexis Carrel, ποὺ ὁ Ἰδιος ἐξέτασε περιπτώσεις θαυματουργικῆς θεραπείας πολλῶν ἀσθε-

1. Ἡ ἐπιστήμη ὅμιλεῖ, ἔκδ. «Ζωῆς», Ἀθῆναι 1949, σ. 134 - 35.

νειών, ποὺ ἡταν ἐντελῶς ἀδύνατο νὰ θεραπευτοῦν ἀπὸ τὴν ἰατρικὴ ἐπιστήμη, ἔγραψε εἰδικὸ βιβλίο μὲ τὸν τίτλο ἀκριβῶς «Ἐπιστήμη καὶ θαῦμα»¹, ὅπου ύποστηρίζει ὅτι τὰ θαύματα εἶναι δυνατά.

ε'. Ἡ γλώσσα τῆς Λατρείας γιὰ τὰ θαύματα.

Ὑπάρχει ὅμως καὶ μία ἄλλη γλώσσα, ἐκτὸς ἀπ' τὴ γλώσσα τῆς λογικῆς καὶ τῆς ἐπιστήμης, γιὰ τὴν ἔξηγηση τῶν θαυμάτων. Εἶναι ἡ γλώσσα τῆς Λατρείας, ἡ γλώσσα τῶν Ἀγγέλων καὶ τοῦ «μέλλοντος αἰῶνος», ποὺ μόνη θὰ ισχύῃ, ὅταν ὅλες οἱ ἄλλες γλώσσες θὰ καταργηθοῦν (Α' Κορ. 13, 8). Νὰ λοιπὸν μὲ ποιὸν τρόπο ὁ πιστὸς λάτρης τοῦ Θεανθρώπου Κυρίου Τὸν ὑμνεῖ στὸ Δοξαστικὸ τῶν Αἰνων τῆς Κυριακῆς τοῦ Τυφλοῦ:

«Τίς λαλήσει τὰς δυναστείας Σου, Χριστέ; ἢ τίς ἐξαριθμήσει τῶν θαυμάτων Σου τὰ πλήθη; διπλοῦς γάρ ως ὠράθης ἐπὶ γῆς δι' ἀγαθότητα, διπλᾶς καὶ τὰς ιάσεις τοῖς νοσοῦσιν ἐχορήγεις· οὐ μόνον γὰρ τοῦ σώματος ὀφθαλμοὺς διήνοιξας τοῦ ἀπὸ μήτρας πηρωθέντος (=ἀνα - πήρου), ἀλλὰ καὶ τοὺς τῆς ψυχῆς· ὅθεν Θεόν Σε ὡμολόγει τὸν κρυπτόμενον καὶ πᾶσι παρέχοντα τὸ μέγα ἔλεος.»

(Ψάλλεται σὲ ἥχο πλ. δ').

Συμβαίνει ἀκριβῶς αὐτὸ ποὺ ἔχουμε ἡδη ἀναφέρει: «Πεφανέρωται δὲ τὰ θαύματα τοῖς προσκυνοῦσιν ἐν πίστει τὸ μυστήριον». Καὶ αὐτὴ τὴ λατρευτικὴ καὶ προσκυνητικὴ πίστη μποροῦν δλοι νὰ τὴν ἀποκτήσουν, χωρὶς νὰ εἶναι σοφοὶ καὶ ἐπιστήμονες: «...ἀπέκρυψας ταῦτα (=τὰ μυστήρια) ἀπὸ σοφῶν καὶ συνετῶν (ποὺ δὲν εἶχαν ἀπλὴ πίστη) καὶ ἀπεκάλυψες αὐτὰ νηπίοις» (στοὺς ἀπλοὺς καὶ ταπεινοὺς σὰν τὰ νήπια. Λουκ. 10, 21).

4. Ἡ σταυρικὴ θυσία τοῦ Κυρίου

α'. Ἡ ἔννοια τῆς θυσίας γενικά.

Καὶ μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων ἡ παρανομία, ἡ παράβαση, ἃν δὲν «λαμβάνῃ ἔνδικον μισθαποδοσίαν» (=δίκαιη ἀνταπόδοση, Ἔβρ. 2, 2), ὡστόσο καταδικάζεται καὶ τιμωρεῖται. Αὐτὸ οἱ ἃν-

1. Alexis Carrel, Ἐπιστήμη καὶ θαῦμα, μετάφρ. Γ. Λάμψα, πρόλογος ἀκαδημαϊκοῦ χειρουργοῦ Μαρίνου Γερουλάνου, Ἀθῆναι.

θρωποι τὸ θεώρησαν πολὺ περισσότερο σωστὸ γιὰ τὶς παραβάσεις τοῦ Νόμου τοῦ Θεοῦ. Ἡ ἐνοχὴ ὅμως ἐδῶ, ἐπειδὴ ἀναφέρεται ὥχι σὲ ἀμαρτωλοὺς καὶ «πεπερασμένους» ἀνθρώπους, ἀλλὰ στὸν ἄγιο καὶ ἀπειρο Θεό, γίνεται ἀπειρη. Ποιά λοιπὸν τιμωρία τῶν ἀνθρώπων μπορεῖ ν' ἀντισταθμιστῇ πρὸς τὴν ἀπειρη ἐνοχὴ ἀπέναντι στὸν ἀπειρο Θεό; "Ἐτσι οἱ ἀμαρτωλοὶ ἀνθρωποι, καὶ πολὺ σωστά, πίστευαν πῶς μόνο ὅ, τι πολυτιμότερο εἶχαν, δηλαδὴ τὴν ἴδια τους τὴν ζωή, μποροῦσαν νὰ προσφέρουν γιὰ τὸν «ἐξιλασμό», τὴν ἐξευμένιστη τοῦ Θεοῦ. Ἐπειδὴ ὅμως αὐτὸ ἦταν φρικτό, οἱ ἀνθρωποθυσίες ἀντικαταστάθηκαν μὲ τὰ πολυτιμότερα ἀγαθὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ κυρίως μὲ τὶς θυσίες ζώων. Στὶς εἰδωλολατρικὲς θρησκείες μάλιστα ἔγιναν καὶ πολλὲς ύπερβολὲς (πίστη πῶς οἱ θεοὶ ἔτρωγαν πραγματικὰ τὰ σφάγια, ἀνθρωποθυσίες κλπ.).

Μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ στὴν Π.Δ. ὁ Θεὸς δέχεται τὶς συμβολικὲς καὶ ἀντιπροσωπευτικὲς θυσίες ζώων καὶ μάλιστα τὶς νομοθετεῖ γιὰ τοὺς πιστοὺς Ἐβραίους: «Ἐγὼ δέδωκα ὑμῖν ἐπὶ τοῦ θυσιαστηρίου ἐξιλάσκεσθαι περὶ τῶν ψυχῶν ὑμῶν· τὸ γὰρ αἷμα αὐτοῦ (τοῦ ζώου) ἀντὶ ψυχῆς ἐξιλάσεται.» (Λευΐτ. 17, 11). Καὶ ἡ ὑπόσχεση πιστότητος στη «διαθήκη» τοῦ Θεοῦ ἔγινε μὲ θυσία ζώων, ποὺ εἶχε τὴν ἔννοια ὅτι συμβολικὰ τὴν ἴδια τους τὴν ζωὴν ἔβαζαν οἱ Ἐβραῖοι σὰν ἐγγύηση καὶ «ὑποθήκη» γιὰ τὴν φύλαξή της: «Ἴδού τὸ αἷμα τῆς διαθήκης, ἡς διέθετο Κύριος πρὸς ὑμᾶς περὶ πάντων τῶν λόγων τούτων.» (Ἑξ. 24, 8).

Ἡ βαθύτερη ὅμως σημασία τῶν θυσιῶν αὐτῶν ἦταν τὸ ὅτι διατηροῦσαν καὶ καλλιεργοῦσαν τὴν συναίσθηση τῆς ἀμαρτωλότητος καὶ τῆς ἐνοχῆς ἀπέναντι στὸ Θεὸν καὶ φυσικὰ τὴν ἀνάγκη τῆς «συνδιαλλαγῆς» καὶ τοῦ καθαρισμοῦ. "Οταν μάλιστα οἱ θυσίες γεννικὰ καταντοῦσαν ἐξωτερικὴ τυπολατρία, οἱ Προφῆτες κυρίως ἐκήρυξαν ἀκριβῶς τὴν ἀνάγκη ἐσωτερικοῦ καθαρισμοῦ τῆς καρδιᾶς μὲ τὴ μετάνοια, τὴν πίστη, τὴν ταπείνωση καὶ τὴν ἀγάπη, τὸ «ἔλεος»:

«Θυσία τῷ Θεῷ πνεῦμα συντετριμμένον, καρδίαν συντετριμμένην καὶ τεταπεινωμένην ὁ Θεὸς οὐκ ἐξουδενώσει.» (Ψαλμ. 50, 19).

«Ἔλεος θέλω καὶ οὐ θυσίαν.» (Ωσ. 6, 6).

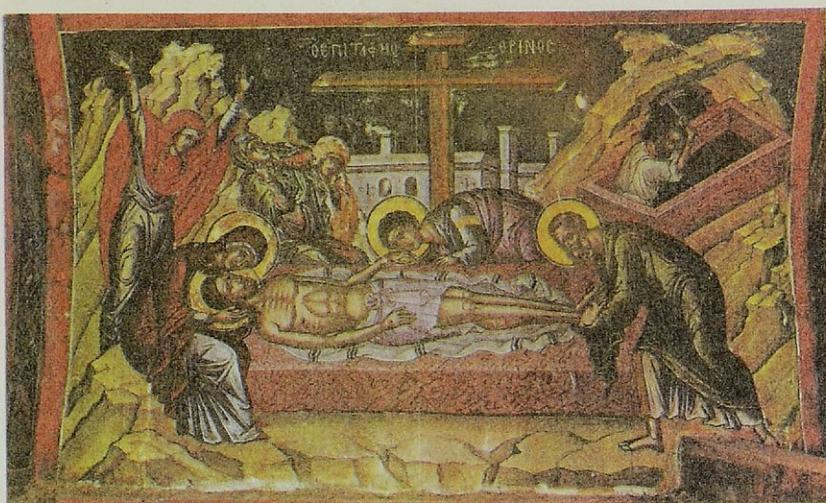
«Τί μοι πλῆθος τῶν θυσιῶν ὑμῶν; λέγει Κύριος· ...αἷμα ταύρων καὶ τράγων οὐ βούλομαι (=δὲν θέλω) ... λούσασθε καὶ καθαροὶ γίνεσθε, ἀφέλετε (=ἀποβάλετε) τὰς πονηρίας ἀπὸ τῶν ψυχῶν ὑμῶν ἀπέναντι τῶν ὀφθαλμῶν μου, παύσασθε ἀπὸ τῶν πονηριῶν ὑμῶν...» (Ἡσ. 1, 11, 16).

β'. Ήταν ἀναγκαία ἡ θυσία τοῦ Κυρίου γιὰ τὴ σωτηρία μας;

Κάνοντας λόγο στὰ προηγούμενα γιὰ τὸ λυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Κυρίου εἴπαμε πώς μὲ κανένα ἀνθρώπινο μέσο δὲν ἦταν δυνατή ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπ' τὴν ἄπειρη ἐνοχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἀπέναντι στὸ Θεὸν καὶ ἡ σωτηρία του ἀπ' τὶς συνέπειες τῆς ἀμαρτίας. "Ἐτοι, ὅχι μόνο ἦταν «ἀδύνατον αἷμα ταύρων καὶ τράγων ἀφαιρεῖν ἀμαρτίας»" ('Εβρ. 10, 4), ἀλλ' ἐξίσου ἦταν ἀδύνατο καὶ τὸ αἷμα ὃ ποιούσθητο ἀνθρώπου ἥτις καὶ ὅλων μαζὶ τῶν ἀνθρώπων ν' ἀφαιρέσῃ τὴν ἐνοχὴν καὶ μιᾶς μόνο ἀμαρτίας ἀπέναντι στὸ Θεὸν καὶ ταυτόχρονα νὰ καταργήσῃ τὴ δύναμη τῆς ἀμαρτίας, νὰ τὴν ἐξαλείψῃ. Γ' αὐτὸν καὶ εἴπαμε πώς ὁ σωματικὸς θάνατος δὲν ἦταν ἀκριβῶς τιμωρία καὶ μάλιστα μὲ ἐξιλαστικὸ χαρακτήρα, ποὺ ἀποσκοπούσε δηλαδὴ στὴν ἐξευμένιση τοῦ Θεοῦ. «Ο Θεὸς θάνατον οὐκ ἐποίησεν οὐδὲ τέρπεται ἐπ' ἀπωλείᾳ ζῶντων.» (Σ. Σολ. 1, 13). Καθαρὰ στὴν Π.Δ. μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη Ἱεζεκιὴλ είχε διακηρύξει ὁ Θεός: «Οὐ θέλω τὸν θάνατον τοῦ ἀποθνήσκοντος.» ('Ιεζ. 19, 32). «οὐ βούλομαι τὸν θάνατον τοῦ ἀσεβοῦς ὡς τὸ ἐπιστρέψαι τὸν ἀσεβὴν ἀπὸ τῆς ὁδοῦ αὐτοῦ καὶ ζῆν αὐτόν.» ('Ιεζ. 33, 11).

Ἐδῶ ὅμως γεννιέται τὸ μεγάλο ἐρώτημα: Πῶς τότε μιλᾶμε γιὰ θυσία καὶ μάλιστα σταυρικὴ τοῦ Κυρίου ἥτις ἀκριβέστερα πώς ὁ Ἰδιος ὁ Κύριος μιλάει γιὰ τὸ τίμιο Αἷμα Του ὡς «περὶ πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν»; (Ματθ. 26, 28). Ἐξάλλου εἴχαμε εἰπεῖ πώς ἡ ἐννοια τῆς λυτρώσεως συνυπονεῖ λύτρα. Άλλὰ τότε σὲ ποιόν ὁ Κύριος πρόσφερε αὐτὰ τὰ λύτρα, τὸ Αἷμα Του δηλαδὴ, γιὰ τὴν ἐλευθερία μας; Στὸ Θεόν, ἀπέναντι στὸν Οποῖο ἡμαστε ἐνοχοί, ἥ στὸ Διάβολο, στὸν ὃ ποιο ἡμαστε αἰχμάλωτοι; Τὸ θέμα τούτο ἐξετάζει ὁ ἄγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος μὲ πολλὴ βαθύτητα καὶ λέγει:

«Σὲ ποιόν προσφέρθηκε γιὰ μᾶς καὶ γιὰ ποιόν χύθηκε τὸ μέγα καὶ περιβόητο Αἷμα τοῦ Θεοῦ καὶ Ἀρχιερέως καὶ θύματος;... Ἀν προσφέρθηκε στὸν Πονηρό, ἀλίμονο! Εἶναι βλασφημία καὶ νὰ τὸ λέμε... Ἀν προσφέρθηκε στὸ Θεὸν - Πατέρα, πρῶτα πρῶτα πῶς ἔγινε αὐτό; Γιατὶ δὲν ἡμαστε σ' αὐτὸν αἰχμάλωτοι. Ἔπειτα ποιός ὁ λόγος τὸ Αἷμα τοῦ Μονογενοῦς Του Υἱοῦ νὰ τέρπῃ τὸν Πατέρα Του, ποὺ οὔτε τὸν Ἰσαὰκ δὲν δέχτηκε σὰν προσφερόμενο θύμα ἀπ' τὸν πατέρα Του Ἀβραάμ, ἀλλ' ἀντικατάστησε θαυματουργικὰ τὴν ἀνθρωποθυσία μὲ τὴ θυσία τοῦ Κριοῦ; Εἶναι λοιπὸν Κυρίου ὅχι γιατὶ τὸ ζήτησε (ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους) οὕτε

Η Σταύρωση. Τοιχογραφία στὸ καθολικὸ τῆς Ἱ. Μονῆς Σταυρονικήτα τοῦ Ἀγίου Ὁρούς (16ος αἰ.).

γιατὶ αὐτὸν ἦταν ἀναγκαῖο, ἀλλὰ κατὰ θεία οἰκονομία καὶ γιατὶ ἐπρεπε ν' ἀγιαστῇ καὶ νὰ καθαριστῇ ὁ ἄνθρωπος μὲ τὴν ἀνθρώπινη φύση τοῦ Κυρίου, ποὺ ἦταν ἀναμάρτητη καὶ θεωμένη. Ἐγίνει αὐτὸν, γιὰ νὰ μᾶς ἐλευθερώσῃ ἀπ' τὸ θάνατο νικώντας μὲ τὴ θεία δύναμή Του τὸν τύραννο Διάβολο· καὶ ἔτσι νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ ὁ Θεὸς στὸν Ἑαυτό Του μὲ τὴ μεσολάβηση τοῦ Υἱοῦ... Εἴχαμε ἀνάγκη ἀπὸ Θεὸ - Λυτρωτὴ ποὺ θὰ γινόταν ἀνθρωπός καὶ θὰ πέθαινε, γιὰ νὰ ζήσουμε... Κανένα θαῦμα δὲν εἶναι παρόμοιο μὲ τὸ θαῦμα τοῦτο τῆς σωτηρίας μας. Λίγες σταγόνες αἷματος ἀναπλάθουν καὶ σώζουν ὅλο τὸν κόσμο.» (Γρηγ. Ναζ., P.G. 36, 653 AB, 661C, 664A).

Ἐτσι, μόνο ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ ἀνθρώπου καὶ ἐπειδὴ μὲ τὸν τρόπο αὐτὸν θὰ γινόταν ἀκριβῶς «αἰσθητὴ» σ' ἐμᾶς τοὺς «αἰσθητοὺς» ἡ σωτηρία μας ἀπ' τὸν «αἰσθητὰ» ἐνανθρωπήσαντα Κύριο, ἦταν πραγματικὰ ἀναγκαιότατη ἡ θυσία τοῦ Κυρίου. Εἶναι τὸ ἔσχατο καὶ ἀκρότατο σημεῖο τῆς ἐξομοιώσεώς Του μὲ μᾶς, γιὰ νὰ μᾶς κάνῃ ὅμοιους μὲ τὴ θεωμένη δική Του ἀνθρώπινη φύση, νὰ μᾶς ἐπαναφέρῃ στὸ «ἀρχαῖον κάλλος».

γ'. Η θυσία τοῦ Κυρίου ἀντιπροσωπευτική.

Γιὰ νὰ ἐννοήσουμε καλύτερα τὴν ἀνεκτίμητη σημασία καὶ ἀναγκαιότητα τῆς θυσίας τοῦ Κυρίου, πρέπει νὰ ξεκινήσουμε ἀπ' τὸν ἀντιπροσωπευτικὸν χαρακτήρα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως. Μέσα ἀκριβῶς στὸ θεῖο σχέδιο τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως συμπεριλαμβάνεται ἀχώριστη ἀπ' αὐτὴ καὶ ἡ σταυρικὴ Του θυσία μὲ χαρακτήρα ἐπίσης ἀντιπροσωπευτικό. Ἡ «κατὰ πάντα καθ' ὅμοιότητα χωρὶς ἀμάρτιας» ('Εφρ. 4, 15) ἐξομοίωση μὲ μᾶς τοὺς θνητοὺς τοῦ Κυρίου θὰ γινόταν καὶ στὸ θάνατο, σὰν ἔσχατο καὶ ἀκρότατο, ὥπως εἴπαμε, σημεῖο ἐξομοίωσεως καὶ συγκαταβάσεως. Μόνο πρέπει καὶ πάλι νὰ τονίσουμε πῶς ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου δὲν θὰ ἦταν συνέπεια τῆς ἀμάρτιας, ἀλλ' ἀκριβῶς ἄκρα συγκατάβαση καὶ συμπάθεια πρὸς τὸν ἀμαρτωλὸν ἀνθρώπο.

“Αν αὐτὸ δὲν γινόταν, στὸν «αἰσθητὸ» ἀνθρωπῷ οὕτε ἡ ἐν-ανθρώπηση - ἐξομοίωση μ' αὐτὸν τοῦ Κυρίου, ἀλλ' οὕτε καὶ ἡ σωτηρία ἀπὸ τὸν «ὅμοιό» του Θεάνθρωπο θὰ γινόταν «αἰσθητές». Σὰν ἀμαρτωλὸς καὶ ἔνοχος θὰ εἶχε τὸ βαρὺ καὶ φοβερὸ αἰσθημα τῆς ἐνοχῆς ἀπέναντι στὸν ἄγιο καὶ δίκαιο Θεό. Δὲν θὰ εἶχε ποτὲ τὸ θάρρος καὶ τὴν «παρρησία» νὰ ἐπικοινωνήσῃ μαζί Του, νὰ Τὸν «ἐπικαλεστὴ Πατέρα» σὰν παιδί του ἀγαπημένο. Ἡ ἀμάρτια, σὰν ἐνοχὴ – καὶ μάλιστα ἅπειρη – σὰν «ντροπή», σὰν σκοτισμὸς καὶ ἀθεράπευτη ἀνθρώπινα ἀρρώστια, τὸν χώριζε μὲ ἀγεφύρωτο χάσμα ἀπ' τὸν Πλάστη του.

Χρειαζόταν λοιπὸν ἑνας μέσος, ἔνας μεσολαβητής – «μεσίτης» μεταξὺ Θεοῦ καὶ ἀνθρώπου, γιὰ νὰ ἐνώσῃ τὰ «διεστῶτα», νὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα, νὰ ἐξοφλήσῃ τὸ ἅπειρο χρέος τοῦ ἀνθρώπου, νὰ τὸν συμφιλώσῃ μὲ τὸν Πλάστη του, νὰ διαλύσῃ τὸ φόβο τὴν ντροπὴ καὶ ταυτόχρονα νὰ τὸν θεραπεύσῃ καὶ νὰ τὸν ἀπαλλάξῃ ὥριστικὰ ἀπ' τὶς συνέπειες τῆς ἀμαρτίας. Ἀλλὰ γιὰ νὰ ἔχῃ ὁ σαρκικὸς καὶ αἰσθητὸς ἀνθρωπὸς βέβαιο τὸ αἰσθημα καὶ βίωμα τῆς λυτρώσεως καὶ σωτηρίας, ἐπρεπε αὐτὸ νὰ γίνη μὲ «τρόπο» αἰσθητὸ καὶ προσιτὸ σ' αὐτὸν, ἐνῶ ταυτόχρονα καὶ πρώτιστα ἐπρεπε ὁ «τρόπος» νὰ είναι ἀντάξιος τοῦ ἀπείρου καὶ ἀγίου Θεοῦ.

Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς τὸ συνδυασμὸν ὁ Θεὸς - Λόγος γίνεται τὸν ἀνθρωπὸν». Γίνεται ὁ οὐράνιος καὶ ἐπίγειος μεσίτης, ὁ ἀντιπρόσωπος τοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν ἀνθρωπὸ καὶ τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸ Θεό. Καὶ ἐπειδὴ τὰ παιδὶα τοῦ Θεοῦ ἔφεραν σάρκα θνητή, ἔγινε ως ἀνθρωπὸς καὶ Αὐτὸς θνητός, γιὰ ν' «ἀπαθανατίσῃ τὸ πρόσλημμα», τὴ δική μας φύση:

«Ἐπεὶ οὖν τὰ παιδία κεκοινώνηκε σαρκὸς καὶ αἷματος, καὶ Αὔτὸς παραπλησίως μετέσχε τῶν αὐτῶν, ἵνα διὰ τοῦ θανάτου καταργήσῃ τὸν τὸ κράτος ἔχοντα τοῦ θανάτου, τοῦτ' ἔστι τὸν Διάβολον, καὶ ἀπαλλάξῃ τούτους, ὅσοι φόβῳ θανάτου διὰ παντὸς τοῦ ζῆν ἔνοχοι ἦσαν δουλείας.» (Ἐβρ. 2, 14–15).

“Ολα αύτα τὰ ἀνεκτίμητα πλεονεκτήματα τὰ συνδυάζει ἡ σταυρικὴ θυσία τοῦ Κυρίου.

Σὰν ἀντιπροσωπευτικὴ θυσία γιὰ λογαριασμὸ τῶν ἀμαρτωλῶν ἀνθρώπων τὴν «δέχεται» ὁ Θεὸς - Πατήρ, ὅπως λέγει ὁ ἄγιος Γρηγόριος, στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Υἱοῦ Του καὶ «δι' Αὐτοῦ» δέχεται καὶ πάλι σὲ «κοινωνία» - ἐπικοινωνία μαζὶ Του τὰ πλάσματά Του.

Ἐξάλλου, γιὰ νὰ μὴν ἐπαναλάβουμε ἔνα πρὸς ἔνα ὅλα τὰ πλεονεκτήματα, τὸ Αἷμα τοῦ Θεανθρώπου γίνεται μὲ τὸ θάνατό Του «φάρμακον ἀθανασίας» ἀναντικατάστατο. «Οπως ἡ κοινότης καὶ ὄμοιότης τοῦ «αἷματός» μας μὲ τὸν προπάτορα Ἀδὰμ μᾶς ἐκληρονόμησε τὸ σπέρμα τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου μὲ τὴ διπλὴ ἔννοια, ἔτσι τώρα ἡ «κατὰ πάντα καθ' ὄμοιότητα χωρὶς ἀμαρτίας» (Ἐβρ. 4, 15) κοινότης καὶ ὄμοιότης – καὶ στὴ θνητότητα – τοῦ «Αἵματος» τοῦ Δευτέρου Ἀδὰμ μᾶς μεταδίδει τὸ σπέρμα τῆς ἀθανασίας. Σὰν αἷμα τῆς «αὐτῆς κατηγορίας» ἐνώνεται μὲ τὸ θνητό μας αἷμα καὶ σὰν Αἷμα Θεανθρώπου ἄγιο καὶ ἀθάνατο «κατὰ φύσιν» τὸ καθαρίζει καὶ τὸ ζωογονεῖ, τὸ ἀφθαρτοποιεῖ καὶ τὸ ἀπαθανατίζει! Μὲ τὸ νὰ γίνη, χωρὶς νὰ εἶναι, θνητό, καταργεῖ τὴ θνητότητα, τὸ θάνατο, καὶ δημιουργεῖ τὴν ἀνοσία - ἀθανασία, ὅπως ἡ ἱατρικὴ ἀπ' τὸ μικρόβιο μᾶς νόσου δημιουργεῖ τὸ φάρμακο γιὰ τὴν ἀνοσία ἀπ' τὴν νόσο αὐτῆ.

Αὐτὸ εἶναι τὸ βαθύτατο νόμα τοῦ «έκουσίου καὶ ζωοποιού θανάτου» τοῦ Κυρίου μας. Ἡταν στ' ἀλήθεια δυνατὸ νὰ γίνη μὲ αἰσθητότερο καὶ ἀποτελεσματικότερο τρόπο ἡ σωτηρία τοῦ ταλαιπωρού ἀνθρώπου; Νά ποιά ἀπάντηση δίνει ὁ θεῖος Παῦλος:

«Εὐχαριστῶ τῷ Θεῷ διὰ Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ Κυρίου ἡμῶν... ὁ γάρ νόμος τοῦ πνεύματος τῆς ζωῆς ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ ἡλευθέρωσέ με ἀπὸ τοῦ νόμου τῆς ἀμαρτίας καὶ τοῦ θανάτου... ἐν ὄμοιώματι σαρκὸς ἀμαρτίας καὶ περὶ ἀμαρτίας κατέκρινε τὴν ἀμαρτίαν ἐν τῇ σαρκὶ Αὐτοῦ.» (Ρωμ. 7, 25 καὶ 8, 2–3).

δ'. Τὰ ἄγια Πάθη καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου ἦσαν πραγματικά.

“Οπως ἡ πραγματική, ἀλλὰ ἀσύγχυτη ἐνωση τῶν δύο φύσεων στὸ ἔνα πρόσωπο τοῦ θείου Λόγου εἶναι καὶ θὰ παραμένῃ μυστήριο ἀνεξήγητο γιὰ τὸν ἀνθρώπο, ἔτσι καὶ τὰ ἄγια Πάθη καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κυρίου.” Ἐπαθε πραγματικὰ καὶ πέθανε πάνω στὸ Σταυρὸν ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Κυρίου, ἐνῶ ἡ ἀχώριστα ἐνωμένη μαζὶ τῆς θεία φύση ἔμεινε ἀπόλυτα ἀπαθής. Τὸ πάθος σημαίνει μεταβολή, «τροπή», ἐνῶ ἡ θεία φύση εἶναι ἀπόλυτα ἀμετάβλητη, ἐπειδὴ εἶναι ἄυλη, τελεία καὶ ἄπειρη. “Οπως καὶ κατὰ τὴν θεία σάρκωση οὔτε ἀλλοιώθηκε οὔτε μίκρυνε ἡ θεία φύση, ποὺ «χώρεσε» ὅμως καὶ ὑπῆρχε ὀλόκληρη στὴν ἀνθρώπινη, ἔτσι καὶ κατὰ τὸ Πάθος. Ἔνωμένη, ἀλλὰ ἀσύγχυτα μὲ τὴν ἀνθρώπινη ἔμεινε ἀπαθής. Ἀντίθετα, ἡ ἀνθρώπινη φύση, ἐνῶ χάρη στὴν ὑπερφυσική σύλληψη καὶ τὴν «ύποστατική» ἐνωση στὸ ἔνα πρόσωπο τοῦ θείου Λόγου μὲ τὴν θεία ἥταν καὶ αὐτὴ ἀπαθής, ἔγινε, χωρὶς νὰ εἶναι, ἀπὸ ἄκρα συγκατάβαση παθητὴ καὶ θνητὴ «δι’ ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν».

Μάλιστα ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Κυρίου, ἀκριβῶς γιατὶ ἥταν ἀναμάρτητη καὶ «κατὰ φύσιν» ἀπαθής, γι’ αὐτὸν καὶ ἥταν ἀσύγκριτα πὸ εὐαίσθητη στὸν πόνο. Κανενὸς θνητοῦ ὁ πόνος καὶ τὰ βάσανα καὶ ὄλων μαζὶ τῶν ἀνθρώπων ὄλων τῶν ἐποχῶν δὲν μποροῦν γι’ αὐτὸν νὰ συγκριθοῦν καὶ ν’ ἀντισταθμιστοῦν μὲ τὸν πόνο καὶ τὴν ὀδύνη τοῦ Κυρίου, «ἄ δι’ ἡμᾶς ἐκὼν ύπέμεινε» πάνω στὸ Σταυρό. Καὶ ἐνῶ ὀλόκληρο αὐτὸν τὸ ἀνυπολόγιστο καὶ ἀσήκωτο ἀνθρώπινα βάρος τοῦ πόνου καὶ τῆς ὀδύνης, σωματικὰ καὶ ψυχικά, πραγματικά ύπεφερε ὁ Κύριος, τὰ ύπόμεινε μὲ ἄκρα ύπομονὴ ὡς ἀνθρωπος. Μόνο γιὰ νὰ φανῇ ὁ πραγματικός Του πόνος, μᾶς ἔδειξε μὲ τὴν ἀγωνία τῆς Γεθσημανῆς καὶ τῆς κραυγῆς ἐπάνω στὸ Σταυρὸν «ἴνα τί μὲ ἐγκατέλειπες;» πόσο ἀφόρητος ἥταν ἀνθρώπινα.

Γι’ αὐτὸν μὲ τὸ δικό Του πόνο ὁ Κύριος, μπόρεσε ὡς ἀνθρώπος νὰ ἔξαλεψθῇ κάθε ἀνθρώπινο πόνο. Γι’ αὐτὸν καὶ μόνη ἡ ἀπλὴ σκέψη τοῦ Πάθους καὶ τοῦ Σταυροῦ τοῦ Κυρίου μεταδίδει στὸν πιστὸ θεία δύναμη καὶ παρηγοριά. Γι’ αὐτὸν, ὅπως γνωρίζουμε, τόσο πολὺ τὰ τιμοῦμε καὶ τὰ λατρεύουμε τὰ ἄγια Πάθη (Μ. Ἐβδομάδα, ἀλλὰ καὶ κάθε μέρα, ΣΤ’ καὶ Θ’ “Ωρα στὸ Ωρολόγιο, καὶ κάθε Τετάρτη καὶ Παρασκευή, Παρακλητική”). Γι’ αὐτὸν ἐπίσης γιὰ τὸν πιστό, μετὰ τὸ Πάθος τοῦ Κυρίου, ὁ πόνος ὁ ἀνθρώπινος ἔχει βαθύτατο νόημα καὶ εἶναι μιὰ κατὰ δύναμη συμμετοχὴ στὸ Πάθος τοῦ Κυρίου, ποὺ λυτρώνει.

“Ἐπειτα ἀπ’ αὐτὰ μποροῦμε νὰ ἐννοήσουμε καλύτερα καὶ τὴν βαθύτατη ἐπίσης ἔννοια τῶν στίχων τῆς πρὸς Ἐβραίους:

«Ού γάρ ἔχομεν ἀρχιερέα (= ἀντιπρόσωπο - μεσίτη) μὴ δυνάμενον συμπαθῆσαι ταῖς ἀσθενείαις ἡμῶν, πεπειρασμένον δὲ κατὰ πάντα καθ' ὁμοιότητα χωρὶς ἀμαρτίας. Προσερχόμεθα (= ἄς...) οὖν μετὰ παρρησίας τῷ θρόνῳ τῆς χάριτος, ἵνα λάβωμεν ἔλεον καὶ χάριν εὔρωμεν εἰς εὕκαιρον βοήθειαν.» ('Εβρ. 4, 15-16). «Ἐν ᾧ γάρ πέπονθεν (= ἐπαθεί) Αὐτὸς πειρασθείς, δύναται τοῖς πειραζομένοις βοηθῆσαι.» ('Εβρ. 2, 18).

ε'. Τὰ Πάθη καὶ ὁ Θάνατος τοῦ Κυρίου στὴν Α.Γ. καὶ τὴν Ι.Π.

Στὴν Π.Δ.

1. "Έχουμε ἥδη ἐξηγήσει πώς στὰ λόγια τοῦ «πρωτευαγγελίου»:

«... καὶ σὺ τηρήσεις αὐτοῦ πτέρναν» (Γέν. 3, 15) ύπονοεῖται ὁ Θάνατος τοῦ Κυρίου, ὁ ὅποιος θὰ ἦταν πραγματικός, ἀλλὰ μόνο «κατὰ τὸ ἀνθρώπινον» καὶ προσωρινός, ἀντίθετα πρὸς τὴν συντριβὴν τοῦ κεφαλιοῦ τοῦ φιδιοῦ, τῆς συντριβῆς δηλαδὴ τοῦ κράτους τοῦ θανάτου καὶ τοῦ Διαβόλου.

2. "Ἐπειτα διαδοχικὰ καὶ σ' ὅλα σχεδὸν τὰ βιβλία τῆς Π.Δ. ἔχουμε πολλὲς προφητείες καὶ ἔξεικονίσεις τοῦ σταυρικοῦ θανάτου τοῦ Κυρίου. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ πρώτα τὴν συμβολικὴν ὑψωσην τοῦ χάλκινου φιδιοῦ ἐπάνω σὲ ξύλο («σημεῖο») ἀπὸ τὸ Μωυσὴν στὴν "Ἐρημο" ('Αρ. 21, 8-9), ποὺ ὁ Ἰδιος ὁ Κύριος ἐφάρμοσε στὸν Εαυτό Του:

«Καὶ καθὼς Μωυσῆς ὑψωσε τὸν ὄφιν ἐν τῇ ἐρήμῳ, οὕτως ὑψωθῆναι δεῖ (= πρέπει νὰ σταυρωθῇ) τὸν υἱὸν τοῦ ἀνθρώπου, ἵνα πᾶς ὁ πιστεύων εἰς αὐτὸν μὴ ἀπόληται, ἀλλ' ἔχῃ ζωὴν αἰώνιον. Οὕτω γάρ ἡγάπησεν ὁ Θεὸς τὸν κόσμον, ὥστε τὸν Υἱὸν Αὐτοῦ τὸν Μονογενῆ ἔδωκεν (νὰ σταυρωθῇ)...» ('Ιωάν. 3, 14-16).

3. 'Επίσης, ὅπως εἶναι γνωστό, ἀπ' τοὺς Προφῆτες πειρισσότερο ὁ Ἡσαΐας προφητεύει καὶ περιγράφει τόσο λεπτομερῶς τὰ ἄγια Πάθη τοῦ Κυρίου, ὥστε γι' αὐτὸς χαρακτηρίζεται πέμπτος Εὐαγγελιστής, σὰν νὰ ἦταν – καὶ ἦταν πραγματικὰ «ἐν πνεύματι» – παρών. Ἡ περιγραφή του ἀποκορυφώνεται στὸ 53ο κεφάλαιο:

«...³ ἄνθρωπος ἐν πληγῇ ὥν...⁴ οὗτος τὰς ἀμαρτίας ἡμῶν φέρει καὶ περὶ ἡμῶν ὀδυνᾶται...⁵ τῷ μώλωπι Αὐτοῦ

ήμετις ιάθημεν...⁷ ώς πρόβατον ἐπὶ σφαγὴν ἥχθη...⁸ ὅτι αἱρεται ἀπὸ τῆς γῆς ἡ ζωὴ Αὔτοῦ, ἀπὸ τῶν ἀνομιῶν τοῦ λαοῦ μου ἥχθη εἰς θάνατον...¹¹ καὶ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν Αὔτοῖς ἀνοίσει (= θὰ σηκώσῃ)...¹² καὶ Αὔτοῖς ἀμαρτίας πολλῶν ἀνήνεγκε (= ἐσήκωσε) καὶ διὰ τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν παρεδόθη.

4. Τέλος ἀπ' τὴν Π.Δ. ἀναφέρουμε μόνο τὴν περίφημη προφητεία τοῦ Δανιήλ, ὅπου προφητεύει καὶ τὸ χρόνο τῆς ἐνανθρωπήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς θυσίας τοῦ Κυρίου!

«... Ἀπὸ ἔξοδου λόγου τοῦ ἀποκριθῆναι καὶ τοῦ οἰκοδομῆσαι Ἱερουσαλήμ ἕως χριστοῦ ἡγουμένου (= τοῦ Μεσσία) ἐβδομάδες ἐπτὰ καὶ ἔξήκοντα δύο»: (ἐννοοῦνται ἐβδομάδες ἑτῶν, ἣτοι 69 ἐβδομάδες ἑτῶν = 483 ἔτη. Πραγματικά, τὸ 455 ἐπὶ Ἀρταξέρξῃ ἄρχισε ἡ ἀνοικοδόμηση. Τὰ 483 ἔτη φτάνουν ἐτοι ὡς τὸ 28 μ.Χ. Τὴν τελευταία ἐβδομάδα, δηλ. μεταξὺ 27–34 μ.Χ., ὅπως θὰ ἴδούμε, θὰ γίνη ἡ θυσία). «...καὶ ἐν τῷ ήμετι τῆς ἐβδομάδος (τῆς τελευταίας) ἀρθήσεται μου θυσία καὶ σπονδὴ καὶ ἐπὶ τὸ Ἱερὸν βέλυγμα τῶν ἐρημώσεων καὶ ἔως τῆς συντελείας καιροῦ συντέλεια δοθήσεται ἐπὶ τὴν ἐρήμωσιν.» (Δαν. 9, 25, 27).

Στὴν Κ.Δ.

1. Ἐξάλλου στὴν Κ.Δ., ἐκτὸς τῆς χαρακτηριστικῆς προφητείας τοῦ Προδρόμου: «ἴδε ὁ ἀμνὸς τοῦ Θεοῦ ὁ αἱρῶν τὴν Κύριος προφήτευσε καὶ προανήγγειλε τὰ ἄγια Πάθη Του, καθὼς καὶ τὴν τριήμερη Ἀνάστασή Του. Ἀναφέραμε πρὶν τὴν ἐφαρμογὴ ποὺ κάνει στὸν Ἐαυτό Του τῆς ύψωσεως τοῦ χάλκινου φιδιοῦ. Ἀναφέρουμε ἀκόμα καὶ τὰ ἔξης:

2. «Καὶ ἀναβαίνων ὁ Ἰησοῦς εἰς Ἱεροσόλυμα παρέλαβε τοὺς δώδεκα μαθητὰς κατ' ιδίαν ἐν τῇ ὁδῷ καὶ εἶπεν αὐτοῖς ἵδού ἀναβαίνομεν εἰς Ἱεροσόλυμα καὶ ὁ υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου παραδοθήσεται τοῖς ἀρχιερεῦσι καὶ γραμματεῦσι καὶ κατακρινοῦσιν αὐτὸν θανάτῳ καὶ παραδώσουσιν αὐτὸν τοῖς ἔθνεσιν (= στοὺς Ρωμαίους) εἰς τὸ ἐμπαῖξαι καὶ μαστιγῶσαι καὶ σταυρῶσαι, καὶ τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστήσεται.» (Ματθ. 20, 17–19).

3. «...Τελείως ἐλπίσατε ἐπὶ τὴν φερομένην ύμīν χάριν ἐν ἀποκαλύψει Ἰησοῦ Χριστοῦ... εἰδότες ὅτι οὐ φθαρτοῖς, ἀργυρώ

ἢ χρυσίω, ἐλυτρώθητε ἐκ τῆς ματαίας ὑμῶν ἀναστροφῆς πατροπαραδότου, ἀλλὰ τιμίω αἷματι ὡς ἀμνοῦ ἀμώμου καὶ ἀσπίλου Χριστοῦ, προεγνωσμένου μὲν πρὸ καταβολῆς κόσμου, φανερωθέντος δὲ ἐπ' ἐσχάτων τῶν χρόνων δι' ὑμᾶς...» (Α' Πέτρ. 1, 13, 18-20).

4. «Οὐ γὰρ ἔκρινα τοῦ εἰδέναι τι ἐν ὑμῖν εἰ μὴ Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ τοῦτον ἐσταυρωμένον.» (= Γιατὶ δὲν ἔκρινα καλὸν νὰ γνωρίζω τίποτε ἄλλο μεταξύ σας παρὰ μόνο τὸν Ἰησοῦν Χριστὸν καὶ μάλιστα ὡς ἐσταυρωμένο. Α' Κορ. 2, 2).

5. «Ἐμοὶ δὲ μὴ γένοιτο καυχάσθαι εἰ μὴ ἐν τῷ Σταυρῷ τοῦ Κυρίου ὑμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, δι' οὗ ἐμοὶ κόσμος ἐσταύρωται κάγω τῷ κόσμῳ.» (Γαλ. 6, 14).

Στὴν Ι.Π.

Γιὰ τὴ διδασκαλία καὶ ἐρμηνεία τῆς Ι. Π. περὶ τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Κυρίου παραπέμπουμε στὴ μοναδική της καὶ ἐκφραστικότατη περιήληψη καὶ σύνοψη, τὴν Ἀκολουθία τῆς Μ. Ἐβδομάδος, ὅπου τὸ Θεῖο Δρᾶμα περιγράφεται καὶ ὑμνεῖται καὶ λατρεύεται μὲ τρόπο πραγματικὰ θεόπνευστο καὶ μοναδικό. Παραθέτουμε ἐδῶ ἀντιπροσωπευκτικὰ μόνο δύο ὕμνους:

«Ἐσταυρώθης δι' ἐμέ, ἵνα ἐμοὶ πηγάσῃς τὴν ἄφεσιν· ἐκεντήθης τὴν πλευράν, ἵνα κρουνοὺς ζωῆς ἀναβλύσῃς μοι· τοῖς ἥλοις (= μὲ τὰ καρφιὰ) προσήλωσαι, ἵνα ἐγὼ τῷ βάθει τῶν Παθημάτων Σου τὸ ὑψος τοῦ κράτους Σου πιστούμενος κράζω Σοι· Ζωοδότα Χριστέ, δόξα καὶ τῷ Σταυρῷ, Σώτερ, καὶ τῷ Πάθει Σου».

(Ε' Τροπάριο τῶν Μακαρισμῶν "Ορθρου Μ. Παρασκευῆς, ἥχος δ').

«Ἐξηγόρασας ὑμᾶς ἐκ τῆς κατάρας τοῦ νόμου τῷ τιμίῳ Σου Αἷματι τῷ Σταυρῷ προσηλωθεὶς καὶ τῇ λόγχῃ κεντηθεὶς τὴν ἀθανασίαν ἐπήγασας ἀνθρώποις. Σωτὴρ ὑμῶν, δόξα σοι.»

(Απολυτίκιο "Ορθρου Μ. Παρασκευῆς. ἥχος δ').

1. Ὁπως εἶναι γνωστό, ύπάρχει ιδιαίτερη ἔκδοση σὲ σχῆμα μικρό, τσέπης, τῶν ιερῶν Ἀκολουθῶν τῆς Μ. Ἐβδομάδος καὶ καλὸ εἶναι ὅλοι οἱ μαθητές νὰ τὴν ἀποκτήσουν. Μὲ τὴν εὐκαιρία αὐτὴ συνιστοῦμε ιδιαίτερα ν' ἀποκτήσουν οἱ μαθητές καὶ τὸ ειδικὸ βιβλίο «Συνέκδημος», ποὺ περιέχει ὅλου τοῦ χρό-

5. Ἡ λαμπροφόρος Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου.

α'. Οἱ «μάρτυρες» τῆς Ἀναστάσεως.

Κανένα ἄλλο γεγονὸς τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου δὲν ἀποτελεῖ σὲ ἔκταση καὶ σὲ οπουδαιότητα τόσο κεντρικὸ θέμα τῶν Ἀποστόλων Του καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς Παραδόσεως γενικὰ, όσο «ἡ λαμπροφόρος ἔγερσις» τοῦ Κυρίου. Οἱ ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάντος εἴναι καὶ πολλές, ἀλλὰ καὶ ἔγιναν μὲ τέτοιους τρόπους, ώστε νὰ δικαιολογήται ὁ ἀπόλυτος τόνος τῆς βεβαιότητος τῶν Μαθητῶν καὶ τῶν πιστῶν.

‘Ο Κύριος ἐμφανίστηκε μετὰ τὴν Ἀνάστασή Του:

- 1) Στὴ Μαρία τὴ Μαγδαληνὴ (Μάρ. 16, 11, Ἰωάν. 20, 11–18).
- 2) Στὶς τρεῖς Μυροφόρες (Ματθ. 28, 9–10).
- 3) Στοὺς δύο Ἀποστόλους (ἀπ' τοὺς 70, Λουκὰ καὶ Κλεόπα), κατὰ τὴν πορεία τους πρὸς τὴν Πόλην Ἐμμαούς (Μάρ. 16, 12–13, Λουκ. 24, 13–15).
- 4) Στὸν ἀπόστολο Πέτρο (Λουκ. 23, 34).
- 5) Στοὺς 10 Ἀποστόλους (πλὴν τοῦ Θωμᾶ, Μάρ. 16, 14, Λουκ. 24, 36–43, Ἰωάν. 20, 26–29).
- 6) Στοὺς 11 Ἀποστόλους (μαζὶ μὲ τὸ Θωμά, Ἰωάν. 20, 26–29).
- 7) Σὲ 7 ἀπ' τοὺς Ἀποστόλους στὴ λίμνη τῆς Τιβεριάδας (Ἰωάν. 21, 1–23).
- 8) Στοὺς 11 Ἀποστόλους στὸ Ὀρος τῆς Γαλιλαίας (Ματθ. 28, 16).
- 9) Στοὺς 11 καὶ σ' ὅλους τοὺς μαθητές Του τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναλήψεως στὴ Βηθανία (Μαρ. 16, 19–20, Λουκ. 24, 50, Πράξ. 1, 6–11).
- 10) Κατὰ τὸν ἀπόστολο Παῦλο: καὶ στὸν ἀδελφόθεο Ιάκωβο (Α' Κορ. 15, 7) καὶ μετὰ τὴν Ἀνάληψη καὶ σ' αὐτὸν στὴ Δαμασοκὸ (Πράξ. 22, 6–11 καὶ 17–19, Α' Κορ. 9, 1).

Μὲ τὶς ἀλλεπάλληλες αύτὲς ἐμφανίσεις Του καὶ μάλιστα «ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις» (Πράξ. 1, 3) ὁ Κύριος ἥθελε, σύμφωνα μὲ τὸ «φιλάνθρωπο» τρόπο Του, νὰ καταστήσῃ καὶ αἰσθητὰ τὴν Ἀνάστασή Του κατάσταση ζωῆς, χαρᾶς, δυνάμεως, ἐλπίδας,

νοῦν καὶ ἀπ' ὅλα τὰ λειτουργικὰ βιβλία ὅσα συνήθως ψάλλονται τὶς Κυριακὲς καὶ τὶς μεγαλύτερες ἑορτές. Ὑπάρχει σὲ διάφορες ἐκδόσεις, ἀρκεῖ νὰ ζητηθῇ ὡς «Συνέκδημος», ὥχι «Σύνοψη» ή «Σύνοψη» περιέχει ἐλάχιστα μόνο.

φωτός. Τὴν είχε ἐπανειλημμένα προεξαγγείλει καὶ τώρα τὴν πιστοποιεῖ.

Ἡ προσωπικὴ αὐτὴ μαρτυρία καὶ βίωση ἡταν ἀκριβῶς ἡ δύναμη τοῦ κηρύγματος τῶν Ἀποστόλων. Στὸ κήρυγμα τῆς Πεντηκοστῆς ὁ Πέτρος ἐπει:

«.... Τοῦτον τὸν Ἰησοῦν ἀνέστησεν ὁ Θεός, Οὐ πάντες ἡμεῖς ἔσμεν μάρτυρες.» (Πράξ. 2, 32).

Καὶ ὅταν μετὰ οἱ ἀπιστοὶ Ἐβραῖοι τοὺς ἀπειλοῦσαν καὶ τοὺς βασάνιζαν, ἀπαντοῦσαν:

«Οὐ δυνάμεθα ἡμεῖς ἢ εἰδομεν καὶ ἡκούσαμεν μὴ λαλεῖν.» (Πράξ. 4, 20).

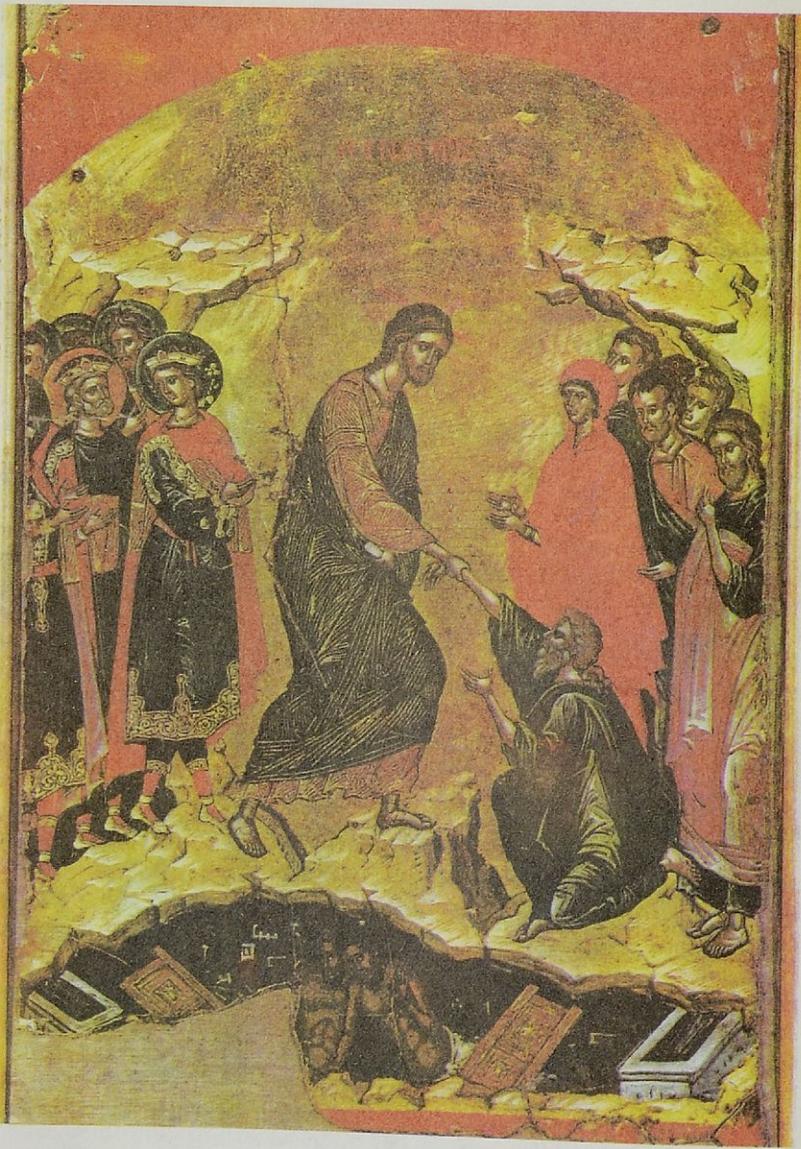
β'. Τὸ νόμα τῆς Ἀναστάσεως.

Τὴ στιγμὴ τοῦ «Τετέλεσται» (Ιωάν. 19, 30) τῆς Μ. Παρασκευῆς ὁ Κύριος ὡς ἀντιπρόσωπός μας καὶ μὲ τὸ τίμιο Αἷμα Του ὑπόγραψε τὴν «καινὴ διαθήκη» τῆς σωτηρίας μας. Αὐτόματα ὡς Θεός, ἀλλὰ καὶ ψυχὴ ἀνθρώπινη κατῆλθε στὸν "Ἄδη καὶ ἄρχισε τὸ ἔργο τῆς Σωτηρίας. Στὴν πραγματικότητα βέβαια, ὅπως ἔχουμε εἰπεῖ, τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας οὐσιαστικὰ ἀρχίζει ἀπ' τὸν Εὐαγγελισμὸ μὲ τὴ θεία ἐνανθρώπηση, τῆς ὁποίας ἀκριβῶς τὸ «τέλος», ὁ σκοπὸς ἡταν ἡ Ἀνάσταση. "Ἐτσι στὴ γῆ τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας «αἰσθητὰ» ἀρχισε ἀκριβῶς μὲ τὴν Ἀνάσταση. "Ἐκτοτε ἡ θεία Κοινωνία τοῦ ἄφθαρτου καὶ ἀθανάτου Σώματός Του μεταδίδει «ζωὴν καὶ ἀφθαρσίαν» σ' ὅλους τοὺς πιστούς. Ἡ Ἀνάσταση λοιπὸν τοῦ Κυρίου εἶναι ὁ πρῶτος καὶ πραγματικὸς καρπὸς τῆς σωτηρίας μας.

Ἐξάλλου ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ ἐπιβεβαίωση ὅλου τοῦ ἐπὶ τῆς γῆς σωτηρίου ἔργου Του. Χωρὶς τὴν Ἀνάσταση ὅλα θὰ ἡσαν μάταια. Ἄλλὰ τότε πρὸς τί νὰ πιστεύουμε καὶ νὰ ἐλπίζουμε;

«Εἰ δὲ Χριστὸς οὐκ ἐγήγερται, ματαία ἡ πίστις ὑμῶν· ἔτι ἐστὲ ἐν ταῖς ἀμαρτίαις ὑμῶν. "Αρα καὶ οἱ κοιμηθέντες ἐν Χριστῷ ἀπώλοντο. Εἰ ἐν τῇ ζωῇ ταύτῃ ἡλπικότες ἔσμεν ἐν Χριστῷ μόνον, ἐλεσεινότεροι πάντων ἀνθρώπων ἔσμεν. Νυνὶ δὲ (=ἀλλ' ὅμως τώρα) Χριστὸς ἐγήγερται ἐκ νεκρῶν, ἀπαρχὴ τῶν κεκοιμημένων ἐγένετο.» (Α' Κορ. 15, 17-20).

Τὸ αἴσθημα καὶ τὸ βίωμα τῆς σωτηρίας σὰν καρπὸ ἀκριβῶς τῆς Ἀναστάσεως τὸ βλέπουμε πρῶτα στοὺς Ἀποστόλους. Τὸ

Η Ανάσταση. (Η εις Ἀδου Κάθισος). Εικόνα στήν Ι. Μονή Σταυρονικήτα του Αγίου "Ορους" (16ος αι.).

γεγονός τῆς Ἀναστάσεως τοὺς ἀλλάζει. Παρ' ὅλο ποὺ κατὰ τὸ θεῖο σχέδιο μὲ ὄργανα τοὺς Ἀποστόλους τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας θ' ἀρχίσῃ νὰ μεταδίδεται μετὰ τὴν Πεντηκοστὴ, αὐτοὶ προγεύονται τὴν χάρη τοῦ Κυρίου: τὴν εἰρήνην, τὸ χάρισμα νὰ συγχωροῦν ἀμαρτίες, τὴν χαρὰ καὶ τὴν μύηση στὰ μυστήρια τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Σ' αὐτοὺς ὁ Κύριος «παρέστησεν Ἐαυτὸν ζῶντα μετὰ τὸ παθεῖν Αὔτὸν ἐν πολλοῖς τεκμηρίοις δι' ἡμερῶν τεσσαράκοντα ὀπτανόμενος αὐτοῖς καὶ λέγων τὰ περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ.» (Πράξ. 1, 3) ποὺ μὲ τὴν Ἀνάσταση εἶχε ἀνοίξει γιὰ ὅλους τοὺς πιστούς.

Αὔτὸ λοιπὸν εἶναι τὸ νόημα τῆς Ἀναστάσεως: ἡ κατάργηση τοῦ θανάτου, ἡ ζωὴ καὶ ἡ συμμετοχή μας στὴ ζωὴ τῆς Ἀναστάσεως. Εἶναι τὸ «Πάσχα», ἡ μετάβαση ἀπὸ τὴ δουλεία τοῦ θανάτου, τὸ νοητὸ Φαραὼ, τὸ θάνατο καὶ τὸ Διάβολο, στὴ γῇ τῆς ἐπαγγελίας, στὴν ἐλευθερία καὶ τὴ ζωὴ. Εἶναι ἡ ἀνόρθωση (αὐτὸ ἄλλωστε σημαίνει κατὰ λέξη «ἀνίστω», στήνω κάτι πάλι ὄρθιο, τὸ ἀποκαθιστῶ) τοῦ «πεπτωκότος» Ἀδάμ. Ὁ Κύριος «ἔλυσε τὰς ὥδινας τοῦ θανάτου, καθότι οὐκ ἦν δυνατὸν κρατεῖσθαι Αὔτὸν ὑπ' αὐτοῦ.» (Πράξ. 2, 24), καὶ μὲ τὴ ζωηφόρο Του Ἀνάσταση «νεκροὺς ὄντας ἐν τοῖς παραπτώμασι... συνεζωοποίησεν ὑμᾶς σὺν Αὐτῷ...» (Κολ. 2, 14).

Ἐξάλλου, ὅπως μὲ τὴν πτώση του ὁ πρῶτος Ἀδάμ καὶ βασιλίας τῆς ύλικῆς δημιουργίας συμπαρέσυρε στὴ φθορὰ καὶ τὸ θάνατο καὶ ὅλη τὴν κτίση, ἔτσι τώρα ὁ Δεύτερος Ἀδάμ καὶ «Βασιλεὺς τοῦ παντὸς» μὲ τὴν Ἀνάστασή Του χαρίζει τὸ «σπέρμα» τῆς ἀφθαρσίας καὶ στὴν ύλικὴ κτίση γενικότερα μὲ ἀπαρχὴ τὸ ἀφθαρτὸ Σῶμα Του. Τώρα μαζὶ μὲ τὸν ἀναστάντα «δυνάμει» βασιλιά της περιμένει καὶ ἡ κτίση τὴν ἐλευθερία της:

«Ἡ γὰρ ἀποκαραδοκία (=ἡ ἔντονη ἀναμονὴ) τῆς κτίσεως τὴν ἀποκάλυψιν τῶν υἱῶν τοῦ Θεοῦ ἀπεκδέχεται... ὅτι καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.» (Ρωμ. 8, 19, 21).

γ'. Ἡ δική μας πνευματικὴ καὶ σωματικὴ ἀνάσταση.

Ἐνῶ ὅμως ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ πραγματικότερη πραγματικότης καὶ τὸ θεμέλιο τῆς Πίστεώς μας, σὰν καθολικὸ γεγονός γιὰ ὅλους «τοὺς κοιμηθέντας ἐν Χριστῷ» θὰ γίνη ὅχι σ' αὐτὴ τὴ ζωὴ, ἀλλὰ στὴ «ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος». Ἐπομένως

καὶ μετὰ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου «ἀπόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἄπαξ ἀποθανεῖν» ('Εβρ. 9, 27), ἀλλὰ μόνο τὸ σωματικὸ θάνατο καὶ προσωρινά. (Βλέπε σχετικὰ στὸ ἔνατο κεφάλαιο: «Ἡ ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος»).

Ἡ ζωὴ ὅμως τῆς ἀθανασίας καὶ τῆς ἀναστάσεως θεμελιώνεται καὶ ἔξασφαλίζεται πνευματικὰ πρῶτα σ' αὐτὴν ἐδῶ τῇ ζωῇ μὲ τὴν πίστην καὶ τῇ συμμετοχῇ στὰ Μυστήρια τοῦ ἀγίου Βαπτίσματος καὶ τῆς Θ. Κοινωνίας. Ἡ συμμετοχὴ στὰ Μυστήρια αὐτὰ μᾶς μεταδίδει τὸ «σπέρμα» τῆς ἀναστάσεως. Τὸ «σπέρμα» τοῦτο στὴ ζωὴ αὐτὴν ὑπάρχει καὶ ἐκδηλώνεται ὡς πνευματικὴ ζωὴ, ὡς νέκρωση τῶν παθῶν, ὡς ἐσωτερικὴ καινὴ ζωὴ καὶ ἀγνῆ ἔξωτερικὴ διαγωγὴ. Ὡς «σωματικὴ» ὅμως πραγματικότης «κέκρυπται σὺν τῷ Χριστῷ ἐν τῷ Θεῷ» καὶ θὰ «φανερωθῇ» μὲ τὴν ἔνδοξην Δευτέρᾳ Παρουσίᾳ (Κολ. 3, 3-4).

Ἄλλα τὸ αἴσθημα καὶ τὸ βίωμα τῆς σωτηρίας καὶ τῆς πνευματικῆς ἀναστάσεως εἶναι τόσο βαθύ, ισχυρὸ καὶ ἐλπιδοφόρο, ὥστε οἱ ἀληθινοὶ πιστοὶ ὅχι ἀπλῶς προγεύονται, ἀλλὰ ζοῦν ἥδη τῇ ζωῇ τῆς ἀναστάσεως. Δὲν ὑπάρχει πλέον τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς, τοῦ φόβου, τῆς ἀπελπισίας καὶ τῆς ποικίλης ἀδυναμίας. Τὸ φῶς καὶ ἡ δύναμη τῆς Ἀναστάσεως τὰ ἔχει διαλύσει γιὰ τὸν πιστὸ ὄριστικά. Γι' αὐτὸ ὁ πιστὸς καὶ στὸν πόνον καὶ στὸ θάνατο ἀκόμα μὲ τὴ δύναμη τῆς πίστεως «ἀγαλλιὰ χαρὰ ἀνεκλαλήτῳ καὶ δοξασμένῃ.» (Α' Πέτρ. 1, 8). Θερίζει καὶ «κομίζεται τὸ τέλος τῆς Πίστεως αὐτοῦ, σωτηρίαν ψυχῶν» (στίχ. 9) ἀπ' αὐτὴ τῇ ζωῇ καὶ αὐτὸ ἔχει γι' αὐτὸν σημασία. Γιὰ τὴν ἀνάσταση τοῦ σώματός του πιστεύει καὶ ἐλπίζει στὸν ἀρχηγὸ τῆς σωτηρίας του: «τῇ γὰρ ἐλπίδι ἐσώθημεν.» (Ρωμ. 8, 24).

δ'. Ἡ Ἀνάσταση στὴν ὄρθοδοξη Λατρεία μας.

Εἶναι γνωστὸ πῶς τὸ μέγα πλεονέκτημα τῆς ποιήσεως γενικὰ εἶναι ὅτι καὶ τὰ δυσκολώτερα θέματα, γεγονότα ἢ βιώματα, τὰ ἐκφράζει καὶ τὰ ἐρμηνεύει μὲ τρόπο βαθὺ καὶ σὲ σύντομες, ἀλλὰ περιεκτικότατες φράσεις. "Αν αὐτὸ ἰσχύν γενικὰ στὴν ποίηση, στὴν ἐκκλησιαστικὴ ποίηση, ὅπου ὑπάρχει ἡ εὐλαβικὴ καὶ λατρευτικὴ πίστη, καὶ μάλιστα ὅταν τὸ θέμα εἶναι τόσο «μέγα» καὶ «χαροποιόν», ὅπως ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, τὰ πάντα γίνονται ποίηση, ρυθμός, ἀρμονία.

Πραγματικά, στὴν Ὑμνολογία τῆς Ἀναστάσεως δὲν τίθεται θέμα ἐκλογῆς. «Πᾶσα ἡ κτίσις, οὐρανός τε καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια» ἔορτάζουν καὶ ἀντανακλοῦν τὸ φῶς τῆς Ἀναστάσεως.

Εικόνες, σύμβολα, ξννοιες, ιδέες, αἰσθήματα, βιώματα, ἄνθρωποι, "Αγγελοι, γῆ, οὐρανός, τὰ πάντα ἐπιστρατεύονται νὰ ύμνησουν καὶ νὰ προσκυνήσουν τὴ λαμπροφόρο Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου. Ἐδῶ πραγματικὰ προγευόμαστε καὶ συμμετέχουμε στὸ μυστήριο τῆς αἰωνιότητος, ὅπου θὰ ζούμε «ἄτενίζοντες» τὴ δόξα τοῦ Κυρίου καὶ θὰ Τὸν δοξολογοῦμε «ἀπαύστως», χωρὶς κανένα αἰσθημα «κόρου», ὥπως οἱ "Αγγελοι.

Σ' ὅλο τὸ λειτουργικὸ ἔτος τὸ γεγονὸς τῆς Ἀναστάσεως ἀποτελεῖ τὸ κέντρο, τὸ ἀντικείμενο τῆς πίστεως, ἀλλὰ καὶ τὴ ζωντανὴ πραγματικότητα ποὺ ζωγονεῖ καὶ τρέφει τὸν πιστὸ λάτρη τοῦ Κυρίου. Ἰδιαίτερα ἡ ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως, ἡ Κυριακή, λάμπει καὶ ἀκτινοβολεῖ τὸ φῶς τῆς «Λαμπρῆς». Κάθε Κυριακὴ καὶ ὅλο τὸ χρόνο ύμνεται «ἡ ἀπαρχὴ τῆς αἰωνίου βιοτῆς»:

«Ἄυτῃ ἡ κλητὴ καὶ ἀγία ἡμέρᾳ, ἡ μία τῶν Σαββάτων (=ἡ Κυριακή), ἡ βασιλὶς καὶ κυρία, ἔορτῶν ἔορτή, καὶ πανήγυρίς ἔστι πανηγύρεων, ἐν ἣ εὐλογοῦμεν, Χριστὸν εἰς τοὺς αἰωνας.»

(Είρμὸς η' ὠδῆς Κανόνος τοῦ Πάσχα, ἦχος α').

«Ἀναστάσεως ἡμέρᾳ! λαμπρυνθῶμεν λαοί· Πάσχα, Κυρίου Πάσχα. Ἐκ γὰρ θανάτου πρὸς ζωήν, καὶ ἐκ γῆς πρὸς οὐρανόν, Χριστὸς ὁ Θεὸς ἡμᾶς διεβίβασεν, ἐπινίκιον ἃδοντας.»

«Ὦ Πάσχα τὸ μέγα, καὶ ιερώτατον, Χριστέ· ὡς σοφία καὶ λόγος τοῦ Θεοῦ καὶ δύναμις· δίδου ἡμῖν ἐκτυπώτερον (=εὐκρινέστερα, φανερώτερα) Σου μετασχεῖν, ἐν τῇ ἀνεσπέρῳ ἡμέρᾳ τῆς βασιλείας Σου.»

«Χριστὸς ἀνέστη ἐκ νεκρῶν, θανάτῳ θάνατον πατήσας, καὶ τοῖς ἐν τοῖς μνήμασι, ζωὴν χαρισάμενος.»
(Ἀπολυτίκιο...)

6. Ἡ ἔνδοξη Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου.

α'. Τὸ περιστατικὸ τῆς Ἀναλήψεως.

"Οπως μᾶς διηγείται ὁ ἴ. εὐαγγελιστὴς Λουκᾶς (τέλος Εὔαγγελίου του: 24, 50 καὶ ἀρχὴ Πράξεων: 1, 3-12), ἡ ἔνδοξη Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου ἔγινε στὴ Βηθανία, στὶς ἀνατολικὲς ὑπώρειες τοῦ Ὄρους τῶν Ἐλαιῶν. Εἶναι τὸ τελευταῖο γεγονὸς τῆς ἐπὶ γῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου, μὲ τὸ ὅποιο ἐσφράγισε τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας μας: «τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πληρώσας οἰκονομίαν καὶ τὰ ἐπὶ γῆς ἐνώ-

σας τοῖς οὐρανίοις» (Κοντάκιο Ἐορτῆς) ώς Θεάνθρωπος Προφήτης, Ἀρχιερεὺς καὶ τώρα Βασιλεύς.

Ἄφοῦ λοιπὸν ώς «ἀρχηγὸς τῆς ζωῆς» μετὰ τὴν ἀγία Του Ἀνάσταση ἔδωκε στοὺς ἀγαπημένους Του:

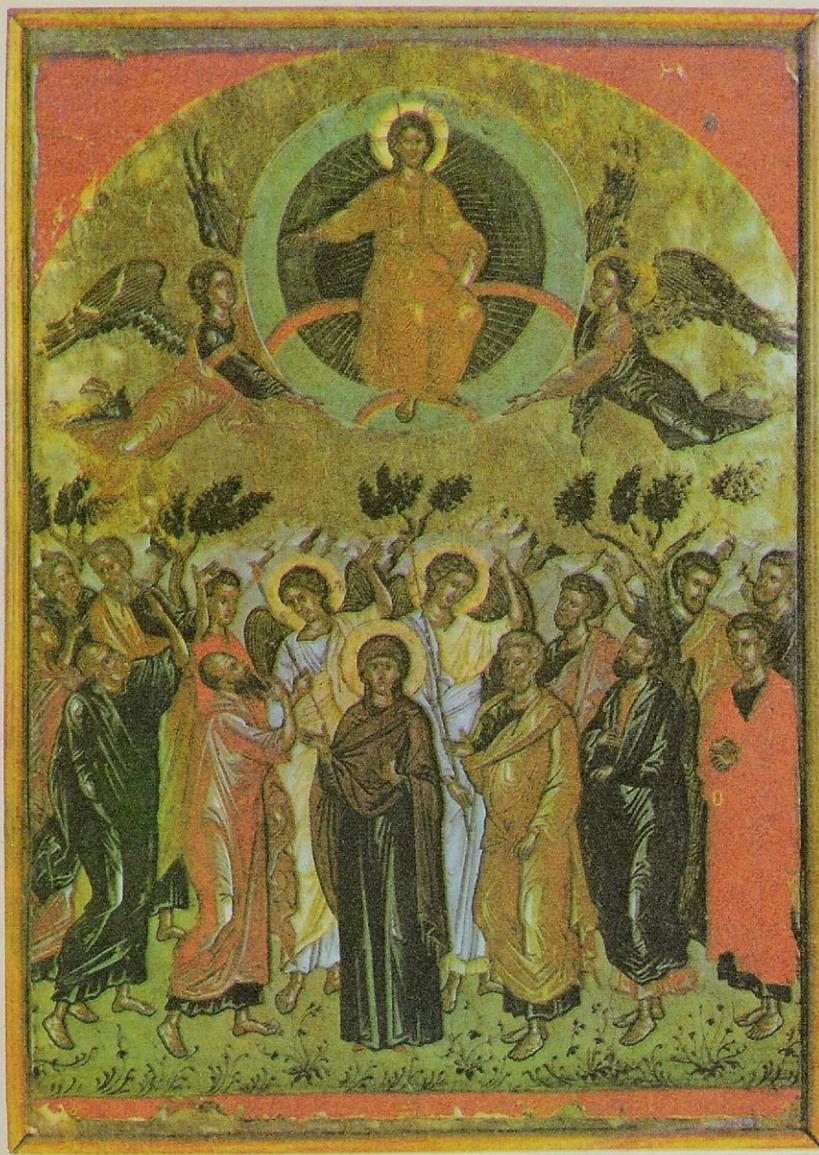
- 1) τὴν ἀκλόνητη πλέον πίστη καὶ βεβαιότητα στὴ θεότητά Του,
- 2) τὰ ἀναφαίρετα δῶρα τῆς εἰρήνης καὶ τῆς χαρᾶς,
- 3) τὴ χάρη τῆς ἀρχιερωσύνης, ποὺ θὰ «σφράγιζε» τὸ «Ἄγιο Πνεῦμα,
- 4) τὴ δύναμη «τοῦ σινιέναι τὰς Γραφάς»,
- 5) τὴν ἀποκάλυψη καὶ ἐρμηνεία «περὶ τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ»,
- 6) τὴν ὑπόσχεση τῆς ἀποστολῆς τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, «ἴνα μένη μετ' αὐτῶν εἰς τὸν αἰῶνα» (Ιωάν. 14, 16),
- 7) τὴ θεία Του εὐλογία,

«ταῦτα εἰπὼν καὶ βλεπόντων αὐτῶν ἐπήρθη καὶ νεφέλη φωτεινὴ ὑπέλαβεν Αὐτὸν ἀπὸ τῶν ὁφθαλμῶν αὐτῶν («διέστη ἀπ' αὐτῶν καὶ ἀνεφέρετο εἰς τὸν οὐρανόν», Λουκ. 24, 51). Καὶ ώς ἀτενίζοντες ἡσαν εἰς τὸν οὐρανὸν πορευομένου αὐτοῦ, καὶ ἰδοὺ ἄνδρες δύο (=Ἀγγελοι) παρειστήκεισαν αὐτοῖς ἐν ἐσθῆτι λευκῇ, οἵ καὶ εἶπον· ἄνδρες Γαλλαῖοι, τί ἐστήκατε ἐμβλέποντες εἰς τὸν οὐρανὸν; Οὗτοι ὁ Ἰησοῦς ὁ ἀναληφθεὶς ἀφ' ἡμῶν εἰς τὸν οὐρανὸν οὕτως ἐλεύσεται, ὃν τρόπον ἐθεάσασθε Αὐτὸν πορευόμενον εἰς τὸν οὐρανόν.» (Πράξ. 1, 9–11). «Καὶ αὐτοὶ προσκυνήσαντες Αὐτὸν ὑπέστρεψαν εἰς Ἱερουσαλήμ μετὰ χαρᾶς μεγάλης, καὶ ἡσαν διὰ παντὸς ἐν τῷ ιερῷ αἰνοῦντες καὶ εὐλογοῦντες τὸν Θεὸν. Ἀμήν.» (Λουκ. 24, 52–53).

β'. Τὸ πολυσήμαντο νόημα τῆς Ἀναλήψεως.

1. Ἀνάληψη-ἀνάκτηση τῆς θείας δόξας.

Ἡ πρώτη ἔννοια τῆς θείας Ἀναλήψεως εἶναι ἡ ἀνάληψη (ἀπ' τὸ ἀναλαμβάνω =ἀνακτῶ, ἔναντι παίρνω), δηλαδὴ ἡ ἀνάκτηση τῆς θείας δόξας ποὺ εἶχε ὁ Κύριος ώς Θεὸς ὁμοούσιος καὶ σύνθρονος στοὺς κόλπους τῆς Ἀγίας Τριάδος πρὶν ἀπ' τὴν ἐνανθρώπηση Του καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπ' τὴ δημιουργία τοῦ κόσμου: «Τὸ ἔργον ἐτελείωσα ὁ δέδωκάς μοι ἵνα ποιήσω· καὶ νῦν δόξασόν με σύ, Πάτερ, παρὰ σεαυτῷ τῇ δόξῃ ἡ εἰχον (=μὲ τὴ δόξα ποὺ εἶχα) πρὸ τοῦ τὸν κόσμον εἶναι παρὰ σοί.» (Ιωάν. 17, 4–5). Τὴ

Η Ανάληψη. Εικόνα στήν Ι. Μονή Σταυρονικήτα τοῦ Ἅγιου Ὄρους (16ος αἰ.).

δόξα αύτὴ βέβαια, ὅπως μερικὰ μᾶς ἔδειξε καὶ πρὶν ἀκόμα ἀπὸ τὴν Ἀνάσταση, κατὰ τὴν θεία Μεταμόρφωση, δὲν τὴν εἶχε ὡς Θεὸς ποτὲ ἀποβάλει. Κατὰ τὴν ἐπὶ γῆς παρουσία Του ὅμως στὸ πρόσωπο τοῦ θείου Λόγου παρουσιαζόταν κυρίως ὡς «ὐιός ἀνθρώπου». Μὲ τὴν ἔνδοξην Ἀνάληψη λοιπὸν «ἀνελήφθη», ἀνυψώθηκε καὶ πάλι στὸ θρόνο θεότητος ὡς Θεὸς παντοδύναμος.

2. Ἀνάληψη-ἀνύψωση τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Ἡ δεύτερη ἐπειτα ἔννοια τῆς θείας Ἀνάληψεως εἰναι ἡ ἔννοια τῆς ἀνόδου-ἀνυψώσεως ἢ ἀκριβέστερα τῆς συνανυψώσεως μαζὶ μὲ τὴ θεία καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Κυρίου καὶ γενικὰ τῆς καθολικῆς ἀνθρωπίνης φύσεως.

Τί ἀνυπολόγιστη σημασία ἔχει τὸ καταπληκτικὸ τοῦτο χαρακτηριστικὸ τῆς Ἀνάληψεως τοῦ Κυρίου γιὰ τὴ χριστιανικὴ ἀνθρωπολογία καὶ σωτηριολογία, ὅπως λένε οἱ θεολόγοι, εἰναι βέβαια δύσκολο νὰ ἔννοήσουμε. Καὶ «οἱ Ἀγγελοι θαυμάζουσιν ἄνθρωπον ὄρωντες ὑπεράνω αὐτῶν» (Α΄ Στιχ. Ἐσπερινοῦ Ἀνάληψεως).

Μετὰ δηλαδὴ τὴν ὄλοκλήρωση τοῦ ἔργου τῆς σωτηρίας μὲ τὴ θεία ἔνανθρώπηση, τὴ θυσία τοῦ Σταυροῦ καὶ τὴν Ἀνάσταση, ὁ Κύριος δὲν «ἀπέβαλε», δὲν «ἀπεδύθη» τὴν ἀνθρώπινη φύση. Ἀπ’ τὴ στιγμὴ τῆς θείας σαρκώσεως, ποὺ ἔγινε ἡ ὑποστατικὴ ἔνωση, ἡ ἔνωση δηλαδὴ τῶν δύο φύσεων στὸ ἔνα πρόσωπο τοῦ θείου Λόγου, ἀπὸ τότε καὶ «εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων» θὰ παραμένῃ ἀχώριστη μὲ τὴ θεία ἡ ἀνθρώπινη φύση! Θὰ παραμένῃ αἰώνια ἀχώριστη, ἀλλὰ ἀσύγχυτη, καὶ θὰ μετέχῃ τῆς θεότητος κατὰ χάρη καὶ ὅχι κατὰ φύση, χωρὶς δηλαδὴ νὰ παύση νὰ εἰναι ὑλική, πεπερασμένη.

Αὕτη εἰναι ἡ μέγιστη καὶ ἀσύλληπτη σὲ ἀξία ἐγγύηση γιὰ τὴν ἀποτελεσματικότητα τῆς σωτηρίας μας.

3. Ἀνώτερη βαθμίδα ἀπ’ τὸ «κατ’ εἰκόνα καὶ καθ’ ὄμοιώσιν».

Χάρη ὅμως στὴν ὑποστατικὴ ἔνωση, ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Κυρίου πλέον θὰ λάμπῃ θεωμένη στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ καὶ θ’ ἀκτινοβολή «τὸ θεῖον καὶ ἄρρητον κάλλος» τῆς θεότητος, ὥστε καὶ ἡ δική μας φύση μετὰ τὴν κοινὴ ἀνάσταση νὰ τὴν «ἀτενίζῃ αἰσθητὰ» καὶ νὰ μετέχῃ κατὰ χάρη τῆς θεώσεως. Σὲ τόσο στενὴ ὅμως σχέση καὶ ἔνωση, χωρὶς πάλι νὰ ὑπάρξῃ ποτὲ σύγχυση, ποτὲ ὁ προπτωτικὸς ἄνθρωπος δὲν θὰ ἔφτανε. «Ἐτσι ἡ ὑποστατικὴ ἔνωση τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Κυρίου μὲ τὴ θεία ἔγινε τὸ μέσο ὅχι ἀπλῶς νὰ ἐπανέλθουμε στὸ «κατ’ εἰκόνα καὶ καθ’ ὄμοιώσιν», ἀλλὰ καὶ νὰ προχωρήσουμε πολύ, πολὺ περισσότερο.

4. Στενότερη ἐπικοινωνία μὲ τὸ Θεό ἀπ' τοὺς Ἀγγέλους.

Σύμφωνα μὲ τὶς συμβολικὲς εἰκόνες τοῦ Ἡσαΐα (6, 2) καὶ τῆς Ἀποκαλύψεως, οἱ ἄγιοι Ἀγγελοι ἀπὸ εὐλάβεια καὶ θεῖο φόβῳ δὲν «τολμοῦν» ν' ἀτενίζουν «ἀκάλυπτοι» τὴ θεία δόξα οὕτε εἴναι «σύνθρονοι» τῆς θεότητος. Ἡ ἀνθρώπινη φύση ὅμως μὲ τὴν Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου ὑψώθηκε «ὑπεράνω αὐτῶν». Τὸ ύλικὸ σῶμα μας, ποὺ ἦταν παραπέτασμα καὶ μᾶς ἐμπόδιζε νὰ ἐπικοινωνοῦμε καὶ μ' αὐτοὺς καὶ μὲ «τὸν Κύριον τῆς δόξης» ἄμεσα, τώρα δὲν θὰ ἐμποδίζεται ἀπ' τοὺς νόμους τοῦ χώρου καὶ τῆς βαρύτητος. (Ἡ εἰσοδος τοῦ Ἀναστάτου στὸ «Ὑπερῶν τῆς Ἱερουσαλήμ «κεκλεισμένων τῶν θυρῶν» καὶ ἡ ἀνύψωση καὶ «ἀναφορά» Του «εἰς τὸν οὐρανὸν» μὲ τὴν Ἀνάληψη αὐτὸ ἀκριβῶς σημαίνουν. Καὶ αὐτὲς τὶς ἴδιότητες θ' ἀποκτήσουν καὶ τὰ δικά μας σώματα).

5. Ἡ πνευματικὴ ἀνάληψη.

«Οπως εἴπαμε καὶ γιὰ τὴν Ἀνάσταση, ὅτι δηλαδὴ πρέπει νὰ γίνη πρῶτα ἡ προσωπικὴ μας πνευματικὴ ἀνάσταση, τὸ ἔδιο ἰσχύει καὶ γιὰ τὴν Ἀνάληψη. Μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἐλπίδα πρέπει νὰ αἰσθανόμαστε καὶ νὰ ζοῦμε ὡς «συγκάθεδροι» τῆς θεότητος: «συνήγειρε καὶ συνεκάθισεν ἐν τοῖς ἐπουρανίοις ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ» (Ἐφ. 2, 6).

Γ' αὐτό: «πάσῃ μηχανῇ (=κάθε μέσο) ὁφείλει τις κεχρῆσθαι (=νὰ χρησιμοποιῇ), ἵνα οὕτως εἴπω, ὅπως εἰς τὸν θρόνον τοῦ Θεοῦ τὴν πηλὸν (=τὸ σῶμα) ἀνενέγκας ἐνθρονίσῃ οὐκοῦν (=λοιπὸν) μηδεὶς προφασιζέσθω πρὸς τὴν ἀνάβασιν· ἡ γὰρ ὁδὸς καὶ ἡ θύρα ἡνέῳκται.» (Ιωάν. Κλίμακος. Περὶ διακρίσεως, 21, ἔκδ. Σωφρ. Ἐρημίτη, Κων/λη 1883, σ. 140α).

γ'. "Υμνοι τῆς Ἀναλήψεως.

1. «Ἀνελήφθης ἐν δόξῃ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, χαροποιήσας τοὺς Μαθητάς, τῇ ἐπαγγελίᾳ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος· βεβαιωθέντων αὐτῶν διὰ τῆς εὐλογίας, ὅτι Σὺ εἶ ὁ Υἱός τοῦ Θεοῦ, ὁ Λυτρωτὴς τοῦ κόσμου.» (Ἀπολυτίκιο, ἥχος δ').

2. «Τὴν ὑπὲρ ἡμῶν πληρώσας οἰκονομίαν καὶ τὰ ἐπὶ γῆς ἐνώσας τοῖς οὐρανίοις, ἀνελήφθης ἐν δόξῃ, Χριστὲ ὁ Θεὸς ἡμῶν, οὐδαμόθεν χωριζόμενος, ἀλλὰ μένων ἀδιά-

στατος καὶ βοῶν τοῖς ἀγαπῶσί Σε· Ἐγὼ εἰμι μεθ'. ὑμῶν καὶ οὐδεὶς καθ' ὑμῶν.» (Κοντάκιο, ἥχος πλ. β').

3. «Οἱ ἀρχηγοὶ τῶν Ἀγγέλων, κατανοοῦντες, Σωτήρ, τὸ τῆς ἀνόδου ξένον (=παράδοξο), διηπόρουν ἀλλήλοις· τίς ἡ θέα αὕτη; Ἀνθρωπος μὲν τῇ μορφῇ ὁ ὄρώμενος, ὡς δὲ Θεὸς ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν, μετὰ σώματος ἀνέρχεται.»

(Α' Προσόμοιο τῶν Αἰνων, κατὰ τό: Τῶν οὐρανίων Ταγμάτων, ἥχος α').

7. Τὰ τρία ἀξιώματα τοῦ Κυρίου: προφητικό, ἀρχερατικό, βασιλικό.

Ἀνακεφαλαιώνοντας ἐδῶ ὅσα εἴπαμε γιὰ τὸ ἐνιατο ἀπολυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Κυρίου μποροῦμε ἀκριβῶς νὰ εἰποῦμε συνοπτικὰ πώς τὸ ἐπραγματοποίησε μὲ τὴν τριπλή, ἀλλὰ ἀχώριστη ἴδιότητά Του ώς: *Προφήτης – Ἀρχιερεὺς – Βασιλεὺς*.

α'. Ο Κύριος ώς Προφήτης.

Ἡ λέξη προφήτης (ἀπ' τὸ προφητεύω, πρό-φημι) σημαίνει: 1) διερμηνεύς τῆς σκέψεως καὶ τῆς θελήσεως ἄλλου (ἐδῶ: τοῦ Θεοῦ); 2) διδάσκαλος γενικὰ καὶ 3) «προφήτης» μὲ τὴ γνωστὴ ἐννοια τῆς προεξαγγελίας τοῦ μέλλοντος.

1. Πραγματικὰ, ὁ Κύριος εἶναι ὁ «μοναδικὸς» Διερμηνεὺς – Λόγος τοῦ Πατρὸς – *Noū*, ὅπως εἴπαμε μιλώντας γιὰ τὴν Ἁγία Τριάδα (σ. 47). Ὁ ἴδιος ἔλεγε ώς ἀνθρωπος: «ἡ ἐμὴ διδαχὴ οὐκ ἔστιν ἐμή, ἀλλὰ τοῦ πέμψαντός με.» (Ιωάν. 7, 16).

2. Ὡς διδάσκαλος ἐπίσης ὁ Κύριος εἶναι ὁ μοναδικὸς Διδάσκαλος καὶ Καθηγητὴς (Ματθ. 23, 8, 10). Ὁ ἴδιος εἴπε γιὰ τοὺς λόγους Του: «Ο οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται, οἱ δὲ λόγοι μου οὐ μὴ παρέλθωσι.» (Ματθ. 24,35). «Οπως εἴπαμε μιλώντας γιὰ τὴ θεία διδασκαλία Του (βλέπε σ. 97), οἱ ἀκροατές Του καὶ οἱ ἔχθροί Του ἀκόμα ὁμολογοῦσαν: «οὐδέποτε ούτως ἐλάλησεν ἀνθρωπος, ώς οὗτος ὁ ἀνθρωπος.» (Ιωάν. 7, 46).

3. Τέλος ώς προφήτης ὁ Κύριος εἶναι ὁ ὑψιστος Προφήτης καὶ τὸ ἀντικείμενο ὄλων τῶν ἀνθρώπων προφητῶν. Τὸ «Ἄγιο Πνεῦμα ποὺ φωτίζει ὄλους τοὺς ἀνθρώπους προφήτες «πέμπεται διὰ τοῦ Υἱοῦ». Γι' αὐτὸ ὁ Κύριος εἴπε στοὺς Αποστόλους γιὰ ὅσα θὰ τοὺς ἀποκάλυπτε τὸ «Ἄγιο Πνεῦμα: «οὐ γάρ λαλήσει ἀφ'

έσαυτοῦ... ἐκ τοῦ ἐμοῦ λήψεται καὶ ἀναγγελεῖ ὑμῖν.» (Ιωάν. 16, 13–14). Ἐννοεῖ ἐδῶ ὁ Κύριος τὴν «tautότητα» τῆς γνώσεως καὶ θελήσεως τῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὅπως ἔχουμε ἀναφέρει. Ὁ Ἰδιος προεῖπε καὶ «τὰ μέλλοντα Αὔτῷ συμβαίνειν» (Μάρ. 10, 32), τὰ ἄγια Πάθη Του, τὴν ζωηφόρο Ἀνάστασή Του, τὴν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος καὶ τὴν ἐδραίωση καὶ ἔξ-ἀπλωση τῆς Ἑκκλησίας Του, τὸ θρίαμβό της: «καὶ πύλαι Ἀδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.» (Ματθ. 16, 18).

Μιὰ ώραιότατη καὶ μοναδικὴ εἰκόνα τῆς δυνάμεως τοῦ λόγου τοῦ Κυρίου συνδυασμένης μὲ τὴ βασιλική Του ἔξουσία μᾶς δίνει ὁ ἀγαπημένος Του μαθητής καὶ εὐαγγελιστής Ἰωάννης στὴν Ἀποκάλυψή του, ποὺ ἔξυμνει τὸ θρίαμβο τῆς βασιλείας τοῦ Χριστοῦ. Μιλάει γιὰ τὸ ἄνοιγμα τῶν «ἐπτὰ σφραγίδων», ποὺ συμβολίζουν «δυνάμεις» τοῦ Θεοῦ. Ἡ πρώτη σφραγίδα συμβολίζει τὴν ἀκατανίκητη δύναμη ποὺ ἔχει ὁ λόγος Του καὶ τὸ Εὐαγγέλιο Του, ποὺ ἐμπιστεύτηκε σὲ μᾶς τοὺς πιστούς Του. Νά ἡ περιγραφὴ τοῦ «ἀετοῦ» τῆς Θεολογίας:

«Καὶ εἶδον ὅτι ἥνοιξε τὸ Ἀρνίον (=ὁ Κύριος) μίαν ἐκ τῶν ἐπτὰ σφραγίδων· καὶ ἥκουσα ἐνὸς ἐκ τῶν τεσσάρων ζώων (=σύμβολα τῶν λειτουργικῶν πνευμάτων – Ἀγγέλων) λέγοντος, ὡς φωνῆς βροντῆς· ἔρχου. Καὶ εἶδον καὶ ἰδοὺ ἵππος λευκός. Καὶ ὁ καθήμενος ἐπ' αὐτὸν ἔχων τόξον· καὶ αὐτῷ στέφανος (=σύμβολο τῆς νίκης καὶ τῆς βασιλείας του), καὶ ἔξηλθε νικῶν καὶ ἵνα νικήσῃ.» (Ἀποκ. 6, 1–2)!

β'. Ο Κύριος ὡς Ἀρχιερεύς.

«Οσα ἀναφέραμε στὴν παράγαφο γιὰ τὴ σταυρικὴ θυσία τοῦ Κυρίου ἔχουν ἀκριβῶς σχέση μὲ τὸ ἀρχιερατικό Του ἀξίωμα. Ἡ λέξη ἴερεὺς ἢ ἀρχιερεὺς σημαίνει αὐτὸν ποὺ προσφέρει θυσίες στὸ Θεό, τὸ θύτη· γι' αὐτὸν καὶ τὸ θύμα λέγεται καὶ ἴερεῖον» (=σφάγιο, θύμα).

Ο ἴερεὺς - ἀρχιερεὺς ἄνθρωπος ἦταν τὸ πρόσωπο ποὺ ἀντιπροσώπευε τοὺς συνανθρώπους του γιὰ νὰ ἐπικοινωνοῦν μὲ τὸ Θεό. Καὶ οἱ θυσίες ποὺ πρόσφερε εἶχαν ἐπίσης, ὅπως εἴδαμε (σ. 113), ἀντιπροσωπευτικὸ χαρακτήρα. Ἡ «ἀντιπροσωπεία» ὅμως αὐτὴ δὲν ἦταν ἀποτελεσματικὴ στὸ πρόσωπο τῶν ἀνθρώπων - ἴερέων, ἀφοῦ ἥσαν ἀμαρτωλοὶ καὶ αὐτοί, ἐνῶ οἱ θυσίες τῶν ζώων, ποὺ δὲν ἥσαν κὰν πρόσωπα, ούδεποτε δύνανται περιελεῖν (=νὰ ἔξαλειψουν) ἀμαρτίας» (Ἐβρ. 10, 11).

«Ο, τι ἀκριβῶς ἦταν ἀδύνατο γιὰ τοὺς ἀνθρώπους ἴερεῖς-

ἀρχιερεῖς καὶ τὰ ἄλογα ζῶα, τὸ πραγματοποίησε καὶ μάλιστα μὲ τὸ μυστηριώδη συνδυασμὸ Θύτου-θύματος στὸ πρόσωπό Του ὁ Μέγας Ἀρχιερεύς. «Μιᾶς γὰρ προσφορᾶ τετελείωκεν εἰς τὸ διηνεκές (=διαπαντὸς) τοὺς ἀγιαζομένους» (=ὅσους εἶχαν ἀνάγκη καθαρισμοῦ. Ἐβρ. 10, 14). «Ἐτσι, ως ὁ μόνος ἀναμάρτητος ἄνθρωπος καὶ Ἀρχιερεὺς – ἀντιπρόσωπος τῶν ἀνθρώπων ὁ Κύριος, ἀλλὰ καὶ ἀντάξιος πρὸς τὸ Θεὸν μεσολαβητής, ως Θεάνθρωπος, «μίαν ὑπέρ ἀμαρτιῶν προσενέγκας θυσίαν εἰς τὸ διηνεκές ἐκάθισεν ἐν δεξιᾷ τοῦ Θεοῦ.» (Ἐβρ. 10, 12). «Οχι ἀπλῶς δηλαδὴ καὶ πραγματικὰ μᾶς συμφιλώσε μὲ τὸ Θεὸν Πατέρα, ἀπ’ τὸν Ὁποῖο μᾶς ἔχωριζε τὸ ἀγέφύρωτο χάσμα τῶν ἀμαρτιῶν μας, ἀλλὰ καὶ ως Ἀρχιερεὺς – ἀντιπρόσωπός μας ἐκάθισε καὶ θὰ παραμένη αἰώνιος μεσίτης μας στὸ θρόνο τοῦ Θεοῦ.

Χαρακτηριστικὰ χωρία.

«Χριστὸς δὲ παραγενόμενος Ἀρχιερεὺς τῶν μελλόντων ἀγαθῶν διὰ τῆς μείζονος καὶ τελειοτέρας σκηνῆς, οὐ χειροποιήτου, τοῦτ' ἔστιν οὐ ταύτης τῆς κτίσεως, οὐδὲ δι’ αἵματος τράγων καὶ μόσχων, διὰ δὲ τοῦ ἰδίου Αἵματος εἰσῆλθεν εἰς τὰ "Ἄγια αἰώνιαν λύτρωσιν εύραμενος... πόσῳ μᾶλλον τὸ Αἷμα τοῦ Χριστοῦ, ὃς διὰ Πνεύματος αἰώνιου Ἐαυτὸν προσήνεγκεν ἄμωμον τῷ Θεῷ, καθαριεὶ τὴν συνείδησιν ὑμῶν ἀπὸ νεκρῶν εἰς τὸ λατρεύειν Θεῷ ζῶντι; Καὶ διὰ τοῦτο διαθήκης καινῆς μεσίτης ἔστιν, ὅπως θανάτου γενομένου εἰς ἀπολύτρωσιν τῶν ἐπὶ τῇ πρώτῃ διαθήκῃ παραβάσεων, τὴν ἐπαγγελίαν λάβωσιν οἱ κεκλημένοι τῆς αἰώνιου κληρονομίας... Οὐ γάρ εἰς χειροποιήτα "Ἄγια εἰσῆλθεν ὁ Χριστός, ἀντίτυπα τῶν ἀληθινῶν, ἀλλ’ εἰς αὐτὸν τὸν οὐρανόν, νῦν ἐμφανισθῆναι τῷ προσώπῳ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ ἡμῶν.» (Ἐβρ. 9, 11–12, 14–15, 24).

«Καὶ ύμᾶς (=τοὺς ἐθνικούς), νεκροὺς ὄντας τοῖς παραπτώμασι... συνεζωοποίησεν ύμᾶς σύν Αὔτῳ, χαρισάμενος ἡμῖν τὰ παραπτώματα, ἐξαλείψας τὸ καθ’ ἡμῶν χειρόγραφον τοῖς δόγμασιν (=ποὺ ὅριζε ὁ Νόμος), ὃ ἦν ὑπεναντίον ἡμῖν, καὶ αὐτὸ ἥρεν ἐκ τοῦ μέσου προσηλώσας (=ἀφοῦ τὸ κάρφωσε) αὐτὸ τῷ Σταυρῷ ἀπεκδυσάμενος τὰς ἀρχὰς καὶ τὰς ἐξουσίας ἐδειγμάτισεν ἐν παρρησίᾳ (=ἀπογύμνωσε τὰ πονηρὰ πνεύματα καὶ φανερὰ τὰ καταντρόπιασε), θριαμβεύσας αὐτοὺς (=ἐσυρε νικημένους τοὺς Δαιμονες) ἐν Αὔτῳ (=μὲ τὸ Σταυρό Του. Κολ. 2, 13–15).

γ'. Ο Κύριος ως Βασιλεύς.

Η λέξη βασιλεὺς (έπι τι θεῶν καὶ ἀνθρώπων) σημαίνει: ἀρχηγός, ἡγεμόνας κυρίαρχος ἐξουσιαστής (λαοῦ).

Μόνο ὅμως ὁ Κύριος μπορεῖ νὰ ὄνομάζεται πραγματικὸς καὶ ἀπόλυτος βασιλεὺς. Ὡς Θεὸς πρῶτα καὶ Δημιουργὸς ἔχει φυσικὴ τὴ δύναμη καὶ κυριότητα ἐπὶ πάντων, «όρατῶν τε καὶ ἀօρατῶν». Άλλὰ καὶ ὡς ἀνθρωπος – Δεύτερος Ἀδάμ – εἶναι ὁ μόνος δικαιοῦχος βασιλεὺς τοῦ κόσμου, ἀφοῦ μόνος τὸν ἐλευθέρωσε ἀπ' τὴν κυριότητα τοῦ Διαβόλου.

Καθ' ὅλη τὴν ἐπὶ γῆς ζωὴν Του ὁ Κύριος, ἐνῷ θὰ παρουσιάζοταν μὲ τὴν πραγματικὴ ἀνθρώπινη φύση Του ὡς «υἱὸς ἀνθρώπου», ταπεινὸς καὶ ἀδύνατος, ταυτόχρονα θὰ ἐκδήλωνε καὶ τὴ φυσικὴ Του βασιλικὴ ἰδιότητα:

1. Ὡς Μεσοίας είχε προφητευτὴ ὡς «κεχρισμένος - Χριστός, ἀπόγονος τοῦ βασιλιᾶ Δαυΐδ καὶ μάλιστα «βασιλεὺς» μὲ ἰδιότητες πολὺ ἀνώτερες ἀπ' τὸν «προπάτορα»»:

«Οὐ ή ἀρχὴ ἐγεννήθη ἐπὶ τοῦ ὥμου αὔτοῦ καὶ καλεῖται τὸ ὄνομα αὔτοῦ μεγάλης βουλῆς ἄγγελος, θαυμαστὸς σύμβουλος, Θεὸς ἴσχυρός, ἐξουσιαστής, ἄρχων εἰρήνης, πατὴρ τοῦ μέλλοντος αἰῶνος... ἐπὶ τὸν θρόνον Δαυΐδ καὶ τὴν βασιλείαν αὔτοῦ κατορθῶσαι αὐτὴν καὶ ἀντιλαβέσθαι αὐτῆς ἐν κρίματι καὶ δικαιοσύνῃ ἀπὸ τοῦ νῦν καὶ εἰς τὸν αἰῶνα.» (Ἡσ. 9, 6-7).

«... ή ἐξουσία αὔτοῦ (τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου) ἐξουσία αἰώνιος, ἥτις οὐ παρελεύσεται, καὶ ή βασιλεία αὔτοῦ οὐ διαφθαρήσεται.» (Δαν. 7, 14).

Ο Ἀρχάγγελος Γαβριὴλ προφήτευσε στὴν Παρθένο Μητέρα Του:

1. «Οὕτος ἔσται μέγας καὶ υἱὸς Ὅψιστου κληθήσεται, καὶ δώσει αὐτῷ Κύριος τὸν θρόνον Δαυΐδ τοῦ πατρὸς αὔτοῦ καὶ βασιλεύσει ἐπὶ τὸν οἶκον Ἱακὼβ εἰς τοὺς αἰῶνας καὶ τὴν βασιλείας αὔτοῦ οὐκ ἔσται τέλος.» (Λουκ. 1, 32-33).

2. Ὡς Προφήτης - Διδάσκαλος τοῦ Ἰσραὴλ ἐκδήλωσε ταυτόχρονα μὲ τὸ προφητικό Του ἀξίωμα καὶ τὸ βασιλικό. Ἔτσι παρουσιάστηκε ὁ Ἰδιος «κήρυξ» «τοῦ εὐαγγελίου τῆς βασιλείας» (Ματθ. 4, 23) καὶ ἰδυτὴς βασιλείας ἰδικῆς Του, ὅχι ὅμως ἐγκόσμιας, ὅπως εἶπε στὸν Πιλάτο, ποὺ τὸν ἀποκάλεσε «βασιλέα»:

«Ἡ βασιλεία ἡ ἐμὴ οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου.» (Ἰωάν. 18, 36).

3. Παρουσιάστηκε ἐπίσης ως *Νομοθέτης* και μάλιστα ἀπό-
λυτος, που είναι ἀκριβώς «δικαίωμα» βασιλικό:

«... Ἐγὼ δὲ λέγω ὑμῖν...» (Ματθ. 5, 22 κ.ά.). «Ἄμὴν
λέγω ὑμῖν, ἔως ἂν παρέλθῃ ὁ οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ, ἰῶτα ἔν τῇ
μίᾳ κεραίᾳ οὐ μὴ παρέλθῃ ἀπὸ τοῦ νόμου μου, ἔως ἂν
πάντα γένηται.» (Ματθ. 5, 18).

4. Και ἡ ἐκλογὴ τῶν 12 Μαθητῶν, οἱ ὄποιοι τὸν ἀποκαλοῦ-
σαν «Κύριο», είναι δεῖγμα ἐξουσίας. Κυρίως ἡ σύσταση τῶν Μυ-
στηρίων μὲ τὴν ἴδρυση τῆς ἐκκλησίας.

5. Τὰ καταπληκτικὰ θαύματα, «τὰ σημεῖα» και «αἱ δυνά-
μεις», είναι δεῖγμα μοναδικὸ τῆς βασιλικῆς Του δυνάμεως και
ἐξουσίας. Μετὰ τὴν κατάπauση τῆς τρικυμίας,

«οἱ ἄνθρωποι ἐθαύμασαν λέγοντες· ποταπὸς (=ἀπὸ
ποῦ καὶ ποιός) ἔστιν οὗτος, ὅτι καὶ οἱ ἄνεμοι καὶ ἡ θά-
λασσα ὑπακούουσιν αὐτῷ;» (Ματθ. 8, 27).

Καὶ οἱ Δαίμονες ὑποτάσσονταν στὴν ἐξουσία Του, ἐνῶ τὴν
ἐξουσία αὐτὴ τὴ μετέδιδε και στοὺς Μαθητές Του:

«Τί ἔστι τοῦτο; τίς ἡ διδαχὴ ἡ καινὴ αὕτη, ὅτι κατ' ἐξ-
ουσίαν και τοῖς πνεύμασι τοῖς ἀκαθάρτοις ἐπιτάσσει
(=διατάζει) και ὑπακούουσιν αὐτῷ;» (Μαρ. 1, 27).

«Ὑπέστρεψαν δὲ οἱ ἐβδομήκοντα μετὰ χαρᾶς λέγον-
τες· Κύριε, και τὰ δαιμόνια ὑποτάσσεται ἡμῖν ἐν τῷ ὀνο-
ματί Σου.» (Λουκ. 10, 17).

6. Ἡ βασιλικὴ ἐξουσία τοῦ Κυρίου περισσότερο φάνηκε και
ἐλαμψε μὲ τὴ νίκη τοῦ Σταυροῦ Του, ὅπου δὲν ἔπαυσε ως
«ἐσταυρωμένος» νὰ είναι παντοδύναμος Βασιλεύς:

«Ἐγραψε δὲ και τίτλον ὁ Πιλᾶτος και ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ
Σταυροῦ και ἦν γεγραμμένον ἐβραϊστί, ἐλληνιστί, ρωμαϊ-
στί· Ἰησοῦς ὁ Ναζωραῖος ὁ βασιλεὺς τῶν Ἰουδαίων.»

(Ἰωάν. 19, 19).

Ο πιστὸς Ληστὴς Τὸν διέκρινε και Τὸν ἱκέτευσε ως Κύριο
και Βάσιλεα «βασιλείας» μετὰ τὸ θάνατό Του!

«Μνήσθητί μου, Κύριε, ὅταν ἔλθης ἐν τῇ βασιλείᾳ
Σου. Καὶ εἰπεν αὐτῷ ὁ Ἰησοῦς· ἀμὴν λέγω σοι, σήμερον
μετ' ἐμοῦ ἔσῃ ἐν τῷ Παραδείσῳ.» (Λουκ. 23, 42-43).

Τὴ στιγμὴ ἀκριβῶς τοῦ «Τετέλεσται» πάνω στὸ Σταυρὸ ἀκολούθησαν καταπληκτικὰ γεγονότα, δείγματα τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας τοῦ Κυρίου:

«Καὶ ἰδοὺ τὸ καταπέτασμα τοῦ ναοῦ ἐσχίσθη εἰς δύο ἀπὸ ἄνωθεν ἔως κάτω, καὶ ἡ γῆ ἐσείσθη καὶ αἱ πέτραι ἐσχίσθησαν καὶ τὰ μνημεῖα ἀνεψχθησαν...» (Ματθ. 27, 51–52). «Ἡν δὲ ὥσει ὥρα ἔκτη καὶ σκότος ἐγένετο ἐφ ὅλην τὴν γῆν ἔως ὥρας ἑνάτης, τοῦ ἡλίου ἐκλείποντος.» (Λουκ. 23, 44).

7. Μὲ τὴν κάθοδο τοῦ Κυρίου στὸν Ἀδη καὶ κυρίως μὲ τὴν Ἀνάστασή Του πλέον ἡ βασιλικὴ Του ἐξουσία λάμπει καὶ ἀπλώνεται σ' οὐρανὸ καὶ γῆ καὶ τὰ καταχθόνια. Στὸ «ὅρος τῆς Γαλιλαίας» (Βηθανία) ὁ Ἀναστὰς διακηρύττει στοὺς Μαθητές Του, τοὺς ὁποίους «ἐν ἐξουσίᾳ» «ἀποστέλλει» νὰ ἴδρυσουν τὴν παγκόσμια βασιλεία Του, τὴν Ἐκκλησία, τῆς ὁποίας οἱ ύπηκοοι πιστοὶ θὰ τηροῦν τὶς ἐντολές Του:

«Ἐδόθη μοι πᾶσα ἐξουσία ἐν οὐρανῷ καὶ ἐπὶ γῇ. Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτοὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος, διδάσκοντες αὐτοὺς τηρείν πάντα ὅσα ἐνετειλάμην ὑμῖν. Καὶ ἰδοὺ ἐγὼ μεθ' ὑμῶν εἰμι πάσας τὰς ἡμέρας ἔως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.»

(Ματθ. 28, 18–20).

8. Μὲ τὴν ἔνδοξη ἐπίσης Ἀνάληψή Του ἡ βασιλικὴ ἐξουσία τοῦ Κυρίου καὶ ὡς ἀνθρώπου ἐδραιώθηκε ὄριστικὰ καὶ ὁ θρόνος Του στήθηκε «ἐκ δεξιῶν τοῦ Πατρός».

9. Τέλος, τὸ βασιλικὸ ἀξίωμα τοῦ Κυρίου θᾶ λάμψη ἀκόμα περισσότερο κατὰ τὴν ἔνδοξη Δευτέρα Παρουσία Του, κατὰ τὴν ὁποία θὰ ἔρθῃ ὡς Δίκαιος Κριτῆς Δαιμόνων καὶ ἀνθρώπων καὶ κατὰ τὴν ὁποία τὸ κράτος τοῦ Διαβόλου θὰ καταλυθῇ ὄριστικὰ καὶ ὅλα θὰ ἔχουν ὑποταχθῆ δικαιωματικὰ στὸν Κύριο «ώς ἅρχοντα τῶν βασιλέων τῆς γῆς» (Ἀποκ. 1, 5).

8. «Τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα»: Κύριος Ἰησοῦς Χριστός!

Τελειώνοντας ἐδῶ τὸ σπουδαῖο τοῦτο κεφάλαιο γιὰ τὸ ἀπολυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Κυρίου πρέπει νὰ ὑπογραμμίσουμε πώς ὅ, τι γράφτηκε δὲν γράφτηκε «χάριν τῆς ἱστορίας τοῦ Ἰησοῦ». Ἀντί-

θετα, ό 'Ιησοῦς ήρθε ἀκριβῶς σὰν ό σκοπὸς καὶ τὸ κέντρο τῆς Ἰστορίας γενικὰ καὶ τῆς Ἰστορίας τοῦ καθενός μας «χάριν τῆς σωτηρίας μας!»

'Ενώ δηλαδή πρὶν ἐνανθρωπήση καὶ πρὶν σταυρωθῆ ό Κύριος καὶ νὰ ἥθελαν οἱ ἄνθρωποι δὲν μποροῦσαν νὰ σωθοῦν μόνοι, τώρα συμβαίνει τὸ ἀντίθετο! 'Ενώ ό Κύριος «θέλει πάντας ἀνθρώπους σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν» (Α' Τιμ. 2, 4), ἂν δὲν θέλουν καὶ δὲν δειξουν ἐμπρακτα τὴ θέλησή τους καὶ οἱ ἄνθρωποι, δὲν μποροῦν νὰ σωθοῦν. Υπάρχει ό Σωτὴρ γιὰ ὅλους, ἀλλὰ σώζονται μόνο ὅσοι θέλουν νὰ σωθοῦν. (Εἰδικότερα γι' αὐτὸ θὰ μιλήσουμε στὸ ὅγδοο κεφάλαιο, περὶ Ἐκκλησίας καὶ Χάριτος).

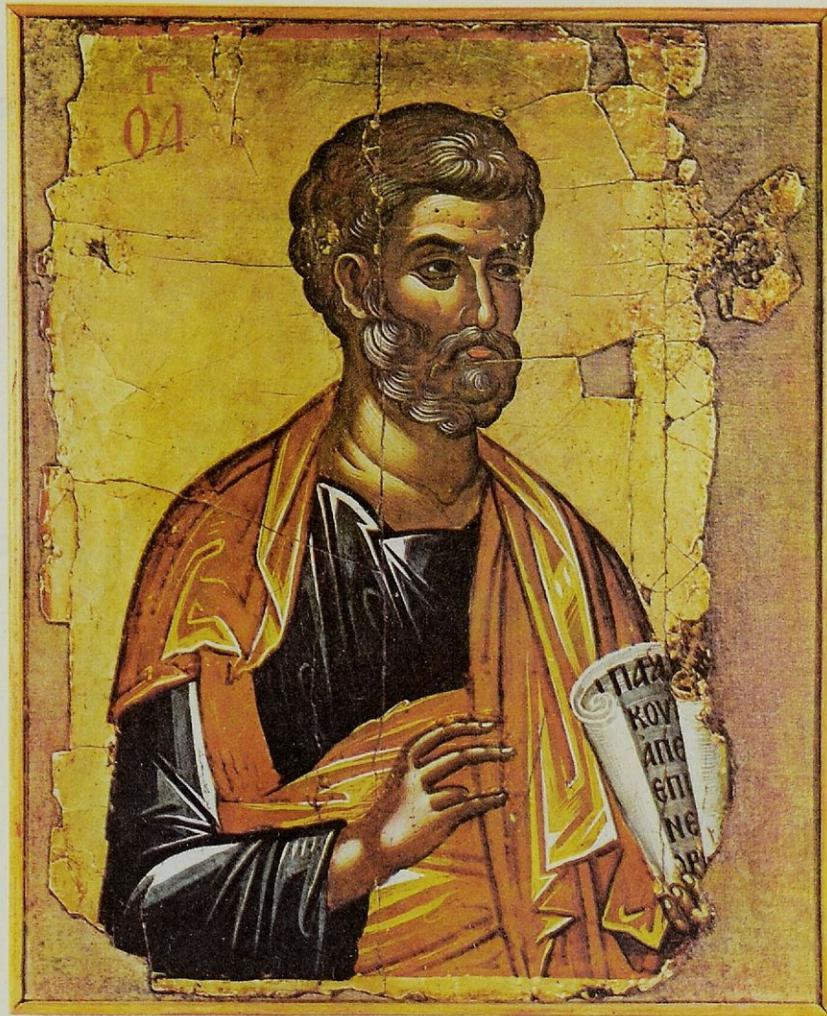
Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔξετάσουμε όσο τίποτε ἄλλο ώς τώρα τὴ θέση μας καὶ τὴ σάση μας ἀπέναντι τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ ἡ ὁρθότερα νὰ ἔξετάσουμε τὸν ἑαυτό μας ἄν ἔδωκε καὶ δίνη τὴ μόνη θέση ποὺ μπορεῖ νὰ ἔχῃ στὸν ἑαυτό μας ό Κύριος, τὴ θέση: Ἰησοῦς-Σωτὴρ μου. Τὸ «ὄνομα τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα»: Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς θὰ εἶναι γιὰ μᾶς χωρὶς σημασίᾳ (!), ἄν δὲν προσθέτουμε τὴ λέξη ἐμοῦ-ἡμῶν. Ἀναμφισβήτητα δὲν παύει ποτὲ νὰ εἶναι Κύριος καὶ Σωτὴρ ό Χριστός, ἄν ἐμεῖς δὲν Τὸν ἀναγγωρίζουμε(!). Δὲν ἔξαρτα ἀπὸ μᾶς τὴ δύναμη Του! Τὸ ὅτι μᾶς ἔπλασε ἐλεύθερους, ἀλλὰ καὶ μᾶς ἀπελευθέρωσε ὄφειλεται στὴ δική Του καὶ μόνη ἀγάπη. Ο πατέρας τὸν ὅποιον ἐγκαταλείπει ὁ ἀστος γιὸς δὲν παύει νὰ εἶναι πατέρας του, ἐπειδὴ αὐτὸς θέλει νὰ τὸ ἀγνοῇ!

Καὶ ὅτι ό Κύριος ἡμῶν Ἰησοῦς Χριστὸς δὲν κρίνει ὅπως ἐμεῖς. Μᾶς ἀγαπάει καὶ θὰ μᾶς ἀγαπάη ἀνυστερόβουλα, ἐπειδὴ εἶναι ἀγάπη. Καὶ ὅταν ἐμεῖς θὰ θέλουμε πεισματικὰ ν' ἀπομακρυνόμαστε ἀπ' τὴ μάντρα Του, Αὔτος, ό Καλὸς Ποιμῆν, θὰ τρέχη ν' ἀναζητᾷ «τὸ ἀπολωλός», ὕσπου νὰ τὸ βρῇ καὶ νὰ τὸ πάρη μὲ ἄφατη χαρὰ στὸν ὄμοι, νὰ τὸ σμίξῃ μὲ τ' ἄλλα πρόβατά Του! "Ω! Μόνο Αὔτος γνωρίζει τὴν ἀξία τῆς ψυχῆς μας, ποὺ ἐμεῖς πουλᾶμε τόσο συχνὰ «ἀντί πινακίου φακῆς»! γιατὶ Αὔτος μόνος ἔχουσε τὸ Αἷμα Του γι' αὐτή.

"Ἄς ξαναδοῦμε όμως πῶς Τὸν νοιώθουν οἱ λυτρωμένοι ἀπ' Αὔτον, ποὺ κάποτε ό ἔνας Τὸν «ἀρνήθηκε» καὶ ό ἄλλος Τὸν «ἐδίωξε» καὶ ποὺ γι' αὐτὸ ὁ λόγος τους ἔχει τόση βαρύτητα:

– **Ο Πέτρος:** (μετὰ τὸ θαῦμα τῆς θεραπείας τοῦ Χωλοῦ καὶ τὴν ἀνάκριση τῶν Ἱερέων καὶ Σαδουκαίων):

«Καὶ στήσαντες αὐτοὺς ἐν τῷ μέσῳ ἐπυνθάνοντο (=ρωτοῦσαν νὰ μάθουν) ἐν ποίᾳ δυνάμει ἦ ἐν ποίῳ ὀνό-

Ο Απόστολος Πέτρος. Εικόνα στήν Ι. Μονή Σταυρονικήτα του Αγίου Όρους (16ος αι.).

ματι ἐποιήσατε τοῦτο ὑμεῖς; Τότε ὁ Πέτρος πλησθεὶς Πνεύματος Ἅγιου εἶπε πρὸς αὐτούς· ἄρχοντες τοῦ λαοῦ καὶ πρεσβύτεροι τοῦ Ἰσραὴλ, εἰ ὑμεῖς σήμερον ἀνακρινόμεθα ἐπὶ εὐεργεσίᾳ ἀνθρώπου ἀσθενοῦς, ἐν τίνι οὗτος

Ο Απόστολος Παῦλος. Εικόνα στήν Ι. Μονή Σταυρονικήτα του Αγίου Όρους (16ος αι.).

σέσωσται, (γιατί τὸ πῶς σώθηκε), γνωστὸν ἔστω πᾶσιν ὑμῖν καὶ παντὶ τῷ λαῷ Ἰσραὴλ ὅτι ἐν τῷ ὀνόματι Ἰησοῦ τοῦ Ναζωραίου... Καὶ οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία ((=δὲν ὑπάρχει κοντὰ σὲ κανένα ἄλλον ἡ σωτηρία). οὐδὲ γὰρ

ὄνομά ἔστιν ἔτερον ὑπὸ τὸν οὐρανὸν τὸ δεδομένον ἐν ἀνθρώποις ἐν φῷ δεῖ σωθῆναι ἡμᾶς.» (Πράξ. 4, 7–10, 12).

– Ὁ Παῦλος:

«὾ος (=ό ‘Οποῖος Ἰησοῦς Χριστὸς) ἐν μορφῇ Θεοῦ ὑπάρχων... Ἐαυτὸν ἐκένωσε μορφὴν δούλου λαβών, ἐν ὁμοιώματι ἀνθρώπων γενόμενος· καὶ σχήματι εύρεθείς ὡς ἄνθρωπος ἐταπείνωσεν Ἐαυτὸν γενόμενος ὑπήκοος μέχρι θανάτου, θανάτου δὲ σταυροῦ. Διὸ καὶ ὁ Θεὸς Αὐτὸν ὑπερψύψασε καὶ ἐχαρίσατο “Ονομα τὸ ὑπέρ πᾶν ὄνομα (Κ.Ι.Χ.), ἵνα ἐν τῷ ὄνόματι Ἰησοῦ πᾶν γόνυ κάμψῃ ἐπουρανίων καὶ ἐπιγείων καὶ καταχθονίων, καὶ πᾶσα γλῶσσα ἐξ ομολογήσηται (=κάθε γλῶσσα νὰ ὄμολογήσῃ) ὅτι:

**Κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς
εἰς δόξαν Θεοῦ Πατρός.**

(Φιλιπ. 2, 6–11)

– Ὁ Ἀγαπημένος Του:

«‘Ο πιστεύων εἰς τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἔχει τὴν μαρτυρίαν ἐν αὐτῷ (μέσα του)... καὶ αὕτη ἔστιν ἡ μαρτυρία, ὅτι ζωὴν αἰώνιον ἔδωκεν ἡμῖν ὁ Θεός, καὶ αὕτη ἡ ζωὴ ἐν τῷ Υἱῷ Αὐτοῦ ἔστιν. Ὁ ἔχων τὸν Υἱὸν ἔχει τὴν ζωὴν. ‘Ο μὴ ἔχων τὸν Υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει.» (Α’ Ἰωάν. 5 10–12).

– Ἡ λυτρωμένη καὶ λατρεύουσα Ἔκκλησία Του:

«Ἐτέχθης ὡς Αὔτὸς ἡθέλησας·
ἐφάνης ὡς Αὔτὸς ἡβουλήθης·
ἔπαθες σαρκί, ὁ Θεὸς ἡμῶν·
ἐκ νεκρῶν ἀνέστης πατήσας τὸν θάνατον·
ἀνελήφθης ἐν δόξῃ, ὁ τὰ σύμπαντα πληρῶν·
καὶ ἀπέστειλας ἡμῖν Πνεῦμα θεῖον
τοῦ ἀνυμνεῖν καὶ δοξάζειν Σου τὴν θεότητα.»
(Α’ Ἀπόστιχο Ἐσπερινοῦ Ἀναλήψεως).

Ἐρωτήσεις - Ἐφαρμογὴ

1. Ἐμαθες (σ.88) πώς τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα εἶναι ἀνένοχο σὸν «σπέρμα» ἀπλῶς τῆς ἀμαρτίας. Τὰ ἐλαττώματά σου ὅμως καὶ τὰ πεί-

σματά σου δὲν είναι άνενοχα. Γιατί; Καὶ τί κάνεις γιὰ τὸ ξερρίζωμα, τὴ νέκρωσή τους; Προσοχή, μῆν τὰ θεωρῆς «φυσικά». Ἐπισήμανε κυρίως τὰ μεγάλα, ἀλλὰ πολέμα καὶ τὰ μικρά.

2. Νὰ ξέρης ὅμως πώς, ἐνῶ ἡ καλὴ σου θέληση καὶ ὁ ἀγώνας ὁ καθημερινὸς είναι ἀπαραίτητα, είναι ὅμως ἀδύναμα χωρὶς τὸ Δυνατὸ καὶ μόνο Λυτρωτή. Γιατί; Ἐπομένως τὶ χρειάζεται; Τί κάνεις ἔσύ;

3. Στὴν προσευχὴ σου νὰ συνηθίσῃς νὰ προσευχεσαι ιδιαίτερα καὶ στὴν Παναγία Μητέρα τοῦ Λυτρωτῆ μας: «Πολλὰ γάρ ίσχύει δέσης μητρὸς πρὸς εὐμένειαν δεσπότου.» (Εὔχη τῆς Ἑκκλησίας μας). Τὶ σημαίνει αὐτὸ καὶ γιατί;

4. Πρόσεξε ιδιαίτερα τὴν § 1 τῆς σ.105. Πρέπει νὰ συνηθίσῃς νὰ ζῆς καὶ νὰ λατρεύῃς ἀληθινὰ τοὺς κυρίους σταθμοὺς τῆς ζωῆς τοῦ Λυτρωτῆ μας. Ποιοι είναι; Πότε ἑορτάζονται; Ποιό ιδιαίτερο νόημα ἀποκαλύπτει καθένας;

5. «Ἄν ἀκόμα δὲν ἀπόκτησες δικῇ σου Κ.Δ. (τὸ καλύτερο βέβαια κείμενο - ἐρμηνεία), μῆν ἀναβάλλῃς ἄλλο. Ἀρκεῖ ὁ τόσος καιρὸς ποὺ ἔχασεως χωρὶς προσωπικὴ γνωριμία μὲ τὴ διδασκαλία Ἐκείνου, γιὰ τὸν Ὁποιο ὥς Διδάσκαλο τί ἔμαθες; «Ἄν ἀθέλητοι καὶ «εὐνόητοι» λόγοι σ' ἐμποδίζουν, ὑπάρχουν τρόποι νὰ ξεπεραστοῦν. Συμβουλέψου χωρὶς δυσκολία καὶ τὸν καθηγητή σου.

6. Μάθε καλὰ τὴν § 3 τῆς σ.108κ.ἔξ. Ἀλλὰ ὥχι τόσο γιὰ νὰ εἰπῆς ἔνα «καλὸ μάθημα» στὸν καθηγητή σου, ὅσο γιὰ νὰ δώσης ἔνα «καλὸ μάθημα» πίστεως στὸν ἑαυτό σου. Πῶς ἀλλιῶς μπορεῖς νὰ δυναμώσῃς τὴν πίστη σου;

7. Σχετικὰ μὲ τὰ θαύματα, ἀλλὰ καὶ γενικότερα, ποιό βάθιος κρύουν τὰ χωρία: («Κύριε», «πρόσθες ἡμῖν πίστιν.» (Λουκ. 17, 5) καὶ «αὕτη δὲ ἐστιν ἡ νίκη ἡ νικήσασα τὸν κόσμον, ἡ πίστις ἡμῶν.» (ΑἸωάν. 5, 4); Πῶς ἐσὺ αἰσθάνεσαι καὶ ἐννοεῖς τὴν πίστη - πίστη σου;

8. Μὲ ἀφορμὴ τὴν ὑποσημείωση τῆς σ. 112 σκέψου τὸ ἔξῆς: Μήπως μὲ πρωτοβουλίᾳ σου καὶ τῶν συμμαθητῶν σου καὶ μὲ ἐλάχιστο «ὅβολό» σας θὰ μπορούσατε ν' ἀποκτήσετε σὰν τὰξ 5-10 βιβλία, ποὺ ἐναλλὰξ θὰ διαβάζατε, ἀφοῦ καθένας δὲν είναι ἵσως εὔκολο νὰ τ' ἀποκτήσῃ; «Ἐνα τέτοιο εἶδος βιβλιοθήκης δὲν χρειάζεται «έπιπλο», ἀλλὰ δίψα γιὰ μάθηση καὶ θέληση. Τί λές; Τί ἄλλο προτείνεις; Συμβουλέψου τὸν καθηγητή σου.

9. Τί νόημα ἔχουν γιὰ σένα τὰ ἄγια Πάθη τοῦ Κυρίου; Ξέρεις ὅτι ἡ νηστεία Τετάρτης καὶ Παρασκευῆς ἔχει ἀκριβῶς σκοπὸ νὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ τὰ αἰσθανθοῦμε περισσότερο θυσιάζοντας κάτι; Τί ἄλλο νόημα ἔχει ἡ νηστεία; Τὴν τηρεῖς σὰν θεῖο θεσμὸ μὲ θεῖο σκοπό;

10. «Οταν κάνης τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ, «ὑψώνεις» τὸ νοῦ σου στὸν Ἐσταυρωμένο; «Ἄν ὁ νοῦς σου τρέχῃ ἄλλο, νὰ τὸν «σταυρώνης». Μὲ ποιόν τρόπο;

11. Πρόσεξε καὶ μάθε καλὰ τὶς σ.119-121. Θαύμασε τὴν πίστη μας, ποὺ συχνὰ δυστυχῶς ἀγνοοῦμε! Τὶ κάνεις ὥστε ἡ ἄγνοιά σου νὰ μετα-

βληθῆ σὲ εύλογημένη «ἐπίγνωσιν Θεοῦ» ('Ωσ.6,6);

12. Κάθε Κυριακή πρωί, πρὶν ἀπ' τὴ θ. Λειτουργία, τὸ λεγόμενο «Ἐωθινὸ Εάγγελο» καὶ τὸ λεγόμενο «Δοξαστικὸ-Ἐωθινό», πρὶν ἀπ' τὴ Δοξολογία, ἀναφέρονται στὶς ἐμφανίσεις τοῦ Ἀναστάντος. Ποιές καὶ πόσες εἰναι;

13. Τί νόημα ἔχει γιὰ σένα ἡ Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου;

14. «Τὸ πολυσήμαντο νόημα τῆς Ἀναλήψεως» (σ.128) σοῦ δίνει ἔμμεσα τὴν ἀπάντηση στὶς ἑρωτήσεις 4,9,13. Λοιπὸν στοὺς ναοὺς τοῦ Θεοῦ δὲν πᾶμε γιὰ ἄλλους λόγους, ἀλλὰ νὰ ζοῦμε τὸ νόημα «τῶν τελουμένων». Γ' αὐτὸ φεύγοντας ἀπ' τὸ ναὸν νὰ αὐτοελέγχεσαι: «Ημουν παρών; Ποιά συγκεκριμένα διδάγματα - ἀποφάσεις πῆρα; Ἀπάντησε ἔτοι στὶς ἑρωτήσεις 9 καὶ 13.

15. 'Ο Εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης γράφει στὴν Ἀποκάλυψή του: «Τῷ ἀγαπῶντι ἡμᾶς καὶ λούσαντι ἡμᾶς ἀπὸ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν ἐν τῷ Αἵματι Αὐτοῦ, καὶ ἐποίησεν ἡμᾶς βασιλείαν, Ἱερεῖς τῷ Θεῷ καὶ Πατρὶ Αὐτοῦ, Αὐτῷ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς οἰώνας τῶν αἰώνων· ἀμήν.» ('Αποκ. 1, 5-6). Ἀπ' ὅσα ἔμαθες γιὰ τὰ τρία ἀξιώματα τοῦ Κυρίου: ποιά ἐρμηνεία - ἀνάλυση κάνεις στὸ χωρίο τοῦτο. Τί διδάσκεσαι γιὰ τὸν ἔαυτό σου ἀπ' τὰ τρία ἀξιώματα τοῦ Κυρίου;

16. Μελέτησε ἄλλη μιὰ φορὰ τὴν §8 (σ.137 κ.ἔξ.). Γιὰ ἀπάντηση...; Τὸ ζήτημα εἶναι, εἴπαμε, προσωπικό. Μόνο, ἐνῶ ὁ Θεάνθρωπος τόσο σέβεται τὴν προσωπικότητά μας, ἐμεῖς σεβόμαστε ἔτοι τὸν ἔαυτό μας; Καὶ πῶς λοιπὸν τὸν ἐννοεῖς αὐτὸν τὸ σεβασμό;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

1. Γενικά.

Τὸ μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ (βλέπε κεφάλαιο δεύτερο, σ.44 κ.έξ.) ἀποκαλύφτηκε στὸν ἄνθρωπο κατὰ τὸ ἔργο τῆς λυτρώσεώς του. Ἐνῶ ὅμως τὸ ἔργο τοῦτο ἦταν προαιωνία κοινὴ θέληση καὶ τῶν τριῶν προσώπων τῆς Ἁγίας Τριάδος, πραγματοποιήθηκε «ἐν χρόνῳ» μὲ τὴν εύδοκία τοῦ Θεοῦ Πατρὸς (πηγὴ θελήσεως) ἀπὸ τὰ ἄλλα δύο πρόσωπα σὲ ἀπόλυτη συμφωνία καὶ συνέργεια.

Ἐτσι ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος, «ὅτε ἥλθε τὸ πλήρωμα τοῦ χρόνου», κατέρχεται καὶ γίνεται ώς ἄνθρωπος ὁ ἀρχηγὸς τῆς σωτηρίας «ἀντικειμενικά», δηλαδὴ προσφέρει σ' ὅλους ἀνεξαίρετα τοὺς ἄνθρώπους καὶ δωρεὰν τὴν δυνατότητα νὰ σώζωνται.

Ἡ σωτηρία ὅμως αὐτὴ, ἔχαιτιας τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἄνθρωπου, πρέπει ἐλεύθερα νὰ γίνη ἀπὸ τὸν κάθε ἄνθρωπο - πρόσωπο ὑποκειμενική, προσωπική. Γιὰ τὴν «ἐκπλήρωση» καὶ «τελείωση» λοιπὸν «ὑποκειμενικά», ἀτομικὰ πλέον τῆς σωτηρίας, μετὰ τὴν Ἀνάληψη τοῦ Υἱοῦ, κατέρχεται κατὰ τὴν Πεντηκοστὴ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα. Γι' αὐτὸ ἀκριβῶς εἶναι ἀνάγκη ιδιαίτερα ἐδῶ νὰ κάνουμε λόγο γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Ἅγιου Πνεύματος, ὅπως ἐκάμαμε εἰδικὸ λόγο καὶ γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου Λυτρωτῆ καὶ τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ Του ἔργου.

2. Ἡ Α.Γ. καὶ ἡ Ι.Π. περὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς θεότητος τοῦ Ἅγιου Πνεύματος.

α'. Ἡ Π.Δ.

Εἶναι γνωστὸ πῶς στὴν Π.Δ. τὸ μυστήριο τῆς Ἁγίας Τριάδος παραμένει ἄγνωστο καὶ μόνο «ύπαινιγμούς» (σ.44) ἔχουμε γι' αὐτό. Αὐτὸ ἰσχύει ιδιαίτερα γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Ἅγιου Πνεύματος.

τος, πού παρουσιάζεται περισσότερο ώς δύναμη καὶ ἐνέργεια τοῦ Θεοῦ: «Πνεῦμα Θεοῦ».

Ἐντούτοις καὶ στὴν Π.Δ. ἔχουμε πολλὰ χωρία, ὅπου φαίνεται καθαρὰ πῶς τὸ Ἀγιον Πνεῦμα ἀποτελεῖ ἴδιαίτερο πρόσωπο. Ἀναφέρουμε τὰ χαρακτηριστικότερα:

1. Ἡ «μορφοποίηση» καὶ «τελειοποίηση» τῆς Δημιουργίας γίνεται ἀπὸ τὸ Ἀγιον Πνεῦμα:

«Πνεῦμα Θεοῦ ἐπεφέρετο ἐπάνω τοῦ ὄντος.» (Γέν. 1,2).

2. Τὸ Ἀγιον Πνεῦμα ἐπίσης εἶναι ἡ ζωογόνος πνοή καὶ συνοχὴ τῆς ὅλης ύλικῆς κτίσεως:

«Ἐξαποστελεῖς τὸ Πνεῦμά Σου καὶ κτισθήσονται» (=θὰ λάβουν ὑπαρξη καὶ ζωὴ. Ψαλμ. 103,30).

3. Ὄταν οἱ πρῶτοι ἄνθρωποι μὲ τὶς ἀμαρτίες τους ἄρχισαν νὰ διαστρέψουνται καὶ νὰ ὑποδουλώνωνται στὰ πάθη, τὸ Ἀγιον Πνεῦμα, μὲ τὴν παρουσία καὶ δύναμη τοῦ Ὁποίου καὶ μόνο ζῆ πνευματικὴ ζωὴ ὁ ἄνθρωπος, δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ σ' αὐτούς:

«Καὶ εἶπε Κύριος ὁ Θεός· οὐ μὴ καταμείνῃ τὸ Πνεῦμά μου ἐν τοῖς ἄνθρωποις τούτοις.» (Γεν. 6,3).

Γ' αὐτὸ καὶ ὁ Δαυΐδ μετὰ τὴν ἀμαρτίᾳ του στὸν 50ὸ Ψαλμὸ («Ἐλέησόν με, ὁ Θεός...») ἰκετεύει τὸ Θεό:

«Τὸ Πνεῦμά Σου τὸ Ἀγιον μὴ ἀντανέλης ἀπ' ἐμοῦ», ἀλλὰ «Πνεῦμα εὐθὲς ἐγκαίνισον ἐν τοῖς ἐγκάτοις μου.» (Ψαλμ. 50,13,12).

4. Ἡ «ἐκλογὴ» καὶ ἀνάθεση τῶν διαφόρων πνευματικῶν λειτουργημάτων στὸ ἔθνος τῶν Ἑβραίων καὶ ἴδιαίτερα στοὺς Κριτές, βασιλεῖς καὶ Προφῆτες γίνεται μὲ τὴ δύναμη καὶ ἐνέργεια τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Οἱ Προφῆτες κυρίως εἶναι ὅργανα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ἐννοεῖται, ὅταν προφητεύουν καὶ ὅχι σ' ὅποιαδήποτε ἐνέργειά τους ὡς ἄνθρώπων (βλ. σ. 20).

5. Τέλος ὁ προφήτης Ἰωάνης προφητεύει καὶ τὴν ἀποστολὴ τοῦ προσώπου τοῦ Ἀγίου Πνεύματος κατὰ τὴν Πεντηκοστή:

«Καὶ ἔσται μετὰ ταῦτα καὶ ἐκχεῶ ἀπὸ τοῦ Πνεύματός μου ἐπὶ πᾶσαν σάρκα καὶ προφητεύσουσιν οἱ υἱοὶ ὑμῶν καὶ αἱ θυγατέρες ὑμῶν ... καὶ δώσω τέρατα ἐν οὐρανῷ καὶ σημεῖα ἐπὶ τῆς γῆς.» (Ιωάν. 3,1,3).

Τὴν προστάσιν τοῦ Πνεύματος παναλαμβάνει καὶ ἐφαρμόζει στὴν

πραγματικότητα πλέον τῆς καθόδου τοῦ Ἅγιου Πνεύματος ὁ ἀπόστολος Πέτρος στὴν ὄμιλία του κατὰ τὴν Πεντηκοστή (Πράξ. 2,14-21).

β'. Ἡ Κ.Δ.

Στὴν Κ.Δ. ὁ Κύριος ἀποκαλύπτει καθαρὰ πλέον τὸ ἰδιαίτερο πρόσωπο τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. Δὲν θὰ παρουσιαστῇ πλέον σὰν ἀπρόσωπη δύναμη καὶ ἐνέργεια ἀλλὰ ἰδιαίτερο πρόσωπο, ώς «ὁ Παράκλητος», «ἐκεῖνος», «ἄλλος». Ἔτσι ὁ Κύριος ἀποκαλύπτει:

1. «Ο ἔωρακώς ἐμὲ ἔώρακε τὸν Πατέρα ... ὅτι ἐγὼ ἐν τῷ Πατρὶ καὶ ὁ Πατὴρ ἐν ἐμοί... καὶ ἐγὼ ἐρωτήσω (=θὰ παρακαλέσω) τὸν Πατέρα καὶ ἀλλὸν Παράκλητον δώσει ὑμῖν ἵνα μένῃ μεθ' ὑμῶν εἰς τὸν αἰῶνα, τὸ «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας.» (Ιωάν. 14,9-10 καὶ 16-17).

Γίνεται ἐδῶ καθαρὰ λόγος γιὰ «ἄλλον», ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Υἱὸν καὶ τὸν Πατέρα, «τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας» ώς ἰδιαίτερο πρόσωπο καὶ αὐτοαλήθεια, ἀλλὰ «ἐν κοινωνίᾳ»-συμφωνίᾳ μὲ τὰ ἄλλα δύο πρόσωπα. Πιὸ κάτω ὁ Κύριος προσθέτει:

«Ταῦτα λελάληκα ὑμῖν παρ' ὑμῖν μένων· ὁ δὲ Παράκλητος, τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον, ὃ πέμψει ὁ Πατὴρ ἐν τῷ ὀνόματί μου, ἐκεῖνος ὑμᾶς διδάξει πάντα καὶ ὑπομνήσει ὑμᾶς πάντα ἀείπον ὑμῖν.» (Ιωαν. 14,25-26).

Καὶ ἐδῶ οἱ λέξεις «τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον», «ἐκεῖνος» τούτους σαφῶς τὴν ἰδιαίτερη προσωπικότητα καὶ ὑπόσταση τοῦ Ἅγιου Πνεύματος καὶ ταυτόχρονα τὴν θεότητά *Tou*.

2. Ἡ θεότης ἐξάλλου τοῦ Ἅγιου Πνεύματος φαίνεται ἀπ' τὴν ἅμεση σχέση ποὺ ἔχει τὸ Πνεῦμα τὸ Ἅγιον μὲ τὰ ἄλλα δύο πρόσωπα καὶ κυρίως ἀπ' τὸ ὅτι «έκπορεύεται» ἀπὸ τὸν Πατέρα (Ιωάν. 15,26), δηλαδὴ ἔχει ἅμεση πηγὴ τὸν Πατέρα, χωρὶς νὰ χωρίζεται ἀπ' Αὐτόν, ὅπως καὶ ἀπ' τὸν Υἱό. Γι' αὐτὸς καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐξηγεῖ πώς τὸ Ἅγιον Πνεῦμα, ως Θεὸς παντοδύναμος, «πάντα ἐρευνᾷ καὶ τὰ βάθη τοῦ Θεοῦ» (Α' Κορ. 2,10). Ο ἴδιος προσθέτει πώς καὶ τὰ ποικίλα χαρίσματα «ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸν Πνεῦμα, διαιροῦν ἐκάστῳ καθὼς βούλεται» (Β' Κορ. 12,11), ως ἰδιαίτερο, αὐτοβούλητο πρόσωπο δύναμο, πάν-

σοφο, Θεός. Γι' αύτὸ καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος, ὡς ὅργανο τοῦ Πνεύματος-Θεοῦ, ἀντιλαμβάνεται τὸ ψέμα τοῦ Ἀνανία, τὸν ὅποῖον ἀκριβῶς ἐλέγχει, γιατὶ εἶπε ψέμα στὸ "Ἄγιον Πνεῦμα - Θεό:

«Ἀνανία, διατί ἐπλήρωσεν ὁ Σατανᾶς τὴν καρδίαν σου ϕευσασθαί σε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον...; Οὐκ ἐψεύσω ἀνθρώποις, ἀλλὰ τῷ Θεῷ.» (Πράξ. 5,3-4).

γ'. Η Ι.Π.

Η Ι.Π. στὴ Β' Οἰκουμ. Σύνοδο (Κων/λη, 381 μ.Χ.) διατύπωσε τὴν παραπάνω διδασκαλία τῆς Ἀγ. Γραφῆς στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως ὡς ἔξῆς:

(«Πιστεύω») «Καὶ εἰς τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον, τὸ κύριον, τὸ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ Πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν Πατρὶ καὶ Υἱῷ συμπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν Προφητῶν.»

Η διατύπωση αὐτή, ποὺ στηρίχηκε κυρίως στὴ διδασκαλία τοῦ Μ. Βασιλείου στὸ εἰδικὸ ἔργο του «Περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος» (P.G. 32), τονίζει ταυτόχρονα καὶ τὴν ιδιαίτερη προσωπικότητα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος (τὸ ἄρθρο «τὸ») καὶ τὴ θεότητά Του (κύριον, ἐκπορευόμενον, συμπροσκυνούμενον κ.λ.π.).

Η Ἐκκλησία μας ἐπίσης στὴν Ὅμοιολογία της τῆς Πεντηκοστῆς, ποὺ εἶναι ἡ σύνοψη τῆς Ι.Π., διακηρύττει:

1. «Τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον ἦν μὲν ἀεί, καὶ ἔστι καὶ ἔσται οὕτε ἀρξάμενον οὕτε παυσόμενον, ἀλλ' ἀεὶ Πατρὶ καὶ Υἱῷ συντεταγμένον καὶ συναριθμούμενον· ζωὴ καὶ ζωοποιοῦν· φῶς καὶ φωτὸς χορηγόν· αὐτάγαθον καὶ πηγὴ ἀγαθότητος· δι' οὐ Πατὴρ γνωρίζεται καὶ Υἱὸς δοξάζεται καὶ παρὰ πάντων γινώσκεται μία δύναμις, μία σύνταξις, μία προσκύνησις, τῆς Ἀγίας Τριάδος.».

(Β' Στιχ. Ἰδιόμελο Αἴνων, ἥχος δ').

2. «... Ὅμοιούσιε καὶ Ὅμοθρονε τῷ Πατρὶ καὶ τῷ Υἱῷ, Παράκλητε, δόξα Σοι.» (Γ' Στιχ. Ἰδιόμ. Ἐσπερ., ἥχος α').

Η Πεντηκοστή. Εικόνα στήν Ι. Μονή Σταυρονικήτα του Αγίου Όρους (16ος αι.).

3. Τὸ ἔργο τοῦ Ἅγιου Πνεύματος.

α'. Ἀλληλένδετο μὲ τὸ ἔργο τοῦ Υἱοῦ.

"Ἔχουμε τονίσει καὶ ἐξηγήσει πῶς καὶ ὅταν γίνεται λόγος γιὰ ἰδιαίτερη-προσωπικὴ ἐνέργεια τῶν προσώπων τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ύπάρχει ταυτόχρονα ἀπόλυτη συμφωνία καὶ συνέργεια καὶ τῶν τριῶν θείων προσώπων. "Ολες μάλιστα οἱ ἐνέργειες τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ πρὸς τὸν κόσμο γίνονται πάντοτε «εὐδοκία τοῦ Πατρὸς διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Ἅγίῳ Πνεύματι» (βλ. σ. 47 καὶ 98).

"Ἐτσι ἐνῶ τὸ ἔργο τοῦ Ἅγιου Πνεύματος εἶναι καὶ ἔργο ἀπόλυτα προσωπικό, ὅμως εἶναι ἀναπόσπαστο ἀπ' τὸ ἔργο τοῦ Υἱοῦ, τὸ ἀπολυτρωτικό Του ἔργο.

Τὸ ἀπολυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Κυρίου ἦταν νὰ γίνῃ ἡ «όδὸς» τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν Πατέρα:

«Ούδεις ἔρχεται πρὸς τὸν Πατέρα εἰ μὴ δι' ἐμοῦ.» (Ιωάν. 14,6).

Καὶ εἴδαμε ἀναλύοντας τὸ ἀπολυτρωτικό Του ἔργο τὴν ἀδιάσειστη ἀλήθεια τῶν λόγων Του. Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Ἀπόστολος Του ἐπανέλαβε τόσο ἀπόλυτα:

«Οὐκ ἔστιν ἐν ἄλλῳ οὐδενὶ ἡ σωτηρία...» (Πράξ. 4,12).

'Αντίστοιχα τὸ ἔργο τοῦ Ἅγιου Πνεύματος εἶναι νὰ γίνη γιὰ τὸν κάθε ἄνθρωπο ἡ «όδὸς» πρὸς τὸν Υἱό, νὰ συνδεθῇ μὲ τὸ μυστικό Του Σῶμα, τὴν Ἐκκλησία. Γι' αὐτὸ κανεὶς δὲν ἔρχεται πρὸς τὸ Σωτήρα παρὰ «ἐν Πνεύματι», μὲ τὴν ἀγιαστικὴ χάρη τοῦ Ἅγιου Πνεύματος:

«Ούδεις δύναται εἰπεῖν (=νὰ γνωρίσῃ-ἀναγνωρίσῃ) Κύριον Ἰησοῦν (=Σωτήρα) εἰ μὴ ἐν Πνεύματι Ἅγιω.» (Α' Κορ. 12,3).

Τὸ ἔργο λοιπὸν τοῦ Ἅγιου Πνεύματος εἶναι ἡ συνέχιση καὶ ἐκπλήρωση τοῦ ἔργου ποὺ ἐγκαινίασε ὁ Κ. ἡ. I.X.

β'. Ἔργο «παρακλήτου».

Στὸ χωρίο ποὺ ἀναφέραμε (σ. 146), ὅπου ὁ Κύριος μιλάει γιὰ τὸ Ἅγιον Πνεύμα, μὲ τὴ φράση «ἄλλον Παράκλητον» ὁ Κύριος αὐτοχαρακτηρίζεται καὶ ὁ ἴδιος ὡς Παράκλητος.

'Αλλὰ τί σημαίνει ἡ λέξη παράκλητος; Ἡ λέξη βγαίνει ἀπ' τὸ ρ. παρ-καλῶ, ποὺ σημαίνει:1) προσκαλῶ κάποιον (καλῶ

παρά =πλησίον) σε βοήθεια, παρηγορία· 2) προσκαλῶ κάποιον ώς μάρτυρα (ύπερασπίσεως σε δικαστήριο); καὶ 3) προσκαλῶ κάποιον νὰ πράξῃ κάτι, τὸν ἐνθαρρύνω, τὸν ἐμψυχῶνω κλπ. "Ἄρα παράκλητος =1) ὁ βοηθός, παρήγορος, 2) ὁ ὑπερασπιστής-μεσολαβητής καὶ 3) ὁ ἐμψυχωτής, παρακινητής.

Πραγματικά, τὸ τριπλὸ αὐτὸ ἔργο σ' ἔναν ἀνέκφραστο πλοῦτο μορφῶν, ἀνάλογο μὲ τὸν ἀπειρο πλοῦτο τῶν χαρισμάτων Του, «παρεκλήθη» (=προσεκλήθη) καὶ ταυτόχρονα «ἐπέμφθη» (=ἀπεστάλη) ἀπὸ τὸν Υἱὸ-Παράκλητο νὰ ἐκπληρώσῃ τὸ "Άγιον Πνεῦμα-Παράκλητος. 'Ο Υἱὸς πῆγε ώς αἰώνιος μεσίτης μας στὸ θρόνο τοῦ Πατρός:

«Τεκνία μου, ταῦτα γράφω ύμιν, ἵνα μὴ ἀμάρτητε· καὶ ἐάν τις ἀμάρτη, παράκλητον ἔχομεν πρὸς τὸν Πατέρα, Ἰησοῦν Χριστὸν δίκαιον· καὶ Αὔτὸς ἴλασμός ἐστι περὶ τῶν ἀμαρτιῶν ἡμῶν, οὐ περὶ τῶν ἡμετέρων δὲ μόνον, ἀλλὰ καὶ περὶ ὅλου τοῦ κόσμου.» (Α' Ἰωάν. 2,1-2).

'Αλλὰ στὴ θέση Του ἥρθε ώς «ἄλλος παράκλητος» τὸ «Πνεῦμα τῆς ἀληθείας», ποὺ εἶναι κύριο γνώρισμα καὶ τοῦ Υἱοῦ («Ἐγώ εἰμι... ἡ ἀληθεία», Ἰωάν. 14,6).

γ'. Τὰ χαρίσματα - καρποὶ τοῦ Ἅγιου Πνεύματος.

"Οπως εἶναι γνωστό, τὸ «ὄνομα» ἐνὸς προσώπου χαρακτηρίζει τὸ πρόσωπο καὶ τὶς ἰδιότητές του. Αὔτὸ εἰδαμε καὶ στὸ ὄνομα «παράκλητος». "Οπως ὅμως ἐπίσης εἰδαμε, στὸ "Άγιον Πνεῦμα ἀποδίδονται πάρα πολλὰ ὀνόματα, γιὰ νὰ ἐκφράζεται ἔτσι ὁ πλοῦτος τῶν χαρισμάτων Του. «Ἐγώ», λέγει ὁ ἄγιος Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, «φρίπτω τὸν πλοῦτον ἐννοῶν τῶν κλήσεων» (=όνομάτων. P.G. 36, 159B). Συμβολικὰ αὐτὸς ὁ πλοῦτος ἐκφράζεται στὸ Μυστήριο τοῦ Ἅγιου Χρίσματος μὲ τὴ σύνθεση τοῦ Ἅγιου Μύρου ἀπὸ σαράντα εὐώδη ἄρωματα. «Θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν» χαρακτηρίζεται στὸ γνωστὸ ὕμνο τῆς Πεντηκοστῆς τὸ "Άγιο Πνεῦμα.

Σ' ἔνα χαρακτηριστικότατο χωρίο του (Γαλ. 5,22) ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, ἀντίθετα πρὸς «τὰ ἔργα τῆς σαρκός...» (βλ. σ. 97), λέγει σχετικά:

«Ο δὲ καρπὸς τοῦ Πνεύματος ἐστιν:

- ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη,
- μακροθυμία, χρηστότης, ἀγαθωσύνη,
- πίστις, πραότης, ἐγκράτεια.»

‘Ο ίδιος ἐπίσης μᾶς δίνει μιὰν ἐκφραστικὴ περιγραφὴ καὶ εἰδικῶν «χαρισμάτων» τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, συνέχεια ἀκριβῶς μετὰ τὸ χωρίο ποὺ ἀναφέραμε στὴ σ. 149:

«Διαιρέσεις δὲ χαρισμάτων εἰσί, τὸ δὲ αὐτὸ Πνεῦμα... ὡς μὲν γάρ (=σ') ἄλλον δηλαδή) διὰ τοῦ Πνεύματος δίδεται λόγος σοφίας, ἄλλω δὲ λόγος γνώσεως κατὰ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, ἔτερω δὲ πίστις ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλω δὲ χαρίσματα ἰαμάτων ἐν τῷ αὐτῷ Πνεύματι, ἄλλω δὲ ἐνεργήματα δυνάμεων, ἄλλω δὲ προφητεία, ἄλλω δὲ διακρίσεις πνευμάτων, ἔτερω δὲ γένη γλωσσῶν, ἄλλω δὲ ἐρμηνεία γλωσσῶν· πάντα δὲ ταῦτα ἐνεργεῖ τὸ ἐν καὶ τὸ αὐτὸ Πνεῦμα, διαιροῦντας ἴδια ἐκάστῳ καθὼς βούλεται.» (Α' Κορ. 12,4,8-11).

Βέβαια δὲν ἔξαντλοῦνται ἐδῶ τὰ χαρίσματα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. “Ολες οι ἀρετὲς καὶ κάθε ἐκδήλωση στὸ καλὸ στὴ ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἐνεργείας καὶ τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Συνοψίζοντας ὅμως τὰ παραπάνω καὶ ἄλλα ποὺ δὲν ἀναφέραμε θὰ μπορούσαμε νὰ εἰποῦμε πῶς τὰ σπουδαιότερα χαρίσματα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος εἶναι:

- 1) Ἡ «ύπακοὴ πίστεως» (Ρωμ. 1,5).
- 2) Ἡ «ἀφεσις τῶν παραπτωμάτων» (Ἐφ. 1,7).
- 3) Ὁ «φωτισμὸς τῆς γνώσεως τοῦ Θεοῦ» (Β' Κορ. 4,6).
- 4) Ἡ «սιοθεσία» (Ρωμ. 8,15, Α' Πετρ. 1,17).
- 5) Ὁ «άγιασμός, οὗ χωρὶς οὐδεὶς ὅψεται τὸν Κύριον» (Ἐβρ. 12,14).
- 6) Ἡ ἀγάπη, ἡ χαρά, ἡ εἰρήνη (Γαλ. 5,22).

δ'. Ἡ αἰσθηση τῆς παρουσίας τοῦ Ἀγίου Πνεύματος.

“Οπως γνωρίζουμε καὶ θὰ μάθουμε καλύτερα στὴ συνέχεια, μὲ τὸ ‘Ἄγιο Βάπτισμα καὶ τὸ Χρίσμα ὅλοι οἱ πιστοὶ ἐλάβαμε τὴ δωρεὰ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος. Ἐπίσης μὲ τὰ Μυστήρια τῆς ιερᾶς Ἐξομολογήσεως καὶ τῆς θείας Κοινωνίας ἀνανεώνουμε αὐτὴ τὴ δωρεά.

“Αραγε ὅμως αἰσθανόμαστε πραγματικὰ τὴν παρουσία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος μὲ τὴν ἔννοια τῶν χαρισμάτων καὶ τῶν καρπῶν Του, ποὺ περιγράψαμε ἀμέσως παραπάνω;

Τὸ ζήτημα βέβαια εἶναι καὶ θὰ παραμένη πάντοτε προσωπικό. Καὶ ἡ ἔννοια τῆς «αἰσθήσεως» ἐδῶ ἐκφράζει περισσότερο αἰσθηση ἐσωτερική. Ωστόσο δὲν ύπάρχει σοβαρότερο ζήτημα ἀπὸ τοῦτο!

‘Η παρουσία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος είναι ζωὴ καὶ φυσικὰ εἶναι ζωὴ συνειδητή, πλήρωμα ζωῆς. Πρέπει λοιπὸν νὰ ἔχῃ ἐκδηλώσεις καὶ σὰν αἰσθηση ἐσωτερική, ἀλλὰ καὶ σὰν ἐκδήλωση ἐξωτερική, σὰν «καρπός». Πάρα πολὺ ἔντονη, ώστε νὰ συγκινήσῃ νὰ συγκλονίζῃ τὸ ἐσωτερικό μας, βλέπουμε αὐτὴ τὴν παρουσία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος γενικὰ στοὺς Ἀγίους. Ὑπάρχουν στὴν Ἀ.Γ. καὶ τὴν Ι.Π. σκηνὲς καὶ σελίδες ποὺ δημιουργοῦν πραγματικὰ ρίγη! Ἀρκούμαστε ἐδῶ νὰ παραθέσουμε δύο τέτοιες σκηνές-μαρτυρίες δύο μεγάλων Ἀγίων.

‘Η πρώτη είναι μία «μυστικὴ εὔχη» στὸ Ἀγιον Πνεύμα τοῦ ἀγίου Συμεὼν τοῦ Νέου Θεολόγου. Στὴν ἀρχὴ ἐκδηλώνει τὴ λαχτάρα τῆς ψυχῆς του γιὰ τὴν παρουσία τοῦ Ἀγίου Πνεύματος καὶ μετὰ τὴν ἀνέκφραστη εὐφροσύνη του:

«Ἐλθὲ τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν· ἐλθὲ ἡ αἰώνιος ζωὴ· ἐλθὲ τὸ ἀποκεκρυμμένον μυστήριον· ἐλθὲ ὁ ἀκατονόμαστος θησαυρός· ἐλθὲ τὸ ἀνεκφώνητον πρᾶγμα· ἐλθὲ τὸ ἀκατανόητον πρόσωπον· ἐλθὲ ἡ ἀίδιος ἀγαλλίασις· ἐλθὲ τὸ ἀνεσπερον φῶς· ἐλθὲ πάντων τῶν μελλόντων σωθῆναι ἡ ἀληθινὴ προσδοκία· ...ἐλθὲ ὃν ἐπόθησε καὶ ποθεῖ ἡ ταλαίπωρος ψυχή μου...»

Εὔχαριστῷ Σοὶ ὅτι ἐν πνεύμα ἐγένου μετ' ἐμοῦ ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀναλοιώτως, ὁ ἐπὶ πάντων Θεός. Καὶ Αὐτός μοι τὰ πάντα γεγένησαι (=ἔχεις γίνει) τροφὴ ἀνεκλάλητος καὶ εἰσάπαν (=ἐντελῶς) ἀδάπανος, ἀενάως (=ἀδιάκοπα) ὑπερεκχειμένη τοῖς τῆς ἡμῆς ψυχῆς χείλεσι καὶ ὑπερεκβλύζουσα ἐν τῇ πηγῇ τῆς καρδίας μου. “Ἐνδυμα ἀστράπτον καὶ καταφλέγον τούς δαίμονας. Κάθαρσις δι' ἀφθάρτων καὶ ἀγίων δακρύων ἐκπλύνουσά με, ὃν ἡ σὴ παρουσία πρὸς οὓς (=σ' ὄσους) παραγίνεται χαρίζεται. Εὔχαριστῷ Σοὶ ὅτι φῶς μοι γεγένησαι καὶ ἥλιος ἄδυτος ποῦ κρυβῆναι τόπον οὐκ ἔχων, ὁ πληρῶν τῆς δόξης τὰ σύμπαντα. Οὐ Σù ποτε ἀπεκρύβης ἀπὸ τινος, ἀλλ' ἡμεῖς ἀεὶ κρυπτόμεθα ἀπὸ Σοῦ ἐλθεῖν πρὸς Σὲ μὴ βουλόμενοι.”

‘Η ἄλλη είναι μία ιστορικὴ περιγραφή - μαρτυρία τοῦ περασμένου αἰώνα γιὰ ἔνα μεγάλο Ρῶσο ἄγιο, τὸν ἄγιο Σεραφεὶμ τοῦ Σάρωφ. Τὴν περιγράφει ἔνας ἐπίσημος ἐπισκέπτης Του στὸ ἐρημητήριό Του, στὴν ἄκρη τοῦ δάσους, μιὰ χιονερὴ μέρα τοῦ Χειμῶνα. Κατὰ τὴ διάρκεια τῆς συνομιλίας τὸν ρώτησε:

- Δὲν μπορῶ νὰ ἐννοήσω πῶς είναι δυνατὸ νὰ ἔχω τὴ βεβαιότητα ὅτι βρίσκομαι στὴν παρουσία τοῦ Ἀγίου

Πνεύματος. Πώς μπορῶ ν' ἀναγνωρίσω μ' ἔνα βέβαιο τρόπο τὴ φανέρωσή Του σ' ἐμένα;

— Σοῦ ἔχω ἡδη εἰπεῖ πώς αὐτὸς εἶναι ἀπλούστατο. Σοῦ μίλησα ἀρκετά γιὰ τὴν κατάσταση στὴν ὅποια βρίσκονται ὅσοι ζοῦν τὴν παρουσία τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. Σοῦ ἐξήγησα ἐπίσης πώς πρέπει νὰ γίνεται ἡ ἀναγνώριση τῆς παρουσίας Του μέσα μας... Τί σοῦ χρειάζεται ἀκόμη παιδί μου;

— Πρέπει νὰ καταλάβω καλύτερα ὅλα αὐτὰ ποὺ μοῦ ἔχετε εἰπεῖ.

— Παιδί μου, βρισκόμαστε καὶ οἱ δυὸς τὴ στιγμὴ αὐτὴ μέσα στὸ Ἅγιο Πνεῦμα... Γιατὶ δὲν θέλεις νὰ μὲ βλέπεις;

— Δὲν μπορῶ νὰ σᾶς βλέπω, πάτερ μου. Τὰ μάτια σας λάμπουν· ἡ ὄψη σας ἔγινε λαμπρότερη ἀπ' τὸν ἥλιο καὶ τὰ μάτια μου δὲν ἀντέχουν νὰ σᾶς κοιτοῦν.

— Μὴ φοβᾶσαι καθόλου. Τώρα ἔχεις φωτιστῆ, ὅπως καὶ ἐγὼ. Εύρισκεσαι καὶ σὺ τώρα μέσα στὸ πλήρωμα τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. "Αν συνέβαινε διαφορετικά, δὲν θὰ μποροῦσες νὰ μὲ βλέπεις ὅπως μὲ βλέπεις.

(Καὶ σκύβοντας κοντά μου μοῦ εἶπε χαμηλόφωνα:)

— Εὐχαρίστησε τὸ Θεὸν γιὰ τὴν ἄπειρη καλωσύνη Του σὲ μᾶς. "Οπως εἰδες, δὲν ἔκαμα οὔτε τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ· ἦταν ἀρκετὸ τὸ ὅτι προσευχήθηκα νοερὰ λέγοντάς μέσα μου: «Κύριε, ἀξίωσέ τον νὰ ἰδῃ καθαρὰ μὲ τὰ σωματικά του μάτια τὴν κάθοδο αὐτὴ τοῦ Ἅγιου Πνεύματος Σου, ποὺ χαρίζεις στοὺς δούλους Σου, ὅταν εύδοκης νὰ φανερώνεσαι σ' αὐτοὺς μὲ τὸ λαμπρὸ φῶς τῆς δόξας Σου». Καὶ ὅπως τὸ εἰδες, παιδί μου, ὁ Κύριος ἀκουσε ἀμέσως τὴν προσευχή τοῦ ταπεινοῦ Σεραφείμ... Πόσο πρέπει νὰ εὐγνωμονοῦμε τὸ Θεὸν γιὰ τὴν ἀνέκφραστη αὐτὴ δωρεὰ ποὺ χάρισε καὶ στοὺς δυό μας... Γιατὶ λοιπόν, παιδί μου, δὲν θέλεις νὰ μὲ βλέπης κατὰ πρόσωπο; Κοίτα ἐλεύθερα, χωρὶς φόβο. 'Ο Κύριος εἶναι μαζί μας.

(Παίρνοντας θάρρος ἀπ' τὰ λόγια αὐτὰ ἐκοίταξα καὶ κυριεύτηκα ἀπὸ ίερὸ τρόμο. Φανταστῆτε μέσα στὸ κέντρο τοῦ ἥλιου, μέσα στὴ λάμψη τῶν ἑκθαμβωτικῶν ἀκτίνων τοῦ ἥλιου τοῦ μεσημεριοῦ, τὸ πρόσωπο τοῦ συνομιλητῆ σας. Βλέπετε τὴν κίνηση στὰ χεῖλη του, τὰ μάτια του ν' ἀλλάζουν ἔκφραση, ἀκούτε τὴ φωνή του, αἰσθάνεστε τὰ χέρια του ποὺ σᾶς βαστοῦν ἀπὸ τοὺς ὥμους, ἀλλὰ δὲν βλέπετε οὔτε τὰ χέρια οὔτε τὸ σῶμα τοῦ συνομιλητῆ σας — τίποτε ἄλλο πλὴν ἀπ' τὸ φῶς ποὺ ἀστράφτει καὶ ἀπλώνεται γύρω καὶ φωτίζει μὲ τὴ λάμψη του τὸ σκεπασμένο ἀπ'

τὸ χιόνι λιβάδι καὶ τὶς λευκὲς νιφάδες ποὺ πέφτουν ἀδιάκοπα...).

— Τί αἰσθάνεσαι;

— Μιὰ ἄπειρη εὔεξιά.

— Μά, τί εἶδους εὐεξία; Τί ἀκριβῶς;

— Αἰσθάνομαι τέτοια ἡρεμία, τέτοια εἰρήνη στὴν ψυχή μου, ὥστε δὲν βρίσκω λόγια νὰ τὴν ἐκφράσω.

— Αὐτὴ εἶναι, παιδί μου, ἡ εἰρήνη γιὰ τὴν ὁποίᾳ μίλησε ὁ Κύριος, ὅταν ἔλεγε στοὺς Ἀποστόλους Του: «εἰρήνην τὴν ἐμὴν δίδωμι ὑμῖν· οὐ καθὼς ὁ κόσμος δίδωσιν ἐγὼ δίδωμι ὑμῖν...», «τὴν εἰρήνην τὴν πάντα νοῦν ὑπερέχουσαν». Τί ἄλλο αἰσθάνεσαι;

— Μιὰ ἄπειρη χαρὰ στὴν ψυχή μου.

— “Οταν παιδί μου, τὸ Ἀγιο Πνεῦμα κατέρχεται στὸν ἄνθρωπο καὶ τὸν γεμίζῃ μὲ τὸ πλήρωμα τῆς παρουσίας Του, τότε ἡ ψυχὴ ξεχειλίζει ἀπὸ μιὰν ἀνέκφραστη χαρά, γιατὶ τὸ Ἀγιον Πνεῦμα γεμίζει ἀπὸ χαρὰ ὅ, τι πλησιάζει. “Αν τὰ προμηνύματα τῆς μελλοντικῆς χαρᾶς γεμίζουν τώρα τὴν ψύχη μας μὲ μιὰ τέτοια γλυκύτητα, μὲ μιὰ τέτοια εὐφροσύνη, τί νὰ εἰπούμε γιὰ τὴ χαρὰ ποὺ περιμένει στὴ βασιλεία τῶν οὐρανῶν ὅσοι κλαῖνε ἐδῶ στὴ γῆ; Καὶ σύ, παιδί μου, ἔκλαψες στὴν ἐπίγεια ζωή σου. Μὰ κοίτα τὴ χαρὰ ποὺ σοῦ στέλνει ὁ Κύριος, γιὰ νὰ σὲ παρηγορήσῃ ἀκόμα ἀπ' αὐτὴ τὴ ζωή. Τώρα πρέπει νὰ ἐργαστοῦμε, νὰ καταβάλουμε ἀδιάκοπες προσπάθειες ν' ἀποκτήσουμε ὅσο εἶναι δυνατὸ μεγαλύτερες δυνάμεις, γιὰ νὰ φτάσουμε στὸ «μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ». Τότε ἡ χαρὰ ποὺ νοιώθουμε κατὰ ἔνα μέρος καὶ πολὺ σύντομη τὴ στιγμὴ αὐτὴ θὰ φανερωθῇ ὀλόκληρη καὶ θὰ μᾶς κατακλύσῃ μὲ ἀνέκφρατες ἀπολαύσεις, ποὺ κανεὶς δὲ θὰ μπορέσῃ νὰ μᾶς ἀφαιρέσῃ.”

«Βασιλεῦ οὐράνιε, Παράκλητε, τὸ Πνεῦμα τῆς ἀληθείας, ὁ πανταχοῦ παρών καὶ τὰ πάντα πληρῶν, ὁ θησαυρὸς τῶν ἀγαθῶν καὶ ζωῆς χορηγός, ἐλθὲ καὶ σκήνωσον ἐν ἡμῖν καὶ καθάρισον ἡμᾶς ἀπὸ πάσης κηλίδος καὶ σῶσον, Ἀγαθέ, τὰς ψυχὰς ἡμῶν.»

Αμήν.

Ἐρωτήσεις – Ἐφαρμογὴ

1. Τώρα ἔχουμε αἰώνιο «Παράκλητο» στὸν οὐρανὸ τὸν Κύριο καὶ ἐδῶ στὴ γῆ αἰώνιο ἐπίσης «Παράκλητο» τὸ Ἀγιο Πνεῦμα. Ποιό εἶναι τὸ ἔργο τους; Τί εἴπαμε σημαίνει «Παράκλητος»;

2. Ποιοί είναι οἱ καρποὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος;
3. Πῶς ἐννοεῖς τὶς λέξεις: «θεό-πνευστος», «πνευματοφόρος», «πνευματικός»;
4. Γιατί ὁ ἔξομολόγος λέγεται καὶ Πνευματικός;
5. Γράφει ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Ρωμ. 8, 26): «Ὥσαύτως καὶ τὸ Πνεῦμα συναντίλαμβάνεται (=βοηθεῖ) ταῖς ἀσθενείας ἡμῶν· τὸ γὰρ τί προσευχόμεθα καθ' ὃ δεῖ οὐκ οἰδάμεν (=δεν γνωρίζουμε), ἀλλ' αὐτὸ τὸ Πνεῦμα ὑπερεντυγχάνει (=μεσιτεύει) ύπερ ἡμῶν στεναγμοῖς ἀλαλήτοις.» Πῶς τὸ ἐννοεῖς αὐτό;
6. Ἐπίσης ὁ Ἰδιος γράφει (Ἐφ. 4, 30): «Καὶ μὴ λυπεῖτε τὸ Πνεῦμα τὸ Ἀγιον τοῦ Θεοῦ, ἐν ᾧ ἐσφραγίσθητε εἰς ἡμέραν ἀπολυτρώσεως.» Πότε καὶ πῶς λυποῦμε τὸ Ἀγιον Πνεῦμα; Ποιὰ είναι ἡ «σφραγίδα» Του;
7. Ἄν οὔτε ἐσωτερικὰ μπορῆς ν' ἀπαντήσης στὴν § δ': «Ἡ αἴσθηση τῆς παρουσίας τοῦ Ἀ.Π., ξαναδιάβασε την, μιά... καὶ ἄλλες φορές. Τὸ ζῆτημα είναι προσωπικό, ἀλλὰ δὲν μπορεῖ νὰ μείνῃ ἀναπάντητο. Μήπως αὐτὴ είναι ἡ ἀπάντηση στὴν προηγούμενη ἐρώτηση;
8. Προσεύχεσαι προσωπικὰ καὶ στὸ Ἀγιο Πνεῦμα; Νὰ τὸ κάνης στὸ ἔξης. Καὶ νὰ προσέχης καλύτερα τὰ βαθιὰ νοήματα τῆς γνωστῆς προσευχῆς σ' Αὐτό. Ποιά είναι;
9. Στὸν i. ναὸ θὰ ἔχης ἀκούσει τὸν ὅμνο: «Ἄγιψ Πνεύματι ἀναβλύζει τὰ τῆς χάριτος ρεῖθρα, ἀρδεύοντα ἀπασαν την κτίσιν πρὸς ζωογόνιαν.» (Ἀντίφων δ' ἥχου). Πῶς τὸ ἐννοεῖς; Ποιὸν ἄλλο ὅμνο ξέρεις γιὰ τὸ Ἀγιο Πνεῦμα;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

1. Ο Κ. ή Ι. Χ. καὶ ἡ Ἔκκλησία.

α'. Αδάμ καὶ Ἐδέμ - Χριστὸς καὶ Ἔκκλησία.

‘Ο πρῶτος Ἀδάμ γιὰ νὰ φτάσῃ ἀπὸ τὸ «κατ’ εἰκόνα» στὸ «καθ’ ὅμοιώσιν», στὴ θέωση δηλαδὴ κατὰ χάρη, εἶχε τοποθετηθῆ ἀπ’ τὸ Δημιουργό Του στὸν ἐπίγειο Παράδεισο τῆς Ἐδέμ. Καὶ ἐπειδὴ ὁ πρῶτος Ἀδάμ μὲ τὴ θεληματικὴ του «ἐκπτωση» τὸν ἔκλεισε γιὰ τὸν ἑαυτό του καὶ τοὺς ἀπογόνους του, ἡρθε ὁ Δεύτερος καὶ Νέος Ἀδάμ, ὁ Κ. ή. Ι. Χ., καὶ τὸν ξανάνοιξε καὶ μάλιστα τὸν ἄπλωσε «ἀπὸ Ἀνατολῶν» (Γεν. 2, 8) σ’ ὅλη τὴ γῆ, ὅπου «ἐφύτευσε» (ἐ. ἀ.) τὸ νέο Παράδεισο τῆς Ἐδέμ, τὴν Ἔκκλησία. “Ἐτσι ἡ ἴδρυση τῆς Ἔκκλησίας οὐσιαστικὰ ἔγινε μὲ τὴ θεία ἐνανθρώπηση. Ἡ ἐπίσημη ὅμως ἴδρυσή της ἔγινε μὲ τὴν κάθοδο τοῦ Ἁγίου Πνεύματος τὴν Πεντηκοστή, ἀπ’ τὴν ὥποια καὶ ἐπειτα ἡ σωτηρία ἄρχισε νὰ γίνεται πραγματικότης γιὰ τοὺς πιστούς, ἄρχισε ἡ νέα γενεὰ τοῦ Νέου Ἀδάμ, ἡ γενεὰ τῶν «λευτρωμένων ὑπὸ Κυρίου».

β'. Η ἔννοια τῆς Ἔκκλησίας.

‘Η λέξη ἐκκλησία (ἀπ’ τὸ ἐκ-καλῶ=προσκαλῶ κάποιον) σημαίνει πρόσκληση καὶ ταυτόχρονα συνάθροιση τῶν προσκεκλημένων. ‘Ο Ἱδιος ὁ Κύριος ὄνόμασε τὴ νέα Ἐδέμ Ἔκκλησία «διὰ τὸ πάντας ἐκκαλεῖσθαι καὶ ὅμοῦ συνάγειν» (=γιατὶ ὅλους τοὺς προσκαλεῖ καὶ τοὺς συγκεντρώνει μαζὶ. Κυρίλ. Ιεροσ. P. G. 33, 1044). “Ἐτσι ἡ πρώτη καὶ βασικὴ ἔννοια τῆς Ἔκκλησίας εἶναι ἀκριβῶς ἡ ἔννοια τῆς κοινωνίας, τοῦ συνόλου.

‘Εξάλλου ἡ κοινωνία καὶ τὸ σύνολο τῶν ἀνθρώπων ποὺ συγκροτοῦν τὴν Ἔκκλησία καλοῦνται ἀπὸ τὸν Ἰησοῦ Χριστὸ καὶ μόνο καὶ μὲ σκοπὸ τὴ σωτηρία τους διὰ τῆς πίστεως στὸ

πρόσωπο Του και τῆς «μιμήσεως» τῆς ζωῆς Του. "Ετοι ή ἔννοια τῆς Ἐκκλησίας όλοκληρώνεται ώς ἔξης:

‘Η Ἐκκλησία εἶναι ἡ κοινωνία-σύνολο τῶν πιστῶν μὲ ἀρχηγὸν καὶ «κεφαλὴν» τὸ Θεάνθρωπο Κύριο ώς Σωτήρα καὶ Λυτρωτῆς τους, πρὸς τὸν Ὁποῖο ἐκδηλώνουν τὴν ὄρθὴν πίστην καὶ λατρείαν τους ὥπως Ἐκεῖνος διὰ τῶν Ἀποστόλων του ὄριζει στὴν Ἀ. Γ. καὶ τὴν Ἰ. Π.

γ'. Ἡ οὐσία - φύση τῆς Ἐκκλησίας.

‘Η Ἐκκλησία εἶναι πραγματικὸν ἀντίτυπο τῆς φύσεως τοῦ θείου Ἰδρυτῆς της. “Οπως δηλαδὴ Ἐκεῖνος ώς Θεάνθρωπος ἔχει τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινη φύσην ἀχώριστα ἐνωμένες, ἔτοι καὶ ἡ Ἐκκλησία Του. Ἐχει ταυτόχρονα καὶ ἀχώριστα ἡ Ἐκκλησία, δύο φύσεις, τὴ θεία καὶ τὴν ἀνθρώπινην.

‘Η θεία φύση τῆς εἶναι ἡ Κεφαλὴ της, ὁ Κ. ἡ. Ἰ. Χ., καὶ τὸ “Ἄγιον Πνεῦμα, ὥπως θὰ ἴδούμε, καὶ εἶναι ἀόρατη, ὥπως ἀόρατη ἦταν ἡ θεία φύση στὸ πρόσωπο τοῦ Θεανθρώπου. Ἡ ἀνθρώπινη φύση τῆς εἶναι οἱ ἀνθρώποι - πιστοί, ποὺ διὰ τῆς πίστεως καὶ τῶν Μυστηρίων «ἐνσωματώνονται» στὸ «θεανθρώπινο ὄργανισμό» της καὶ ἀποτελοῦν τὸ ὄρατό της στοιχεῖο, ὥπως ἡ ἀνθρώπινη φύση στὸ Θεάνθρωπο. Γι' αὐτὸν ἀκριβῶς, ὥπως Ἐκεῖνος, γιὰ νὰ μᾶς κάμη «κοινωνούς» τῆς θείας Του φύσεως, ἔγινε ἀνθρώπος «αἰσθητός», ἔτοι καὶ ἡ Ἐκκλησία, γιὰ νὰ μεταδῷ στὰ μέλη της - ἀνθρώπους τὴ θεία χάρη, χρησιμοποιεῖ καὶ ὄρατά, αἰσθητὰ σημεῖα καὶ σύμβολα.

δ'. Ἡ Ἐκκλησία «Σῶμα Χριστοῦ».

Γιὰ τὸν ἕδιο λόγον ἡ Ἐκκλησία χαρακτηρίζεται ὄρθότατα ἀπὸ τὸν Ἀπόστολο Παῦλο καὶ «Σῶμα Χριστοῦ» ἢ «μυστικὸν Σῶμα Χριστοῦ». Ἡ ἔννοια αὐτὴ τοῦ «σώματος» ἐκφράζει τὸ γεγονός ὅτι ἡ ἀνθρώπινη φύση τοῦ Κυρίου εἶναι ἡ «ἀνακεφαλαίωση» καὶ ἡ «μυστική», μυστηριώδης καὶ ἀόρατη, συμπεριληψη ὅλης γενικά τῆς ἀνθρώπινης φύσεως, τῆς κοινῆς καὶ ὅμοιας φύσεως ὅλων τῶν ἀνθρώπων. Ἀκριβῶς μάλιστα χάρη σ' αὐτὴν τὴν κοινότητα - ὅμοιότητα τῆς ἀνθρώπινης φύσεως τοῦ Κυρίου μὲ τὴ δική μας καὶ ἐπειδὴ ἡ δική Του ἦταν ἀναμάρτητη καὶ θεωμένη, ἀλλὰ καὶ «ύποστατικά», ἀχώριστα ἐνωμένη μὲ τὴ θεία Του φύση, γι' αὐτὸν μπόρεσε καὶ μπορεῖ νὰ σώζῃ καὶ νὰ λυτρώνῃ τὴ δική μας φύση, τὸ «μυστικὸν Σῶμα» Του, τὴν Ἐκκλησία. Οὔτε λοιπὸν μόνο θεία οὔτε μόνο ἀνθρώπινη, ἀλλὰ ἀχώριστα καὶ πάντοτε θεανθρώπινη εἶναι ἡ φύση καὶ ἡ οὐσία τῆς Ἐκκλησίας.

Έξαλλου, ένω ή 'Εκκλησία ώς θεανθρώπινος όργανισμός είναι πλήρης και τελεία, ταυτόχρονα είναι μία συνέχιση και ἐπέκταση τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως: «ὁ Χριστὸς παρὼν μεταξύ μας καὶ παρατεινόμενος αἰώνια», ὅπως λέγει ὁ Αὐγουστίνος. Ἐφόσον δηλαδὴ καὶ νέα μέλη - πιστοὶ ἐνσωματώνονται στὸ «μυστικὸ Σῶμα» τοῦ Χριστοῦ καὶ ἐνώνονται «μυστικὰ» μὲ τὴ θεανθρώπινη φύση Του, είναι σὰν νὰ παρατείνεται ἡ θεία ἐνανθρώπηση, χωρὶς αὐτὸν νὰ σημαίνῃ ὅτι δὲν ἔγινε ἢ ὅτι δὲν ἦταν τελεία.

ε'. «Στρατευομένη» καὶ «θριαμβεύουσα 'Εκκλησία».

Τέλος στὸ ἀόρατο στοιχεῖο τῆς 'Εκκλησίας, ἀλλὰ ὅχι καὶ θεῖο, ἀνήκει καὶ τὸ τμῆμα τῶν πιστῶν - μελῶν της ποὺ «ἐκοιμήθησαν ἐν Χριστῷ», τῶν νεκρῶν, καὶ ποὺ δὲν παύουν νὰ είναι μέλη τῆς μιᾶς καὶ αἰώνιας, ὅπως θὰ ἴδουμε, 'Εκκλησίας τοῦ Χριστοῦ. Ὁρθὰ μάλιστα οἱ ἄγιοι Πατέρες κάνουν ἐδῶ τὴν ἔξῆς διάκριση: Τὸ ἐπίγειο τμῆμα τῆς 'Εκκλησίας, τῶν ζώντων μελῶν της, ἀποτελοῦν τὴ «στρατευομένη 'Εκκλησία», ἐπειδὴ μάχονται καὶ ἀγώνιζονται ἐναντίον τοῦ Διαβόλου καὶ τῆς ἀμαρτίας. "Οσοι πιστοὶ ἀγωνίστηκαν νικηφόρα καὶ «ἐκοιμήθησαν ἐν Χριστῷ», ώς πιστὰ μέλη τῆς 'Εκκλησίας, μετὰ θάνατον ἀποτελοῦν τὸ οὐράνιο καὶ ἀόρατο ἀπ' αὐτὴ τὴν πλευρὰ τμῆμα της, τὴ «θριαμβεύουσα 'Εκκλησία». Ἡ 'Εκκλησία δηλαδὴ είναι καὶ παραμένει μία, ἀλλὰ μὲ δύο τμήματα, τὸ ἐπίγειο καὶ τὸ οὐράνιο.

ζ'. «Ἡ κοινωνία τῶν 'Αγίων».

"Οπως θὰ ἴδουμε καὶ στὴ συνέχεια, χαρακτηριστικὴ ἰδιότης τῆς ἐκκλησίας είναι ἡ ἀγιότης. Τὰ στρατευόμενα μέλη της ἐπὶ τῆς γῆς είναι, σύμφωνα μὲ τὴν ἀγαπημένη ἔκφραση τοῦ Ἀποστόλου Παύλου, «οἱ κλητοὶ ἄγιοι», δηλαδὴ αὐτοὶ ποὺ ἔχουν κληθῆ νὰ «μεταλάβουν» ἀπὸ τὴν ἀγιότητα τῆς ἀγίας Κεφαλῆς τοῦ «σῶματος» τῆς 'Εκκλησίας. Ἰδιαίτερα ὅμως αὐτὸν ἰσχύει γιὰ τὸ οὐράνιο τμῆμα τῆς 'Εκκλησίας, τὴ θριαμβεύουσα 'Εκκλησία, τῆς ὁποίας τὰ μέλη είναι ἡ πραγματικὴ καὶ ἀμετάβλητη κοινωνία 'Αγίων. Ἔκει ἀνίκουν τὰ ἐκλεκτότερα τέκνα - μέλη τῆς 'Εκκλησίας, οἱ «Ἄγιοι Πάντες».

Μαζί τους τὰ στρατευόμενα μέλη ἔχουν πραγματικὴ κοινωνία - ἐπικοινωνία μὲ τὴν προσευχὴν καὶ μάλιστα κατὰ τὴν τέλεση τοῦ Μυστηρίου τῆς θ. Κοινωνίας, τοῦ ἐνοποιοῦ - κέντρου τῆς 'Εκκλησίας. "Ἔτοι ἡ 'Εκκλησία προσφέρει τὴν ἀναίμακτη θυσία:

«Ὕπερ τῶν ἐν πίστει ἀναπαυσαμένων... - μνημονεύονται ὅλοι - καὶ πάντων τῶν ἀγίων»,

ἐνω ἐξάλλου παρακαλεῖ τὸ Θεὸν Πατέρα νὰ δεχτῇ τὶς δικές τους
ἰκεσίες γιὰ μᾶς:

«ῶν ταῖς ἰκεσίαις ἐπίσκεψαι ἡμᾶς, ὁ Θεός».

Απὸ τὴν ἐπικοινωνία αὐτὴ μὲ τὰ μεγαλύτερα ἀδέλφια τους
καὶ νικητὲς πλέον Ἀγίους τὰ μέλη τῆς στρατευομένης Ἐκκλη-
σίας ἀντλοῦν πολλὴ δύναμη καὶ γ' αὐτό, ὅπως θὰ ἴδοῦμε, καὶ
τοὺς τιμοῦν ἰδιαίτερα, εἰκονίζοντας τὰ πρόσωπά τους καὶ ἀφι-
ερώνοντας σ' αὐτοὺς ἵ. ναούς.

2. Ἰδιότητες τῆς Ἐκκλησίας: Μία, Ἀγία Καθολικὴ καὶ Ἀποστολικὴ.

Τὴ συνοπτικότερη διατύπωση τοῦ δόγματος περὶ τῆς Ἐκ-
κλησίας τοῦ Χριστοῦ ἔχουμε στὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως:

(«Πιστεύω») «Εἰς μίαν, ἀγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολι-
κὴν Ἐκκλησίαν.»

α'. Μία. Ἐφόσον ἔνας καὶ μόνος εἶναι ὁ Σωτήρ, μία καὶ μόνη
καὶ αἰωνία εἶναι καὶ ἡ Ἐκκλησία του:

«Ἐν σῶμα καὶ ἐν Πνεῦμα, καθὼς καὶ ἐκλήθητε ἐν μιᾷ
ἐλπίδι τῆς κλήσεως ύμῶν. Εἰς Κύριος, μία πίστις, ἐν βάπτι-
σμα.» (Ἐφ. 4, 4).

Ἐτοι ἡ Ἐκκλησία εἶναι «κατ' εἰκόνα» τῆς Ἀγίας Τριάδος,
ποὺ ἔχει μία φύση σὲ τρία πρόσωπα. Καὶ ἡ Ἐκκλησία εἶναι μία
ώς πρὸς τὴ θεανθρώπινη φύση τῆς, ἀλλὰ σὲ πλῆθος - κοινωνία
προσώπων. Καὶ ἡ ἐνότης αὐτὴ διατηρεῖται ἀναλλοίωτη ἀπὸ τὸ
ὅτι τὰ πρόσωπα - πιστοὶ ἀνήκουν σὲ διαφορετικὸ φύλο, ἡλικία,
ἐθνικότητα κλπ. Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ μοναδικότης καὶ ἐνότης τῆς
Ἐκκλησίας δὲν περιορίζεται οὕτε ἐπηρεάζεται ἀπὸ τὸν τόπο καὶ
τὸ χρόνο.

Ἄλλὰ ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας δὲν εἶναι θεωρία. Εἶναι ζωὴ
ποὺ πρέπει ἀπαραίτητα νὰ ἐκδηλώνεται πάντοτε ὡς κοινὴ καὶ
ἐνιαία: 1) πίστη, 2) λατρεία καὶ 3) διοίκηση. Ἄν δὲν συμβαίνουν
τὰ δύο πρῶτα, ἔχουμε αἴρεση· ἂν δὲν συμβαίνη τὸ τρίτο,
ἔχουμε σχίσμα· ἄσχετα ἂν τὸ παραδέχωνται ἡ ὥχι οἱ αἱρετικοὶ
καὶ σχισματικοί.

Σύμβολικά, ἀλλὰ πραγματικὰ ἐκφράζεται καὶ πραγματοποιεί-
ται ἡ ἐνότης τῆς Ἐκκλησίας στὸ Μυστήριο τῆς θ. Κοινωνίας
τοῦ ἐνὸς Σώματος καὶ Αἵματος τοῦ Κυρίου. Ὁ «Ἄρτος» τῆς θ.

Κοινωνίας συμβολίζει πραγματικά τὴν ἐνότητα τῶν πιστῶν, πού ἐνῶ εἶναι πολλοί, ὅπως οἱ κόκκοι τοῦ σίτου, ἐνώνονται σ' ἔνα σῶμα, ὅπως οἱ κόκκοι ἀποτελοῦν ἔναν ἄρτο.

β'. Ἀγία. Ἐφόσον ἀγία εἶναι ἡ Κεφαλή τῆς καὶ τὴν ζωγονεῖ τὸ Ἀγιον Πνεῦμα, ἀγία εἶναι καὶ ἡ Ἑκκλησία. Καὶ ὁ σκοπός της εἶναι ἀκριβῶς ὁ «ἀγιασμός, οὐ χωρὶς (=χωρὶς τὸν ὅποιο) οὐδεὶς ὅψεται τὸν Κύριον» ('Ἐβρ. 12, 14), «ὁ καταρτισμὸς τῶν ἀγίων... μέχρι καταντήσωμεν (=νὰ φτάσουμε) οἱ πάντες... εἰς μέτρον ἡλικίας τοῦ πληρώματος τοῦ Χριστοῦ» (=στὸ βαθὺ τῆς ἀγιότητος τοῦ Κυρίου ὡς ἀνθρώπου. 'Ἐφ. 4, 12-13).

'Εδῶ ὅμως πρέπει νὰ ἐξηγήσουμε πῶς δὲν μειώνεται καὶ ἄρα δὲν «βλάπτεται» ἡ ἀγιότης τῆς Ἑκκλησίας ἀπὸ τὸ ὅτι συμπεριλαμβάνει καὶ μέλη «ἀμαρτωλά». Ἀκριβῶς ὁ Κ. ἡ. Ἡ. Χ. διακήρυξε ὅτι «οὐκ ἐλήλυθε καλέσαι δικαίους, ἀλλὰ ἀμαρτωλοὺς εἰς μετάνοιαν.» (Λουκ. 5, 32). Καὶ μετὰ τὴν εἰσοδό του στὴν Ἑκκλησία ὁ κάθε ἄνθρωπος παραμένει ἐλεύθερος καὶ εἶναι δυνατὸν ν' ἀμαρτήσῃ καὶ πάλι. Γιὰ τὸ λόγο αὐτό, ὅπως θὰ ίδοῦμε, ἡ Ἑκκλησία διαθέτει τὰ Μυστήρια ὡς μέσα καθαρισμοῦ καὶ ἀγιασμοῦ. 'Η ἀγιότης τῆς Ἑκκλησίας δὲν προέρχεται οὕτε ἐξαρτᾶται ἀπ' τὰ μέλη της - ἀνθρώπους, ἀλλ' ἀπ' τὴν ἀγία Κεφαλή της καὶ τὸ Ἀγιον Πνεῦμα, ποὺ ἔχουν καὶ μεταδίδουν ἀνεξάντλητη τὴν ἀγιότητα. Μόνο τὰ ἴδια τὰ ἀμαρτωλὰ μέλη τῆς Ἑκκλησίας βλάπτονται καὶ τελικὰ «ἀποκόπτονται», ἐφόσον θεληματικά ἀμαρτάνουν καὶ δὲν μετανοοῦν. 'Απ' τὴν πλευρὰ αὐτὴ ἡ Ἑκκλησία εἶναι θεῖο Νοσοκομεῖο, ποὺ δέχεται ἀρρώστους καὶ ἔχει τὴ δύναμη ὅλους νὰ τοὺς θεραπεύῃ, ἀρκεῖ καὶ οἱ ἴδιοι νὰ τὸ θέλουν. 'Ο πλήρης διαχωρισμὸς πραγματικῶν ἀγίων καὶ ἀμαρτωλῶν θὰ γίνη μόνο στὴ μέλλουσσα ζωή, ὅπως θὰ ίδοῦμε.

γ'. Καθολική. 'Η καθολικότης τῆς Ἑκκλησίας ἐκφράζει τὴν πραγματοποιημένη πλέον προφητεία τοῦ θείου Ἱδρυτῆ της: «πορευέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη» (Ματθ. 28,19). Εἶναι αὐτὸ ἀκριβῶς τὸ χαρακτηριστικὸ τῆς νέας Ἑδέμ. Στὴν καθολικότητα μάλιστα τῆς Ἑκκλησίας συμπεριλαμβάνεται, ὅπως είδαμε, ὅχι μόνο τὸ ἐπίγειο τμῆμα της, ἀλλὰ καὶ τὸ ἐπουράνιο, «ἡ θριαμβεύουσα Ἑκκλησία»: «ἀνακεφαλαιώσασθαι (=νὰ συνενώσῃ) τὰ πάντα ἐν τῷ Χριστῷ, τὰ ἐπὶ τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐπὶ τῆς γῆς.» ('Ἐφ. 1, 10).

"Ἐτοι, ὅπως χαρακτηριστικότατα διακηρύττει ὁ Ἀπόστολος Παῦλος, γιὰ τὴν Ἑκκλησία ἰσχύει:

«οὐκ ἔνι (=δὲν ὑπάρχει) Ἰουδαῖος οὐδὲ "Ἐλλην, οὐκ

ἔνι δοῦλος οὐδὲ ἐλεύθερος, οὐκ ἔνι ἄρσεν καὶ θῆλυ· πάντες γὰρ ὑμεῖς εἰς ἐστε ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ.» (Γαλ. 3, 28).

Μόνο ὅτι, γιὰ νὰ εἶναι πραγματικὴ ἡ ὑπερτοπικὴ καὶ ὑπερχρονικὴ αὐτὴ καθολικότης τῆς Ἐκκλησίας, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ ἡ πρώτη ἰδιότης: ἐνιαία πίστη - λατρεία - διοίκηση, ποὺ ἔχει σχέση, ὅπως θὰ ιδοῦμε, καὶ μὲ τὴν ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας.

Τέλος πρέπει νὰ ἐξηγήσουμε πῶς δὲν πρέπει νὰ γίνεται σύγχυση τῆς λέξεως «καθολική» ὡς ἰδιότητος τῆς Μιᾶς... Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴ Ρωμαιοκαθολικὴ - τοπικὴ Ἐκκλησία. Αὐτοονομάζεται, ἀλλὰ δὲν εἶναι μὲ τὴν παραπάνω ἔννοια καθολική, ἀφοῦ ἔχει ἀλλάξει σὲ πολλὰ σημεῖα τὴν ἀρχικὴ καὶ ἐνιαία πίστη - λατρεία - διοίκηση καὶ ἀκολουθεῖ δικό της δρόμο. (Βλ. καὶ σ. 41.).

δ'. Ἀποστολική. Σὰν σφραγίδα γιὰ τὴ γνησιότητα τῶν τριῶν προηγουμένων ἰδιοτήτων τῆς Ἐκκλησίας ἔρχεται ἡ ἀποστολικότης. «Οπως ἀναλυτικότερα εἴδαμε στὸ πρῶτο κεφάλαιο, ὅπου κάμαμε λόγο γιὰ τὴν Ἱερὰ ἡ Ἀποστολικὴ Παράδοση (σ. 39 κ. ἐξ.), τὰ πάντα στὴν Ἐκκλησίᾳ μᾶς ἔχουν παραδοθῆ διὰ μέσου τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, ποὺ εἶναι «τὸ θεμέλιό» της «ὅντος ἀκρογωνιαίου αὐτοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ» (Ἐφ. 2, 20).

«Ἔτοι, γιὰ νὰ εἶναι ἀποστολικὴ ἡ Ἐκκλησία, πρέπει νὰ ἔχῃ:

- 1) προέλευση ἀποστολική,
- 2) ἀδιάκοπη καὶ κανονικὴ διαδοχὴ τῶν ἐπισκόπων της ἀπ' τοὺς Ἀποστόλους,
- 3) ἀνόθευτη τὴ διδασκαλία της, ὅπως τὴν παρέδωκαν οἱ Ἀπόστολοι στὴν Ἄ. Γ. καὶ τὴν Ἰ. Π.

Πραγματικά, τὸ «Ἄγιον Πνεῦμα ποὺ κατευθύνει καὶ καθοδηγεῖ τὴν Ἐκκλησίᾳ ἐφώτισε τοὺς ἀγίους Πατέρες μὲ τόσο θεόπνευστο τρόπο νὰ ἔξασφαλίσουν τὴ μοναδικότητα τὴν ἀγιότητα, τὴν καθολικότητα καὶ ἀποστολικότητα τῆς Ἐκκλησίας ἀπ' τὶς νοθεῖες, τὰ «ἐντάλματα καὶ διδασκαλίας τῶν ἀνθρώπων» (Κολ. 2, 22). Καὶ «ἄγγελος ἐξ οὐρανοῦ» (Γαλ. 1, 8), ἀν διδάξῃ διαφορετικὰ ἀπ' ὅ,τι μᾶς παρέδωκαν οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Χριστοῦ, εἶναι αὐτὴ καθαρὴ ἀπόδειξη πῶς πρόκειται περὶ Διαβόλου!

3. «Ἄγιον Πνεῦμα καὶ Ἐκκλησία.

Τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας, ἔχουμε πολλὲς φορὲς τονίσει, εἶναι κοινὴ θέληση τῶν προσώπων τῆς Ἀγίας Τριάδος καὶ γίνεται

«διὰ τοῦ Υἱοῦ ἐν Ἀγίῳ Πνεύματι». "Ετσι τὸ ἔργο τοῦ Υἱοῦ εἶναι ἀχώριστο ἀπὸ τὸ ἔργο τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, εἶναι κοινό. Ἡ θεία ἐνανθρώπηση γίνεται «ἐκ Πνεύματος Ἀγίου»:

«Χριστοῦ ἐπιδημίᾳ· καὶ τὸ Πνεῦμα προτρέχει. Ἐνσαρκος παρουσίᾳ· καὶ τὸ Πνεῦμα ἀχώριστον. Ἐνεργήματα δυνάμεων, χαρίσματα λαμάτων, διὰ τοῦ Πνεύματος τοῦ Ἀγίου...» (M. Baer. P. G. 32, 157A).

Ποιά λοιπὸν ἔννοια ἔχει τότε ἡ ιδιαίτερη παρουσία καὶ ἐνέργεια τοῦ Ἀγίου Πνεύματος στὴν Ἑκκλησία;

α'. Κάθοδος στὴν Ἑκκλησία σὰν κοινωνία προσώπων.

Ἡ λύτρωση καὶ ὁ ἀγιασμός, ποὺ μὲ τὴ θεία ἐνανθρώπηση καὶ ιδιαίτερα μὲ τὴ Σταυρικὴ Του Θυσία καὶ τὴν Ἀνάσταση ἐξασφάλισε ὁ Κύριος, ἔγινε στὴν «κοινῇ» ἀνθρώπινη φύση σὰν γεγονὸς καθολικό, ἀντικειμενικό. Λυτρώθηκε καὶ ἀγιάστηκε ἡ μολυσμένη ἀπ' τὴν πτώση τοῦ Ἀδάμ ρίζα μας. Αὐτὴν τὴν «κοινή» καὶ ὅμοια καθ' ὅλα φύση μας πῆρε ὁ Κύριος. Δὲν πῆρε ὅμως κανένα «πρόσωπο» ἀνθρώπινο. Ἀντιθετα, Αὔτὸς «δάνεισε» τὴν ὑπόστασή Του στὴν ἀνθρώπινη φύση Του, ὥστε ν' ἀποτελέσῃ ἔνα πρόσωπο, τὸ πρόσωπο τοῦ θείου Λόγου. Ἔμενε λοιπὸν ἔνα κενό: ἡ λύτρωση τοῦ κάθε προσώπου - ἀνθρώπου ἀτομικά, ὑποκειμενικά.

Τὸ ἔργο ἀκριβῶς τοῦτο ἔρχεται νὰ «έκ-πληρώσῃ» τὸ "Ἀγιον Πνεῦμα: νὰ μεταφέρῃ καὶ νὰ διοχετεύσῃ τὴ λύτρωση ἀπὸ τὴν «κοινὴ φύση» στὸ κάθε πρόσωπο χωριστά.

'Ἐνῶ ὅμως ὁ σκοπὸς τῆς προσωπικῆς καθόδου καὶ παραμονῆς τοῦ Ἀγίου Πνεύματος στὴν Ἑκκλησία γίνεται κυρίως γιὰ τὴ λύτρωση τοῦ κάθε προσώπου - ἀνθρώπου χωριστά, ἡ λύτρωση αὐτὴ γίνεται μόνο μέσα στὴν Ἑκκλησία καὶ διὰ μέσου τῆς Ἑκκλησίας: «ἐν τῇ Ἑκκλησίᾳ καὶ διὰ τῆς Ἑκκλησίας». Αὐτὴ τὴ βαθύτατη καὶ συμβολικὴ ἔννοια ἔχει τὸ γεγονὸς ὅτι ἡ κάθοδος τοῦ Ἀγίου Πνεύματος τὴν Πεντηκοστὴ γίνεται ἐνῶ:

1) «ἡσαν ἄπαντες ὁμοθυμαδὸν ἐπὶ τὸ αὐτό.» (Πράξ. 2, 1), ἀλλά:

2) «ἔφ' ἔνα ἔκαστον αὐτῶν» (=σὲ καθέναν χωριστά.)
«Καὶ ὥφθησαν αὐτοῖς διαμεριζόμεναι γλῶσσαι ὥσει πυρός,
ἐκάθισέ τε ἔφ' ἔνα ἔκαστον αὐτῶν καὶ ἐπλήσθησαν ἄπαντες Πνεύματος Ἀγίου.» (στίχ. 3).

"Έκτοτε παραμένει αιώνια ώς ή ψυχή, ή «πνοὴ» τῆς Ἐκκλησίας, τοῦ «μυστικοῦ Σώματος» τοῦ Χριστοῦ. Καὶ μεταδίσεται πάντοτε μὲ τὸν ἕδιο τρόπο: διὰ τῆς Ἐκκλησίας στὰ πρόσωπα - ἀτομα, ἀλλὰ μόνο σὰν μέλη τῆς Ἐκκλησίας - κοινωνίας. Ἡ προσωπικὴ «ἐπίσκεψη» τοῦ Ἅγιου Πνεύματος εἶναι «σφραγὶς δωρεᾶς» ποὺ σφραγίζει μόνο τὰ μέλη τῆς Ἐκκλησίας.

"Ετοι, ἐνῶ ή Ἐκκλησία εἶναι χριστοκεντρική καὶ χριστολογική, εἶναι ταυτόχρονα καὶ πνευματοκεντρική, πνευματολογική.

β'. Τὸ μυστήριο τοῦ προσώπου τοῦ Ἅγιου Πνεύματος.

'Ἐνῶ ὅμως ή προσωπικὴ παρουσία τοῦ Ἅγιου Πνεύματος στὴν Ἐκκλησία σὰν κοινωνία προσώπων καὶ στὴν προσωπικὴ ζωὴ κάθε μέλους τῆς ἐκκλησίας εἶναι πραγματική, ἐν τούτοις τὸ πρόσωπό Του τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα δὲν μᾶς τὸ φανερώνει. Κυριολεκτικά λάμπει ή παρουσία Του ώς χάρη καὶ ἐνέργεια, ώς φωτισμὸς καὶ ἀγιασμός, ἀλλὰ τὸ πρόσωπό Του παραμένει ἄγνωστο.

Σὰν νὰ «ὑποχωρῇ» καὶ νὰ «ἐξαφανίζεται» τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα ώς πρόσωπο, γιὰ νὰ «προβάλλεται» καὶ νὰ λάμπῃ τὸ πρόσωπο τοῦ πιστοῦ, ποὺ Αὐτὸ φωτίζει καὶ ἀγιάζει. Δίνει τὴ χάρη Του ἐσωτερικὰ καὶ «φανερώνεται» διὰ μέσου τοῦ προσώπου τοῦ ἀνθρώπου.

'Η φανέρωση λοιπὸν τῆς προσωπικῆς παρουσίας τοῦ Ἅγιου Πνεύματος γίνεται διὰ μέσου τῶν ἀνθρωπίνων προσώπων. "Ετοι, ἐνῶ «εἰκὼν τοῦ Πατρὸς ὁ Υἱὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ τὸ Πνεῦμα» ('Ιωάν. Δαὶ. Ρ. G. 94, 85B), ή «εἰκόνα» τοῦ Ἅγιου Πνεύματος εἶναι τὸ πλῆθος τῶν Ἅγιων, τὰ θεωμένα μὲ τὴ χάρη Του ἀνθρώπινα πρόσωπα τῶν Ἅγιων.

4. Τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ ἔργατες του.

'Εφόσον ή Ἐκκλησία εἶναι τὸ «μυστικὸ Σῶμα» τοῦ Κυρίου (βλ. σ. 157), εἶναι φυσικὸ τὸ ἔργο τῆς νὰ ταυτίζεται μὲ τὸ ἔργο τῆς Κεφαλῆς της, δηλαδὴ μὲ τὸ ἀπολυτρωτικὸ ἔργο τοῦ Κυρίου (βλ. σ. 105). Γι' αὐτὸ καὶ εἴπαμε (σ. 158) πῶς ή Ἐκκλησία εἶναι μιὰ αιώνια παρουσία καὶ παράταση τοῦ Ἔνανθρωπήσαντος «δι' οἵας καὶ διὰ τὴν ήμετέραν σωτηρίαν».

"Ἐνα τόσο ὕψιστο ἔργο ὅμως δὲν ἦταν καὶ δὲν εἶναι δυνατὸ παρὰ νὰ γίνεται ἀπὸ εἰδικοὺς καὶ ἀνάλογα πρὸς τὸ ὕψος του καταρτισμένους καὶ μάλιστα ὀλοκληρωτικὰ σ' αὐτὸ «ἀφιερωμένους» «ἔργατες». Γι' αὐτὸ καὶ ὁ Κύριος ἀμέσως μὲ τὴν ἔναρξη

τοῦ ἔργου Του ἀπ' τὸν "Ιδιο, ἐκλέγει καὶ τοὺς «ἐργάτας τοῦ ἀμπελῶνος» Του (Ματθ. 20, 1), ποὺ θὰ είχαν τὴν εἰδικὴ καὶ ἀντι-προσωπευτικὴ ἀποστολὴ νὰ συνεχίσουν ἀκριβῶς τὸ ἔργο Του, δηλαδὴ τοὺς δώδεκα Μαθητές Του, ποὺ γι' αὐτὸ «Ἀποστόλους ὡνόμασε» (Λουκ. 6,13).

Ἡ Ἐκκλησία λοιπὸν συνεχίζει συγκεκριμένα καὶ ύπερθυνα τὸ ἔργο ποὺ ὁ Ἀρχηγός της ἀνέθεσε στοὺς «δώδεκα θεμελίους» της (Ἄποκ. 21, 14) σύμφωνα μὲ τὰ τρία ἀξιώματα Ἐκείνου: τὸ προφητικό, τὸ ἀρχιερατικό καὶ τὸ βασιλικό. Καὶ τὸ συνεχίζει τὸ ἔργο τοῦτο μὲ τοὺς κανονικοὺς διαδόχους τῶν ἀγίων Ἀποστόλων, τοὺς Ἐπισκόπους-Ἀρχιερεῖς καὶ τοὺς βοηθούς τους ἴερεῖς καὶ διακόνους, ἀλλὰ καὶ περιορισμένα μὲ ὄλους τοὺς πιστούς. Ἐπειδὴ ὅμως οἱ εἰδικοὶ αὐτοὶ «ἐργάτες» «καθιερώνονται» στὸ ἔργο τοῦτο μὲ εἰδικὸ Μυστήριο, τὸ Μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης, θὰ κάνουμε γι' αὐτούς, τοὺς «κληρικούς», εἰδικὸ λόγῳ στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου, ποὺ θὰ μιλήσουμε εἰδικὰ γιὰ τὰ ἱερὰ Μυστήρια. Ἐκεī ἐπίσης θὰ κάνουμε εἰδικὸ λόγο καὶ γιὰ τὴ συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ, τῶν «λαϊκῶν», στὴ ζωὴ καὶ τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

α'. Τὸ προφητικὸ-διδακτικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας.

Ἐξηγήσαμε ποιὰν ἔννοια ἀκριβῶς ἔχει στὴν Ἀ. Γ. ἡ λέξη «προφήτης»: διερμηνεύς, διδάσκαλος, «προφήτης» τοῦ μέλοντος (βλ. σ. 132). Καὶ τὸ προφητικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας είναι τριπλό.

1. Ἡ Ἐκκλησία «διερμηνεύει», δηλαδὴ μεταφέρει καὶ παραδίδει «αὐτούσιο» τὸ θεῖο λόγο τοῦ «εὔαγγελίου» τοῦ Κυρίου στὴ γλώσσα τοῦ ἀνθρώπου-λαοῦ στὸν ὃποιο ἀπευθύνεται. Καὶ αὐτὸ ἔγινε καὶ γίνεται γιὰ «πάντα τὰ ἔθνη». (Σήμερα ἡ Ἀ. Γ. ἔχει «διερμηνευτεῖ»-μεταφραστῆ σὲ περισσότερες ἀπὸ χίλιες γλώσσες, κύριες καὶ τὶς διαλέκτους τους μαζί. Κατὰ θεία εύδοκία καὶ εὐλογία ἡ γλώσσα μας είναι ἡ πρώτη-πρωτότυπη: ἀνυπολόγιστη τιμῆ-εύθύνη!).

Αὐτὴ ἡ αὐτούσια διερμηνεία τοῦ θείου λόγου γίνεται στὴν Ἐκκλησία κυρίως μὲ τὰ ἱερὰ ἀναγνώσματα, «Ἀπόστολο» καὶ «Εὐαγγέλιο». Ἀπ' τὴν Π. Δ. ἔχουμε ὅλο τὸ Φαλτήριο καὶ μερικὰ βιβλία ὄλοκληρα ἡ ἀποστάσματα ἀπὸ ἄλλα βιβλία της.

2. Ἡ Ἐκκλησία ἔξηγει καὶ διδάσκει τὸ θεῖο λόγο, ὥστε νὰ γίνη κατανοητὸς στοὺς συγκεκριμένους πιστούς, ἀνάλογα μὲ τὴν ἡλικία, τὴ μόρφωση, τὶς ἀνάγκες τους.

Αὐτὴ ἡ ἔξηγηση καὶ διδασκαλία, ἡ ἀνάπτυξη καὶ ἐφαρμογὴ

τοῦ θείου λόγου γίνεται στὴν Ἐκκλησία μὲ βάση τὸ γράμμα καὶ τὸ πνεῦμα τῆς Ἀ. Γ. καὶ τῆς Ἡ. Π. Εἶναι τὸ λεγόμενο «θεῖο κήρυγμα», ποὺ ἀπὸ τοὺς ἴ. ἄμβωνες τῶν ναῶν της ἥ καὶ γραπτὰ μὲ συγγράμματα-ἔντυπα κάνει διὰ μέσου τῶν αἰώνων ἡ Ἐκκλησία.

Τὰ συγγράμματα τῶν ἀγίων Πατέρων, ποὺ ὀνομάζουμε *Πατρολογία* (βλ. σ. 11, ὑποσημείωση), ὁ ἀνεκτίμητος αὐτὸς θησαυρός, μετὰ τὴν Ἀ. Γ., τῆς Ἐκκλησίας, εἶναι ἀκριβῶς ἐξήγηση-διδασκαλία τοῦ θείου λόγου.

Ἐδῶ ἀνήκει ἐπίσης καὶ ἡ δογματικὴ Ἡ. Π. τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ οἱ ἄγιοι Πατέρες μὲ τὶς 7 Οἰκουμενικὲς Συνόδους –καὶ ὅσες Τοπικὲς ἀναγνωρίστηκαν ἀπ’ αὐτὲς– διατύπωσαν κατὰ τρόπο ἀλάθητο. Γι’ αὐτὸ καὶ οἱ ἀποφάσεις τῶν 7 Οἰκουμενικῶν Συνόδων εἶναι *ισόκυρες* μὲ τὴν Ἀ. Γ. (βλ. σ. 39, ἥ Ἡ. Π.). Ἐδῶ ισχύει ἀπόλυτα ὅ, τι ἔγραψε ἡ *Πρώτη Αποστολικὴ Σύνοδος* τῶν Ἱεροσολύμων σὰν θεία σφραγίδα τῶν ἀποφάσεών της:

«Ἐδοξε τῷ Ἅγιῷ Πνεύματι καὶ ἡμῖν....» (Πραξ. 15, 28).

3. Τέλος ἡ Ἐκκλησία «προφητεύει» καὶ μὲ τὴν ἔννοια τῆς ἔξαγγελίας τοῦ μέλλοντος, ἀφοῦ στὴ διδασκαλία της κηρύττει τὴν πίστη στὴν ἀνάσταση καὶ στὴ ζωὴ τοῦ «μέλλοντος αἰώνος» σὰν μελλοντικὰ ἀκριβῶς γεγονότα. Ἐπίσης ὅμως καὶ τὸ ἰδιαίτερο χάρισμα τῆς «προφητείας» τοῦ μέλλοντος δὲν ἔλειψε οὔτε θὰ λείψῃ ἀπ’ τὴν Ἐκκλησία. Μόνο ποὺ αὐτὸ εἶναι «εἰδικὸ χάρισμα καὶ χαρίζεται σ’ ὄσους ἔχουν πολλὴ πίστη καὶ ἀγιότητα καὶ οὔτε πάλι σ’ ὄλους, ἀλλὰ σ’ ὄσους θέλει καὶ ἐκλέγει γι’ αὐτὸ ὁ Θεός. «Οσα ὅμως ἀπ’ τὰ μέλλοντα ἐπρεπε νὰ γνωρίζουμε μᾶς τὰ προφήτευσε ὁ Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοι καὶ αὐτὰ εἶναι

1. Εὔτυχῶς ἄρχισε ἀπὸ τὸ 1955 καὶ στὴν Πατρίδα μας ἡ ἔκδοση ὄλων τῶν συγγραμμάτων τῶν ἀγίων Πατέρων, ποὺ ἔγραψαν ἐλληνιστί, ἀπὸ τὴν «Αποστολικὴ Διακονία» τῆς Ἐκκλησίας μας μὲ τὸν τίτλο: «Βιβλιοθήκη Ἑλλήνων Πατέρων καὶ Ἐκκλησιαστικῶν Συγγραφέων». Μέχρι σήμερα ἔχουν κυκλοφορήσει 36 τόμοι (μέχρι τὸ Μ. Ἀθανάσιο). Οἱ μαθητές ποὺ ἔχουν γονεῖς μὲ σχετικὴ ἔστω «εὐπορία» καὶ ποὺ δίνουν τυχὸν «ἐπίδομα μαθητικῆς ἢ μελλοντικῆς βιβλιοθήκης τουλάχιστο κατ’ ἐκλογὴν καλὸ θάηταν ν’ ἀποκτούσαν κανέναν τόμο.

Ἐξάλλου ὅμως ὑπάρχουν καὶ πολλὰ συγγράμματα τῶν ἀγίων Πατέρων ποὺ ἔχουν ἔκδοθη μεμονωμένα καὶ ἀρκετά μεταφρασμένα καὶ ποὺ μπορεῖ κανεὶς νὰ βρῇ εὐκολὰ στὰ διάφορα θρησκευτικὰ βιβλιοπωλεῖα.

Μιὰ τέτοια ξεχωριστὴ ἔκδοση: κείμενο – μετάφραση – ποικίλα σχόλια εἶναι καὶ ἡ δική μας ἐρμηνευτικὴ μελέτη στὸ λόγο τοῦ Μ. Βασιλείου: «Πρὸς τοὺς νέους ..», τὴν ὥποια μηνημονεύουμε ἐδῶ, ἐπειδὴ ἀπεύθυνεται εἰδικὰ «πρὸς τοὺς νέους» καὶ εἶναι ἀπὸ τὴ μετάφραση προσιτὴ καὶ στοὺς μαθητές τῆς Γ’ τάξεως – ὄσους δὲν σκοπεύουν νὰ συνεχίσουν στὸ Λύκειο, ὅπου καὶ διδάσκεται ὁ λόγος αὐτὸς τοῦ Μ. Βασιλείου.

«έπαρκη» για τὴν πίστη μας. "Ετσι νέες «προφητεῖες» καὶ μάλιστα ὅχι σύμφωνες πρὸς τὸ πνεῦμα καὶ γράμμα τῆς θ. Ἀποκαλύψεως δὲν γίνονται οὕτε εἰναι παραδεκτὲς ἀπ' τὴν Ἑκκλησία. Τὸ προφητικὸ χάρισμα λοιπὸν τῶν «όλιγων» προφητῶν στὴν Ἑκκλησία μὲ τὴν ἔννοια αὐτὴ τοῦ μέλλοντος ἀναφέρεται μόνο σὲ ἡθικὰ ζητήματα καὶ ὅχι σὲ δογματικὲς ἀποκαλύψεις.

β'. Τὸ ἀρχιερατικὸ - ἄγιαστικὸ ἔργο τῆς Ἑκκλησίας.

Τὴν συνέχιση τοῦ ἀρχιερατικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου ἡ Ἑκκλησία κάνει μὲ τὰ εἰδικὰ ὅργανά της, τοὺς κληρικούς, κυρίως μὲ τὰ ἄγια Μυστήρια καὶ μὲ τὶς ἄλλες ιερὲς Τελετὲς καὶ Ἀκολουθίες, ποὺ θ' ἀναπτύξουμε στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου. "Οπως θὰ ἰδοῦμε, κυρίως τὰ Μυστήρια: Βάπτισμα, Χρίσμα, θ. Εὐχαριστία καὶ Μετάνοια εἰναι ἀναγκαιότατα γιὰ τὸν καθαρισμό, τὸν ἄγιασμὸ καὶ τὴ σωτηρία τῶν πιστῶν. Γ' αὐτὸ καὶ τὰ τέσσερα αὐτὰ Μυστήρια εἰναι ὑποχρεωτικὰ γιὰ ὅλα τὰ μέλη τῆς Ἑκκλησίας καὶ δὲν εἰναι δυνατὸ νὰ γίνη καὶ νὰ εἰναι κανεὶς μέλος τῆς Ἑκκλησίας χωρὶς τὴ συμμετοχὴ σ' αὐτά. Εἰναι οἱ μοναδικοὶ ἀγωγοὶ τῆς θείας καὶ σωστικῆς χάριτος.

"Ετσι, ὅπως ἐκτὸς ἀπὸ τὸν Κύριο δὲν ὑπάρχει ἄλλος Σωτὴρ «ὑπὸ τὸν ούρανόν» (βλ. σ. 140), ἔτσι καὶ ἐκτὸς τῆς Ἑκκλησίας Του δὲν ὑπάρχει σωτηρία: «Extra Ecclesiam nulla salus» (=ἔξω ἀπ' τὴν Ἑκκλησία καμμία σωτηρία δὲν ὑπάρχει. Ἅγ. Κυπριαν. Περὶ ἐν. Ἑκκλ. 6). Η Ἑκκλησία λοιπὸν εἰναι ἡ μόνη «κιβωτὸς σωτηρίας» γιὰ τοὺς πιστοὺς καὶ γιὰ ὄσους ἀκουσαν τὸ κήρυγμα τοῦ Εὐαγγελίου. (Γιὰ τοὺς ἄλλους - εἰδωλολάτρες κλ., ποὺ ἀπὸ ἀγνοια μόνο δὲν γνώρισαν τὸ μόνο Σωτήρα, θὰ ἰδοῦμε πῶς θὰ κριθοῦν, στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο).

γ'. Τὸ «βασιλικό»- διοικητικὸ ἔργο τῆς Ἑκκλησίας.

Τέλος ἡ Ἑκκλησία, σὰν κληρονόμος καὶ συνεχιστὴς τοῦ βασιλικοῦ ἀξιώματος τοῦ Κυρίου, ἔχει καὶ εἰδικὴ ἔξουσία στὸ ἐκκλησιαστικὸ πλήρωμα, ποὺ ἀσκοῦν ἐπίσης τὰ εἰδικὰ ὅργανά της, οἱ Ἐπίσκοποι-Ἀρχιερεῖς μὲ τοὺς βοηθούς τους.

Σὰν ἐκδήλωση τοῦ βασιλικοῦ - ἔξουσιαστικοῦ δικαιώματος τῆς Ἑκκλησίας στοὺς πιστοὺς εἰναι ἡ ἔξουσία «τοῦ δεσμεῖν τε καὶ λύειν» τὰ ἀμαρτήματα, ποὺ ἔχει σχέση καὶ μὲ τὸ Μυστήριο τῆς Μετανοίας καὶ ὅ,τι περιλαμβάνουν οἱ Ἱεροὶ Κανόνες. Οἱ Ἱεροὶ Κανόνες εἰναι ἀκριβῶς οἱ νόμοι ποὺ κανονίζουν καὶ ρυθμίζουν τὴ ζωὴ τῆς Ἑκκλησίας σύμφωνα πάντοτε μὲ τὸ γράμμα

καὶ πνεῦμα τῆς Ἀ. Γ. καὶ τῆς Ἡ. Π. (Κανονικὸ Δίκαιο τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἀναγνωρίζει καὶ τὸ Κράτος).

Τὸ ἔργο τοῦτο λέγεται καὶ ποιμαντικὸ ἔργο, ἐπειδή, σύμφωνα μὲ τὴν ώραία Παραβολὴ τοῦ Καλοῦ Ποιμένος (Ἰωάν. κεφ. 10), ἡ Ἐκκλησία εἶναι ἡ Ποίμνη Του. Γι' αὐτὸ καὶ τὸ διοικητικὸ - ποιμαντικὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας δὲν ἀποβλέπει καὶ δὲν πρέπει ν' ἀποβλέπῃ σὲ κανένα ἄλλο σκοπὸ παρὰ στὴ διαφύλαξη - σωτηρία τῆς Ποίμνης - τῶν προβάτων, γιὰ τὰ ὅποια οἱ ποιμένες πρέπει καὶ νὰ θυσιάζωνται, ἀν χρειαστῇ, ὅπως ὁ Κύριος: «τὴν ψυχήν μου τίθημι (=θυσιάζω) ὑπὲρ τῶν προβάτων.» (Ἰωάν. 10,15).

Τὴν ἄσκηση τοῦ διοικητικοῦ - ποιμαντικοῦ ἔργου τῆς ἡ Ἐκκλησία ἔχει κατανείμει γιὰ λόγους πρακτικοὺς κατὰ Ἐπισκοπὲς - τοπικὲς Ἐκκλησίες μὲ κεφαλὴ τὸν Ἐπίσκοπο - Ἀρχιερέα, ποὺ εἶναι ὁ ὀρατὸς ἀντιπρόσωπος τοῦ Χριστοῦ, διάδοχος τῶν Ἀποστόλων στὴν περιφέρειά του. Σὰν Ἐπίσκοπος ἔχει σκοπὸ νὰ «ἐπισκοπῇ», νὰ ἐπιβλέπῃ καὶ νὰ φυλάῃ τὰ πρόβατα - πιστοὺς τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως.

Τὴν ὑπέρτατη ὅμως ἔξουσία γιὰ ὅλη τὴν Ἐκκλησία ἔχει καὶ ἀσκεῖ μόνο ἡ Οἰκουμενικὴ Σύνοδος ὅλων τῶν «κανονικῶν» Ἐπισκόπων τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ ἔχουν δηλαδὴ καὶ διατηροῦν: ἐνιαία πίστη, λατρεία καὶ διοίκηση.

5. Ἡ θεία χάρη καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ.

α'. Ἡ ἔννοια τῆς θ. χάριτος καὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου.

Ἡ λέξη χάρη (συγγενῆς μὲ τὴ λέξη χαρά) σημαίνει ὅ,τι θέλγει καὶ χαροποιεῖ ἐξωτερικὰ καὶ ἔπειτα ἐσωτερικὰ σὰν εὔμένεια, εὔνοια καὶ τελικὰ εὔεργεσία, δωρεά. Στὴν ἀγιογραφικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ γλώσσα μάλιστα ἔχει ἀκριβῶς αὐτὴ τὴ δεύτερη ἔννοια, θεία εὔνοια καὶ δωρεά, ποὺ εἶναι ἡ σωτηρία.

Ἐξάλλου ἐξηγήσαμε πῶς ἡ σωτηρία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἔργο τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ καὶ ἔγινε μόνο ἀπὸ τὸ Θεάνθρωπο Κ. ἡ. Ἡ. Χ. καὶ γίνεται καὶ συνεχίζεται μόνο στὴν Ἐκκλησία Του.

Ἡ θεία χάρη ὅμως ὡς θεία εὔνοια - ἀγάπη καὶ σωτηρία ἀντικειμενική - πραγματική, ἔχουμε ἐπίσης ἐξηγήσει, δὲν ἀναιρεῖ οὕτε βιάζει τὴν ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου, τὸ ἀναφαίρετο καὶ ἀπαραβίαστο αὐτὸ δῶρο καὶ ἀπ' τὸν ἴδιο τὸ Δωρεοδότη Θεὸ (βλέπε σχετικὰ στὸ πέμπτο κεφάλαιο, σ. 68 - 71). Ἀντίθετα, ἡ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου εἶναι βασικὴ καὶ ἀπαραίτητη προϋπόθεση γιὰ τὴν ἀποδοχὴ καὶ οἰκειοποίηση τῆς σωτηρίας

ποὺ δωρεὰν προσφέρει ὁ Θεός. Πρέπει νὰ θελήσῃ καὶ ὁ ἀνθρωπὸς καὶ νὰ δεχτῇ ἀκριβῶς θεληματικὰ καὶ ὄλόψυχα τὴ σωτηρία του καὶ συνειδητὰ πλέον νὰ ζήσῃ σύμφωνα μὲ τὸ θεῖο Νόμο.

β'. Πρόγνωση – προορισμὸς τοῦ Θεοῦ καὶ ἐλευθερία τοῦ ἀνθρώπου.

‘Υπῆρξαν ὅμως καὶ μερικοὶ –κυρίως ὁ ἐπίσκοπος στὴν Ἰππώνα τῆς Ἀφρικῆς (354–430 μ. Χ.) καὶ μεγάλος Λατίνος ἐκκλησιαστικὸς συγγραφεὺς Αύγουστίνος– ποὺ ὑποστήριξαν τὴ θεωρία ποὺ ὄνομάζεται ἀπόλυτος προορισμός.

Σύμφωνα μὲ τὴ θεωρία αὐτή, ἡ σωτηρία ἡ ἡ ἀπώλεια τοῦ ἀνθρώπου εἶναι προορισμένη καὶ προκαθορισμένη αὐθαίρετα γιὰ τὸν καθένα πρὶν γεννηθῆ καὶ σ' αὐτὴν δὲν παίζει κανένα ρόλο ἡ ἐλευθερία καὶ ἡ διαγωγὴ του.

Τὴ διδασκαλία ὅμως αὐτή, ποὺ πιστεύουν σήμερα οἱ Προτεστάντες, δὲν δέχεται ἡ Ἐκκλησία μας, ἡ ὁποία τονίζει ἀκριβῶς τὴ συνέργεια χάριτος καὶ ἐλευθερίας. Ἡ πρωτοβουλία, ὡπως ἔχουμε ἐξηγήσει, καὶ ἡ προσφορὰ - ἐξασφάλιση τῆς σωτηρίας εἶναι ἔργο τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ τὸ ναι ἡ ὅχι εἶναι τοῦ ἐλεύθερου ἀνθρώπου! Σὰν παντογνώστης βέβαια προγνωρίζει ὁ Θεὸς ποιοὶ θὰ σωθοῦν καὶ ποιοί δὲν θὰ σωθοῦν, ἀλλὰ δὲν τοὺς προορίζει αὐθαίρετα γιὰ τὴ σωτηρία ἡ μὴ οὕτε εὐθύνεται γι' αὐτὸ ὁ Θεός. “Οπως καὶ ὁ καλὸς γιατρός, μπορεῖ νὰ γνωρίζῃ τὸ ἀποτέλεσμα μιᾶς ἀρρώστιας, ἀλλὰ καὶ δὲν εὐθύνεται γι' αὐτὸ οὕτε αὐτὸς προκάλεσε τὴν ἀρρώστια. Ἡ ἐλεύθερη θέλησή τους λοιπὸν εἶναι αὐτὴ ποὺ τοὺς ὁδηγεῖ στὴ σωτηρία ἡ στὴν ἀπώλεια τοὺς ἀμαρτωλούς.

Εἶναι βλασφημία γιὰ τὴν ἀγαθότητα τοῦ Θεοῦ νὰ πιστεύουμε πῶς Αὔτὸς εἶναι αἰτία τῆς ἀπώλείας τῶν ἀμαρτωλῶν, ἀφοῦ τοὺς ἔχει αὐθαίρετα προορίσει γι' αὐτήν. Τί νόημα τότε ἔχουν ὅλα ἐκεῖνα τὰ χωρία τῆς Ἀ. Γ., ποὺ καλοῦν σὲ μετάνοια, ποὺ διδάσκουν καὶ ζητοῦν τὴ θέληση καὶ τὴν προσπάθεια, τὸν ἀγώνα τοῦ ἀνθρώπου; Εἶναι ἐπίσης βλασφημία κατὰ τῆς Ἀ. Γ., τῆς αἰωνίας ἀληθείας, ὡπως εἴδαμε, νὰ πιστεύουμε πῶς «κρύβει» τὴν πραγματικὴ ἀληθεία(!) Ἡ ἀγιογραφικὴ ἀποψη εἶναι πῶς «ὁ Θεὸς πάντας ἀνθρώπους θέλει σωθῆναι καὶ εἰς ἐπίγνωσιν ἀληθείας ἐλθεῖν.» (ΑΤιμ. 2, 4) καὶ σ' ὅλους δωρεὰν προσφέρει τὴ σωτηρία, ἀρκεῖ νὰ τὸ θελήσουν καὶ νὰ ζήσουν καὶ μετὰ τὴ μετάνοιά τους «ἐν μετανοίᾳ», μὲ πίστη καὶ ὑπακοὴ στὸ Σωτῆρα.

Τὴν πίστη καὶ τὴν ὑπακοὴ ὁ Χριστιανὸς ἐκδηλώνει μὲ τὴ συνειδητὴ συμμετοχὴ του στὰ ἄγια Μυστήρια τῆς Ἐκκλησίας καὶ

μὲ τὶς καλὲς ἡ ἐνάρετες πράξεις (βλ. σ. 77). Άλλὰ σχετικὰ μ' αὐτὰ θὰ κάνουμε λόγο στὸ δεύτερο μέρος τοῦ βιβλίου.

Ἐρωτήσεις – Ἐφαρμογὴ

1. Ποιά εἶναι ἡ ἔννοια τῆς Ἑκκλησίας; Ποιά σχέση (λεκτική) ἔχει ἡ λέξη «ἐκκλησία» καὶ «παράκλητος»; Ποιά σχέση (πνευματική) ἔχει ἡ Ἑκκλησία καὶ ὁ Παράκλητος;

2. Γιατί ἡ Ἑκκλησία εἶναι καὶ λέγεται «Σῶμα Χριστοῦ»;
3. Τί σημαίνουν τὰ ρ. στρατεύομαι καὶ θριαμβεύω γιὰ τὴν Ἑκκλησία; Τότε ἐσύ πρέπει νὰ είσαι ἕνας στρατιώτης τῆς Ἑκκλησίας. Ποιά εἶναι τὰ ὅπλα σου, τὸ ἔργο σου;

4. Πότε ἔχουμε αἵρεση καὶ πότε σχίσμα καὶ ἄρα τί σημαίνουν;
5. Ό «στρατηγός» - Παῦλος σοῦ λέει: Β' Τιμ. 2, 3. Τί ἀπαντᾶς;
6. Τὸ ἴδιο στά: Β' Κορ. 10, 4 – 5, Β' Τιμ. 1, 18 – 19.
7. Τί σημαίνει «ἀποστολική» Ἑκκλησία;
8. Ποιό εἶναι τὸ ἔργο τῆς Ἑκκλησίας;
9. Τί σημαίνει θ. χάρη; 'Απ' ὅσα ἔμαθες ὡς τώρα πῶς τὴν ἀποκτᾶμε;

10. 'Ο ἀπόστολος Παῦλος ἐλέγχει τοὺς Γαλάτες: «... τῆς χάριτος ἐξεπέσατε...» (Γαλ. 5, 4). Τί σημαίνει ἀπ' ὅ,τι ὡς τώρα γενικὰ ξέρεις «ἐκπιπτωση τῆς χάριτος»; Πότε ὁ Χριστιανὸς δὲν διατρέχει τέτοιον κίνδυνο;

11. Ποιές «Παραβολὲς» θυμᾶσαι ποὺ ἀλληγορικὰ μιλοῦν γιὰ τὴν Ἑκκλησία;

12. 'Ο Κύριος εἶπε γιὰ τὴν Ἑκκλησία Του: «Καὶ πύλαι Ἀδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς.» (Ματθ. 12, 18). Τί σημαίνει αὐτό; Ποιές ἀποδείξεις ἔχουμε;

13. Ποιοί εἶναι «οἱ θεμέλιοι» τῆς Ἑκκλησίας, πόσοι καὶ γιατί;

14. Ποιά εἶναι τὰ προνόμια τοῦ μέλους τῆς Ἑκκλησίας καὶ ποιές οἱ ύποχρεώσεις του;

15. 'Ο ἄγιος Κυπριανὸς (Περὶ ἐνότητος τῆς Ἑκκλ. 6) λέγει: «Δὲν μπορεῖ νὰ ἔχῃ τὸ Θεὸν πατέρα, ὅποιος δὲν ἔχει τὴν Ἑκκλησία Μητέρα». Γιατί;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

“Η ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΑΙΩΝΟΣ”

1. Η παρούσα ζωὴ καὶ ὁ σωματικὸς θάνατος.

α'. Έχουμε κάμει ἐκτενὴ λόγο (σ.84) γιὰ τὸν πνευματικὸ θάνατο, τὸ θεληματικὸ δηλαδὴ χωρισμὸ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸν ἀγαθὸ Θεὸ μὲ τὴν ἀμαρτία, καθὼς καὶ γιὰ τὸν προσωρινὸ σωματικὸ θάνατο, τὸ χωρισμὸ τῆς ψυχῆς ἀπὸ τὸ σῶμα, τὴ φθορὰ καὶ διάλυση τοῦ σώματος «εἰς τὰ ἔξ ὡν συνέτεθη».

Ἐπειδὴ ὅμως στὴ γῆ αὐτὴ ἐρχόμαστε μὲ τὴν κληρονομία τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος καὶ τὴ συνέπεια του, τὸ σωματικὸ θάνατο, τὸ «ὅντως φοβερώτερον μυστήριον» τοῦ θανάτου ἀπὸ τοὺς ἀπίστους θεωρεῖται, ἐνῶ δὲν εἶναι, φυσικὴ κατάσταση γιὰ τὸν ἄνθρωπο.

Οπως ὅμως ἔχουμε εἰπεῖ, γιατὶ τότε τόση ὀδύνη νὰ προκαλῇ ὁ θάνατος, ἡ ἱστορικὴ ἐπάνω στὴ γῆ ἐξαφάνιση τοῦ ἀνθρώπου, καὶ γιατὶ τίποτε ἄλλο νὰ μὴ θέλῃ καὶ νὰ μὴν ἐπιδιώκῃ ὁ ἄνθρωπος, ὅσο τὴ ζωὴ του στὸν κόσμο τοῦτο, ἔστω καὶ ἂν εἶναι ζωὴ ἀφόρητη καὶ «βίος ἀβίωτος»;

«Ὦ θάνατε, ὡς (=πόσο) πικρόν σου τὸ μνημόσυνον . . .!» (Σ. Σειρ. 41,1).

Ἡ πανανθρώπινη ἔπειτα πίστη στὴ μεταθανάτια ζωὴ, καὶ μάλιστα μακαριότερη καὶ τελειότερη ἀπ' τὴν παρούσα, εἶναι τρανότατο δεῖγμα πῶς ἡ ζωὴ, καὶ μάλιστα ἡ ζωὴ τῆς μακαριότητος, εἶναι ἡ μόνη φυσικὴ κατάσταση τοῦ ἀνθρώπου. Καὶ ὁ μεγαλύτερος ἄπιστος εἶναι δυσκολώτατο νὰ παραδεχτῇ ἀληθινὰ τὴ στιγμὴ ποὺ βλέπει «τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ πλασθεῖσαν ἡμῖν ὥραιότητα» νὰ κοίτεται ἄπνοη, ἄμορφη καὶ φοβερὴ πῶς ὅλα τερματίζουν μὲ τὴ βαριὰ καὶ ψυχρὴ πλάκα τοῦ τάφου! Ἀκριβῶς, πολλοὶ ἄπιστοι καὶ ἀδιάφοροι πρίν, ἀτενίζοντας τὸ φρικτὸ θέαμα τοῦ θανάτου

καὶ μὴ θέλοντας νὰ πιστεύσουν στὴν ἐξαφάνιση τοῦ ἀνθρώπου, ζήτησαν νὰ ἐρευνήσουν καλύτερα τὸ μέγα θέμα καὶ βρῆκαν τὴν ἀληθινὴ—μόνη ἐξήγησὴ Του στὴν πίστη τοῦ Χριστιανισμοῦ.

“Οσο καὶ ἂν φαίνεται ἵσως γιὰ μερικοὺς ἀποκρουστικὸ στὴν ἀρχή, εἶναι πολὺ καλὸ καὶ παρήγορὸ νὰ μελετήσῃ κανεὶς τὴν ώραιότατη, νεκρικὴ ποίηση τῆς Ἐκκλησίας μας, τὴ Νεκρώσιμη Ἀκολουθία, γιὰ νὰ ιδῇ πῶς φιλοσοφεῖ ὁ Χριστιανὸς καὶ ποιὰ εἶναι ἡ πραγματικὴ φιλοσοφία τοῦ θανάτου!

«Θρηνῶ καὶ ὀδύρομαι, ὅταν ἐννοήσω τὸν θάνατον, καὶ ἴδω ἐν τοῖς τάφοις κειμένην, τὴν κατ' εἰκόνα Θεοῦ, πλασθεῖσαν ἡμῖν ὥραιότητα, ἄμορφον, ἄδοξον, μὴ ἔχουσαν εἶδος. “Ω τοῦ θαύματος! Τί τὸ περὶ ἡμᾶς τοῦτο γέγονε μυστήριον! Πῶς παρεδόθημεν τῇ φθορᾷ; Πῶς συνεδέθημεν τῷ θανάτῳ; “Οντως Θεοῦ προστάξει, ως γέγραπται, τοῦ παρέχοντος τοῖς μεταστᾶσι τὴν ἀνάπauσιν». (Ψάλλεται σὲ ἥχο πλ. δ').

Συνέπεια λοιπὸν τῆς ἀμαρτίας καὶ παραχώρηση τοῦ ἀγαθοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν αἰώνια, ἀλλὰ μακαρία ζωὴ τῆς ψυχῆς καὶ μετὰ καὶ τοῦ σώματος εἶναι ὁ σωματικὸς θάνατος.

β'. Ἔτσι, δὲν εἶναι ἀπαισιόδοξος ὁ Χριστιανισμός, ὅταν λέγη πῶς «πάντα ματαιότης τὰ ἀνθρώπινα» στὴ γῆ αὐτή, ἀλλ' ἀντίθετα αἰσιοδοξότατος, γιατὶ κοιτάει¹ καὶ ζητάει τὴν οὔσια, τὴν πραγματικὴ καὶ αἰώνια ζωὴ ψυχῆς καὶ σώματος. ‘Η παρούσα ζωὴ ἔχει νόημα μόνο σὰν προπαρασκευὴ γιὰ τὴν αἰώνια καὶ μακαρία ζωή, τῇ «ζωὴ τοῦ μέλλοντος αἰώνος». Εἶναι στάδιο πνευματικοῦ ἀγώνα καὶ περίοδος, ἡ μοναδικὴ μάλιστα, μετανοίας καὶ ἐξασφαλίσεως τοῦ εἰσιτηρίου γιὰ τὴν ἄλλη ζωή: τῆς πίστεως καὶ τοῦ ἀγιασμοῦ, ὅπως ἔχουμε τούτους.

Τὸ ὅτι ἡ μέλλουσα ζωὴ εἶναι ἀόρατη, δὲν σημαίνει πῶς δὲν ὑπάρχει καὶ ἐπομένως δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀπασχολῇ. Καὶ τὸ μέλλον τῆς ζωῆς αὐτῆς εἶναι ἄγνωστο, ἀλλὰ καὶ δὲν ὑπάρχει τίποτε ἄλλο ποὺ τόσο μᾶς ἀπασχολεῖ δύσο αὐτό, καὶ σωστά.

Γι' αὐτὸ πρέπει νὰ κάνουμε χρήση τῶν ἀγαθῶν τῆς ζωῆς αὐτῆς, ἀλλ' ὅχι κατάχρηση. Θὰ εἶναι τὰ μέσα, ὅχι ὁ σκοπὸς τῆς ζωῆς. “Ἄν ἡταν ὁ σκοπός, τότε γιατὶ φεύγουν σὰν σκιὰ καὶ ὄνειρο; Γιατὶ νὰ μὴν εἶναι γιὰ ὄλους, ἀφοῦ γιὰ ὄλους εἶναι ἡ παρούσα ζωή;

«Ἀληθῶς ματαιότης τὰ σύμπαντα, ὁ δὲ βίος σκιὰ καὶ ἐνύπνιον· καὶ γὰρ μάτην ταράττεται πᾶς γηγενής, ως εἴπεν

ή Γραφή· ὅτε τὸν κόσμον κερδήσωμεν, τότε τῷ τάφῳ οἰκήσωμεν, ὅπου ὁμοῦ βασιλεῖς καὶ πτωχοί· διό, Χριστὲ ὁ Θεός, τοὺς μεταστάντας ἀνάπauσον, ώς φιλάνθρωπος». (Ψάλλεται σὲ ἥχο πλ. β').

‘Η παρούσα ζωὴ λοιπὸν δὲν εἶναι οὕτε μπορεῖ νὰ εἶναι μόνιμη κατοικία μας, ἀλλὰ γέφυρα καὶ πύλη πρὸς τὴν αἰώνιότητα.

2. Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς καὶ ἡ κατάστασή της.

α'. Μερικὴ κρίση.

Εἶναι πανανθρώπινη, ἀλλὰ κυρίως χριστιανικὴ πίστη πῶς μετὰ τὸ σωματικὸ θάνατο ἡ ψυχὴ ζῇ καὶ ύπάρχει ἀθάνατη.

‘Ἀλλὰ ποῦ καὶ πῶς ζῇ ἡ ψυχὴ μετὰ θάνατον; «Μεταβαίνει» στὸν Παράδεισο ἢ στὴν Κόλαση, εύτυχισμένη ἢ δυστυχισμένη;

‘Ἡ θ. Ἀποκάλυψη μᾶς ἀποκαλύπτει πῶς μετὰ τὸ θάνατο ἡ ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου κρίνεται γιὰ τὴν ἡθικὴ διαγωγὴ τῆς στὴν παρούσα ζωὴ:

‘Απόκειται τοῖς ἀνθρώποις ἄπαξ ἀποθανεῖν, μετὰ δὲ τοῦτο κρίσις». (Ἐθρ. 9,27).

‘...ἔναντι Κυρίου ἐν ἡμέρᾳ τελευτῆς ἀποδοῦναι ἀνθρώπῳ κατὰ τὰς ὄδούς αὐτοῦ...πρὸ τελευτῆς μὴ μακάριζε μηδένα.» (Σ. Σειρ. 11, 26, 28).

‘Ἡ κρίση αὐτὴ εἶναι μερική, δηλαδὴ ὅχι τελική. Εἶναι μία πρόγευση τῆς μελλοντικῆς καταστάσεως τῆς ψυχῆς καὶ ἀνάλογη πάντα μὲ τὰ ἔργα τῆς ζωῆς αὐτῆς. Τὸ τελικὸ κριτήριο τῆς μερικῆς κρίσεως εἶναι ἡ στιγμὴ τοῦ θανάτου τὸ τελευταίο περιθώριο μετανοίας καὶ λήψεως θέσεως γιὰ τὴν ἄλλη ζωὴ.

β'. Μέση κατάσταση.

‘Ἡ κατάσταση τῶν ψυχῶν πρὶν ἀπ’ τὴν τελικὴ κρίση τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Κυρίου εἶναι οὕτε ἀπόλυτη μακαριότης τῶν ἀγαθῶν ψυχῶν κοντὰ στὸν ἀγαθὸ Θεὸν οὕτε πάλι ἀπόλυτη δυστυχία καὶ αἰώνια κόλαση τῶν πονηρῶν καὶ ἀμετανοήτων. Εἶναι μία μέση κατάσταση, ὡσπου νὰ γίνη ἡ συντέλεια τοῦ κόσμου.

Εἶναι ὅμως μία κατάσταση συνειδητῆς ύπαρξεως καὶ ἐπικοινωνίας μεταξύ των, ὅπως καὶ μεταξὺ τῶν ζώντων «ἐν σώματι»,

άλλα μὲ τὴν προσευχή. (Τὰ λεγόμενα «πνευματικὰ φαινόμενα», ποὺ ἐνεργοῦν τὰ «μέντιουμ», ἔχει ἀποκηρύξει ἡ Ἐκκλησία μας ως σατανικά, δτὶ δηλαδὴ γίνονται μὲ τὴν ἐπενέργεια πονηρῶν πνευμάτων.)¹

Ἐξάλλου ἡ μέση κατάσταση διακρίνεται σὲ βαθμούς μακαριότητος ἢ δυστυχίας, ἀνάλογα μὲ τὴν πίστη καὶ τὸν ἀγιασμὸν τοῦ πιστοῦ στὴ ζωὴ αὐτῆ. Καμία ὅμως ἄλλαγῇ ἢ μεταπήδηση ἀπὸ τὴ μία κατάσταση στὴν ἄλλη δὲν μπορεῖ νὰ γίνῃ, ὥστα στὴν παρούσα ζωὴ. Ἔκείνη εἶναι ζωὴ «ἄτρεπτη». Σύμφωνα ὅμως μὲ τὴ χριστιανικὴ πίστη, τὸ ἔλεος τοῦ Θεοῦ θὰ φανῇ εὔνοϊκὸ σ' ὅσους ἀπὸ ἀθέλητη ἀνθρώπινη ἀδυναμία πέθαναν ὅχι σὲ ἀμετανοησία καὶ ἀπιστία, ἀλλὰ μὲ ἀδυναμίες καὶ ἀτέλειες, γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν ὅποιων οἱ ζῶντες κάνουμε προσευχὴς καὶ μνημόσυνα ἰκετεύοντας τὸν πολυεύσπλαχνο γιὰ τὴν ἀνάπausη τῶν ἀγαπημένων μας.

Τέλος ἡ μέση κατάσταση αὐτὴ τῶν ἀύλων ψυχῶν ὑπάρχει σὲ ὄρισμένο, ἀλλὰ «ἀκριβῶς» ἄγνωστο σὲ μᾶς τόπο, τὸν "Ἄδην γενικά, ποὺ διακρίνεται ὅμως σὲ τόπο τῶν δικαίων καὶ τόπο τῶν ἀμαρτωλῶν.

γ'. Ἡ κρίση γενικὰ τῶν π.Χ. καὶ τῶν μὴ Χριστιανῶν, ἀλλ' ὅχι ἀθρήσκων μ.Χ.

Ἡ κρίση τῶν π.Χ. ψυχῶν, ποὺ βρίσκονταν στὸν "Άδην πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου, ἔγινε ἥδη ἀνάλογα μὲ τὴ στάση ποὺ πήραν στὸ κήρυγμα τῆς σωτηρίας τοῦ Προδρόμου καὶ τοῦ Κυρίου, ποὺ κήρυξαν στὸν "Άδη. "Οσοι ἀπὸ τὴ ζωὴ αὐτὴ δὲν εἴχαν διαστραφῆ ἐντελῶς, «πωρωθῆ», πίστευσαν καὶ σώθηκαν, ἐνῶ οἱ ἄλλοι ἔμειναν σκλάβοι στὴ διεστραμμένη φύση τους καὶ τὸ Διάβολο.

Ἐξάλλου τοὺς μ.Χ. μὴ Χριστιανούς, ἀλλ' ὅχι ἀθρήσκους καὶ ἀπίστους, ὁ Θεὸς θὰ κρίνῃ μὲ βάση τὸν ἔμφυτο ἡθικὸ νόμο τῆς συνειδήσεως καὶ τοὺς νόμους τῆς θρησκείας—πίστεώς τους, ἀρκεῖ ἡ μὴ προσέλευσή τους στὸ Χριστιανισμὸν νὰ ὀφείλεται σὲ ἄγνοια ἀθέλητη, ἐνῶ ἡ προαίρεσή τους εἶναι ἀγαθὴ καὶ εἰλικρινής.

«Οὐκ ἔστι προσωπολήπτης (= δὲν κρίνει μεροληπτικὰ) ὁ Θεός, ἀλλ' ἐν παντὶ ἔθνει ὁ φιβούμενος αὐτὸν καὶ ἐργαζόμενος δικαιοσύνην δεκτὸς Αὔτῷ ἔστι.» (Πραξ. 10,35).

1. Πλήρη ἐξέταση ἀπὸ ιστορικὴ καὶ ἐκκλησιαστικὴ ἀποψη τοῦ «Πνευμοῦ» κάνει ὁ καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Πανεπιστημίου 'Αρ. Παν. Ν. Τρεμπέλας στὸ ὅμωνυμο βιβλίο του.

3. Ἡ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου.

α'. Βέβαιη, ἀλλ' ἄγνωστη ἡ ἡμέρα.

Στὸ Ἰ. Σύμβολο τῆς Πίστεως διακηρύττουμε τὴν πίστη μας στὸν Κ. ἡ. Ἰ.Χ. ὡς:

«καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς, οὐ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος».

Ἡ πίστη αὕτη βασίζεται σὲ πλεῖστα χωρία τῆς Κ.Δ., ποὺ ἀναφέρονται στὰ ἴδια τὰ λόγια τοῦ Κυρίου καὶ τῶν Ἀποστόλων Του. Ὁ ἴδιος ὁ Κύριος προφητεύει καὶ περιγράφει τὴν ἡμέρα ἑκείνη στὸ 25ο κεφ. τοῦ κατὰ Ματθαίον, τὸ «Εὔαγγέλιο τῆς κρίσεως»:

«Οταν δὲ ἔλθῃ ὁ Υἱὸς τοῦ ἀνθρώπου ἐν τῇ δόξῃ αὐτοῦ καὶ πάντες οἱ ἄγιοι Ἀγγελοι μετ' αὐτοῦ, τότε συναχθήσεται ἔμπροσθεν αὐτοῦ πάντα τὰ ἔθνη (=ζῶντες καὶ νεκροὶ-ἀναστημένοι) καὶ ἀφοριεῖ (=θὰ ξεχωρίσῃ) αὐτοὺς τῶν ἐρίφων.» (Στιχ. 31-32).

Πότε ὅμως θὰ γίνη ἡ ἔνδοξη καὶ ποθητὴ Δευτέρα Παρουσία τοῦ Κυρίου μας;

«Περὶ δὲ τῆς ἡμέρας ἑκείνης καὶ τῆς ὥρας οὐδεὶς οἴδεν οὐδὲ οἱ Ἀγγελοι τῶν οὐρανῶν, εἰ μὴ ὁ Πατήρ μου μόνος...» (Ματθ. 24, 36).

«Γρηγορεῖτε οὖν (= ἀγρυπνεῖτε καὶ προσέχετε), ὅτι οὐκ οἴδατε ποίᾳ ὥρᾳ ὁ Κύριος ὑμῶν ἐρχεται... Γίνεσθε ἔτοιμοι...» (Στιχ. 42,44).

Εἶναι ἐπομένως, σύμφωνα μὲ τὸ ρητὸ λόγο τοῦ Κυρίου, πλάνη καὶ ἀπάτη ἡ δοξασία τῶν Χιλιαστῶν ποὺ «ὄρίζουν» ἡμέρες καὶ ποὺ γι' αὐτὸ ἔχουν ἐπανειλημμένα διαψευστὴ καὶ γελοιοποιηθῆ. Οἱ Χιλιαστὲς ἡ Μάρτυρες τοῦ Γιεχωβᾶ ἄλλωστε δὲν πιπτεύουν σὲ Χριστὸ καὶ σὲ Ἐκκλησία, ὅπως μᾶς τὴν παρέδωκε ὁ Κύριος διὰ τῶν Ἀποστόλων Του. «Ολα τὰ ἔχουν διαστρέψει καὶ θερμηγεύσει καὶ τελικὰ δὲν πιστεύουν σὲ τίποτε. (Δὲν πιπτούν: 1) στὴν Ἀγία Τριάδα, 2)στὸν Κ. ἡ. Ἰ.Χ. ὡς Θεό, 3)στὴν

ὕπαρξη ζωῆς μετὰ θάνατον, 4)στὴν Ἐκκλησία, ποὺ τὴν ὄνομά-
ζουν σατανική! κ.ἄ.)!!'.

β' Προγνωστικὰ «σημεῖα».

‘Ωστόσο ὁ Κύριος καὶ οἱ Ἀπόστολοί Του μᾶς ἀποκάλυψαν
μερικὰ «σημεῖα» ποὺ πρέπει νὰ προηγηθοῦν τῆς συντελείας
τοῦ κόσμου. Αύτὰ εἶναι τὰ ἔξης:

1. Ἡ παγκόσμια ἐξάπλωση τοῦ Εὐαγγελίου-Ἐκκλησίας.

«Καὶ κηρυχθήσεται τοῦτο τὸ Εὐαγγέλιον τῆς βασιλείας
ἐν ὅλῃ τῇ οἰκουμένῃ εἰς μαρτύριον (= βεβαίωση τοῦ μό-
νου τρόπου τῆς σωτηρίας καὶ κριτηρίου τῆς ἀπιστίας τους)
πᾶσι τοῖς ἔθνεσι, καὶ τότε ἥξει τὸ τέλος.» (Ματθ. 24, 14).

«Καὶ ἄλλα πρόβατα ἔχω, ἃ οὐκ ἔστιν ἐκ τῆς αὐλῆς ταύ-
της· κάκεινά με δεῖ ἀγαγεῖν καὶ τῆς φωνῆς μου (= τοῦ
Εὐαγγελίου) ἀκούσουσι καὶ γενήσεται μία ποίμνη, εἰς ποι-
μῆν.» ('Ιωάν. 10, 16).

2. Ἡ πίστη στὸν Κ. ἡ. Ἰ.Χ. καὶ τὴν Ἐκκλησία Του τῶν Ιου- δαίων.

“Οπως εἶναι γνωστό, οἱ Ἐβραῖοι σὰν σύνολο δὲν πίστευσαν
καὶ δὲν πιστεύουν ὅτι ὁ Ἄναμενόμενος Μεσσίας ἦταν ὁ Χρι-
στός. Δυστυχῶς τὸν περίμεναν καὶ τὸν περιμένουν σὰν ἐπίγειο
βασιλέα παρερμηνεύοντας τὴν Ἀ.Γ. Θὰ ἔρθη ὅμως ἡμέρα ποὺ
θὰ συνέλθουν ἀπ' τὴν πλάνη τους καὶ «ὅψονται εἰς ‘Ον ἐξεκέν-
τησον» ('Ιωάν. 19, 37).

«...πώρωσις ἀπὸ μέρους τῷ Ἰσραὴλ γέγονεν, ἄχρις οὗ
τὸ πλήρωμα τῶν ἔθνῶν εἰσέλθῃ, καὶ οὕτω πᾶς Ἰσραὴλ σω-
θήσεται.» (Ρωμ. 11, 25-26).

3. Ἡ κυριαρχία τοῦ Ἀντιχρίστου καὶ τῶν «ψευδοπροφητῶν».

‘Ο Ἀντίχριστος, κατὰ τοὺς ἀγίους Πατέρες, εἶναι ὁ Σατανᾶς
καὶ ψευδοπροφήτες οἱ διάφοροι αἱρετικοί, ποὺ πλανοῦν καὶ
ἀποσποῦν ἀπ' τὴν ὄρθη πίστη, ὥστε νὰ φανοῦν οἱ πραγματικοὶ

1. 'ΑΞΙΖΕΙ νὰ διαβάσῃ κανεὶς τὸ σύντομο καὶ κατατοπιστικὸ βιβλίο τοῦ θε-
ολόγου Ιω. Θ. Κολιτσάρα, Οἱ Μάρτυρες τοῦ Ἱεχωβᾶ, ἔκδ. «Ζωὴ
Ἀθῆναι 1961, ἡ ἄλλα παρόμοια βιβλία, ποὺ ἀποκαλύπτουν τις χιλιαστικὲς Γ
νεῖς.

πιστοὶ καὶ ἐκλεκτοί. Εἶναι ἡ περίοδος τῆς δοκιμασίας τῶν πιστῶν.

4. Διάφορα φυσικὰ καὶ ἄλλα σημεῖα.

Αὐτὰ εἶναι:

α'. «Πόλεμοι καὶ ἀκοαὶ πολέμων...» (Ματθ. 24, 6).

β'. «Σεισμοὶ μεγάλοι κατὰ τόπους καὶ λιμοὶ (= πείνα-δυστυχία) καὶ λοιψοὶ (= ἀσθένειες), φόβητρά τε καὶ σημεῖα ἀπ' οὐρανοῦ μεγάλα.» (Λουκ. 21,11).

γ'. «Τότε παραδώσουσιν ὑμᾶς (= τοὺς πιστοὺς) εἰς θλίψιν καὶ ἀποκτενοῦσιν ὑμᾶς καὶ ἔσεσθε μισούμενοι ὑπὸ πάντων διὰ τὸ ὄνομά μου.» (Ματθ. 24,9).

«Καὶ τότε ἥξει (= θὰ ἔρθῃ) τὸ τέλος.» (Ματθ. 24,13).

4. Σωματικὴ ἀνάσταση καὶ ἀφθαρτοποίηση νεκρῶν καὶ ζώντων.

Τὸ μυστηριώδη τρόπο μὲ τὸν ὅποιον θὰ γίνη ἡ σωματικὴ ἀνάσταση τῶν νεκρῶν καὶ ἡ μεταμόρφωση-ἀφθαρτοποίηση τῶν ζώντων μᾶς περιγράφει ὁ θεῖος Παῦλος:

«...Αὔτὸς ὁ Κύριος ἐν κελεύσματι, ἐν φωνῇ Ἀρχαγγέλου καὶ ἐν σάλπιγγι Θεοῦ καταβήσεται ἀπ' οὐρανοῦ καὶ οἱ νεκροὶ ἐν Χριστῷ ἀναστήσονται πρῶτον.» (Α' Θεσ. 4, 16).

«Ἐπειτα ἡμεῖς οἱ ζῶντες οἱ περιλειπόμενοι» (στιχ. 17) «πάντες μὲν οὐ κοιμηθησόμεθα (= δὲν θὰ πεθάνουμε πρῶτα), πάντες δὲ ἀλλαγησόμεθα» (= ζωντανοὶ θὰ μεταμορφωθοῦμε. Α' Κορ. 15, 51).

«Ἐν ἀτόμῳ (= ἀπότομα), ἐν ριπῇ ὀφθαλμοῦ... οἱ νεκροὶ ἐγερθήσονται ἀφθαρτοὶ καὶ ἡμεῖς ἀλλαγησόμεθα» (ἐπίσης ἀφθαρτοι. Α' Κορ. 15, 52).

Ἡ ἀνάσταση τῶν νεκρῶν καὶ ἡ «ἀλλαγὴ» τῶν ζώντων θὰ εἶναι γενική, γιὰ δικαίους καὶ ἀδίκους, ἀγαθούς καὶ πονηρούς:

«Τοὺς γὰρ πάντας ἡμᾶς φανερωθῆναι δεῖ ἔμπροσθεν τοῦ βήματος τοῦ Χριστοῦ, ἵνα κομίσηται (= ἀπολάβῃ) ἔκαστος τὰ διὰ τοῦ σώματος πρὸς ἄ ἐπραξεν, εἴτε ἀγαθὸν εἴτε κακόν.» (Β' Κορ. 5,10).

Τὸ δόγμα τοῦτο τῆς σωματικῆς ἀναστάσεως ὅλων καὶ τῆς ἐπανενώσεως τοῦ ἰδίου ἀκριβῶς σώματος μὲ τὴν ἄυλη ψυχὴν κάθε ἀνθρώπου εἶναι δόγμα μόνο τοῦ Χριστιανισμοῦ καὶ θὰ γίνη ὡς θαῦμα τῆς παντοδυναμίας καὶ τῆς ἀγαθότητος τοῦ Θεοῦ, ὥστε νὰ μὴ ματαιωθῇ τὸ θεῖο σχέδιο, νὰ εἶναι δηλαδὴ ὁ ἀνθρώπος πνευματούλικὴ ὑπαρξη.

Τότε οἱ δίκαιοι θὰ σκιρτήσουν βλέποντας τὰ σώματά τους καὶ τὰ σώματα τῶν ἀγαπημένων τους ἄφθαρτα, βλέποντας ὅρατὰ καὶ αἰσθητὰ τὰ σώματα τοῦ Ἀναστάντος Κυρίου μας, τῆς Παναγίας, τῶν Ἅγιων Πάντων!

Τότε θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ καταπληκτικὴ προφητεία τοῦ Ἱεζεκιήλ:

«Ἐγένετο ἐπ' ἐμὲ χεὶρ Κυρίου καὶ ἐξῆγαγέ με ἐν Πνεύματι Κύριος καὶ ἔθηκέ με ἐν μέσῳ τοῦ πεδίου καὶ τοῦτο ἦν μεστὸν ὀστέων ἀνθρωπίνων· καὶ περιήγαγέ με ἐπ' αὐτὰ κυκλόθεν κύκλῳ καὶ ἴδού πολλὰ σφόδρα ἐπὶ προσώπου τοῦ πεδίου, ἔντονα σφόδρα... Καὶ εἶπε πρός με· προφήτευσον ἐπὶ τὸ πνεῦμα, προφήτευσον, υἱὲ ἀνθρώπου, καὶ εἰπὸν τῷ πνεύματι· τάδε λέγει Κύριος· ἐκ τῶν τεσσάρων ἀνέμων (= ἀπ' ὅλα τὰ σημεῖα) ἐλθε καὶ ἐμφύσησον εἰς τοὺς νεκροὺς τούτους καὶ ζησάτωσαν... Καὶ εἰσῆλθεν εἰς αὐτοὺς τὸ πνεῦμα (= ἐπανενώθηκε ψυχὴ καὶ σῶμα) καὶ ἔζησαν καὶ ἔστησαν ἐπὶ τῶν ποδῶν αὐτῶν, συναγωγὴ πολλὴ σφόδρα...» (Ἱεζ. 37, 1-10).

5. Συντέλεια καὶ ἀφθαρτοποίηση οὐρανοῦ καὶ γῆς.

Ταυτόχρονη θὰ εἶναι καὶ ἡ μεταμόρφωση καὶ ἀφθαρτοποίηση τῆς ύλικῆς κτίσεως. Ἡ σημερινὴ μορφὴ τοῦ ύλικοῦ κόσμου θὰ «παρέλθῃ» ὄριστικά, ὅχι σὰν ἐξαφάνιση καὶ ἐκμηδένιση, ἀλλὰ σὰν ἀλλαγὴ καὶ μεταμόρφωση. (Ἡ χριστιανικὴ αὐτὴ πίστη σήμερα ύποστηρίζεται καὶ ἀπ' τοὺς φυσικούς, ποὺ «προβλέπουν» τὸν «κοσμικὸ θάνατο», ἀλλαγὴ «ἐνεργείας»).

Οἱ λόγοι τοῦ Κυρίου εἶναι σαφεῖς:

«Ο οὐρανὸς καὶ ἡ γῆ παρελεύσονται.» (Ματθ. 24, 35).

Καὶ ὁ ἀπόστολος Πέτρος ἐξηγεῖ τὸν τρόπο:

«Οὐρανοὶ ροιζηδὸν (= μὲ βίαιη κίνηση καὶ πάταγο) παρελεύσονται, στοιχεῖα (= τὰ ύλικὰ) καυσούμενα λυθήσονται καὶ ἡ γῆ καὶ τὰ ἐν αὐτῇ ἔργα κατακαήσεται... καινοὺς

δὲ οὐρανοὺς καὶ γῆν καινὴν κατὰ τὸ ἐπάγγελμα αὐτοῦ προσδοκῶμεν, ἐν οἷς δικαιοσύνη κατοικεῖ». (Β' Πετρ. 3, 10; 13).

Τότε θὰ πραγματοποιηθῇ ἡ προφητεία τοῦ ἀποστόλου Παύλου γιὰ τὴν ύλικὴ κτίση:

«Καὶ αὐτὴ ἡ κτίσις ἐλευθερωθήσεται ἀπὸ τῆς δουλείας τῆς φθορᾶς εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς δόξης τῶν τέκνων τοῦ Θεοῦ.» (Ρωμ. 8,21)..

6. Ἡ δίκαιη τελικὴ κρίση τοῦ Κυρίου.

1. Τὸ ἀναφαίρετο καὶ ἀπαραβίαστο δῶρο τῆς ἐλευθερίας τοῦ ἀνθρώπου, ἔχουμε εἰπεῖ, προϋποθέτει καὶ τὴν εὐθύνη τῶν πράξεών του. Ἐλευθερία καὶ εὐθύνη εἶναι ἔννοιες ἀχώριστες. Θὰ ἥταν παραλογώτατο καὶ ἀδικότατο, ἂν δὲν ὑπῆρχε καμμιά εὐθύνη γιὰ τὴν κακὴ χρήση τῆς ἐλευθερίας τῶν κακῶν καὶ ἀντίστοιχα ἀμοιβὴ τῶν ἀγαθῶν. Τότε, γιατὶ νὰ ἔχουν ἀξία οἱ καλοὶ σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, ἀφοῦ, γιὰ νὰ γίνουν καὶ νὰ μείνουν καλοί, ἀγωνίζονται «μέχρις αἴματος», ἐπειδὴ τὸ κακὸ εἶναι βίαιο καὶ ἀσύδοτο;

Εἶναι λοιπὸν λογικὴ καὶ περισσότερο ἡθικὴ ἀνάγκη ἡ ὑπαρξη ἀντικειμενικῆς-πραγματικῆς δικαιοσύνης, πού, γιατὶ καταπατιέται ἐδῶ στὴ γῆ, πρέπει νὰ ὑπάρχῃ στὴν ἄλλη, τὴ μέλλουσα ζωὴ.

‘Ανεξάρτητα ὅμως ἀπ' τὴ λογικὴ αὐτὴ ἐξήγηση, τὴν ἀλήθεια αὐτὴ ἀπ' ἀρχῆς μέχρι τέλους της μᾶς ἀποκαλύπτει ἡ θ. Ἀποκάλυψη.

«Ἐγὼ γὰρ εἰμὶ ὁ ἀγαπῶν δικαιοσύνην καὶ μισῶν ἀρπάγματα ἐξ ἀδικίας· καὶ δῶσω τὸν μόχθον αὐτῶν δικαίοις...» (Ησ. 61, 8).

«Δίκαιος δὲ ὁν δικαιώς τὰ πάντα διέπεις.» (Σ. Σολ. 12, 15).

2. Ἡ δικαιοσύνη αὐτὴ θὰ θριαμβεύσῃ τὴν ἡμέρα τῆς Δευτέρας Παρουσίας τοῦ Κυρίου, ποὺ θὰ «κρίνῃ ζῶντας καὶ νεκρούς».

“Οπως εἴπαμε καὶ γιὰ τὴ μερικὴ κρίση τῶν ψυχῶν, ἡ δίκαιη κρίση τοῦ Κυρίου θὰ γίνη μὲ κριτήριο τὸ «εὔαγγέλιον τῆς βασιλείας...εἰς μαρτύριον πᾶσι τοῖς ἔθνεσι» (Ματθ. 24, 14), μὲ βάση «πάντα ὅσα ἐνετείλατο (ὁ Κύριος) τηρεῖν» (Ματθ. 28,20). Προ-

παντὸς ὅμως ἡ δίκαιη κρίση τοῦ Κυρίου θὰ γίνη μὲ τὸ «πλήρωμα» τοῦ Νόμου, τὴν ἀγάπη, ποὺ ὅχι μόνο δὲν βλάπτει (ἀρνητικὴ στάση-ἀποχή), ἀλλὰ κυρίως εὔεργετεῖ αὐτοπροσαίρετα, θυσιάζεται ὑπὲρ τῶν ἀδελφῶν της. Καὶ ἡ παράλειψη δηλαδὴ τῆς ἀγάπης εἶναι ἀδικία, ὅπως μᾶς ἀποκαλύπτει τὸ «Ἐύαγγέλιο τῆς κρίσεως» (Ματθ. 25, 31-46), ποὺ «παραλείπει» ἄλλους λόγους καὶ κριτήρια καὶ τονίζει μόνο τὴ θετικὴ ἀγάπη, γιὰ νὰ φανῆ ἔτσι ἡ ἀνυπολόγιστη ἀξία τῆς ἀγάπης, ποὺ εἶναι ἡ φύση τοῦ Θεοῦ!

‘Ο χαροποιὸς ἡ ὁ φοβερὸς λόγος Του θὰ εἶναι τό:

«Ἐφ’ ὅσον ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων (—καὶ θὰ δείξῃ κάποιο Λάζαρο!—), ἐμοὶ ἐποιήσατε..»

«Ἐφ’ ὅσον οὐκ ἐποιήσατε ἐνὶ τούτων τῶν ἀδελφῶν μου τῶν ἐλαχίστων, οὐδὲ ἐμοὶ ἐποιήσατε..»

7. Οἱ «δίκαιοι» καὶ ἡ «αἰώνιος ζωὴ» κοντὰ στὸ Θεό.

α'. «Δίκαιοι-δικαίωση».

Τὸ «Ἐύαγγέλιο τῆς κρίσεως» χαρακτηρίζει «δικαίους» τὰ πιστὰ «πρόβατα» τῆς Ποιμνῆς τοῦ Χριστοῦ, τῆς Ἔκκλησίας, ὅπου Ἐκεῖνος ὁ Ποιμὴν, ἔγινε τὸ «Ἀρνίον τὸ ἐσφαγμένον» (Ἄποκ. 5, 6), γιὰ νὰ τὰ λυτρώσῃ, νὰ τὰ ἀποκαταστήσῃ καὶ πάλι στὸ «κατ’ εἰκόνα καὶ καθ’ ὄμοιώσιν», ἀλλὰ καὶ νὰ τὰ θρέψῃ στὴ νέα τους ζωὴ καὶ κατάσταση, ποὺ τώρα, γίνεται «αἰώνιος ζωὴ».

Ποιὰ ἔννοια ὅμως ἔχει αὐτὴ ἡ «δικαιοσύνη», ποὺ γίνεται «αἰώνιος ζωὴ»; Δίκαιος σημαίνει αὐτὸς ποὺ φυλάει καὶ τηρεῖ τοὺς νόμους, τὴ φυσικὴ καὶ ἡθικὴ τάξη. Ἐχουμε εἰπεῖ ὅμως πῶς γιὰ τὸν ἄνθρωπο ἡ φυσικὴ πρῶτα τάξη ἥταν νὰ μείνη πιστὸς στὴν «τάξη» τοῦ πλάσματος τοῦ Θεοῦ, νὰ μείνη κοντὰ στὸν Πατέρα του. Ἐξάλλου, ἡ ἡθικὴ τάξη ἥταν μὲ τὴ διαγωγὴ του νὰ φτάσῃ στὸ «καθ’ ὄμοιώσιν».

Καὶ βέβαια αὐτὸ δὲν ἔγινε ἀπὸ τὸν πρῶτο ἄνθρωπο καὶ τοὺς ἀπογόνους του. Ἔγινε ὅμως ἡ ἀποκατάσταση στὴν πρώτη φυσικὴ καὶ ἡθικὴ τάξη ἀπ’ τὸ Νέον Ἀδάμ, τὸ Σωτήρα. πού:

«ἐγενένηθη ἡμῖν (= ἔγινε γιὰ μᾶς) σοφία ἀπὸ Θεοῦ, δικαιοσύνη τε καὶ ἀγιασμὸς καὶ ἀπολύτρωσις» (Α΄ Κορ. 1, 30).

Ἡ «δικαιοσύνη» λοιπὸν ἐδῶ τῶν «Δικαίων», τῶν λυτρωμένων, εἶναι τὸ ὅτι ἔμειναν θεληματικὰ πιστὸι στὴν τάξη τῆς σωτηρίας ποὺ ἔχαρισε ὁ Χριστὸς καὶ ποὺ εἶναι φυσικὰ ἡ μακαρία

ζωὴ κοντὰ στὸν ἀγαθὸ Θεό. Γι' αὐτὸ καὶ στὸ Χριστιανισμὸ ἡ πίστη σὰν πιστότητα στὸ Θεὸ εἶναι ἡ μόνη ποὺ «δικαιοῖ», χαρίζει δηλαδὴ τὴ δικαιώση, τὴν ἀποκατάσταση ἀκριβῶς τοῦ ἀνθρώπου, ποὺ εἶναι ἡ θ. χάρη-δωρεὰ νὰ γίνη καὶ πάλι παιδὶ τοῦ Θεοῦ ἀγαπημένο καὶ «κληρονόμος» τῶν ἀγαθῶν Του:

«Δεῦτε (= ἐλāτε) οἱ εὐλογημένοι τοῦ Πατρός μου κληρονομήσατε τὴν ἡτοιμασμένην ἡμīν βασιλείαν ἀπὸ καταβολῆς κόσμου.» (Ματθ. 25, 34).

β'. «Αἰώνιος ζωὴ».

Τὸ «Εὐαγγέλιο τῆς κρίσεως» τελειώνει:
«Καὶ ἀπελεύσονται... οἱ δίκαιοι εἰς ζωὴν αἰώνιον.»
(Ματθ. 25, 46).

ἐνῶ πρὶν ὁ Κύριος τοὺς κάλεσε στὴν «κληρονομία τῆς βασιλείας», τῆς βασιλείας Του. Πρόκειται ἀκριβῶς γιὰ τὸ ἕδιο πράγμα. Καὶ ποιὰ λοιπὸν εἶναι τώρα αὐτὴ ἡ «βασιλεία» καὶ ἡ «αἰώνιος ζωὴ»; Ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης, ποὺ ἰδιαίτερα μιλάει γιὰ τὴν «αἰώνιον ζωὴν» ἔξηγει:

«Αὐτὴ δὲ ἐστιν ἡ αἰώνιος ζωὴ, ἵνα γινώσκωσί σε, τὸν μόνον ἀληθινὸν Θεὸν καὶ ὃν ἀπέστειλας Ἰησοῦν Χριστόν.»
(Ἰωάν. 17,3).

Ο ἕδιος ἐπίσης, ὅπως εἴδαμε (σ. 141), λέγει:

«Ο ἔχων τὸν Υἱὸν ἔχει τὴν ζωὴν· ὁ μὴ ἔχων τὸν Υἱὸν τὴν ζωὴν οὐκ ἔχει.» (Α' Ἰωάν. 5, 12).

Αὐτὴ λοιπὸν εἶναι ἡ «κληρονομία», ἡ κατοχὴ (ἀπ' τὸ κατέχω: «ὁ ἔχων τὸν Υἱὸν-ἔχει τὴν ζωὴν»): ἡ ἄμεση, γνώση-γνωριμία καὶ συναναστροφή-ζωὴ μὲ τὸ Θεὸ διὰ μέσου τοῦ Θεανθρώπου Κ. ἡ. Ἰ.Χ., ποὺ ἔξαιτίας τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῆς ἄφθαρτης καὶ θεωμένης ἀνθρωπίνης φύσεως μὲ τὴ θεία, τὴ θεότητα, θ' ἀκτινοβολῆ καὶ αἰσθητὰ καὶ θὰ κάνη «μετόχους» τοὺς Δικαίους τῆς «ζωῆς» τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ!

Ἀναλυτικότερα αὐτὴ ἡ γνώση-κατοχὴ τῆς μακαρίας ζωῆς τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ θὰ εἶναι:

1) Τὸ ἀνέκφραστο αἰσθημα τῆς ἀγάπης τοῦ Θεοῦ σὰν μόνιμη πλέον καὶ ἀναφαίρετη κατάσταση· τὸ αἰσθημα τῆς ἀσφα-

λείας, τῆς αἰωνίας ἐξασφαλίσεως τῆς σωτηρίας-άγάπης τοῦ Θεοῦ.

2) Ἡ θέα-ἀπόλαυση τῆς ἄρρητης δόξας Του, ποὺ θὰ εἶναι καὶ μετοχὴ-δόξα δική τους:

«Ἄγαπητοί, νῦν τέκνα Θεοῦ ἐσμεν καὶ οὕπω ἐφανερώθη τί ἐσόμεθα· οἴδαμεν δὲ ὅτι ἐὰν φανερωθῇ (= Δευτέρα Παρουσία), ὅμοιοι Αὐτῷ ἐσόμεθα, ὅτι ὀψόμεθα (= θὰ βλέπουμε) Αὐτὸν καθὼς ἔστι» (= ὅπως εἶναι στὴν κατάσταση τῆς θείας Του δόξας, ἡ ὁποία, σὰν σὲ πνευματικοὺς καθρέφτες, θ' ἀντανακλᾶ καὶ θὰ λάμπῃ καὶ σὲ μᾶς. (Α' Ιωάν. 3, 2).

«Τότε οἱ δίκαιοι ἐκλάμψουσιν ὡς ὁ ἥλιος ἐν τῇ βασιλείᾳ τοῦ πατρὸς αὐτῶν.» (Ο Κύριος. Ματθ. 13, 43).

3) Ἡ «ἀνεκλάλητος χαρὰ» καὶ ἀγαλλίαση γιὰ τὴν κοινωνία-συναναστροφὴ μὲ τοὺς ἀγίους Ἀγγέλους καὶ Ἀγίους σὰν τελεία κοινωνία ἀγάπης, κατὰ τὸν «τύπον» τῆς ἀγάπης-κοινωνίας τῶν θείων προσώπων τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ποὺ εἶναι ἀγάπη. Τί εἴδους χαρὰ θὰ εἶναι αὐτὴ μποροῦμε νὰ ἐννοήσουμε κάπως ἀπ' τὸ ἀνέκφραστο ἐπίσης αἰσθημα ποὺ ζοῦμε, ὅταν ὅλοι μᾶς ἀγαποῦν ἀληθινά.

«Προσεληλύθατε Σιών ὅρει καὶ πόλει Θεοῦ ζῶντος, Ἱερουσαλήμ ἐπουρανίψ καὶ μυριάσιν Ἀγγέλων, πανηγύρει καὶ ἐκκλησίᾳ πρωτοτόκων (= κοινωνία Ἀγίων) ἐν οὐρανοῖς ἀπογεγραμμένων καὶ κριτῇ Θεῷ πάντων καὶ πνεύμασι δικαίων τετελειωμένων.» (Ἐβρ. 12, 22-23).

4) Ἡ γνώση-μετοχὴ στὴν ἄπειρη σοφία καὶ τὸ μεγαλεῖο τοῦ Θεοῦ, σχετικὴ βέβαια στὰ πεπερασμένα πλάσματα, ποὺ ὅμως θ' αὐξάνη συνέχεια.

5) Ἡ ζωηρότατη αἰσθηση καὶ ἐκδήλωση αὐτῆς τῆς μακαριότητος μὲ ἄπαιστη δοξολογία τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀγάπη Του καὶ τὴ μετοχὴ στὴ μακαριότητά Του. Ἐπειδὴ ὅμως ἡ ἀγάπη καὶ ἡ μακαριότης αὐτὴ θὰ εἶναι ὄχι ἀπλῶς αἰωνία, ἀλλὰ καὶ θὰ ἔχῃ ὅλο καὶ ἀνώτερους βαθμούς μετοχῆς σ' αὐτή, γι' αὐτό, σὰν μιὰ φυσικὴ ἔκφραση εὐγνωμοσύνης γιὰ τὴν ἀνανέωση-αὔξησή της, ὁ αἰνος θ' ἀνανεώνεται συνέχεια μαζί μὲ τὸν ἄπαιστο αἵνο τῶν Ἀγγέλων.

6) "Ολα αὐτά, ἐξαιτίας τῆς ἀφθαρτοποιήσεως τοῦ σώματος,

θὰ εἶναι «αἰσθητὰ» σὲ βαθμὸ ποὺ στὴν τωρινή μας κατάσταση δὲν μποροῦμε νὰ αἰσθανθοῦμε καὶ νὰ ἐκφράσουμε:

«Ἄλλοι δὲ οὐκέτι εἶδε καὶ οὗτος οὐκέτι ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκέτι ἀνέβη, ἀλλὰ ματαίμασεν ὁ Θεὸς τοῖς ἀγαπῶσιν Αὐτόν. Ἡμῖν δὲ ὁ Θεὸς ἀπεκάλυψε διὰ τοῦ Πνεύματος Αὐτοῦ.» (Α' Κορ. 2, 9-10).

7) Κανεὶς πόνος, λύπη, οὕτε κὰν «μακρινὴ» θέα τοῦ κακοῦ, δὲν θὰ ύπαρχῃ, ἀλλὰ μακαριότης καὶ εὐφροσύνη πνευματική, ἀλλὰ καὶ στὸ σῶμα αἰσθητὴ αἰώνια:

«Αὐτὸς ἔχει καὶ σώσει ἡμᾶς. Ἐκεῖ ἔσται ὁδὸς καθαρὰς καὶ ὁδὸς ἀγίας κληθῆσεται καὶ οὐ μὴ παρέλθῃ ἐκεῖ ἀκάθαρτος οὐδὲ ἔσται ἐκεῖ ὁδὸς ἀκάθαρτος· οἱ δὲ διεσπαρμένοι πορεύσονται ἐπ' αὐτῆς καὶ οὐ μὴ πλανηθῶσι... ἀλλὰ πορεύσονται ἐν αὐτῇ λελυτρωμένοι καὶ συνηγμένοι διὰ τὸν Κύριον... καὶ εὐφροσύνη αἰώνιος ύπερ κεφαλῆς αὐτῶν· ἐπὶ γὰρ τῆς κεφαλῆς αὐτῶν αἰνεσίς καὶ ἀγαλλίαμα καὶ εὐφροσύνη καταλήψεται αὐτούς. Ἀπέδρα (= ἔχει ὄριστικὰ φυγαδευτὴ καὶ ἐκλείψει) ὁδύνη, λύπη καὶ στεναγμός.» (Μεσσιανικὴ βασιλεία. Ήσ. 35, 4, 8-10).

8. Ἡ «αἰώνιος κόλασις» τῶν ἀμαρτωλῶν.

α'. Ἡ ἔννοια τῆς κολάσεως.

Στὸ τέλος ἐπίσης τοῦ «Εὐαγγελίου τῆς κρίσεως» ύπάρχει καὶ ἡ φοβερὴ φράση:

«Καὶ ἀπελεύσονται οὗτοι (οἱ κατηραμένοι) εἰς κόλασιν αἰώνιον.» (Ματθ. 25, 46)!

Ἡ Κόλαση! Σὰν λέξη καὶ μόνο στὸ ἀκουσμά της μᾶς προκαλεῖ ὅχι ἀπλῶς δυσάρεστο, ἀλλὰ καὶ φρικτὸ συναίσθημα. Πραγματικά, ἡ Ἀ.Γ. μὲ «εἰκόνες», ὅπως ἔχουμε τονίσει, μᾶς παρουσιάζει τὴν κόλαση τόσο φοβερὴ καὶ ὀδυνηρή, ὥστε μόνο αἴσθημα φόβου καὶ τρόμου νὰ προκαλῇ καὶ μόνη ἡ λέξη. Μήπως ὅμως ἀκριβῶς πρόκειται ἀπλῶς γιὰ «εἰκόνες», ποὺ μόνο γιὰ παιδαγωγικὸ σκοπὸ χρησιμοποιεῖ ἡ Γραφή, καὶ δὲν ύπάρχει πραγματικὰ Κόλαση, ὅπως θέλουν μερικοὶ νὰ ύποστηρίζουν;

Βέβαια, τὸ ζήτημα τῆς Κολάσεως εἶναι μέγα καὶ μακάρι ἀπλῶς καὶ μόνο νὰ τὸ σκέπτονταν ὅλοι οἱ ἀνθρώποι καὶ νὰ ἥθε-

λαν, ἔστω καὶ λογικὰ μόνο νὰ τὸ ἐξετάσουν. "Ετοι θὰ μπορούσαμε ξεκινώντας ἀπ' τὴν ἀνθρώπινη λογική καὶ πραγματικότητα πρώτα νὰ εἰπούμε ό, τι εἴπαμε καὶ στὴν § 6 (σ. 178-9) γιὰ τὴν ἔννοια τῆς εὐθύνης, ποὺ ἀκριβῶς είναι ἡ πρώτη βαθμίδα τῆς «κολάσεως». Εὐθύνη καὶ κόλαση δηλαδὴ είναι ἐπίσης ἔννοιες ἀλληλένδετες. 'Η ἀπόλυτη ἐλευθερία στοὺς κακούς στερεῖ τὴν ἐλευθερία, καὶ μάλιστα τόσο βίαια καὶ σκληρά, τῶν ἐπίσης ἐλευθέρων ἀγαθῶν καὶ ἔτσι διαστρέφεται, κάνει μόνο τὸ κακό, τὸ μὴ ὄρθο, τὸ μὴ εὐθύ. Χρειάζεται γι' αὐτὸ εὐθύνη (ἀπ' τὸ εὔθύνω, κάνω κάτι εὐθύ, τὸ δι-ορθώνω): "Ετοι εὐθύνη σημαίνει δικαιοσύνη, ἀποκατάσταση στὴν ὄρθη τάξη.

'Αλλ' ὅταν ἡ διαστροφὴ είναι προχωρημένη καὶ δὲν εἶναι εὕκολη ἡ διόρθωση, χρησιμοποιεῖται καὶ ἡ κόλαση (ἀπ' τὸ κολάζω, συγγενὲς μὲ τὸ κολοβώνω, κλαδεύω), δηλαδὴ τὸ κλάδευμα, ὁ περιορισμός, ἡ τιμωρία. 'Αν ἀφηνόταν στὴ ζωὴ αὐτὴ ἀπ' τοὺς ἀνθρώπους ἀσύδοτο τὸ κακό, δὲν θὰ ὑπῆρχαν ἵσως ἄνθρωποι. 'Ο τελευταῖος ποὺ θὰ ἔμενε, ἔπειτα ἀπ' τὴν ἐξολόθρευση τῶν ἄλλων, κάποτε θὰ πέθαινε χωρὶς παιδιά, γιατὶ ἀπὸ φθόνο καὶ φόβο μήπως τοῦ πάρουν τὴν ἔξουσία, θὰ ἔκανε ό, τι ὁ Κρόνος ἢ Ὁ Ήρώδης, θὰ τὰ σκότωνε!

Εἶναι λοιπὸν λογικὴ ἀνάγκη, ἀλλὰ καὶ περισσότερο ἡθικὴ ἀνάγκη ἡ ἀποκατάσταση τῆς δικαιοσύνης, ποὺ τόσο καταπατοῦν οἱ ἀδικοὶ –ἀντίθετοι ἀπ' τοὺς Δικαιούς– οἱ «υἱοὶ τῆς ἀδικίας», ὅπως τοὺς ὄνομάζει ἡ Α. Γ. Υπάρχει ἔμφυτη ἡ «πείνα» καὶ ἡ «δίψα» γιὰ τὴ δικαιοσύνη στὸν ἄνθρωπο (Ματθ. 5, 6).

Σὲ μιὰ «εἰκόνα» τῆς Ἀποκαλύψεως μὲ τὸ ἄνοιγμα τῆς «τετάρτης σφραγίδας» φάνηκε καβαλλάρης «ὁ θάνατος καὶ ὁ Ἀδης ἡκολούθει μετ' αὐτοῦ», ποὺ εἶχε ἔξουσία «ἀποκτεῖναι ἐν ρομφαίᾳ καὶ ἐν λιμῷ καὶ ἐν θανάτῳ καὶ ὑπὸ τῶν θηρίων τῆς γῆς». "Οταν δῶμας συνέχεια ἄνοιξε ἡ «πέμπτη σφραγίδα», φάνηκαν «αἱ ψυχαὶ τῶν ἐσφαγμένων διὰ τὸν λόγον τοῦ Θεοῦ καὶ διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρνίου, ἣν εἶχον (= ἐπειδὴ ἤθελαν νὰ μείνουν πιστοὶ στὸ Θεό)· καὶ ἔκραξαν φωνῇ μεγάλῃ λέγοντες· ἔως πότε, ὁ Δεσπότης ὁ ἄγιος καὶ ὁ ἀληθινός, οὐ κρίνεις καὶ ἐκδικεῖς (= δὲν ἀποδίδεις δικαιοσύνη) τὸ αἷμα ἡμῶν ἐκ τῶν κατοικούντων ἐπὶ τῆς γῆς;....» (Ἀποκ. 6, 7-10).

"Οχι ἀπὸ ἐκδικητικὰ αἰσθήματα, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἡθικῆς τάξεως ζητοῦν ἐκδίκηση τοῦ «αἷματός» τους οἱ ἀδικοσκοτωμένοι! Καὶ ἀποκαλοῦν τὸ Θεὸν «Δεσπότην ἄγιον καὶ ἀληθινόν», τὸ Μόνο δηλαδὴ στὸν Ὁποῖον ἀνήκει ἡ ἔξουσία ἡ ἀληθινή, ποὺ σημαίνει πώς ὁ Διάβολος καὶ οἱ ἀκόλουθοί του κάνουν κατάχρηση ξένης ἔξουσίας καὶ καταπάτηση τῆς ἐλευθερίας ἄλλων, ὅπως καὶ πραγματικὰ συμβαίνει.

β'. Η Κόλαση πραγματική.

‘Αλλ’ ἐνῶ, ὅπως ἔχουμε εἰπεῖ, ἡ Ἀ. Γ. δὲν καταργεῖ τὴ λογικὴ (τὸ «κατ’ εἰκόνα Θεοῦ», δταν δὲν διαστρέφεται), ὅμως στηρίζεται σὲ βάση ἀσύγκριτα ἀνώτερη, τὸν «Δεσπότην τὸν ἄγιον καὶ ἀληθινὸν» (ἐ.ἄ.). “Οτι βέβαια τὰ περὶ Κολάσεως εἶναι «εἰκόνες», εἶναι βέβαιο, ἀλλὰ εἰκόνες ποὺ συμβολίζουν καὶ ἐκφράζουν μιὰ πραγματικότητα ἀδιαμφισβήτητη. Εἶναι τόσες πολλὲς οἱ μαρτυρίες καὶ οἱ βεβαιώσεις, ὥστε γιὰ τὴν Γραφὴν καὶ τὸν πιστὸν Κόλασην εἶναι μὰ ἀλήθεια τόσο ἔγκυρη, ὅσο καὶ ὁ λόγος τοῦ Θεοῦ ποὺ μιλάει γι’ αὐτὴν κατηγορηματικότατα.

Μὰ πῶς συμβιβάζεται, λένε ὅσοι δὲν πιστεύουν σὲ Κόλασην, μὲ τὴν ἄπειρη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ; Ἀλλὰ τότε ὁ Θεός, ποὺ εἶναι «ὁ ἀληθινός», πῶς λέγει πράγματα ποὺ δὲν εἶναι ἀκριβῶς πραγματικά; Γιὰ παιδαγωγικούς λόγους; Μὰ τότε, τὸ «σκόπιμο ψέμα» γιὰ τὸ Θεό, κλονίζει ὁλόκληρο τὸ θεμέλιο γιὰ τὸ ἀλάθητο καὶ ἀληθινὸν τοῦ θείου λόγου. Καὶ γιατὶ καὶ ἄλλα τῆς Ἀ. Γ. νὰ μὴν εἶναι «εἰκόνες» ἀπλές;...

Εἶναι Ἀγάπη ἄπειρη ὁ Θεός, ἀλλὰ καὶ Δικαιοσύνη. Γιατὶ λοιπὸν οἱ ἀδικοὶ νὰ βλασφημοῦν ἀδικία στὸ Θεὸν καὶ δὲν δείχνουν αὐτοὶ ἀγάπη στοὺς ἀδελφούς τους, ὥστε νὰ μὴν ὑπάρχῃ ζῆτημα κολάσεως; Ζητοῦν ἀγάπη, γιὰ νὰ ἀδικοῦν, ἐλευθερία, γιὰ νὰ στεροῦν «ἐν ρομφαίᾳ...» (ἐ.ἄ.) τὴν ἐλευθερία ἐλευθέρων ἐπίσης ἀνθρώπων. Ιδοὺ οἱ παραλογισμοί, ἡ διαστροφὴ τοῦ «κατ’ εἰκόνα» (λογικὸ-αύτεξούσιο).

γ'. Τὸ «εἶδος» τῆς Κολάσεως.

Μὲ βάση τὴν ἀλήθεια τῆς θ. Ἀποκαλύψεως τὸ «εἶδος», ἡ μορφὴ τῆς Κολάσεως εἶναι:

1. Ὁ «πρῶτος θάνατος», ὁ θεληματικὸς χωρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀπ’ τὸν ἀγαθὸν Θεόν, ἡ ἀρχὴ καὶ ρίζα ὄλων τῶν κακῶν καὶ τῶν βασάνων.

2. Ἡ ἀφόρητη τύψη-ἔλεγχος τῆς ἡθικῆς συνειδήσεως, σὰν ἀχαρακτήριστο ἄγχος καὶ ὀδύνη.

3. Ἡ φοβερὴ καταισχύνη καὶ ντροπὴ γιὰ τὴν ἀποκάλυψη ὅλης τῆς ἀκατονόμαστης παρανομίας καὶ δυσωδίας τοῦ ἀμαρτωλοῦ ἐνώπιον τῶν ἀγίων Ἀγγέλων, Δικαίων καὶ Τοῦ Δικαιοκρίτη Θεοῦ. (Τί σημαίνει αὐτὸ μποροῦμε νὰ κρίνουμε κάπως ἀπ’ τὴν ντροπὴ ποὺ νοιώθουμε γιὰ δικές μας παρανομίες μετά τὴν ἀποκάλυψη τους, ποὺ «ἀλλάζουμε» δρόμο, νὰ μὴν ἀτενίσουμε

ὅσους μὲ τὴν παρουσία τους δημιουργοῦν ἔλεγχο, ἔστω μ' ἔνα βλέμμα!

4. Ἡ ἔλλειψη κάθε ἐλπίδας σωτηρίας καὶ λυτρώσεως, «αἰώνιος κόλαση», «ἀκοίμητος σκώληξ», «ἄσβεστον πῦρ»... (Μιὰ εἰκόνα εἶναι ἡ ἀρρώστια ποὺ εἶναι ἀφόρητη σὲ πόνους, ἀλλὰ ἀνίατη! Ὁ καρκίνος, καὶ ὅταν δὲν πονᾷ, γιατὶ εἶναι ἀνίατος, εἶναι φοβερός!)

5. Ἡ συναναστροφὴ μόνο μὲ τοὺς διεστραμμένους Δαιμόνες καὶ τοὺς διεστραμμένους κακούς, ποὺ θὰ εἶναι σὰν σύνολο ἡ ἀφόρητη «ἀτμόσφαιρα» τῆς Κολάσεως σὰν αἰώνια κατάσταση.

6. Ἡ ἔξαγριωση, τὸ ἀνικανοποίητο τῶν παθῶν, ποὺ θὰ «κατατρώγουν» μὲ τρόπο ἄφθαρτο, ἀλλὰ αἰσθητὸ καὶ ὁδυνηρότατο.

7. Εἰδη βασάνων καὶ αἰσθηση ὁδύνης ἀκατάληπτα στὸν ἄνθρωπο στὴν παρούσα μορφή του, ὅμως πραγματικά, τόσο πνευματικά (μεγαλύτερη ὁδύνη), ὅσο καὶ σωματικά.

8. Ὁ «θάνατος ὁ δεύτερος» ('Αποκ. 20,14), ὁ αἰώνιος καὶ θεληματικὸς χωρισμὸς τοῦ ἀνθρώπου ἀπ' τὸν ἀγαθὸ Θεό καὶ «ἀπόλαυση» τῶν κακῶν ποὺ ἔσπειρε καὶ ἐθέρισε.

«Οταν τίθωνται θρόνοι, καὶ ἀνοίγωνται βίβλοι καὶ Θεὸς εἰς κρίσιν καθέζηται, ὡς ποῖος φόβος τότε! Ἀγγέλων παρισταμένων ἐν φόβῳ, καὶ ποταμοῦ πυρὸς ἔλκοντος, τί ποιήσομεν τότε οἱ ἐν πολλαῖς ἀμαρτίαις ὑπεύθυνοι ἄνθρωποι; «Οταν δὲ ἀκούσωμεν καλοῦντος αὐτοῦ τοὺς εὐλογημένους τοῦ Πατρὸς εἰς βασιλείαν, ἀμαρτωλοὺς δὲ ἀποπέμποντος εἰς κόλασιν, τὶς ὑποστήσεται τὴν φοβερὰν ἐκείνην ἀπόφασιν;...»

(Δοξαστικὸ Εσπερ. Κυριακ. Ἀπόκρεω)

9. Ἡ τελείωση τῶν πάντων.

«Εἴτα (= ἔπειτα) τὸ τέλος, ὅταν παραδῷ (ὁ Χριστὸς) τοιςείαν τῷ Θεῷ καὶ Πατρί, ὅταν καταργήσῃ πᾶσαν ἀργὴν ουσίαν καὶ δύναμιν... ὅταν δὲ ὑποταγῇ Αὔτῳ (στὸ λαϊστὸν ἄνθρωπο), τότε καὶ Αὔτος ὁ Υἱὸς (σὰν ἄνθρωπος) ὑποταγῇ (= θὲτι ποταχῇ) τῷ ὑποτάξαντι Αὔτῳ τὰ πάντα, ἵνα ἦ ὁ Εἰρήνης πάντας πατάσιν.» (Α' Κορ. 15, 24, 28).

Σύμφωνα μὲ τὸ χωρίο αὐτό, ἀφοῦ πλέον ὁ Διάβολος καὶ τὸ κακὸ στὸ πρόσωπό του καὶ στὸ πρόσωπο τῶν κακῶν ἀνθρώπων θὰ δεθῆ καὶ θὰ καταργηθῇ ὄριστικὰ παραδομένο πλέον στὴν αἰώνια Κόλαση, χωρὶς ὅμως καμμιὰ δύναμη καὶ ἐξουσίᾳ· ὅταν ἡ κτίση θὰ ἔχῃ ἐπανέλθη στὴ φυσικὴ καὶ ἡθικὴ της τάξη καὶ ἀφθαρσία ὑποταγμένη διὰ μέσου τοῦ Νέου Ἀδάμ στὸ Δημιουργό της· ὅταν ὅλα αὐτὰ γίνουν ἀπ' τὸν ἀνθρωπο-Θεάνθρωπο· τότε μία ἀρχὴ θὰ ὑπάρχῃ: ἡ ἀναρχὴ καὶ παντοδύναμη Ἁγία Τριάς ποὺ θὰ μεταδίδῃ τὴν μακαριότητα, ὅπως εἴπαμε, στὰ λογικὰ πλάσματα καὶ δι' αὐτῶν σ' ὅλη τὴν κτίση. Τότε, ποὺ θὰ πραγματοποιηθῇ ὅτι ὁ Υἱὸς εἶναι τὸ Α καὶ τὸ Ω, ἡ ἀρχὴ καὶ τὸ τέλος.

«΄Ιδού ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων...΄Ιδού καινὰ ποιῶ τὰ πάντα...» (΄Αποκ. 21, 3, 5).
Τότε θὰ βασιλεύσῃ ὁ Θεὸς ἐπὶ πάντων:

«Καὶ νῦν οὐκ ἔσται ἔτι καὶ οὐ χρεία (= ἀνάγκη) λύχνου καὶ φωτὸς ἡλίου, ὅτι Κύριος ὁ Θεὸς φωτιεῖ αὐτοὺς (= τοὺς Δικαίους) καὶ βασιλεύσουσιν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων.» (΄Αποκ. 22, 5).

΄Ερωτήσεις - ἐφαρμογὴ

1. Μερικοὶ τὴν συζήτηση γιὰ τὸ θάνατο τὴν θεωροῦν «χρουσουζιὰ» καὶ «χτυποῦν ξύλο!». Πρόκειται φυσικὰ γιὰ δεισιδαιμονία. Ἐνῶ ὅμως ὁ θάνατος εἶναι ὅχι «χρουσουζιά», ἀλλὰ «φοβερώτατον ὄντως μυστήριον», ἡ συζήτηση καὶ ἡ σκέψη του εἶναι ἡ μεγαλύτερη φιλοσοφία. Γιατί; Καὶ πῶς μπορεῖ ὁ Χριστιανὸς νὰ φιλοσοφῇ;

2. Στὰ νεκροταφεῖα -λυτπρὸδ βέβαια- ὑπάρχουν καὶ πολλοὶ τάφοι νηπίων, παιδιών, νέων! Κοινὸ τὸ «πικρὸν ποτήριον». Όστόσο πρέπει νὰ συμφιλιωθοῦμε καὶ νὰ περιμένουμε ὅχι μὲ τρόμο, ἀλλὰ μὲ εἰρήνη τὸ θάνατο. Πῶς; Γιατί;

3. Στοὺς μὴ Χριστιανούς, ἀλλὰ καὶ σὲ πολλοὺς Χριστιανοὺς χωρὶς πίγνωση, ὑπάρχει πολλὴ περιέργεια καὶ «φαντασία» γιὰ τὴ μέλλουσα ώρη. Ποιά εἶναι ἡ χριστιανικὴ ἀποψη;

4. Πότε θὰ γίνη ἡ Δευτέρα Παρουσία;

Πῶς θὰ κρίνη ὁ Κύριος τοὺς εἰδωλολάτρες καὶ μὴ Χριστιανούς, ως καὶ ἀθρήσκους;

Πῶς θὰ κρίνη τοὺς Χριστιανούς;

Πῶς θὰ γίνη ἡ συντέλεια ούρανοῦ καὶ γῆς;

Τί σημαίνει «δίκαιος» καὶ «δικαιοσύνη»;

Τί θὰ χαρακτηρίζῃ «τὴν αἰώνιον ζωὴν» κοντὰ στὸ Θεό;

10. Ποιὰ είναι ἡ ἔννοια τῆς εύθυνης-κολάσεως;

11. Γιατὶ ἡ δικαιοσύνη καὶ ἡ ἀποκατάστασή της είναι λογική καὶ ἡθικὴ ἀνάγκη;

12. Κάποτε στὸ παλάτι τοῦ αὐτοκράτορα Μ. Φρειδερίκου συναντήθηκαν ὁ ἄδειος τότε Γάλλος Βολταῖρος καὶ ὁ Ἐλληνας ἐπίσκοπος καὶ σοφὸς διδάσκαλος τοῦ Γένους Εὐγένιος Βούλγαρης. Στὴ συζήτηση γιὰ τὸ ἀν ὑπάρχη ἢ ὅχι ἀλλή ζωὴ ὁ Βολταῖρος εἶπε: «Ολα τελειώνουν ἐδῶ καὶ δὲν ὑπάρχει λογοδοσία. Γ' αὐτὸ πρέπει νὰ χαιρόμαστε τὴ ζωὴ μας». Ο Βούλγαρης ἀπάντησε: «Σεῖς νομίζετε πῶς μὲ τὸν τρόπο σας χαιρόσαστε τὴ ζωὴ σας καὶ τελειώνοντάς την δὲν θὰ λογοδοτήσετε σὲ κανέναν. Ἔστω. Κατὰ τὴ θεωρία σας καὶ ἐγὼ δὲν πρόκειται νὰ λογοδοτήσω, ὃν δὲν ὑπάρχη Κριτής. Γὰ τὸ ἀν χαίρωμαι ἐγὼ ἢ ὅχι τὴ ζωὴ μου, είναι δική μου δουλειά. Ἔτοι μ' ἀρέσει, ἔτσι ζῶ. Χαίρομαι μὲ τὸν τρόπο μου τὴ ζωὴ μου. Ἐξάλλου δύμας είμαι ἐντάξει καὶ μὲ τὴν πίστη μου. Στὴν περίπτωση λοιπὸν ποὺ ἔστω καὶ μία στὰ χιλια... ὑπάρχει; Καὶ ὁ Βολταῖρος ἀναγνώρισε: «Λογικὰ δὲν ὑπάρχει ἀλλη διέξοδος ἀπ' τὴν πίστη σὲ Θεὸ καὶ ἀλλη ζωὴ». Καὶ πέθανε, ὅπως λένε, πιοτός!

13. Ἡ θ. Ἀποκάλυψη γιὰ ὅλες τὶς ἀλήθειες ποὺ ἀποκαλύπτει καὶ διδάσκει είναι πέρα γιὰ πέρα ἀληθινή. Γιατὶ;

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΟΠΟΣ, ΧΡΟΝΟΣ, ΤΡΟΠΟΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

1. Τὸ νόημα τῆς λατρείας καὶ ζωῆς τοῦ πιστοῦ.

Ἡ λέξη λατρεία (ἀπ' τὴν ἀρχ. λ. λάτρον = πληρωμή, μισθὸς) σημαίνει γενικὰ ἔμμισθη ἐργασία, ὑπηρεσία, καὶ στὴ θρησκευτικὴ γλώσσα ὑπηρεσία στὸ Θεό, ποὺ φυσικὰ «πληρώνεται» μὲ τὴ θεία Του εύλογία καὶ χάρη.

Ἄλλ' ὅπως μὲ τὴν ἐργασία-ὑπηρεσία του ὁ ἄνθρωπος «κερδίζει τὴ ζωὴ του», «τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον», ἔτσι καὶ μὲ τὴ θεία λατρεία κερδίζει τὴ θεία ζωὴ, «τὸν ἄρτον τὸν ἐπιούσιον» μὲ τὴν πνευματικὴ ἔννοια. Μὲ τὴ μεγάλη ὅμως διαφορὰ ὅτι ἐδῶ τὴ «ἐργασία» δὲν εἶναι ἀνάγκη ἐξωτερική, πού, ἀν ἀναπληρωθῆ, πορεῖ καὶ νὰ μὴ γίνεται. Εἶναι «ἀνάγκη» ἐσωτερική, ἀπόλυτη ληματική, ἀλλὰ ἀναντικατάστατη καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν πλευρὰ γγκαιότατη γιὰ τὴν ἀποδοχὴ-ἀπόκτηση τῆς θείας χάριτος καὶ ζωῆς. Εἶναι ἡ ἔκφραση τῆς πίστεως-ἀναγνωρίσεως τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πίστεως-πιστότητος στὸ θέλημά Του.

Ξάλλου, ὅπως στὴ ζωὴ του ὁ ἄνθρωπος χαρακτηρίζεται

«άνώτερος» άνάλογα μὲ τὸ κατὰ πόσο ἀσχολεῖται μὲ «άνώτερες», πνευματικὲς ἀπασχολήσεις – χωρὶς αὐτὸν νὰ σημαίνῃ περιφρόνηση τῶν ἄλλων ἀναγκῶν του – ἔτσι καὶ ἀσύγκριτα περισσότερο καὶ στὴ θεία λατρεία. Ἐπειδὴ ἀναφέρεται στὸ Δημιουργό, εἶναι ἡ ἀνώτατη σὲ βαθμὸν καὶ ἀξίᾳ ὑπηρεσία-κανοποίηση τῆς ὑψίστης ἀνάγκης τοῦ ἀνθρώπου, τῆς πνευματικῆς του ζωῆς. Γι' αὐτὸν πραγματικὰ ἡ θεία λατρεία ἐξυψώνει ὅσο τίποτε ἄλλο τὸν ἄνθρωπο, τὸν ἐξευγενίζει, τὸν τοποθετεῖ στὴν πραγματικὰ βασιλικὴ του θέση: συμβασιλέα τοῦ Βασιλέως τοῦ παντός.

Αὐτὸν τὸ βλέπουμε καθαρότατα στὶς λεγόμενες *Καλές Τέχνες*, ποὺ εἶναι ἡ βίωση καὶ ἡ ἔκφραση τοῦ αἰσθήματος τοῦ «ώραιού» καὶ τοῦ «καλοῦ» στὸν ἄνθρωπο. «Ο, τι ὥραιότερο καὶ καλύτερο ἔχει νὰ παρουσιάσῃ σ' αὐτὴ τὴν ζωὴν σὰν ποίηση, μουσικὴ καὶ καλλιτεχνικὴ δημιουργία (οἰκοδομική, πλαστική, ζωγραφική) ἀναφέρεται στὴ Θρησκεία, τὴν ὑπηρεσία τοῦ Θεοῦ (ἀρχαίες τραγωδίες, ἐκκλησιαστικὴ ποίηση καὶ μουσική, Παρθενώνας, Ἀγία Σοφία, βυζαντινὴ ἀγιογραφία, ζωγραφικὴ Ἀναγεννήσεως κλπ.). «Ο, τι ἀνώτερο καὶ ὑψηλότερο ἔχει ὁποιοσδήποτε πολιτισμός, αὐτὸν ἔχει σφραγίδα Θρησκευτική. Καὶ ὑπάρχει ἐδῶ ἡ «άνωτερότητα», γιατὶ ἀκριβῶς εἶναι καρπὸς ἐσωτερικῆς ἐλευθερίας. Μὲ τὴν «βία» καὶ τὴν ἐξωτερικὴ ἀνάγκη δὲν δημιουργεῖ ὁ ἄνθρωπος ποίηση, δὲν ψάλλει, δὲν «καλλιτεχνεῖ».

Πολὺ περισσότερο ὅμως ίσχύει αὐτὸν γιὰ τὴν χριστιανικὴ λατρεία, ποὺ εἶναι ἡ «ἀληθινὴ» καὶ ἡ μόνη ποὺ «λυτρώνει» πραγματικὰ τὸν ἄνθρωπο, χαρίζοντάς του μιὰ ἀπόλυτη βεβαιότητα γιὰ τὴν λύτρωση αὐτὴν καὶ τὴν αἰσθηση-συμμετοχή του στὴ θεία ζωή. Λατρεύει τὸ Θεό Του ἀπὸ εύγνωμοσύνη καὶ μόνο γιατὶ τὸν λύτρωσε καὶ γιατὶ τοῦ χαρίζει τὴν ζωήν Του. Λατρεύει τὸ Θεό Του, γιατὶ μόνο ἔτσι μπορεῖ νὰ ζήῃ κοντά Του, νὰ ζῇ πραγματικά, νὰ εἶναι ὁ «λελυτρωμένος ὑπὸ Κυρίου».

Τέλος, ὅπως εἶναι φανερὸν ἀπὸ τὰ παραπάνω, ἡ λατρεία σὰν ἐξωτερικὴ ἔκφραση τῶν ἐσωτερικῶν αἰσθημάτων καὶ βιωμάτων τοῦ πιστοῦ συνδέεται ἀμεσα μὲ τὸν χῶρο-τόπο, τὸ χρόνο καὶ τὸν τρόπο, ὅπως καὶ ὁ ἴδιος ὁ αἰσθητὸς ἄνθρωπος-λάτρης. «Ἐτσι, γιὰ νὰ τὴν παρακολουθήσουμε καλύτερα, θὰ ιδούμε ἀναλυτικότερα ποῦ, πότε καὶ πῶς μπορεῖ νὰ λατρεύῃ κατὰ τὸν καλύτερο τρόπο ὁ Χριστιανὸς τὸ Λυτρωτή Του.

Α'. ΤΟΠΟΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

1. Ὁ ναός, ὁ οἶκος τοῦ Κυρίου.

α'. Ἡ ἔννοια τοῦ ναοῦ.

Ἡ λέξη ναὸς (ἀπ' τὸ ἀρχ. ρ. ναίω = κατοικῶ, διαμένω) σημαίνει οἶκος, κατοικία, σὰν ἐπίγεια κατοικία τοῦ Θεοῦ, ὅπως πίστευαν οἱ εἰδωλολάτρες κυρίως, ἀλλὰ καὶ οἱ Ἑβραῖοι παρανοώντας τὴν ἀλήθειαν. Τὴν ἀλήθειαν παρουσίαν καὶ «διαμονὴν» τοῦ Θεοῦ ἀποκάλυψε ὁ Ἰδιος ὁ Θεὸς μὲ τὸ στόμα τοῦ προφήτη Ἡσαΐα:

«Ο οὐρανός μοι θρόνος, ἡ δὲ γῆ ὑποπόδιον τῶν ποδῶν μου· ποῖον οἶκον οἰκοδομήσετέ μοι; καὶ ποῖος τόπος τῆς καταπάυσεώς μου (= ὅπου εύαρεστῶν καὶ μένων); πάντα γάρ ταῦτα ἐποίησεν ἡ χείρ μου.» (Ἡσ. 66, 1-2).

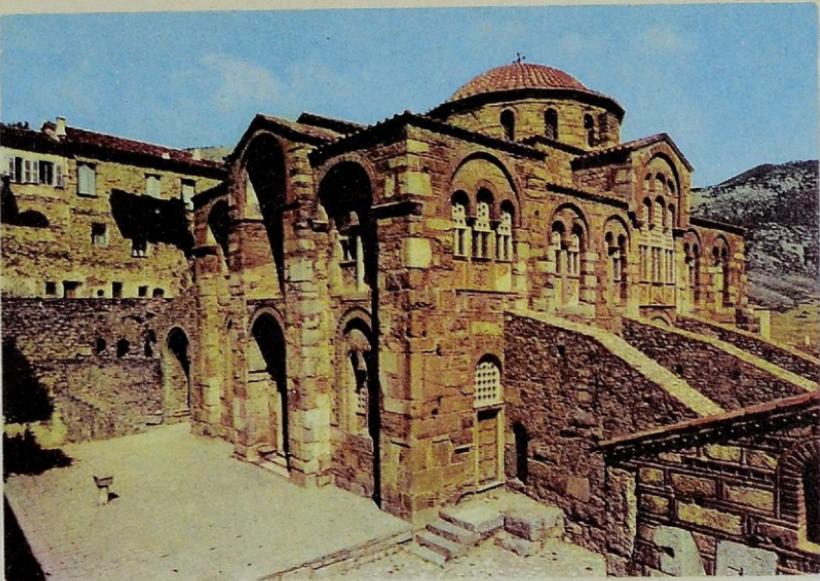
Ἐξάλλου ὁ Ἰδιος ὁ Κύριος ἀποκάλυψε στὴ Σαμαρείτισσα (ἀγία Φωτεινή), ὅταν τὸν ρώτησε ἄν στὴ Σαμάρεια ἢ στὴν Ἱερουσαλήμ εἴναι «ὁ τόπος ὅπου δεῖ προσκυνεῖν (= νὰ λατρεύουν τὸ Θεό. Ἰωάν. 4,20):

«Πνεῦμα ὁ Θεὸς καὶ τοὺς προσκυνοῦντας αὐτὸν ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ δεῖ προσκυνεῖν.» (Στίχ. 24).

Πρόκειται λοιπὸν γιὰ πνευματικὴ λατρεία καὶ ἐπικοινωνία μὲ τὸν «πανταχοῦ παρόντα» Δημιουργὸ τοῦ παντός, ποὺ σὰν ἄυλος καὶ ἄπειρος δὲν περιορίζεται στὸ χῶρο οὕτε «ὑπὸ χειρῶν ἀνθρώπων θεραπεύεται (= ὑπηρετεῖται) προσδεόμενός τινος» (= σὰν νὰ είχε ἀνάγκη ἀπὸ κάτι. Πράξ. 17, 25). Ἀντίθετα, ἐπειδὴ οἱ ἀνθρώποι εἴναι ύλικοὶ καὶ ζοῦν σὲ τόπο καὶ χρόνο, συγκαταβάίνει ὁ Πανάγαθος νὰ τοὺς ἐπισκέπτεται καὶ νὰ τοὺς εὔλογῇ καὶ τοὺς τόπους καὶ τοὺς χρόνους καὶ τοὺς τρόπους καὶ τὰ μέσα λατρείας τους. Ἔτσι δέχεται χάρη τῶν πλασμάτων Του νὰ Τοῦ καθιερώνουν ναοὺς καὶ νὰ ἐκφράζουν τὰ συναισθήματά τους καὶ μὲ ύλικὰ μέσα, ἀρκεῖ αὐτὰ νὰ είναι ἐκφραστὴ θερμῆς καὶ εἰλικρινοῦς πίστεως, νὰ είναι λατρεία «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ».

β'. Σχήματα ἡ «ρυθμοὶ» χριστιανικῶν ναῶν.

Ἀπὸ τὰ Θρησκευτικὰ τῆς Β' τάξεως καὶ τὴν Ἰστορία γνωρί-

Ί Μονή Όσιου Λουκά στή Βοιωτία (11ος αι.).

Ζουμε πώς ώς πρώτοι ναοί των Χριστιανῶν χρησίμευσαν:

1. Τὰ εύρυχωρα δωμάτια τῶν σπιτιῶν τους, συνήθως τοῦ ἄνω ὀρόφου, «ύπερφῶν».
2. Τὰ «Μαρτύρια», ύπέργεια ναϊδρια ἐπάνω στοὺς τάφους τῶν ἁγίων Μαρτύρων.
3. Οἱ Κατακόμβες, ύπόγειες καὶ μὲ διάφορο σχῆμα αἴθουσες στὰ χριστιανικὰ κοιμητήρια, ποὺ συνήθως ἦσαν ἀρχικὰ ύπόγεια (Ρώμη, Μῆλος κλπ.).
4. Ἡ Βασιλικὴ (ἐκκλησία), ὁρθογώνιος ἐπιμήκης (=μακρύστενος) ναός, ποὺ εἶναι ἔξελιξη τῶν «Μαρτυρίων» παρὰ τῶν «βασιλικῶν» ρωμαϊκῶν κτιρίων (δικαστηρίων, ἀγορῶν κλπ.), μὲ μία κεντρικὴ αἴθουσα (μονόκλιτη) ἢ καὶ δύο παράπλευρες (τρίκλιτη κλίτος = περιοχή, ζώνη, πλευρά), ποὺ χωρίζονταν - ἐπικοινωνοῦσαν μὲ τὴν κεντρικὴ μὲ σειρὰ κιόνων ἢ πεσσῶν (= κολῶνες) ἢ καμάρες. Τὰ κλίτη αὐτὰ ἔφταναν συχνὰ τὰ πέντε καὶ σπάνια περισσότερα. Ἡ στέγη (εύλινη) τοῦ μεσαίου κλίτους ἦταν ψηλότερη, «σαμαρωτή». Οἱ πρῶτες Βασιλικὲς ἀρχισαν νὰ

κτίζωνται μετά τὸ 200 μ.Χ., κυρίως ὅμως μετά τὴν κατάπαυση τῶν Διωγμῶν ἀπὸ τὸ Μ. Κωνσταντίνο (312 μ.Χ.).

4. Ἡ Βασιλικὴ μὲ τροῦλλο, μὲ ἡμικύκλιο θόλο δηλαδὴ στὴν ὄροφή, ποὺ στηριζόταν σὲ τετράγωνη βάση εἴτε τοῦ τοίχου εἴτε σὲ ἴδιαίτερους κίονες ἢ πεσσούς στὰ ἄκρα τοῦ μεσαίου κλίτους (κλασσικὸς τύπος ἢ Ἀγία Σοφία, Κων/λη δος αι.).

5. Ὁ βυζαντινὸς ναὸς ἢ σταυροειδῆς μὲ τροῦλλο (έξέλιξη τῆς Βασιλικῆς μὲ τροῦλλο κατὰ τὸν 9ο αἰ. καὶ μὲ χαρακτηριστικὸ τὴ διαμόρφωση σὲ σχῆμα Σταυροῦ τῶν θόλων τῆς ὄροφῆς, ποὺ κατέληγαν σὲ κυκλικὸ ἢ πολυγωνικὸ τύμπανο, ὅπου καὶ στηριζόταν ὁ τροῦλλος).

6. Στὴ Δύση ἡ, Βασιλικὴ μὲ διάφορες διαρρυθμίσεις κατέληξε:

α) Στὸ ρωμανικὸ ἢ λοιμβαρδικὸ ρυθμὸ (μὲ προέκταση τῶν ἀνατολικῶν ἄκρων τοῦ ναοῦ, ὥστε ὁ ναὸς νὰ πάρῃ σχῆμα Τ).

β) στὸ γοτθικὸ ρυθμό (ύψηλοὶ τοῖχοι, ὀξεῖς θόλοι, μεγάλα εγχρωμα παράθυρα).

γ) στὸ ρυθμὸ τῆς Ἀναγεννήσεως (συνδυασμὸς ρυθμοῦ Βασιλικῆς καὶ Βυζαντινῆς, Ἀγιος Πέτρος Ρώμης).

“Οπως γνωρίζουμε, στὴν Ἀνατολὴ καὶ ἴδιαίτερα στὴν Πατρίδα μας διαμορφώθηκε καὶ ἐπικρατεῖ ὁ βυζαντινὸς τύπος ναοῦ, κυρίως ὁ σταυροειδῆς μὲ τροῦλλο. Είναι ἡ ὠραιότερη καὶ συμβολικότερη ἔκφραση τῆς Πίστεώς μας διὰ μέσου τῆς ἀρχιτεκτονικῆς, ποὺ γίνεται ἔτσι λειτουργικὴ καὶ λατρευτικὴ τέχνη. Ἡ τελικὴ διαμόρφωση τοῦ βυζαντινοῦ ναοῦ, ὅπως θὰ ἴδομε, είναι ἡ ἔκφραση τοῦ δόγματος τῆς Θείας ἐνανθρωπήσεως: ὁ οὐρανὸς (τροῦλλος, ἀψίδες) ἐνώνεται μὲ τὴ γῆς διὰ τοῦ Ἐσταυρωμένου (Σταυρός), γιὰ νὰ ἀνυψώσῃ τὴ γῆ πρὸς τὸν Οὐρανὸ!

γ'.Τὸ ἐξωτερικὸ τοῦ ναοῦ.

Σὰν σύνολο τὸ χριστιανικὸ ναὸ ἀποτελοῦσαν τὰ ἔξης τρία μέρη:

1. *Τὸ αἱθριο.* Ἦταν ἀκάλυπτος τετράγωνος χῶρος δυτικὰ τοῦ ναοῦ μὲ στοὺς μόνο στὶς τέσσερες πλευρὲς τῶν τοίχων ποὺ τὸν περιέκλειαν. Στὸ κέντρο ὑπῆρχε ἡ κρήνη (= βρύση) ἢ φιάλη (σὲ μορφὴ περίπου συντριβανιοῦ). Στὴν κρήνη τῆς Ἀγίας Σοφίας ὑπῆρχε καὶ ἡ καρκινικὴ ἐπιγραφὴ (ἐπειδὴ διαβάζεται καὶ

ἀπ' τὸ τέλος, ἀνάποδα, ὅπως ὁ καρκίνος-κάβουρας πάει ἀνά-
ποδα):

ΝΙΨΟΝΑΝΟΜΗΜΑΤΑΜΗΜΟΝΑΝΩΨΙΝ
(= νίψον ἀνομήματα μὴ μόναν ὄψιν).

2. Ὁ πρόναος ἡ νάρθηκας (νάρθηξ = καλάμι, στενό). Ἡταν
στενόμακρο δωμάτιο κατὰ πλάτος τοῦ ναοῦ στὸ δυτικὸ ἄκρο
του γιὰ τοὺς Κατηχουμένους.

δ'. Τὸ ἐσωτερικὸ τοῦ ναοῦ.

1. Ὁ κυρίως ναός. Εἶναι τὸ κεντρικὸ κυρίως κλίτος τοῦ
ναοῦ, ὅπου δὲν ύπαρχουν καὶ ἄλλα, προορισμένο γιὰ τοὺς πι-
στοὺς μὲ τὰ στασίδια στὰ ἄκρα.

2. Ὁ σολέας ἡ τὸ σολεῖο. Εἶναι τὸ ἀνατολικὸ μέρος τοῦ κυ-
ρίως ναοῦ, ἀπ' τὸν ὅποιο συνήθως ὑψώνεται κατὰ μία βαθμίδα
(= σκαλοπάτι) ψηλότερα καὶ χωρίζεται μὲ μικρὸ κιγκλίδωμα
(= κάγκελλα), ἀλλ' ὅχι πάντοτε.

Στὸ σολέα εἴτε διακρίνεται εἴτε ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸ ἄκρο
τοῦ ναοῦ βρίσκονται:

α) Ὁ *i.* ἄμβωνας (= μέρος ποὺ ἔξεχει) στὸ ἀριστερὸ καὶ δυ-
τικὸ ἄκρο καὶ στηρίζεται σὲ κίονα ἡ στὸν τοῖχο. "Ἄλλοτε βρισκό-
ταν κοντύτερα πρὸς τὸ *i.* Βῆμα καὶ ἥταν χαμηλὸς ἡ στὸ κέντρο
τοῦ ναοῦ ψηλότερος καὶ μὲ δύο κλίμακες (= σκάλες). Χρησί-
μευε καὶ χρησιμεύει γιὰ τὴν ἀνάγνωση τοῦ *i.* Εὔαγγελίου ἀπὸ τὸ
διάκονο καὶ γιὰ τὸ θεῖο κήρυγμα. Εἶναι τὸ σύμβολο τοῦ Εὐαγγε-
λίου.

β) Τὰ δύο ἀναλόγια ἡ ἀναλογεῖα (= ἐπειδὴ εἶναι ἀνάλογα,
δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ) μὲ θέσεις γιὰ τὰ ιερὰ λειτουργικὰ βιβλία καὶ
τοὺς ιεροψάλτες. Συνήθως ὑψώνονται σὲ ξύλινη βάση-ἔξεδρα.

γ) Τὸ δεσποτικὸ (ἄλλοτε θρόνος τοῦ «Δεσπότου» = βασι-
λιᾶ, δεξιὰ καὶ ἀντίστοιχα πρὸς τὸν *i.* ἄμβωνα). Εἶναι ὁ θρόνος
τοῦ Ἀρχιερέως, ἀντιπροσώπου τοῦ Μεγάλου Ἀρχιερέως καὶ
Καλοῦ Ποιμένος ἀνάμεσα στὰ πρόβατά Του. "Ἄλλοτε βρισκόταν
πίσω ἀπ' τὴν Ἀγία Τράπεζα σὲ ἀμφιθεατρικὸ σχῆμα μὲ θέσεις
καὶ γιὰ τοὺς ιερεῖς καὶ ἀποτελοῦσε τὸ λεγόμενο σύνθρονο ἡ,
σπάνια, βρισκόταν ἀριστερά.

3. Τὸ ιερὸ ἡ ἄγιο Βῆμα. Ἀποτελεῖ τὸ ἀνατολικὸ ἄκρο τοῦ
ναοῦ καὶ χωρίζόταν ἀρχικὰ μὲ χαμηλὸ κιγκλίδωμα ἡ στηθαῖο

(τοίχο ἢ μικρούς μαρμάρινους κίονες καὶ πλάκες) ἢ παραπέτασμα, τὸ βῆλο. Ἀργότερα καὶ σήμερα τὸ χώρισμα ἔγινε ψηλότερο (στὸ 1/2 ἢ τὰ 2/3 τοῦ ὑψους τοῦ ναοῦ), τοίχινο ἢ μαρμάρινο ἢ καὶ ξύλινο-ξυλόγλυπτο, τὸ τέμπλο (λατιν. λ. = ἴερὸς χῶρος) ἢ εἰκονοστάσιο.

Στὸ ί. Βῆμα βρίσκονται:

α) ἡ Ἅγια Τράπεζα, ὅπου τελεῖται ἡ ἀναίμακτη θυσία τῆς θ. Εὐχαριστίας καὶ φυλάγεται τὸ ἄγιο Ἀρτοφόριο μὲ τὸ ἄγιο Σῶμα βαπτισμένο στὸ ἄγιο Αἷμα γιὰ ἔκτακτες ἀνάγκες θ. Κοινωνίας. Ἡ Ἅγια Τράπεζα εἶναι συνήθως τετράγωνη μαρμάρινη πλάκα, ποὺ στηρίζεται σὲ Ἑναν κίονα (σύμβολο τοῦ «ἀκρογωνιαίου λίθου», τοῦ Κυρίου) ἢ σὲ τέσσερες (σύμβολο τῶν ί. Εὐαγγελιστῶν). Ἡ Ἅγια Τράπεζα συμβολίζει τὸν ἄγιο Τάφο τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ τὴν τράπεζα τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου.

Ἐπειδὴ στὰ Μαρτύρια ὡς Ἅγια Τράπεζα χρησίμευε ὁ τάφος τοῦ Μάρτυρος, γι' αὐτὸ ἡ Ἅγια Τράπεζα «καθιερώνεται» μὲ τὴν τοποθέτηση κατὰ τὰ ἐγκαίνια τοῦ ναοῦ ἴερῶν λειψάνων Μαρτύρων ἢ Ἅγιων στὴ βάση τοῦ κίονα-στύλου ἢ σὲ ὄρυγμα-ἄνοιγμα στὸ δάπεδο. Κατὰ τὴν καθιέρωσή της ἐπίσης σφραγίζεται ἀπ' τὸν Ἀρχιερέα μὲ τὸ Ἀγιο Μύρο «εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἅγιου Πνεύματος». Σὲ πολλοὺς ναοὺς παλιά, ἀλλὰ καὶ σήμερα ἐπάνω ἀπ' τὴν Ἅγια Τράπεζα ὑπάρχει τὸ κιβώριο καὶ μαζὶ μὲ αὐτὸ ἡ Ἅγια Τράπεζα παίρνει τὴ μορφὴ τοῦ κουβουκλίου τοῦ ί. Ἐπιταφίου τῆς Μ. Παρασκευῆς. Πίσω ἀκριβῶς εύρίσκεται ὁ Ἐσταυρωμένος, ἡ αἰσθητὴ καὶ φρικτὴ ἀναπαράσταση τῆς θυσίας Του στὸ Γολγοθά, ὥστε τὸ ἴερὸ Βῆμα νὰ είναι τὸ πραγματικὸ «Ἀγιον τῶν Ἅγιων», ὅπου ὁ Μέγας Ἀρχιερεὺς «εἰσῆλθε... αἰωνίαν λύτρωσιν εύραμενος» ('Εβρ. 9, 12).

β) Ἀριστερὰ εύρισκεται ἐξωτερικὴ ἢ ἐντοιχισμένη σὲ μικρὴ κόγχη ἢ ί. Προσκομιδὴ ἢ Πρόθεση, ὅπου «προτίθενται» καὶ προετοιμάζονται τὰ Τίμια Δῶρα καὶ συμβολίζει τὴ Βηθλεὲμ (ὑπάρχει καὶ εἰκόνα τῆς ἀγίας Γεννήσεως), ἀπ' ὅπου «ξεκίνησε» ὁ Κύριος.

γ) Δεξιὰ βρίσκεται τὸ ί. σκευοφυλάκιο μὲ τὰ ἴερὰ σκεύη, ποὺ ἄλλοτε ἀποτελοῦσε ἰδιαίτερο χῶρο καὶ λεγόταν διακονικό, ἐπειδὴ τὴ φροντίδα του εἶχε διάκονος. Σήμερα εἶναι, ἀντίστοιχα πρὸς τὴν ί. Πρόθεση, ἐντοιχισμένο σὲ μικρὴ κόγχη ἢ ἀποτελεῖ ἰδιαίτερο εἶδος ἐρμαριοῦ.

«Οπως γιὰ τὴν κατάληξη στὸ βυζαντινὸ ρυθμὸ ναοῦ ἡ ἀρχιτεκτονικὴ ὁδηγήθηκε σ' αὐτὸν καὶ ἀπὸ δογματικούς λόγους,

έτσι καὶ στὴν ἐσωτερικὴ διαμόρφωση, ὅπως τὴν περιγράψαμε. Δὲν δύνησαν σ' αὐτὴ μόνο πρακτικοὶ ἀλλὰ καὶ δογματικοὶ λόγοι, ὥστε ὁ ναὸς νὰ βοηθῇ στὴ βίωση τοῦ μυστηρίου τῆς πίστεως.

Αὐτὸ ὅμως θὰ γίνη μὲ τὴ βοήθεια καὶ μιᾶς ἄλλης Ἱερῆς τέχνης, τῆς ζωγραφικῆς, τῆς ἀγιογραφίας.

ε'. Ἡ ἀγιογραφία τοῦ ναοῦ.

1. Οἱ Χριστιανοὶ καὶ μάλιστα οἱ ἀνατολικοὶ Ὁρθόδοξοι δὲν καθιέρωσαν τὴ γλυπτικὴ τέχνη γιὰ τὴ λατρεία τους σύμφωνα μὲ τὴν ἰουδαικὴ παράδοση («Οὐ ποιήσεις σεαυτῷ εἰδωλον οὐδὲ παντὸς ὁμοιώμα...», Ἔξ. 20, 4), ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ἀντίδραση πρὸς τὴν εἰδωλολατρία. Τὰ περιορισμένα ἀγάλματα καὶ τὶς συμβολικὲς παραστάσεις τῶν Κατακομβῶν καὶ τὰ ἄλλα ἡσαν κυρίως νεκρικὰ ἀγαλμάτια καὶ πολλὰ τῆς βυζαντινῆς ἐποχῆς ἡσαν ὅχι «ἐκκλησιαστικά», ἀλλὰ τῆς «κοσμικῆς» γλυπτικῆς, ποὺ διάλεγε καὶ θρησκευτικὰ θέματα. Ἡ Ἑκκλησία παρέλαβε μόνο τὸ ἐλαφρὸ ἀνάγλυφο γιὰ λόγους διακοσμητικοὺς (κιονόκρανα, τέμπλα) μὲ θέματα τοῦ φυτικοῦ κυρίως καὶ περιορισμένα τοῦ ζωϊκοῦ βασιλείου (συμβολικὰ ζῶα). Γιὰ τὴν «εἰκόνα τοῦ Θεοῦ», τὸν ἄνθρωπο, ποὺ πήρε ὁ Θεάνθρωπος, καθιέρωσε ἐνωρίτατα τὴ ζωγραφική, ποὺ εἶναι ιδιαίτερα πνευματικὴ τέχνη, γιατὶ δὲν ἔχει τὸν «ύλικο ὅγκο», τὸ ἀνάγλυφο.

2. Ἡ Ἱερὴ αὐτὴ τέχνη γίνεται στὸ χέρι τοῦ πιστοῦ ἡ «κλίμαξ» ποὺ ἐνώνει ἐπίσης οὐρανὸν καὶ γῆ, ποὺ παρουσιάζει εἰκονογραφημένη τὴν Ἀγίᾳ Γραφὴ καὶ ἐρμηνεύει τὸ δόγμα τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως: Ὁ Θεός ἔγινε ἄνθρωπος, γιὰ νὰ κάμη τὸν ἄνθρωπο Θεὸ (Μ. Ἀθανάσιος). Ἔτσι ὁ Ἱερὸς ναὸς μὲ τὶς δύο αὐτὲς Ἱερὲς τέχνες καὶ στὴ συνέχεια μὲ τὴν Ἱερὴ μουσική, «τὴν τέχνη τῶν Ἀγγέλων», πραγματοποιεῖ στὴ γῆ αὐτὴ τὴν εἰκόνα τῆς Ἀποκαλύψεως (21, 3, 5):

«Ἴδοὺ ἡ σκηνὴ τοῦ Θεοῦ μετὰ τῶν ἀνθρώπων... Ἰδοὺ καὶνὰ ποιῶ τὰ πάντα.»

Δίνουμε μόνο ἔνα σύντομο διάγραμμα:

α'. Στὸ συναγμένο λαὸ τοῦ Θεοῦ, τὴ στρατευομένη Ἑκκλησία, ποὺ βρίσκεται στὴ γῆ (τὸ δάπεδο τοῦ ναοῦ συμβολίζει τὴ γῆ) ἡ λειτουργικὴ τέχνη παρουσιάζει πρῶτα τὸ Ἱερὸ εἰκονοστάσιο. «Ολων τὰ βλέμματα εἶναι στραμμένα σ' αὐτό. Αὐτὸ ὑψώνεται πρὸς τὰ ἐπάνω σὰν σύμβολο ἐνώσεως τοῦ οὐρανοῦ καὶ τῆς γῆς.

Προβάλλει πρώτα τὴν ἀγία Μορφὴ τοῦ θείου Διδασκάλου νὰ κρατᾶ τὸ ἱερό Του Εύαγγέλιο, ἐνῶ ἀπ' τὴν ἀνοιγμένη Ὁραία Πύλη Τὸν προβάλλει Ἐσταυρωμένο καὶ ἐπάνω στὴν Ἀγία Τράπεζα «Ἀρνίον ἐσφαγμένον» καὶ «Ἄρτον Ζωῆς».

Προβάλλει ἔπειτα τὴν σεπτὴ μορφὴ τῆς Ὑπεραγίας Μητέρας Του καὶ Μητέρας μας «Βρεφοκρατοῦσαν» καὶ στὴν κεντρική κόγχη τοῦ ἱεροῦ Βήματος «Πλατυτέραν τῶν οὐρανῶν» μὲ ἀνοικτὰ τὰ χέρια, ἔτοιμη νὰ δεχτῇ καὶ νὰ μεταβιβάσῃ τὶς προσευχὲς τῶν παιδιῶν της στὸν Υἱό Της. Εἶναι ὁ πρῶτος ἄνθρωπος ποὺ ἀνῆλθε στὸν πνευματικὸ οὐρανό. Εἶναι τὸ πρότυπο τῆς ἀγιότητος, ἡ Παναγία.

Μετὰ ἔρχεται ὁ Τίμιος Πρόδρομος, ὁ «κῆρυξ τῆς μετανοίας», ὁ «ἐνσαρκος Ἀγγελος», καὶ ἀντίστοιχα ὁ «Ἄγιος τοῦ ναοῦ, ὁ πολιοῦχος, ὁ ἰδιαίτερος προστάτης τῶν στρατευομένων ἀδελφῶν του μὲ τὶς προσευχές του.

Τέλος οἱ ἀγιοι Ἀρχάγγελοι Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ (στὰ βημόθυρα) σὰν φύλακες τοῦ ἱεροῦ, «τοῦ Ἀγίου τῶν Ἀγίων», ἀλλὰ καὶ σὰν προστάτες τῶν πιστῶν.

Στὸ ἄνω μέρος τοῦ ἱεροῦ εἰκονοστασίου εἶναι τὸ λεγόμενο δωδεκάορτο, τὰ σπουδαιότερα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου, μὲ κέντρο τὴν παράδοση τοῦ μυστηρίου τῆς θ. Εὐχαριστίας, τὸ Μυστικὸ Δεῖπνο, μέχρι τὴν ἔνδοξην Ἀνάληψη καὶ τὴν Πεντηκοστή. Ἡ διακόσμηση μὲ τὴν ἅμπελο συνήθως συμπληρώνει τὴν ὅλη εἰκόνα τοῦ εἰκονοστασίου. Οἱ πιστοί, «τὰ κλήματα», πρέπει νὰ ἔνωθοῦν μὲ «τὴν Ἀμπελὸν τὴν ἀληθινήν», γιὰ νὰ πάρουν τὴ θεία ζωὴ καὶ ν' ἀνέβουν πρὸς τὰ οὐράνια. Ἡ Ὁραία Πύλη εἶναι ἡ πύλη τῆς σωτηρίας, τὸ σημεῖο ποὺ οἱ πιστοί ἔνωνται μὲ τὸ Σωτήρα τους, γιὰ νὰ εἰσέλθουν μαζί Του στὰ Ἀγία καὶ νὰ γίνουν ἄγιοι.

β'. Στὸν κυρίως ναὸ δεσπόζει ὁ Παντοκράτωρ τοῦ «ἀχειροποιήτου οὐρανοῦ» (τρούλλος). Μὲ τὸ διεισδυτικὸ βλέμμα Του ἐπιβλέπει τὸ πᾶν. Κρατᾶ καὶ δείχνει πρὸς τὸ «Σῶμα» Του, τὴ στρατευομένη Ἐκκλησία, τὸ ἱερό Του Εύαγγέλιο. Τὸν περιβάλλονταν οἱ ἀγιοι Ἀγγελοι καὶ στὸ μεταξὺ χῶρο οἱ Ἀγιοι Προφῆτες καὶ Δίκαιοι, Ἀπόστολοι καὶ Μάρτυρες, ἡ «μέση κατάσταση», μεταξὺ τῶν οὐρανίων Ἀγγέλων καὶ τῶν ἐπιγείων ἀνθρώπων. «Ἄγιοι καλύπτουν καὶ τοὺς πλαγίους τοίχους τοῦ ναοῦ, ποὺ μὲ τὴν ἀγιότητά τους ἀνῆλθαν ψηλότερα ἀπ' τοὺς ἐπὶ γῆς, στοὺς ὄποιους καὶ δείχνουν τὸ δρόμο καὶ τὸν τρόπο τῆς «θείας καὶ μυστικῆς ἀναβάσεως».

Οἱ ἱερὲς μορφὲς τῶν Ἀγίων εἶναι ἔξαϋλωμένες. Ὁ ἱερὸς ζωγράφος δὲν τοὺς βλέπει καὶ δὲν τοὺς θέλει «Φυσικούς». Τοὺς

βλέπει, ὅπως είναι ἀναγεννημένους, σὲ θεία ἀνάταση, ποὺ ἐκφράζουν τὰ μακριὰ μέλη, ἡ ἥρεμία, τὸ θεῖο φῶς ποὺ τοὺς μεταμόρφωσε (φωτοστέφανος).

Ἐξάλλου ύπάρχει ποικιλία μορφῶν, σκηνῶν μὲ συμμετοχὴ καὶ ὀλης τῆς φύσεως, ἀφοῦ καὶ αὐτὴ θ' ἀφθαρτοποιηθῇ. Ἡ ποικιλία τῶν χρωμάτων μὲ τόση δυνατότητα προοπτικῆς καὶ βάθους βοηθοῦν τὸν ἵερὸν ζωγράφο ὅλη τὴν κτίση νὰ τὴ μεταφέρῃ στὸ ναὸν καὶ νὰ ἐνωθῇ ἔτσι ἡ θριαμβεύουσα μὲ τὴ στρατευομένη Ἐκκλησία, σὰν μιὰ Ἐκκλησία, στὴ λογικὴ λατρεία «ἐν πνεύματι καὶ ἀληθείᾳ» τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ.

ς. Ἡ τιμὴ τῶν ι. εἰκόνων.

“Οπως είναι γνωστό, τὸν 8ο αἰ. στὸ Βυζάντιο ἡ βυζαντινὴ ἀγιογραφία «βάφτηκε στὸ αἷμα τοῦ μαρτυρίου». Ἡ τιμὴ τῶν ἀγίων εἰκόνων χαρακτηρίστηκε λαϊκὴ ἄγνοια καὶ ὑπερβολὴ καὶ διώχτηκε πολὺ μὲ πρωτοστάτες τοὺς «εἰκονομάχους» αὐτοκράτορες Λέοντα Γ'. τὸν Ἰσαυρο (717-741) μέχρι τὸ Θεόφιλο (829-842). Δογματικὰ ἐλύσε τὸ θέμα ἡ Ζ' Οἰκ. Σύνοδος, ποὺ συνήλθε στὴ Νίκαια τῆς Βιθυνίας τὸ 787. Σύμφωνα μὲ τὴ διδασκαλία τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Δαμασκηνοῦ, ἡ τιμὴ καὶ ἡ προσκύνηση τῶν ἀγίων εἰκόνων είναι σχετικὴ καὶ ὅχι λατρευτικὴ. Ἡ λατρεία ἀνήκει μόνο στὸ Θεό. Οὔτε γίνεται ἡ τιμὴ στὴν ὑλὴ ἀπ' τὴν ὁποία είναι καμαρένη ἡ εἰκόνα, ἀλλ' «ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν». Ἀφοῦ ὁ Κύριος ἔγινε ἄνθρωπος, δὲν είναι ἀσέβεια πρὸς τὸ Θεῖο Του Πρόσωπο νὰ εἰκονίζουμε τὴ θεία μορφὴ Του. «Οὐ τὴν ἀόρατον εἰκονίζω θεότητα, ἀλλ' εἰκονίζω Θεοῦ τὴν ὄραθεῖσαν σάρκα». (Ιωάν. Δαμ., Ρ. G. 94, 1236). Τὸ ἴδιο ισχύει καὶ γιὰ τοὺς ἀγίους Ἀγγέλους, ὅπως γίνονταν ὄρατοι, καθὼς καὶ τῶν Ἀγίων Πάντων τὶς μορφές.

«Ιστοροῦμεν δὲ αὐτὰς ἵνα μὴ ἀμνημονῶμεν τὰς ἀρετὰς καὶ τοὺς ἀγῶνας τῶν εἰκονιζομένων καὶ προπάντων ἵνα καὶ ἡμεῖς οἱ προσκυνοῦντες αὐτὰς μεταβαίνωμεν εἰς τοὺς οὐρανοὺς διὰ τοῦ νοὸς καὶ τὰς ἀρετὰς μιμηθῶμεν τῶν εἰκονιζομένων.».

Β'. ΧΡΟΝΟΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

1. Ο λειτουργικός χρόνος.

Η ἔννοια τοῦ λειτουργικοῦ χρόνου.

“Οπως ἀναφέραμε γιὰ τὴ δημιουργία τοῦ ὑλικοῦ κόσμου (σ. 60), τὸ «ἐν ἀρχῇ» σημαίνει καὶ τὴν ἀρχὴν τοῦ χρόνου. Ἡ ὕλη καὶ ὁ χρόνος εἶναι ἀλληλένδετα. Ἐξω ἀπ' τὴν ὕλην δὲν ὑπάρχει χρόνος.

Αλλὰ καὶ ἡ ζωὴ τοῦ πνευματοϋλικοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀλληλένδετη μὲ τὸ χρόνον καὶ μάλιστα «ὅρίζεται» – περιορίζεται ἀπ' αὐτόν. Καὶ ἡ πνευματική του ζωὴ ἐξελίσσεται μέσα στὸ χρόνο. Ἡ «πτώση» τοῦ Ἀδὰμ ἔγινε τὸ «δειλινόν!» Ἔτσι καὶ τὰ πνευματικὰ γεγονότα συνδέονται μὲ τὸ χρόνον καὶ μάλιστα σὰν νὰ τὸν σημαδεύουν.

Τέτοια μεγάλα σημάδια καὶ ὄρόσημα μέσα στὸ χρόνο μὲ μοναδικὴ σημασία εἶναι γιὰ τὸν πιστὸ προπάντων τὰ γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ θείου Λυτρωτῆ, ποὺ ἔγιναν ἐπίσης «ἐν χρόνῳ». Τὰ μεγαλύτερα ἀπ' αὐτά, τὴν κοσμοσωτήρια Σταύρωση καὶ τὴ ζωηφόρο Ἄνασταση τοῦ Κυρίου, οἱ ί. Εὐαγγελιστὲς ὅρίζουν χρονικὰ μὲ ἀκρίβεια:

Παρασκευή, ὥρα ἕκτη - ἐνάτη.

Μία Σαββάτων (=Κυριακή) «πρῷ σκοτίας ἔτι οὕσης».

Τὸ ἵδιο ἰσχύει καὶ γιὰ ἄλλα γεγονότα τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ τῶν πιστῶν τῆς Ἐκκλησίας.

Αύτὰ τὰ λυτρωτικὰ γεγονότα-σταθμοὺς τῆς ζωῆς τοῦ Κυρίου, ἀλλὰ καὶ τὰ διδακτικὰ γεγονότα τῆς ζωῆς τῶν ἀγίων μελῶν της ἡ Ἐκκλησία τὰ ἔκαμε καὶ τὰ ἔχει ὄρόσημα, ὥστε ὁ χρόνος νὰ μὴν εἶναι γιὰ τὸν πιστὸ μιὰ ἀδιάκοπη καὶ μονότονη «ροή» ὥρῶν, ἡμερονυκτῶν, ἐβδομάδων, μηνῶν καὶ ἐτῶν, σὰν τὸ νερὸ τοῦ ποταμοῦ, ποὺ εἶναι πάντοτε τὸ ἵδιο, «ἄχρουν, ἀοσμὸν καὶ ἄγευστον». Σημαδεμένος ὁ χρόνος μὲ τὰ πνευματικὰ αὐτὰ γεγονότα μπορεῖ νὰ μεταφέρῃ τὴν «σύγχρονη» ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ τὸ χρῶμα τους, τὴν εὐώδια τους, τὴν πνευματική τους πανδαισία καὶ τροφή. Ἔτσι ἡ Ἐκκλησία ἔκαμε τὸν ἀπλὸ καὶ κοινὸ χρόνο λειτουργικό, λατρευτικό, τὸν ἐπλούτισε καὶ τὸν ἐκόσμησε μὲ τὸν ἀπέραντο πλοῦτο καὶ «κόσμον» τῶν ἔορτῶν της, τὸν ἔκαμε ἔορτοδρόμιο.

2. Τὸ ὄρθόδοξο ἔορτοδρόμιο ἢ ἔορτολόγιο.

Ἡ λέξη ἔορτὴ ἔχει τριπλὴ ἔννοια: τιμή, πανήγυρη καὶ συμπόσιο. Καὶ ἡ Ἐκκλησία κατὰ τὶς ἔορτὲς τῆς τιμᾶς τὴν μνήμην τοῦ γεγονότος ποὺ ἔορτάζει, τὸ ξαναζῆ, τὸ κάνει σύγχρονο, πανηγυρίζει καὶ εὐφραίνεται μαζί του πνευματικά, ἀλλὰ καὶ ύλικά. Συμμετέχει ὅλος ὁ ἄνθρωπος σὰν σῶμα καὶ ψυχὴ στὶς ἔορτές. Ὁ δὲ ναὸς ἀνάλογα παίρνει καὶ αὐτὸς τὸ χρώμα τῆς ἔορτῆς, «στολίζεται», «πανηγυρίζει».

Τις ἔορτές της ἢ ἀρχαία Ἐκκλησία ὄργάνωσε γύρω ἀπὸ δυὸ μεγάλους κύκλους: α) τὸν κύκλο τῶν κινητῶν ἔορτῶν (δὲν ἔορτάζονται σὲ σταθερὴ ἡμερομηνία) καὶ β) τὸν κύκλο ἀκινήτων ἔορτῶν (ἔορτάζονται σὲ σταθερὲς ἡμερομηνίες).

α'. Ο κύκλος τῶν κινητῶν ἔορτῶν.

Ο κύκλος τῶν κινητῶν ἔορτῶν κέντρο ἔχει τὴν Σταύρωσην καὶ τὴν Ἀνάστασην τοῦ Κυρίου. Εἶναι ὁ κύκλος τοῦ Πάσχα τοῦ γενικά, ποὺ φωτίζει, ἀλλὰ καὶ «ρυθμίζει» χρονικὰ ὅλο τὸ λειτουργικὸ χρόνο, ἥτοι τὸ ἡμερονύκτιο, τὴν ἐβδομάδα καὶ τὶς δύο μεγάλες περιόδους τοῦ τριωδίου καὶ τοῦ Πεντηκοσταρίου.

1. Ο ἡμερονύκτιος κύκλος περιέχεται στὸ Ἱερὸν Βιβλίο. Όρολόγιο, ποὺ καλύπτει ὅλο τὸ 24ωρο, καὶ τηρεῖται ὀλόκληρος στὰ ὄρθόδοξα Μοναστήρια, ἀλλὰ στὸ μεγαλύτερο μέρος του καὶ στὶς ἐνοριακὲς ἐκκλησίες καὶ ἀτομικὰ ἀπὸ τοὺς πιστούς. Τὸν ἀποτελοῦν οἱ ἔξης ἀκολουθίες – προσευχές:

1. Ο Ἑσπερινός. Σύμφωνα μὲ τὸ ἐβραϊκὸ τυπικό, ποὺ παρέλαβε καὶ «ἐκχριστιάνισε» ἡ Ἐκκλησία, ἡ δύση τοῦ ἡλίου εἶναι τὸ τέλος τῆς ἡμέρας καὶ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπομένης. "Ἐτσι ὁ Ἑσπερινὸς εἶναι εὐχαριστήρια προσευχὴ γιὰ τὴν ἡμέρα ποὺ πέρασε ἵκεσία γιὰ τὸ βράδυ ποὺ ἔρχεται καὶ τὸ προοίμιο τῆς ἐπομένης ἔορτῆς. "Ολες οἱ ἔορτὲς ἔχουν σειρὰ ὕμνων ἑσπερινῶν, ποὺ συμπλέκονται μὲ τὸν καθημερινὸ Ἑσπερινό. Ἡ ἀκολουθία του εἶναι πολὺ κατανυκτική:

—«Εὐλογητὸς ὁ Θεὸς ἡμῶν πάντοτε...»

—«Εὐλόγει, ἡ ψυχὴ μου τὸν Κύριον», ὕμνος στὴ Δημιουργία (Ψαλμὸς 103).

—«Κύριε, ἐκέκραξα πρὸς Σέ, εἰσάκουσόν μου...» (ἐπιλύχνιος Ψαλμὸς 140 καὶ οἱ 141, 129, 116).

— Τροπάρια τῆς ἑορτῆς τῆς ἡμέρας καὶ ἄλλες προσευχὲς γιὰ τὸ βράδυ ποὺ ἔρχεται.

2. *Tὸ Ἀπόδειπνο.* Γίνεται μετὰ τὸ δεῖπνο καὶ εἶναι προσευχὴ πρὶν ἀπ' τὸ «δεῖπνο» στὸν Κ. ἡ Ἰ. Χ., τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο καὶ τὸν Ἀγγελο φύλακα.

3. *Tὸ Μεσονυκτικό.* Κατανυκτικὴ ἀκολουθία ποὺ τηρεῖται στὰ Μοναστήρια κυρίως.

4. *'Ο Ὁρθρος* (= ξημερώματα). Προσευχὴ γιὰ τὴν ὑποδοχὴ τῆς νέας ἡμέρας μὲ τοὺς ὡραίους Ψαλμοὺς τοῦ Ἐξαψάλμου, Τροπάρια τῆς ἑορτῆς τῆς ἡμέρας, τοὺς Αἴνους, τὴ Δοξολογία: «Δόξα Σοι τῷ δεῖξαντι τὸ φῶς...».

5. *'Η θ. Λειτουργία.* (Γίνεται ὅταν ὑπάρχῃ ἐπίσημη ἑορτὴ ἢ κάθε μέρα σὲ πολλὰ Μοναστήρια. Γ' αὐτὴν θὰ κάνουμε εἰδικὰ λόγο μαζὶ μὲ τὸ μυστήριο τῆς θ. Εύχαριστίας στὸ δεύτερο κεφάλαιο).

6. *Oἱ Ὡρες.* Εἶναι εἰδικὴ ἀκολουθία κάθε τρεῖς ὥρες, ὥστε ἡ ἡμέρα, ἀνατολὴ-δύση ἡλίου: 12ωρο, διαιρεῖται σὲ τέσσερες Ὡρες: Α', Γ', ΣΤ', Θ'. Ἡ Α' (ἀνατολὴ) περιέχει Ψαλμοὺς (5, 89, 100) καὶ Τροπάρια καὶ τὴν ὡραία εύχη: «Χριστέ, τὸ φῶς τὸ ἀληθινόν...». Ἡ Γ' εἶναι ἀφιερωμένη στὸ Ἀγιον Πνεῦμα, ποὺ κατήλθε στοὺς Μαθητὲς τὴν Γ' ὥρα στὶς 9 π.μ. περίπου. Ἡ ΣΤ' εἶναι ἀφιερωμένη στὴ Σταύρωση τοῦ Κυρίου, ποὺ ἔγινε τὴν ΣΤ' ὥρα (12) μ.). Ἡ Θ' εἶναι ἀφιερωμένη στὸ θάνατο τοῦ Κυρίου, ποὺ ἔγινε στὶς 3 μ.μ. (Ἀκολουθεῖ καὶ πάλι ὁ Ἐσπερινός, 6 μ.μ.). «Ἐτσι ὅλο τὸ 24ωρο ἔξαγιάζεται καὶ ἀφιερώνεται στὸ Δημιουργὸ καὶ Ἐσταυρωμένο καὶ Ἀναστάτα Λυτρωτὴ».

«Οπως εἴπαμε, ὁ ἡμερήσιος αὐτὸς κύκλος εἶναι δημιούργημα κυρίως τῶν Μοναχῶν καὶ τηρεῖται στὰ Μοναστήρια, ὥστε ἡ ἐπικοινωνία μὲ τὸν Κύριο νὰ εἶναι ἀδιάλειπτη, «ἄκοιμητη». Αὐτὸ δὲν σημαίνει πῶς ἔνας «πιστὸς» θὰ πρέπη ὅλο τὸ 24ωρο νὰ εἶναι σὲ στάση προσευχῆς μὲ τὴν παραπάνω ἔννοια. Ἡ ἀκοίμητη δοξολογία τοῦ Θεοῦ γίνεται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία σὰν σύνολο, ποὺ εἶναι αἰωνία. Δείχνει ὅμως τὸ μέτρο τῆς πνευματικῆς λατρείας, ποὺ μπορεῖ καὶ πρέπει νὰ γίνεται μὲ τὴ συναίσθηση τῆς παρουσίας τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς πιστότητος στὶς ἀγιες ἐντολές Του, ἐνῶ θὰ πρέπη ὁ κάθε πιστὸς νὰ ἔχῃ καὶ τακτές-ώρισμένες ὥρες προσευχῆς (ἀπαραίτητα πρωὶ-βράδυ), ὅπως καὶ νὰ συμμετέχῃ στὴν ὥρισμένη κοινὴ λατρεία τῶν Κυριακῶν καὶ μεγάλων ἑορτῶν.

2. Ό ύβδομαδιαίος κύκλος περιέχεται στὸ ἵερὸ βιβλίο Παρακλητική (παρηγορεῖ, δυναμώνει) καὶ ἔχει ἀρχὴ καὶ κέντρο τὴν Κυριακή, τὴν ἡμέρα τῆς Ἀναστάσεως, ὥστε ὅλος ὁ χρόνος νὰ είναι Πάσχα (δύο ἡμέρες εἶναι ἀφιερωμένες στὰ ἄγια Πάθη). Ἀναλυτικότερα οἱ ἐπτὰ ἡμέρες τῆς ὕβδομάδας ἀφιερώνονται ως ἔξης: α) Κυριακή: στὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου· β) Δευτέρα: στοὺς ἀγίους Ἀγγέλους· γ) Τρίτη: στὸν Τίμιο Πρόδρομο· δ) Τετάρτη: στὸν Τίμιο Σταυρὸ (ἀρχὴ Παθῶν) καὶ τὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο· ε) Πέμπτη: στοὺς ἀγίους Αποστόλους, Μάρτυρες καὶ τοὺς Πατέρες καὶ μάλιστα στὸν ἄγιο Νικόλαο· σ') Παρασκευή: στὰ ἄγια Πάθη· ζ) γενικὰ στοὺς ἀγίους καὶ ἴδιαίτερα τοὺς «Κεκοιμημένους», τὶς ψυχές.

3. Κύριες κινητὲς ἔορτὲς ὅμως εἶναι τὸ Πάσχα, ποὺ προετοιμάζει ἡ περίοδος τοῦ Τριωδίου (πορεία μετανοίας καὶ νεκρώσεως-σταυρώσεως τῶν παθῶν, ὥστε νὰ ἀναστηθοῦμε μαζὶ μὲ τὸν Ἀναστάντα). Ἀρχίζει μὲ τὴν Κυριακὴ Τελώνου καὶ Φαρισαίου (ἀληθινὴ προσευχὴ, ταπεινοφροσύνη) Κυριακὴ Ἀσώτου (μετάνοια), Κυριακὴ Ἀπόκρεω μέλλουσα κρίση), Κυριακὴ Τυρινῆς (ἔξιοδος Πρωτοπλάστων ἀπ' τὸν Παράδεισο) καὶ ἀκολουθοῦν 5 ὕβδομάδες τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς μὲ ἀποκορύφωμα τὴ Μ. Ἐβδομάδα. (Τὴν περίοδο τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς τὴν Παρασκευὴ θάλλεται καὶ ὁ Ἀκάθιστος Ὕμνος, ποὺ στὰ Μοναστήρια θάλλεται κάθε βράδυ μετὰ τὸ Ἀπόδειπνο).

Τὸ Πάσχα ἔπειτα ὑμνεῖ καὶ πανηγυρίζει ἡ περίοδος τῆς Πεντηκοστῆς (ἱερὸ βιβλίο Πεντηκοστάριο) μὲ μεγάλους σταθμοὺς Πάσχα-Ἀνάληψη-Πεντηκοστή. Εἶναι ἡ πιὸ χαρμόσυνη καὶ φαιδρὴ περίοδος (βλ. σ. 126 - 27).

“Οπως εἶναι γνωστό, τὸ Πάσχα καθορίζεται ἀπὸ τὴν ἔαρινὴ ἰσημερία: πρώτη Κυριακὴ μετὰ τὴν πρώτη πανσέληνο ἀπὸ τὴν ἔαρινὴ ἰσημερία. Ἡ ἀστάθεια δηλαδὴ ὄφειλεται στὴ σελήνη.

β'. Ό κύκλος τῶν ἀκινήτων ἔορτῶν.

Τὸ ἔορτολόγιο τῶν ἀκινήτων ἔορτῶν γίνεται μὲ βάση τὸ μηνιαῖο κύκλο καὶ γι' αὐτὸ οἱ ἱερές ἀκολουθίες τῶν ἀκινήτων ἔορτῶν περιέχονται στὰ ἱερὰ βιβλία ποὺ ὀνομάζονται *Μηναῖα* (1.2).

‘Η ἀρχὴ, σύμφωνα μὲ τὴν ἀρχαία παράδοση (ρωμαϊκή), εἶναι ὁ μήνας Σεπτέμβριος, ἡ «ἀρχὴ τῆς Ἰνδίκτου» (= δείκτης, ὄροσημο). Γι' αὐτὸ καὶ ἡ 1η Σεπτεμβρίου εἶναι ἀφιερωμένη στὸ νέο χρόνο:

«”Ινδικτὸν ἡμῖν εὐλόγει νέου χρόνου,

‘Ω καὶ Παλαιὲ καὶ δι’ ἀνθρώπους Νέε».

Ἐπίτιτλο, ἀρχικὸ γράμμα Ε, ἀπὸ εὐαγγελιστάριο τῆς Ἱ. Μονῆς Διονυσίου τοῦ Ἀγίου Ὄρους (14ος αἰ.).

Στὸν κύκλο τῶν ἀκινήτων ἑορτῶν περιέχονται:

- Δεσποτικὲς ἑορτές**, ἀφιερωμένες στὴ μνήμη καὶ τιμὴ γεγονότων τῆς ζωῆς τοῦ «Δεσπότου» Χριστοῦ. Εἶναι ὁ μεγάλος κύκλος τῶν Χριστουγέννων (14. 11 – 25.12: Σαρακοστὴ-νηστεία Χριστουγέννων), Περιτομὴ-ὄνομαστήρια Κ. ἡ. Ἡ.Χ. (1.1), Ὑπαπαντὴ (Σαραντισμὸς Κυρίου, 2.2. μὲν ὥραιότατῃ ἀκολουθίᾳ), ἡ Μεταμόρφωση τοῦ Κυρίου (6.8) καὶ ἡ Παγκόσμια Ὑψωση τοῦ Τιμίου Σταυροῦ (14.9).

Οι ί. άκολουθίες τῶν ἑορτῶν αὐτῶν εἶναι ύπεροχες σὲ ποιητικὸ κάλλος καὶ δογματικὸ βάθος, ἀλλὰ καὶ μουσικὴ σύνθεση.

2. Θεομητορικὲς ἑορτές, ἀφιερωμένες στὴν Ὑπεραγία Θεοτόκο: Γενέθλιο (8.9), Εἰσόδια (στὸ Ναό, 21.11), Εὔαγγελισμὸς (25.3) καὶ ἡ Κοίμηση (15αυγουστο).

Κάθε ἑορτὴ Δεσποτικὴ καὶ Θεομητορικὴ ἑορτάζεται ὅλη τὴν ἑβδομάδα καὶ κλείγει μὲ τὴν Ἀπόδοση.

3. Ἑορτὲς Ἀγίων. Καλύπτουν ὅλο τὸ χρόνο καὶ εἶναι ἀφιερωμένες στὸν Τίμιο Πρόδρομο (24.6, 29.8, 7.1), τοὺς ἀγίους Ἀποστόλους, καθέναν χωριστὰ καὶ ὅλους μαζὶ (30.6), τοὺς Προφῆτες καὶ Δικαίους τῆς Π.Δ., τοὺς Μάρτυρες, τοὺς ἀγίους Πατέρες καὶ Διδασκάλους, τοὺς Ὁσίους (Μοναχούς), τοὺς Ἀγίους Πάντας γενικά, ποὺ εἶναι «νέφος» ὄλοκληρο, καθὼς καὶ τοὺς ἀγίους Ἀγγέλους.

Ἡ μνήμη καθενὸς βρίσκεται μὲ τὴ σειρὰ στὴν ἀντίστοιχη ἡμέρα τοῦ Μηναίου, ποὺ ὑπάρχει καὶ τὸ «Συναξάριο», ὁ βίος τοῦ Ἀγίου τῆς ἡμέρας, ποὺ διαβαζόταν κατὰ τὴ «σύναξη» τῶν πιστῶν στὸν τάφο τῶν Μαρτύρων ἀρχικὰ καὶ γι' αὐτὸ ὄνομά στηκε «συναξάριο».

Ὑπάρχουν καὶ ἀνεξάρτητα βιβλία – Συναξάρια, ποὺ περιέχουν μόνο τὸ βίο τῶν Ἀγίων τῆς ἡμέρας μὲ τὴ σειρὰ γιὰ τοὺς 12 μῆνες. Εἶναι ἀπ' τὰ διδακτικότερα, ἀλλὰ καὶ συναρπαστικότερα βιβλία καὶ καλὸ εἶναι ὅλοι οἱ πιστοί, ἐπειδὴ εἶναι καὶ σὲ κατανοητὴ γλώσσα γραμμένα, νὰ τὰ ἔχουν καὶ νὰ μελετοῦν. Εἶναι ἡ «ἐγκυκλοπαίδεια τῆς ἀγιότητος» καὶ περιέχονται ἐκεῖ οἱ μεγαλύτερες μορφὲς τῆς ἱστορίας: Βασιλεῖς, στρατηγοί, φιλόσιφοι, διδάσκαλοι, ἐπιστήμονες καὶ συγγραφεῖς, μεγιστάνες καὶ πλούσιοι, ἀγράμματοι καὶ ἀσημοί, φτωχοὶ καὶ χειρώνακτες, βοσκοὶ καὶ ὑπηρέτες, ἄνδρες, γυναῖκες, παιδιά, νέοι καὶ γέροι «πάσης φυλῆς καὶ γλώσσης: Καὶ ὅλοι αὐτοί, ποὺ πέρασαν ἀπ' αὐτὴ τὴ γῆ, μᾶς ἐκληρονόμησαν ὅ,τι πολυτιμότερο ὑπάρχει στὸν κόσμο τοῦτο καὶ σπάνιο πάντως στὶς μέρες μας: τὸ τερπνότατο ἄνθος τῆς ἀγιότητος σὲ μιὰ ἀσύλληπτη ποικιλία χρωμάτων καὶ ἀρωμάτων, ὥστε νὰ εἶναι αὐτοὶ «τὰ μυρίπνοα ἄνθη τοῦ παραδείσου», «Οἱ οὐρανώσαντες τὴν γῆν» (=ποὺ ἔκαμαν τὴ γῆ οὐρανό!), ἡ στρατιὰ ἡ ἀναρίθμητη τοῦ Οὐρανίου Βασιλέως. Καὶ ἐμεῖς συχνότατα τοὺς ἀγνοοῦμε!

Γ'. ΤΡΟΠΟΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ

Γιὰ νὰ λατρεύσῃ τὸ Θεὸς ὁ πιστός, γιὰ νὰ ἐκφράσῃ δηλαδὴ τὰ συναισθήματα τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ἀγάπης πρὸς τὸ Λυτρωτή, ἀλλὰ καὶ νὰ λάβῃ τὴ θεία χάρη, ὑπάρχουν δύο τρόποι, ἐπίσης ἀναγκαῖοι καὶ οἱ δύο: α) ἡ προσευχὴ καὶ β) ἡ μυστηριακὴ ζωὴ. Ἐδῶ δύως θὰ κάνουμε λόγο μόνο γιὰ τὴν προσευχὴ, τὰ εἰδὴ καὶ τὸ περιεχόμενό τους, καὶ γιὰ τὴ μυστηριακὴ ζωὴ τοῦ πιστοῦ θὰ κάνουμε λόγο στὸ ἐπόμενο κεφάλαιο, ποὺ θ' ἀφιερώσουμε εἰδικὰ στὰ ί. Μυστήρια.

1. Ἡ προσευχὴ.

Ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ ἀνύψωση τῆς ψυχῆς μας πρὸς τὸν Πλάστη μας καὶ Λυτρωτή μας καὶ ὁ νοερὸς ἥ προφορικὸς διάλογος μαζί Του. Ἀναλυτικότερα ἡ προσευχὴ εἶναι ἡ ἐσωτερικὴ συναίσθηση καὶ βίωση καὶ ἡ ἔξωτερικὴ ἐκδήλωση τῆς πίστεως, τῆς ἐλπίδας καὶ τῆς ἀγάπης μας στὸ Θεό.

Εἶναι φανερὸ πῶς χωρὶς τὴν προσευχὴ δὲν μποροῦμε νὰ κάνουμε κὰν λόγο γιὰ θρησκεία καὶ θρησκευτικὴ ζωὴ, πού, σὰν ζωὴ, πρέπει νὰ ἐκδηλωθῇ. Ἔτσι φαίνεται καθαρὰ πόσο ἡ προσευχὴ εἶναι ἀναγκαιότατη.

Ο Κύριος ἐδίδαξε στοὺς Μαθητές Του τὴν τόσο ὑποδειγματικὴ Κυριακὴ Προσευχὴ, στὴν ὁποίᾳ μᾶς διδάσκει νὰ ἀπευθυνόμαστε στὸ Θεὸ σὰν Πατέρα μας καὶ νὰ Τοῦ ἐκφράζουμε τὰ συναισθήματα καὶ τὶς ἀνάγκες μας. Καὶ ὁ Ἱδιος ὁ Κύριος σὰν ἄνθρωπος ἔδωκε μοναδικὸ παράδειγμα προσευχῆς καὶ ἀτομικῆς («ἡν διανυκτερεύων ἐν τῇ προσευχῇ τοῦ Θεοῦ», Λουκ. 6, 12), ἀλλὰ καὶ δημοσίας, ἀφοῦ συμμετεῖχε πάντοτε στὴ δημοσία λατρεία τοῦ Σαββάτου. Τὸ Ἱδιο καὶ οἱ ἄγιοι Ἀπόστολοι καὶ ἡ Ἑκκλησία γενικά. Τὸ εἰδάμε σ' ὅ, τι ἀναφέραμε γιὰ τὶς ἑορτές, ποὺ εἶναι οἱ κοινὲς ἡ δημόσιες προσευχὲς τῆς Ἑκκλησίας.

Ἔτσι ἡ προσευχὴ διακρίνεται στὴν ἀτομικὴ καὶ στὴν κοινὴ ἡ δημοσία προσευχὴ, ποὺ εἶναι καὶ ἡ κύρια λατρεία.

Καὶ τὰ δύο αὐτὰ εἰδὴ τῆς προσευχῆς εἶναι ἀναγκαιότατα. "Αν δὲν προσευχόμαστε ἀτομικά, πολὺ περισσότερο δὲν εἶναι δυνατὸ νὰ προσευχθοῦμε ὁμαδικὰ. Καὶ ἂν συμμετέχουμε στὴν κοινὴ λατρεία, θὰ συμμετέχουμε τυπικά, ἥ ἀπὸ συνήθεια ἥ «πρὸς τὸ θεαθῆναι». Ἐξάλλου ἂν δὲν συμμετέχουμε στὴν κοινὴ λατρεία τῆς Ἑκκλησίας ποὺ γίνεται στὸν ί. ναό, δὲν μποροῦμε νὰ λάβουμε τὴ θεία χάρη, δὲν μποροῦμε νὰ ἐπιτύχουμε τὴ σω-

τηρία μας, ἀφοῦ ἔξω ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία δὲν μπορεῖ κανεὶς νὰ σωθῇ.

2. Τὸ περιεχόμενο τῆς προσευχῆς.

α'. Εὐχαριστία καὶ δοξολογία τοῦ Θεοῦ.

Ἡ ἀληθινὴ πίστη, ἐλπίδα καὶ ἀγάπη πρὸς τὸν Πλάστη καὶ Λυτρωτὴ μας δὲν εἶναι δυνατὸ παρὰ νὰ γεμίζῃ τὴν ψυχή μας μὲ συναισθήματα εὐγνωμοσύνης καὶ εὐχαριστίας γιὰ τὴν ἀγάπη Του καὶ ταυτόχρονα θαυμασμοῦ καὶ δοξολογίας γιὰ τὸ μεγαλεῖο καὶ τὴν παντοδυναμία Του.

Καὶ δὲν ύπαρχουν πραγματικὰ εὐγενέστερα καὶ βαθύτερα συναισθήματα ἀπ' αὐτά. Μόνο μὲ τὸν τρόπο αὐτὸ ὁ ἀνθρωπὸς ξεχωρίζει ἀπὸ τὰ ἄλογα ζῶα καὶ εἶναι πραγματικὰ ἀνθρωπος. Καὶ ἔχουμε βέβαια εἰπεῖ πώς αὐτὸ δὲν πρέπει νὰ γίνεται, γιατὶ ἔχει ἀνάγκη ὁ ἀπειρος Θεὸς ἀπ' τὴ δικῇ μας ἀναγνώριση, ἀλλὰ γιατὶ αὐτὸ εἶναι δίκαιο καὶ σωτήριο γιὰ μᾶς. "Οπως ἔνα «εὐχαριστῶ» καὶ ἔνας «καλὸς λόγος» οὔτε αὐξάνουν οὔτε μειώνουν τὴν ἀξία ἐνὸς σπουδαίου ἀνθρώπου ποὺ μᾶς εὐεργετεῖ, αἰσθανόσμαστε ὅμως τὴν ἀνάγκη νὰ τὰ εἰποῦμε καὶ ὁ ἵδιος τὸ θέλει, ἔτσι καὶ ἐδῶ. Δείχνουμε τὴ διάθεσή μας, πού, ἀν ύπάρχη, μόνο ἔτσι μπορεῖ νὰ ἐκδηλωθῇ. Γι' αὐτὸ καὶ ὅλες οἱ προσευχές, ἀτομικὲς ἢ κοινές, ἔχουν τὸ βασικότατο αὐτὸ χαρακτηριστικό, τῆς εὐχαριστίας καὶ δοξολογίας τοῦ Θεοῦ. "Αν θέλαμε νὰ σκεφτόμαστε πόσες καὶ ποιές φανερὲς καὶ ἀφανεῖς εὐεργεσίες μᾶς ἔχει χαρίσει ὁ Θεός, ύλικὲς καὶ κυρίως πνευματικές, ἡ ζωὴ μας θὰ ἥταν μιὰ συνεχὴς εὐγνωμοσύνη, εὐχαριστία καὶ δοξολογία τοῦ Θεοῦ.

Θαυμάσια δείγματα τέτοιας προσευχῆς εἶναι προπαντὸς τὸ i. Ψαλτήριο (βλ. σ. 29), ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες προσευχὲς τῆς Ἐκκλησίας μας, ποὺ πρέπει νὰ χρησιμοποιοῦμε καὶ γιὰ τὴν ἀτομικὴ μας προσευχή.

β'. Ικεσία καὶ αἴτηση.

Ἐξάλλου ὁ πραγματικὸς πιστὸς ἀναγνωρίζει πάντοτε ὅτι ὅλα καὶ πολὺ περισσότερο ἡ ζωὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔξαρτιοῦνται ἀπ' τὸν πανάγαθο καὶ παντοδύναμο Θεό. Αὐτὸς προνοεῖ, κυβερνάει καὶ συντηρεῖ τὰ σύμπαντα (βλ. σ. 66). "Οταν λοιπὸν ἔχουμε τόσες δυσκολίες ἀπ' τὸν ἵδιο τὸν ἔαυτὸ μας καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους, τόσες ἀνάγκες ύλικὲς καὶ κυρίως πνευματικές, σὲ ποιὸν ἄλλον

Θὰ καταφύγουμε; Ποιὸς μπορεῖ νὰ μᾶς ἐλαφρώσῃ τὸν πόνο, νὰ μᾶς συγχωρήσῃ τὶς ἀμαρτίες, νὰ μᾶς δώσῃ δύναμη καὶ χάρη νὰ προχωροῦμε στὴν ζωή, ποὺ ἔχει τόσα ἀδιέξοδα; "Ἐτσι, ἂν πραγματικὰ πιστεύουμε στὸ Θεό, σ' Αὐτὸν θὰ λέμε μὲθερμή πίστη καὶ θὰ Τὸν ίκετεύουμε:

«Κύριε, καταφυγὴ ἐγενήθης ἡμῖν ἐν γενεᾷ καὶ γενεᾷ.
Ἐγὼ εἶπα· Κύριε, ἐλέησόν με, ἵσσαι τὴν ψυχήν μου, ὅτι
ἡμαρτόν Σοι...» (Δοξολογία).

Καὶ ὁ Κύριος, ποὺ περιμένει αὐτὴ τὴν θεληματικὴν καὶ ταπεινὴν «καταφυγὴν σ' Αὐτόν», ἀνοίγει ἀμέσως τὸ στοργικὸν καὶ παντοδύναμο Χέρι Του νὰ σώσῃ, νὰ ἐνισχύσῃ, νὰ εὔλογήσῃ, νὰ θρέψῃ, νὰ σκορπίσῃ τὸν ἀγαθόν Του. Οἱ προσευχὲς τῶν Ἅγιων εἰναι γεμάτες ἀπὸ τέτοιες μαρτυρίες καὶ ὄμοιογίες, ἀπὸ τὰ θαύματα τῆς προσευχῆς. Καὶ ὅλοι οἱ πιστοὶ ἔχουν τέτοια ὄλοφάνερα δείγματα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς δυνάμεως τοῦ Θεοῦ.

"Ἄν σήμερα καὶ πάντοτε οἱ ἄνθρωποι αἰσθάνωνται ἀδύνατοι καὶ μόνοι, εἶναι γιατὶ δὲν θέλησαν καὶ δὲν θέλουν νὰ καταφεύγουν στὸν παντοδύναμο Θεό. Θαυμάζουμε καὶ πρέπει νὰ θαυμάζουμε τὴν ζωὴν τῶν Ἅγιων, ποὺ ἔκαναν καὶ κάνουν θαύματα. Τὰ θαύματα ὅμως δὲν τὰ ἔκαναν οἱ Ἅγιοι. Τὰ ἔκανε καὶ τὰ κάνει πάντοτε ὁ Θεός, ὅταν τὰ πλάσματά Του καταφεύγουν σ' Αὐτὸν μὲ πίστη θερμῇ καὶ ὅταν ζοῦν σύμφωνα μὲ τὸ ἄγιο θέλημά Του.

3. Ἡ ὄρθοδοξη ὑμνολογία.

α'. Γενικά.

Τὶς πνευματικότερες, κατανυκτικότερες, ἀλλὰ καὶ ώραιότερες σὲ κάλλος, ἔκφραση καὶ διατύπωση προσευχές, ἀτομικὲς καὶ κοινές, βρίσκουμε στὴν ὄρθοδοξη ὑμνολογία μας.

"Ο, τι καὶ νὰ εἰποῦμε θὰ εἶναι πολὺ λίγο καὶ μικρό. Ἡ ὄρθοδοξη Ὕμνολογία μας εἶναι ἡ αἰώνια δόξα τῆς Ἔκκλησίας μας καὶ ἡ σφραγίδα τῆς χάριτος τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. Ὁπως ἔχουμε δείξει ἀρκετὲς φορές, σ' αὐτήν, ποὺ ἀποτελεῖ καὶ τὴν γνήσια λατρεία τῆς Ἔκκλησίας μας, ἀπαντοῦν ὅλη Ἄ.Γ. καὶ ἡ Ἰ.Π. στὴ θελκτικὴ καὶ συγκινητικὴ μορφὴ τῶν στίχων τῆς ποιήσεως καὶ τῶν ἥχων τῆς μουσικῆς.

"Ἐτσι ἡ ὄρθοδοξη Ὅμνολογία καὶ Ὅμνωδία εἶναι ἀχώριστες μαζὶ ἡ τρίτη λειτουργικὴ τέχνη, ἡ τέχνη τῶν Ἅγγελων, μετὰ τὴν ἀρχιτεκτονικὴν καὶ τὴν ἀγιογραφία, ποὺ μᾶς βοηθεῖ νὰ αἰσθα-

θοῦμε καὶ νὰ ζήσουμε τὶς ἀλήθειες πίστεως καὶ ζωῆς τῆς θ.
Ἀποκαλύψεως.

Ἐνῶ ὅμως ἡ ἀρχιτεκτονικὴ καὶ ἡ ἀγιογραφία μποροῦν νὰ
θέλγουν καὶ νὰ τέρπουν σὰν Καλὲς Τέχνες καὶ ἔναν ἄπιστο
ἀκόμα, τῆς Ὑμνολογίας τὸ κάλλος καὶ τὸ βάθος μειώνεται πάρα
πολύ, ἀν μόνο σὰν «φιλολογικὰ κείμενα» τὰ ἐξετάζη κανείς.
Ἔχουν ἄφθαστο φιλολογικὸ κάλλος καὶ γι' αὐτὸ στὰ Πανεπι-
στήμα καὶ μάλιστα στὶς Φιλολογικὲς Σχολές ὑπάρχουν εἰδικὲς
ἔδρες. Ὡστόσο ὅμως μόνο ἡ χριστιανικὴ καὶ εὔσεβης ψυχὴ
μπορεῖ νὰ ἐκτιμήσῃ τὴν ἀνεκτίμητη ἀξία τους, γιατὶ εἶναι οἱ
προσευχές της! Πάντα ὁ ἵερὸς ὑμνογράφος προϋποθέτει τὴν
πίστη καὶ τὴ ζωντανὴ συμμετοχή, ποὺ εἶναι καὶ κλειδὶ γιὰ νὰ
πλησιάσουμε καὶ νὰ κάνουμε κτῆμα μας αὐτὸν τὸν πολύτιμο
μαργαρίτη.

β'. Τὰ χαρακτηριστικὰ τῆς Ὑμνολογίας καὶ γενικὰ τῆς Λατρείας μας.

1. Ὁ χριστοκεντρικὸς χαρακτήρας.

“Οπως εἴδαμε, τὸ ὀρθόδοξο ἔορτολόγιο ἔχει κέντρο τὸν Κ.
ἡ. Ἰ.Χ. ὡς Σωτῆρα ἀκριβῶς καὶ Λυτρωτή μας. “Ολο τὸ ἔτος καὶ
κάθε μέρα καὶ πανηγυρικότερα κάθε Κυριακὴ ἡ ὀρθόδοξη
Ὕμνολογία καὶ Ὑμνωδία ὑμνεῖ τὸν Ἀναστάντα Λυτρωτή τῆς καὶ
πανηγυρίζει τὴ σωτηρία τῆς. Ἀλλὰ καὶ οἱ ἄλλες τῆς ἔορτές, κι-
νητὲς καὶ ἀκίνητες, κέντρο ἔχουν τὸν Κ. ἡ. Ἰ.Χ. Οἱ Ἅγιοι εἶναι οἱ
«λελυτρωμένοι ὑπὸ Κυρίου», οἱ Μάρτυρες εἶναι «οἱ ἐσφαγμέ-
νοι... διὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀρνίου ἣν είχον» (Ἄποκ. 6,9),
‘Ολόκληρη ἄλλωστε ἡ θ. Λατρεία δὲν ἀποβλέπει παρὰ νὰ ὁδη-
γήσῃ τὸν πιστὸ στὴν ούσια τῆς Λατρείας μας, στὸ Μυστήριο τῆς
θ. Εὐχαριστίας, ποὺ γι' αὐτὸ εἶναι ἀναντικατάστατο. Οἱ ἄλλες
προσευχές καὶ οἱ ἄλλοι ὑμνοί εἶναι τὰ ἄνθη τῆς εὔσεβείας, ἐνῶ
αὐτὸ εἶναι τὸ σπέρμα ζωῆς, ὁ καρπός.

2. Ὕπερχρονικὴ καὶ ὑπερτοπικὴ (ύπερκόσμια).

“Οπως ἡ Ἐκκλησία εἶναι Ὕπερχρονικὴ καὶ ὑπερτοπική, ἔτσι
καὶ ἡ Ὑμνολογία, ποὺ εἶναι ἐκκλησιαστική. Στιχουργεῖ καὶ με-
λωδεῖ τὶς αἰώνιες ἀλήθειες πίστεως καὶ ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, γιὰ
νὰ μπορέσουν οἱ πιστοὶ νὰ τὶς αἰσθανθοῦν καλύτερα καὶ βαθύ-
τερα. Καλεῖ τὸν πιστὸ νὰ τὶς ζήσῃ ὡς παρών», ὡς «αὐτόπτης» μὲ
τὴ δύναμη τῆς πίστεως. Γι' αὐτὸ ἀπευθύνεται στοὺς πιστοὺς
ἔτσι:

«Δεῦτε ἵδωμεν, πιστοί,
ποῦ ἐγεννήθη ὁ Χριστός.
Ἀκολουθήσωμεν λοιπόν,
ἐνθα ὀδεύει ὁ Ἀστήρ...».

«Σήμερον κρεμάται ἐπὶ ξύλου»!

«Δεῦτε οὖν καὶ ἡμεῖς κεκαθαρμέναις διανοίας συμπορευθῶμεν Αὐτῷ καὶ συσταυρωθῶμεν...»

Γι' αὐτὸ καὶ δὲν ἀλλάζει. Γι' αὐτό, ὅπως εἴπαμε, καὶ «ἡ μία, ἀγία, καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ Ἐκκλησία» ἔχει ἐνιαία πίστη καὶ ἐνιαία λατρεία. ("Άλλο, ἂν θὰ είναι σ' ἄλλη γλώσσα καὶ σ' ἄλλη μουσική").

3. «Προφητική».

Δηλαδὴ ἔρμηνεύει, κηρύττει, κατηχεῖ, μυσταγωγεῖ (= ὁδηγεῖ στὸ μυστήριο, μυεῖ) τὸν πιστό. Τὸν καλεῖ ὅμως κυρίως μὲ τὴν πίστην νὰ πλησίασῃ καὶ νὰ ζήσῃ τὸ μυστήριο. Γι' αὐτὸ καὶ εἶναι μυσταγωγικὴ πάντοτε, ὅπως τὸ μυστήριο πάντοτε παραμένει μυστήριο. Ὁστόσο, ἡ Ὑμνολογία τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅπως ἔδειξαμε πολλὲς φορές, ἔχει τὶς ὥραιότερες διατυπώσεις καὶ ἔρμηνείες τοῦ μυστηρίου καὶ τοῦ δόγματος. Εἶναι ὅλη θεολογία, «ἡ κηρύττουσα, προσκυνοῦσα καὶ λατρεύουσα θεολογία»

4. «Ἄσκητική».

Μὲ διπλὴ ἔννοια: ἀγωνιστική, ἀλλὰ καὶ «έξωκοσμική». Χωρὶς νὰ πάυση ὁ ἄνθρωπος νὰ ζῇ «ἐν σώματι», πρέπει ν' ἀπαρνηθῇ ὅμως τὰ πάθη του, τὶς κακές του ἐπιθυμίες, τὶς πολλὲς καὶ βασανιστικὲς μέριμνες πάντοτε, ἀλλὰ προπάντων τὴν ὥρα τῆς προσευχῆς καὶ τῆς λατρείας:

«Οἱ τὰ Χερουβεὶμ μυστικῶς εἰκονίζοντες... πᾶσαν τὴν βιοτικὴν ἀποθώμεθα (= ἃς ἀποβάλουμε) μέριμναν».

5. Ἐκκλησιαστική, «κοινωνική».

Τέλος τὴν ὄρθοδοξη Ὑμνολογία χαρακτηρίζει ιδιαίτερα τὸ κοινωνικὸ στοιχεῖο. "Ἔχει καὶ «άτομικὲς» προσευχὲς καὶ ἐκφράσεις:

Τῆς μετανοίας ἄνοιξόν moi (= σὲ μένα) πύλας Ζωοδότα...»

«Τρέμω (έγώ) τὴν φοβερὰν ἡμέραν τῆς κρίσεως...».

Ο τρόπος ὅμως αὐτὸς εἶναι τὸ μυστικὸ ἀκριβῶς τῆς ποιήσεως.

Είναι ό «τρόπος» τοῦ Ἅγιου Πνεύματος, ποὺ ἀπευθύνεται προσωπικὰ στὸν κάθε πιστό, ἀλλὰ σὰν μέλος τοῦ «Σώματος» τῆς Ἐκκλησίας ἀναπόσπαστο.

Είναι ὁμως κοινωνικὴ καὶ μὲ τὴ γενικότερη ἔννοια, ὅπως καὶ τὸ Εὐαγγέλιο εἶναι «κοινωνικό», διδάσκει τὴν ἀγάπην, τὴν ἴσοτητα, τὴν ἀδελφότητα, τὴν συμπάθεια, τὴν ἐλεημοσύνην:

«Δεῦτε ἐκκαθάρωμεν ἐαυτοὺς ἐν ἐλεημοσύναις καὶ οἰκτιρμοῖς πενήτων...»

γ'. Τὸ περιεχόμενο τῶν ι. "Υμνων.

Τὸ κύριο περιεχόμενο τῶν ι. "Υμνων εἶναι ἀνάλογο μὲ τὸ ἑορταζόμενο γεγονὸς καὶ πρόσωπο. Σὲ ποικίλους ρυθμοὺς καὶ μέλη (τὰ Τροπάρια λέγονται ἔτσι, ἐπειδὴ τὸ μέλος τους «τρέπεται», ἀλλάζει) ἴστοροῦν, ἔρμηνεύουν, κηρύπτουν, θεολογοῦν μὲ τρόπο βαθύτατο, θρηνοῦν, ἐγκωμιάζουν, ἀλλὰ καὶ ψέγουν καὶ ἐλέγχουν. Προπάντων ὅμως προσκυνοῦν καὶ λατρεύουν τὸν Τριαδικὸ Θεό, τὸ ἄπειρο μεγαλεῖο Του, τὴν ἀγάπην Του στὸ ἔργο τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Δὲν ὑπάρχει θέμα τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου καὶ γενικὰ τῆς θ. Ἀποκαλύψεως ποὺ νὰ μὴ γίνεται θέμα τῶν ι. "Υμνων.

Τὸ ἕδιο συμβαίνει καὶ μὲ τοὺς ι. "Υμνους τοὺς ἀφιερωμένους στοὺς Ἅγιους Πάντας γενικά. Στὸ πρόσωπό τους ὑμοῦνται τὰ ἀποτελέσματα τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου, ἡ κατὰ χάρη θέωση τοῦ ἀνθρώπου, καὶ προβάλλονται σὰν πρότυπα στοὺς πιστούς, ἐνῶ τοὺς ἰκετεύουν νὰ μεσιτεύουν γι' αὐτούς. Καὶ ὅλα αὐτά, χάρη στὴ δυνατότητα τῆς ποιήσεως, μὲ τρόπο συναρπαστικό, συγκινητικό, πραγματικὰ ἄφθαστο, ὥστε νὰ μιλοῦν πάντα ὑπερχρονικὰ καὶ ὑπερτοπικὰ στὶς ψυχὲς τῶν πιστῶν.

"Έχουμε μέχρι τώρα ἀναφέρει ἀρκετὰ δείγματα τῶν ι. "Υμνων. Νὰ καὶ μερικὰ ἀκόμη ἀντιπροσωπευτικά:

1. «Χριστὸς γεννᾶται, δοξάσατε·

Χριστὸς ἐξ οὐρανῶν, ἀπαντήσατε·

Χριστὸς ἐπὶ γῆς, ὑψώθητε·

Ἄσσατε τῷ Κυρίῳ πᾶσα ἡ γῆ,

καὶ ἐν εὐφροσύνῃ ἀνυμνήσατε, λαοί,

ὅτι δεδόξασται.»

(Εἱρμὸς α' ὧδ. Καν. Χριστουγέννων, ἥχος α').

2. «Ἐπὶ ξύλου βλέπουσα κρεμάμενον, Χριστέ,

Σὲ τὸν πάντων κτίστην καὶ Θεόν,
ἡ Σὲ ἀσπόρως τεκοῦσα, ἐβόα πικρῶς·
Υἱέ μου, ποῦ τὸ κάλλος ἔδυ τῆς μορφῆς σου;
Οὐ φέρω καθορᾶν σε ἀδίκως σταυρούμενον·
οπεῦσσον οὖν ἀνάστηθι, ὅπως ἵδω κάγω
σοῦ τὴν ἐκ νεκρῶν τριήμερον ἔξανάστασιν.»

(Δ'. Ἀπόστιχ. ἀκολ. ἀγ. Παθῶν, ἥχος β').

3. «Διὰ θανάτου τὸ θνητόν,
διὰ ταφῆς το φθαρτὸν μεταβάλλεις·
ἀφθαρτίζεις γὰρ θεοπρεπέστατα
ἀπαθανατίζων τὸ πρόσλημμα·
ἡ γὰρ σάρξ Σου διαφθορὰν οὐκ οἶδε, Δέσποτα,
οὐδὲ ἡ ψυχή Σου εἰς "Ἄδου ξενοπρεπῶς ἐγκαταλέλειπται.»

(Β' Τροπ. ε' ὀδ. Κανόν. Μ. Σαββάτου, ἥχος πλ. β').

4. «Ἐπαξίως τῆς Ἐδὲμ
προεξερρίφη ὡς μὴ φυλάξας
μίαν Σου, Σωτῆρ,
ἐντολὴν ὁ Ἄδαμ·
ἐγὼ δὲ τὶ πάθω
ἀθετῶν ἐσαεὶ
τὰ ζωηρά Σου λόγια;»

(ΣΤ' Τρόπ. α' ὀδ. Μ. Κανόνος, ἥχος πλ. β').

5. «Τὶ ύμᾶς καλέσωμεν, "Ἄγιοι;
Χερουβείμ; ὅτι ύμῖν ἐπανεπαύσατο Χριστός·
Σεραφείμ; ὅτι ἀπαύστως ἐδοξάσατε αὐτόν·
Ἄγγέλους; τὸ γὰρ σῶμα ἀπεστράφητε·
Δυνάμεις; ἐνεργεῖτε ἐν τοῖς θαύμασι·
πολλὰ ύμῶν τὰ ὄνόματα
καὶ μείζονα τὰ χαρίσματα!
Πρεσβεύσατε τοῦ σωθῆναι τὰς ψυχὰς ἡμῶν.»

(Α' Στιχ. Μαρτυρ. Αἴνων Σαβ. ἥχου πλ. δ').

Ἐρωτήσεις – Ἐφαρμογὴ

1. Θυμᾶσαι τὶ εἶπε ὁ Θεὸς στὸ Μωυσῆ στὸ ὄραμα τῆς φλεγομένης βάτου; Τὰ λόγια αὐτὰ τὰ βλέπουμε συχνὰ στὶς εἰσόδους τῶν ἱ. ναῶν. (Γέν. 28, 17).

2. Ό Ψαλμωδός λέγει στὸ Θεό: «Κύριε, ἡ γάπησα εύπρεπειαν οἴκου Σου καὶ τόπον σκηνώματος δόξης Σου.» (Ψαλμ. 25, 8). Ποιὰ ἐφαρμογὴ θὰ μποροῦσες νὰ κάμης ἐσὺ τῶν λόγων του;

3. Πολλοὶ Χριστιανοὶ συνηθίζουν νὰ μὴν ἐπισκέπτωνται τὸν ί. ναὸ μόνο τὴν Κυριακή, ἀλλὰ καὶ ἄλλες ὥρες ποὺ εὐκαιροῦν, ὥστε νὰ προσεύχωνται καλύτερα. Τὸ κάνεις καὶ ἐσύ;

4. Ποιοὶ εἰναι οἱ κυριότεροι ρυθμοὶ ναῶν;

5. Τὶ εἰναι: νάρθηκας, σολέας, κιγκλίδωμα, σύνθρονο, βῆλο, τέμπλο, κιβώριο, κουβούκλιο, Πρόθεση - Προσκομιδή;

7. Γιατὶ ἡ Ἀνατολικὴ Ἔκκλησία δὲν ἔχει ἀγάλματα στοὺς ί. ναούς;

8. Ποιὲς λέμε κινητὲς καὶ ἀκίνητες ἑορτὲς καὶ γιατί;

9. Ποιὲς ί. ἀκολουθίες περιέχει ὁ ἡμερήσιος κύκλος;

10. Σὲ ποιὰ πρόσωπα ἡ γεγονότα εἰναι ἀφιερωμένη κάθε ἡμέρα τῆς ἑβδομάδας;

11. Τὶ σημαίνει "Ορθρος"; Ἀν δὲν τὸν παρακολουθῆς τὸ πρωὶ τῆς Κυριακῆς καὶ τῶν μεγάλων ἑορτῶν, χάνεις. Τί κυρίως περιέχει;

12. Νὰ μὴν ξεχνᾶς τὴν Τετάρτη καὶ τὴν Παρασκευὴ καὶ τὴν ΣΤ' καὶ Θ' ὥρα κάθε μέρα. Γιατί; Ποιὲς εἰναι αὐτὲς οἱ Ὡρες;

13. Τί ἡσαν τὰ «Συναξάρια»;

14. Τὶ πρέπει νὰ περιέχῃ κάθε προσευχὴ σου; Καὶ φυσικὰ αὐτὸ ποὺ σημαίνει. Τί;

15. Τὶ σημαίνει ἡ λ. «χριστοκεντρικός»; Καὶ ἡ ζωὴ μας πρέπει νὰ εἰναι «Χριστοκεντρική». Δηλαδή; Καὶ πῶς κυρίως γίνεται αὐτό;

16. Προσπάθησε νὰ προσέχης στὰ νοήματα τῶν ί. "Υμνων. Βέβαια δὲν ξέρεις Ἀρχαῖα. "Ομως πολλὰ εἰναι εὔκολα καὶ μπορεῖς νὰ τὰ ἐννοής. Χρησιμοποιεῖς ί. «Συνέκδημο»; Τί είναι αὐτὸ τὸ βιβλίο; Κάπου, μπροστά, ὑπάρχει μιὰ σημειοσούλα. Γράφτηκε γιὰ ὄλους, ἀλλὰ καὶ γιὰ σένα.

17. Ξέρεις τουλάχιστο τὸ Ἀπολυτίκιο τοῦ προστάτου σου Ἀγίου καὶ τὸν ἄγιο βίο του; Προσεύχεσαι σ' αὐτὸν καὶ προσπαθεῖς νὰ τὸν μιμῆσαι; Σὲ τί καὶ μὲ ποιόν τρόπο μποροῦμε νὰ μιμηθοῦμε τοὺς Ἀγίους;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ Η ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ

1. Ὁ Κ. ἡ. Ἰ.Χ. καὶ τὰ ἅγια Μυστήρια.

α'. Τὸ νόημα γενικὰ τῶν Μυστηρίων.

Σ' ὄλους εἶναι γνωστὸς ὁ τρόπος μὲ τὸν ὄποιον οἱ κηπουροὶ καὶ οἱ γεωπόνοι «ἡμερώνουν» τὰ δέντρα, τὸ «μπόλιασμα» δηλαδή, ὁ «ἐμβολιασμὸς» ἢ «ἐγκεντρισμός». Στὸν ἄγριο κορμὸν ἢ βλαστὸν «ἐμβάλλεται» ἢ «ἐγκεντρίζεται» τὸ ἥμερο «μπόλι», ποὺ ἐνώνεται καὶ «συμφύεται» ἢ «ἐγκεντρίζεται» τὸ ἥμερο «μπόλι», ποὺ ἐνώνεται καὶ «συμφύεται» μὲ τὸ ἄγριο δένδρο, γιὰ νὰ ἔξημερωθῇ καὶ ν' ἀποδίδῃ καρπούς, ἃν ἡταν ἐντελῶς ἄκαρπο, ἢ ν' ἀποδίδῃ καρπούς καλούς καὶ πολλούς, ἃν ἡ «ράτσα» του δὲν ἡταν καλή.

“Οπως ὅμως ἔχουμε εἰπεῖ, καὶ ἡ δική μας φύση ἔξαγριώθηκε ἀπ' τὴν ἀμαρτία, ἔγινε ἄγονη γιὰ τὸν καρπὸ τοῦ ἀγαθοῦ, ἔγινε «ἀκανθοφόρος», ὅπως τὰ ἄγρια δέντρα. Γιὰ τὴν «ἡμέρωσή» της ἀκριβῶς βλάστησε ἢ «ράβδος (= βλαστὸς) ἐκ τῆς ρίζης Ἱεσσαί καὶ ἄνθος ἐκ τῆς ρίζης» (Ἡσ. 11, 1), ὁ Θεάνθρωπος Κ. ἡ. Ἰ.Χ. καὶ ἔγινε «βλαστὸς» ὄρατὸς καὶ αἰσθητός, ἐπειδὴ καὶ τὰ ἄγρια δέντρα ἡσαν αἰσθητά, γιὰ νὰ γίνη ἡ ἔξημέρωσή τους αἰσθητή, νὰ μεταδώσῃ στὴν ἀνθρώπινη φύση τὴ θεία χάρη, τὸ θεῖο «χυμό», μὲ τρόπο αἰσθητὸ στοὺς αἰσθητοὺς ἀνθρώπους.

Ἡ σημασία τοῦ τρόπου αὐτοῦ εἶναι πραγματικὰ θεία. Αὔτὸ τὸ βλέπουμε προπαντὸς ἐκεī ποὺ δυστυχῶς ὁ θείος αὐτὸς τρόπος καταργήθηκε, στοὺς Προτεστάντες (Εὐαγγελικοὺς καὶ ἄλλους...). Οἱ ἵδιοι ὄμολογοῦν πῶς ἡ σημασία τῶν αἰσθητῶν σημείων ἐπιδρᾶ πολὺ στὸν πιστό, τοῦ «ἐντυπώνει» τὸ πνευματικό

αύτὸν γεγονός. Αἰσθάνεται καὶ «ζῆ» τὴ θεία χάρη ὁ πιστός, ὅταν γονατιστὸς καὶ μὲ τὸ ἐπιτραχήλιο καὶ τὸ χέρι τοῦ Πνευματικοῦ στὸ κεφάλι του δέχεται τὴ συγχώρηση ἢ τὴ θεία Μετάληψη ἀπ' τὸ ἄγιο Ποτήριο κλπ.

Αὐτὸν λοιπὸν τὸ ἐξημερωτικὸν καὶ ἀναγεννητικὸν ἔργο ὁ Θε-
ἀνθρωπος Κύριος ὅρισε καὶ παρέδωκε στοὺς ἀγίους Του Ἀπο-
στόλους νὰ συνεχίσουν μὲ τὰ ἄγια Μυστήρια, ἐπτὰ στὸν ἀρι-
θμό, ὅπως θὰ ἰδούμε, μὲ δρισμένο αἰσθητὸ τρόπο, μὲ εἰδικὴ
δηλαδὴ ίεροτελεστία.

β'. Η ἔννοια καὶ ἡ ἀναγκαιότης τῶν Μυστηρίων.

Τὰ θεῖα Μυστήρια λοιπὸν εἶναι θεοσύστατες τελετὲς¹ τῆς Ἐκκλησίας, ποὺ μεταδίδουν στὰ μέλη της μὲ αἰσθητὰ σημεῖα
τὴν ἀόρατη καθαρτικὴ καὶ ἀγιαστικὴ θεία χάρη.

Γι' αὐτὸν καὶ κανεὶς δὲν μπορεῖ νὰ γίνη καὶ νὰ εἶναι μέλος
τῆς Ἐκκλησίας καὶ ἄρα νὰ πάρῃ καὶ νὰ παίρνῃ τὴ θεία καὶ σω-
στικὴ χάρη παρὰ μόνο μὲ τὰ θεῖα Μυστήρια, ποὺ εἶναι οἱ μόνοι
ἀγωγοὶ της.

Καὶ τὰ ἐπτὰ Μυστήρια μεταδίδουν ὅλα τὴ μία θεία χάρη,
ἀλλὰ τὸ καθένα σὰν εἰδικὴ καὶ ἀναντικατάστατη ἐνέργεια καὶ γι'
αὐτὸν εἶναι ἀναγκαῖα γιὰ τὴ σωτηρία μας, πλὴν ὅχι ὅλα ὑποχρε-
ωτικά. Ὑποχρεωτικὰ εἶναι (βλ. καὶ σ. 166) τὰ Μυστήρια τοῦ βα-
πτίσματος, τοῦ Χρίσματος, τῆς θ. Εὐχαριστίας καὶ τῆς Μετα-
νοίας. Τὰ ὑπόλοιπα τρία, τῆς Ιερωσύνης, τοῦ Γάμου καὶ τοῦ
Εὔχελαίου εἶναι προαιρετικά.

Ἡ Ἐκκλησία μας ὄντος τις θεοσύστατες αὐτὲς τελετὲς
«μυστήρια» γιὰ δύο λόγους· πρῶτα γιατὶ «ἔτερα ὄρῶμεν καὶ
ἔτερα πιστεύομεν» (Ιωάν. Χρυσ., Όμιλ. 7 στὴν Α' Κορ.), δηλαδὴ
ἡ θεία χάρη, ποὺ μεταδίδουν εἶναι πραγματική, ἀλλὰ ἀόρατη·
καὶ ἔπειτα γιατὶ στὴν ἀρχαίᾳ Ἐκκλησίᾳ δὲν ἐπιτρεπόταν πλὴν
ἀπ' τοὺς πιστοὺς νὰ τὰ παρακολουθοῦν οἱ ἄπιστοι, ἀκόμα καὶ οἱ
Κατηχούμενοι, πρὶν βαπτιστοῦν. Γίνονταν λοιπὸν «μυστικὰ» καὶ
γιὰ νὰ τὰ λάβῃ ὁ πιστὸς ἐπρεπε πρὶν νὰ κατηχθῇ, νὰ «μυηθῇ»
σ' αὐτά. (Ἡ λέξη «μυστήριο» βγαίνει ἀπ' τὸ ἀρχ. ρ. μύω =/
κλείνω τὰ μάτια καὶ τὸ στόμα, ὥστε νὰ μὴ βλέπω οὕτε νὰ μιλῶ
καὶ νὰ μὴ μιλήσω –νὰ μὴν εἰπῶ— καὶ μετὰ γιὰ ὅ,τι μάθω. Ἔτσι

1. Ἡ λέξη τελετὴ (ἀπ' τὸ ρ. τελῶ = τελειώνω, ἐκπληρώνω – ἐργασία,
ἀλλὰ καὶ τὸ λόγο, τὴν ὑπόσχεση – τελειοποιῶ κάποιον, τὸν μυῶ, τὸν εἰσάγω στὰ
μυστήρια), ἔχει ἐδῶ εἰδική, θρησκευτικὴ ἔννοια: τελείωση, τελειοποίηση, μύ-
ηση, σύμφωνη πάντοτε μὲ τὸ «τελετουργικὸ τυπικὸ» τῆς Ἐκκλησίας, καὶ τελικὰ
έορτασμό, πανήγυρη.

γινόταν ή μύηση, ή «εἰσαγωγὴ» στὰ ἀρχαῖα εἰδωλολατρικὰ μυστήρια. Ἡ Ἐκκλησία ὅμως χρησιμοποιεῖ τὴ λέξη μὲ τὴν ἔννοια ποὺ ἐξηγήσαμε).

γ'. Πότε είναι ἔγκυρα καὶ ἀποτελεσματικὰ τὰ Μυστήρια.

Γιὰ νὰ είναι ἔγκυρο τὸ Μυστήριο, πρέπει νὰ τελεστῇ «κανονικά», δηλαδὴ ὅπως ὄριζει ἡ Ἱ. Π. τῆς Ἐκκλησίας. Σύμφωνα λοιπὸν μὲ τὴν Ἱ. Π., ποὺ είναι, ὅπως ἔχουμε ἐξηγήσει, Ἀποστολική, είναι ἀναγκαῖα τὰ ἑξῆς στοιχεῖα:

α) ὁ «κανονικὰ» χειροτονημένος τελετουργὸς (ἐπίσκοπος ἢ ἵερεύς·)

β) τὰ αἰσθητὰ σημεῖα (ἢ «ύλη» τοῦ Μυστηρίου, ποὺ ποικίλλει, ἀνάλογα μὲ τὸ Μυστήριο)· καὶ

γ) ἡ εἰδικὴ ἱερολογία («εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» καὶ τὰ εἰδικά γιὰ τὸ καθένα λόγια¹

Χωρὶς τὰ τρία αὐτὰ στοιχεῖα, γιὰ τὰ ὅποια θὰ κάνουμε λόγο στὴ χωριστὴ ἀνάπτυξη κάθε Μυστηρίου, δὲν είναι ἔγκυρο τὸ Μυστήριο, δὲν μεταδίδει δηλαδὴ τὴ θ. χάρη.

Ἐξάλλου, γιὰ νὰ είναι τὸ Μυστήριο ἀποτελεσματικό, νὰ καθαρίσῃ καὶ ν' ἀγιάσῃ τὸν πιστό, πρέπει αὐτὸς νὰ πιστεύσῃ τὸ Μυστήριο καὶ τὴ θ. χάρη ποὺ μεταδίδει, νὰ ἔχῃ προετοιμαστὴ κατάληλα καὶ νὰ ζήσῃ στὸ ἑξῆς σύμφωνα μὲ τὴ θεία χάρη ποὺ ἔλαβε, φυλάγοντας ἔτσι, ἀλλὰ καὶ αὐξάνοντας τὸ χάρισμα.

2. Τὸ μυστήριο τοῦ Βαπτίσματος.

α'. Τὸ νόημα τοῦ Μυστηρίου.

Ἡ λέξη βάπτισμα (ἀπ' τὸ βαπτίζω = βυθίζω ἐντελῶς στὸ νερὸ) σημαίνει τὴ βύθιση ἐνὸς ἀντικειμένου ὄλοκλήρου μέσα στὸ νερό. "Οταν ὅμως πρόκειται γιὰ ἔμψυχον ὃν, ὅπως είναι ὁ ἄνθρωπος, ἡ βύθιση αὐτὴ φέρνει τὸν πνιγμό, τὸ θάνατο, ἐκτὸς ἂν σπεύσῃ κάποιος «ναυαγοσώστης» καὶ σώσῃ τὸ βυθισμένο πρὶν πνιγῆ.

Ο συμβολισμός, τὸ αἰσθητὸ σημεῖο, ὅπως θὰ ίδοῦμε, είναι πραγματικός. Τὸ βυθισμένο ἄνθρωπο στὴν «ἄβυσσο» (= σκοτεινὸ βάθος θάλασσας), τὴ «φωλιὰ» τοῦ δράκοντα-διαβόλου,

κατῆλθε στὴν «ἄβυσσο» καὶ ἔσωσε ὁ Θεάνθρωπος, ἀνασύροντας ἀναστημένος ὁ ἕδιος ἀναστημένο καὶ τὸ πλάσμα Του. Ἐξάλλου τοῦ ἔδωκε τέτοια δύναμη πλέον, ὥστε νὰ μὴν κινδυνεύῃ νὰ πάθῃ τὸ ἕδιο, ὅσο μένη κοντὰ στὸ Σωτῆρα Του.

Αὐτὸ εἶναι τὸ νόημα, ἀληθινὸ καὶ πραγματικό, τοῦ Μυστηρίου: ἡ σωτηρία μας ἀπὸ τὸ θάνατο τῆς ἀμαρτίας μὲ τὸ σταυρικὸ θάνατο καὶ τὴν Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου. Καὶ ἀκριβῶς γιατὶ Ἐκεῖνος μᾶς ἔσωσε μὲ τὸ σταυρικὸ θάνατο καὶ τὴν Ἀνάστασή Του, γι' αὐτὸ καὶ ἡ προσωπική μας σωτηρία γίνεται μὲ τὴ συμμετοχή μας στὸ θάνατο-τριήμερη Ταφὴ καὶ τὴν Ἀνάστασή Του (τριπλὴ κατάδυση καὶ ἀνάδυση Βαπτίσματος). Μετὰ τὸ θάνατο-Βάπτισμα ἀκολουθεῖ ἡ ἀνάσταση, ἡ ἀναγέννηση, ἡ καινὴ ζωὴ.

β'. Η σύσταση τοῦ Μυστηρίου.

Ἐκτὸς τῶν πολλῶν προεικονίσεων στην Π.Δ. (κυρίως Κατακλυσμός, διάβαση Ἐρυθρᾶς θάλασσας, τοῦ Ἱορδάνη ἀπὸ Ιουδαίους καὶ Ἐλισαῖο) καὶ στὴν Κ.Δ. (βάπτισμα Προδρόμου, Βάπτιση Κυρίου), ὁ Κύριος συνομιλώντας μὲ τὸ βουλευτὴ Νικόδημο τοῦ εἶπε: «Ἐάν μὴ τις γεννηθῇ ἐξ ὑδατος καὶ Πνεύματος, οὐ δύναται ἰδεῖν τὴν βασιλείαν τοῦ Θεοῦ.» (Ιωάν. 3,3). Ἡ τελικὴ ὅμως καὶ σαφῆς ἔδρυση καὶ παράδοση τοῦ Μυστηρίου στοὺς Ἀποστόλους Του ἐγίνε πρὶν ἀπὸ τὴν Ἀνάληψη, ὅταν τοὺς εἶπε: «Πορευθέντες μαθητεύσατε πάντα τὰ ἔθνη βαπτίζοντες αὐτὸὺς εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἅγιου Πνεύματος.» (Ματθ. 28, 19). Ὁ ἕδιος ὁ Κύριος μίλησε καὶ γιὰ τὴν ἀναγκαιότητα τοῦ Βαπτίσματος μὲ τὸ παραπάνω «οὐ δύναται...» καὶ «ὁ πιστεύσας καὶ βαπτισθεὶς σωθήσεται, ὁ δὲ ἀπιστήσας κατακριθήσεται.» (Μαρ. 16, 16).

Ἐτσι ἡ πρώτη πράξη τῶν Ἀποστόλων μετὰ τὴν κάθοδο τοῦ Ἅγιου Πνεύματος τὴν Πεντηκοστὴ ἦταν ἡ «κατήχηση» καὶ τὸ «Βάπτισμα», τὸ ἄνοιγμα τῶν πυλῶν τῆς Ἐκκλησίας, τῆς «Κιβωτοῦ τῆς σωτηρίας»: «Οἱ μὲν οὖν ἀσμένως (= εὐχάριστα) ἀποδεξάμενοι τὸν λόγον αὐτοῦ (τοῦ Πέτρου) ἐβαπτίσθησαν καὶ προσετέθησαν τῇ ἡμέρᾳ ἐκείνῃ ψυχαὶ ώσει τρισχίλιαι.» (Πραξ. 2,41).

γ'. Προετοιμασία γιὰ τὸ Βάπτισμα.

Μὲ τὸ Βάπτισμα, ὅπως εἴδαμε, ἀπὸ τὸν Κύριο καὶ τοὺς Ἀποστόλους εἶχε συνδεθῆ σὰν προετοιμασία του τὸ κήρυγμα, ἡ «κατήχηση» καὶ ἡ ὁμολογία πίστεως στὸν Κύριο, ἐπειτα ἀπὸ ἀπάρνηση φυσικὰ τοῦ Διαβόλου. Ἡ προετοιμασία αὐτὴ γινόταν

όλόκληρη περίοδο, τὴν περίοδο κυρίως τῆς Μ. Τεσσαρακοστῆς (περίοδος μετανοίας), καὶ «οἱ πρὸς τὸ ἄγιον Βάπτισμα εὐτρεπιζόμενοι» (θ.Λειτουργ. Προηγ.) βαπτίζονταν τὸ ἀπόγευμα τοῦ Μ. Σαββάτου, ὥστε μὲ τὴ θ. Κοινωνία στὴ θ. Λειτουργία τῆς Ἀναστάσεως νὰ ἐνωθοῦν μὲ τὸν Ἀναστάντα καὶ νὰ ζήσουν τὴν «καινὴ ζωὴν». (Διακαινήσιμη Ἐβδομάδα· γι' αὐτὸ οἱ «νεοφώτιστοι» ὅπως λέγονταν, ὅλη τὴν Ἐβδομάδα αὐτὴ ἔφεραν τὸ «λευκὸ χιτώνα», σ' ἔνδειξη τῆς καθαρότητος. Ἐχουν βρεθῆ μάλιστα σὲ παλαιοὺς χριστιανικοὺς τάφους ἐπιγραφὲς σὰν καὶ αὐτὴ: «πέθανε λευκοντυμένος», δηλαδὴ τὴ Διακαινήσιμη Ἐβδομάδα, ἐνῶ εἶχε βαπτιστῆ).

“Οταν ὅμως μὲ τὴν ἑξάπλωση τῆς Ἐκκλησίας ἄρχισε νὰ ἐπικρατῇ ὁ νηπιοβαπτισμός, ἡ προετοιμασία αὐτὴ περιορίστηκε στὴν εἰδικὴ τελετὴ πρὶν ἀπ' τὸ Βάπτισμα, κατὰ τὴν ὁποίᾳ γίνεται «ὁ ἀφορκισμὸς» τοῦ Διαβόλου, ἡ ἀποδίωξή του δηλαδὴ μὲ εἰδικὴ εὔχῃ τοῦ ἵερέως, ἀφοῦ τὸν ἀπαρνηθῆ ὁ πιστὸς –τώρα ὁ ἀνάδοχος– μὲ τὴ ρητὴ διαβεβαίωση: «ἀποτάσσομαι τῷ Σατανᾶ...», καὶ τὸν φτύνει, στραμμένος πρὸς τὴ δύση, τὸ σκοτεινὸ βασίλειό του. Ταυτόχρονα ὅμως ὁ πιστὸς –ἀνάδοχος– ὑπόσχεται: «συντάσσομαι τῷ Χριστῷ (= ἔρχομαι μὲ τὸ μέρος τοῦ Χριστοῦ σὰν στρατιώτης του) καὶ ὁμολογεῖ τὴν ὄρθη πίστη, τὸ Σύμβολο τῆς Πίστεως, στραμμένος πλέον πρὸς τὴν ἀνατολή, τὸ φωτεινὸ βασίλειο «τοῦ Ἡλίου τῆς Δικαιοσύνης», τὸν ὁποῖον ὁ ἵερεὺς ἱκετεύει νὰ δεχτῇ τὸ νέο πιστό Του.

‘Η τελετὴ αὐτὴ πρὶν ἀπ' τὸ Βάπτισμα μὲ τὸ τόσο βαθὺ νόημά της ὑποχρεώνει τὸν ἀνάδοχο, ποὺ «ἀναδέχεται» (= ἀναλαμβάνει) νὰ κατηχήσῃ αὐτὸς τὸν «ἀνάδεκτό» του, τὸ νήπιο, νὰ ἐκπληρώσῃ αὐτὸ τὸ ἔργο. Είναι ὅμως λυπηρὸ ὅτι πολλοὶ ἀνάδοχοι δὲν τὸ κάνουν! ‘Η εὐθύνη τῆς κατηχήσεως γι' αὐτὸ βαρύνει κυρίως τοὺς γονεῖς, ποὺ πρέπει πολὺ νὰ φροντίζουν τὰ παιδιά τους νὰ γίνουν συνειδητοί πιστοί. ‘Ο νηπιοβαπτισμὸς σὰν θεσμὸς εἶναι εὐλογία καὶ τιμὴ γιὰ τὰ παιδιά, ὥστε νὰ μὴ στεροῦνται μέχρι τὴν ἐνηλικίωσή τους τὴ θεία χάρη, ἀλλὰ ἀπαλλαγμένα ἀπ' τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα νὰ αὐξάνουν μέσα στὴ χάρη τοῦ Κυρίου. “Ομως καὶ αὐτὰ μὲ τὴν ἐνηλικίωσή τους πρέπει νὰ φροντίζουν πολὺ γιὰ τὴν «κατὰ Χριστὸν» μόρφωσή τους. Μετὰ τὴν ἐνηλικίωσή τους ἡ εὐθύνη μεταποδάει σ' αὐτούς. ‘Η ύποσχεση «συντάσσομαι τῷ Χριστῷ καὶ πιστεύω...» πρέπει νὰ ἐκπληρωθῇ.

Γιὰ τὸ σκοπὸ αὐτὸ ἡ Ἐκκλησία ἔχει καθιερώσει τὸ θεσμὸ τῶν Κ. Σχολείων γιὰ ὅλες τὶς παιδικὲς ἡλικίες. Γιὰ τὸν ἵδιο λόγο ἡ Πολιτεία, ποὺ ἔχει ἐπίσημη θρησκεία τὴν ὄρθοδοξη χριστιανική, τὸ μάθημα τῶν Θρησκευτικῶν. Οἱ εὐκαιρίες λοιπὸν παρέ-

χονται σ' ὅλα τὰ παιδιὰ δωρεάν, ὅπως καὶ ἡ θ. χάρη. Δὲν μένει παρὰ συνειδητὰ νὰ γνωρίσουν καὶ νὰ ζοῦν τὴν πίστη τῶν πατέρων τους, τὴν πίστη τοῦ Χριστοῦ καὶ Σωτήρα ὅλων μας.

δ'. Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα τοῦ Μυστηρίου.

Τρία εἶναι τὰ αἰσθητὰ σημεῖα, τὰ «σημεῖα» δηλαδὴ ποὺ βλέπουμε καὶ ἀκούμε: 1) τὸ νερό, 2) ἡ τριπλὴ κατάδυση καὶ ἀνάδυση σ' αὐτὸ τοῦ βαπτίζομένου καὶ 3) τὰ λόγια τοῦ ἴερέως: «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (...) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἅγιου Πνεύματος».

ε'. Η τέλεση τοῦ Μυστηρίου.

Πρῶτα ἀγιάζεται τὸ νερὸ μὲ τὸ σημεῖο τοῦ Σταυροῦ. Ὁ ἀγιασμὸς αὐτός, ὅπως λέγει στὴν εὐχὴ ὁ ἴερεύς, συμβολίζει τὸν ἀγιασμὸ τῶν ύδατων τοῦ Ἱορδάνη ἀπ' τὸν Κύριο, τὸν ὄποιον παρακαλεῖ ν' ἀγιάσῃ καὶ τοῦτο τὸ νερὸ καὶ νὰ τὸ κάμῃ:

«ἀφθαρσίας πηγήν, ἀγιασμοῦ δῶρον, ἀμαρτημάτων λυτήριον, νοσημάτων ἀλεξητήριον (= ποὺ ν' ἀπομακρύνῃ), δαίμοσιν ὀλέθριον, ταῖς ἐναντίαις δυνάμεσιν ἀπρόσιτον, ἀγγελικῆς ἰσχύος πεπληρωμένον.»

Ἡ χρήση τοῦ λαδιοῦ καὶ ἡ ἀλοιφὴ τοῦ νηπίου μ' αὐτὸ ἔχει τὴ συμβολικὴ ἔννοια ὅτι σὰν πιστὸς θὰ παλεύῃ μὲ τὸ Διάβολο, ὅπως οἱ ἀθλητές, ποὺ ἀλείβονταν παλιὰ μὲ λάδι στὶς παλαίστρες.

Ἀκολουθεῖ ἐπειτα ἡ τριπλὴ κατάδυση καὶ ἀνάδυση τοῦ βαπτίζομένου στὸ ὄνομα τῆς Ἅγιας Τριάδος. Εἶναι σύμβολο, ἀλλὰ μὲ πραγματικὴ ἐνέργεια, τῆς τριήμερης Ταφῆς καὶ Ἀναστάσεως τοῦ Κυρίου. «Οπως ὁ Κύριος συμμετέχοντας στὸ θάνατό μας μᾶς ἐζωαποίησε καὶ μᾶς ἀνάστησε, ἔτσι καὶ ἡμεῖς συμμετέχοντας μὲ τὴν τριπλὴ κατάδυση στὸ θάνατο καὶ τὴν τριήμερη Ταφῆ Του, «ἀναδυόμενοι» συμμετέχουμε καὶ στὴν Ἀνάστασή Του, «καινοὶ» καὶ ἀναγεννημένοι πλέον, καθαρισμένοι ἀπ' τὸ προπατορικὸ ἀμάρτημα καὶ δυνατοὶ μὲ τὴ θεία χάρη.

Τέλος γίνεται ἡ ἀπόλουση, ἡ ἔνδυση μὲ λευκὰ ροῦχα, ἐνῶ ψάλλεται τὸ «Χιτῶνά μοι παράσχου φωτεινόν, ὁ ἀναβαλλόμενος φῶς ὡς ἴματιον», ἡ χρίση μὲ τὸ «Ἄγιο Μύρο, (ιδιαίτερο Μυστήριο) καὶ ἀκολουθεῖ ἡ πανηγυρικὴ περιφορὰ μὲ λευκὲς λαμπάδες γύρω ἀπ' τὴν Κολυμβήθρα, ἐνῶ ψάλλεται τὸ «“Οσοι εἰς Χριστὸν ἐβαπτίσθητε Χριστὸν ἐνεδύσασθε. Ἀλληλούϊα.” (= ὅσοι μὲ τὸ

Βάπτισμα γίνατε συμμέτοχοι τοῦ θανάτου τοῦ Χριστοῦ πήρατε ἐνδυμα ἄφθαρτο τὸν ἕδιο τὸ Χριστό, τὴν καινὴ ζωή. Γ' αὐτὸ αἰνεῖτε τὸν Κύριο-ἀλληλούϊα). Τέλος ἀκολουθοῦν τὸ ἀποστολικὸ καὶ εὐαγγελικὸ ἀνάγνωσμα, μερικὲς εὔχές, ἡ «τριχοκουρία» (εὐλογία κεφαλῆς ἰδιαίτερα) καὶ ἡ ἀπόλυση.

Ἡ τελετὴ τοῦ ἀγίου Βαπτίσματος εἶναι πολὺ χαρμόσυνη καὶ πανηγυρική. Οἱ γονεῖς, οἱ συγγενεῖς, τὰ παιδιὰ περισσότερο αἰθάνονται ἰδιαίτερα τὸ Βάπτισμα. Πραγματικά, γεννιέται ἔνας νέος ἄνθρωπος «ἐν Χριστῷ» καὶ ὅλοι συγχαίρουν. Καὶ μαζὶ τους ὅλη ἡ Ἑκκλησία καὶ περισσότερο ἡ θριαμβεύουσα καὶ οἱ ἄγιοι «Ἄγγελοι, ποὺ ἐννοοῦν πολὺ περισσότερο τὴν αἰώνια ἀξία αὐτῆς τῆς γεννήσεως.

ς'. Ἡ εἰδικὴ χάρη τοῦ Μυστηρίου.

Ἡ εἰδικὴ χάρη ποὺ μεταδίδει τὸ ἄγιο Βάπτισμα στὸ βαπτιζόμενο εἶναι: α) Ἡ ἄφεση ὅλων τῶν ἀμαρτιῶν καὶ συγκεκριμένα: 1) ἡ ἀπαλλαγὴ ἀπ' τὸ μολυσμὸ τοῦ προπατορικοῦ ἀμαρτήματος· 2) τῶν προσωπικῶν-προαιρετικῶν (ὅταν ὁ βαπτιζόμενος εἶναι ἡλικιωμένος· γι' αὐτὸ μετὰ τὸ Βάπτισμα, ὅποια δήποτε καὶ ἂν ἦταν πρὶν ἡ διαγωγὴ του, ἐφόσον ζῆσῃ ὡς ἀναγεννημένος, μπορεῖ καὶ νὰ ἴερωθῇ). β) Ἡ ἀναγέννηση, ἡ δικαίωση (= ἀποκατάσταση), ἡ υἱόθεσία καὶ ἡ σωτηρία, μὲ τὴν ἐννοια ποὺ ἔχουμε ἐξηγήσει. Ὁ βαπτισμένος πλέον ἔχει ἐπανέλθει στὴν προπτωτικὴ κατάσταση τοῦ «κατ' εἰκόνα καὶ καθ' ὄμοιώσιν», ἐκτὸς τοῦ ὑπολείμματος τῆς «ροπῆς» πρὸς τὸ κακό, ποὺ ὅμως μπορεῖ νὰ ὑπερνικηθῇ, νὰ μείνῃ «ἀνενέργητη», καὶ τοῦ «φυσικοῦ» θανάτου, σὰν «οὐλῆς» -σημαδιοῦ τῆς ἀμαρτίας, ἀλλὰ χωρὶς δύναμη πλέον. Ἐδῶ ισχύουν τὰ λόγια τοῦ θείου Παύλου:

«Ἄλλ' ἀπελούσασθε, ἀλλ' ἡγιάσθητε, ἀλλ' ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὄνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν.» (Α' Κορ. 6,11).

ζ'. Βάπτισμα «ἀνάγκης» καὶ ἀβάπτιστα νήπια.

1. Σὲ περίπτωση κινδύνου ἐνὸς ἀβαπτίστου ἡ Ἑκκλησία ἀναγνωρίζει τὸ «ἀεροβάπτισμα» μὲ τὰ λόγια: «Βαπτίζεται ὁ δοῦλος τοῦ Θεοῦ (...) εἰς τὸ ὄνομα τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος». Τὸ Βάπτισμα τοῦτο μπορεῖ νὰ κάμη ὅποιοσδήποτε. «Οταν ὅμως ἐπιζήσῃ ὁ «ἀεροβαπτισμένος», τὸ Βάπτισμα τελεῖται ἀπὸ ἴερέα κανονικά. Τὸ Βάπτισμα διαφορετικὰ εἶναι ἀνεπανάληπτο, μιὰ φορὰ τελεῖται.

2.' Εξάλλου γιὰ τὰ «ἀπειρόκακα» νήπια ποὺ πεθαίνουν ἀβά-
πτιστα μερικοὶ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας ύποστηρίζουν πῶς θὰ
βρίσκωνται σὲ «μέση κατάσταση», οὕτε θὰ κολάζωνται, ἀλλ᾽
οὔτε καὶ θὰ δοξάζωνται. Ἡ Ἀγ. Γραφὴ ὅμως δὲν μᾶς λέγει τί-
ποτε σχετικά. Ἡ πλήρης Ἀποκάλυψη μᾶς ἐπιφυλάσσεται στὴν
ἄλλη ζωή.

η'. Βάπτισμα καὶ Μικρὸς -Μέγας Ἀγιασμός.

Σ' ὅλους εἶναι γνωστὲς οἱ δύο παρόμοιες γενικὰ ἵ. ἀκολου-
θίες τοῦ Μικροῦ Ἀγιασμοῦ, ποὺ τελεῖται συχνότατα, καὶ τοῦ
Μεγάλου Ἀγιασμοῦ, ποὺ τελεῖται μόνο κατὰ τὴν ἔορτὴ τῶν Φώ-
των. Καὶ οἱ δυὸς εἶναι μεταγενέστερες ἀπ' τὸ Βάπτισμα καὶ προ-
ῆλθαν ἀκριβῶς ἀπὸ τὴν ἀκολουθία τοῦ Βαπτίσματος, ὅπου ὁ
ἱερεὺς δέεται: «ὑπὲρ τοῦ ἀναδειχθῆναι τὸ ὕδωρ τοῦτο ἀποτρό-
παιον (= ἵκανὸν νὰ ἀποτρέπῃ καὶ νὰ νικᾷ) πάσης ἐπιβουλῆς ὄρα-
τῶν καὶ ἀοράτων ἔχθρῶν.»

Οἱ Αὐγουστίνος μάλιστα λέγει πῶς στὴν ἐποχὴ του οἱ Χρι-
στιανοὶ χρησιμοποιοῦσαν «τὸ ὕδωρ τοῦ ἀγίου Βαπτίσματος» ὡς
ἱαματικὸ καὶ πολλοὶ ἐβάπτιζαν τὰ ἄρρωστα παιδιά τους ὥχι μόνο
γιὰ τὰ πνευματικὰ χαρίσματα, ἀλλὰ γιατὶ πίστευαν καὶ στὴν
ἀπαλλαγὴ ἀπὸ τὶς σωματικὲς ἀσθένειες· καὶ ἀναφέρει δύο περι-
πτώσεις ἀσθενῶν ποὺ ἔγιναν ἀμέσως μὲ τὸ Βάπτισμα καλά.

Καὶ σήμερα πολλοὶ γονεῖς, ποὺ συμβαίνει τὰ παιδιά τους νὰ
ἀσθενοῦν πρὶν βαπτισθοῦν, σπεύδουν νὰ τὰ βαπτίσουν μὲ τὴ
διπλὴ αὐτὴ πίστη, ἡ οποία, ὅταν εἶναι θερμή, θαυματουργεῖ.

Ἐξάλλου εἶναι εὐλογημένη ἡ συνήθεια τῆς τελέσεως τοῦ
Μικροῦ Ἀγιασμοῦ στοὺς διαφόρους ἐγκαινιασμούς, ἀρχὴ σχο-
λικοῦ ἔτους, μηνὸς κλπ., ὅπως καὶ ἡ χρήση τοῦ Μεγάλου Ἀγια-
σμοῦ ποὺ φυλάγουν μὲ εὐλάβεια οἱ πιστοὶ σὲ διάφορες ἀνάγ-
κες, ἀρκεῖ νὰ γίνωνται μὲ πίστη θερμὴ καὶ νὰ παρακολουθοῦν-
ται μὲ εὐλάβεια. Οἱ δεήσεις καὶ οἱ εὐχές τους εἶναι πνευματικό-
τατες καὶ τέτοιες, γιὰ κάθε χρήση καὶ ἀνάγκη, ἔχει πολλὲς τὸ
Εὔχολόγιο τῆς Ἐκκλησίας μας, ποὺ ἀγκαλιάζει καὶ εὐλογεῖ τὰ
παιδιά τῆς σ' ὅλες τους τὶς ἐκδηλώσεις καὶ τὶς ἀνάγκες.

3. Τὸ μυστήριο τοῦ Χρίσματος.

α'. Τὸ νόημα τοῦ Μυστηρίου.

Ἡ ἀναγέννηση τοῦ ἀγίου Βαπτίσματος εἶναι πλήρης καὶ τε-
λεία. Ὁστόσο ὁ νεοφύτιστος εἶναι «νήπιος ἐν Χριστῷ» καὶ ἔχει

ἀνάγκη ἀπὸ τὴν φωτεινὴν καὶ ζωογόνον ἀτμόσφαιραν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, γιὰ νὰ ἀναπνέῃ καὶ νὰ ζῇ τὴν νέαν πνευματικὴν ζωὴν καὶ νὰ καρποφορῇ «τὸν καρπὸν τοῦ Πνεύματος» (βλ. σ. 150). "Οπως λοιπὸν εἴδαμε στὸ κεφάλαιο περὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος (ἐ.ά.), αὐτὴ ἡ εἰδικὴ καὶ ποικίλη χάρη εἶναι ἀκριβῶς τὸ ἔργο Του, τὸ ὅποιο ἀρχίζει σὰν «σφραγίδα δωρεᾶς» Του μὲ τὸ ἄγιο Χρίσμα.

β'. Σύσταση τοῦ Μυστηρίου.

Οἱ ἄγιοι Ἀπόστολοι δὲν μᾶς διέσωσαν στὴν Κ.Δ. ρητὴ μαρτυρία τοῦ Κυρίου ποὺ νὰ «ὸνομάζῃ» καὶ νὰ «παραδίδῃ» τὸ μυστήριο τοῦ Χρίσματος. Μᾶς διέσωσαν ὅμως καὶ μᾶς παρέδωσαν τὴν πράξη, τὸ ἕδιο τὸ Μυστήριο, καὶ μιλοῦν γι' αὐτὸν καθαρὰ σὰν ἰδιαίτερο Μυστήριο ἀπ' τὸ Βάπτισμα. 'Ωστόσο στοὺς λόγους τοῦ Κυρίου: «ὅ πιστεύων εἰς ἐμέ, καθὼς εἰπεν ἡ Γραφή, ποταμοὶ ἐκ τῆς κοιλίας αὐτοῦ ρεύσουσιν ὕδατος ζῶντος», ὁ εὐαγγελιστὴς Ἰωάννης ἔξηγει: «τοῦτο δὲ εἶπε περὶ τοῦ Πνεύματος οὐ ἔμελλον (= ποὺ ἐπρόκειτο) λαμβάνειν οἱ εἰς Αὐτὸν πιστεύοντες.» (Ιωάν. 14, 16). Καὶ τὰ ὄργανα, γιὰ νὰ λάβουν «οἱ πιστεύοντες» τὸ "Ἄγιον Πνεύμα, θὰ ἡσαν ἀκριβῶς οἱ Ἀπόστολοι τοῦ Κυρίου, ποὺ πρῶτοι τὸ ἔλαβαν μετὰ τὴν ἀποστολὴν Του ἀπ' Αὐτὸν. Ἰδρυτὴς λοιπὸν καὶ τοῦ μυστηρίου τοῦ Χρίσματος εἶναι ὁ ἕδιος ὁ Κύριος.

"Ἐτσι στὴ Σαμάρεια, ὅπου εἶχε κηρύξει καὶ βαπτίσει ὁ διάκονος Φίλιππος, πρὶν μεταβοῦν οἱ ἀπόστολοι Πέτρος καὶ Ἰωάννης, «οὕπω ἡν (= δὲν ἦταν ἀκόμα) ἐπ' οὐδενὶ αὐτῶν ἐπιπεπτωκὸς (Πνεῦμα "Ἄγιον), μόνον δὲ βεβαπτισμένοι ὑπῆρχον...» (Πραξ. 8, 16) καὶ γιὰ τὸ σκοπὸν αὐτὸν πῆγαν οἱ Ἀπόστολοι. 'Επειδὴ ὅμως ἡ προσωπικὴ αὐτὴ μετάβασή τους δὲν ἦταν δυνατὴ καὶ εὔκολη, καθιέρωσαν νὰ μεταδίδεται τὸ "Ἄγιον Πνεύμα μὲ τὸ ἄγιο Χρίσμα-Μύρο, ποὺ αὐτοὶ καὶ ἐπειτα οἱ ἐπίσκοποι εὐλογοῦσαν, ώστε νὰ τὸ χρησιμοποιοῦν καὶ οἱ ἴερεῖς καὶ νὰ «σφραγίζουν» μ' Αὐτὸν τοὺς πιστούς:

«...πιστεύσαντες ἐσφραγίσθητε τῷ Πνεύματι τῆς ἐπαγγελίας τῷ Ἀγίῳ, ὃς ἐστιν ἀρραβών τῆς μελλούσης κληρονομίας ἡμῶν εἰς ἀπολύτρωσιν...» (Ἐφ. 1, 13-14).

γ'. Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα τοῦ Μυστηρίου.

Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα τοῦ μυστηρίου τοῦ Χρίσματος εἶναι τέσσερα: 1) τὸ ἄγιο Μύρο-μίγμα λαδιοῦ καὶ σαράντα ἀρωμάτων,

ποὺ δηλώνουν «αἰσθητὰ» τὰ ποικίλα χαρίσματα τοῦ Ἀγίου Πνεύματος· 2) ἡ εύχὴ νὰ χαρίσῃ ὁ Θεὸς στὸ βαπτισμένο «τὴν σφραγῖδα τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἀγίου καὶ παντοδυνάμου καὶ προσκυνητοῦ Πνεύματος»· 3) ἡ χρίση τῶν κυρίων μερῶν τοῦ σώματος¹ καὶ 4) τὰ λόγια τοῦ ἵερέως «Σφραγὶς δωρεᾶς Πνεύματος Ἀγίου. Ἀμήν.», ποὺ συνοδεύουν τὴ χρίση κάθε μέρους τοῦ σώματος.

Τὸ κύριο αἰσθητὸ σημεῖο, τὸ «ἔλαιον» -Μύρο, καθιερώθηκε σὰν αἰσθητὸ σημεῖο τῆς μεταδόσεως τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, ἐπειδὴ ὅρθὰ θεωρήθηκε πραγματοποίηση τοῦ «τύπου» τῆς χρίσεως μὲ «ἔλαιον» τῶν ἀρχιερέων, Ἱερέων, βασιλέων καὶ Προφητῶν τῆς Π.Δ. Ο Κύριος ἄλλωστε ἦταν ὁ «κεχρισμένος» -Χριστὸς (Μεσσίας), γιὰ τὸν ὅποιον εἶχε προφητεύσει ὁ Ἡσαΐας:

«Πνεῦμα Κυρίου ἐπ’ ἐμέ, οὐ ἔνεκεν ἔχρισέ με, εὐαγγελίσασθαι πτωχοῖς ἀπεσταλέ με, ίασασθαι τοὺς συντετριμμένους τὴν καρδίαν, κηρύξαι αἰχμαλώτοις ἄφεσιν καὶ τυφλοῖς ἀνάβλεψιν.» (Ἡσ. 61, 1-2).

Ἐτοι μὲ τὸ ἄγιο Χρίσμα γινόμαστε μέτοχοι καὶ κληρονόμοι τῶν τριῶν ἀξιωμάτων τοῦ Κυρίου (βλ. σ. 132 κ.έξ.), ἀφοῦ καὶ οἱ πιστοὶ μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα λαμβάνουν ποικίλα χαρίσματα (βλ. σ. 150).

δ'. Ἡ «μετάδοση» τοῦ ἄγιου Χρίσματος.

“Οπως εἴπαμε καὶ πρίν, ὁ ἱερεὺς δὲν «τελεῖ» τὸ μυστήριο τοῦ Χρίσματος μὲ τὴν ἔννοια ποὺ τελεῖ τὰ ἄλλα Μυστήρια. Τὸν ἀγιασμὸ τοῦ ἄγιου Μύρου, σύμφωνα μὲ τὴν Ἀποστολικὴ Παρά-

1. Κατὰ τὴν χρίση - ἀλοιφὴ τοῦ βαπτιζομένου μὲ τὸ ἔλαιο - ὥχι Χρίσμα - πρὶν ἀπ’ τὴν τριπλὴ κατάδυση ὁ ἱερεὺς χρίοντάς τον ἐπίσης λέγει γιὰ κάθε μέρος τοῦ σώματος:

- 1) γιὰ τὸ ρώθωνα: «Εἰς ὅσμήν εὐωδίας».
- 2) Γιὰ τὸ στήθος: «Εἰς ἴασιν ψυχῆς καὶ σώματος».
- 3) γιὰ τὸ στόμα: «Τὸ στόμα μου λαλήσει σοφίαν».
- 4) γιὰ τὰ αὐτιά: «Εἰς ἀκοήν πίστεως».
- 5) γιὰ τὰ γόνατα: «Τοῦ πορεύεσθαι τὰ διαβήματά Σου».
- 6) γιὰ τὰ πέλματα: «Τοῦ πατεῖν ἐπάνω ὅφεων καὶ σκορπίων καὶ ἐπὶ πάσαν τὴν δύναμιν τοῦ ἔχθροῦ».
- 7) γιὰ τὰ χέρια: «Ἄλι χειρές Σου ἐποίησάν με καὶ ἐπλασάν με».
- 8) γιὰ τὴν πλάτη: «Οστις θέλει ὀπίσω μου ἐλθεῖν, ἀπαρνησάσθω ἑαυτὸν καὶ ἀράτα τὸν σταυρὸν αὐτοῦ καὶ ἀκολουθείτω μοι».

Τὸν «προχρίει» μὲ τὸ ἔλαιο, γιὰ νὰ γίνη ικανὸς νὰ δεχτῇ τὴν «Σφραγῖδα τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἀγίου Πνεύματος», ὥστε νὰ τὰ πραγματοποίηση. Νὰ τὶ σπουδαιότατη σημασία ἔχουν τὰ αἰσθητὰ σημεῖα!

δοση, κάνουν μόνο οι ἐπίσκοποι. Μάλιστα οἱ "Ἐλληνες ἐπίσκοποι, γιὰ νὰ ἐκδηλώσουν τὴν τιμή, τὸ σεβασμὸ καὶ τὴν ἀνάμνηση τῆς πρὶν διοικητικῆς ἐνότητος μὲ τὸ Οἰκουμενικὸ Πατριαρχεῖο, παίρνουν ἀπὸ τὸν Οἰκουμενικὸ Πατριάρχη τὸ ἅγιο Μύρο, ποὺ τὸ εὐλογεῖ τὴ Μ. Πέμπτη.

'Η μετάδοση-χρίση ἀπὸ τὸν ἰερέα γίνεται τώρα μαζὶ μὲ τὸ ἅγιο Βάπτισμα μετά τὴν ἔνδυση τοῦ βαπτισμένου καὶ ἀφοῦ ὁ ἰερεὺς ἀπαγγείλῃ τὴν εὐχὴν ποὺ ἀναφέραμε.

ε'. Ἡ εἰδικὴ χάρη τοῦ Μυστηρίου καὶ ἡ διατήρησή της ἀπὸ τὸν πιστό.

'Η εἰδικὴ χάρη τοῦ μυστηρίου τοῦ Χρίσματος εἶναι ἡ μετάδοση στὸν πιστὸ τῶν ποικίλων χαρισμάτων τοῦ Ἅγιου Πνεύματος, ὥπως τὰ ἔχουμε ἀναπτύξει στὸ εἰδικὸ κεφάλαιο περὶ τοῦ Ἅγιου Πνεύματος (σ. 150). Καὶ τὰ χαρίσματα αὐτὰ ἔχουν λάβει ὄλοι ἀνεξαίρετα οἱ βαπτισμένοι πιστοί.

'Υπάρχει ὅμως τὸ μέγα θέμα καὶ πρόβλημα, ἂν ὄλοι τὰ διατηροῦν καὶ τὰ αὐξάνουν μὲ τὴ χάρη καὶ δύναμη ἐπίσης τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. "Οσοι λοιπὸν δὲν ἔχουν «τὴν αἰσθηση τῆς παρουσίας τοῦ Ἅγιου Πνεύματος» (βλέπε ὥπωσδήποτε τὴν παράγραφο αὐτὴ στὴ (σ. 151) μήπως μποροῦν νὰ ξαναπάρουν τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα μὲ ἐπανάληψη τοῦ μυστηρίου τοῦ Χρίσματος; "Οχι. Δὲν ἐπαναλαμβάνεται τὸ Μυστήριο, ὥπως καὶ τὸ Βάπτισμα καὶ ἡ Ἱερωσύνη. Ἐπανέρχεται ὅμως καὶ πάλι τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα, ὅταν ὁ πιστὸς συναισθανθῇ πόσο «ἐλύπησε καὶ λυπεῖ τὸ "Ἄγιον Πνεῦμα» (Ἐφ. 4,30. Βλ. καὶ σ. 155) μὲ τὴν ἀμέλειά του καὶ τὴ ραθυμία του· ὅταν μὲ τὴν πίστη καὶ τὴν ἐπίκληση τοῦ Ἅγιου Πνεύματος «ἀναζωπυρήσῃ τὸ χάρισμα τοῦ Θεοῦ» (Β. Τιμ. 1,6). Καὶ ὁ δρόμος καὶ ὁ τρόπος αὐτὸς εἶναι στὴ διάθεση ὄλων, ἀρκεῖ νὰ τὸ θέλουν.

'Εξάλλου ὁ Πανάγαθος Κύριος γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ μᾶς «διαθέτει» καὶ ἄλλα δύο σπουδαιότατα μέσα τῆς θείας χάριτος: τὰ μυστήρια τῆς θ. Εὐχαριστίας καὶ Μετανοίας, ποὺ θὰ ἀναπτύξουμε στὴ συνέχεια.

4. Τὸ μυστήριο τῆς θ. Εὐχαριστίας σὰν κέντρο ὅλης τῆς Λατρείας.

α'. Τὸ νόμα τοῦ Μυστηρίου.

Πρὶν ὁ ἰερεὺς μεταδώσῃ τὸ ἅγιο Χρίσμα στὸ νεοβαπτισμένο, ὥπως ἀναφέραμε, ἀπαγγέλλει μιὰ εἰδικὴ εὐχὴ νὰ χαρίσῃ

Ο Μυστικὸς Δεῖπνος. Μικρογραφία ἀπό εὐαγγελιστάριο τῆς Ἱ. Μονῆς Διονυσίου τοῦ Ἅγιου Ὁρού (11ος αἰ.).

ὁ Θεὸς σ' αὐτὸν «τὴν σφραγίδα τῆς δωρεᾶς τοῦ Ἅγιου...Πνεύματος» καὶ προσθέτει: «καὶ τὴν μετάληψιν τοῦ ἁγίου Σώματος καὶ τοῦ τιμίου Αἵματος τοῦ Χριστοῦ σου». Τί νόημα ὅμως ἔχει αὐτὴ ἡ θεία «μετάληψη»;

Εἶπαμε πῶς τὸ ἄγιο Βάπτισμα καθαρίζει καὶ ἀναγεννᾷ τὸν πιστό, τὸν ἐπαναφέρει στὴν πρώτη του κατάσταση, ἐνῶ ἐξάλλου τὸ ἄγιο Χρίσμα τοῦ ἐξασφαλίζει τὴν πνευματικὴν ἀτμόσφαιρα καὶ τὴ δύναμη νὰ ζήσῃ αὐτὴν τὴν καινὴν ζωήν. Ο πιστὸς ὅμως ἔχει ἀνάγκη καὶ τροφοδοσίας συνεχοῦς. Πρέπει καὶ νὰ μένη συνέχεια ἐνωμένος μὲ τὸ Σωτήρα του καὶ νὰ τρέφεται ἀπὸ τὴ θεία ζωή, ὅπως τὸ βρέφος ἀπ' τὴ μητέρα του.

Καὶ ἔδω είναι τὸ μυστήριο τῶν μυστηρίων. Εφόσον ὁ Κύριος ἀπὸ ἄπειρη συγκατάβαση θέλησε νὰ μᾶς δώσῃ τὴ σωτηρία μὲ τὸν αἰσθητὸ τρόπο τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως, ἔτσι τώρα ἡ

ἀπειρη ἀγάπη Του συγκαταβαίνει σ' ἐμᾶς τοὺς αἰσθητοὺς γιὰ νὰ μᾶς διαιωνίζῃ μὲ αἰσθητὸ τρόπο τοὺς καρπούς τῆς θείας ἐνανθρωπήσεως καὶ τῆς σταυρικῆς του θυσίας: τὸν καθαρισμό μας μὲ τὴν ἔνωσή μας στὴ θεωμένη Του ἀνθρώπινη φύση, ἀτομικὰ πλέον καὶ συνέχεια.

Καὶ ὥπως στὸν τρόπο τῆς καθολικῆς σωτηρίας μας μὲ τὴ θεία ἐνανθρώπηση καὶ τὴν ἀντιπροσωπευτικὴ θυσία τοῦ Σταυροῦ ἐθριάμβευσε ἡ θεία σοφία καὶ ἀγάπη, ἔτοι καὶ τώρα. Ἡ ἄπειρη ἀγάπη τοῦ Θεοῦ βρίσκει τρόπο μυστηριώδη καὶ μοναδικό, ὥστε καὶ ἡ μία καὶ μόνη ἐκείνη θυσία νὰ ἐπαναλαμβάνεται πραγματικά, ἀλλὰ καὶ ἡ προσωπικὴ ἔνωση μαζί Του τῶν σωσμένων καὶ πιστῶν Του νὰ γίνεται.

Φυσικά, ὥπως ὅλο τὸ ἔργο τῆς σωτηρίας μας τὸ πλησιάζουμε καὶ τὸ ζοῦμε μὲ τὴν πίστη, ἔτοι καὶ τὸ μυστήριο τοῦτο τῶν μυστηρίων. Ὁ τρόπος «ύπερβαίνει πᾶσαν ἔννοιαν». Εἶναι ὅμως πραγματικός. Μᾶς τὸ βεβαιώνει ὁ ἴδιος ὁ Κύριος μας καὶ ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας μας, ποὺ ζῇ καὶ τρέφεται καὶ διαιωνίζεται μὲ κέντρο τὴν Ἀγία Τράπεζα, «τὸν Ἀρτὸν τῆς ζωῆς».

β'. Ἡ σύσταση τοῦ Μυστηρίου.

Ἀκριβῶς γιατὶ τὸ μυστήριο τῆς θ. Εὐχαριστίας θὰ εἶναι τὸ κέντρο καὶ ἡ πηγὴ τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας Του, ὁ Κύριος τὸ ἵδρυσε καὶ τὸ παρέδωκε καὶ τὸ ἐρμήνευσε μὲ τὸν πιὸ σαφὴ τρόπο. Αὔτὸ τὸ ἔκαμε ὁ Κύριος γιὰ πρώτη φορὰ μετὰ τὸ θαῦμα τοῦ πολλαπλασιασμοῦ τῶν πέντε ἄρτων καὶ τῶν δύο ψαριῶν, μὲ τὰ ὅποια χόρτασαν πέντε χιλιάδες ἄνδρες, ἐκτὸς ἀπ' τὶς γυναικεῖς καὶ τὰ παιδιά. Αὔτοι τὴν ἐπομένη τὸν ἀνεζήτησαν μὲ τὴν ἐλπίδα ἀσφαλῶς νὰ ξαναζήσουν τὸ θαῦμα. Ἦταν ἡ πιὸ κατάλληλη στιγμὴ ὁ Κύριος νὰ τοὺς ἀποκαλύψῃ τὸ μέγα μυστήριο καὶ μελλοντικὸ θαῦμα. Τοὺς εἶπε λοιπόν:

«Ζητεῖτέ με οὐχ ὅτι εἴδετε σημεῖα, ἀλλ' ὅτι ἐφάγετε ἐκ τῶν ἄρτων καὶ ἔχορτάσθητε. Ἐργάζεσθε μὴ τὴν βρῶσιν τὴν ἀπολλυμένην (= τὴν τροφὴν ποὺ ἀλλοιώνεται καὶ φθείρεται) ἀλλὰ τὴν βρῶσιν τὴν μένουσαν εἰς ζωὴν αἰώνιον, ἦν ὁ υίδος τοῦ ἀνθρώπου ύμιν δώσει... Εἶπον οὖν πρὸς Αὔτον· Κύριε, πάντοτε δὸς ἡμῖν τὸν ἄρτον τοῦτον.»

Τὸν εἶχαν ὅμως νομίσει σὰν ἄρτο «ύλικό», ὥπως τὸ «μάννα» τῆς Ἐρήμου. Τότε ὁ Κύριος τοὺς ἀποκάλυψε:

«Ἐγὼ εἰμι ὁ ἄρτος τῆς ζωῆς. Οἱ πατέρες ύμῶν ἔφαγον

τὸ μάννα ἐν τῇ ἐρήμῳ καὶ ἀπέθανον... Ἀμὴν ἀμὴν λέγω
ὑμῖν, ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου
καὶ πίητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε (= δὲν μπορεῖτε νὰ
ἔχετε) ζῶντας ἐν ἑαυτοῖς (= μέσα σας, θὰ εἰσαστε νεκροὶ¹
πνευματικά. Ἰωάν. 6, 26-27, 34, 48-49,53).

Κανεὶς τότε δὲν κατάλαβε τὸ βαθὺ λόγο τοῦ Κυρίου. Ο
ὅχλος ἔφυγε. Οἱ Μαθητές Του ὅμως, ὥχι γιατὶ² κατάλαβαν, ἀλλὰ
γιατὶ πίστευαν πῶς Αὔτὸς εἶναι ἡ Ἀλήθεια καὶ «ἔχει ρήματα
ζωῆς αἰωνίου» (στιχ. 68), ἔμειναν κοντά Του. Καὶ ἀξιώθηκαν νὰ
παραλάβουν καὶ νὰ μεταλάβουν πρῶτοι τὸ μέγα Μυστήριο τὴ Μ.
Πέμπτη:

«Ἐσθιόντων δὲ αὐτῶν λαβὼν ὁ Ἰησοῦς τὸν ἄρτον καὶ
εὐχαριστήσας ἔκλασε (= ἐτεμάχισε) καὶ ἐδίδου τοῖς μαθη-
ταῖς καὶ εἶπε· λάβετε φάγετε· τοῦτο ἐστὶ τὸ σῶμά μου· καὶ
λαβὼν τὸ ποτήριον καὶ εὐχαριστήσας ἔδωκεν αὐτοῖς λέ-
γων· τοῦτό ἐστι τὸ αἷμά μου τὸ τῆς καινῆς διαθήκης τὸ περὶ³
πολλῶν ἐκχυνόμενον εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν.» (Ματθ. 26,
26-28).

«...Τοῦτο ποιεῖτε εἰς τὴν ἐμὴν ἀνάμνησιν.» (Λουκ. 22,
19).

«Οσάκις γὰρ ἂν ἐσθίητε τὸν Ἀρτὸν τοῦτον καὶ τὸ Πο-
τήριον τοῦτο πίνητε, τὸν θάνατον τοῦ Κυρίου καταγγέλ-
λετε, ἄχρις οὐ ἂν ἔλθῃ.» (Α΄ Κορ. 11, 26).

Αὐτὴ εἶναι ἡ σύσταση καὶ ἡ παράδοση τοῦ Μυστηρίου. Καὶ
αὐτὴ εἶναι ἡ πράξη καὶ ἡ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀπ' τὴν πρώτη τῆς
στιγμής. Ἀμέσως μετὰ τὴν μαρτυρία τῶν πράξεων ὅτι τὴν Πεντη-
κοστὴν πίστευσαν καὶ βαπτίσθηκαν τρεῖς χιλιάδες (2,41), ἀκο-
λουθεὶ καὶ ἡ μαρτυρία γιὰ τὸ Μυστήριο:

«Ἡσαν δὲ προσκαρτεροῦντες (= ἀφοσιωμένοι) τῇ δι-
δασκαλίᾳ τῶν Ἀποστόλων καὶ τῇ κοινωνίᾳ καὶ τῇ κλάσει
τοῦ ἄρτου καὶ ταῖς προσευχαῖς ...καθ' ἡμέραν τε προσκαρ-
τεροῦντες ὁμοθυμαδὸν (= ὅλοι μαζὶ) ἐν τῷ ἱερῷ κλῶντές
τε κατ' οἶκον ἄρτον μετελάμβανον τροφῆς ἐν ἀγαλλιά-
σει...» (στιχ. 42, 46).

γ'. Θυσία, Εὐχαριστία, Τροφή.

Στὰ παραπάνω χωρία καὶ κυρίως στὰ «ίδρυτικὰ» λόγια τοῦ
Κυρίου διακρίνουμε καθαρὰ τὸν τριπλὸ χαρακτήρα τοῦ Μυστη-

ρίου σὰν 1) θυσία ἐξιλαστήρια, 2) θυσία εὐχαριστήρια καὶ 3) τροφὴ «ζωῆς αἰωνίου».

1. Τὸ πρῶτο χαρακτηριστικὸ τοῦ Μυστηρίου σὰν θυσία ἐξιλαστήρια ἀποκαλύπτουν τὰ λόγια τοῦ Κυρίου ὅτι τὸ Αἶμα Του «χύνεται» «περὶ πολλῶν εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν» καὶ σφραγίζεται ἔτσι ἡ «καινὴ διαθήκη» τῆς σωτηρίας τοῦ ἀνθρώπου. Τὴ θυσίᾳ αὐτῇ πρὸς τὸν οὐράνιο Πατέρα πρόσφερε μιὰ γιὰ πάντα ὁ Κύριος. Δίνει ὅμως τὴν ἐντολὴν στοὺς Μαθητές Του νὰ τὴ συνεχίζουν («τοῦτο ποιεῖτε = νὰ κάνετε πάντοτε»), ἀφοῦ δὲν θὰ ἥσαν ἀναμάρτητοι καὶ πολλοὶ δὲν θὰ εἴχαν ἀκόμα ἐγκαταλείψει τὴ ζωὴ τῆς ἀμارتίας. Γιὰ νὰ ζοῦν πραγματικὰ τὸ γεγονὸς τῆς ἀφέσεως καὶ ὅτι τοὺς δέχεται ὁ Θεός, προσφέρουν τὴ θυσία τοῦ Υἱοῦ Του καὶ Σωτῆρα τους. Ἡ θυσία αὐτὴ εἶναι ἡ Ἱδια ἡ σταυρικὴ θυσία, ἀλλὰ «ἀναίμακτη», γιατὶ ἡ Ἱδια θὰ γίνεται καὶ τροφὴ, «ἄρτος ζωῆς», ποὺ μόνο ἔτσι θὰ ἥταν δυνατὴ ἀπ’ τὸν αἰσθητὸ ἄνθρωπο αὐτὴ ἡ τροφοδοσία.

2. Ἐξ ἄλλου ἡ θυσία θὰ ἥταν εὐχαριστήρια, γιατὶ ὁ Θεὸς τοὺς ἔσωσε. Καὶ ὅπως οἱ Ἐβραῖοι εἴχαν τὴ θυσία τοῦ πασχαλίου ἀμνοῦ, γιὰ νὰ θυμοῦνται τὴ σωτηρία ποὺ τοὺς ἔξασφάλισε ὁ Θεὸς μὲ τὸ αἷμα του ἀπ’ τὸ «θανατικὸ» καὶ τὴ δουλεία τοῦ Φαραὼ, ἔτσι καὶ «οἱ λελυτρωμένοι ὑπὸ Κυρίου» ἀπ’ τὴν αἰχμαλωσία «τοῦ νοητοῦ Φαραὼ», τοῦ Διαβόλου, θὰ ἐπαναλάμβαναν τὴ θυσία «εἰς ἀνάμνησιν» τοῦ Σωτῆρα τους.

3. Τέλος, ὅπως οἱ Ἐβραῖοι ἔτρωγαν τὸν πασχάλιο ἀμνό, ἔτσι καὶ οἱ πιστοὶ θὰ «τρώγουν» τὸν Ἀμνὸ τὸν ἀληθινό, ὅχι σὰν σύμβολο, ἀλλὰ σὰν πραγματικὴ τροφή, ποὺ θὰ τοὺς ἐνώνῃ μὲ τὸ Σωτῆρα, θὰ τοὺς καθαρίζῃ ἀπ’ τὶς ἀμαρτίες, θὰ τοὺς μεταδίδῃ ζωὴ καὶ ἀφθαρσία. Ὁ θεῖος ἄρτος θὰ γίνεται «φάρμακον ἀθανασίας, ἀντίδοτος τοῦ μὴ ἀποθανεῖν, ἀλλὰ ζῆν ἐν Ἰησοῦ Χριστῷ διὰ παντὸς» (Ιγν. Θεοφ., Πρὸς Ἐφ. 2,2). «Ἐτσι οἱ πιστοὶ τοῦ Κυρίου θὰ ἔχουν τὸ Μυστήριο καὶ ὡς θεία Κοινωνία, θεία Μετάληψη, ὥστε νὰ «κοινωνοῦν», νὰ «μεταλαμβάνουν» τὴ θεία ζωὴ μὲ αἰσθητὸ τρόπο, ἀλλὰ σὰν πνευματικὴ καὶ θεία τροφὴ καὶ ἐνέργεια τῆς παντοδυναμίας τοῦ Θεοῦ.

δ'. Οἱ κυριότερες προσεικονίσεις στὴν Π.Δ.

‘Αναφέραμε ἡδη τὶς δύο σπουδαιότερες, τὸ «μάννα» τῆς Ἐρήμου, (Ἑξ. 16, 15), ποὺ ἥταν «τύπος» καὶ σύμβολο τοῦ «ἄρτου τοῦ ἀληθινοῦ», καὶ τὸν πασχάλιο ἀμνὸ (Ἑξ. 12, 1 κ. ἐξ). Καὶ οἱ δυὸ ἀναφέρονται στὴ θ. Εὐχαριστία σὰν τροφή.

Είναι γνωστὸ ὅμως πῶς στὴν Π.Δ. οἱ θυσίες γενικὰ καὶ μάλιστα ἡ ἔξιλαστήρια τὴν ὄρισμένη ἡμέρα τοῦ Ἐξιλασμοῦ, ὅπου ὁ ἀρχιερεὺς εἰσερχόταν «ἄπαξ τοῦ ἐνιαυτοῦ εἰς τὸ Ἀγιον τῶν Ἀγίων» τῆς Σκηνῆς τοῦ Μαρτυρίου ἥ τοῦ ναοῦ, ἵσαν ἀκριβῶς τὸ σύμβολο τῆς σταυρικῆς θυσίας τοῦ Κυρίου καὶ τοῦ μυστηρίου τῆς θ. Εὐχαριστίας.

Τέλος ὁ Ἡσαΐας στὸ ὄραμα τῆς κλήσεώς του στὸ προφητικὸ ἔργο εἶδε ἔναν "Ἀγγελο ἀπ' τὸ Τάγμα τῶν Σεραφεὶμ νὰ παίρνῃ ἀπ' τὸ οὐράνιο θυσιαστήριο «ἄνθρακα» καὶ νὰ τὸν προσεγγίζῃ στὰ χείλη του, γιὰ νὰ τὸν καθαρίσῃ. Εἶναι μία ὀλοφάνερη προτύπωση τοῦ καθαρτικοῦ Μυστηρίου. Νὰ τὰ λόγια τοῦ Ἡσαΐα:

«Καὶ ἀπεστάλη πρὸς μὲ ἐν τῶν Σεραφεὶμ καὶ ἐν τῇ χειρὶ εἶχεν ἄνθρακα, ὃν τῇ λαβίδι ἔλαβεν ἀπὸ τοῦ θυσιαστήριου, καὶ ἤψατο τοῦ στόματος μου καὶ εἰπεν· Ἰδοὺ ἤψατο τοῦτο τῶν χειλέων σου καὶ ἀφελεῖ (= θὰ ἀφαιρέσῃ, θὰ καθαρίσῃ) τὰς ἀνομίας καὶ τὰς ἀμαρτίας σου περικαθαριεῖ.» (Ἡσ. 6, 1-7).

Τὰ λόγια αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει πάντοτε ὁ ἰερεὺς μετὰ τὴ θεία Κοινωνία.

Δὲν ύπάρχει καμμὶὰ ἀμφιβολία λοιπὸν πῶς στὸ σχέδιο τῆς σωτηρίας μας ὁ Πανάγαθος εἶχε σὰν κέντρο ἀκριβῶς ἔξιλαστικό, εὐχαριστηριακὸ καὶ ζωογόνο προετοιμάσει τὸ μέγα Μυστήριο, ὥστε ἡ πίστη μας νὰ εἶναι βέβαιη καὶ σταθερὴ καὶ ἡ εὔγνωμοσύνη μας μεγάλη καὶ νὰ τοῦ λέμε, ὅπως ὁ λειτουργός Του: «πάντα γὰρ ἀπέδωκας ἡμῖν!» (θ. Λειτ. Μ. Βασ.).

ε'. Ἡ τελετὴ τοῦ Μυστηρίου.

Ἡ θ. Λειτουργία κέντρο ὅλης τῆς Λατρείας.

Τὸ γνωστότερο καὶ ἐπικρατέστερο ὄνομα τοῦ μυστηρίου τῆς θ. Εὐχαριστίας εἶναι θεία Λειτουργία. Ἡ λέξη λειτουργία σημαίνει κατὰ λέξη λαϊκὴ-δημοσίᾳ ἐργασία-λατρεία (ἀπ' τὸ λειτ-ουργῶ, σύνθ. ἀπ' τὸ λέιτος ἥ λειτος = λαϊκὸς-λεώς, λαὸς-καὶ ἔργον). Εἶναι πραγματικά, ὅπως θὰ ἴδουμε, ἡ κύρια λαϊκὴ-δημοσίᾳ λατρεία τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας. Οἱ ἄλλες Ἱερές ἀκολουθίες (Ἐσπερινός, "Ορθρος κλπ.) εἶναι ἀκριβῶς ἥ εἰσαγωγὴ γιὰ τὴ θ. Λειτουργία. Δὲν εἶναι ὅμως ἐκεῖνες Μυστήρια, δὲν μεταδίδουν τὴ θεία χάρη, καὶ γι' αὐτὸ δὲν ἔχουν ὑποχρεωτικὸ χαρακτήρα, ὅπως ἥ θ. Λειτουργία, ποὺ εἶναι Μυστήριο καὶ μάλιστα τὸ κέντρο καὶ ἡ πηγὴ τῆς χάριτος γιὰ ὅλα τὰ Μυστήρια.

Η θεία χάρη είναι καρπὸς τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου, ποὺ συνοψίζει καὶ παρουσιάζει ἡ θ. Λειτουργία.

‘Υποχρεωτικὴ ἡ συμμετοχὴ τοῦ πιστοῦ στὴ θ. Λειτουργία τῆς Κυριακῆς.

Γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ κανεὶς πιστός, κληρικὸς ἢ λαϊκός, χωρὶς ἀναγκαιότατο λόγο δὲν μπορεῖ καὶ δὲν πρέπει ν' ἀπουσιάζῃ περισσότερο ἀπὸ τρεῖς συνεχεῖς Κυριακὲς-έβδομάδες ἀπ' τὴ θ. Λειτουργία. “Αν ἔχῃ ἀπόλυτη ἀνάγκη, ὥστε νὰ ξεπεράσῃ τὸ ὄριο αὐτό, δὲν θὰ τὸ κάμη μόνος του· θὰ πρέπη νὰ συμβουλευτῇ τὸν ἐπίσκοπο ἢ τὸν πνευματικὸ-έφημέριο του. Ἐξάλλου τὸ ὄριο αὐτὸ δὲν ὄριστηκε, ὥστε μόνο κάθε τρεῖς Κυριακὲς νὰ πηγαίνουν πολλοὶ στὴ θ. Λειτουργία, ἀλλὰ ὄριστηκε σὰν ἔξαιρετικὴ ἀνάγκη. Νὰ τὶ ἀκριβῶς ὄριζει ὁ 80ὸς (Π') Κανόνας τῆς Πενθέτης Οἰκουμ. Συνόδου, ποὺ συνήλθε στὴν Κων/λη τὸ 692 μ.Χ.:

«Εἴ τις... (κληρικὸς ἢ λαϊκός) μηδεμίαν ἀνάγκην ἔχοι ἢ πρᾶγμα δυσχερές, ὥστε ἐπὶ πλεῖστον ἀπολείπεσθαι (= ν' ἀπουσιάζῃ) τῆς αὐτοῦ Ἔκκλησίας, ἀλλ' ἐν πόλει (ἢ σὲ χωρὶὸ) διάγων τρεῖς Κυριακὰς ἡμέρας ἐν τρισὶν ἑβδομάσι μὴ συνέρχοιτο (= ἂν δὲν ἐκκλησιάζεται), εἰ μὲν κληρικὸς εἴη, καθαιρείσθω· εἰ δὲ λαϊκός, ἀποκινείσθω τῆς κοινωνίας» (= ν' ἀνακόπτεται, ν' ἀφορίζεται ἀπ' τὴν Ἔκκλησία).

ς'. Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα τοῦ Μυστηρίου.

Τὰ κύρια αἰσθητὰ σημεῖα τοῦ Μυστηρίου είναι δύο: 1) ὁ ἔνζυμος ἄρτος καὶ ὁ οἶνος καὶ 2) ἡ εὐχὴ τῆς ἐπικλήσεως τοῦ Ἀγίου Πνεύματος ἀπὸ τὸν ιερέα νὰ μεταβάλῃ τὸν ἄρτο καὶ τὸν οἶνο σὲ Σῶμα καὶ Αἷμα τοῦ Κυρίου.

Τὰ χρησιμοποιούμενα ἰερὰ σκεύη είναι χρήσιμα καὶ πλέον καθιερωμένα, ἀρχικὰ ὅμως δὲν ἀποτελοῦσαν ἀναγκαιότατα στοιχεῖα γιὰ τὴν τέλεση τοῦ Μυστηρίου. Τὸ ἴδιο ἵσχε παλιὰ καὶ γιὰ τὰ ἄλλα «λόγια» τῆς θ. Λειτουργίας, ποὺ ἀρχικὰ γινόταν μετὰ τὸ δεῖπνο μετὰ ἀπὸ σύντομη προσευχῆ. ‘Ο πλούτισμὸς καὶ ἡ λειτουργικὴ μεγαλοπρέπεια τῆς θ. Λατρείας, ποὺ είναι πραγματικὰ θεία ἀναπαράσταση τοῦ Θείου Δράματος τοῦ ἀπολυτρωτικοῦ ἔργου τοῦ Κυρίου καὶ ἰδιαίτερα τῆς σταυρικῆς Του Θυσίας, ὀλοκληρώθηκε τὸν 5ο αἰώνα. Καὶ ἔγινε αὐτό, ἐπειδὴ γιὰ πολλοὺς λόγους δὲν γινόταν πλέον κάθε βράδυ, ἀλλὰ μόνο τὴν Κυριακὴν πρωὶ καὶ ἡταν ἡ μόνη σχεδὸν εύκαιρια κοινῆς λατρείας. ‘Ἐπρεπε λοιπὸν οἱ πιστοὶ νὰ προετοιμαστοῦν μὲ τὶς ὑπέροχες εὐχές, τὰ ἀναγνώσματα, τὸ κήρυγμα, ὥστε συνειδητότερα νὰ

παρακολουθήσουν τὸ Μυστήριο καὶ νὰ μεταλάβουν τὸ Σῶμα καὶ τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου. Ἀργότερα ἐπίσης καὶ γιὰ τὸν ὕδιο λόγο συνδέθηκε ἀναπόσπαστα μὲ τὴ θ. Λειτουργία καὶ ἡ ὥραία ἀκολουθία τοῦ "Ορθρου" (βλ. σ. 200). Ἀναγκαία προπαρασκευὴ γιὰ τὴ θ. Λειτουργία στὴ σημερινή της μορφὴ εἶναι ἡ ί. Προσκομιδή.

Ἡ ί. Προσκομιδή ἀποτελεῖ ἰδιαίτερη ἀκολουθία τοῦ λειτουργικοῦ-ἴερέως καὶ τοῦ διακόνου (ἄν ύπάρχῃ). Σὰν κέντρο τῆς ἔχει τὴν «ἐξαγωγὴν» ἀπ' τὴν «προσφορὰ» —ἄρτο τοῦ Ἀμνοῦ (τῆς σφραγίδας μὲ τὸν τύπο: ΙΣ.ΧΡ. NIKA, ποὺ ἔχει σχῆμα τετράγωνο). Τὸν Ἀμνὸ τοποθετεῖ στὸ ἄγιο Δισκάριο καὶ χύνει ἐπίσης «τὸν οἶνον καὶ τὸ ὕδωρ» στὸ ἄγιο Ποτήριο. Δεξιὰ ἀπ' τὸν Ἀμνὸ τοποθετεῖ μία «μερίδα» τῆς Ὑπεραγίας Θεοτόκου καὶ ἀριστερὰ ἐννέα ἄλλες μερίδες: 1) τῶν Ἀρχαγγέλων Μιχαὴλ καὶ Γαβριὴλ καὶ ἀγίων Ἀσωμάτων· 2) τῶν Προδρόμου-Προφήτων· 3) τῶν ἀγίων Ἀποστόλων· 4) τῶν ἀγίων Πατέρων· 5) τῶν ἀγίων Μαρτύρων· 6) τῶν Όσιων (Μοναχῶν); 7) τῶν ἀγίων Ἀναργύρων· 8) τῶν ἀγίων Θεοπατόρων Ἰωακεὶμ καὶ Ἀννης, Ἀγίου ήμέρας καὶ Πάντων τῶν ἀγίων καὶ 9) τοῦ Ἀγίου τοῦ ὁποίου ἡ θ. Λειτουργία τελεῖται.

Συνέχεια «ἐξάγει» καὶ τοποθετεῖ κάτω-δυτικὰ ἀπ' τὸν Ἀμνὸ μικρὲς μερίδες «ζώντων καὶ τεθνεώτων», ποὺ μνημονεύει. "Ολὴ ἡ Ἐκκλησία πρόκειται νὰ συμπαρευρεθῇ στὴ θυσία τοῦ «Ἀμνοῦ τοῦ Θεοῦ τοῦ αἰροντος τὴν ἀμαρτίαν τοῦ κόσμου!» (Κατὰ τὴν μεταβολὴ σὲ Σῶμα καὶ Αἷμα μεταβάλλεται μόνο ἡ μερίδα τοῦ Ἀμνοῦ).

Ἡ ὅλη εἰκόνα τοῦ ἀγίου Δισκαρίου εἶναι ἡ ἔξης:

ζ'. Ανάλυση καὶ ἀνάπτυξη τῆς θ. Λειτουργίας.

Ἡ "Ορθόδοξη" Ἐκκλησία μας ἔχει σὲ χρήση γιὰ τὴν τέλεση τοῦ μυστηρίου τῆς θ. Εὐχαριστίας 4 ἰδιαίτερες ἀκουλουθίες τῆς θ. Λειτουργίας: α) τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ποὺ τελεῖται σχεδὸν ὅλο τὸ χρόνο· 2) τοῦ Μ. Βασιλείου, μεγαλύτερη μὲ ὥραιότατες εὐχές, ποὺ τελεῖται δέκα φορὲς τὸ χρόνο (24.12, 1.1, 5.1, 5 Κυριακ. Μ. Τεσ., Μ. Πέμ. καὶ Μ. Σάβ.); 3) τῶν Προηγια-

σμένων (Δώρων), ποù γίνεται μαζί μὲ 'Εσπερινὸ κάθε Τετάρτη καὶ Παρασκευὴ Μ. Τεσ. καὶ 4) τοῦ ἀγίου Ἰακώβου τοῦ Ἀδελφοθέου, ποù εἶναι πολὺ μεγάλη καὶ τελεῖται μόνο στὴ μνήμη του (23.10). Ἐδῶ ὅμως θ' ἀναλύσουμε μόνο τὴ θ. Λειτουργία τοῦ ἀγίου Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου, ἐπειδὴ αὐτή, ὥπως εἴπαμε, τελεῖται κατὰ κανόνα ὄλο τὸ χρόνο.

Ἡ θ. Λειτουργία—ὅπως καὶ ὄλα τὰ Μυστήρια—ἀρχίζει μὲ τό: «Ἐύλογημένη ἡ Βασιλεία τοῦ Πατρὸς καὶ τοῦ Υἱοῦ καὶ τοῦ Ἀγίου Πνεύματος νῦν καὶ ἀεὶ καὶ εἰς τοὺς αἰώνας τῶν αἰώνων». Εἶναι ἡ πανηγυρικὴ διακήρυξη τῆς πίστεως στὸν Τριαδικὸ Θεό. Ἐξάλλου ἡ θ. Λειτουργία διαιρεῖται στὰ ἑξῆς δύο μέρη: 1) τὴ Λειτουργία τῶν Κατηχουμένων καὶ 2) τὴ Λειτουργία τῶν Πιστῶν.

1. Ἡ Λειτουργία τῶν Κατηχουμένων. Σ' αὐτὴν ἀνήκουν σὰν μικρότερα μέρη τὰ ἑξῆς:

1) Ἡ μεγάλη συναπτὴ ἡ τὰ εἰρηνικά. Ἀρχίζει μὲ τὴν ὡραία δέηση «ἐν εἰρήνῃ τοῦ Κυρίου δεηθῶμεν», στὴν ὁποίᾳ «συνάπτονται» καὶ ἄλλες δεήσεις. Οἱ ιεροψάλτες (ἄλλοτε ὅλος ὁ λαός, συνήθεια εὐλόγημένη, ποù κάποτε πρέπει νὰ ἐπανέλθῃ ἀπαντοῦν: «Κύριε ἐλέησον».

2) Ἀκολουθοῦν εύχες τοῦ ιερέως καὶ τὰ Ἀντίφωνα α) «Ταῖς πρεσβείαις τῆς Θεοτόκου...» καὶ β) «Σῶσον ἡμᾶς, Υἱὲ Θεοῦ...».

3) Ἡ Μικρὰ Εἴσοδος (τοῦ ἱ. Εὐαγγελίου). Συμβολίζει τὴν ἔξιδο-εἴσοδο τοῦ Κυρίου στὸ «προφητικὸ» ἔργο.

4) Ὁ Τρισάγιος Ὕμνος, ποù πανηγυρικότατα ψάλλουν οἱ ψάλτες, ὥπως οἱ Ἀγγελοι στὸν οὐρανὸ (ὄραμα Ἡσαΐα), ἐνῶ ὁ ἵρευς ἀπαγγέλλει τὴν ὡραία εὐχή:

«Ο Θεὸς ὁ ἅγιος, ὁ ἐν ἀγίοις ἀναπαυόμενος». (=ποù ἀναπαύεσαι καὶ εὐαρεστεῖσαι μόνο στοὺς ἀγίους).

5) Τὰ ιερά ἀναγνώσματα, Ἀπόστολος καὶ Εὐαγγέλιο. Πρὶν ἀπὸ τὸ ἱ. Εὐαγγέλιο ὁ ιερεὺς λέγει τὴν εὐχή: «Ἔλλαμψον...» (βλέπε Εἰσαγωγή, σ.20).

6) Τὸ θεῖο κήρυγμα (ἄν λειτουργῇ Ἀρχιερεὺς καὶ ὄμιλήσῃ ἡ ἄν ὄμιλη ὁ ιερεὺς, ὥπως γινόταν στὴν ἀρχαία Ἑκκλησία ἀπὸ τοὺς κληρικούς). Σήμερα τὸ θεῖο κήρυγμα μὲ εἰδικὴ ἀδεια τοῦ ἐπισκόπου κάνουν καὶ λαϊκοὶ θεολόγοι καὶ γιὰ λόγους πρακτικούς αὐτὸ γίνεται τὴν ὡρα ποù κοινωνοῦν οἱ ιερεῖς στὸ ἱ. Βῆμα. (στὸ Κοινωνικό).

7) Ἡ ἐκτενὴς ἰκεσία μὲ δεήσεις καὶ γιὰ τοὺς Κατηχουμένους (σήμερα παραλείπονται), ἐνῶ λέγονται στὴ θ. Λειτουργία τῶν Προηγιασμένων). Ἐδῶ τελειώνει ἡ Λειτουργία τῶν Κατηχουμένων, οἱ ὁποῖοι ἀποχωροῦσαν.

2. Η Λειτουργία τῶν Πιστῶν. "Αρχίζε ἄλλοτε μὲ τὴν Προσκομιδή. Σ' αὐτὴν ἀνήκουν:

1) **Η Μεγάλη Εἰσοδος.** Οἱ φάλτες ψάλλουν τὸν κατανυκτικὸν Χειρουργικὸν Ὅμνον. Τὸ ἐκκλησίασμα εἰκονίζει τὰ Τάγματα τῶν Χερουβεὶμ καὶ Σεραφείμ. Πρέπει λοιπὸν νὰ ὑμνῇ τὴ Ζωοποιὸν Τριάδα καὶ νὰ ἀποβάλῃ κάθε μέριμνα τώρα ποὺ θὰ ὑποδεχτὴ τὸ Βασιλέα τῶν ὅλων, ποὺ διὰ μέσου τοῦ ναοῦ (ἔξοδος στὸν κόσμο) θὰ εἰσέλθῃ στὰ «Ἄγια τῶν Ἀγίων» νὰ θυσιαστῇ. Αὐτὸ συμβολίζει ἡ Μ. Εἰσοδος.

2) Άκολουθοῦν οἱ Αἰτήσεις («...παρὰ τοῦ Κυρίου αἰτησώμεθα» =ἄς ζητήσουμε...) καὶ ἡ ὁμολογία τῆς Πίστεως, τὸ Πιστεύω, ποὺ ἄλλοτε λεγόταν μὲ προσοχή, μήπως ἄπιστοι (ἀμύητοι) εἰσέλθουν. Κανονικὰ πρέπει νὰ λέγεται ἀπὸ ὅλο τὸ ἐκκλησίασμα, ὥπως καὶ τὸ Πάτερ ήμῶν.

3. Η Ἁγία Ἀναφορά. Εἶναι τὸ κέντρο τῆς θ. Λειτουργίας. Αρχίζει μὲ τὸ «Στῶμεν καλῶς! Στῶμεν μετὰ φόβου! Πρόσχωμεν τὴν ἀγίαν Ἀναφορὰν (=θυσίαν) ἐν εἰρήνῃ προσφέρειν». Καὶ ἡ στάση ἡ σωματικὴ καὶ προπαντὸς ἡ πνευματική, ὅλα πρέπει νὰ συγκεντρωθοῦν. Μετὰ τὸν ἀγγελικὸν Ὅμνον «Ἄγιος, ἄγιος...», ὁ ἵερεὺς ἐκφωνεῖ τὰ ἰδρυτικὰ λόγια τοῦ Μυστηρίου καὶ μετά, σὰν ἀντιπρόσωπος τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ ἀπευθύνεται στὸ Θεὸν Πατέρα λέγοντας:

«Τὰ Σὰ ἐκ τῶν Σῶν Σοὶ προσφέρομεν κατὰ πάντα καὶ διὰ πάντα». (=Τὰ δῶρα αὐτὰ –ἀκόμα δὲν ἔχουν ἀγιαστῆ – ποὺ εἶναι δικά Σου δημιουργήματα Σοῦ προσφέρομεν σύμφωνα μὲ τὴν ἐντολὴν τοῦ Υἱοῦ Σου καὶ γιὰ τὶς δωρεές Σου, ἀλλὰ καὶ ὅλες τὶς ἀνάγκες μας).

Γονατιστὸς ἐπειτα παρακαλεῖ τὸ Θεὸν Πατέρα νὰ στείλη τὸ Ἀγιό Πνεῦμα νὰ κάμη τὴ φρικτὴ μεταβολὴ τοῦ ἄρτου καὶ τοῦ οἴνου σὲ ΣΩΜΑ καὶ ΑΙΜΑ τοῦ Χριστοῦ Του. Μὲ τὴ σταυροειδὴ εὔλογία τοῦ ἵερως καὶ τὴ φράση:

«Ποίησον...μεταβαλὼν τῷ Πνεύματί Σου τῷ Ἀγίῳ. Ἄμην, Ἄμην, Ἄμην».

τὸ μέγα θαῦμα ἔχει γίνει. Ἐκπλήττονται οἱ Ἀγγελοι καὶ τὰ πνεύματα τῶν Ἀγίων Πάντων γιὰ τὴν ἀγάπην καὶ τὴν παντοδυναμία τοῦ Κυρίου.

Ο ἵερεὺς συνεχίζει καὶ δέεται:

«Ωστε γενέσθαι τοῖς μεταλαμβάνουσιν εἰς νῆψιν ψυχῆς (=νηφαλιότητα καὶ προσοχή), εἰς ἄφεσιν ἀμαρτιῶν,

εἰς κοινωνίαν τοῦ Ἀγίου Πνεύματος, εἰς βασιλείας οὐρανῶν πλήρωμα, εἰς παρρησίαν τὴν πρὸς Σέ, μὴ εἰς κρῖμα ἢ εἰς κατάκριμα».

Καὶ συνεχίζει λέγοντας ὅτι ἡ προσφορὰ γίνεται καὶ γιὰ ὅλους ὅσους ἔχει μνημονεύσει στὴν Προσκομιδὴν ἐξάγοντας τὶς μερίδες τους. Εἶναι τὸ Μυστήριο τῆς ἐνότητος ὅλης τῆς Ἐκκλησίας, ὅπως ἔχουμε ἐξηγήσει.

“Ολες τὶς στιγμὲς αὐτὲς οἱ ψάλτες ψάλλουν κατανυκτικὰ τὸ «Σὲ ύμνοῦμεν», ἐνῶ οἱ πιστοὶ γονατιστοὶ συμπροσεύχονται καὶ συμπροσφέρουν τὴν ἀναίμακτη θυσία. Ἐδῶ ὁ ρόλος τοῦ λαοῦ εἶναι «ἱερατικὸς» μὲ τὴ γενικὴ ἄννοια. Δὲν προσφέρει τὴ θυσία ὁ Ἱερεὺς μόνος. Μόνος του δὲν μπορεῖ νὰ τὴν προσφέρῃ. Τὴν προσφέρει ἡ Ἐκκλησία. Ἀπαγορεύει ἡ Ἐκκλησία μας τὶς ἀτομικὲς θ. Λειτουργίες τῶν Ἱερέων. Πρέπει νὰ συμπαρίσταται καὶ ὁ λαός, ἔστω 2-3 ἄνθρωποι.

Μετὰ τὸ «ἐξαιρέτως τῆς Παναγίας Ἀχράντου», δηλαδὴ ἵδιαίτερα προσφέρουμε τὴ θυσία «περὶ τῆς...», μνημονεύει καὶ πάλι τοὺς Ἀγίους, «Ζῶντας καὶ τεθνεῶτας», ἐνῶ οἱ ψάλτες ψάλλουν τὸν ὥραϊο ὑμνο στὴ Θεοτόκο: «Ἄξιον ἐστι...»

“Ο, τι ἀκολουθεῖ μέχρι τὸ «Πάτερ ἡμῶν» εἶναι προετοιμασία γιὰ τὴ θεία Κοινωνία. Τότε ὁ Ἱερεὺς ἐκφωνεῖ:

«Πρόσχωμεν! Τὰ "Ἄγια τοῖς ἀγίοις" (= Τὰ "Ἄγια Δῶρα εἶναι προορισμένα μόνο γιὰ ὅσους ἔχουν προετοιμαστὴ μὲ τὴν ἐξομολόγηση γιὰ νὰ κοινωνήσουν, γιὰ τοὺς καθαρούς).

‘Αφοῦ κοινωνήσῃ ὁ Ἱερεὺς, προβάλλει στὴν Ωραία Πύλη μὲ τὸ ἄγιο Ποτήριο τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων καὶ λέγει τό:

«Μετὰ φόβου Θεοῦ, πίστεως καὶ ἀγάπης προσέλθετε».

Τότε οἱ ἑτοιμασμένοι πιστοὶ προσέρχονται καὶ κοινωνοῦν. Πάιρνουν «τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον»!

Ἐδῶ ὅμως πρέπει νὰ ἐπαναλάβουμε ἓνα βασικὸ χαρακτηριστικὸ τοῦ Μυστηρίου. Ὁ Ἱερεὺς εἶπε: «Πρόσχωμεν! Τὰ "Ἄγια τοῖς ἀγίοις"». Εξηγήσαμε ὅμως πῶς αὐτὸ δὲν τὸ λέγει γιὰ τοὺς «ἐν οὐρανοῖς», ἀλλὰ γιὰ τοὺς ἐπὶ τῷ γῆς «Ἀγίους» μὲ τὴν ἔννοια ὅτι εἶναι «κλητοὶ ἄγιοι», ἔχουν κληθῆ νὰ γίνουν ἄγιοι. Καὶ γίνονται ὅχι μόνοι, ἀλλὰ ἀπὸ τὸν Κύριο. Πρέπει νὰ ύποθέσουμε πῶς θὰ ὑπάρχουν πιστοὶ ποὺ δὲν θὰ ἥθελαν νὰ γίνουν ἄγιοι, ν' ἀγιαστοῦν;

Τὸ γεγονὸς πάντως εἶναι πῶς ἐδῶ γίνεται μεγάλη παρεξήγηση. Ὁ Κύριος εἶπε «πίετε ἐξ αὐτοῦ Πάντες». Αὐτὸ τὸ πάντες

ισχύει γιὰ ὅλους ὅσοι παρευρίσκονται στὴ θ. Λειτουργία. "Ολες οἱ εὐχές, οἱ ὕμνοι, ἔχουν «πλήθυντικό», «ἐκκλησιαστικὸ» χαρακτήρα μὲ σκοπὸ τὴν «κοινωνία», τὴ «Μετάληψη» τῶν πιστῶν. Εἶναι ὡστόσο φοβερὸ συχνὰ νὰ μὴν ὑπάρχουν σχεδὸν καθόλου πιστοὶ ποὺ κοινωνοῦν!. Προσφέρεται ὁ "Ἄγιος, καλεῖ, θυσιάζεται γι' αὐτό, ἐπαναλαμβάνει τὴ θυσία Του «ἀπανταχοῦ τῆς γῆς», καὶ στὸ μικρότερο χωριουδάκι, ἀλλὰ ὅσοι προσέρχονται εἶναι μπρὸς στὸ πλήθος λίγοι. Στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία δὲν ὑπῆρχε κανεὶς ποὺ νὰ μὴν κοινωνοῦσε. Προσέρχονταν ὅλοι, «πάντες»!

Ωστόσο ὁ Κύριος δείχνει καὶ θὰ δείχνῃ τὴν ἄπειρη ἀγάπη Του. Θὰ περιμένη πάντοτε καὶ στὰ δύο Μυστήρια, τῆς Μετανοίας, ὅπως θὰ ἰδοῦμε, καὶ τῆς θ. Κοινωνίας νὰ μᾶς μεταδώσῃ τὸν ἀγίασμό, τὸ θεῖο χυμό, «τὴν ζωὴν τὴν αἰώνιον». Εἶναι καὶ θὰ εἶναι μέχρι τὴ Δευτέρα Παρουσία ὁ «Μέγας Ἀναμένων» ἐπὶ τῆς Ἁγίας Τραπέζης. Ἀλλὰ μετὰ θὰ ἔλθῃ «κρίναι ζῶντας καὶ νεκρούς». Ὑπάρχει ἄραγε περιθώριο ἀναβολῆς; Γιὰ τὴ σωτηρία τῆς ψυχῆς ὥχι. Εκείνος μᾶς εἶπε:

«Τὶ ὠφελήσει ἀνθρωπον, ἐὰν κερδήσῃ τὸν κόσμον ὅλον καὶ ζημιωθῇ τὴν ψυχὴν αὐτοῦ; ἢ τὶ δώσει ἀνθρώποις ἀντάλλαγμα τῆς ψυχῆς αὐτοῦ;» (Μάρ. 8, 36 – 37).

Καὶ ἡ ζωὴ τῆς ψυχῆς εἶναι μόνο ὁ «Ἄρτος τῆς ζωῆς», ποὺ εἶπε:

«Ἐὰν μὴ φάγητε τὴν σάρκα τοῦ υἱοῦ τοῦ ἀνθρώπου καὶ πίνητε αὐτοῦ τὸ αἷμα, οὐκ ἔχετε ζωὴν ἐν ἑαυτοῖς!

5. Τὸ μυστήριο τῆς μετανοίας.

α'. Τὸ νόημα τοῦ Μυστηρίου.

Γιὰ τὴ μετάνοια, ποὺ σημαίνει μεταβολή, ἀλλαγὴ νοῦ, διανοίας ἐσωτερικά, ἀλλὰ καὶ ἐξωτερικὰ τῆς διαγωγῆς καὶ συμπεριφορᾶς τοῦ ἀνθρώπου μὲ βάση πλέον τὴν πίστη καὶ τὸ θεῖο Νόμο τοῦ Κυρίου ἔχουμε κάμει γενικὰ λόγο συχνά. Εἶναι ἀκριβῶς ἡ προϋπόθεση νὰ δεχτῇ ὁ ἀνθρώπος τὴ σωτηρία καὶ τὴ θ. Χάρη. Καὶ τὸ Βάπτισμα τοῦ Προδρόμου, ποὺ ἦταν προεικόνιση τοῦ ἀληθινοῦ, γινόταν, ἀφοῦ πρῶτα οἱ βαπτιζόμενοι «ἐξωμολογοῦντο τὰς ἀμαρτίας αὐτῶν» (Ματθ. 3, 6), ἐνῶ ἐπίσης ὁ Ἰωάννης ζητοῦσε «καρπὸν ἄξιον τῆς μετανοίας» (στίχ. 8).

Καὶ στὴν Ἐκκλησία ἡ μετάνοια καὶ ἡ ἐξωμολόγηση γίνονταν ἀκριβῶς πρὶν ἀπ' τὸ Βάπτισμα, τὸ ὄποιο καὶ παρείχε τὴν ἄφεση ὅλων τῶν ἀμαρτιῶν τοῦ ἀνθρώπου. Εξάλλου εἴπαμε πὼς καὶ ἡ

θ. Κοινωνία παρέχει τὴν ἄφεση τῶν ἀμαρτιῶν. Ποιὸ λοιπὸν εἶναι τότε τὸ νόημα τοῦ μυστηρίου τῆς μετανοίας; Εἶναι ἀκριβῶς ἡ σύγχωρηση ὅλων ἀνεξαίρετα τῶν μετὰ τὸ Βάπτισμα ἀμαρτιῶν, ἀφοῦ ὁ ἀνθρωπος σὰν ἐλεύθερος μπορεῖ καὶ πάλιν ὑπὲρ ἀμαρτήσης. Γιὰ νὰ μὴν προσέρχεται λοιπὸν καὶ κοινωνῆ ἔχοντας πάλι τὴν ἀκαθαρσία τῆς ἀμαρτίας, ὁ Κύριος ὅρισε στοὺς Ἀποστόλους του καὶ αὐτοὶ στὴν Ἐκκλησίᾳ τὸ μυστήριο τῆς Μετανοίας ἢ ί. Ἐξομολογήσεως σὰν τὸ δεύτερο Βάπτισμα καὶ σὰν ἀναγκαία καθαρτικὴ προετοιμασία γιὰ τὴ φρικτὴ κοινωνία τῶν Ἀχράντων Μυστηρίων. Αὐτὴ τὴν ἔννοια ἔχει, ὅπως εἰδαμε, καὶ ἡ προτροπὴ τοῦ Ἱερέως: «Πρόσχωμεν! Τὰ Ἄγια τοῖς ἀγίοις».

β'. Ἡ σύσταση τοῦ Μυστηρίου.

Τὸ μυστήριο τῆς Μετανοίας ἴδρυσε καὶ παρέδωκε ὁ Κύριος στοὺς Ἀποστόλους ἀκριβῶς μετὰ τὴν Ἀνάστασή Του, ὅταν ἐμφανίστηκε σ' αὐτοὺς «κεκλεισμένων τῶν θυρῶν». Ἀφοῦ τοὺς ἔδωκε τὴν χάρη τῆς εἰρήνης, τοὺς εἶπε:

«καθὼς ἀπέσταλκε με ὁ Πατήρ, κἀγὼ πέμπω ὑμᾶς. Καὶ τοῦτο εἰπὼν ἐνεφύσησε καὶ λέγει αὐτοῖς· λάβετε Πνεῦμα Ἅγιον· ἂν τινων ἀφῆτε τὰς ἀμαρτίας (= σ' ὅποιους, ἀφοῦ μετανοήσουν, συγχωρήσετε τὶς ἀμαρτίες), ἀφίενται αὐτοῖς (= συγχωροῦνται καὶ ἀπὸ τὸ Θεό), ἂν τινων κρατήτε, κεκράτηνται (= ἐνῷ σ' ὅσους ἐξαιτίας ἀνειλικρινείας δὲν τὶς συγχωρήσετε, θὰ μένουν αἰώνια ἀσυγχώρητες). (Ιωάν. 20, 21 – 23).»

γ'. Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα τοῦ Μυστηρίου.

Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα τοῦ Μυστηρίου εἶναι τρία: 1) ἡ ἐξομολόγηση μπροστὰ στὸν Πνευματικὸ μὲ εἰλικρινὴ μετάνοια τῶν ἀμαρτιῶν· 2) ἡ ἐπίθεση τῶν χειρῶν τοῦ Πνευματικοῦ στὸν ἐξομολογούμενο καὶ 3) ἡ συγχωρητικὴ εὐχή. (Ο Πνευματικὸς εἶναι κυρίως ὁ ἐπίσκοπος καὶ ὁ Ἱερεὺς στὸν ὃποῖον ὁ ἐπίσκοπος δίνει εἰδικὴ ἄδεια).

δ'. Τέλεση καὶ ἀποτελέσματα τοῦ Μυστηρίου.

Ἀρχικὰ τὸ ί. Μυστήριο τῆς εὔσπλαγχνίας τοῦ Θεοῦ γινόταν μὲ δημοσία ἐξομολόγηση τῶν ἀμαρτιῶν, ὅπως ὅλα τὰ ἄλλα Μυστήρια τελοῦνται δημόσια. Ἀπὸ ἐνωρίς ὅμως καθιερώθηκε νὰ

τελήται τοῦτο μόνο ἀπὸ τὸν Πνευματικὸν καὶ τὸν ἔξομολογούμενον, πράγμα ποὺ ἔχει κάμει τὸ Μυστήριο τοῦτο τὸ καταλληλότατο ψυχολογικὰ καὶ παιδαγωγικὰ μέσο γιὰ τὴν προσωπικὴ πλέον ἐπικοινωνία τοῦ ἀμαρτωλοῦ μὲ τὴν χάρη τοῦ Κυρίου. Ἐπειδὴ γίνεται «κατὰ μόνας» καὶ ἔχει τὸν ιερὸν καὶ ἀπαραβίαστο χαρακτήρα τοῦ νὰ είναι «ἀπόρρητο», δηλαδὴ νὰ μὴν ἔχῃ οὕτε ὁ Πνευματικὸς τὸ δικαίωμα ν' ἀνακοινώσῃ ὅτι ἀκουσεις κατὰ τὸ Μυστήριο, ἀλλὰ οὕτε καὶ κανεὶς ἐντελῶς ν' ἀπαιτήσῃ ἀπ' τὸν Πνευματικὸν τὴν ὄποια δῆκτοτε ἀνακοίνωση, γιὰ τὸ λόγο αὐτὸν εἶναι τὸ γλυκὺ καταφύγιο «πάντων τῶν κοπιώντων καὶ πεφορτισμένων» ἀπ' τὸ βάρος τῆς ἐνοχῆς καὶ τῆς ἀμαρτίας.

Οταν ὑπάρχη εἰλικρινῆς μετάνοια καὶ ἔξομολόγηση, δὲν ὑπάρχει κανένα ἐντελῶς ἀμάρτημα ποὺ νὰ μὴ συγχωρῇ ὁ Θεός. Ἡ παραβολὴ τοῦ Ἀσώτου, ἡ συγχώρηση τῶν ἀμαρτωλῶν καὶ τῶν τελωνῶν ποὺ κατέφευγαν στὸν Κύριο, ἀλλὰ καὶ ἡ πράξη τῆς ἐκκλησίας διὰ μέσου τῶν αἰώνων μαρτυροῦν τὴν καθολικότητα τοῦ Μυστηρίου γιὰ ὅλους τοὺς ἀμαρτωλούς καὶ γιὰ ὅλα τὰ ἀμαρτήματα.

ε'. Ἡ ψυχολογία καὶ ἡ ἀναγκαιότης τοῦ Μυστηρίου.

Δὲν εἶναι τὸ ἕδιο, λένε μερικοί, νὰ ἔξομολογηθῶ ἐνώπιον τοῦ Θεοῦ ἐντελῶς μόνος, ἀφοῦ ὁ Θεὸς εἶναι παντογνώστης; Ὁχι. Ἐφόσον ἡ σωτηρία γιὰ τὸ συμφέρον μας ὁ Κύριος θέλησε νὰ γίνεται μὲ αἰσθητὸ τρόπο καὶ ἐφόσον συμμετέχει ὁ πιστὸς στὰ ἄλλα Μυστήρια μὲ αἰσθητὸ τρόπο, πῶς ἐδῶ θὰ ἴσχύσῃ ἄλλο μέτρο; Ἡ μυστικότης καὶ τὸ ἀπόρρητο εἶναι ἀκριβῶς μέτρο φιλανθρωπίας. Ἐφόσον ἔξαλλου εἶναι θεοσύστατο τὸ Μυστήριο καὶ αἰώνων πλέον πράξη τῆς ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ σύμφωνα μὲ τὴ δική Του ἐντολή, τὸ Μυστήριο εἶναι ἀναγκαιότατο. Ἡ συντριβὴ καὶ ἡ ταπείνωση ποὺ δημιουργεῖ ἡ συναίσθηση, ἀλλὰ καὶ ἡ ἀνακοίνωση τῶν ἀμαρτιῶν ἐνώπιον τοῦ ἀντιπροσώπου τοῦ Θεοῦ ἀσκεῖ πολλὴ ἐπίδραση στὴν ψυχή. Ὑπάρχουν προκαταλήψεις, ἀπορίες, ποὺ θέλει νὰ λύσῃ ὁ ἀνθρωπος, ἀλλὰ καὶ ποὺ δὲν θέλει νὰ εἰπῇ στὸν· τυχόντα. Ὁ Πνευματικός, ὅπως ὁ γιατρός, θὰ δώσῃ καὶ συγκεκριμένες ὀδηγίες, συνταγές. Σὰν ἀνθρωπος, γνωρίζει πολὺ καλὰ τὴν ἀνθρώπινη ἀδυναμία καὶ σὰν Πνευματικὸς ἔχει πείρα πολύτιμη γιὰ τὴν ἀνθρώπινη ψυχή νὰ ἐνισχύσῃ, νὰ παρηγορήσῃ, νὰ καθοδηγήσῃ συγκεκριμένα, νὰ παρακολουθῇ τὴν πρόοδο τῆς πνευματικῆς μας ζωῆς. Εἶναι λοιπὸν καὶ ἀπ' αὐτὴν τὴν πλευρὰ ἀναγκαῖο τὸ Μυστήριο, ὡς τὸ καλύτερο ψυχιατρεῖο, γιατὶ ὑπάρχει ἡ χάρη, ὑπάρχει ἡ βεβαίωση τοῦ ἕδιου τοῦ Θεοῦ: «ἄφεωνται σοι αἱ ἀμαρτίαι».

ς'. Προετοιμασία καὶ πρακτικὲς ὁδηγίες γιὰ τὸ Μυστήριο.

Τὸ Μυστήριο ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ ἀνθρώπου εἶναι ἀποτελεσματικότερο, ἢν γίνεται καὶ κατάλληλη προετοιμασία. Γιὰ τὴν προετοιμασία αὐτή, ποὺ μπορεῖ βέβαια νὰ ποικίλῃ ἀνάλογα μὲ τὴν περίπτωση, καλὰ εἶναι τὰ ἔξης:

1) Νὰ ἐπιδιώκεται τὸ συντομώτερο χρονικὰ ἡ ἔξομολόγηση, μετὰ τὴν ἀμαρτία καὶ νὰ μὴ μεσολαβῇ ἐπικίνδυνη ἀναβολὴ.

2) Ἡ συγκεκριμένη αὐτοεξέταση καὶ αὐτοκριτικὴ κατὰ τὴν ὅποια καλὸ εἶναι νὰ σημειώνωνται τὰ ἀμαρτήματα γενικὰ καὶ τοῦ σημειώματος αὐτοῦ νὰ γίνεται χρήση καὶ κατὰ τὴν ἔξομολόγηση. Γιὰ τὸν αὐτοέλεγχο αὐτὸν ὑπάρχουν καὶ εἰδικὰ βιβλία κατατοπιστικότατα ποὺ μποροῦμε εὔκολα νὰ βροῦμε μὲ τὴν συμβουλὴ τοῦ Ἰδιού τοῦ Πνευματικοῦ, τοῦ ἐφημερίου, τοῦ θεολόγου καθηγητοῦ μας.

3) Ἡ συνάντηση μὲ τὸν Πνευματικὸ σὲ ὥρες κατάλληλες, ὥστε νὰ ὑπάρχῃ καὶ χρονικὴ ἄνεση.

4) Ἡ Ἰ. Ἐξομολόγηση νὰ προηγῆται πρὶν ἀπ' τὴ θ. Κοινωνίᾳ, ἀλλὰ ὅχι μόνο κάθε Χριστούγεννα καὶ Πάσχα. Τὸ διάστημα τῆς θ. Κοινωνίας θὰ μᾶς ρυθμίσῃ ὁ Πνευματικὸς καὶ πρέπει ἐμεῖς νὰ τὸ ζητήσουμε. Δὲν εἶναι ὑποχρεωτικὴ πρὶν ἀπὸ κάθε θ. Κοινωνία ἡ Ἰ. Ἐξομολόγηση, ἐκτὸς ἐὰν ἔχῃ μεσολαβήση «κώλυμα», ἐμπόδιο, δηλαδὴ πτώση μας. Τότε θὰ πάμε στὸν Πνευματικό. Αὐτὸς θὰ μᾶς διαφωτίζῃ ποιὰ εἶναι αὐτὰ τὰ «κωλύματα».

5) Σύμφωνα μὲ τὴν πράξη τῆς Ἐκκλησίας μας, ὅλοι οἱ ἵερεῖς δὲν εἶναι καὶ Ἐξομολόγοι. Χρειάζεται εἰδικὴ ἄδεια τοῦ ἐπισκόπου. Αὐτὸ σημαίνει πῶς μποροῦμε καὶ πρέπει νὰ κάνουμε καὶ ἐκλογή, ἀπ' τὴν πλευρὰ τῆς καθοδηγήσεως· ἀλλῶς τὸ Μυστήριο εἶναι τὸ ἴδιο καὶ ἀποτελεσματικότατο ἀπὸ ὅλους τοὺς Πνευματικούς. Μὲ ποιὰ κριτήρια θὰ γίνη ἡ ἐκλογή; Ἀφοῦ ρωτήσουμε κατάλληλα πρόσωπα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὸ ἄν παίρνουμε ἀπάντηση καὶ λύση στὰ πνευματικά μας προβλήματα ποὺ νὰ μᾶς ἰκανοποιῆται. Προσοχὴ ὅμως ἔδω στὸ μεγάλο κίνδυνο: θὰ είμαστε ἀπόλυτα εἰλικρινεῖς καὶ δὲν θὰ ζητᾶμε τὸν Πνευματικὸ «στὰ μέτρα μας.

'Ο Ἰ. Χρυσόστομος λέγει:

— «Ἐισελθε εἰς τὴν Ἐκκλησίαν καὶ ἐξάλειψον τὴν ἀμαρτίαν. Ιατρεῖον γὰρ ἔστιν ἐνταῦθα, οὐ δικαστήριον.»

— «Μὴ αἰσχυνθῆς πάλιν εἰσελθεῖν εἰς τὴν Ἐκκλησίαν αἰσχύνου ἄμαρτάνων, μὴ αἰσχύνου μετανοῶν.»

— «Ούκ ἀρκεῖ τὸ εἰπεῖν ὅτι ἀμαρτωλός εἰμι, ἀλλὰ δὴ (= ἀσφαλῶς) καὶ κατ' εἶδος αὐτῶν μεμνῆσθαι (= πρέπει συγκεκριμένα ν' ἀναφέρης) τῶν πλημμελημάτων.»

— «Χωνευτήριόν ἐστι τῆς ἀμαρτίας ἡ μετάνοια.»

‘Ο ἄγιος Νικόδημος ὁ Ἀγιορείτης:

«Λέγε πρώτην ἀπ' ὅλας ἐκείνην τὴν ἀμαρτίαν ὅπου ἐντρέπεσαι περισσότερον.»

‘Ο ἀπόστολος Παῦλος:

«Ἴδοὺν νῦν καιρὸς εὐπρόσδεκτος, ἵδοὺν νῦν ἡμέρα σωτηρίας.» (Β' Κορ. 6,2).

6. Τὸ μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης.

α'. Τὸ νόημα τοῦ Μυστηρίου

Στὸ κεφάλαιο περὶ Ἐκκλησίας καὶ στὴν §4: «Τὸ ἔργο τῆς Ἐκκλησίας καὶ οἱ ἐργάτες του» (σ. 163) κάναμε γενικὰ λόγο γιὰ τὴν ἰδιαίτερη ἀποστολὴ καὶ σημασία αὐτῶν τῶν ἐργατῶν. Εἶναι ἀκριβῶς οἱ ὑπεύθυνοι συνεχιστὲς καὶ διεκπεραιωτὲς τοῦ ὑπεύθυνοτέρου καὶ ὑψηλοτέρου ἔργου ἐπὶ τῆς γῆς, τοῦ ἔργου, τῆς σωτηρίας ψυχῶν. “Οσα εἴπαμε περὶ Ἰ. Π. καὶ Ἐκκλησίας ἀντακλοῦν ἔμμεσα καὶ ἔμεσα στοὺς συγκεκριμένους ἐκπροσώπους της, ἐνῶ παραμένει πάντοτε τὸ θεῖο στοιχεῖο ως ἡ ψυχὴ τῆς Ἐκκλησίας. Τὸ ὄρατὸ σῶμα της εἶναι οἱ πιστοὶ καὶ τὰ χέρια αὐτοῦ τοῦ σώματος εἶναι οἱ κληρικοί, τὰ ὄρατὰ ὅργανα τῆς μεταβιβάσεως τῆς θ. χάριτος στοὺς πιστούς, ὅργανα – ἄνθρωποι, ἀφοῦ ἀπευθύνονται σὲ ἀνθρώπους.

β'. Ἡ σύσταση τοῦ Μυστηρίου.

Εἶναι πάρα πολλὰ τὰ χωρία τῶν ι. Εὐαγγελιστῶν ὅπου φαίνεται ἡ ἐκλογὴ ἀπὸ τὸν Κύριο τῶν ἀγίων Ἀποστόλων καὶ ἡ ἀνάθεση σ' αὐτοὺς τῶν τριῶν ἀξιωμάτων *Tou*, ποὺ ἀποτελοῦν τὴν ούσια τοῦ Μυστηρίου τῆς Ἱερωσύνης. Ἐξάλλου οἱ Ἀπόστολοι «διὰ τῆς ἐπιθέσεως τῶν χειρῶν» καὶ εἰδίκης προσευχῆς μετέδιδαν τὸ χάρισμα αὐτὸς στοὺς κατὰ τόπους διαδόχους τῶν ἐπισκόπους, πρεσβυτέρους – ἴερεῖς καὶ διακόνους (Πράξ. 6, 14, 28, Α' Τιμ. 4, 14, Β' Τιμ. 1, 6 κλπ.).

γ'. Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα τοῦ Μυστηρίου.

Είναι δύο: 1) ἡ ἐπίθεση τῶν χειρῶν τοῦ ἐπισκόπου (μὲ κανονικὴ ἀποστολικὴ διαδοχὴ) καὶ 2) ἡ ἔξῆς εὐχή:

«Ἡ θεία χάρις, ἡ τὰ ἀσθενῆ θεραπεύουσα καὶ τὰ ἐλλείποντα ἀναπληροῦσα, προχειρίζεται (= σφραγίζει ἀνεξάλειπτα καὶ ἐγκαθιστᾶ) τὸν εὐλαβέστατον (ὄνομα) εἰς (βαθμός). Εὔξωμεθα οὖν ὑπὲρ αὐτοῦ, ἵνα ἔλθῃ ἐπ' αὐτὸν ἡ χάρις τοῦ Παναγίου Πνεύματος».

δ'. Ἡ τέλεση τοῦ Μυστηρίου.

Τὸ μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης είναι ἔνα, ἀλλὰ διακρίνεται σὲ τρεῖς βαθμούς: 1) Ὁ ἐπίσκοπος είναι ὁ ἄμεσος διάδοχος τῶν Ἀποστόλων καὶ ἔχει ὅλα τὰ δικαιώματα καὶ τὶς πνευματικὲς ἔξουσίες ἐκείνων καὶ αὐτὸς τελεῖ καὶ μεταδίδει τὴν εἰδικὴ χάρη τοῦ Μυστηρίου σ' ὅλους τοὺς βαθμούς. Τὴν χειροτονία τοῦ ἐπισκόπου ἔχει ἐπικρατήσει νὰ τελοῦν 2-3 ἐπίσκοποι, ἐνῶ ὁ διάκονος καὶ ὁ πρεσβύτερος - ἰερεὺς χειροτονοῦνται ἀπό ἔναν ἐπίσκοπο. Μετὰ τὴν ΣΤ' Οἰκουμ. Σύνοδο (Κων/λη 681) καθιερώθηκε ἡ ἐκλογὴ τῶν ἐπισκόπων νὰ γίνεται μόνο μεταξὺ τῶν ἥδη ἀγάμων κληρικῶν, ὥστε νὰ είναι ἀπαλλαγμένοι ἀπὸ ἄλλες μέριμνες γιὰ τὸ ὑψηλό τους ἔργο. Οἱ διάκονοι καὶ πρεσβύτεροι μποροῦν νὰ είναι ἔγγαμοι, ἀλλὰ ἀπαγορεύεται ὁ γάμος μετὰ τὴ χειροτονία σὲ περίπτωση χηρείας.

Ἡ τέλεση τοῦ Μυστηρίου καὶ στοὺς τρεῖς βαθμούς γίνεται πάντοτε κατὰ τὴ θ. Λειτουργία καὶ είναι ἐπιβλητικότατη καὶ πανηγυρική. Είναι ἡ ἐπισημότερη τελετὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ διάκονος χειροτονεῖται μετὰ τὸν καθαγιασμὸν τῶν Τιμίων Δώρων, ἐπειδὴ ὁ ἴδιος δὲν τελεῖ τὸ Μυστήριο, ἀλλὰ διακονεῖ, ὑπηρετεῖ σὰν βοηθὸς τοῦ Ἱερέως. Ὁ πρεσβύτερος χειροτονεῖται μετὰ τὸ Χερουβικὸ "Ὕμνο, ὥστε νὰ λάβῃ μέρος στὴν τέλεση τοῦ Μυστηρίου, ποὺ στὸ ἔξῆς θὰ τελῇ καὶ μόνος. Τέλος ὁ ἐπίσκοπος χειροτονεῖται μετὰ τὸν Τρισάγιο "Ὕμνο.

ε'. Ἡ εἰδικὴ χάρη τοῦ Μυστηρίου γιὰ κάθε βαθμό.

1. Ὁ ἐπίσκοπος, ὅπως εἴπαμε, λαμβάνει πλήρη τὴ χάρη τῆς Ἱερωσύνης. Ἡ διάκριση σὲ ἐπισκόπους, ἀρχιεπισκόπους, μητροπολίτες καὶ πατριάρχες είναι διοικητικὴ διάκριση. Ὡς πρὸς τὴν Ἀρχιερωσύνη είναι ἀπόλυτα ἵσοι ὅλοι οἱ ἐπίσκοποι.

2. Ό ιερεὺς λαμβάνει τὴ χάρη νὰ τελῇ ὅλα τὰ Μυστήρια, πλὴν τοῦ ἀγίασμοῦ τοῦ Χρίσματος, τῆς Ἱερωσύνης καὶ τῶν ἐγκαινίων τοῦ ναοῦ, ποὺ τελεῖ μόνο ὁ ἐπίσκοπος.

3. Τέλος ὁ διάκονος λαμβάνει τὴ χάρη νὰ ὑπηρετῇ ἀπλῶς τὸν ἰερέα καὶ τὸν ἐπίσκοπο, χωρὶς ὁ ἕδιος νὰ τελῇ κανένα Μυστήριο. Ἀρχικὰ τὸ ἔργο του ἦταν μόνο τὸ φιλανθρωπικὸ καὶ κηρυκτικὸ – κατηχητικὸ ἔργο στὴν Ἑκκλησία, ἐνῶ τώρα εἶναι ἡ προβαθμίδα γιὰ τὸ βαθμὸ τοῦ ἰερέως.

Τὸ μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης καὶ γιὰ τοὺς τρεῖς βαθμοὺς εἰναι ἀνεπανάληπτο. Μόνο μιὰ φορὰ τελεῖται.

ζ'. Τὸ ὑψος καὶ τὰ προσόντα τοῦ ἱερατικοῦ λειτουργήματος.

Ἐφόσον οἱ κληρικοὶ εἶναι οἱ μόνοι ὑπεύθυνοι διάδοχοι καὶ συνεχιστὲς τοῦ τριπλοῦ ἀξιώματος τοῦ Κυρίου, εἶναι φανερὸ ὅτι δὲν ὑπάρχει σ' αὐτὴ τὴ γῆ ὑψηλότερο ἔργο. Σύμφωνα μὲ τοὺς ἀγίους Πατέρες καὶ οἱ Ἀγγελοι ἀκόμα δὲν ἔχουν τὴν πνευματικὴ ἔξουσία τῶν κληρικῶν.

Ἀκριβῶς γιὰ τὸ λόγο αὐτὸ ἡ Ἑκκλησία ἔχει ὄρισει ὅτι δὲν μπορεῖ οίοσδήποτε πιστὸς νὰ γίνῃ κληρικός. Πρέπει: 1) νὰ τὸ ἐπιθυμητὸ ἀπὸ ἀγνὰ καὶ μόνο ἐλατήρια ὁ ἕδιος· 2) νὰ ἔχῃ ἐνάρετη καὶ «καλὴ μαρτυρία» ἀπὸ τὴν ἑκκλησιαστικὴ κοινότητα ποὺ ἀνήκει· 3) νὰ μὴν ἔχῃ περιπέστη σὲ θανάσιμο ἀμάρτημα (πορνείᾳ καὶ φόνῳ), ἔστω καὶ ἐξ ἀμελείας· 4) νὰ ἔχῃ ἵκανὴ πνευματικὴ μόρφωση καὶ ἵκανότητα, ὥστε νὰ κηρύγῃ καὶ νὰ καθοδηγῇ τοὺς ἄλλους προσπαθώντας ὁ ἕδιος νὰ εἶναι τὸ παράδειγμα. Εἶναι εὐλογία καὶ χάρη ἴδιαίτερη τοῦ Θεοῦ ὅτι ἡ Ἑκκλησία μας ἔχει πολλοὺς καλοὺς κληρικούς. Θὰ πρέπῃ ὅμως ὅλοι οἱ πιστοὶ νὰ προσεύχωνται καὶ ἴδιαίτερα οἱ Χριστιανοὶ γονεῖς ποὺ ἔχουν παιδιὰ μὲ τέτοια κλήση, νὰ ἀναδεικνύῃ ὁ Κύριος «ἀξίους» συνεχιστὲς τοῦ μοναδικοῦ Του ἔργου, ὅπως μὲ θριαμβευτικὴ χαρὰ ἀναφωνεῖ ὁ λαὸς κατὰ τὴ χειροτονία τὸ «ἄξιος».

Ἡ εἰδικὴ τάξη τῶν Μοναχῶν δὲν ἀνήκει στὴν τάξη τῶν κληρικῶν. Μετὰ ὅμως τὴν προαιρετικὴ ἀφιέρωση στὸ μοναχικὸ βίο μὲ εἰδικὴ χειροθεσία (ὅχι χειροτονία), οἱ ἵ. Κανόνες ἀπαγορεύουν τὸ δικαιώμα τοῦ γάμου τῶν Μοναχῶν. Εἶναι ἀμετάκλητο τὸ εἰδικὸ χάρισμά τους.

ζ'. Καὶ οἱ λαϊκοὶ μετέχουν στὸ ἔργο τῆς Ἑκκλησίας.

Οἱ λαϊκοὶ δὲν ἔχουν βέβαια τὸ εἰδικὸ χάρισμα τῆς Ἱερωσύνης μὲ χειροτονία. Ωστόσο μὲ τὸ ἄγιο Νάπτισμα καὶ τὸ Χρίσμα

ἔγιναν μέτοχοι καὶ κληρονόμοι τοῦ τρπλοῦ ἀξιώματος τοῦ Κυρίου. Μποροῦν ὡς μέλη τῆς Ἐκκλησίας νὰ συμμετέχουν ἐνεργῶς, πλὴν τοῦ ἀγιαστικοῦ ἔργου ἀπὸ πλευρᾶς μεταδόσεως σὲ ἄλλους, σὲ ὅλες τις ἐκδηλώσεις. Αὐτὸ τὸ βλέπουμε στὸ θεῖο κήρυγμα καὶ τὴν κατήχηση, ποὺ γίνεται στὴν Ἐκκλησία μας σὲ εὐρεία κλίμακα ἀπὸ λαϊκούς. Ἐπίσης καὶ στὴ διοίκηση: Ἐπιτρόποι, μέχρι πρὸ 25 ετίας συμμετοχὴ στὴν ἐκλογὴ τῶν ἐφημερίων, ἀλλὰ παλαιότερα καὶ ἐπισκόπων κλπ. Τὸ σημαντικότερο ἀπ' ὅλα εἶναι ἡ ἀναγκαία συμμετοχὴ τοῦ λαοῦ γιὰ τὴν τέλεση τοῦ Μυστηρίου τῆς θ. Εὐχαρίστιας (ἀπαγορεύεται ἀτομικὴ θ. Λειτουργία σὲ κληρικό), καθὼς καὶ ἡ τελικὴ ἀναγνώριση τῶν ἀποφάσεων καὶ Οἰκουμενικῆς Συνόδου ἀκόμα καὶ ἀπὸ τὸ λαό.

7. Τὸ μυστήριο τοῦ ἀγίου Εὔχελαίου.

α'. Τὸ νόημα καὶ ἡ σύσταση τοῦ Μυστηρίου.

1. "Οπως εἶναι γνωστό, ἀνέκαθεν οἱ ἄνθρωποι χρησιμοποιοῦσαν τὰ λάδι σὰν λατρευτικό, ἀλλὰ καὶ σὰν θεραπευτικό. Τὴν τελευταία αὐτὴ χρήση βλέπουμε καὶ στὴν Παραβολὴ τοῦ Καλοῦ Σαμαρείτη, ὁ ὄποιος, ὅταν εἴδε τὸν πληγωμένο ὄδοιπόρο ἀπ' τοὺς ληστὲς «προσελθών κατέδησε τὰ τραύματα αὐτοῦ ἐπιχέων ἔλαιον καὶ οἶνον» (Λουκ. 10, 34). Ἐξάλου ὁ Ἱ. Εὐαγγελιστὴς Μάρκος μᾶς δίνει τὴ σπουδαία πληροφορία πῶς ὅταν ὁ Κύριος ἔστειλε δύο δύο τοὺς δώδεκα Ἀποστόλους νὰ κηρύξουν, δινοντάς τους καὶ θεραπευτικὴ ἔξουσία, οἱ Ἀπόστολοι «ἔξελθόντες ἐκήρυσσον ἵνα μετανοήσωσι καὶ δαιμόνια πολλὰ ἔξεβαλλον καὶ ἥλειφον ἔλαιώ πολλοὺς ἀρρώστους καὶ ἔθεράπευον». (Μάρκ. 6, 12 – 13).

Ο Κύριος λοιπόν, θέλοντας ἴδιαίτερα τὶς σωματικὲς ἀσθενειες, ποὺ βέβαια συνυπάρχουν σὰν αἰτία καὶ ἀποτέλεσμα μὲ τὶς ψυχικές, νὰ θεραπεύουν οἱ Ἀπόστολοί Του, καθιέρωσε αὐτὸ τὸ «ἰλαρὸ» καὶ καταπραΰτικὸ ἀπ' τὴ φύση του, αἰσθητὸ μέσο, τὸ λάδι. Καὶ βέβαια δὲν ἀναφέρουν ρητὰ οἱ Ἀπόστολοι λόγους Του, μὲ τοὺς ὄποιους νὰ ιδρύῃ καὶ νὰ τοὺς παραδίδῃ τὸ Μυστήριο. "Οπως ὅμως φαίνεται ἀπ' τὸ χωρίο τοῦ Μάρκου καὶ ὅπως ἔηγετι ὁ σπουδαῖος ἐρμηνευτῆς καὶ Βυζαντινὸς θεολόγος Ζιγαβηνὸς (ια' – ιβ' αι.), εἶναι φυσικὸ «παρὰ τοῦ Κυρίου διδαχθῆναι τοὺς Ἀποστόλους». Τὴν πρώτην ὅμως σαφὴ μαρτυρία τῆς ἀποστολικῆς πράξεως μᾶς ἀναφέρει ὁ ἀπόστολος Ἰάκωβος ὁ

Αδελφόθεος, ό πρωτος ἐπίσκοπος Ἰεροσολύμων. Ο Αδελφόθεος λοιπὸν συνιστᾶ στοὺς πιστούς, ὅταν ἀσθενή κάποιος, νὰ παρακαλοῦν τοὺς πρεσβυτέρους τῆς Ἐκκλησίας νὰ προσευχηθοῦν «ἀλείψαντες αὐτὸν ἔλαιώ (=ἀφοῦ ἀλείψουν τὸν ἄρρωστο μὲ λάδι), καὶ ἡ εὐχὴ τῆς Πίστεως σῶσει τὸν κάμνοντα (=τὸν ἄρρωστο) καὶ ἐγερεῖ (=θὰ τὸν σηκώσῃ) αὐτὸν ὁ Κύριος, κανάμαρτίας ἡ πεποιηκώς, ἀφεθήσεται αὐτῷ» (Ιωάν. 5, 14 – 16).

Μὲ τὴν εὐχὴ λοιπὸν τῆς πίστεως καὶ τὴν ἐπάλειψη τοῦ ἄρρωστου μὲ ἀγιασμένο πλέον ἔλαιο, τὸ «Εὐχέλαιον», ἡ Ἐκκλησία μεταδίδει ἰαματικὴ χάρη σωματικῶν ἀσθενειῶν, ἀλλὰ καὶ συγχωρητικὴ χάρη ἀμαρτιῶν, ἐφόσον πιστεύει καὶ μετανοεῖ ὁ ἀσθενῆς.

β'. Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα καὶ τέλεση τοῦ Μυστηρίου.

Εἶναι τρία: 1) τὸ καθαρὸ «ἔλαιον» 2) ἡ ἐπάλειψη τῶν μελῶν τοῦ σώματος (κεφαλῆς-χερῶν) καὶ 3) ἡ εὐχὴ τοῦ Ἱερέως.

Ἐπειδὴ ὁ ἄγιος Ἰάκωβος λέγει «πρεσβυτέρους», σὲ πληθυντικὸ ἀριθμό, ἔχει ἐπικρατήσει ἡ συνήθεια τὸ ἄγιο Εὐχέλαιο νὰ τελοῦν ἐπτὰ ἡ τρεῖς Ἱερεῖς, ἀλλὰ καὶ ἑνας. Γιὰ τὸν ἴδιο λόγο ἡ ἀκολουθία, ποὺ ἔχει ὥραια τροπάρια σχετικὰ μὲ τὶς ἀσθενειες, ἔχει ἐπτὰ ἀποστολικὰ καὶ εὐαγγελικὰ ἀναγνώσματα μὲ ἐπτὰ ἀντίστοιχες εὐχές, ἐκτὸς τῶν ἄλλων καὶ τῆς κυρίας εὔχῆς ποὺ λέγεται κατὰ τὴ χρίση:

«Πάτερ ἄγιε, ἵατρὲ τῶν ψυχῶν καὶ τῶν σωμάτων ἶασαι τὸν δοῦλόν Σου (...) ἐκ τῆς περιεχούσης αὐτὸν σωματικῆς καὶ ψυχικῆς ἀσθενείας καὶ ζωοποίησον αὐτὸν διὰ τῆς χάριτος τοῦ Χριστοῦ Σου».

Ἐνώ ὅμως ὁ ἄγιος Ἰάκωβος ἀναφέρει ἀπλῶς «κάμνοντα» (=ἄρρωστο), κατὰ παρεξήγηση πολλοὶ πιστοὶ ζητοῦν τὴν τέλεση τοῦ ἀγίου Εὐχέλαιου μόνο γιὰ μελλοθάνατους (αὐτὸς καθιέρωσε ἡ Ρωμαιοκαθολικὴ Ἐκκλησία). Ἡ Ἐκκλησία μας ὅμως τελεῖ τὸ μυστήριο γιὰ κάθε ἀσθένεια, ἀκόμη καὶ γιὰ ύγιεις. Γενικά γιὰ ὅλους τελείται τὸ ἀπόγευμα τῆς Μ. Τετάρτης.

γ'. Εἰδικὴ χάρη τοῦ Μυστηρίου.

Ἡ εἰδικὴ χάρη τοῦ ἀγίου Εὐχέλαιου εἶναι ἡ ἰαματικὴ τῶν σωματικῶν ἀσθενειῶν, ἀλλὰ καὶ ἡ συγχωρητική, ὅπως εἴπαμε τῶν ἀμαρτιῶν. Γιὰ τὴν ἀφεση ὅμως τῶν ἀμαρτιῶν δὲν τὸ χρησιμοποιεῖ ἡ Ἐκκλησία γιὰ ἀντικατάσταση τοῦ μόνου Μυστηρίου

γιὰ τὴ συγχώρηση τῶν μετὰ τὸ Βάπτισμα ἀμαρτιῶν. Τὸ χρησιμοποιεῖ ὡς ἔνα ἐπὶ πλέον μέσο χάριτος, χωρὶς νὰ καταργήται τὸ ἀναγκαιότατο μυστήριο τῆς Μετανοίας. Σὰν μέσο ὅμως τῆς χάριτος εἶναι καλὸ νὰ τελῆται ἀπὸ τοὺς πιστοὺς συχνότερα μὲ τὴ διπλὴ αὐτὴ πίστη τῆς Ψυχοσωματικῆς ίάσεως, ἀφοῦ ὁ ἄνθρωπος εἶναι ψυχὴ καὶ σῶμα.

8. Οἱ καρποὶ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς τοῦ χριστιανοῦ.

α'. Πίστη, ἐλπίδα, ἀγάπη στὸ Θεό.

1. *Πίστη*. Ἡ πίστη, ἔχουμε εἰπεῖ στὴν Εἰσαγωγὴ (σ. 16, 17 κ. ἔξ.) εἶναι ἐσωτερικὴ προσωπικὴ ἐμπειρία καὶ βίωση αὐτοῦ ποὺ ζῇ κανεὶς, δηλαδὴ ἐδῶ τῆς μετοχῆς στὴ θεία ζωὴ, τῆς λυτρώσεως. Ὁ χριστιανὸς λοιπόν, ἐφόσον εἶναι ζωντανὸ μέλος τοῦ «Σώματος τοῦ Χριστοῦ», ἔχει ἀποκτήσει μιὰ νέα αἰσθηση, τὴν ἔκτη αἰσθηση, ὅπως λένε οἱ θεολόγοι, τὴν πίστη. "Ολα πλέον τὰ βλέπει μὲ τὴν πνευματικὴ αὐτὴ ὥραση καὶ διακρίνει καθαρὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ «χυμένη» σὰν φῶς καὶ ζωὴ καὶ ἀλήθεια στὴν προσωπικὴ Του ζωὴ καὶ στὴ ζωὴ τῆς Ἑκκλησίας. "Ολη του ἡ προσπάθεια εἶναι πλέον νὰ εἶναι ἀκριβῶς ὁ πιστὸς δοῦλος τοῦ Κυρίου Του, νὰ δείχνῃ πιστότητα καὶ ἐμπιστοσύνη, στὸ λόγο Του, στὰ Μυστήρια Του, στὶς ἐπαγγελίες Του. Ζῇ μὲ τὴν πίστη τὴν καινὴ ζωὴ, ἀλλὰ καὶ τὴν περιμένει, τὴν ἐλπίζει σὰν μία πραγματικότητα ποὺ θὰ λάμψη καθαρά.

2. *Ἐλπίδα*. Ἡ ἐλπίδα, ὅπως ἡδη εἴπαμε, εἶναι ἡ ἀναμονὴ γιὰ κάπι. Ἡ ἐλπίδα ὅμως τοῦ Χριστιανοῦ φωτίζεται καὶ τροφοδοτεῖται ἀπὸ τὴν πίστη, δὲν εἶναι ἐλπίδα ποὺ μπορεῖ νὰ μὴν πραγματοποιηθῇ. Εἶναι βέβαιη. Πιστεύει καὶ ἐλπίζει ταυτόχρονα. Αὔτὸ τὸ «προσδοκῶ ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰώνος» τὸ πιστεύει ὅτι εἶναι ύπαρκτό, γιατὶ τοῦ τὸ ἐγγυᾶται ὁ Θεὸς ὁ ἀληθινός, καὶ γι' αὐτὸ περιμένει σταθερά. "Εχει τόσα δείγματα τῆς πιστότητος τοῦ Κυρίου, ὥστε καὶ ἡ πίστη Του καὶ ἡ ἐλπίδα Του νὰ εἶναι σταθερές. Ωστόσο πρέπει συνέχεια νὰ ζῇ στὴν ἀτμόσφαιρά τους. Ἡ ἐλπίδα του ἀναφέρεται σὲ πραγματικότητες πνευματικές, ποὺ δὲν βλέπονται αἰσθητά, ἐνῶ ὑπάρχουν. Καὶ αὐτὸ ἰσχύει καὶ γιὰ τὴ ζωὴ του αὐτὴν ἐδῶ. Πιστεύει ὅτι ἡ ζωὴ τῆς χάριτος, τῆς ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τὰ πάθη, εἶναι ἐλευθερία. Ἀκόμα ὅμως, ἐπειδὴ εἶναι «νήπιος ἐν Χριστῷ», ἐπειδὴ τὸ περιβάλλον εἶναι τόσο δύσκολο, ζῆ ἴσως μὲ πολλὲς δυσκολίες, ματώνει στὸν ἀγώνα, κινδυνεύει, δοκιμάζεται ἡ θέληση του

σκληρά. "Ομως πιστεύει καὶ ἐλπίζει στὴν χάρη τοῦ Θεοῦ. Πιστεύει καὶ ἀγωνίζεται γιὰ τὴν κατάσταση τῆς χάριτος. Καὶ ψηλαφεῖ αὐτὴ τὴν κατάσταση, ὅσο περισσότερο τὴν πιστεύει καὶ τὴν ἐλπίζει. "Οταν πάλι ἡ «ἀναλογία τῆς πίστεώς» του (Ρωμ. 12, 6) εἶναι μεγάλη, ὅταν ζῇ τὴν ἐλευθερία τῆς καινῆς ζωῆς, τότε καὶ ἡ ἐλπίδα του μεγαλώνει, γιατὶ «πάντοτε ἐλπίζει» καὶ ποθεῖ τὸ πλήρωμα. Χωρὶς νὰ ἔχῃ τὸ αἰσθημα τῆς ἀγωνίας, ὅμως δὲν ἴκανοποιεῖται. Νοσταλγεῖ τὴν πληρότητα, τὸ «καθ' ὄμοιώσιν» κοντά στὴν αἰωνία πηγή του, τὸν Κύριο τῆς ζωῆς.

3. Ἡ ἀγάπη. Ἡ ἀγάπη προϋποθέτει τὴν πίστη καὶ τὴν ἐλπίδα, ἀλλὰ τίς ξεπερνάει. "Αν πιστεύῃ ὁ πιστὸς στὸ Θεὸν ὡς Σωτήρα του καὶ Λυτρωτὴ του, πιστεύει, γιατὶ βλέπει τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ νὰ τὸν περιβάλλῃ. Ἡ πίστη δίνει συνέχεια τόπο στὴν ἀγάπη, ἡ ὁποία ἀκριβῶς εἶναι ἡ ζωή, τὸ αἰσθημα καὶ βίωμα τῆς πίστεως. Μόνο σὰν ἐκδηλώσεις ἀγάπης αἰσθάνεται τὴν παρουσία τοῦ Θεοῦ, τὴν πρόνοιά Του, τὸ ἀπολυτρωτικό Του ἔργο, τὶς ἐπαγγελίες Του. Γι' αὐτὸ καὶ ἡ ἀγάπη του συνεχῶς αὐξάνει, ὅσο καὶ ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ τὸν γεμίζει μὲ τὴ χάρη τοῦ Ἅγιου Πνεύματος. Ἐδῶ πλέον ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος εἶναι φανερός: «ἀγάπη, χαρά, εἰρήνη». Ἡ πίστη καὶ ἡ ἐλπίδα τοῦ τροφοδοτοῦν τὴν ἀγάπη του: ἀφοῦ τόσα καὶ τόσα ἔκαμε καὶ κάνει γι' αὐτὸν ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ, ἀλλὰ καὶ ἔχει ἐτοιμάσει ἀγαθὰ «ἄ ὀφθαλμὸς οὐκ εἰδε καὶ οὖς οὐκ ἤκουσε καὶ ἐπὶ καρδίαν ἀνθρώπου οὐκ ἀνέβη» (Α' Κορ. 2, 9), πῶς νὰ μὴν ἀγαπᾶ ἀκόμη περισσότερο τὸν Κύριο του; Γι' αὐτὸ οἱ Μάρτυρες ἔδειχναν τόση ὑπομονὴ καὶ καρτερία γιὰ τὴν ἀγάπη τοῦ Θεοῦ.

Μόνο, ὅπως φάνηκε ἀρκετὰ ἀπ' τὰ προηγούμενα, ὅλα αὐτὰ προϋποθέτουν ἀγώνα, καθημερινὴ τροφοδοσία. Ἡ χάρη, ὁ καρπὸς τοῦ Πνεύματος, ὅπως εἴπε ὁ ἄγιος Σεραφεῖμ τοῦ Σάρωφ (σ. 136), δὲν εἶναι μαγικὴ κατάσταση. "Ερχεται σὰν ἐπιβράβευση τοῦ ἀγώνα, σὰν παρηγορία στὸν πόνο καὶ στὸ κλάμα.

"Αν ὑπάρχουν αὐτοὶ οἱ καρποὶ καὶ ἂν ὑπάρχῃ σταθερὴ ἡ πίστη καὶ ἐλπίδα πῶς μόνο στὸ δρόμο τῆς μυστηριακῆς ζωῆς θὰ τοὺς γευτοῦμε, τότε ἥδη ζοῦμε αὐτὴ τὴ ζωή, ἥδη ἡ χάρη ἐνεργεῖ. Μόνο θέλει συνεχὴ τροφοδοσία, συνεχὴ μυστηριακὴ ζωή: μὲ πίστη, μὲ ἐλπίδα καὶ μὲ ἀγάπη στὸ Σωτήρα μας.

β'. Ἀγάπη πρὸς τὸν πλησίον – αὐτοθυσία.

'Οπιστὸς Χριστιανὸς ποὺ θεμελιώνει τὴν ζωή του στὴν πίστη, τὴν ἐλπίδα καὶ τὴν ἀγάπη στὸ Θεὸν αἰσθάνεται καὶ βλέπει τὸν πλησίον του πλέον μὲ ἐντελῶς διαφορετικὰ αἰσθήματα ἀπ' ὅ, τι πρὶν

γνωρίση τὸν Κύριο. Ἡ ἀγάπη βέβαια στὸν ἄνθρωπο εἶναι φυσικὸ ἰδίωμα· ὁ ἄνθρωπος σὰν πρόσωπο, ὅπως ἔχουμε ἐξηγήσει (σ. 79), βρίσκει τὴν ὀλοκλήρωσή του μόνο στὴν ἀγάπη - ἐπικοινωνίᾳ μὲ τοὺς ἀδελφούς του. Ὡστόσο ἡ ἀμαρτία τὸν εἴχε διαστρέψει. Ὁ Σατανάς, ὁ μέγας φίλαυτος, ὁδήγησε τὸν ἄνθρωπο μὲ τὴν πτώση στὸν ἀτομισμὸ καὶ τὴν φιλαυτία.

Στὸν Χριστιανὸ ὅμως σὰν μέλος τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ «τὰ ἀρχαῖα παρῆλθεν· ἵδού γέγονε καινὰ τὰ πάντα» (Β' Κορ. 5, 17). «Ἐτοι στὴν καινὴ κατάσταση πλέον τοῦ μέλους τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ θὰ ἴσχύῃ ἡ «καινὴ ἐντολὴ» τῆς ἀγάπης.

Γιατὶ ὅμως ὁ Κύριος χαρακτηρίζει τὴν ἀγάπη τῶρα «καινὴ ἐντολὴ»; Δὲν ὄριζε καὶ ἡ Π.Δ. «ἀγαπῆσεις τὸν πλησίον σου ὡς σεαυτὸν» (Λευϊτ. 19, 18); Φυσικά, δὲν πρόκειται γιὰ κατάργηση τοῦ παλαιοῦ νόμου. Πρόκειται, ὅπως εἶπε ὁ Κύριος στὴν ἐπὶ τοῦ «Ορους Ὄμιλία Του, γιὰ πληρότητα, γιὰ μιὰ ὀλοκλήρωση τῆς ἀγάπης, γιὰ ἔνα νέο μέτρο.

Πρὶν μέτρο ἦταν ὁ «ἐαυτός», τὸ ἐγώ. Θ' ἀγαπᾶς τὸν πλησίον σου, ὅπως καὶ ὅσο καὶ τὸν ἑαυτό σου. Ὁ Κύριος ὅμως ἔρχεται καὶ δίνει τὸ δικό Του μέτρο: «Ἐντολὴν καινὴν δίδωμι ὑμῖν ἵνα ἀγαπᾶτε ἀλλήλους καθὼς ἡγάπησα ὑμᾶς» (Ἰωάν. 13, 34). Αὐτὸ τὸ «καθὼς» ὅμως εἶναι ὅχι τὸ «ἐγώ», ὁ «ἐαυτός» πλέον, ἀλλὰ ἡ «**αύτοθυσία**» «**ύπερ τοῦ πλησίον**». «Οπως ὁ Κύριος «τὴν ψυχὴν Του ἔθηκε (=θυσίασε) ὑπὲρ τῶν προβάτων» (Ἰωάν. 10, 15). ὅπως «μείζονα (=μεγαλύτερη) ταύτης ἀγάπην οὐδεὶς ἔχει ἵνα τις τὴν ψυχὴν θῇ (=θυσιάση) ὑπὲρ τῶν φίλων αὐτοῦ» (Ἰωάν. 15, 13), ἔτοι καὶ ὁ πιστὸς τοῦ Κυρίου πλέον: Θ' ἀκολουθῇ καὶ θὰ μιμῆται τὴν Κεφαλή του. Αὕτη εἶναι ἡ «καινὴ ἐντολή», τὸ «μηδεὶς τὸ ἑαυτοῦ (=τὸ δικό του) ζητείτω, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἐτέρου ἔκαστος» (Α' Κορ. 10, 24). Μεταξὺ τῶν μελῶν τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ θὰ ὑπάρχῃ πλέον ἄμιλλα αὐταπαρνήσεως, ποὺ εἶναι ἀκριβῶς ὁ μόνος τρόπος συναντήσεως καὶ ἐνώσεως-κοινωνίας τῶν ἔξαγιασμένων προσώπων καὶ ὅχι ἄμιλλα ἀλληλοεξοντώσεως μὲ τοὺς ἀλληλοσυγκρουομένους ἐγωισμούς. Ὁ «πλησίον» πλέον εἶναι «ἀδελφὸς» «**ύπερ οὗ** (=γιὰ τὸν ὄποιον) Χριστὸς ἀπέθανε.» (Ρωμ. 14, 15). Εἶναι μέλος τοῦ ἵδιου σώματος. «Καὶ εἴτε πάσχει ἐν μέλος, συμπάσχει πάντα τὰ μέλη, εἴτε δοξάζεται ἐν μέλος, συγχαίρει πάντα τὰ μέλη». (Α' Κορ. 12, 26).

Πρέπει ὅμως ἡ αὐτοθυσία αὐτὴ νὰ εἶναι ὅχι μιὰ ἀναζήτηση τοῦ «ἐαυτοῦ», τοῦ «ἐγώ» μὲ ἔνα ἄλλο τρόπο. Πρέπει νὰ γίνεται μὲ ἐλατήρια πραγματικῆς αὐταπαρνήσεως ὑπὲρ τοῦ ἀδελφοῦ, τοῦ ἄλλου. Ὑπάρχει περίπτωση – καὶ εἶναι τραγικὴ – νὰ θυσιαστῇ κανεὶς γιὰ τοὺς ἄλλους, ἀλλὰ ἀπὸ ἐγωισμό. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος, ποὺ ἀναλύει βαθύτατα τὸ νόημα τῆς χριστιανικῆς ἀγά-

πηγα στὸν «"Υμνο» του γι' αὐτὴν (Α΄ Κορ. κεφ. 13) λέγει:

«καὶ ἐὰν ψωμίσω (= κάμω ψωμιὰ καὶ τὰ μοιράσω) πάντα τὰ ὑπάρχοντά μου καὶ ἐὰν παραδῷ τὸ σῶμά μου ἵνα καυθήσωμαι (= πέσω καὶ στὴ φωτιὰ γιὰ νὰ σώσω ἄλλον), ἀγάπην δὲ μὴ ἔχω (= ἂν δὲν ἔχω πραγματική, εἰλικρινὴ ἀγάπη) οὐδὲν ὡφελοῦμαι.» (στίχ. 3).

Νὰ τὶ σημαίνει «καινὴ ἐντολὴ» τῆς ἀγάπης. Έὰν λοιπὸν ὑπάρχη μ' αὐτὴν τὴν ἔννοια ἡ ἀγάπη σὰν «καρπὸς τοῦ Πνεύματος», αὐτὸς εἶναι δεῖγμα πῶς τὸ κεντράδι, τὸ μιτόλιασμα τῆς μυστηριακῆς ζωῆς ἔχει πιάσει. "Αν ὅχι, πρέπει νὰ ἀναζωογονηθῇ, γιατὶ τὸ «σπέρμα» ὑπάρχει.

Δὲν ὑπάρχουν ἔχθροι ἐξάλλου στὴν καινὴ ἐντολή. Εἴτε ἔχουν γίνει μέλη τοῦ σώματος τοῦ Χριστοῦ εἴτε ὅχι ὄλοι, ὄλοι εἶναι πλάσματά Του, Αὐτὸς «ὑπὲρ πάντων ἀπέθανεν». (Β΄ Κορ. 5, 15). "Αν ἀκόμη μένουν μακριά Του, αὐτὸς εἶναι ἔνας παραπάνω λόγιος γιὰ τοὺς Χριστιανοὺς νὰ τοὺς ἀγαποῦν, γιατὶ καὶ ὁ Χριστὸς δὲν μᾶς ἀγάπησε ἐπειδὴ ἥμαστε καλοὶ καὶ δίκαιοι, ἀλλ' ἐνῶ ἥμαστε «ἀσεβεῖς» καὶ «ἀμαρτωλοί» (Ρωμ. 5, 6 – 8).

Δὲν ὑπάρχουν λοιπὸν ἔχθροι γιὰ τὸν πραγματικὸν πιστό. "Οποιος μισεῖ, δὲν μπορεῖ νὰ εἶναι Χριστιανός. «Πᾶς γάρ ὁ μισῶν τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ ἀνθρωποκτόνος ἐστί». (Α΄ Ἰωάν. 3, 15). Μάλιστα καὶ τὸ κριτήριο ἂν ἀγαπᾶμε τὸ Θεὸν πραγματικά, ἂν τοῦ μοιάζουμε, ἀφοῦ εἶναι ἀγάπη, εἶναι ἀκριβῶς αὐτό, τὸ ἂν ἀγαπᾶμε τοὺς ἀδελφούς μας, τὰ παιδιὰ τοῦ Θεοῦ.

«Ἐὰν εἴπῃ τις ὅτι ἀγαπῶ τὸν Θεὸν καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ μισῆ, ψεύστης ἐστίν... Καὶ ταύτην τὴν ἐντολὴν ἔχομεν ἀπ' Αὐτοῦ, ἵνα ὁ ἀγαπῶν τὸν Θεὸν ἀγαπᾷ καὶ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ». (Α΄ Ἰωάν. 4, 20 – 21).

Καὶ στὸν «ἀδελφὸ» δὲν γίνεται καμμία διάκριση. "Ολοὶ εἶναι ἀδελφοὶ καὶ ὅσοι μᾶς ἔχθρεύονται (ἐμεῖς δὲν ἔχουμε δικαίωμα νὰ ἔχουμε κὰν ἔχθρούς), γιατὶ ὁ Κύριος γι' αὐτοὺς μᾶς ἔδωσε ἐντολὴ ἐπίσης: «ἀγαπᾶτε τοὺς ἔχθρούς ὑμῶν...» (Ματθ. 5, 45).

Εἶναι ἄραγε αὐτὸς εὔκολο; Τὸ ξέρουμε ὄλοι. Ωστόσο δὲν μποροῦμε νὰ εἴμαστε Χριστιανοί, χωρὶς αὐτὸν τὸν ἀγώνα νὰ ξεπεράσουμε τὸν ἑαυτό μας, νὰ ἀφῆσουμε νὰ κυριαρχήσῃ ἡ ἀγάπη τοῦ Χριστοῦ μέσα μας σὰν καρπὸς μυστηριακῆς ζωῆς. Γιὰ μυστήριο πρόκειται. "Ομως πραγματικὸ στοὺς πραγματικοὺς Χριστιανούς.

9. Τὸ πρόβλημα τῆς «ἀληθείας».

α'. Πίστη καὶ γνώση-μόρφωση.

Ἡ ἀλήθεια εἶναι τὸ πρῶτο μέρος τοῦ τίτλου τοῦ βιβλίου μας. Καὶ ἔχουμε ἐξηγήσει πῶς ἐννοοῦμε μὲ τὴ λέξη ἀλήθεια ὅ, τι περιέχει σὰν ἀλήθειες ἀκριβῶς πίστεως ἡ θ. Ἀποκάλυψη. Ἔτοι γιὰ τὸ Χριστιανὸ τὸ πρόβλημα τῆς «ἀληθείας» εἶναι ζήτημα πίστεως. Καὶ ἔχουμε ἐπίσης ἐξηγήσει γιατὶ ὁ Χριστιανὸς πιστεύει ἀκράδαντα πῶς ἡ πίστη Του εἶναι ὅχι ἀπλῶς ἀληθινή, ἀλλ' ἀκριβῶς ἡ μόνη καὶ αἰώνια ἀλήθεια (σ. 17 κ. ἑξ.). Ἡ ἐγγύηση εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Θεός, ὁ ὄποιος αὐτοαποκαλύφτηκε στὸν ἀνθρώπο.

Ἄλλὰ πλέον ἡ χριστιανικὴ ἀλήθεια εἶναι ὅχι μόνο ζήτημα πίστεως γιὰ τὸν πιστό, εἶναι καὶ ζήτημα Ἰστορίας. Ὁ Χριστιανισμὸς δὲν ἐδίδαξε μία θεωρία οὕτε εἶναι μία θεωρία φιλοσοφική, ὅπως οἱ ἄλλες, ἐνῶ καὶ ἀπ' τὴν πλευρὰ αὐτὴ εἶναι ἡ πληρέστερη καὶ ἡ μόνη ἀληθινὴ φιλοσοφία. Ὑπάρχουν πλέον τὰ ἀποτελέσματα, οἱ καρποὶ αὐτῆς τῆς διδασκαλίας, ὑπάρχει ἡ επαλήθευση. Χωρὶς νὰ στηρίζεται στὴ λογικὴ τοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν ἐννοια τῆς ἐπιστήμης, δὲν περιφρονεῖ καὶ τὴ λογική. Τὴν προϋποθέτει καὶ μὲ τὴν «ἔκτη αἰσθηση» τὴν πίστη ξεπερνᾷ ὅλα τὰ ἐμπόδια τῆς λογικῆς, ύψωνεται «ὑπὲρ λόγον», χωρὶς νὰ εἶναι «παρὰ λόγον» (παράλογος). Μὲ βάση λοιπὸν τὴ θεία ἀποκάλυψη μπορεῖ νὰ ἀπαντᾶ στὰ ἀλυτα γιὰ τὴν ἀνθρώπινη λογικὴ προβλήματα τοῦ κόσμου καὶ τῆς ζωῆς, ὥστε νὰ ἔχῃ μία πληρότητα, νὰ εἶναι ἀκριβῶς τὸ πλήρωμα τῆς ἀληθείας, ἀλλὰ καὶ τῆς ζωῆς.

Ἐξάλλου ποτὲ ὁ Χριστιανισμὸς καὶ μάλιστα ὁ ἀνατολικὸς Χριστιανισμὸς (Ὀρθοδοξία) δὲν πῆρε ἐχθρικὴ στάση πρὸς τὴ γνώση καὶ τὴ μόρφωση. Εἶναι γνωστὸς ὁ αἰώνιος πλέον συνδυασμὸς ἐλληνικῶν καὶ χριστιανικῶν γραμμάτων, ποὺ συνδύασαν οἱ Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, ὥστε νὰ δημιουργηθῇ ὅ, τι ὄνομά-ζουμε ἐλληνοχριστιανικὸ πολιτισμό. Καὶ γενικότερα ὅμως εἶναι γνωστὸ πῶς οἱ μεγαλύτεροι ἐπιστήμονες καὶ οἱ «θεμελιωταὶ τῶν ἐπιστημῶν» ὑπῆρξαν Χριστιανοί (ἄσχετα ἀν ἐδῶ ἀπὸ πλευρᾶς δόγματος ὑπάρχη διαφορά· ἀν δηλαδὴ ἦταν ἡ ὅχι Ὀρθόδοξοι).

Ἡ πίστη λοιπὸν δὲν ἐναντιώνεται πρὸς τὴ γνώση καὶ τὴ μόρφωση γενικά. Ἀντίθετα φωτίζει τὸν ἀνθρώπο νὰ ἀξιολογῇ τὴν ἀνθρώπινη γνώση σωστὰ καὶ νὰ μὴν πλανιέται οὕτε νὰ περιορίζεται στὸ στενότατο ὄριζοντά της.

Ωστόσο τὸ πρόβλημα τῆς ἀληθείας γιὰ τὸν πιστὸ σὰν πραγματικότητα αἰώνια εἴπαμε ζήτημα πίστεως καὶ γιὰ τὸν πιστὸ ποὺ ζῇ σὰν συνειδητὸ μέλος τῆς Ἐκκλησίας τοῦ Χριστοῦ, ποὺ

είναι «στύλος καὶ ἐδραίωμα τῆς ἀληθείας», ή ἀλήθεια αὐτὴ εἶναι ὁ ἔδιος ὁ Κύριος.

Ο φωτισμὸς τοῦ νοῦ, ή χάρη σὰν καρπὸς ἀλήθεια μὲ τὴ συμμετοχὴ στὰ Μυστήρια, ἀν πραγματικὰ ζῆ ὁ Χριστιανὸς μυστηριακὴ ζωή, δὲν μποροῦν νὰ ἐκδηλωθοῦν ἀλλιῶς, Αὔτὴ εἶναι η «όρθιοδοξία» τῆς ἀληθείας γιὰ τὸν πραγματικὸ Χριστιανό.

β'. Ἀλήθεια καὶ ζωή.

Ἐξάλλου ὅμως ὑπάρχει καὶ μιὰ ἄλλη πλευρὰ τοῦ ζητήματος τῆς ἀλήθειας τῆς ζωῆς: τὸ νὰ ζῆ ὁ Χριστιανὸς ὅπως πιστεύει. Καὶ γι' αὐτὸ ἔχουμε κάμει εἰδικὸ λόγο στὴν Εἰσαγωγὴ (§ 9, σ. 14). Δὲν ἔχει νόημα ἡ χριστιανικὴ πίστη- ἀλήθεια σὰν θεωρία. Ἡ δύναμή τις εἶναι ἡ ζωή, τὸ βίωμα, ἡ ἐμπειρία, τὸ ὅτι ἔχει «καρπούς», τὸ ὅτι εἶναι πραγματοποιήσιμη καὶ φυσικὰ λυτρωτική, τὸ ὅτι δίνει λύσεις στὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου, τὸν λυτρώνει.

Ωστόσο ὑπάρχει πάντα ὁ κίνδυνος καὶ γιὰ τὸν πιστὸ νὰ «ἐκπέσῃ τῆς ἀληθείας», ἀφοῦ ὑπάρχει ἀκόμα ὁ Ἀντίδικος, «ὁ πατὴρ τοῦ ψεύδους», ὁ Διάβολος-συκοφάντης τῆς Ἀλήθειας. Πρέπει λοιπὸν καὶ στὶς «ἀλήθειες τῆς ζωῆς» νὰ ἔχῃ ὄρθοπραξία.

Ἀπ' τὴν τελευταία αὐτὴ πλευρὰ τῆς ζωῆς δύο κίνδυνοι ὑπάρχουν πάντα: τὸ «ψεῦδος», φανερὸ ἢ συγκαλυμμένο, καὶ ἡ ὑποκρισία. Φυσικὰ δὲν μποροῦμε νὰ μιλᾶμε κὰν γιὰ Χριστιανὸ ποὺ ψεύδεται ἢ ὑποκρίνεται. Αὔτὴ εἶναι ἡ «ἔκπτωση». Γιὰ τὰ λόγια του ὁ Χριστιανὸς ἔχει ἔνα μέτρο.

«Ἐστω δὲ ὁ λόγος ἡμῶν *vai* *vai* καὶ οὐ οὐ. Τὸ δὲ περισσὸν ἐκ τοῦ πονηροῦ ἐστιν.» (Ματθ. 5, 37).

Καὶ γιὰ τὴ ζωή του πάλι ἔχει μέτρο τὸ λόγο τοῦ Κυρίου Του:

«Ο ἔχων (=κατ-έχων) τὰς ἐντολάς μου (σὰν ἀλήθεια) καὶ τηρῶν αὐτὰς (στὴ ζωή του), ἐκεῖνός ἐστιν ὁ ἀγαπῶν με...» (Ιωάν. 14, 21).

“Αν λοιπὸν ὑπάρχῃ αὐτὴ ἡ ὄρθιοδοξία καὶ ὄρθοπραξία, στὸ φρόνημα καὶ στὴ ζωή, στὰ λόγια καὶ τὰ ἔργα, τότε ἡ μυστηριακὴ ζωὴ τοῦ πιστοῦ ζῆ, ἀνθεῖ, καρποφορεῖ τὸν τόσο θελκτικὸ καρπό, τὴν ἀλήθεια.

γ'. Ἡ δικαιοσύνη.

Γιὰ τὴν ἔννοια τὴ γενική, ἀλλὰ καὶ τὴ «χριστιανικὴ» τῆς δικαιοσύνης ἐκάμαμε λόγο στὸ κεφάλαιο περὶ «τῆς ζωῆς τοῦ μέλ-

λοντος αἰῶνος» (σ. 161, 164). Είτε λοιπὸν ὡς τήρηση τῆς φυσικῆς καὶ ἡθικῆς τάξεως εἴτε σὰν ἀποκατάσταση αὐτῆς τῆς τάξεως, ἡ δικαιοσύνη ἔχει ἄμεση σχέση μὲ τὴν πίστη-ἀλήθεια καὶ τὴν ἀγάπη.

Ὑπάρχει ὅμως ἀκριβῶς καὶ ἡ πρακτικὴ πλευρά: νὰ ζῇ καὶ νὰ κρίνῃ δίκαια ὁ πιστός· νὰ μὴν ἀδικῇ, τὸν ἐαυτό του πρῶτα, καὶ τὸ πλησίον του ἐπειτα. Ἐξάλλου ζώντας ὁ Χριστιανὸς μέσα σὲ περιβάλλον ὅχι πάντα χριστιανικό, ὅπου κριτήριο εἶναι ἡ δικαιοσύνη ἡ ἀνθρώπινη καὶ ποὺ συχνὰ εἶναι ἔσχατη ἀδικία, δὲν μπορεῖ νὰ νομίζῃ ὅτι, ἐφόσον εἶναι νομοταγὴς «πολίτης», ἄρα εἶναι καὶ δίκαιος πολίτης τῆς βασιλείας τοῦ Θεοῦ. Ἀπ’ τὴν πλευρὰ τοῦ Χριστιανοῦ ὑπάρχει πλέον ἡ χριστιανικὴ ἀγάπη σὰν ὑψιστος νόμος. Οἱ Ἀρχαῖοι "Ἐλληνες ποὺ εἶχαν σὰν ὑψιστη ἀρετὴ τὴ δικαιοσύνη, ἔλεγαν: «ἐν γὰρ δικαιοσύνῃ συλλήβδην (= ὄλες μαζὶ) πᾶσα ἀρετὴ ἐστι.» Στὴν πολιτεία τοῦ Θεοῦ ὅμως ισχύει σὰν «πλήρωμα νόμου» ἡ ἀγάπη, ἡ ὁποίᾳ «οὐδέποτε ἐκπίπτει» (Ρωμ. 13, 10 Α' Κορ. 13, 8).

"Αν λοιπὸν ἔτσι ζῇ καὶ κρίνῃ, «τὴν δικαίαν κρίσιν» (Ιωάν. 7, 24), ὁ Χριστιανός, τότε ισχύει πραγματικὰ γι' αὐτὸν ὁ λόγος τοῦ Ἀποστόλου ποὺ ἀναφέραμε γιὰ τὸ Βάπτισμα καὶ τὸ Χρίσμα:

«΄Αλλ’ ἀπελούσασθε, ἀλλ’ ἡγιάσθητε, ἀλλ’ ἐδικαιώθητε ἐν τῷ ὄνόματι τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ ἐν τῷ Πνεύματι τοῦ Θεοῦ ἡμῶν». (Α' Κορ. 6, 11).

"Αν ὅμως ὅχι, τότε πάντα ἔνας δρόμος καὶ τρόπος ἀπομένει: ἡ συνειδητὴ μυστηριακὴ ζωὴ «ἐν ἔργοις καλοῖς μαρτυρουμένη». (Α' τιμ. 5, 10).

Ἐρωτήσεις – Ἔφαρμογή

1. Γιατί ὁ Θεάνθρωπος Κύριος θέλησε νὰ μᾶς σώσῃ μὲ «αἰσθητὸ» τρόπο;
2. Τί γενικὰ λέγεται μυστήριο καὶ ποιὰ ἔννοια ἔχουν τὰ χριστιανικὰ Μυστήρια.
3. Πότε εἶναι ἔγκυρο ἔνα μυστήριο;
4. Ποιά εἶναι τὰ ὑποχρεωτικὰ καὶ ποιὰ τὰ προαιρετικὰ Μυστήρια καὶ γιατί;
5. Ποιά ὑπόσχεση ἔδωκες κατὰ τὸ ἄγιο Βάπτισμα;
6. Πολλοὶ γιορτάζουν τὰ γενέθλιά τους. Οἱ Χριστιανοὶ πρέπει νὰ γιορτάζουν τὰ γενέθλιά τους στὴν καινὴ ζωὴ τοῦ Χριστοῦ. Πότε λοιπὸν γεννήθηκες μὲ τὸ Βάπτισμα;

7. Πώς μπορεί να ξαναπάρη κανεὶς τὴ θ. χάρη, ἀν δὲν τὴ διατήρησε μετὰ τὸ Βάπτισμα;
 8. Γιατί τὸ μυστήριο τῆς Μετανοίας εἶναι ὑποχρεωτικὸ μυστήριο;
 9. Μὲ ποιόν τρόπο μπορεῖς νὰ προετοιμάζεσαι καὶ γιατί;
 10. Ποιούς τρεῖς χαρακτῆρες ἔχει ἡ θ. Εὐχαριστία καὶ γιατί;
 11. Ποιά εἶναι τὰ κύρια μέρη τῆς θ. Λειτουργίας;
 12. Ποιοί εἶναι οἱ καρποὶ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς;

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΣΑΝ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

1. Τὸ μυστήριο τοῦ γάμου.

Τὸ Μυστήριο τοῦ γάμου σὰν φυσικὸ περιβάλλον γεννήσεως καὶ ἀναπτύξεως τοῦ ἀτόμου, σὰν κύτταρο κοινωνικὸ καὶ «κατ' οἶκον Ἑκκλησίᾳ» ἀποτελεῖ ἀναμφισβήτητα τὴν καλύτερη εἰσαγωγὴ στὸ κεφάλαιο τοῦτο. Σὰν Μυστήριο ὁ ἀπόστολος Παῦλος τὸ χαρακτηρίζει «μέγα», ἐνῶ σὰν θέμα γενικὸ καὶ πολύπλευρο εἶναι πραγματικὰ ἀπ' τὰ μεγαλύτερα καὶ σπουδαιότερα.

α'. Τὸ νόημα καὶ ἡ σύσταση τοῦ Μυστηρίου.

Τὸ εὐλογημένο οἰκογενειακὸ περιβάλλον ὅπου ἀνατραφή-καμε καὶ ζοῦμε μὲ τ' ἀγαπημένα καὶ ιερὰ πρόσωπα τῶν γονέων μας δὲν εἶναι τόσο φυσικὸ καὶ αὐτονόητο, ὅσο ἵσως τὸ θεωροῦμε. Πρόκειται γιὰ μεγάλο μυστήριο, ποὺ σφραγίζει τὸν ἄνθρωπο ἀπ' τὴν πρώτη στιγμὴ ποὺ ἐμφανίστηκε σ' αὐτὴ τῇ γῆ. Ἡ ιστορία τῆς δημιουργίας τῆς Γενέσεως, ποὺ μᾶς τὸ ἀποκαλύπτει, εἶναι βαθύτατη καὶ συμβολικότατη. Τὸ μυστήριο τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ μὲ τοὺς «ύπαινιγμούς» τοῦ πληθυντικοῦ, ὅπως ἔχουμε ἐξηγήσει, ἀποκαλύπτεται ἀκριβῶς κατὰ τὴν πλάση τοῦ ἀνθρώπου γενικὰ στὸ πρόσωπο τοῦ Ἀδάμ ἀλλὰ καὶ κατὰ τὴν ἰδιαίτερη δημιουργία τῆς Εὕας ἀπ' τὴν πλευρὰ τοῦ Ἀδάμ. Καὶ αὐτὸ δὲν γίνεται χωρὶς λόγο. Τὸ πρώτο ζεῦγος θὰ ἔχῃ τὴν ἴδια φύση («ἔξ ἐνὸς αἵματος» - πλευρὰ Ἀδάμ) καὶ οἱ σχέσεις του θὰ εἶναι σχέσεις ἀγάπης καὶ κατανοήσεως. Ὁ δεσμός τους δὲν θὰ εἶναι μόνο βιολογικός, ἀλλὰ περισσότερο πνευματικός, ὥστε νὰ ἔχασφαλίζεται τὸ ίερὸ ἔργο τῆς ἀναδημιουργίας καὶ νέων εἰκό-

νων τοῦ Θεοῦ μέσα στοὺς πιὸ κατάλληλους ὄρους τοῦ στοργικοῦ καὶ εἰρηνικοῦ οἰκογενειακοῦ περιβάλλοντος. Αὐτὴ τὴν ἔννοιαν ἔχουν τὰ σπουδαῖα χωρία τῆς Γενέσεως ποὺ συναντήσαμε (σ. 69).

Μὲ τὴν πτώση ὅμως τοῦ ἀνθρώπου καὶ μὲ τὴν προοδευτική του ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὸν ἀγαθὸν Θεὸν ἡ τάξη αὐτὴ διαταράχτηκε. Τὴν προπατορικὴν «ἔστια» ἔβαψε τὸ ἀθῶον αἷμα τοῦ "Ἄβελ!" Καὶ ἡ ἀπομάκρυνση προχώρησε τόσο, ὥστε ἡ εἰκόνα τοῦ Θεοῦ νὰ πέσῃ στὴν κατάσταση τοῦ κτήνους (πολυγαμία, διαζύγιο κ.ἄ.). "Ολα αὗτὰ φυσικὰ εἶχαν ἀντίκτυπο κακὸν καὶ στοὺς καρποὺς τῆς συζυγίας, τὰ παιδιά.

Χρειαζόταν λοιπὸν ἡ ἀναθεμελίωση καὶ ἡ ἔξασφάλιση τοῦ ἵερου δεσμοῦ ἀπὸ τὸν Νέον Ἀδάμ, ποὺ θὰ ἔκανε τὴν ἀνάπλαση τοῦ γένους τοῦ πρώτου Ἀδάμ. "Ἔτσι οἱ Κ. ἡ Ι.Χ., ἐκτὸς τοῦ ὅτι ἄρχισε τὸ θαυματουργικό Του ἔργο εὐλογώντας τὸ γάμο τῆς Κανᾶ καὶ σ' ἄλλη περίπτωση δέχτηκε καὶ εὐλόγησε μὲ τόση στοργὴ καὶ τρυφερότητα τὰ ἀπλὰ καὶ ἀθῶα παιδιά, καὶ συγκεκριμένα νομοθέτησε καὶ ἴδρυσε τὸ Μυστήριο. Μάλιστα ἡ ἀφορμὴ ἦταν μία πειρακτικὴ ἀπορία τῶν Φαρισαίων γιὰ τὸ ἄν ἐπιτρέπεται ἢ ὅχι τὸ διαζύγιο. Ο Κύριος τότε ἐπανέλαβε τὰ λόγια τοῦ Ἀδάμ, ὅταν ὁ Θεὸς τοῦ παρουσίασε τὴν Εὔα, καὶ κατέληξε:

«Ὁ οὖν ὁ Θεὸς συνέζευξε ἄνθρωπος μὴ χωριζέτω»
(Ματθ. 19, 6).

Στὰ θεῖα Του λόγια στηρίζεται πλέον τὸ ἰσόβιο καὶ ἀδιάλυτο Μυστήριο τοῦ γάμου, ποὺ παρέδωκε στοὺς Ἀποστόλους Του.

Τὴν ἀποστολικὴν ἔξαλλον πράξην καὶ διδασκαλίαν μᾶς διέσωσε ὁ ἀπόστολος Παῦλος στὴν «ἐκκλησιολογικήν» του ἐπιστολὴν πρὸς Ἐφεσίους. Άφοῦ μιλάει γιὰ τὴν ἀμοιβαίαν ἀγάπην τῶν συζύγων παραλληλίζοντας τὴν ἱερὴν ἔνωσή τους πρὸς τὴν ἔνωση τοῦ Χριστοῦ μὲ τὴν Ἐκκλησία, καταλήγει:

«Τὸ μυστήριον τοῦτο μέγα ἐστίν, ἐγὼ δὲ λέγω εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν» (= ὅταν γίνεται στὸ ὄνομα τοῦ Χριστοῦ καὶ στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας Του. Ἐφ. 5, 32).

β'. Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα, τέλεση καὶ εἰδικὴ χάρη τοῦ Μυστηρίου.

Tὰ αἰσθητὰ σημεῖα εἶναι δύο: 1) ἡ ἐλεύθερη συγκατάθεση τῶν νεονύμφων καὶ 2) ἡ εὐλογία τοῦ ἱερέως. Ἐξάλλου ἡ

πανηγυρική τελετή τοῦ Μυστηρίου, ποὺ ὀνομάζεται Στεφάνωμα, ἔχει μιὰ βαθιὰ σὲ νόημα ιερολογία. Οἱ δεήσεις καὶ οἱ εὔχες ἐπικαλοῦνται τὴν εὐλογία τοῦ Θεοῦ, μνημονεύουν ὅλα τὰ εὐλογημένα ζεύγη τῆς Π. καὶ Κ.Δ. καὶ εὕχονται εύτυχία, πολυτεκνία καὶ καλλιτεκνία:

«Μεγαλύνθητι, Νυμφίε, ώς ὁ Ἀβραὰμ καὶ εὐλογήθητι ώς ὁ Ἰσαὰκ καὶ πληθύνθητι ώς ὁ Ἰακὼβ πορευόμενος ἐν εἰρήνῃ καὶ ἐργαζόμενος ἐν δικαιοσύνῃ τὰς ἐντολὰς τοῦ Θεοῦ...»

Τὰ Στέφανα συμβολίζουν τὴν ἐπιβράβευση τῆς ἀγνότητος μέχρι τὸ γάμο καὶ τὸ ισόβιο καὶ ἀδιάλυτο πλέον τῆς ἐνώσεως:

«...ἀνάλαβε τοὺς Στεφάνους αὐτῶν ἐν τῇ Βασιλείᾳ Σου ἀσπίλους καὶ ἀμώμους καὶ ἀνεπιβουλεύτους (= χωρίς ἄλληλοεπιβούλευση καὶ ἀπάτη) διατηρῶν εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων».

γ'. Η εἰδικὴ χάρη τοῦ Μυστηρίου.

Μὲ τὴν εὐλογία τῆς Ἐκκλησίας ὁ φυσικὸς δεσμὸς γίνεται ισόβια πνευματικὴ ἔνωση ἵκανὴ μὲ τὴν ἀγιαστικὴ καὶ δημιουργικὴ χάρη τοῦ Θεοῦ νὰ ἐκπληρώσῃ τοὺς Θείους σκοποὺς τοῦ γάμου, ποὺ εἶναι:

1) Ἡ συντήρηση καὶ διαιώνιση τοῦ γένους γενεικὰ καὶ ίδιαιτερα τοῦ ὄρατοῦ σώματος τῆς Ἐκκλησίας μὲ τὴν εἴσοδο νέων μελῶν σ' αὐτὴ.

2) Ἡ ἀλληλοβοήθεια, κατανόηση καὶ προσωπικὴ ἐπικοινωνία τῶν εἰκόνων τοῦ Θεοῦ μὲ τὸ δεσμὸ τῆς ἀγάπης.

3) Ἡ χαλιναγώγηση καὶ ἡθικοποίηση τῶν ἐπιθυμιῶν τους.

4) Ἡ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν «ἐν παιδείᾳ καὶ νουθεσίᾳ Κυρίου», ὥστε ὁ οἶκος τους ν' ἀποτελῇ μία «κατ' οἶκον Ἐκκλησίαν» (Ρωμ. 46, 5).

2. Χριστιανικὴ οἰκογένεια.

Εἶναι αὐτονόητο πώς ὁ χριστιανικὸς γάμος, οἱ ίεροὶ δηλαδὴ σκοποί του ὅπως τοὺς περιγράψαμε, μόνο μέσα στὴ χριστιανικὴ οἰκογένεια μποροῦν νὰ ἐκπληρωθοῦν, «εἰς Χριστὸν καὶ εἰς τὴν Ἐκκλησίαν».

Κάπου ἐκεῖ στὸ Εἰκονοστάσι τοῦ χριστιανικοῦ σπιτιοῦ ὑπάρχουν τὰ ἀγιασμένα στέφανα, ποὺ θυμίζουν στὰ ίερὰ πλέον πρόσωπα τοῦ πατέρα καὶ τῆς μητέρας τὴν ύψηλὴ καὶ ἄγια ἀπο-

στολή τους, τὴν ἰσόβια ἐνότητα καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παιδιῶν τους.

α'. Οἱ «σύζυγοι» – ἀδέλφια.

Ἡ λέξη ζυγός ἔχει συνδεθῆ μὲ τὸν παλιὸν ἀπάνθρωπο θεσμὸν τῆς δουλείας καὶ δὲν εἶναι εὔηχη. "Οταν ὅμως μπῆ μπροστὰ αὐτὴ ἡ τόσο ἐκφραστικὴ πρόθεση σύν, ὁ ζυγός δὲν εἶναι ὁ «χαλκὰς» τοῦ ἀφέντη, δὲν εἶναι ἡ καταπίεση, ἡ στέρηση τῆς ἐλευθερίας. Ὁ ζυγός γίνεται πρόσωπο, δ, ἡ σύζυγος, ἐλεύθερο, ποὺ θεληματικὰ ἐνώνεται σὲ ψυχοσωματικὸν ἰσόβιο δεσμὸν γιὰ σκοποὺς τόσο ύψηλούς.

Ωστόσο, ἐπειδὴ ἡ χριστιανικὴ κοινωνία συνυπῆρξε καὶ συνυπάρχει καὶ μὲ πολλοὺς ἄλλους θεσμοὺς κοινωνικούς, συχνὰ δέχεται τὴν ἐπιρροήν τους καὶ ἀλλοιώνει τὸ χριστιανικὸν χαρακτήρα τοῦ γάμου. Ἐξάλλου, ἐπειδὴ οἱ σύζυγοι παραμένουν ἀνθρωποι καὶ ἔχουν ἀδυναμίες, συμβαίνει οἱ ἀδυναμίες αὐτὲς νὰ ἀπομονώνωνται, νὰ μεγαλοποιοῦνται καὶ τὰ πρῶτα σύννεφα στὴν οἰκογένεια νὰ ἔχουν σκοτίσει τὸν αἴθριο ὄριζοντά της. Τέλος δυσκολίες ἔχωτερικές, ἀνάγκες καὶ ἄλλα συμβάντα τῆς ζωῆς, ἀναπόφευκατα σ' αὐτὸν τὸν κόσμο, συχνὰ γίνονται ἀφορμὴ καὶ αἰτία τὸ παραμικρὸν νὰ παρεμηνεύεται καὶ ὅλα μαζὶ νὰ κάνουν τὸ σπίτι ὅχι εὐχάριστο, νὰ κάνουν τὶς συζυγικὲς ύποχρεώσεις ἄγχος, «ζυγὸν» μὲ τὴν πρώτη ἔννοια.

Ἀκριβῶς ὅμως ἐδῶ οἱ Χριστιανοὶ καλοῦνται μὲ ὁδηγὸν καὶ φῶς τὴν χριστιανικὴν πίστην καὶ διδασκαλίαν νὰ κρατήσουν ψηλὰ τὴν ἔνωσή τους, ὁ ἔνας νὰ κατανοή τὸν ἄλλο, νὰ θυσιάζεται γιὰ τὸν ἄλλο, ν' ἀνέχεται τὶς ἀδυναμίες του καὶ νὰ τὸν βοηθῇ μὲ τὸ παράδειγμά του νὰ τὶς ξεπεράσῃ. Πρέπει δηλαδὴ οἱ δύο σύζυγοι νὰ μὴν παύσουν ποτὲ διὰ μέσου τῆς κοινῆς ζωῆς καὶ τῶν οἰκογενειακῶν τους καθηκόντων ν' ἀγωνίζωνται καὶ γιὰ τὴν πνευματικὴν τους τελείωση, τὴν πραγματοποίηση στὴ μικρή τους στέγη μιᾶς «κατ' οἶκον Ἔκκλησίας», ποὺ προπάντων ἔχει σκοπὸν τὸν ἀγιασμό. Τὸ Μυστήριο τοὺς ἔχει μεταδώσει αὐτὸν τὸν ἀγιασμὸν μὲ μιὰ εἰδικὴ ἔννοια.

Ἴδιαίτερα ὅμως πρέπει οἱ γονεῖς νὰ καλλιεργοῦν αὐτὴν τὴν ἀγιότητα, γιατὶ δὲν εἶναι ἀπλῶς σύζυγοι-ἀδέλφια ἰσόβια, «μία σάρκα», ὅπως λέγει ἡ Ἄ. Γ., εἶναι καί:

β'. Γονεῖς – παιδαγωγοί.

Πόσο μεγάλο καὶ ύψηλὸν εἶναι αὐτὸν τὸ ἔργο τὸ καταλαβαίνει καθένας. Ἐπειδὴ τὸ παιδί εἶναι αἷμα του, ἔχει ἔμφυτη ὁ γονιός

καὶ ἀκατανίκητη τὴν ἀγάπη γι' αὐτό. Αὔτὴ ἡ ἀγάπη κάνει ίερὰ τὰ πρόσωπά τους γιὰ μᾶς. Ὁ ἰδρώτας καὶ ὁ μόχθος τοῦ πατέρα, οἱ πόνοι καὶ ἡ ἄγρυπνη στοργὴ τῆς μάννας. Αὔτὸς ὅμως γενικὰ τὸ κάνουν ὅλοι οἱ γονεῖς, γιατὶ εἶναι ἔμφυτο. Οἱ ἀνάγκες τῶν παιδιῶν, τὸ κοινωνικὸ περιβάλλον τούς ἀναγκάζουν συχνὰ σ' αὐτό. Συμβαίνει ὅμως, εἴτε ἀπὸ ἄγνοια εἴτε ἀπὸ ύπερβολικὴ φροντίδα γιὰ τὴν ἔξασφάλιση στὰ παιδιὰ ὅλων τῶν ἀναγκῶν καὶ μὲ ἄνεση, νὰ ἔρχεται σὲ δεύτερη μοίρα τὸ σπουδαιότερο, ἡ πνευματικὴ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν. "Οπως ἡ ψυχὴ εἶναι ἀνώτερη ἀπ' τὸ σῶμα, ἔτσι καὶ ἡ πνευματικὴ ἀνατροφὴ τῶν παιδιῶν. Καὶ εὔτυχῶς ὅτι μπορεῖ νὰ γίνῃ σὲ ίκανοποιητικὸ βαθμὸ ἀπὸ ὅλους. Ὁ φυσικὸς σεβασμὸς καὶ ἡ ἐμπιστοσύνη τῶν παιδιῶν δίνει στὸ λόγο τῶν γονέων προπαντὸς στὴν πρώτη ἡλικία μεγάλη ιερότητα. Ὑπάρχουν ἄνδρες πανδρεμένοι πού, ὅχι δὲν τολμοῦν, ἀλλὰ δὲν μποροῦν ἀπὸ σεβασμὸ νὰ λογοφέρουν στὸν πατέρα τους.

"Ἄν οἱ γονεῖς εἶναι μορφωμένοι, βέβαια τὸ ἔργο αὐτὸς εἶναι πιὸ εὔκολο. Γίνεται ὅμως τὸ ἔργο τους καὶ χωρὶς πτυχία. Ἐδῶ χρειάζεται πρώτιστα ἡ ἀρετή, τὸ παράδειγμα. "Ἄν ἔχουν τὸ καλὸ παράδειγμα, ἀφοῦ ἔχουν καὶ τόση ἀγάπη καὶ αὐτοθυσία, εἶναι φανερὸ τί ἐπίδραση θὰ ἔχουν στὰ παιδιά. Ἐξάλλου ἔχουν καὶ τόσους βοηθούς, ἃν οἱ ἴδιοι δὲν μποροῦν νὰ ὀλοκληρώνουν τὴν πνευματικὴ τροφοδοσία τῶν παιδιῶν. Τὸ σχολεῖο, ὁ πνευματικός, ὁ κατηχητής, ἄλλα πρόσωπα ποὺ μποροῦν νὰ βροῦν, τὸ καλὸ βιβλίο καὶ τόσα ἄλλα. Πρέπει ὅμως νὰ πιστεύουν πῶς καὶ φτωχὰ ἃν τὰ βγάλουν στὴν κοινωνία, χωρὶς νὰ τὸ θέλουν, δὲν θὰ ἔχουν εὐθύνη οὕτε θὰ τὰ βλάψουν, ἃν τούς ἔχουν δώσει ἀνατροφὴ τιμιότητος, σεμνότητος ἐργατικότητος, χριστιανικὴ ἀνατροφή. Πλοῦτος ἀνεκτίμητος εἶναι ἀκριβῶς αὐτὰ τὰ προσόντα.

γ'. Τὰ παιδιά.

Οἱ μεγάλοι λένε: εὐλογία Θεοῦ τὰ παιδιά! Πραγματικά, δὲν μπορεῖ νὰ βρῇ κανεὶς ἄλλη λέξη. Ἡ Εὔα, ὅταν ἔκανε τὸ πρῶτο της παιδί καὶ τὸ εἶδε, τόσο συγκινήθηκε, ποὺ ἀναφώνησε γεμάτη θαυμασμὸ καὶ ιερὸ δέος: «Ἐκτησάμην ἄνθρωπον διὰ τοῦ Θεοῦ.» (Γέν. 4, 1). Ἡ σκηνὴ τῆς εὐλογίας τῶν παιδιῶν του ἀπὸ τὸ γέροντα Ἰακὼβ εἶναι μεγαλείωδης στὴν Π.Δ. Καὶ τόσες ἄλλες. Αὔτες τὶς ζοῦν καθημερινὰ οἱ γονεῖς. Τὴ διαφορὰ κανεὶς ἐννοεῖ, ὅταν συμβῇ νὰ ρωτήσῃ συζύγους ἃν ἔχουν παιδιά. Ἀπότομα, ἃν δὲν ἔχουν ἀθέλητα, ὁ τόνος τῆς φωνῆς, τὸ πρόσωπο

ἀλλάζουν: Δυστυχῶς!... Δὲν λένε ὅχι. Λένε δυστυχῶς!

Ἐδῶ ὅμως περισσότερο ἐνδιαφέρει πῶς τὰ παιδιά πρέπει νὰ αἰσθάνωνται τὸ σπίτι, τοὺς γονεῖς, τὰ ἀδέλφια τους. Ἡ ὄρθοτερη ἀπάντηση εἶναι: μὲ τὴ συναίσθηση ὅτι παρακολουθοῦν καὶ ζοῦν ἔνα μυστήριο, δωρεὰ τοῦ Θεοῦ ἰδιαίτερα γι' αὐτά. "Οπως εἴπαμε καὶ στὴν ἀρχή, δὲν εἶναι αὐτονόητο αὐτό. Υπάρχουν δυστυχῶς! δράματα οἰκογενειακὰ ἀπὸ γονεῖς καὶ ἀπὸ παιδιὰ ἀσήκωτα, ἀνήκουστα! Καὶ αὐτὸ δείχνει πόσο ψηλὰ ἡρθε νὰ ὑψώσῃ τὴν οἰκογένεια ὁ Χριστιανισμός, ὁ Χριστός.

Οἱ μαθητὲς ποὺ μποροῦν νὰ ἐννοοῦν τὴ διαφορὰ – ἀσχετα ἄν οἱ γονεῖς τὴν πραγματοποιοῦν ἢ ὅχι στὴ συγκεκριμένη οἰκογένειά τους – πρέπει ἀκριβῶς νὰ συντελοῦν καὶ αὐτοὶ στὴ δημιουργία καὶ διατήρηση αὐτῆς τῆς εὐλογίας.

1) **Πρὸς τοὺς γονεῖς.** Συνήθως ἀπ' τὸ Δημοτικὸ Σχολεῖο ἔχουν συνηθίσει οἱ μαθητὲς ν' ἀκοῦνε γιὰ τὰ καθήκοντά τους: 1) σεβασμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς... Ναι! Σεβασμὸς πρὸς τοὺς γονεῖς. Δὲν εἶναι τυχαῖο ὅτι ὅλοι αὐτὸ τονίζουν, ἀλλὰ πρέπει νὰ πάρῃ ψυχή, «πνεῦμα ζωῆς» αὐτὴ ἡ λέξη. Νὰ γίνη σταθερὴ ἔκφραση τῆς συμπεριφορᾶς τῶν παιδιῶν.

Αὐτὸς σεβασμὸς μετὰ θὰ τὰ διδάξῃ ὅλα:

Τὴν εύγνωμοσύνην, τὴν ύπακοή, τὴν προθυμία, τὴν ἐπιμέλεια (ἄφατη αἰτίᾳ χαρᾶς γιὰ τοὺς γονεῖς), τὴ βοήθεια, ὅταν εἶναι δυνατή, τὴν ἀγάπη μεταξὺ τῶν ἀδελφῶν.

δ'. Τὰ ἀδέλφια μεταξύ τους.

Κάτι παρόμοιο πρὸς τοὺς ἀκλήρους γονεῖς νοιῶθουν καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ εἶναι μονάκριβα, ἐκτὸς ἄν στὸ μεταξὺ ἔχουν γίνει «φίλαυτα»! «Οὐ καλὸν (ἐστι) εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον» εἶχε εἰπεῖ ὁ Θεός γιὰ τὸν Ἄδαμ πρὶν δημιουργήσῃ τὴν Εὕα. Καὶ βέβαια ἀφοῦ τὰ μονάκριβα δὲν φταῖνε αὐτὰ γι' αὐτό, δὲν μποροῦν νὰ ἀλλάξουν τὰ πράγματα, ἐκτὸς μόνον τὸ νὰ ἀπαρνηθοῦν τὴ φιλαυτία τους καὶ ν' ἀγαπήσουν τοὺς συμμαθητές τους, τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους.

Τὸ παραπάνω ρητὸ ὅμως ισχύει, καὶ εἶναι φοβερό, καὶ γιὰ παιδιὰ ποὺ ἔχουν ἀδέλφια. Σ' αὐτὰ λέει ὁ Θεός: «Οὐ καλὸν (ἐστι) εἶναι τὸν ἄνθρωπον μόνον», δηλαδὴ νὰ εἶναι ἀπομονωμένος στὸν ἐγωισμό του νὰ ἐπιδιώκῃ τὸ δικό του (βλ. σ. 243), νὰ μὴν ἀγαπάῃ εἰλικρινὰ καὶ ἀπέραντα τ' ἀδέλφια του, νὰ μὴν ύποχωρῇ, νὰ μὴ θυσάζεται.

"Ο, τι ὅμως δὲν ἔγινε ἄλλοτε, μπορεῖ νὰ γίνη τώρα, σήμερα. "Ολες τὶς ἀλήθειες πίστεως καὶ ζωῆς ποὺ μάθαμε καὶ μαθαί-

νουμε, πρῶτα θὰ τίς ζοῦμε οἱ ἔδιοι καὶ θ' ἀρχίσουμε ἀπὸ ἐκεῖ ποὺ πήραμε ἀρχή, ἀπὸ τὴν εὐλογημένη φωλιὰ ποὺ μᾶς ἔβαλε ἡ ἀγάπη τοῦ Θεοῦ!

3. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ σῶμα του.

Ἄναμεσα στὴν πνευματικὴ δημιουργία τοῦ Θεοῦ (”Αγγελοι) καὶ στὴν ύλικὴ (κτίση, γῆ, ἄστρα, ζῶα κλπ.) βρίσκεται ὁ ἄνθρωπος, ποὺ εἶναι ταυτόχρονα δημιούργημα πνευματούλικό. Αὐτὴ εἶναι ἡ μεγάλη του ἀξία· ὅτι μέσα του ἐνώνονται ἀρμονικὰ καὶ ἀδιάσπαστα δυὸ ἐντελῶς διαφορετικὰ στοιχεῖα, τὸ πνεῦμα καὶ ἡ ύλη. Μόνη της ἡ ψυχὴ εἶναι ἀδύνατο νὰ ὑπάρξῃ σὰν «ἄνθρωπος». Καὶ τὸ σῶμα πάλι χωρὶς ψυχὴ εἶναι νεκρό! ”Ετσι ὁ ἄνθρωπος εἶναι μιὰ ψυχοσωματικὴ ἐνότης. ”Ο, τι συμβαίνει στὴν ψυχὴ ἔχει ἄμεση ἐπίδραση στὸ σῶμα καὶ ὅ, τι κάνει τὸ σῶμα ἐπιδρᾷ καὶ στὴν ψυχὴ. Τὸ σῶμα τοῦ ἀνθρώπου δημιουργήθηκε ἀπὸ τὸ Θεὸ διὰ μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴ, γιὰ νὰ εἶναι αἰώνια συνδεδεμένο μαζὶ της.

Εἶναι λοιπὸν τὸ σῶμα σὰν δημιούργημα τοῦ Θεοῦ «καλὸν λίαν» (Γέν. 1, 27), εἶναι μαζὶ μὲ τὴν ψυχὴ «κατοικητήριον» τοῦ Θεοῦ, «Ναὸς τοῦ Ἁγίου Πνεύματος» (Α' Κορ. 6, 19). Ἐξάλλου, ὅπως ἔχουμε ἐξηγήσει, εἶναι βασικὴ ἀλήθεια τῆς πίστεώς μας ὅτι τὸ σῶμα θὰ ἀναστηθῇ καὶ θὰ ζῇ «ἄφθαρτο» (Α' Κορ. 15, 52) στὴν αἰώνιότητα, ἀχώριστα πλέον ἀπὸ τὴν ψυχὴ. Γι' αὐτὸ καὶ ἀπὸ τούτη τὴν ζωὴν μετέχει στὸν ἀγιασμό, καλεῖται νὰ γίνη καθαρὸ καὶ ἀσπιλο καὶ νὰ προσφέρεται μὲ τὴν καθαρότητά του σὰν ζωντανὴ καὶ ἀγία καὶ λογικὴ λατρεία στὸ Θεό. Ὁ ἄνθρωπος δὲν λατρεύει τὸ Θεὸ μόνο μὲ τὴν ψυχὴ, συμμετέχει καὶ τὸ σῶμα. Τὰ αἰσθητὰ σημεῖα τῶν. Θ. Μυστηρίων ἔχουν ἀκριβῶς σὰν σκοπὸ νὰ δείχνουν αὐτὴ τὴν οὐσιαστικὴ συμμετοχή. Ἡ θ. Κοινωνία ἐνώνεται μὲ τὴν ψυχὴ, ἀλλὰ καὶ μὲ τὸ σῶμα μας. Τὸ Αἷμα τοῦ Κυρίου γίνεται πραγματικὰ καὶ ἀληθινὰ δικό μας αἵμα!

”Ολα αὐτὰ μᾶς ὁδηγοῦν μὲ σαφήνεια στὶς συνέπειες, δηλαδὴ στὰ καθήκοντά μας ὡς πρὸς τὸ σῶμα. Δὲν εἶναι ύπερβολὴ νὰ εἰποῦμε ὅτι ὅποια καθήκοντα ἔχει ὁ ἄνθρωπος πρὸς τὴν ψυχὴ, ἔχει καὶ πρὸς τὸ σῶμα. ”Οπως δηλαδὴ πρέπει νὰ προφυλάσσῃ τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὴν ἀμαρτία, ἔτσι πρέπει νὰ προφυλάσσῃ καὶ τὸ σῶμα του. ”Οπως πρέπει ν' ἀγιάζῃ τὴν ψυχὴ, ἔτσι πρέπει ν' ἀγιάζῃ καὶ τὸ σῶμα. ”Ἀλλ' ὅμως, ὅπως στὴν ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου φωλιάζουν συχνὰ πολλὰ πάθη καὶ ἀμαρτίες (θυμός, μνησικακία, ἐγωισμὸς κ.ἄ.), ἔτσι καὶ τὸ σῶμα γίνεται συχνὰ ὅργανο, κέντρο καὶ ὄρμητήριο τῆς ἀμαρτίας. Πάθη σὰν τὴν λαι-

μαργία, τὴν τεμπελιά, τὴν ἀκολασία ἔχουν ὅργανο καὶ ὄρμητήριο τὸ σῶμα. Καὶ ὅπως ἀκριβῶς ὁ Χριστιανὸς καλεῖται νὰ καθαρίσῃ τὴν ψυχὴ του ἀπὸ τὰ πάθη, ἔτσι καλεῖται νὰ καθαρίσῃ καὶ τὸ σῶμα του. Γιὰ νὰ γίνῃ ὅμως αὐτό, χρειάζεται πάλη καὶ ἀγώνας καὶ συχνὰ πρέπει νὰ πηγαίνουμε ἀντίθετα πρὸς αὐτὰ ποὺ ζητάει τὸ σῶμα (ἀνέσεις, διασκεδάσεις ἀμαρτωλὲς κ. ἄ.). Καὶ αὐτό, ὅχι γιὰ νὰ «τυραννίσουμε» τὸ σῶμα, ἐπειδὴ δῆθεν εἰναι κακό, ὅπως ὑποστηρίζουν μερικοὶ αἱρετικοί, ἀλλὰ ἀντίθετα, γιὰ νὰ τὸ ἀπαλλάξουμε ἀπὸ τὰ πάθη, νὰ τὸ ἔξευγενίσουμε, νὰ τὸ ὑψώσουμε στὴν πραγματική του θέση, νὰ τὸ κάνουμε ἀληθινὸν ναὸ τοῦ Θεοῦ.

Ἐξάλλου εἶναι περιττὸ νὰ εἰποῦμε ὅτι, ὅπως ὁ ψυχικὸς κόσμος τοῦ ἀνθρώπου πρέπει ὅχι μόνο νὰ εἶναι καθαρός, ἀλλὰ καὶ ὑγιής, ἔτσι καὶ τὸ σῶμα πρέπει νὰ εἶναι καὶ καθαρὸ καὶ ὑγιές. Ἡ φροντίδα γιὰ τὴν ύγεια καὶ τὴν εὔεξια τοῦ σώματός μας εἶναι στοιχειῶδες χριστιανικὸ καθῆκον. Πρέπει νὰ φροντίζουμε ταυτόχρονα καὶ γιὰ τὰ δύο: καὶ γιὰ τὴν ύγεια καὶ γιὰ τὴν καθαρότητα. "Ἔτσι δὲν πρέπει ποτὲ νὰ κάνουμε κάτι ποὺ βλάπτει τὴν ύγεια, οὕτε κάτι ποὺ βλάπτει τὴν καθαρότητα.

4. Ἡ χριστιανικὴ ἀποψη γιὰ τὴν ἐργασία καὶ τὸ ἐπάγγελμα.

Ο ἄνθρωπος ἔχει ἀνάγκες ύλικες καὶ ἐπομένως καὶ καθῆκον νὰ τὶς ικανοποιῇ. Ἐχει ἀνάγκη ἀπὸ στέγη, ἀπὸ ἐνδυμασία, ἀπὸ τροφή. Ὁ Κύριος στὴν ἐπίγεια ζωὴ του φρόντισε καὶ γιὰ τὰ ύλικὰ αὐτὰ στοιχεῖα τῆς ζωῆς τῶν ἀνθρώπων ποὺ συναντοῦμε, ἔκανε καλὰ τοὺς ἀρρώστους, ἔθρεψε τοὺς 5.000 ἄνδρες στὴν ἔρημο... Ἀκόμα μᾶς δίδαξε μὲ τὴν Κυριακὴν Προσευχὴν νὰ ζητᾶμε ἀπὸ τὸν ἐπουράνιο Πατέρα μας μαζὶ μὲ τὰ πνευματικὰ καὶ τὰ ύλικὰ ἀγαθά: «τὸν ἄρτον ἡμῶν τὸν ἐπιούσιον δός ἡμῖν σήμερον». "Ἀλλωστε τὴν φύση ὁλόκληρη χάρη τοῦ ἀνθρώπου τὴ δημιούργησε ὁ Θεός. Ἐδημιούργησε τὸν ἄνθρωπο, ἀφοῦ πρῶτα εἶχε φτιάξει ὅλα τὰ ἀγαθὰ τῆς γῆς. Καὶ τὸν ἔβαλε στὸν Παράδεισο, γιὰ νὰ τ' ἀπολαμβάνῃ.

Ἄλλὰ ὁ ἄνθρωπος πρέπει νὰ χρησιμοποιῇ τὰ ἀγαθὰ αὐτὰ μὲ τὸν τρόπο ποὺ δίδαξε ὁ Θεός, νὰ κάνῃ χρήση καὶ ὅχι κατάχρηση: «Χρώμενοι τῷ κόσμῳ ὡς μὴ καταχρώμενοι». (Α' Κορ. 7, 31). Ἀπὸ τὴν στιγμὴν ποὺ ὁ ἄνθρωπος κάνει κατάχρηση, ἐναντιώνεται στὸ θέλημα τοῦ Θεοῦ, γίνεται πλεονέκτης καὶ αὐτὸς εἶναι ἡ ἀρχὴ μιᾶς μεγάλης σειρᾶς ἀπὸ κακὰ ποὺ ἐπακολουθοῦν. Ἡ πλεονεξία ὁδηγεῖ τὸν ἄνθρωπο στοὺς ἀδίκους τρόπους μὲ τοὺς

όποίους προσπαθεῖ ν' ἀποκτήσῃ χρήματα, καθώς καὶ στὴν ὑπερβολικὴ προσκόλληση στὰ χρήματα, τὴν φιλαργυρία, ποὺ καταντάει πολλὲς φορὲς νὰ κάνη τόσους ἀνθρώπους νὰ ξεχνοῦν κάθε πνευματικὸ ἀγαθὸ καὶ νὰ κάνουν τὸ χρῆμα μοναδικό τους Θεό: «Ρίζα γὰρ πάντων τῶν κακῶν ἡ φιλαργυρία.» (Α' Τιμ. 6, 10). Τέτοιου εἰδούς πλούσιοι, εἴπε ὁ Κύριος, εἶναι δυσκολώτερο νὰ μποῦν στὴ βασιλεία τοῦ Θεοῦ ἀπὸ τὸ νὰ περάσῃ ἔνα χοντρὸ σκοινὶ ἀπὸ τὴν τρύπα ἐνὸς βελονιοῦ.

Βέβαια τὰ ἵδια ύλικὰ ἀγαθὰ καὶ τὰ χρήματα δὲν εἶναι κακά. Εἶναι κάτι καλό, γιατὶ τὸ δημιούργησε ὁ Θεός. Ἀλλὰ παραμένει καλό, ὅταν τὸ ἀποκτᾶμε ὅπως θέλει ὁ Θεός, μὲ τὴν τίμια ἐργασία, καὶ ὅταν τὰ χρησιμοποιοῦμε πάλι ὅπως θέλει ὁ Θεός, νὰ κάνουμε χρήση δηλαδὴ (ἀπὸ ἔδω βγαίνει ἡ λ. χρῆμα) γιὰ τὴν κάλυψη τῶν ἀναγκῶν μας, νὰ βοηθοῦμε τοὺς φτωχοὺς καὶ ἀδυνάτους. "Αν αὐτὸ δὲν γίνεται, τότε γίνονται ἀπὸ τὴν κακὴ μας χρήση κακά. Τότε γίνονται ποικίλα μέσα γιὰ τὴν ἰκανοποίηση παθῶν καὶ διαφθορᾶς ἡ ἀτομισμοῦ καὶ σκληρότητος.

Αὔτες τὶς περιπτώσεις καυτηριάζει ἡ Ἀ. Γ. μὲ τρόπο θεόπνευστο καὶ παιδαγωγικότατο. Παρουσάζει τὴν ματαιότητά τους, τὴν ψυχρότητά τους καὶ τὴν ἀχρηστία τους τελικὰ (Παραβολὴ πλουσίου – Λαζάρου).

5. Ἐργασία καὶ ἐπάγγελμα.

α'. Ἡ ἐργασία καθολικὸς νόμος τῆς ζωῆς.

Ἡ ἐργασία ούσιαστικὰ εἶναι ἡ ἀναγκαία κίνηση νὰ ζῇ ὁ ἄνθρωπος, νὰ ἰκανοποιῇ τὶς ἀνάγκες του. "Οταν λέμε ἀνάγκες ὅμως τοῦ ἀνθρώπου, ἐννοοῦμε τόσο τὶς σωματικές, ὅσο καὶ τὶς πνευματικές ἀνάγκες, ποὺ εἶναι καὶ οἱ σπουδαιότερες. Καὶ ἂν λοιπὸν εἶχε ἔτοιμα καὶ γιὰ πάντα τὰ ύλικὰ ἀγαθά, θὰ ἐπρεπε νὰ ἐργάζεται γιὰ τὴν πνευματικὴ του καλλιέργεια, γιὰ τὴν ἄσκηση τοῦ ἀγαθοῦ καὶ τῆς ἀρετῆς, γιὰ τὴν μόρφωσή του. Γι' αὐτὸ στὸν Ἀδὰμ ὁ Θεός ἐμπιστεύθηκε τὸν Παράδεισο «ἐργάζεσθαι αὐτὸν καὶ φυλάσσειν» (Γεν. 2, 15).

β'. Ἡ Ἀ. Γ. καυτηριάζει τὴν ὄκνηρία.

Γι' αὐτὸ ἡ Ἀ. Γ., προπαντὸς ἡ Π. Δ., καυτηριάζει πολὺ τὴν ὄκνηρία σὰν «μητέρα» πολλῶν κακῶν. Ἀπολαμβάνοντας τὰ ἔτοιμα, ἂν ἔχῃ, θὰ ἐπιδίδεται ἀναγκαστικὰ στὴν ἰκανοποίηση

κακῶν ἐπιθυμιῶν, ὥστε ἀπὸ ὄκνηρὸς νὰ γίνη ἄσωτος, σπάταλος καὶ ἄρα καὶ φτωχὸς μιὰ μέρα. Νὰ τὶ λέγει στὸν ὄκνηρό:

«Ἐως τίνος, ὄκνηρέ, κατάκεισαι; Πότε ἐξ ὑπου ἐγερθήσῃ; Ὁλίγον μὲν ὑπνοῖς, ὅλίγον δὲ κάθησαι, μικρὸν δὲ νυστάζεις, ὅλίγον δὲ ἐναγκαλίζει χερσὶ στήθη. Εἴτα ἐμπαραγίγνεται σοι ὡσπερ κακὸς ὁδοιπόρος ἢ πενία καὶ ἡ ἔνδεια ὡσπερ ἀγαθὸς δρομεύς...» (Παρμ. 6, 9 – 10).

γ'. Ο Κ. ἡ. Ι.Χ. «μαραγκὸς» – ὁ Παῦλος σκηνοποιός.

Απὸ τὸ νόμο αὐτὸ καὶ τὴν ἐντολὴ τοῦ Θεοῦ δὲν ἔξαίρεσε τὸν Ἐαυτό Του οὕτε ὁ Θεάνθρωπος. Πρὶν ἀρχίση τὸ δημόσιο ἔργο Του βοηθοῦσε τὸν προστάτη Του ὡς ἄνθρωπο Ἰωσὴφ σὰν μαραγκός, ἐνῶ στὸ πνευματικὸ Του ἔργο δὲν εἶχε ὁ Κύριος ὡράριο. Ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἐπειτα, γιὰ νὰ κηρύξῃ «ἀδάπανον» τὸ Εὐαγγέλιο, δὲν ἔκανε χρήση τοῦ νομίμου δικαιώματος νὰ ζῇ ἀπὸ τὶς προσφορὲς τῶν πιστῶν, ἀλλὰ στὴν Κόρινθο καὶ στὴν Ἔφεσο ἐργαζόταν σὰν σκηνοποιός. «Ἡθελε νὰ εἰναι «ἀβαρής». Ὁ Ἰδιος εἶπε τὸν αἰώνιο λόγο: «εἴ τις οὐ θέλει ἐργάζεσθαι, μηδὲ ἐσθιέτω». (Β' Θεσ. 3,9).

δ'. Τὸ εἶδος τῆς ἐργασίας – ἐπάγγελμα.

Ἐξάλλου ὁ Χριστιανισμὸς δὲν κάνει «διάκριση» μεταξὺ «ἀνωτέρων» καὶ «κατωτέρων» ἐπαγγελμάτων. Ἀνώτερα ἡ κατώτερα κάνει τὰ ἐπαγγέλματα ὁ ἄνθρωπος. Ἐφόσον ὅλα ἐκπληροῦν ἀνάγκες τοῦ ἀνθρώπου, εἰναι ὅλα ἱερά. Μόνο ὁ τρόπος ἀσκήσεώς τους πρέπει νὰ γίνεται ἀπὸ τὸ Χριστιανὸ μὲ εὔσυνειδησία, μὲ τιμιότητα.

Ἐξάλλου ὅμως ὁ Χριστιανὸς δὲν μπορεῖ νὰ ἐκλέξῃ καὶ νὰ ἀσκῇ ἐπάγγελμα ποὺ εἰναι σαφῶς ἀντίθετο μὲ τὴ χριστιανικὴ ἀλήθεια καὶ ζωή. Ὑπάρχουν τόσα καὶ τόσα ἐπαγγέλματα νὰ ἐκλέξῃ, ἃν δὲν εἰναι ύποχρεωμένος νὰ κάνῃ μιὰ ἐργασία ἀνάγκης γιὰ λίγο ἡ μεγάλο διάστημα. Τὰ κριτήρια πάντως τῆς ἐκλογῆς του θὰ εἰναι ὅχι μόνο ἡ ἵκανοποίηση τῶν ύλικῶν του ἀναγκῶν, ἀλλὰ καὶ τῶν πνευματικῶν, καθὼς καὶ ἡ ύλικὴ καὶ πνευματικὴ βοήθεια τῶν συνανθρώπων του.

6. Σχέσεις Κράτους καὶ Ἐκκλησίας.

«Οπως εἰναι γνωστό, ὁ Χριστιανὸς ἀνήκοντας στὴν Ἐκκλησία

δὲν παύει νὰ είναι καὶ μέλος τοῦ Κράτους-χώρας ποὺ βρίσκεται. Ὁ Ἱδιος ὁ Κύριος γεννήθηκε κατὰ τὴν ἀπογραφὴ τοῦ Καίσαρα καὶ ὡς Ἰουδαῖος ὑπῆκοος στοὺς Ρωμαίους ἐπλήρωσε τὸ δίδα-δραχμὸ φόρο. Καὶ ὁ ἀπόστολος Παῦλος ἤταν Ρωμαῖος πολίτης καὶ μάλιστα ἔκαμε χρήση τῶν δικαιωμάτων του. Ὁ Χριστιανι-σμὸς λοιπὸν δὲν ἀγνοεῖ καὶ δὲν καταργεῖ τὴν ἔννοια τοῦ Κρά-τους, δηλαδὴ τὸ ὄργανωμένο σύνολο ἀνθρώπων ποὺ ζοῦν μό-νιμα στὴν Ἱδια πατρίδα καὶ ἔχουν κοινὴ Θέληση νὰ ἔξασφαλίζουν τὸν καλύτερο τρόπο ζωῆς, ἔχουν κοινὰ ἰδανικὰ καὶ κοινὰ ἥθη καὶ ἔθιμα. Στοιχεῖα τοῦ Κράτους είναι: α) ὁ λαός, β) ἡ χώρα, στὴν ὅποια ζῇ ὁ λαός, καὶ γ) ἡ ἔξουσία!

Στὶς ἐπίσημες σχέσεις Κράτους καὶ Ἔκκλησίας ἐπικράτησαν κατὰ καιροὺς οἱ ἔξῆς μορφές:

1) *Συναλληλία*: Δηλαδὴ στενὴ σύνδεση καὶ συνένωση Ἔκ-κλησίας καὶ Πολιτείας μὲν ἐκατέρωθεν σεβασμὸ τῆς ἀνεξαρτη-σίας καὶ αὐτοτελείας (Βυζάντιο).

2) *Παποκαισαρισμὸς ἢ Ἱεροκρατία*: Δηλαδὴ ὄλοκληρωτικὴ ὑποταγὴ τῆς Πολιτείας στὴν Ἔκκλησία (Πάπας, 110 – 140 αἰώνα).

3) *Πολιτειακὸ σύστημα*: Δηλαδὴ ὑποταγὴ τῆς Ἔκκλησίας στὴν Πολιτεία (Δύση, 140 – 180 αἰ.).

4) *Ομοταξία*: Ἡ Ἔκκλησία καὶ ἡ Πολιτεία είναι ἴσοτιμοι ὄρ-γανισμοὶ καὶ οἱ σχέσεις τους ρυθμίζονται μὲ εἰδικὲς συμβάσεις.

5) *Χωρισμός*: Ἡ Ἔκκλησία είναι ἰδιωτικὴ ὑπόθεση τῶν πι-στῶν καὶ ἡ Πολιτεία τὴν ἀντιμετωπίζει σὰν ἕνα σωματεῖο (Η.Π.Α.).

6) «*Ἡ νόμω κρατοῦσα Πολιτεία*»: Ἡ Ἔκκλησία ἀναγνωρίζε-ται σὰν ἐπίσημος ὄργανισμὸς μέσα στοὺς κόλπους τοῦ Κρά-τους, ποὺ ψηφίζει νόμους γιὰ νὰ κατοχυρώνῃ τὰ συμφέροντα τῆς Ἔκκλησίας. Ἐπειδὴ ὅμως τὸν πρῶτο λόγο ἔχει ἡ Πολιτεία, ὑπάρχει πάντα ὁ κίνδυνος στὴν πράξη τὸ σύστημα αὐτὸν νὰ μεταβάλλεται σὲ Πολιτειοκρατία.

Τὸ σύστημα αὐτὸν ἔχουμε στὴν Πατρίδα μας. Τὸ πρῶτο ἄρ-θρο τοῦ Συντάγματος ἀναγνωρίζει σὰν ἐπίσημη Θρησκεία τοῦ Ἑλληνικοῦ Κράτους τὴν Θρησκεία «τῆς Ἀνατολικῆς Ὀρθοδόξου τοῦ Χριστοῦ Ἔκκλησίας». Τὸ δεύτερο κατοχυρώνει «τοὺς ἱεροὺς ἀποστολικοὺς καὶ συνοδικοὺς Κανόνας καὶ τὰς Ἱερὰς παραδόσεις». "Ἄλλοι νόμοι ρυθμίζουν λεπτομερῶς θέματα ἀνα-φερόμενα στὴν ἴδιότητα τοῦ Χριστιανοῦ σὰν μέλους τῆς Ἔκ-κλησίας καὶ τοῦ Κράτους. Πάντως ἡ Πολιτεία δὲν μπορεῖ νὰ ἐπεμβαίνῃ στὰ ἴδιαίτερα ἐσωτερικὰ θέματα τῆς Ἔκκλησίας.

ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

ΣΕΛΙΣ

Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ, Ο ΚΟΣΜΟΣ, Ο ΘΕΟΣ	5 - 16
1. Ό ανθρωπος καὶ ἡ γνῶση τοῦ κόσμου	5
2. Τί «γνωρίζει» καὶ τί ἀγνοεῖ	6
3. «Μεταφυσικά» προβλήματα	7
4. Ἡ φυσικὴ ἀποκάλυψη	8
5. Ἡ «ἀδυναμία» τῆς φυσικῆς ἀποκαλύψεως	10
6. Ἡ ύπερφυσικὴ ἡ Θεία Ἀποκάλυψη	11
7. Τί εἶναι πίστη γενικά	12
8. Ἡ χριστιανική πίστη	13
9. Χριστιανική πίστη καὶ ζωὴ	14

ΜΕΡΟΣ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΑΛΗΘΕΙΕΙΣ ΤΗΣ ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΠΙΣΤΕΩΣ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΟΙ ΔΥΟ ΠΗΓΕΣ ΤΗΣ ΘΕΙΑΣ ΑΠΟΚΑΛΥΨΕΩΣ	17 - 42
1. Διαφορὰ πηγῶν φυσικῆς καὶ Θ. Ἀποκαλύψεως	17
2. Οἱ δύο πηγές τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως	18
3. "Ἐννοια καὶ σχέση" Α.Γ. καὶ Ι.Π.	19
4. Ἡ Θεοπνευστία τῆς Α.Γ. καὶ τῆς Ι.Π.	20
5. Μαρτυρίες τῶν ιερῶν συγγραφέων γιὰ τὴν θεοπνευστία τῶν λόγων τους	21
6. Ἡ μαρτυρία δύο χιλιάδων χρόνων γιὰ τὴν θεοπνευστία τῆς Θείας Ἀποκαλύψεως	23
Α' Η ΑΓΙΑ ΓΡΑΦΗ	
1. Ὁ κανόνας τῆς Α.Γ.	25
2. Τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Π.Δ.	27
3. Ἡ ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὴν Π.Δ.	28
4. Τὰ κανονικὰ βιβλία τῆς Κ.Δ.	30
5. Ἡ Ἀποκάλυψη τοῦ Θεοῦ στὴν Κ.Δ.	31
6. Τὰ τέσσερα Εὐαγγέλια	33
Β' Η ΙΕΡΑ ΠΑΡΑΔΟΣΗ	
1. "Ἐννοια καὶ περιεχόμενο τῆς Ι.Π.	39
2. Ἡ Ὀρθοδοξία μας. Ἐρωτήσεις - Ἐφαρμογὴ	41

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

Ο ΔΗΜΙΟΥΡΓΟΣ ΘΕΟΣ ΚΑΙ Η ΘΕΙΑ ΤΟΥ ΦΥΣΗ	43 - 49
1. «Πιστεύω εἰς ἑνα Θεὸν...»	43
2. Τριαδικὸς Θεὸς: μιὰ φύση - τρία πρόσωπα 'Ερωτήσεις - 'Εφαρμογὴ	44 49

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	50 - 59
1. 'Η Δημιουργία γενικά	50
2. Τὰ πνεύματα καὶ ἡ φύση τους	50
3. Οἱ ἀγαθοὶ "Ἄγγελοι καὶ τὸ ἔργο τους	53
4. 'Ο Διάβολος καὶ οἱ ἄγγελοι του 'Ερωτήσεις - 'Εφαρμογὴ	55 58

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΥΛΙΚΟΥ ΚΟΣΜΟΥ	60 - 68
1. «Ἐκ τοῦ μηδενὸς»	60
2. 'Η «Ἐξαήμερος» τοῦ Μωσῆ	62
3. «Ἐξαήμερος» καὶ ἐπιστήμη	64
4. 'Η «ἐβδόμη ἡμέρα»	66
5. 'Η συντήρηση καὶ κυβέρνηση τοῦ κόσμου 'Ερωτήσεις - 'Εφαρμογὴ	66 68

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Η ΔΗΜΙΟΥΡΓΙΑ ΤΟΥ ΑΝΘΡΩΠΟΥ	69 - 94
A'. ΠΡΟΠΤΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	
1. «Κατ' εἰκόνα Θεοῦ»	69
2. «Καθ' ὁμοίωσιν» Θεοῦ	72
3. 'Η προπτωτική κατάσταση	73
4. 'Η συνείδηση	75
5. 'Ο Νόμος	76
6. Οι καλὲς ἢ ἐνάρετες πράξεις	77
B'. ΜΕΤΑΠΤΩΤΙΚΗ ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ	
1. 'Η πτώση τοῦ ἀνθρώπου	79
2. Τὸ Περιστατικὸ τῆς πτώσεως καὶ ἡ ἐρμηνεία του	80
3. 'Η οὐσία τῆς ἀμαρτίας	83
4. Συνέπειες τῆς ἀμαρτίας	84
5. 'Η μαρτυρία τῆς Α.Γ. καὶ τῆς Ι.Π. γιὰ τὴν ἀμαρτία	90
6. 'Η ὑπόσχεση τῆς λυτρώσεως 'Ερωτήσεις - 'Εφαρμογὴ	91 93

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Ο ΘΕΑΝΘΡΩΠΟΣ ΛΥΤΡΩΤΗΣ	95 - 143
A'. ΤΟ ΠΡΟΣΩΠΟ ΤΟΥ ΛΥΤΡΩΤΗ	
1. Προϋποθέσεις τής λυτρώσεως	95
2. Υίός Θεοῦ	98
3. Και «υίός ἀνθρώπου»	98
4. Ἡ ἐνανθρώπηση τοῦ Θεοῦ - Λόγος	99
5. Τὸ «Θεάνθρωπον» τοῦ Ἰ. Χ. ὡς μυστήριο καὶ μέγιστο Θαύμα.	103
B'. ΤΟ ΑΠΟΛΥΤΡΩΤΙΚΟ ΕΡΓΟ ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ	
1. Γενικά	105
2. Ἡ διδασκαλία τοῦ Κυρίου	106
3. Τὰ θαύματα τοῦ Κυρίου	108
4. Ἡ σταυρικὴ θυσία τοῦ Κυρίου	112
5. Ἡ λαμπροφόρος Ἀνάσταση τοῦ Κυρίου	122
6. Ἡ ἔνδοξη Ἀνάληψη τοῦ Κυρίου	127
7. Τὰ τρία ἀξιώματα τοῦ Κυρίου: προφητικό, ἀρχιερατικό, βασιλικό	132
8. «Τὸ ὑπὲρ πᾶν ὄνομα»: Κύριος Ἰησοῦς Χριστός!	137
Ἐρωτήσεις - Ἐφαρμογὴ	141

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

ΤΟ ΑΓΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ	144 - 155
1. Γενικά	144
2. Ἡ Ἀ.Γ. καὶ ἡ Ἰ.Π. περὶ τοῦ προσώπου καὶ τῆς Θεότητος τοῦ Ἅγιου Πνεύματος	144
3. Τὸ ἔργο τοῦ Ἅγιου Πνεύματος	149
Ἐρωτήσεις - Ἐφαρμογὴ	154

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΟΓΔΟΟ

Η ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ	156
1. Ὁ Κ. ἡ Ἰ.Χ. καὶ ἡ Ἔκκλησία	156
2. Ἱδιότητες τῆς Ἔκκλησίας: Μία, Ἁγία, Καθολικὴ καὶ Ἀποστολική	159
3. "Ἄγιον πνεῦμα καὶ Ἔκκλησία	161
4. Τὸ ἔργο τῆς Ἔκκλησίας καὶ οἱ ἐργάτες του	163
5. Ἡ Θεία χάρη καὶ ἡ ζωὴ τοῦ Χριστιανοῦ	167
Ἐρωτήσεις - Ἐφαρμογὴ	169

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΝΑΤΟ

«ΖΩΗ ΤΟΥ ΜΕΛΛΟΝΤΟΣ ΑΙΩΝΟΣ»	170 - 187
1. Ἡ παρούσα ζωὴ καὶ ὁ σωματικὸς θάνατος	170
2. Ἡ ἀθανασία τῆς ψυχῆς καὶ ἡ κατάστασή της	172

3. Ἡ Δεύτερη Παρουσία τοῦ Κυρίου	174
4. Σωματική ἀνάσταση καὶ ἀφθαρτοποίηση νεκρῶν καὶ ζώντων	176
5. Συντέλεια καὶ ἀφθαρτοποίηση οὐρανοῦ καὶ γῆς	177
6. Ἡ δίκαιη τελικὴ κρίσις τοῦ Κυρίου	178
7. Οἱ «δίκαιοι» καὶ ἡ «αιώνιος ζωὴ» κοντά στὸ Θεό	179
8. Ἡ «αιώνιος κόλασις» τῶν ἀμαρτωλῶν	182
9. Ἡ τελείωση τῶν πάντων	185
Ἐρωτήσεις - Ἐφαρμογὴ	186

ΜΕΡΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟ

ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗ ΛΑΤΡΕΙΑ ΚΑΙ ΖΩΗ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

ΤΟΠΟΣ, ΧΡΟΝΟΣ, ΤΡΟΠΟΣ, ΛΑΤΡΕΙΑΣ	188 - 211
1. Τὸ νόημα τῆς λατρείας καὶ ἡ ζωὴ τοῦ πιστοῦ	188
Α'. ΤΟΠΟΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ	
1. Ὁ ναὸς, ὁ οἶκος τοῦ Κυρίου	190
Β'. ΧΡΟΝΟΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ	
1. Ὁ λειτουργικὸς χρόνος	198
2. Τὸ ὄρθδοξο ἐορτοδρόμιο ἢ ἐορτολόγιο	199
Γ'. ΤΡΟΠΟΣ ΛΑΤΡΕΙΑΣ	
1. Προσευχὴ	204
2. Τὸ περιεχόμενο τῆς προσευχῆς	205
3. Ἡ ὄρθδοξη ύμνολογία	206
Ἐρωτήσεις - Ἐφαρμογὴ	210

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

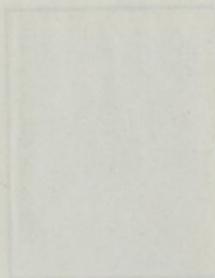
ΤΑ ΜΥΣΤΗΡΙΑ ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ

ΚΑΙ Η ΜΥΣΤΗΡΙΑΚΗ ΖΩΗ ΤΟΥ ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΥ	212 - 249
1. Ὁ Κ. ἡ Ι.Χ. καὶ τὰ ἄγια Μυστήρια	212
2. Τὸ μυστήριο τοῦ Βαπτίσματος	214
3. Τὸ μυστήριο τοῦ Χρίσματος	219
4. Τὸ μυστήριο τῆς Θ. Εὐχαριστίας σὰν κέντρο ὅλης τῆς Λατρείας	222
5. Τὸ μυστήριο τῆς Μετανοίας	233
6. Τὸ μυστήριο τῆς Ἱερωσύνης	237
7. Τὸ μυστήριο τοῦ ἀγίου Εύχελαίου	240
8. Οἱ καρποὶ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς τοῦ χριστιανοῦ	242
9. Τὸ πρόβλημα τῆς «ἀλήθειας»	246
α' Πίστη καὶ γνώση - μόρφωση	247
β' ἀλήθεια καὶ ζωὴ	247
γ' Δικαιοσύνη	249
Ἐρωτήσεις - Ἐφαρμογὴ	249

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Ο ΧΡΙΣΤΙΑΝΟΣ ΣΑΝ ΑΤΟΜΟ ΚΑΙ ΜΕΛΟΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ	250
1. Τὸ μυστήριο τοῦ γάμου	250
2. Χριστιανικὴ οἰκογένεια	252
3. Ὁ ἄνθρωπος καὶ τὸ σῶμα του	256
4. Ἡ Χριστιανικὴ ἀποψη γιὰ τὴν ἐργασία καὶ τὸ ἐπάγγελμα	257
5. Ἐργασία καὶ ἐπάγγελμα	258
6. Σχέσεις Κράτους καὶ Ἑκκλησίας	259
ΠΙΝΑΞ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ	261

πότε προσθέτηκε για να αποδείξει ότι κατάφερε να διατηρήσει την πολιτική της στην περιοχή της Κύπρου.
Ο παραπάνω πελάσματα παρέχει επιδειγματικά πώς να περιλαμβάνεται η πολιτική
της πόλης που προβλέπεται για την πόλη μεταξύ της και της πόλης της Κύπρου που προβλέπεται
(από 'Α. πότε προσθέτηκε για να διατηρήσει την πολιτική της στην περιοχή της Κύπρου).

ΣΕ-Θ-ΤΙ+103 - παραδίδεται σε ΔΙΚΗ ΕΦΕΤΑ - (ΧΠ) ΣΤΡΙ - "Α. προσθέτηκε

ΕΞΩΦΥΛΛΟΝ: ΤΑΣΟΣ

Τὰ ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου φέρουν τὸ κάτωθι βιβλιόσημον εἰς ἀπόδειξιν τῆς γνησιότητος αὐτῶν.

*Αντίτυπον στερούμενον τοῦ βιβλιοσήμου τούτου θεωρεῖται κλεψίτυπον. Ο διαθέτων πωλῶν ἢ χρησιμοποιῶν αὐτὸν διώκεται κατὰ τὰς διατάξεις τοῦ ἄρθρου 7 τοῦ Νόμου 1129 τῆς 15)21 Μαρτίου 1946 ('Εφ. Κυβ. 1946, Α' 108).

*Έκδοσις Α', 1975 (IX) - *Αντίτυπα 106.000 - Σύμβασις: 2614/7-6-75

*Έκτυπωσις - Βιβλιοδεσία: Κ.ΚΟΝΤΟΓΟΝΗΣ - Α.ΜΑΛΙΚΟΥΤΗΣ Ο.Ε.

